

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

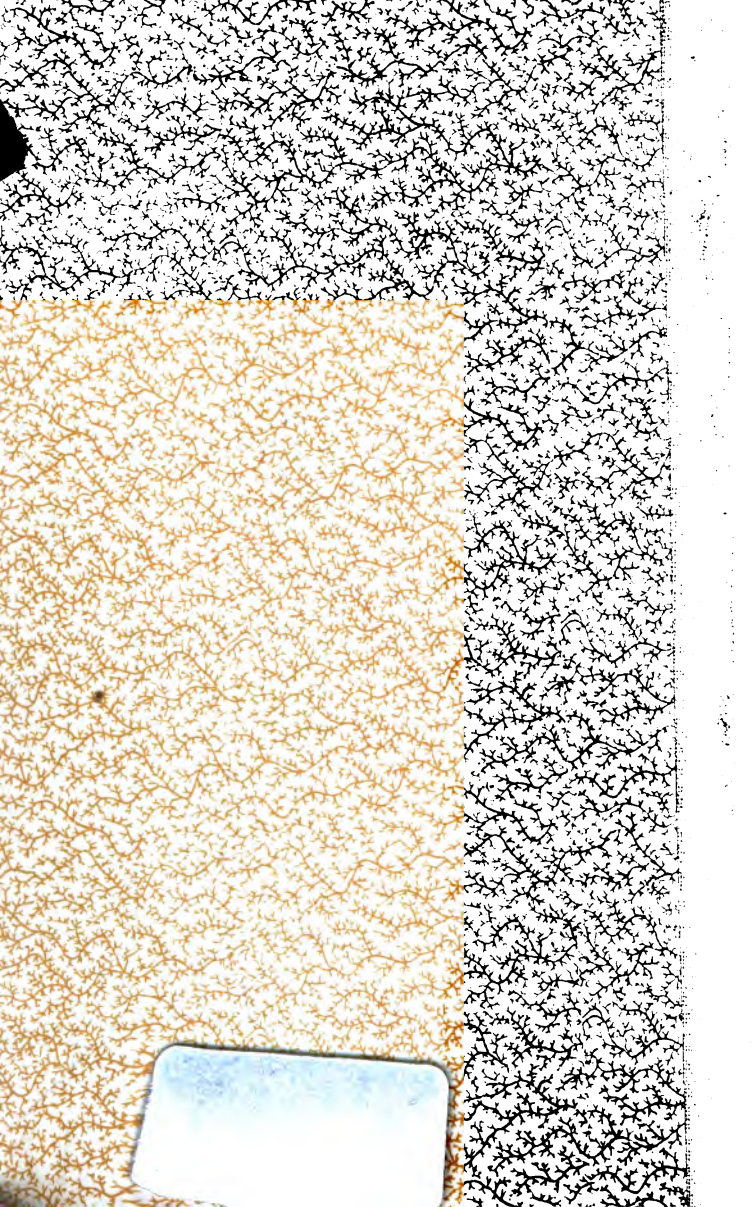
About Google Book Search

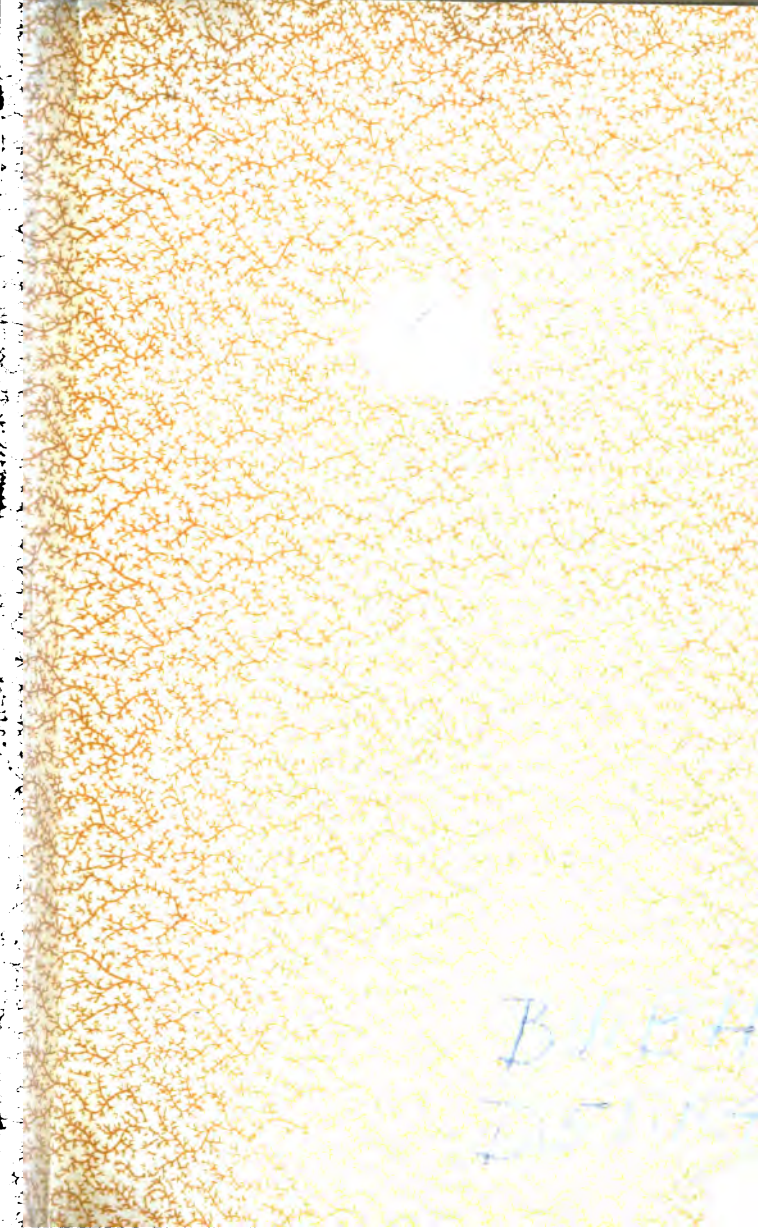
Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

NYPL RESEARCH LIBRARIES

3 3433 08157188 1

BLEH
1511

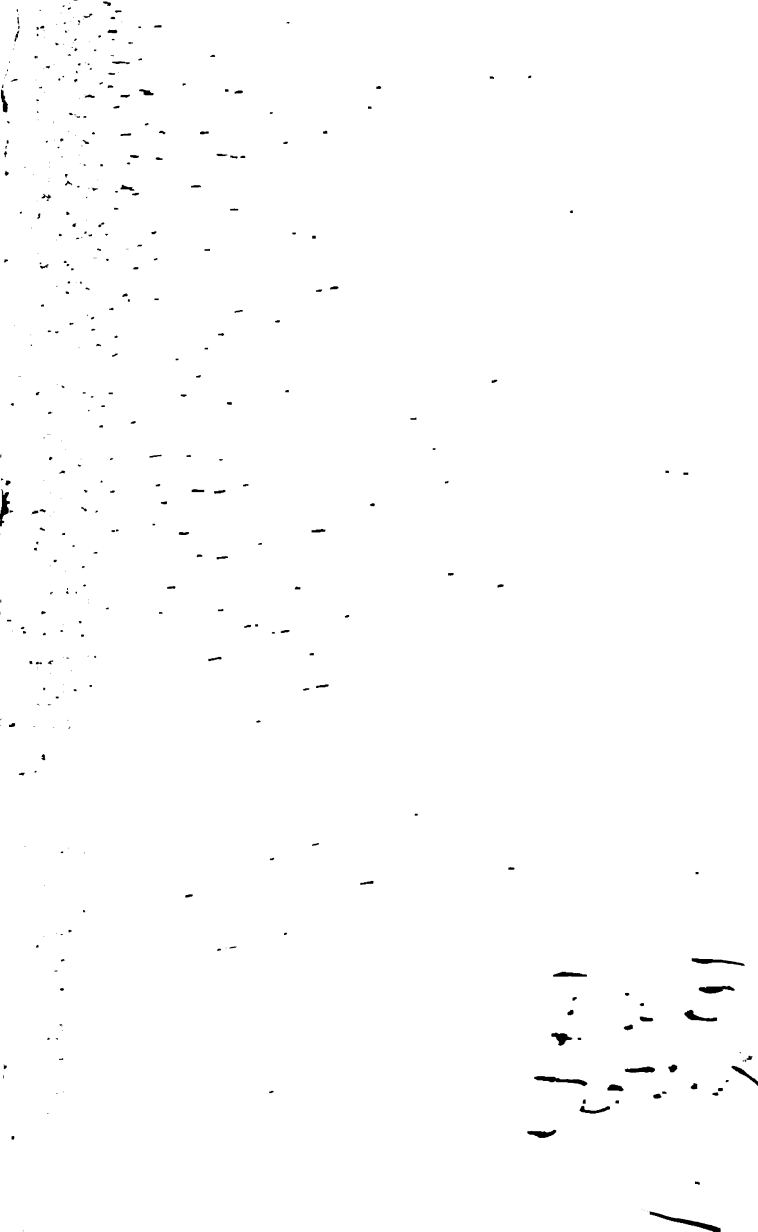

10/10/10

10/10/10

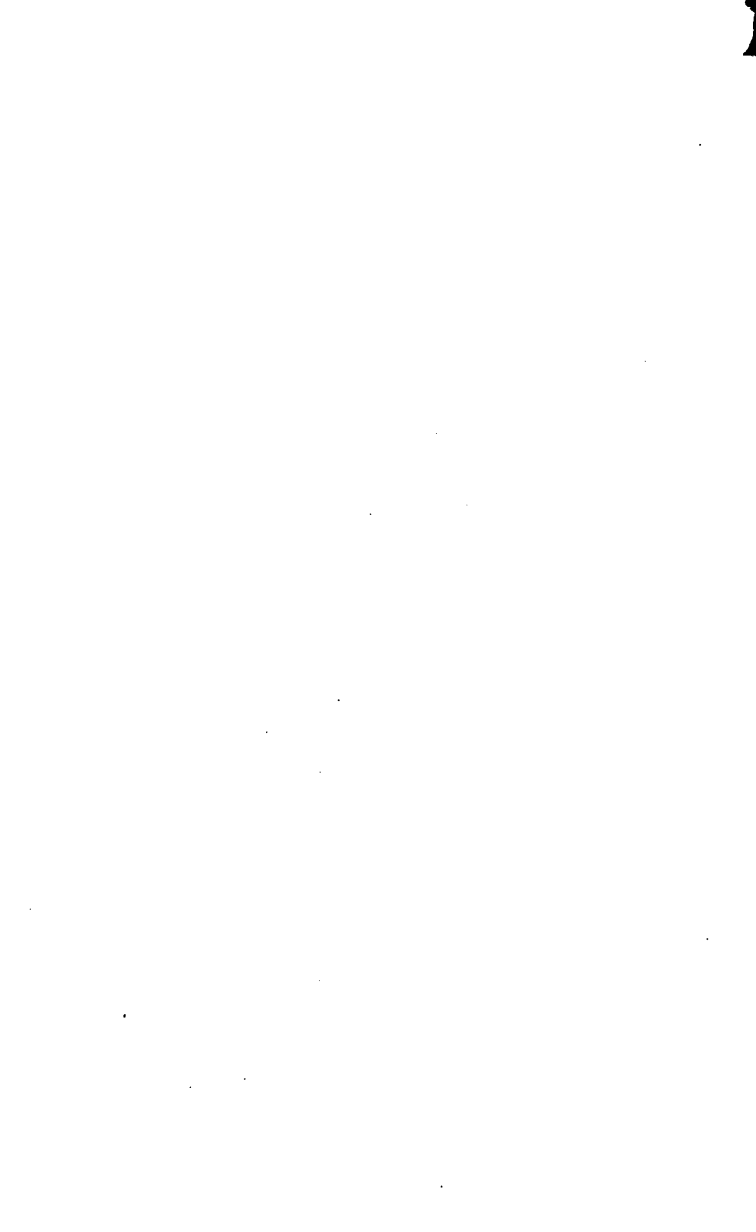
11

1. No subject

BWBH
D.S.K

DIONYSI

HALICARNASENSIS

ANTIQUITATVM ROMANARVM

QVAE SVPERSVNT

RECENSUIT

ADOLPHVS KIESSLING

VOL. I

LIPSIÆ

IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI

MDCCCLX

γ. Δ 13

PATRVO · OPTVMO

ET

FRIDERICO · RITSCHelio

AMORIS · CAVSSA

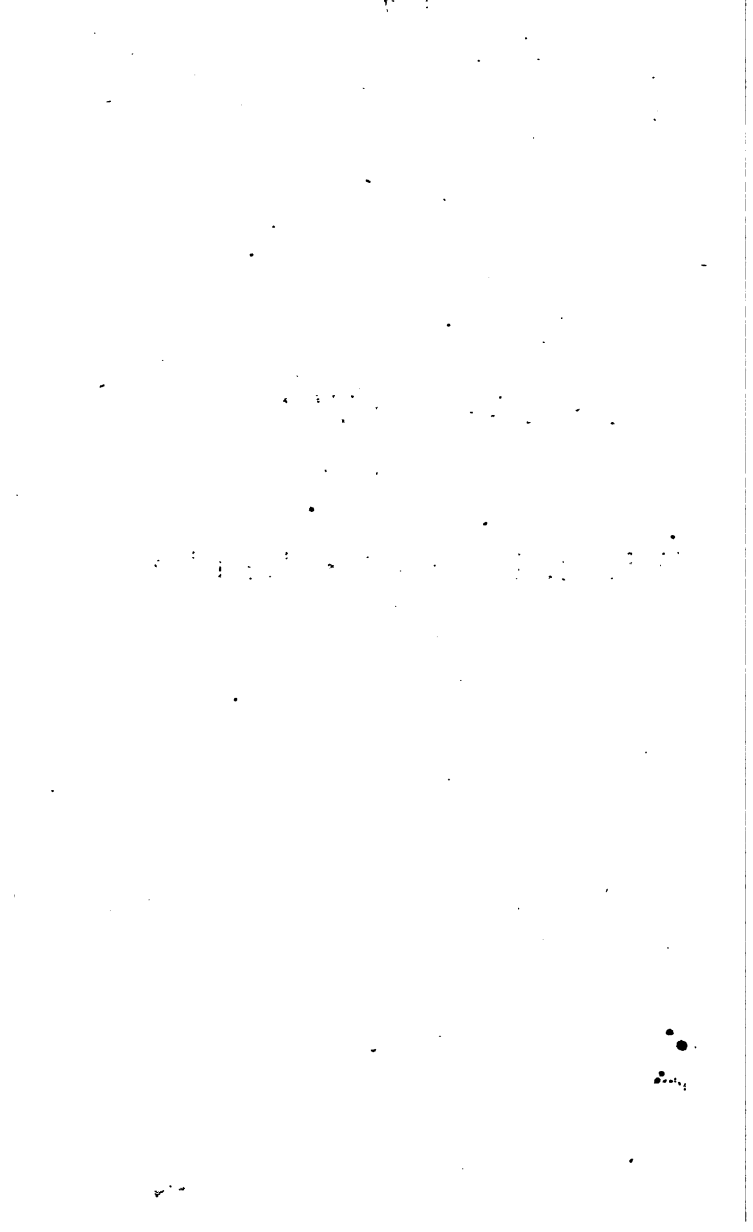
LIPSIÆ TYPIS B. G. TEUBNERI.

PATRVO · OPTVMO

ET

FRIDERICO · RITSCHelio

AMORIS · CAVSSA

Pauca tantum nouae huic Dionysi antiquitatum editioni praefanda sunt, cum accuratiorem de ipsius operis conditione eiusque codicibus disputationem urgente itinere Italico in alium locum differre coactus sim. Quod uero Dionysium innumerabilibus fere locis emendationem proponere mihi licuit, id totum Friderici Ritscheli praeceptoris dilectissimi beneficio effectum est, qui mihi quae ad emendationem huius scriptoris collegerat, tradidit omnia meque ut editionem, quam ipse quondam paratum se esse pollicitus erat, suscipere beneuolentissime exhortatus est. Atque sane ea est horum monumentorum conditio ut is quoque qui minus ingenio atque doctrina ualeat tamen facili negotio optime de eis mereri possit. Ex quo enim Robertus Stephanus primum graece Dionysi opera Parisinum librum eamque deterrimum secutus Parisiis a. 1546 edidit, nemo fuit qui uerba scriptoris ad bonorum codicum fidem recenseret. Fridericus enim Sylburgius, cuius editio prodiit a. 1586, quamquam nonnullis usus melioribus libris ut Romano Venetoque, pauca tamen in uerborum ordinem recepit, plurima in adnotatione tantum commemorauit. Hudsonus uero qui plus centum annis interiectis a. 1704 nouam instituit editionem optimi libri Vrbinatis auxilio adiutus, homo fuit tam caecus et neglegens ut nihil prorsus ad emendandum Dionysium contulisse iudicandus sit.

Hudsoni exemplar expressit ea quae a. 1774 Lipsiae una cum Reiski adnotationibus prodiit editio. Quamquam enim Reiskius uir summi ingeni plurimis locis Dionysi uerba emendauit, foedissimaque menda egregie sustulit, tamen emendationes eius uere aureae in notis textui adiectis delitescentes eum qui solus postea nouam editionem apud Tauchnitzium a. 1829

curavit fugerunt. Iacuit igitur Dionysius neglectus usque ad annum h. s. XXXVIII, quo Ritschelius nouam antiquitatum recensionem coniuncta Ambrosi opera instituturus prooemium libri primi adiecta disputatione de codicum fide et auctoritate publici iuris fecit. Quod consilium etiamsi non persecutus est, tamen et ipse postea nouum edidit 'specimen Dionysi Halicarnasensis ex optimis libris emendati' (1846) triginta libri primi capita priora complectens, et Ambrosius compluribus commentationibus academicis totum fere alterum librum et magnam partem libri primi emendatiorem proposuit.

Quae cum ita sint, breuiter mihi subsidia quibus ad emendandos hos libros usum indicanda sunt. Praesto erat primum Vrbinatis codicis n. 105 saeculo X uel XI exarati collatio Aem. Brauni opera confecta, deinde Chisianus liber saeculi X bis ab Angelo Fea et Braunio diligentissime excussus, Parisinorum denique duorum (Coisliniani 106 et Regii 1654) recentiorum discrepantia a Syposomo enotata, quas copias omnes simul cum Pflugki Gedanensis schedis manuscriptis Ritscheli insigni debeo liberalitati. Cum autem Chisiani libri antiquissimi auctoritas apud Ritschelum Ambrosiumque tantum ualuerit ut ad eius praecipue fidem scriptoris uerba exigi posse existimarent, mihi res longe aliter sese habere uidetur. Vrbinatis enim praestantia quamuis lenioris cuiusdam interpolationis commaculata uestigiis ea est ut emendationem totam fere ab hoc libro repetendam esse mihi persuasum sit. Eam igitur legem mihi proposui ut Vrbinatem quantum fieri posset fideliter exprimerem, qua in re id magnam mihi interdum creauit molestiam, quod haud paucis locis Brauni collationem non ea qua par est *ακριβεια* confectam esse cognoui. Saepe enim ea quae in Hudsoni collatione a Josepho de Juliis inchoata et a Theodoro Calli ergo absoluta recte notata esse Chisiani arguit consensus, Braunius omisit. Quod ne in reliquis quoque libris fraudi sit, per itineris Romani opportunitatem cauebo. Reliquos libros Coislinianum et Regium, qui plurimas mutationes ab ipsis ut uidetur Stephani manu perpressus est, tam

demum ubi optimi me deficerent consului, Lapi uero uersionem, cui summam tribuit auctoritatem Ambrosius, cum ex apographo codicis Vrbinatis expressam esse intellexissem, prorsus neglexi. Atque cum id praecipue sectarer ut tandem qualem libri optimi exhiberent Dionysium patefacerem itaque eis qui nunc in Dionysio operam suam collocaturi essent certius substruerem fundamentum, codicum fidem secutus inconstantiae cuiusdam uitium effugere saepe nec potui nec uolui. Quod uel maxime cadit in omne genus orthographicum, cum in scriptore aetatis recentioris, praesertim in re per se tam dubia atque incerta, eorum qui nuper Cobeti aliorumque uestigiis insistentes omnia ad unam eandemque regulam reuocarunt exemplum sequi noluerim. His igitur copiis instructus ad scriptoris emendationem accessi, in qua si quae minus recte egisse uidear, id inde excusatum iri spero, quod hac opera primum uirium mearum feci periculum. Quod autem haud pauca recte emendasse me persuasum habeo, primum Augusti Meineki uiri celeberrimi propensa in me factum est uoluntate, qua hos libros mea causa perlegit multasque mecum emendationes certissimas communicauit, deinde uero Francisci Buecheleri et Hermannii Vseneri amicitia, quorum ille taedium singulas plagulas perlegendi et corrigendi ita sustinuit ut plurima praecclare emendaret, hic consiliis prudentissimis per sermonum domesticorum consuetudinem perpetuam datis maxime me adiuuit.

In adnotatione quae sequitur critica id egi ut quae ab Vrbinatis libri scriptura recederent accurate indicarem, omissis tantam erroribus orthographicis. Quod ita institui ut ubicunque Vrbinatis auctoritate reiecta alios codices imprimis Chisianum secutus essem, id non adnotarem, diligentissime uero quibus locis uerba scriptoris ex ingenio correctae essent significarem.

Berolini in Ioachimico
Idibus octobribus CIODCCCLX.

ADNOTATIO CRITICA

INDEX NOTARVM

- A* = Chisianus
Bb = Vrbinatis collatio Ritscheliana
Bh = Vrbinatis collatio Hudsoniana
C = Coislinianus
D = Regius

LIBER I

1, 3 εἰπεῖν *B* | 6 Ἀναξίλαος libri, quod correxerunt C. Müller fragm. hist. Graec. II 84 et H. Vsener quaest. Anaximen. p. 6. | 16 πάντες om. *B* fortasse recte.

2, 16 αἰρέσεως *B*.

3, 12 περιβαλλομένη *AB* περιβαλομένη *D* corr. | 13 Πέρσαι δὲ οἱ Μήδους καταγωνισάμενοι libri; articulum aperte falsum omisi cum Suida v. Ἀσσύριοι | 17 χρόνον τε οὐ πολλῶ πλείονα διακοσίων ἐτῶν *A* χρόνων τε οὐ πολλῶ πλείον διακοσίων *B* et (nisi quod πλέον) Suidas l. s. | 20 οὐδὲ αὐτῇ libri ut u. 26, sed rectius fortasse cum Buechlero utroque loco αὐτῇ scribendum erat, quamquam librorum scriptura confirmatur II 37 | 27 ἐποίησατο πᾶσαν *B* | 29 πολλῆς οὐσης libri, οὐ negationem quam necessariam esse vidit Casaubonus in Pol. I 2 Ritschelium secutus ante οὐσης inserui.

4, 13 οὔτε libri οὐδὲ Schweighaeuser in Polyb. Tom. V: 122, Schaefer in Dion. de comp. uerb. p. 297 | τετράκοντα ἔτη *AB* τετταράκοντα scribi uoluit Casaub. l. s. | 17 ὠκεανίδος ἐστὶ πρώτη ὄση πλείσθαι μὴ ἀδύνατος καὶ μόνη *B* | 22 εὐθύς γὰρ *B* | 24 προσήγετο *B* | 26 πρὸς τοῖς ἑπτακοσίοις uolgo, articulum omisi cum *AB*; cf. I 75 II 37. 49 VI 5.

5, 12 οὐκ οἶδ' ὅτι δεξ πλείω λέγειν libri, nisi quod B δεῖ omittit; ὅ τι intellegendum esse vidit Ritschelius | 15 τὰ παλαιὰ τῶν ιστορουμένων libri παλαιὰ Stephanus cf. 19 | 26 λαβεῖν αὐτῆς AB, αὐτῆς post ἀρχαιολογίαν transponit censor ed. Reisk. in Walch. bibl. phil. II. 574.

6, 1 παρεχομένης scripsi: ἐχομένης B εὐχομένης A | 11 βασιλεῦσι βαρβάρους libri βασ. βαρβάρων scripsi e Bernayai coniectura | 28 τότε μαθοῦσι libri τοῖς μαθοῦσι scripsi; τοῖς γε proposuerat Ritschelius.

7, 21 ἐν τῇ περὶ τῶν ἐπιγόνων πραγματείᾳ A ἐπιγομένων pro ἐπιγόνων B, quare videndum cum ἐπιγόνων memoria hic non prorsus apta videatur, num fortasse ἐν τῇ περὶ τῶν ἐπ. [Ἀλεξάνδρῳ] γενομένων πραγματείᾳ scribendum sit | 29 οὐδὲ ἀκριβῶς ut interpretandae uocis διεσπουδασμένως caussa addita seclusi; ὀλίγα καὶ οὐδὲ ἀντὶ διεσπουδασμένως οὐδὲ ἀκριβῶς A ὀλ. καὶ οὐδὲ ἀκριβῶς ἀντὶ διεσπουδασμένως B ὀλ. καὶ οὐδὲ ἀκριβῶς ἀντὶ διεσπουδασμένα. proposuit Meinekius | 31 καὶ κατ' οὐδὲν διαφόρου BC; num διαφέρουσας coll. II 10 V 69?

8, 8 καλὴν ἱστορίαν] an ἱκανήν? | 15 αὐτῆς om. B, ἀντοῖς relicui praeter A | 26 ἀνθρώπους om. B | 27 φιλοθεάφους B | 28 ὡς ἐμοὶ δύναμις ἦν ἀποδοῦναι libri ἀναποδοῦναι scripsi e coniectura Ritscheli; an ὡς ἐμοὶ δύναμις? | 29 τε om. B | 30 ἀπήλαυσα B quam formam et hic et aliis locis (II 55, 76.) ubi Vrbinas liber eam exhibet me spreuisse doleo.

9, 10 δὴ om. B | 18 γραμμάτων ἐπιχωρίων libri τῶν inseruit Reiskius | 19 τοῦτω χρόνῳ libri, articulum addidit Ritschelius | 24 Ῥωμαίων AC Ῥωμαῖοι B | 25 Οὐαλέριος Ἀγνισὺς libri, articulum inseruit Buecheler. cf. II 13.

10, 21 οὐκ ὀκλαῖον B | 23 χρονικαῖς] aut cum Reiskio ἀναγραφαῖς subaudiendum aut cum Ritschelie χρονογραφίας scribendum est.

11, 17 Τέβερεις semper scripsi cum plurimis locis, Vrbinas et Chiaianus hanc scripturam confirmant | 24 ὀ ante Λίρις om. B | 27 ἀλλαγαῖς Dmg ἀλλὰ ταῖς AB | διαταῖς scripsi ἀνταῖς libri; mirum Reiskium qui ταῖς proposuit usquam non uidisse, siquidem bis tantum, Latini, et Romuli temporibus, Aborigines nomen mutauerunt |

31 ἐδυνάστευε *B* | 32 οἰκήσαντος libri errore proclīui, quem ubique notare nolui.

12, 2 τε om. *B* | 9 μέλλοιεν suspicatur Ritschelius | 10 τοῦ *Dmg* τε *AB* | 16 περιέπουσιν *B* | 24 καὶ om. *B* | 25 Ἀβερρογίνας *Dmg* ἄβορογίνας *AB* | 26 κινδυνεύειν *B* unde suspicetur aliquis continuata oratione scriptum fuisse ὥστε — κινδυνεύειν δὲ eqs. | 28 Ἀελέγων *Dmg* δὴ λέγω relicui.

13, 23 τῶν πρῶτον ἐν πελοποννήσῳ *B* | 25 uerba καὶ Διῶς usque ad καὶ Πελαγοῦ om. *B*.

14, 4 ναυτικόν om. *B* | πόντον seclusi πόρον *B* cf. I 18. 51. | 17 μετέβαλεν libri, correxit Stephanus | 23 ὅσπερ *Dmg* ὥσπερ *AB* | 24 οἰκίστως scripsit Ritschelius, sed cf. I 13 | 27 Ἀλξιοῦ et Ἀλξιοὶ *AB* Ἀλξήνος et Ἀλξήνες mauolt Sylburgius.

15, 11 λαμβικῶν *B* | 30 ὅσον libri οἶον scripsi; ὅθεν, quod fortasse praestat, Dobreus aduers. I 561 et Pflugkius.

16, 1 τῶν Ἀθηναίων γενεαλόγων libri, correxit Casaubonus | 2 ἀρκαδίη *B* | 13 εἰσιν *B* | 15 τοῦτο ἔγγονον αὐτῶν τῶν Οἰν. *B* τούτων ἔγγονον αὐτὸ τῶν Οἰν. relicui, unde Ritschelius effecit τούτων ἔγγονον αὐτὸ τὸ τῶν Οἰν. mihi uero Vrbinatis scriptura utique probanda uidentur | 16 τίθεμαι mauolt Reiskius | 19 ἀπαναστήσαντα *B* | 25 Ἀρκαδικόν] ἀρχαϊκόν Casaubonus, Reiskius.

17, 7 αἰ] καὶ *B* | ἡμερησίου scripsi ἡμερήσιον libri | 8 ὁδοῦ· ὦν] ὦ δουλεύων *B* quod probauit Reiskius, qui paullo post ὡς in ὦν mutandum esse censuit | 10 ἀφισταῖσα Ῥεάτου scripsi ἀφεστῶς Ῥ. uolgo ἀφεστῶς ἀρεάτου *B* | πόλις οἰκουμένη proponit Bunsenius in Annal. Inst. arch. VI p. 129 | 27 Ἰουρίας libri Κουρίας Bunsenius l. s. Ἰουρίας Portus | 31 ὅσαπερ scripsi ὀπόσα libri.

18, 4 τὴν ἐπὶ λίμνην ὁδὸν Bunsenius λιτίνην *A* cf. Abeken Mittelitalien p. 87 | ἡ Βατῆ libri, articulum deleti | 9 ἐπὶ θρῶς ἐραῶς καθεζομένη libri, nisi quod ὑπὸ *BC*; περισσεῖα quod deesse uidit Stephanus, ego post ἐραῶς inserui. nunc autem dubito an recepta Vrbinatis scriptura ὑπὸ θρῶς ἐρεῖα aptius sit, idemque mihi significat Meinekius | 13 τέτταρας *A* τέτταρα relicui | 27 οἶ om. *B* | 28 στέμμασι] σκάμμασι c. Reiskius | πελάγειν τῷ

νάματι *B* quod recipere debebam | 30 τισὶν διηγήσεισιν *Bh*
 τισὶν διηγήσεισιν *Bb* τισὶ διηγήσεισιν relinqui | 32 ὡς περᾶν *AC*.

19, 6 ἀθεάτοις ὧν ἡ φύσις δρᾶ καὶ θαυμάτων libri,
 correxit Reiskius quamquam librorum quoque scriptura
 defendi potest | 8 προῶτον *B* | 17 τισὶ] πῶς *c.* Ritsche-
 lius | 20 ἐξήνεγκεν libri, correxit Sylburgius | 26 ἱερὰ
 delendum esse censet Meinekianus.

20, 1 ἐτέραν, τὴν interpungendum esse vidit Ste-
 phanus | ὑποδεξαμένην *A* ὑποδεχομένην relinqui | 15 τῆς
 γῆς libri, correxit Stephanus | 18 κορυμλοῖς *B* | 19 τιβορ-
 τίνους *B* | παρ' οὗς *B* | 25 ἄχρι πόρρω libri ἄχρι πολλοῦ
 scripsi ex consuetudine Dionysi cf. I 18. 26. 79 III 25
 VI 65 VIII 44. nescio uero an praeferendum sit ἄχρι
 πολλοῦ χρόνου μηχανόμενος.

21, 4 τε om. *B* | 6 οἱ om. *B* | περὶ αὐτῶν fortasse
 cum Reiskio delenda | 10 μίγνυται *B* | 11 ἐκλείποντες
B | 14 Λαρίσης hic et p. 25, 31. 26, 2 Λαρίσαν scripsi,
 etiamsi libri utroque loco duplex σ exhibent. cf. Meinek-
 ium ad Theocr. XIII 30 | 18 Φθιωτῶν καὶ ἀχατῶν καὶ
 πελασγιῶν libri praeter *B*, qui φθιωτῶν καὶ πελασγιῶν
 καὶ ἀχατῶν exhibet, unde eum ordinem, qui fratrum
 ipsorum enumerationi u. 14 factae respondeat, effeci |
 29 οἱ δὲ περὶ τὸν Ὀλ. τε καὶ τὴν Ὀ., καλουμένην δὲ ἑστιαῶ-
 νιν ᾤκησαν *AB* correxit Ritschelius.

22, 5 Κριασίου *A* κριασίου *B* correxit Sylb. | 6 αὐτῆς
AB corr. Portus | τροπέομενοι *B* | 17 πρὸς τῷ ἐνὶ *B* | 18
 αὐτοῦ ταύτη libri, emendauit Ritschelius | 20 αὐτοῦ Bue-
 chelero suspectum ἐπ' αὐτοῦς *A* | 23 περιβαλλόμενοι *B* |
 29 καὶ seclusi καὶ τῶν ἀπὸ *B* καὶ ἀπὸ τῶν *A* ἀπὸ τῶν *c.*
 Reiskius; utrumque καὶ hic et ante δεκάτας deleuit Am-
 brosius.

23, 2 τῶν πελασγῶν γένος *B* | 10 κολισματα scripsi
 ex consuetudine scriptoris, κολισμάτια *A* πόλιν ματίαν *B*
 possit aliquis de Βατία urbe Umbris ab Aboriginibus
 erepta (I 14) cogitare | 19 ὡς δὴ mauolt Ambrosius | 20
 περιδουμένην libri praeter *C* | 24 Μάμιος *AB* correxit
 Sylb. cf. Niebuhr. hist. Rom. I 13 | 15 sq. oraculum e-
 Varronis libris desumptam extat apud Macrob. Sat. I 7
 et Steph. Byz. u. Ἀβοριγίνες | 28 σικελοὶ *AB* σικελῶν

Steph. Byz. et Macrobius | σατορνίαν *A* σατουρνίαν *B*.
 Σατόρνιον e Macrobio Sylb. Σατορνίδα γαίαν Meinekus
 | 29 νῆσος *A* | 31 Κρονίδη] Λιδη Macrob. | κάτω ποτὶ *BC*.

24, 12 ἀποδυσάμενοι *B* | 14 οὐέλεια *B* | 19 ταῖς de feri
 iubet Dawesius Misc. crit. p. 95. Harl. | 23 ἐξόδου *B*.

25, 3 καιριταῶν *B* | 15 ὑπερόριον scripsi; ἀποστέλ-
 λειν στρατὸν ὑπερόριον enim sexcenties apud Dion. oc-
 currit. ὑπὲρ τῶν ὄρων libri, quod prorsus sententia caret.
 | 26 κατέσχον δὲ οὔτοι scripsi ἔσχον δὲ τινα καὶ οὔτοι libri,
 nisi quod *B* τινα omittit. κατέσχον iam in Stephaniana
 editione occupatum. ἔσχον δὲ οὔτοι καὶ proponit Bueche-
 ler | 31 Ἀάριαν] cf. 21, 14.

26, 4 φαήθη scripsi ῥηκίθη libri | 19 συνειρησάμενοι
AB correxit Cobetus Nov. Lect. p. 289 | 24 οἱ Σικελοὶ
 manolt Sintenis Emend. Dionys. p. 10 | 26 τοῦνομα μετα-
 βαλοῦσα c. Reiskius | 31 δύο libri δύο δὲ Ritschellius δύο
 γὰρ uolgo | 32 πρῶτον *BC*.

27, 7 οὔτε Σικελῶν om. libri | 11 μετονομασθῆναι
 scripsi ὀνομασθῆναι libri | δ' ἐκ *A* δὲ *B* | 12 σικελῶν *B*
 πελασγῶν relicui | 14 σικελούς δὲ μετονομασθῆναι τοὺς
 μεταναστάντας *B* apparet μετονομασθῆναι errore huc ir-
 repsisse e u. 11 | 15 στρατῶν libri Πάτρανα Bernaysius
 Σαρράκωνα δὲ c. Reiskius, qui δὲ particulam omitti non
 posse recte uidit | ὀπικῶν supra scripto ὀμβρικῶν *B* | 23
 πολλῆς ἀγαθῆς *B*; | 24 πόλεις τε παρέλαβον *BC* π. τ. προσέ-
 λαβον relicui; πόλεις τε πολλὰς μὲν παραλαβόντες scripsi e
 coniectura Ambrosi et Buecheleri, qui παραλαμβάνειν
 retinendum esse uidit.

28, 1 πρὸς uel εἰς τὴν ἀκρ. manolt Ritschellius; cf.
 uers. Π 2; | 5 οὐδεὶς ἕως τοῦ (uel εἰς τὸ) ὠραῖος γενέσθαι
 διεμ. c. Reiskius | 30 ταῦτα δὴ *B* ταῦτα δὲ relicui.

29, 13 τὸν λόγον *B* | 15 δεκάτας ἀνθρώπων *B* | 19
 τότε πρῶτον libri, corr. Sintenis p. 9. | 22 αἱ ἐπαναστάσεις
 libri praeter *A* qui ἀπαναστάσεις | ὥσπερ εἰκὸς οἴσθη-
 uolgo, correxit Buecheler | 23 ἀπελαυνόμενοι libri, corr.
 Stephanus ex Eusebio Praep. evang. III 16, qui c. 23.
 24 excerpit | 29 τοὺς] τούτους Sintenis p. 10 | 30 γενό-
 μενον *AB* corr. Steph. | ὅσα τε semper scripsi.

30, Γ. θαλαγγόντων c. Sylburgius ἀπελαθόντων Bae-

cheler | 2 ἦν δὲ πολὺ Euseb. Steph. ἦσαν δὲ πολλοὶ AB | 4 ἀπανασιάσεις A ἔπαν. relicui. | 5 τῆς γῆς B | διαφορήθησαν AB διαφορήθη ἦσαν Dmg | 6 τὰ τε πολεμίων scripsi τε om. libri | 7 τε πεποηῆσθαι BC ποιείσθαι A corr. Ritschelius | 10 ἀπολελανκότες libri, corr. Stephanus cf. I 17 ἐπι μήμιστον εὐτυχίας ἤλασαν | 12 τοῦ παντός] παντός Sintenis p. 10 et Buecheler | 18 αὐτούς scripsi τοὺς libri; καὶ inter Πελασγούς. et Τυρρηνοὺς delendum esse censet Buecheler | 21 περὶ αὐτῶν θουκυδίδης μὲν ἐν ἄρκτη τῆς Θρακίας μνήμη καὶ τῶν A καὶ περὶ αὐτῶν θουκυδίδης

γῆ

μὲν ἐν ἄρκτῃ τῆς Θρακίας μνήμη καὶ τῶν B emendavit Ritschelius, qui ὡς ἐπικεκρατημένων supplendum esse

γεν

censet | 29 γεννάτορ καὶ τοῦ A νάτορ καὶ τοῦ B γεννάτορ καὶ omisso τοῦ uolgo. Vrbinatis scripturam νάτορ amplectendam esse uidit Meinekius, qui huc referendam esse Hesychi glossam: νατῶρ: ὄκων, πολύρρους statuit | 32 Τυρρηνοῖσι scripsi auctore Meinekio Τυρρηνοῖς libri.

31, 1 κατὰ τὸν χρόνον Pflugkius | post ἐκεῖνον πολὺ καὶ πλεονὸν intercidisse c. Reiskius | 3 τὸ ἔθνος libri, corr. Ambrosius, Pflugkius | καὶ τὴν libri, corr. Pflugkius; καὶ hac irrepsit e u. 5 ubi post ὥσπερ inserendam esse hanc particulam uidit Reiskius | 11 δευτέρα γενεᾶ B δευτέρα γενεᾶ uolgo, datiuum qui solus aptus est praebet Chisiani collatio ab Ambrosio facta | 19 ἢ καλεῖται B καλεῖται δὲ relicui | 20 κορθωνία A κοθωνία relicui Κορθῶνα c. Claver. Ital. ant. p. 574 | 28 κατσκοπέασαν B.

32, 1 ὥσπερ ἂν πύργους mihi aut spuria aut post σταυρώμασι collocanda esse uidentur | 2 αὐτὰς libri, corr. Steph. | 7 μεταναστάντα libri μετανάστην ὄντα Sintenis p. 11 | 9 μάσσην libri μάνην Sylburgius | 10 καὶ om. B an τούτω δ' ἐκ Καλλιφός? | 20 εἴρηται libri, emend. Reiskius | μάσσεω libri corr. Sylb. | 29 διὰ κλήρου AB sed διχῆ Bmg διχῆ, δύο κλήρους mauolt Sintenis p. 13 διχῆ κλήρους Steph. | τὸν μὲν A τοῦ μὲν relicui | 30 ἐκ τῆς χώρας c. Reiskius | 32 μὲν ἀμείνω] τοῦ μένειν uel τοῦ μείναι c. Casaubonus.

33, 1-τὴν *A* τὴν δ' *BC* | ἀπαλαβοῦσαν c. Sintenis | 6 ἐν γραφῇ libri συγγραφεῖς scripsi idemque etsi dubitanter c. Ambrosius | 10 δ' quod abest a. libris inserui | 17 ὑποδεέστερον *B* ὑποδεεστέρου *A* | 20 Τυρρηνας δὲ *B* | 26 ἀπὸ δὲ τορῆβου τόρηβοι *B* | 27 ξυνοῦσιν i. e. κοινοῦσιν scripsi e coniectura Meineki σίλλουσιν *B* σιλλοῦσιν *A* ὁμολογοῦσιν c. Sintenis p. 15 | ἀλλήλοις Meineki Sintenis ἀλλήλους libri | 29 τυρρηνοῦς] τυρρηνίους καὶ *B* | 31 νῦν om. *B*.

34, 5 ἐν τῷ om. *B* | ἰονικῶ libri, corr. Sylb. | 11 ὡς] οἷς ὁμολως c. Reiskius | 13 πελαργικὸν *A* πελασγικὸν *B* | 15 μὲν τι *B* | 18 αὐτοῖς *AC* αὐτοῦς *Dmg* om. *B* | 22 γέ τοι om. *B* | 31 ἐναλλαγὴν *A* ἐπαλλαγὴν *B* quod correxi.

35, 3 ἢ γὰρ *AB*, corr. *D* | 4 οὐδ' ἄλλοις libri, emend. Reiskius ex Herod. I 57. | 5 πλακιηνοῖς *BC* | σφίσι *Dmg* φησί relicui | 7 γλώσσης *Cmg* γλώσση *AB* | εἰς *AB* ἐς *C* | 8 καὶ τοι libri τί inseruit Reiskius | 15 τὰ μπόττερα *A* τὰ ἀμπόττερα *B* | 16 ἂν inseruit Reiskius, om. libri | 28 παραπλησία *B* παραπλησίως relicui, corr. Schaefer in Greg. Cor. p. 610 | 30 οὐδ' ἐπιτηδεύμασι mauolt Buecheler | 31 ἀλλά γε *B*.

36, 1 γὰρ] γοῦν c. Reiskius | οἱ inseruit Reiskius | 12 μὲν τοι] μὲν Τούσκους c. Buecheler et Sintenis p. 14, item Ritscheliuſ Tuscorum nomen intercidiſſe ſignificat. cf. autem I 51 Ἀγχιſου μὲν τότε ὀνομαſθέντοſ νῦν δ' ἀſαφεſτέραν ἔχοντοſ ὀνομαſίαν. μέντοι uero in quo Sintenis maxime offendit ſaepiuſ apud Dionyſiuſ ſimiliter uſurpatum extat cf. I 31 νῦν μέντοι Παλάτιον λέγεται | 15 Ταρσένα ſiue Ταρσένα c. Lepſiuſ de Pelag. p. 24 | 16 ᾤκηſαν libri, corr. Portuſ | 18 ſύμπαντεſ] uerbuſm intercidiſſe uelut ἐκατηήντο uidit Reiskiuſ | 25 ἄλλοιſ libri Ἀλβανοῖſ ſcripſi idemque uidit Buecheler | ἐπολιτεῦſαντο *B* | 26 πελαſγῶν *Cmg* πελαſγιῶν *BC* πελαſγικοῦ *A* uolgo | 28 ἄλλοſ ἑλληνικοſ ſτόλοſ *B*.

37, 1 λεγόμενοſ *B* | 4 πατρώϊω *AB* πατρίῳ Meinekiuſ | Καρμέντιν ὀνομάζουſιν ſcripſi Καρμεντινον ὀνομ. *B* Καρμένταν ὀν. uolgo | 8 γενομένην mauolt Reiskiuſ | 11 μέρος ἐκούſιον Ambroſiuſ et Buecheler | 13 ὡſ φαſιν poſt Ἄρεοſ in Vrbinate omiſſum inter καὶ. et ſυνετόſ in eodem

perperam intratum est | 23 δυνὶν ἀλιευστικαῖς AB δυνὶ ναυ-
 τικαῖς uolgo δυνὶν ἀλιευστικαῖς Cmg quod recepi, idemque
 coniecerat Sintenis | 26 κατὰ τε οἰκήσεως c. Sylburgius.

38, 6 Δύνας libri Λαύνας Ambrosius coll. I 43 | 11
 μαθεῖν] ἰδεῖν B | 13 ἀμοίρου] ἄνευ B | γένος] γε ὃ καὶ B
 | 19 πρὸς ἑτέρου AB | 23 διεκοσμοῦντο κτίσματα libri quod
 correxi | 28 Λευκαῖον uolgo.

39, 1 τῶν κρημνῶν libri quod emendauit | 5 χειμε-
 ρίας τροπᾶς B | 13 εὐθύς τὴν Ἀθηναίων ἀπὸ γονῆς B | 15
 οὐρανοῦς BC quod praefert Stephanus ὠραν relicui | 17
 ante νηφαλίους aliquid intercidisse uelut παίδων suspi-
 catur Ambrosius | 24 ἀγιασμοῦς uolgo ἀγασμοῦς A | 27
 παρέρνται B | 29 καὶ νῦν ἔτι libri, corr. Ambrosius καὶ
 αἱ νῦν ἔτι c. Stephanus.

40, 2 ἀυλοῖ] λυδοὶ uolgo, correxit Camerarius | 8
 δι' αὐτὰ libri διὰ ταῦτα CD uolgo | 16 χειρωσόμενος ἦν
 libri quod emendauit χειρωσόμενος ἦει Reiskius. at Her-
 culem Iberia subacta reducem in Italiam uenisse docent
 uerba quae secuntur εἰς οὐκέτι πέδος ἦν τῆς οἰκιάδε ὁδοῦ
 | 19 ἐν τρισταδίῳ B.

41, 1 δι' αὐτὸ Reiskius Διὰ τὸ B αὐτῷ uolgo | 6 pro
 Euxeno Enni potius nomen expectari uidit Sylbur-
 gius | 19 καὶ ἡ ἄλλη δὲ AB corr. Ambrosius | 22 λόγοις
 libri, emendauit Reiskius.

42, 1 Ναπητίνου] Ααμητίνου scribi uult Cluver Italia
 ant. III p. 1290 | 2 pro Συλλητίνου Hudsonus mauolt
 ἐγκρατῆς

Συλλητικῷ | 3 καρτερός scripsi ἐγκρατερός B καρτερός
 A cf. VII 11 | 5 συναγέσθαι libri υπάγέσθαι Vsener | 7
 τὰς] τοὺς B | 10 διῆρε] διῆτε mauolt Meinekius.

43, 1 μᾶλλον] μόνον B | 2 καὶ εἴ τις ἄλλος uolgo,
 quod Sylb. corrigere conatus est scribendo ἄλλως. sed
 ἄλλος ab Vrbinate omissum expungendum est, siquidem
 ex propinquo ἄλλοις perperam huc irrepsit | 6 μίαν γῆν
 c. Sylb. | συγκρίνεσθαι mauolt Steph. | 15 χρησίμων
 mauolt Buecheler | 16 εἴτις B | 19 ἡ Ἰταλίαν B | 26 καὶ
 πολύδενδρον quod a libris abest omitti non posse uidit
 Buecheler | 29 ἐμπλεως A ἔμπλεως uolgo | ὁποίας B | 31
 ἐν οἷς] οἷς B.

44, 1 ἐκτρέφουσας] ἐπιτρέφουσας c. Meinekias | 8 αὐ-
 τῆ uolgo αὐτῆς Portus, deleri uolt Buschéler | 12 ἀνα-
 ρος ἢ libri, emendauit Sylb. | 16 εὐπόρουσι καὶ καλῆς
 ναυπηγησίμου A εὐπόρου οὐσης καὶ καλῆς· εἰς ναυ-
 πῆγην B ὄλης post καλῆς supplendum esse uidit Ca-
 saubonus; nunc autem ὄλης quod necessarium est in
 Vrbinatis scriptura εὐπόρου οὐσης latere puto idemque
 mihi significauit Vsener | 17 τῆς εἰς] articulus fortasse
 delendus | 21 οὐ δὲ διαρρ. B | 30 καὶ θάλασσαν libri ἢ
 θάλαπ. Ambrosius | 31 ἢ ζώων libri, correxit Reiskius.

45, 4 Κρόνον] χρόνον libri, corr. Sylburgius | 5 Σάτορον
 κρόνον libri, corr. Sylb. οὐρανόν suspicatur Vsener
 | πᾶσαν δὲ libri π. γε c. Vsener | 9 sq. uerba corrupta
 sic fere restituenda uidentur: ἀξιῶντας δὲ καὶ θεῶν
 [καὶ θυγατρῶν] γένει τὸ πρόσφθρον ἀνεῖναι πάντων χωρίων
 καὶ (add. B) ἀραδιότατον eqs. partem ueri uidit Reis-
 kius, qui post Πάνι νεῖμαι uel tale quid intercidisse
 putabat | 19 Σατορόν libri | 20 ἀξομένων libri ἀγξομέ-
 νων Eusebius praep. eu. III 16 qui hanc excerpit | 21
 δέος ἢ inserui e B cuius scriptura confirmatur Eusebi
 testimonio· δέους ἐνθύμιον scribentis | 26 καὶ ante κε-
 κοσμημένοι intercidisse suspicatur Ambrosius [27 ἵνα δὴ]
 δὴ om. B | 30 sq. τοῦτο δὲ καὶ μέχρις ἐμοῦ ἔτι διετέλου
 Ῥωμαῖοι ὅσον τι μικρὸν ὕστερον B et (nisi quod δρωῖντες
 pro ὅσον τι) A unde uolgatam conflata esse apparet.
 atque ἔτι διετέλου propter δρωῖντες interpolatum ipse
 correxi, in ὅσον τι uero nil aliud latere quam ὁσέτη Am-
 brosius intellexit et monstrauit Eusebi scriptura ἔτι μι-
 κρόν | 31 τῆς ἐαρινῆς mauolt Ambrosius.

46, 11 κατὰ τε] κατὰ γε AB | 24 προσεχὲς ἐν τῷ II.
 AB | 26 εἰς ἐκνομήν libri, correxerunt Vsener et L. Din-
 dorfius in Stephani thes. u. ἐκνομή | 28 Κάκος] Κακός B
 Κάκος mauolt Meinekias | 32 post ῥάδιον ὄν inseren-
 dum censet Vsener.

47, 5 φανησομένης] φαινομένης B | 8 ἐκλιπούσας B
 | 10 τὴν χώραν] τὸν χώρον B | 12 οἰόμενος εἶναι libri,
 corr. Schmitzius de Dion. Hal. locis quibusdam Bonnae
 1854 | 24 ἀλοιῶν uolgo ἄλύων B.

48, 11 ἐπὶ ξενία uolgo ἐπὶ ξένια c. Sylburgius et

Meinekias | 16 ὅτι τε πεπραμένον AB | 25 ἱστίασαι BC
ἱστίασαι A corr. Sylburgius.

49, 1 ἀμιστενοντες] πιστεύοντες B | 3 αὐτοὺς libri
αὐτὸς scripsi quia παραλαβὼν u. 4 post ἐπιφανῶν recte
abest a B | 12 προστιθέναι B | 13 εἶνεκα B | 14 ἐσπλαγγνευ-
μένων ἢ ὅδη τῶν ἱερῶν uolgo σπλαγγνευσαμένων B unde
ἱερῶν in ἑτέρων mutandum esse apparet | 18 δοῶσιν αὐ-
τοῖς uolgo δο. αὐταῖς B quod correxi | 30 παρ' ὁδοῖς uolgo
παρόδοις B παρ' ὁδοῦς c. Meinekias et Vsener | 31 χώ-
ραν B.

50, 2 ἀποδίδοται B | 3 τῶν ἐν ἱστορίᾳ ἐν σχήματι
Bb τῶν καὶ ἐν ἱστορίᾳ ἐν σχήματι Bh | 10 ἡγεμονίας uolgo
ἢ μοναὶ scripsi e coniectura Meineki. possis quoque
conicere ἢ ἡγεμονία | ἀνημέρων AB ἀνημέρω C | 11 ἀθε-
μίτοις retinui etiamsi AB praebent ἀθεμίστοις coll. III
23 VI 61 | 18 ἐν ἀβάτοις ὄρ. c. Reiskius | 21 ἐπαγόμενος
uolgo σπόμενος B ut uidetur, ἐπισπόμενος ego et Meine-
kias | 22 ἀνακομιζομένοις scripsi e coniectura Stephani,
qui et ἀνασκευαζομένοις proposuit; ἀναγκαζομένοις libri,
ἀναγομένοις mauolt Pflugkias.

51, 2 ἐπιλιπόντων B unde ἐκλιπόντων scripsisse Dio-
nysium suspicatur Meinekias | 12 μέμφιν B | 13 ἐπειδὴ B |
18 τούτοις μάχη libri, articulum inseruit Reiskius | 22 οὐτα
χαλεπὸν B | 25 κατακοιμαμένου scripsi καὶ κοιμαμένου
libri | 26 ὄση ἔτυχεν ἀφύλακτος uolgo ὄση ἐπέτυχεν ἀφυ-
λάκτως B emendauit Reiskius | 28 sq. haec uerba tam
corrupta sunt, ut mihi nulla probabili ratione emendari
posse uideantur. certum est nonnulla post ἐλότων in-
tercidisse. ceterum Vrbinas haec uerba sic exhibet, ut
in textu proposui; αὐτὸς ἀμυνόμενος ἀνηρέθη A. Rei-
ski uero Schmitzique commenta repetere nolui | 31 τά
τε πέριξ B | κατὰ σφᾶς seclusi | 32 ἕτεροι libri εταῖροι
Schmitzias et Pflugkias | Ἀρκάδες τε] Ἀρκ. δὲ A Ἀρκ. δὲ
τινες B quod recipere debebam.

52, 6 ἀνασπάστους libri quod correxi probante Mei-
nekio | 7 τέως] τε AB | 8 ἐπειδὴ AB emendauit Meinek-
kias | 9 καὶ quod libri optimi omittunt e uulgata recepi |
13 ἢ καὶ μόνον οὐδὲν B | 18 ὑπερβοηήδος mauolt Meinek-
kias | 21 ποιεῖ. ἦν καὶ ὅτε uolgo ἦν deleui.

53, 1 πάντα *B* | 2 στρατὸς ἀστῶ *B* | 4 αὐτοῦ libri quod correxi | 5 ἢ καὶ νῦν ὑπὸ Πρωμαίων οἰκουμένη libri nisi quod ἢ *B* ἢν οἰκουμένη scripsi, qua de coniectura nunc ualde dubito. rectius fortasse cum Buechelero pro κειμένη restituendum est κείται | 8 καὶ παρὰ πᾶσι *B* | 16 συνέβησαν ὁμοεθνεῖς νομῆσθαι non tentandum est cf. V 23 συνέβησαν μὴ πάσαις ἀποκινδυνεῦσαι ταῖς δυνάμεσι. | 18 τοιαῦτα *B* corr. Reiskius | 29 καὶ ὅσα ἤξιον libri quod correxi coll. I 69 | χωρίον] 'immo χῶρον' Buecheler.

54, 10 ἐπ' αὐτῶν om. *B* | 21 παραλαβῶν] παραβαλῶν c. Reiskius | 25 τῆ om. *B*.

55, 7 ὑπὸ] ἀπὸ c. Reiskius | 8 ἀνελάμβανεν c. Pflugk-kius | 9 τὸ διαφεῦγον *B* | 20 ὁπόσοις ἄλλοις] ἄλλοις οἷς *B* num ἄλλοις οἷς? | 25 ἐπὶ τῆ φυλακῆ *B* articulum om. *A* | 26 φυγὴ uolgo, articulum inseruit Sintenis p. 10.

56, 2 φηγάδας πύλας] his de uerbis cum typis iam descripta essent haec mecum communicauit Meinekius: 'φηγάδες πύλας quae fuerint nemo adhuc docuit. scribendum uidetur Φηγάδες, a fago illa celeberrima appellatae, quae adhuc Theophrasti temporibus superstes esse credebatur u. Hist. plant. III 13, 2. Ex homericis carminibus maxime huc faciunt quae leguntur II. VII 237 Ἐκτῶρ δ' ὡς Σκαιάς τε πύλας καὶ φηγὸν ἴκανεν et VIII 352 item de Hectore ἄλλ' ὅσον ἐς Σκαιάς τε πύλας καὶ φηγὸν ἴκανεν, de quibus dixit Strabo XIII p. 598. Videntur hae πύλαι non diuersae fuisse ab eis quas designat Hesychius Πεδιάτιδες πύλαι· τὰς πλησίον τοῦ Θυμβραίου ἐν Ἰλλῷ φησίν, ἅς τινες ἐπαχηλάς (?) καλοῦσι, de qua glossa disputauit in Philol. Gott. XIII p. 550. Plura igitur nomina haec Ilii porta habuit, inter quae etiam Φηγάδας πύλας fuisse in tanta fagi illius celebritate non mirandum est.' | 6 πλείστον *A* πλειῖστον *B* | 11 καθ' ἕνα πάντες scripsi idemque uidit Sintenis p. 20 καθ' ἕνα πάντες uolgo et *B* καθέναν πάντας *A* | 16 συσπενασάμενοι *B* | 19 περιεχόμενοι uolgo, articulum addidit Sintenis p. 10 | 20 αὐτῆ uolgo αὐτή *Bh* | 28 διαλύσεως *B*.

57, 13 ἀφιγμένων libri ἀφειμένων c. Sylburgius | 14 ὑπὸ] παρὰ mauolt Meinekius | 21 εἶχεν αὐτῆ uolgo εἶχεν ἐν αὐτῆ *B* correxit Sintenis p. 30 | 28 ταῦτα] ταῦτα *B*.

58, 2 κατὰ τὴν c. Buecheler | 3 γινομένων B | 5 ἐν ἀγγέλιον προσέειπε scripsi ἐν ἄλλῳ πρ. uolgo ἐν ἀγγέλιον πρ. B | 10 κυκλιῖ uolgo κυκλοῖ B κύκλω Reiskius et Meinekius | 11 sq. δοκεῖ || σοὶ τοῖς δ' ἐρωῶσι libri praeter A qui τῆς δ' ἐρωῶσι, correxit Reiskius | 20 γῆ πάσῃ libri τῆ πάσῃ sc. βία c. Reiskius βία π. Schaller in versione Dionysi germanica p. 81 | 22 ἰσρῶν seclusi.

59, 1 τὴν ὁ scripsi τὴν uolgo, om. B | Ἠγήσιος B | 5 νῆσῶδὲ AC | λεγομένη] γενομένη c. Reiskius | 6 καίπερ] καὶ libri corr. Stephanus | ἀπὸ] ὑπὸ libri, emendauerunt Buecheler et Meinekius | 10 Ἀριαιθῶ γράψαντι B articulum inserui | 14 Ἀγάθουλλος] cf. Mueller fragm. hist. Graec. III p. 292 | 16 ἐγκατέθετο A ἐγκάθετο B ἐγκάθητο D | 20 ἐπὶ Ἰταλίαν uolgo B ἐς Ἴτ. A | 25 γνωρίσματα φανερά καὶ εἰς c. Pflugkii | 29 πρῶτον μὲν οὖν εἰς c. Reiskius | 31 ὑπὸ κυμάτων AB ἀπὸ καμάτων Cmg.

60, 12 Ἀνίου uolgo ἀνιέλου AB errore manifesto | 14 παρουσίας ἤνθει τε καὶ ὠρίσθη ἢ νῆσος B quod correxi duce Reiskio; Delus enim Dionysi temporibus diruta erat | 18 τῶν ἑτέρων τινα ἀνιέλου B | 20 Κινάθειον manolt Meinekii | 23 ὑπολειπόμενοι libri, corr. Stephanus | 30 γε δὴ c. Buecheler.

61, 6 ante ἀμφοτέρων aliquid intercidisse uelut ἐν τῷ ἰσρῶ uel simile quid suspicatur Buecheler | 19 πλησίον usque ad ἀνιέλου u. 21 in B propter homoeoteleuta omissa | 20 ἀχακόν A corr. D | 24 Βούτρατον hic et ubique B.

62, 2 uerba inde a δηλοῖ usque ad καλούμενος addidi e B | 3 ποτὲ B quod correxi | 6 δὲ σαφεστέρην B | 9 Ἀκαρνανίας quod abest a libris inserui | 10 Θυρίῳ ut scribatur suadet Meinekii | 14 ἐν τῷ σίλω AB ἐν τῷ στόλω uolgo ἐν τῇ Σικελίᾳ scripsi, qua de causa u. 16 τῆς Σικελίας ut incommode repetita expungenda sunt | 31 γραφῆν AB et paullo post ἀρχαίαν, γραφῆ — ἀρχαία uolgo quod correxi.

63, 3 τὴν inserui e Chisiano | 10 κριμησόν B | 21 συνέπλει B | 27 αὐτῶ AB αὐτῷ uolgo.

64, 3 ἐλύμαν B Ἐρυνκα c. Sylb. Portus Clauer | 5 ἔκουσία B | 16 Ἐλύμου] Ἐρυνκες iterum proposuerunt Sylb.

Portus Clauer | 19 σώσαντος σφᾶς ἀναθήματος B σώματοςφᾶς ἀναθήματος AC corr. D | 21 κατέμενε B | 22 πρόσθε B πρόσθεν uolgo, correxit Sylburgius | 27 κατὰ λιμένα τὸν παλλίνουρον B.

65, 1 τελευτήσαντος καὶ αὐτόθι τῶν ἐπιφανῶν τινος Μίσσην ἀπ' ἐκ. mauolt Buecheler | 3 καὶ ἐπιτύχη B καὶ ἐπιτυχεῖ uolgo, corr. Casaubonus | 4 κατὰ τεῦτα uolgo, emend. Sylburgius | 13 τῶν συγγραφέων c. Pflugkius, συγγραφέων libri | 18 λόγον] ὄχλον mauolt Pflugkius | 30 αἷς δὴ οὐ δυνατόν ὄν c. Stephanus | 32 δὴ delendum esse uidetur.

66, 8 ἐπιφανεῖς μὲν c. Sylb. | 16 πανσυδί B | 21 ὑπολειπόμενος AB ὑπολιπόμενος CD corr. | 22 ἐν πολλοῖς libri, praepositionem deleui | 27 Ἰταλοῖς B | uerba inde ab εἰ μήτε usque ad αὐτῶν u. 29 addidi e BC.

67, 3 ἐπιδεικνύμενον B | 10 γέγονεν] ἐγένετο B | 13 συνεστηκὸς ἐν κοιλῶν χωρίῳ B | 19 σέλινα μὲν πολλοῖς ὑπέστρωτο libri σέλινα μὲν ὡς παραδέδοται πολλοῖς ὑπ. c. Reiskius δαπέδου ὡς μὲν πολλοῖς ἀποδέδοται σέλινα ὑπ. c. Buecheler, unde ego ea quae in textum recopi effeci | 24 ante σέλινων particulam εἴτε intercidisse mihi nunc persuasum est | 25 τοῦτο uolgo τούτω B ἐν τούτῳ Reiskius | 26 an ὡς ὁ λόγος ἔχει? | 31 Ἐρυθραῖς σχεσίῳ A ἐρυθρὰ σχεσίῳ B pro σχεδίῳ σχεδὸν Cmg χωρίῳ Portus sed neutrum mihi quidem satisfacit.

68, 2 κατεδούνται uolgo, mendum grammaticum sustulit Vsener | 4 ὅποι B | 28 αὐτοῦ πειθομένους B.

69, 7 τὸ πρότερον B | 9 ἔσσεσθαι expunxi | 10 ἐπὶ πλείστον χρόνον scripsi ἐπὶ πλείστου χρόνου ABh ἐπὶ πλείστον χρόνον uolgo | 15 τὸ χρῆμα Buecheler, νομίσαντα δαιμόνιον τι χρῆμα uolgo δαιμ. τι νομίσαντα χρῆμα B | 18 ἐπὶ τὸ στρατόπεδον mauolt Buecheler | 29 ἀγιάζει B.

70, 5 μάλιστα ἂ B an μάλιστ' ἂν ἐμελλε? | 13 ἀκούσαντι δὲ αὐτῷ τῷ ἀνδρὶ B sed αὐτῷ glossam sapit | 19 καθ' ἣν ἔσχε λόαν A καθ' ἣν ἔσχε λλαν uolgo, in Vrb. δόξαν extat e correctura. καθ' utpote ex ἣν quod sequitur male ortum deleui, dubito autem num forte Reiski coniectura διάνοιαν aptior sit | 24 ἀυλισαμένοις AB ἀυλισάμενος D.

71, 5 ἀλλήλοις συνελθεῖν *B* | 8 ὅστις ἦν *B* | 11 παρ-
 ρασχῶν libri corr. Sylburgius | 19 πολέμῳ διαχειρωθεῖ-
 σαν *B* | 23 ποριζόμεθα libri quod correxi | 25 κωστί libri,
 corr. Schmitzius | 28 ὀπόσα] ὀπῶς mauolt Buecheler | 30
 συγκρατακτώμεθα *B*.

72, 1 συγγνώμη libri quod correxi; imitatus enim est
 Thucydidem cf. Thuc. III 40 ξύγγνωμον δ' ἐστὶ τὸ
 ἀκούσιον | 5 καὶ expunxi | 7 πρῶτον libri, emendauit
 Sylburgius | 9 ἀποκρίνεται *B* | 20 ὑφ' ὀρῶν libri quod
 correxi | 30 ἡμιτέλεστον ὄν quod coniecit Reiskius in Vr-
 binate extare traditur, sed haud scio an Dionysius scri-
 pserit ἡμιτελὲς ὄν | 31 πάντες om. *B* | χρησάμενοι *B*.

73, 2 λαουνίαν *B* ut u. 4; p. 74, 4; 78, 13. 7 | 4 τῆς
 Ἀνίου] σαινίου τοῦ τῆς ἀνίου *A* σελινίου *B* σανίου *D*, corr.
 Stephanus | 5 ἧς quod omittunt libri inseruit Step-
 hanus | 6 πρώτης mihi suspectum | 8 τοῦ πατρὸς] articulum
 om. *B* | 12 τῷ στόματι κομίζοντα *B* | 17 ἐπιρραυλῆειν ma-
 uolt Sylb. | τὸ καιόμενον πῦρ] πῦρ expungendum uide-
 tur cf. II 66 III 56 | τοτὲ] ποτὲ hic et u. 18 *B* | 20 μη-
 κέτι ποιῆν τι *B* | 22 ἦκουσα c. Buecheler | 32 ἔσχεν]
 ἴσχεν *B*.

74, 5 ἐπιθυμίαν τοῖς βασιλεῦσι *B* | 7 ἔθη καὶ *D*
 ἔθησαν *AB* | κηδείας τε scripsi κηδείας uolgo | 9 κοινῇ
 σύμπαντες ὀνομασίᾳ restituit Buecheler τε οἱ σύμπαντες
 καὶ ὀνομασίᾳ uolgo τε οἱ σύμπαντες ὀνομασίᾳ *B* | 14 ὄρ-
 μητο *B* | 25 ἐμέμικται *AB* ἐμέμικτο Sylb. cf. I 34 | 29
 ἐν τοῖς] om. *B*.

75, 2 Καννάσιον ὄρος Glareanus probante Sylburgio
 in Θανμάσιον ὄρος mutandum censuit | 8 οὔτοι τέως scri-
 psi οἱ τὰ τέως *B* οἱ τὸ τέως *A* οἱ τέως uolgo. οὔτω (uolebat
 τούτω) c. Reiskius | 16 στησάμενοι libri καταστησάμενοι
 c. Reiskius | 23 εἴτε ἐρημος scripsi εἴτε ἐρήμη ἦν *B* εἴτε
 ἐρήμη uolgo | 24 Σαμοθράκη *B* | μὲν γὰρ] μὲν *B* | 32 τε-
 λευτῶ uolgo quod correxi | εὐνήν uolgo, sed ν in *B* cor-
 rectum est, quare reposui εὐνής et expunxi ea quae uolgo
 secuntur οἱ ἔχειν, quae quidem in Vrbinate libro sic
 exarata sunt, ut litteris ὡς οἱ ἔχει puncta quibus de-
 lenda significantur addita sint. fortasse autem in his
 litteris latent uerba ὡς ὁ λόγος ἔχει.

76, 13 δῆμον om. B | ἐξυπεταιίως AB | 23 συνέπεσε τελευτήσαι B sed ἔπεσε correctum ex ἔπασχον | 32 Ναϊδος εἰρημένης uolgo Ναϊάδος B εἰρομένης AB, quare Ἰεραμνή-
μης reposui, cuius nomen in stemmate Dardanidarum apud Apollodorum III 12 occurrit.

77, 6 φέροντες αὐτήν mihi et Buechelero qui φέροντες τὴν κτίσιν reponendum esse etsi dubitanter censuit, suspecta sunt. in margine Vrbinatis adscriptum est λέγοντες, unde fortasse λέγοντες αὐτήν κτισθῆναι refingendum uidetur | 8 πρότερον] πρώτον B | 10 ἐκείνον om. B | 30 λαυινίου B ut infra p. 78, 28; 80, 25.

78, 18 ἰσχυρᾶς τινος B | 24 ἐκ τῶν πόλεων mihi suspecta sunt | 26 αὐτοῦ AB αὐτοῦ Dmg | 32 μεταστῆναι αὐτὸ εἰκαζον B.

79, 16 φιλίας B | μετρίας συνθήκας B | 18 ἀλλ' ante ἐπιτρέπειν addit B correctus | 19 καὶ λύσασθαι scripsi καταλύσασθαι uolgo λύσασθαι B | 22 φέροι uolgo φέρημι A.

80, 2 προειδομένου libri, corr. Sylb. | 6 ἐκλιπόντες om. B sed addit ἀπολιπόντες ad τόπους adscriptum | ταπεινούς] πεδινούς B | 9 μάλα om. B | 10 κατὰ τέλη ἐλάσασιν scripsi κατὰ τέλη ἔλασιν A κατὰ τέλη ἐλάσειν B κατὰ τέλη ἐστῶσιν uolgo | 15 οἷς] οἷς libri, corr. Reiskius | 17 φάραγγας ἀνεξόδους] ἐξόδους οὐκ ἐχούσας φάραγγας B cf. uero III 59 δυσχωρίαις ἀνεξόδοις | 24 ὡς ἐν ἀπορίᾳ χρημάτων AB ὡς ἐν ἀπορίᾳ χρ. D παντὸς ἐν ἀπορίᾳ χρ. scripsi ut VI 73 εἰς παντὸς πράγματος ἀπορίαν κατακλεισθέντας | ἐπεμπε B | 32 uerba inde a πόλιν usque ad λαουινίου propter homoeoteleuta in B omissa, sed in margine adscripta om. A.

81, 7 τὸ σχῆμα ἐπικατηγοροῦση scripsi e coniectura Buecheleri et L. Dindorfi in Steph. thes. u. ἐπικατηγόρησις, ἐπικατηγορήσει uolgo | 15 τὸ μέσον ἀπέχουσα AB | 21 πεδία om. B | 22 καρπούς] οἴνους AB, sed καὶ καρπούς addita in margine Vrbinatis | 23 post ἐξνεγκεῖν aliquid uelut ἐπιτήδεια intercidisse suspicatus est Reiskius, ἱκανὰ supplet Buecheler | 32 κομισθέντων supra scripto μετὰ B | post κομισθέντων addunt libri ἐκ τοῦ νεῶ uel ἐκ τοῦ ναοῦ B quae sustulit Schmitzius.

82, 1 τε ὡς] τέως libri, emend. Reiskius | 13 ἐπιμε-

ληθρομένους uolgo, ἐπιμελησομένους AC | 14 ἐποίους] ἀπαίλους mauolt Reiskius | 23 κινδυνεύουσί τε, οὐ τὸ αὐτὸ πάντες ὁμως γέ πως τὸ αὐτὸ uolgo, correxi e B | 30 οὐδ' ἂν ἐπιγράφειν libri, correxit Reiskius, nisi quod οὔτε ma-
luit | 31 ἄλλοις ὅσοις AB.

83, 4 Καιριάνας AB, correxit Sylburgius | ἰδρωμένος fortasse post ὀδόν inserendum | 6 ἐπαχωρίων B | Τπε-
λαιαίς uolgo, correxit Cuiacius et codex Ambrosianus | 7 ἅπασιν ὄραν δέμας A | 9 sq. εὐρημένου οἱ παλαιοὶ τὴν ἐκείνου δύναμιν δηλοῦν τὸ δέλτα B εὐρημένου τῷ δέλτα δηλοῦν τὴν ἐκείνου δύναμιν οἱ παλαιοὶ A. spuria haec uerba esse rectissime statuit Ambrosius Stud. p. 230 sq., sed minus probari possunt, quae praeterea de huius loci emendatione protulit; haec enim prorsus pen-
det ex Vrbinatis scriptura, quam in ordinem uerborum recepi | 11 δύο νεανίαί B | 12 δ' εἰληφότες B | 15 ἐφαί-
νοντο ἔχοντες B ἔχοντες φαίνονται A | 21 ἀπενέγκασθαι B | 28 ποιοῦντα ἰδίους B ποιοῦντας ἰδίους A, articulum inserit D corr. | 29 καὶ om. B | γενομένης B fortasse recte.

84, 2 ἀγεσθαι AB ἀγαγεσθαι D corr. | 6 ἦν κτίζει θεοῖς ABC ἦν κτίσῃτε θεοῖς Dmg uolgo, κτίζῃσθα reposui idem-
que inuenerat Buecheler | 8 εὐτ' ἂν libri, corr. Reiskius | 16 ἦς] ἦ AB ἦς D | 25 Δαρδανίωι B | 26 ἕως uolgo τε ὡς A τέως μέχρις B.

85, 4 σώζεται B | 22 γενόμενον Buechelero suspectum | 24 λέξη B | 29 ὃ τε Σιλοῖος mauolt Buecheler.

86, 1 ἀμφίβολον B | 5 τῇ ἀρχῇ uolgo τῆς ἀρχῆς Reiskius | 9 ἴουλοι AB | 15 ἐνὸς δέοντα] om. B | 25 λέγεται γενομένη B | ὑπὸ] ἀπὸ libri, corr. Steph. | 26 ἑαυτοῦ] ἑαυτῷ libri quod correxi | Ἄλβαν A Ἀλβυλαν B | 28 τετ-
ταράκοντα] τριάκοντα B | 29 τυραννικόν τι χοῦμα A uolgo.

87, 5 διαλειπούσης] διαλαμπούσης B | 7 φαίνεται om. B sed additum est supra καὶ ἄλλα | 14 δύο τε καὶ B | 10 ἐπελθεῖν A παρελθεῖν B | 20 post ἀρχῆς intercidisse πρώ-
τῳ uel δευτέρῳ putat Reiskius | 31 Γεργήθιος B.

88, 10 μετ' Ὀδυσσεά B | 12 δὲ λέγει] δ' ἔλεγεν B | 14 τὰς σπάφας B | 17 ἀνακομισαμένων] κομισαμένων B | 25 ἀποκλείν mauolt Buecheler.

89, 1 τρωάδων B | 4 καὶ Τηλέγονον quae intercide-

rant restituit Ritachelius e Synecello I p. 363 Bonn., idemque lacunam quae sequitur his fere uerbis explendam esse censet: *Τηλέγονον, καὶ τοῦτον μὲν μεταναστῆναι, Ῥώμιον δὲ καὶ Ῥωμύλον ὑπομῆναι οὐκ ἴσταντας κτλ.* | 7 *Ἀντίαν* libri | 14 *Λευκαρίας]* *λευκτρας B ἠλέκτρας B* uolgo, quod correxi | 16 *διαφόρους* libri quod correxi | 17 *δόξαιμε* libri, sed praestat *δόξω* idemque intellexit Buecheler | 27 *ὄτε καὶ αἱ B* | 29 *περιέπειν om. B.*

90, 4 *Ῥώμιον — μὲν]* *Καπύην μὲν Ῥώμιον B* | *προσώτερα B* | 15 *ἀρχαιότερα]* *ἀρχαία B* | 18 *Ἀντίλοχος]* *ἐάντικος A ... ἀντικός B* | 24 *φυγᾶς om. B* | 26 articulum ante *Ῥώμη* delendum censet Sylburgius.

91, 1 *δήποτε om. B* | *τὸ γενόμενον* scripsi *γενόμενον B* om. hic quidem *A* sed transposuit ante *τῆς Ῥώμης* | 22 *ἀρχιμερῦσι]* *ἀρχιστεῦσι AB*, corr. Niebuhrius | 24 *οὓς αὐτὸς προσέθην* uolgo, *οἷς* recepi e *B* et *προσεθέμην* e *A.*

92, 13 *Ποτίνου B* | 21 *Ἰσάγρον B.*

93, 1 *Τύλλιος B* | *Ὀστίλλιος AB* | 3 *Μάρκιον]* *Μάρκον AB* | 7 *ὁ* ante *τυραννικός* addidit Reiskius | *τυρήνικος B* | 8 *ἕως om. B* | 14 *τὴν δεκαετίαν ABC τῆς δεκαετίαν D*, corr. Steph. | 21 *καὶ τίσιν]* *ἢ τίσιν* uolgo quod correxi | 28 *ἄλλα καὶ B* | 29 *τελευτῶν]* *τελευταῖον B* | 31 *ἔρωτι τοῦ μὴ π.* mauolt Buecheler.

94, 4 *παρασκευάσας B* | 13 *Ἰλούιαν* semper *B* | 14 *Ἰουλίαν A Ἰλούιαν B*, corr. Glareanus | 16 *ὡς]* *ὥστε AB ὡς C* | 17 *πενταετούς]* *τριακονταετούς* malunt Glareanus et Sylb. | 25 *ἐν ἔθει δὴ* Buecheler.

95, 1 *χρησασθαι B* quod correxi, *χρησθαι* uolgo | 3 *τῆς κόρης* seclusi auctore Buechelero | 10 *προσάπτοντες* quod abest a libris inseruit Casaubonus | 11 *καὶ seiunxi* | 24 *τοῦ θεοῦ]* *αὐτοῦ θεοῦ B* | *λειτούργημα* ex *ἑραδιουργημάτων* repetitum uidetur, quamquam defendi potest 28 *ἢ]* *ἢ* mauolt Portus | 32 *ὡς* libri *ὅσα* Sylburgius.

96, 13 *καταλιπών]* *κατέλιπεν* libri quod correxi | 16 *οὐ πόρρω B* | 21 *εἰς μάλιστα]* *ἄγειν B* | *τὸν εἰργασμένον* mauolt Reiskius | 25 *μόλις]* *μόνης B* | 26 post *ἀφηγήσατο* iterum *τὸ πρᾶγμα* male inserunt *ABC* | 27 *ἀπὸ τοῦ θεοῦ*

B | 31 uerba inde a καὶ γὰρ usque ad φανήσεται om.
B | 32 ὡστε μακρὰν *ACD*, corr. Steph. | εἰ βαδίουργεὶ φανήσεται c. Reiskius.

97, 4 τῶν ἀξιολογουμένων libri, corr. Stephanus; cf. Π 37 οὐδενὶ ὑπακούσαντες τῶν ἀξιουμένων | 10 τοῦ πάθους om. *B* | 12 ἀν καὶ τότε περὶ τὸν τόκον? | 17 χωρμένου μακροὶ Casaubonus | 18 χηρέσθαι *B* | 21 ὁ τῶν ἐρέων — νόμος μακροὶ Steph. | 32 τὴν αὐτὴν] ταύτην *B*.

98, 8 αὐτὸς τις] ἀν ἕκαστός τις? | 13 ἐν τῇ πρώτῃ γράφει] τῇ γράφῃ *AB* quod correxi τῆδε γράφει uolgo | 22 πλήμνη *B* πλήμη *A* | 25 ἐκ τῶν περὶ ἔσχατα] malim ἐκ τῶν περιεσχάτων; ἐκ τῶν περίξ ἔσχατων c. Sylburgius.

99, 3 ἔπειτ' ἀπειθῶν] ἔπειτα ἐλθῶν libri quod correxi | 7 περιπαῶσαν libri, corr. Sylb. | 13 καὶ ἦν γὰρ τις uolgo, καὶ om. *B* | 22 ἐπισχοῦσα *B* ἐπέσχοῦσα quod placuit Reiskio *A* | 24 οἰκησάντων *AB* corr. Steph. | 27 σώζεσθαι βουλομένων om. *B* | 31 ἠλέγητο] ἐγένετο *B*.

100, 19 ἐκ delendum uidetur | ἐπὶ om. *AB* | 20 ἐπιστρεφούσης libri, corr. Steph. | ἡ Ρωμαίου λεγ. μακροὶ Buecheler | 22 ἐξαιρόντες scripsi ἐξάγοντες libri; possis etiam conicere ἐξαλλάττοντες ut Π 23 | 23 ἐξασκούμενοι *B* | 27 ἀντικρῶς *B* | 32 πληγαὶ post χειρῶν inserit *B*.

101, 3 κατὰ κράτος ἤδη] ἤδη κατὰ κράτος *B* | 7 νύκτωρ om. *B* | 10 πεπορευμένος *A* uolgo | Καινίαν Sylb. καινιμῶν *AB* | 18 τὸ προλελοχισμένον μακροὶ Reiskius | 31 τῶν νέων] τῶν νομέων c. Buecheler.

102, 6 κατ' αὐτοὺς ἐγένετο om. *B* | 13 ἄσπλοι *B* | 16 εἶθ' c. Portus εἶθ' οὕτως εἶθ' ὡς ὁ Φάβιος c. Sintenis p. 17 | 21 sq. cf. omnino rectissime hoc de loco disputantem Schnellium Exerc. critic. in Dionys. Bonnae 1854 p. 21 sq. | οὗτος inseruit Schnellius idemque lacunam sic explendam statuit: ἐπεὶ τίς γὰρ ἦν αὐτῶν ἡ μήτηρ καὶ τίς νομ. | 26 δὴ Schnellius δὲ libri.

103, 3 δοκῆ] δοκεῖ libri, corr. Steph. | 4 εἶναι om. *B* | 16 χωρταῖς] πολιταῖς *B* | χαρίζεσθαι βουλόμενος] χαριζόμενος *B*.

104, 13 παθόντες libri παθόντα σε Reiskius | 16 δεομένου *B* | 21 αὐτοῦ libri, corr. Steph. | 22 ὦν om. *B* | 28 τοῖς κατ' οἶκον ἐκτουῦ κακοῖς probabiliter scripsisse

mibi videor, si quidem Dionysio hic Thucydidis, uerba Π 60 ταῖς κατ' ὄλκον κακοπραγίαις obuersata esse recte statui. τοῖς κατοίκους αὐτοῦ omisso κακοῖς B τοῖς κακοῖς αὐτοῦ c. Reiskius probante Buechelero.

105, 4 ante ὑπηρετήσῃν intercidisse εὐ suspicatur Meinekianus | 9 ὅσα] ἃ B | 10 uerba βουλομένοις τε καὶ quae uolgo ante οὐ πολλῶν legebantur, inserui post δεομένοις | 12 ἦν om. AB | 17 ὁ Φαιστύλος uolgo, correxit Sylburgius | 23 φερόμενον] λεγόμενον libri, correxerunt Gelenius et Sylburgius σιγόμενον maluit Reiskius.

106, 5 λέξει] λέξοι AB, correxit Sylburgius | 8 ὡς] ὅσα B | 26 ἀποδρασασθαι AB quod correxi.

107, 18 τήν τε] τήν γε libri, correxit Reiskius | οὐχ ὡς] οὕτως ὡς c. Reiskius | 26 δέδωκε B om. relicui in quibus post ὠδίνας inseritur ἔδωκε | 29 ὁ Ἀμόλιος uolgo, articulum omisit A.

108, 11 λούππαν AB | 19 εἰσταβίλους AB, corr. Steph. | 23 ἑλληνικῶν B unde Buecheler mauolt Ἑλληνικῶς | 31 πάσχοι uolgo πάσχειν B quod emendauit.

109, 1 τῶν ἐκείνου ut repetita e uersu qui praecedit expunxi | συναφορβὸν libri βουφορβὸν scripsi ne pueriliter Dionysius sibi ipse repugnet | 15 τῆςδε τῆς γραφῆς c. Buecheler | 17 ἀνενεώσατο libri, correxit Reiskius | 19 ἀκοσμάς B | 20 ἐπενοεῖτο mauolt Reiskius | 28 ὃ scripsi ὅς AB; possis etiam conicere οὗ ἔμελλον.

110, 6 αὐτῶν libri, corr. Steph. | 14 ἐπῆραν B | 27 ἀκοινώνητος om. B | 29 ἅπαντα scripsi εἰς πάντα libri.

111, 6 ἱερὰ spurium iudicat Meinekianus | 12 δ' ὁ] δὲ libri, corr. Buecheler | 14 οὐκέτι ἐπιτρέφουσα libri quod correxi | 17 ὡς δὲ καὶ ὁ φθόνος expunxit Reiskius; orta enim sunt ex eis quae secuntur | 18 οὕτως ὁ θεός B | πρὶν καὶ ὀτιοῦν] an πρὶν ἢ ὀτιοῦν? | 20 πρότερος recepi ex A πρότερον relicui | 22 Πέμφ B corr. ut et u. 27, 31.

112, 4 δὴ A δὲ B | 5 διακομένου libri διοικουμένου scripsi idemque inuenerat Schmitzius | 6 τὸ μνημεῖον A τὸ μείζον B τὸ σημεῖον, quod coniecit Schmitzius, C τὸ δὲ μνημεῖον D unde effecit Stephanus τὸ δὲ μὴ μείον; cf. VII 41 τὸ μὴ μείον ἔχειν τῶν δικαίων ἀποδοίητε | 10

πρότερος] προτέρω libri, corr. Reiskius et post eum Cobetus N. L. p. 364 | 15 ἐθρόψατο B | 22 σώματι] σήματι ἢ χῶματι Cmg σήματι mauolt Meinekius | 24 hic et u. 26 et p. 113; 5 Ρέμω extat in Vrbinatē, sed a prima manu in Ρεώμω correctam | 28 δὲ] τε B | ὑπὸ λύπης c. Meinekius.

113, 7 συγχωρῆσαι scripsi συγχωρήσαντι B συγχωρήσαντ' A | 19 ἐπεὶ δὲ scripsi ἐπειδὴ B | ἔτι] αἴτιον B in qua scriptura latet fortasse ἐναντίον | 20 ἡμέραν quod abest a libris inseruit Reiskius | 23 τοῦ λεῶι B | ὁ συγκείμενος ὡς ἦκε χρ. B | 25 κελύσας] καλέσας B | 26 αἰσίους] αἰτούς libri quod correxi probante Meinekio et Buechelero.

114, 9 παρεντάλια libri, correxit Sylb. | περι] ὑπὲρ c. Meinekius | 10 εἰαρεστήριον] χαριστήριον libri quod correxit Meinekius | 12 διάγοντες om. libri, inseruit Sintenis | 11 ἢ τήν] ἦν B quod correxi ἢ uolgo | 23 μὲν post ἀποδεικνύμενος inseruit Reiskius, qui primus huius loci structuram intellexit | 24 ἐνθυμούμενος δὲ scripsit Reiskius ἐνθυμούμενος B ἐνθυμούμενος μὲν uolgo | 32 τελευταίων Stephanus.

115, 2 ἀρχαιότερον et Ἑλληνικώτερον coniecerunt Stephanus et Meinekius, superlatiuos praebent libri | 7 ὑποδεξαμένη B | 9 καὶ Κελτῶν quae uolgo post Ἰβήρων leguntur omisi cum B | 12 οὔτε φωνὰς οὔτε δίσαιταν aperte spuria sunt itaque seclusi | 19 μήτε νόμους] μὴ νόμους AB, corr. D | 21 μήτε] μὴ AB, corr. D | 21 μηδ' ὅτιοῦν c. Stephanus μηδ' ὅτι εἰσὶν libri | post μηδ' ὅτιοῦν fortasse διασώζοντες intercidit | 23 τεκμηριῶσαι ᾤκημένοι B | Ἥλειοι scripsi ἡλῶι B ὄλων A φῦλον Sintenis | 25 ὄντες c. Sylburgius ὄντων libri | 26 ἀκραν libri ἀκρας Reiskius et Meinekius | 27 οὐτ'] οὐδ' libri, corr. Buecheler.

116, 3 τῆς om. AB | 14 post uerba ποιησάμενος ἀρχὴν sequitur in AB initium libri alterius usque ad εἴκοσι σταδίους et tum demum titulus libri secundi perscriptus est.

LIBER II.

117, 1 praefixus est in *AB* huic libro brevis indiculus earum rerum quae eo continentur | 2 *περὶ* libri *παρὰ* c. Buecheler | 18 *ὑπὲρ* *B*.

118, 3 *τὸς μὲν* inserui e *C*, om. *AB* | 8 *ὕψων* *B* | 13 *ἐν αὐτῷ* *B* *σὺν αὐτῷ* *A* | 14 *Ἑλληνικῆς* mauolt Reiskius | *ἔδρται* libri, corr. Buecheler | 17 *Ἐπιτοὶ* of scripsi, articulum om. libri | 30 *τελευταῖον* *B* | 31 *οὐς ἤγεν*] *ὃς ἦν* libri, corr. Reiskius.

119, 2 *συγκαταμιγῆναι* scripsi probante Buechelero, *συγκαταλεγῆναι* *A* *συγκαταλαγῆναι* *B* | 6 *καὶ τριακοστῷ* om. libri, addidit Steph. | 10 *Ῥώμος* *B* corr. | 11 *ἀπ' Αἰνείου ὄντες καὶ Δ. Βη* | 12 *πατρὸς δ' ἀκριβειαν*] *πρὸς ἀκριβειαν* mauolt Steph. | 14 *γς* om. *B*.

120 *τὰ ὑψηλά*] articulum qui abest a libris inseruit Reiskius | *8 ἀνθρώποις*] *ἀνθρωπίνης* *B* | *βλων*] sic *D* *βλων* *A* *βλων* *B* | 9 *παρὰμυθίαν* *B* | 17 *ἐκ μικρῶν γενέσθαι τὰς π.* *B* | 19 *παρὰγίνεται* *B* | 23 *τὰ τῶν ἐπιθ.*] *τὰ delendum* censet Reiskius | 25 *καὶ καταγωγὰς τῷ κοινῷ* *B*.

121, 24 *πρὸς τὸ νέαν καταστήσασθαι* *B* quod recipiendum erat, *προσῆν ἐὰν καταστήσασθε* *A* unde id quod in textu proposui effecit Portus | 27 *μς*] *μὲν* libri, corr. Reiskius.

122, 10 *οὐς*] *ὡς* libri, corr. Steph. | 25 *διαμαντεύσασθαι* libri *διαμαντεύσεσθαι* uolgo | 32 *φανῆναι* libri *φῆναι* c. Reiskius et Meinekius.

123, 3 *τῶν πατέρων* mauolt Ambrosius | 12 *τὰ πρὸς*] articulum hic et u. 13 reposuit Sylburgius, om. libri | 19 *νοτίων καὶ ὁ καλούμενος ἀρκτικός κύκλος* *B* | 23 *ἐπειδὴ δὲ*] sic *A* *δὲ* om. *B*.

124, 19 *τῆς ὄστας ταύτης* libri, corr. Steph. | 24 *μηνύειν* mihi displicet; expectes *ἐπισημαίνειν* uel tale quid | 31 *μὲν* om. *B*.

125, 3 *ἐν* om. *B* | 4 *ἐμφανεστάτη δὲ καὶ μεγίστη* c. Buecheler et (nisi quod *τε*) Reiskius | *κατὰ*] *καὶ κατὰ* libri quod correxit Ambrosius; an scribendum est *αὶ κατὰ*? | 11 *πολὺ* om. *B* | 14 *ὁμολογεῖται γενέσθαι*] *ὁμολό-*

γῆται *B* quod fortasse praestat | 16 τὰς πράξεις] τὰς om. *B* | 17 καὶ τὰς] καὶ uolgo, articulum addidit Sylb. | 31 οὐς καὶ καλοῦσι *AB* | 32 κουφίαις] φρητρίαις *B*.

126, 3 αὐτοῦ] αὐτοῦς *B* | 4 δεκάδαρχος scripsi δεκάδα libri δεκάδα δεκουρίων uolgo | 5 διετέχθησαν *B* | 10 articulum ante περιέχουσα inseruit Ambrosius | 16 εἰς] οὐς *B* | 16 ἤδη] ἤδει *B* | 31 καὶ om. *B*.

127, 12 ἀθροοί libri, corr. Reiskius et Buecheler | ἐβυκανῶντες *B* | 23 κατὰ τὴν πόλιν scripsit Reiskius, articulum om. libri.

128, 1 τῶν ἐκ τοῦ πλήθους *B* | 4 ἐπὶ τὰ κρείττω ἔλαβον *B* ἐπὶ τὰ κρείττω μεταλαβεῖν mauolt Stephanus | 14 προσέθημεν *A* προέθηκεν uolgo | 15 κατεργαζόμενος scripsi ἐργαζόμενος *B* κατασκευαζόμενος uolgo, possis etiam conicere ἀπεργαζόμενος | 23 περὶ χρημάτων mauolt Meinekius, sed fortasse haec uerba spuria sunt | 28 εἰς μάλιστα ἐδύνατο scripsi probante Meinekio ἧς μάλιστα ἐδέοντο libri.

129, 1 ἰδίαις om. *B* unde et ἰδίαις et δημοσίαις fortasse delenda esse suspicatur Meinekius | 4 γερηφορίαις mihi suspectum; expectes ἱεραφορίαις, siquidem hac uoce sacerdotia significari possunt | 12 ἐν ἔθει scripsi ἐνθεν *AB* ἔθος uolgo | 16 ἐν πολλαῖς γενεαῖς nisi significare posset in multis gentibus, mutarem in ἐπὶ πολλαῖς γενεαῖς | 29 μετρῶν *A* μέτρον *B*.

130, 1 πόλεως *B* | 6 ἀποστείλασα c. Reiskius | 15 ἐκόντες *B* | 16 εἰκόντων scripsit Reiskius ἐκόντων libri | 27 τοιάνδε τινα τὴν c. Reiskius | 29 κατὰ τὴν πόλιν] articulum inseruit Ambrosius | 32 τε ὄντας] τότε ὄντας libri, corr. Sintenis p. 9.

131, 3 ἐπιλέξαι] malim ἀποδείξαι | 8 post συνέδριον pauca uelut ἐνάλεσε σενᾶτον, ὃ intercidisse suspicantur Reiskius et Buecheler | 9 δύναται δηλοῦν *AB*, fortasse δηλοῦν delendum | 17 κατέρως ἔγγραφαι libri quod correxi | 24 κατεσκευάστο *ABh* unde c. Ambrosius κατεσκευάστο αὐτῷ | 32 ἐνάστη φράτρα δέκα νέους interpretationis causa addita uidentur.

132, 1 post ἄπαντες uolgo leguntur ὃ καὶ εἰ νῦν κατέστησαν quae recte omittit *B* cf. Cobet. Var. Lect.

p. 371 | 2 ἴσχον *B* an εἶχον? | 8 ἐκατόνταρχοι scripsi ἐκατοντάρχαι libri | 9 κατὰ τὴν πόλιν] κατὰ πόλιν libri, corr. Ambrosius | μὲν om. *B* | 10 ἠκολούθηον *B* | 12 οὗτοι] οὗτοι *B*.

133, 13 ἔχοντι] ἔχων *B* | 14 ταῦτα] ταῦτα libri, corr. Sylb. | 15 ἅμα πᾶς] ἅπας *B* | 29 λαμβάνειν *B*h idemque mauolt Reiskius | 31 δεκαδάρχαι *B*, corr. Sylburgius.

134, 3 τόπον om. *B* | 4 τεταγμένη *B*.

135, 4 ἐγένετο Grimmus | πάντων quod uolgo ante μάλιστα legitur omisi cum *B* | 14 Ῥωμαίους βεβαλον *B* | 15 παρέσχε τὸ μῆτε] ἠγάγετο μῆτε *B* παρέσχε τὸ μηκέτι uolgo | 16 πόλεις πολέμω *B* | 21 τε δὴ] δὲ δὴ *B* | τάλλα *B* unde εἴτ' ἄλλα c. Meinekius.

136, 2 τὸν Ῥωμαίων scripsit Ambrosius τῶν Ῥωμαίων *A* τὸν Ῥωμαῖον *B* | 9 ξενηλατοῦντες ἐντοῦς *B* | 19 εἰς Ἰβηρίαν τε καὶ Ἰταλίαν *BC* | 20 post ἔχουσα intercidisse πολεμεῖν suspicatur Reiskius.

137, 7 οἰκείσθαι] οἰκίσθαι *B* | 16 τοῖς ἄλλας *B* | 20 εὐσεβῆ καὶ δίκαια ἀσκοῦσαν καὶ σώφρονα καὶ πόλεμια ἀγαθὴν *B*.

138, 1 ἡ κακηγορία mauolt Meinekius | 5 κράτιστα] τὰ κάλλιστα malit Stephanus secundum Eusebium Praep. evang. Π 8 qui haec excerpit | 10 τὰς αὐτοῦ γονὰς *B* | 15 ἡ πένθος *B* | 17 ὡς παρ'] ὥσπερ libri, corr. Reiskius | 28 ἐπεληλυθότων Eusebius quod malim.

139, 7 τύπους uix recte dictum est, τυπετούς dubitanter Buecheler | 11 ὀργιάζειν libri quod correxi cum Ambrosio, ὀργιάζων uolgo | 13 καὶ ψήφισμα] ἡ ψήφισμα libri quod correxi | 17 ἐν ἀνθρώποις χρήσιμα *B* | 27 μόνους *A* μάλλον *B*.

140, 4 μέρος om. *B* | 16 ὅτι om. *B* | 22 ἐνομοθέτησεν ἀποδείκνυσθαι] ἀπέδειξε *B*.

141, 5 καταλέγοντας *B* | 8 Ἑλληνικῶν νομίμων mauolt Reiskius | 10 ἀρρητοφόροι *B* | 12 post προσωφερούμεναι Camillarum nomen intercidisse recte uidit Reiskius; quare lacunam significavi et τοῦτο δὲ ut spuria Buechelero auctore seclusi | 16 συντελούν scripsi ἐτέλουν libri | 17 κάδμιοι *G*. Vossius κάδωλοι libri | 22 τι om. *B* | 24 ἱερεῖς

τε] *ἱερούς τε B* | *ἐνομοθέτησαν B* | 25 *φρατρῶν semper scripsi φρατριῶν libri hic et paucis aliis locis.*

142, 1 *οἱ φρατριεῖς scripsi αἱ φράτραι εἰς libri* | 6 *φρατριῶν quod Ambrosius in φρατριέων mutare uoluit retinui, quoniam haec genetiui forma non est insolita* | 9 *φιλλία libri, corr. Meinekio* | 23 *κάνησι scripsi probante Meinekio κανῆσι AB κανοῖς D uolgo* | 31 *πολυτέλειαν] πολιτείαν B.*

143, 5 *Ὀστίλλιος AB* | 7 *νομίμων om. B idemque malit Meinekio* | 23 *ὀρθήν γε πλείν libri, corr. Buecheler.*

144, 10 *ἤλασαν B* | 11 *εἰς γυναῖκα μίαν libri πρὸς γ. μ. sive γυναικὶ μιᾷ mauolt Reiskius ἀνδρὶ συναρμόσαντες γυναῖκα μίαν c. Ambrosius* | 15 *οἱ δὲ] οἱ μὲν B* | 22 *τῆν] τᾶν B τὸ et u. 23 πεκραμένον uolgo, corr. Ambrosius* | 30 *νόμον scripsi μόνον libri* | 32 *εἰς εὐφροσύνην μάλλον καὶ σωφρ. B.*

145, 2 *γάμους] νόμους libri, corr. Sintenis p. 26* | 9 *ὥσπερ ἡμεῖς Ἕλληνες mauolt Reiskius* | 15 *ἀπαρχὰς] ἀρχὰς libri, corr. Steph.* | 17 *πολλῇ] τῇ ὅλῃ c. Reiskius* | 32 *δέ τι] τε B.*

146, 3 *ἐν οἷς μέγιστα ἦν c. Reiskius* | 10 *δὲ om. AB* | 15 *Πομπηίου B* | 17 *Καρούλλιος] καὶ βουλίος libri, corr. Ambrosius Καρούλλιος uolgo* | 19 *συνοικεῖν] συντυχεῖν B* | 32 *δεύτερον reposui monitus a Buechelero qui hoc ad Solonis instituta referendum esse uidit, τρίτον libri.*

147, 4 *σοφίας] φιλοσοφίας B* | 20 *ἐπιφανεῖς om. B* | 27 *οὐτ' αὐτὸς ὁ κ. c. Reiskius.*

148, 1 *ἀπειλήφαμεν B* | 10 *ἐφ' υλοῦ B* | 14 *υλὸς δὲ πραθεῖς. B quod recipere debebam* | 16 *ἀπεμποληθῆ τε καὶ ἐλευθερωθῆ scripsi ἀπεμποληθεῖς τε καὶ ἐλευθερωθεῖς uolgo* | 21 *νόμον A νόμων relicui* | 31 *οἱ ἄνδρες οἱ δέκα mauolt Reiskius* | 32 *ἀναδειχθέντες B.*

149, 3 *καταλαμβάνομαι A καταλαμβάνομεν relicui* | 6 *γυναῖκα om. B* | 12 *ἐπὶ κεφαλαῶ libri, corr. Sylburgius* | 16 *παρὰ uolgo π B πρὸς scripsi* | 18 *τοῖς πολιτικοῖς πλήθεσι om. B* | 31 *καταλείπεται τὰ κατὰ γ. libri, corr. Buecheler idemque inuenerat Ambrosius.*

150, 3 *διώκουσιν] possis conicere διοικουῖσιν* | 5 *χαριζόμενος libri, corr. Steph.* | 6 *θατέρω libri, corr. Steph.* |

80 τῶν Λακεδαιμονίων *B* | 17 καὶ ante ἀνδράποδα add. *A* | 25 καθεζόμενος ἐδίκαζεν] κατεδίκαζεν *B* | 28 καταπληκτικώτατοι τὴν πρόσοφον *B*.

151, 2 ἀποχορῆν *AB* | 5 κατὰ τὴν πόλιν Ambrosius, articulum om. *AB* | 6 καὶ λόγον] κατάλογον libri, corr. Stephanus | 10 ὡσπερ *B* | 12 φιλίαις *AB* | 21 θυσίας καὶ ἐορτᾶς *A* θυσίαν δὲ ἐορτᾶς *B*.

152, 2 παρθένους ἐπὶ τὴν θεάν *B* | 11 ἐπὶ γάμῳ γυναικὸς *B* sed γυναικὸς punctis subductis deletum | 18 ἐπάστην mauolt Buecheler ἐκάστοις Reiskius | 26 οὐκ ἔχει λόγον malim probante Buechelero.

153, 10 καὶ τοῦ δρόμου] τοῦ δρόμου καὶ *AB* | 11 ἱππῶν c. Sylburgius ἱππέων libri | 29 κενήνη *B*.

154, 1 γινομένη *B* | 17 ἔν αἰ] ἓνα *B* | 20 κενήνης *B* | 24 malim ἀπροσδόκητος | 30 κενηνητῶν *B* itaque semper in eo scriptum est.

155, 8 ἀπὸ τῶν ἀποίκων libri ἀπὸ τῶν πεσόντων scripsi ἀπὸ τῶν ἀπολωλότων mauolt Reiskius | 10 πολλὰς ἅμα libri, sed fortasse scribendum πολλὰς ἄλλας | 24 ἵνα ἐμφορεῖσθαι τοῖς βουλομένοις ἤ] ἵνα τοῖς ἐμφορεῖσθαι βουλομένοις ἤ libri, corr. Buecheler | 32 λόφον seiunxi, aut enim τὸ Καπιτώλιον aut ὁ Καπιτωλῖνος λόφος dicendum erat.

156, 23 ἐπεὶ δὲ] ἐπειδὴ libri quod correxi; ἐπειδὴ δὲ coniecit Buecheler.

157, 2 ὡς καὶ] ὡς ἂν καὶ c. Buecheler, malim ὡς κἂν | 19 ὑμῶν τοὺς ἄνδρας *B* | 31 κατέγραφε libri, corr. Buecheler.

158, 6 μετὰ τόνδε δὲ τὸν π. *B* corr. Portus | 15 ἀποικησις] ἀποικία τις mauolt Buecheler ἀπόντισις libri praeter *B* | 22 Κέλλιος *B* ut et u. 23 | 31 fortasse οἱ σύμπαντες.

159, 9 Παλατίου] παλλᾶτίου *B* | 20 τὰ πολέμια ἔργα διαφανῆς libri ἔργα iam Ambrosio suspectum, qui tamen τὰ πολεμικὰ ἔργα δὲ maluit, deleni | 19 Σολωνίου] Οὐλοσίνιου c. O. Müller Etr. I p. 116 | 25 ἱνανῶς] καὶ οἷς libri quod correxit Sintenis p. 17.

160, 3 δεύονται] δεύνται *B* | 8 καὶ ἦ] articulum qui abest a libris inseruit Ambrosius | 12 Κυρίνειον semper pro Κυρίνιον scribendum esse censet Meinekus | 13

οὐκ ἔστιν αὐτῶν *AB*, correxit Ambrosius | 16. τίτος *B* τίτις *A* | 24 παραδόξως *B*.

161, 4 Πείρων *B* | 5, ἐπιθυμία libri ἐπιθυμία c. Sylburgius | 8 malim πέψασα γοῦν | 11 διαλεχόμενῃ? | 16 τὸν κατέρα αὐτῆς libri quod correxi | 24 τὸν ἐχρηάτατον scripsi idemque maluisse uidetur Reiskius τῶν ἐχρηάτατων *AB* | 29 Πείρων *AB*.

162, 2 ὀμολογιῶν Buechelero e uersu praecedente ortum et fortasse ὀνομασιῶν scribendum uidetur | 5 παραληφόμενῃ c. Reiskius | 8 τε om. *B* | 24 Πείρων *AB* ut p. 163, 11. 15 | 29 num δόξαν? quo probato καὶ u. 31 ἀντίκα delendum fuerit | 31 χρήσθαι uolgo, corr. Meinekus.

163, 2 ταῦτο libri ταῦτό c. Sylburgius | 8 χαλεπαίνοντες *AB*, corr. Sylburgius | 9 βάλλειν libri, emend. Reiskius | 20 προτροπῆς libri ἀποτροπῆς Stephanus | 23 Τάτιος] τίτος *B* | 29 τὰ κατορθώματα] articulum addidit Ambrosius.

164, 1 γὰρ Ambrosius δὲ libri | 23 ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ scripsi ἐν αὐτῇ τῇ μ. libri | 29 Μέττος *A* ut semper | 30 ἀνήρ. seclusi.

165, 17 τεταραγμένως manolt Sylburgius | 21 ἕξιμος δὲ ἤδη καὶ καταβελῆς ὢν *B* | 29 uolgo post ἅμα additur ἐπεὶ quod om. *B*.

166, 17 ἔλασθεις *B* | 24 ῥάων ἦν γὰρ ἤδη ἐκ *A*, recepi scripturam Vrbinatis | 32 τοῦ μὴ οὐ *Bh* | αὐτὴν τὴν πόλιν scripsi αὐτῶν τὴν πόλιν *B* τὴν πόλιν αὐτῶν uolgo.

167, 3 οὐκ εὐπετῆς Casaubonus εὐπετῆς libri | 4 ἀπὸ ὑψηλοῦ *B* sed ante ὑψηλοῦ aliquid erasum, ἀπὸ καθυψηλοῦ uolgo | 5 ὁ πολὺς] ὁ delendum censent Ambrosius et Buecheler | 10 οἷ τσ] οἷ γσ Ambrosius | 11 ἀπολύσουσιν] nunc demum uideo ἀπολύσουσιν esse restituendum | 13 προσμεταπέμπονται *AB* corr. Ambrosius | 14 προσμένωσι *B*, corr. Ambrosius | 15 ἐπιθήσουσι *AB*, corr. Steph. | 17 ἀναχωρήσεως] ἐπιχειρήσεως c. Reiskius | 18 συμβάσεως δὲ περὶ τοῦ διαλέγεσθαι libri quod correxit Reiskius et post eum Cobetus N. L. p. 589 duce Sylburgio qui coniecerat τὸ δὲ περὶ συμβάσεως διαλέγεσθαι | 23 malim χρήσονται | 27 πολλὰ] ἀπὸ τὸ πολλὰ?

168, 10 *αὐταί*] *αὐταί* B quod correxit Ambrosius | 22 *φιλία* A *φιλαν* relicui | 25 *δὴ* A *δὲ* relicui | 31 *συναξίωσι* uolgo quod correxit Cobetus V. L. p. 97.

169, 2 *τοῖς ἀπάντων*] *τοῖς τῶν ἀπαντάντων* c. Reiskius | 12 *αὐτοὺς* A *αὐτῶν* relicui | 32 *φυλάς καὶ εἰς φράτρας* B | *ἐπιδικαιρέντας*] *ἐπιδοθέντας* libri quod corr. Reiskius.

170, 4 *Τάτιος*] *τίτος* B | 7 *ἀπ' αὐτῶν*] *ἐπ' αὐτῶν* B unde patet Dionysium scripsisse *ἐξ αὐτῶν* cf. I 70 *τὸ ἐξ αὐτοῦ γένος* II 56 III 18 | *βουλοσσός* AB | *ἡλάττους*] *ἐλάττους* *ἐκατὸν* B | 17 *σὺν*] *ἐν*? | 19 *οὐς καὶ αὐτοὺς ἐκάλεσαν* π. mauolt Sylburgius.

171, 4 *ἐπι*] *ἐν* libri, correxit Sintenis p. 27 | 6 *τόπων*] *πάντων* libri, corr. Sintenis l. s. | 8 *φασιν* B | 9 *τρισι θεούσαις* libri, corr. Steph. | 20 *χορεύουσα* libri, corr. Reiskius | 23 *ὅμοιος* B | 26 *ἐν δὴ* mauolt Ambrosius | 31 *Μέδιον* — *Φίδιον* c. Portus.

172, 2 *ἐφ' A ἀφ' B* | 6 *ὁ λόγος*] articulum addidit Ambrosius | 10 *δ' ὁ*] *δὲ* libri quod correxi | 11 *ὄμβρι-ποῦ ἔθνους αὐθιγενεῖς* libri quae emendauit Reiskius | 17 *Σαβίνου* libri *Σάβου* Sylburgius | 19 *καὶ Δία* B | 22 *malim ποτὲ* | 23 *αὐτήν*] *ἄμα* libri quod correxi | 24 *Κοτύνας* libri *Κοτυλάς* Gelenius.

173, 9 *ἐν αὐτῇ* libri *ἐν ταύτῃ* Reiskius | 12 *φορωνίαν* scripsit Ambrosius *φερωνεῖαν* B | 17 *Σαβίνους* mauolt Buecheler | 26 *καλλάντιον* B | 27 *καλλαντίωι* B | 28 *Καπιτωλῖνον* scribendum est.

174, 4 *ὑπερανεστηκότι*] *ἐπανεστηκότι* libri, corr. Ambrosius | 7 *μυρωνίσι* B *μουρωνίσι* A | *καλλάντιον* B | 15 *κρυτίδι*] *κρυτίτῃ* uolgo, corr. Schoemannus opusc. I p. 31 | 18 *ἐπεδέξαντο* B | 19 *καμαρίνοι* B | 24 *χώραν* libri, corr. Steph. | 25 uerba haec non expedit; id certum mihi uidetur pauca intercidisse et *τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ* ex *τῇ τρίτῃ μερίδι* male huc irrepsisse | 31 *ἀπόλησις*] *ἀποικία* τις malit Buecheler.

175, 4 *τὸν* om. AB | 15 *ἀπάγεσθαι* scripsit Buecheler *ἄγεσθαι* B *ἐνάγεσθαι* relicui.

176, 23 *τεθνηκόσι* B.

177, 8 *διεστράτευσε* AB | *φειδήνη* et *φειθηναῖοι* sem-

per B | 12 Κρουστομερίαι Ambrosius κρουστομέριοι libri
| 30 νομεντίαι B | Κρουστομερίαι libri quod corrèxi.

178, 2 ἐπιθεμένους mauolt Buecheler | 20 μεγίστην
ισχὴν ἔχουσαν scripsi μεγίστην ισχύουσαν AB | 21 Οὐιοί]
λοί libri, corr. Sylburgius.

179, 10 ἀπέχοντος libri, corr. Steph. | λοχύσαντος AB
| 12 δ' om. B | 18 χρόνω] πόνω mauolt Sylb. | 20 ῥεῖ δὲ
scripsi ἐκεῖδε libri | 23 οἱ δὲ] num πολλοὶ δὲ? | 24 προει-
δότες B | 28 ἀπήλαυσα B corr.

180, 16 ἄλων scripsit Sylburgius ἄλλων libri | 26 ἐπὶ
τοῦ τὰδε B τῆς προ τοὺς malunt Reiskius et Buecheler.

181, 9 τὸ μηκέτι] τὸ om. AB | 10 ἀρχαίοις mauolt
Reiskius | 14 καὶ αὐθαδέες insiticia iudicat Buecheler | 28
δηλαδὴ libri δὴ ζάλη Reiskius ἢ ζάλη scripsi quia haec
ad ea referuntur qui μνησθώδεστερα τὰ περὶ αὐτὸν ἐποιοῦν
| 31 γε οὖν libri.

182, 7 γινομένω B | 8 παντελὲς c. Reiskius | 16 ὀκτω-
καιδεκαέτης ὤν, ὡς c. Ambrosius | 31 aut βασιλεῦσι cum
Buechelero expungendum aut cum Reiskio scribendum
μεσοβασιλεῦσι.

183, 2 ἔπειτα] ἐπεὶ δ' malunt Reiskius et Buecheler
| 27 ἐπιβουλευόντων uix genuinum est. ἐπιδημούντων ma-
uolt Sintenis p. 21; an βουλευτῶν?

184, 1 κατ' abesse malim | 2 Νόμαν quod hic B
praebet semper scripsi, Νομᾶν uolgo | χοῆ — βαρυτουαῖν
male hue intrusa esse uidit Portus | 11 διαγνώσεως libri,
articulum addidi | 16 πεισαγόρας B | 20 ἔγραψαν Bue-
cheler αὐτὰ γράψαντες libri | 30 δ' ἔτι Sylburgius δὲ τι libri.

185, 9 τὰ ὑπὲρ] malim ταῦτα ὑπὲρ | 24 τούτων seclusi.

186, 2 τὴν ante βασιλείαν om. AB | ἐνταῦθα] ἐν
ταύτῃ Bh | 9 κατὰ φράτρας] malim καὶ φράτραι | 10 τελευ-
ταῖον B τελευταίων relicui | 26 καὶ ante διδαχθέντα delend-
um censent Reiskius et Buecheler.

187, 8 ἔξ om. AB | 9 παραστήσαι AB | 14 οἱ τὰ θεῖα
δ.] malim Ῥωμαῖοι τὰ θεῖα δ.

188, 16 γεινομένοι ortum e γεινομένας quod praecedit
expunxit Buecheler | 17 καὶ] ἢ libri, corr. Sylburgius | 18
ἐδόκουν quod post δεδοκέναι facile interciderè potuit
addidi | αὐτοὶ] αὐτοῖς B αὐτοῦς relicui, corr. Steph. | 19

τὸ] τῷ B | 20 περισθῆναι B | 24 ὄφελος libri λάλας scripsi idemque inuenerat Buecheler; ἄλλης ὄφελος c. Reiskius | 31 οὐκ ὀλίγην malim.

189, 4 τοῦ κοινῆ συμφέροντος scripsi τοῦ κοινῶ συμφέροντος libri | 8 ὑπελάμβανεν ἂν libri, corr. Meinekius et Buecheler.

190, 22 στεφανηφόρος scripsit Stephanus | 23 φλάμοσιν AB.

191, 10 ἤλιωται καὶ AB καὶ deleui auctore Ambrosio | 12 ὦν] ὑπὲρ ὦν libri, corr. Ambrosius | 15 τινες ἐπὶ τῶν ἀμηχάνων ἀνατιθέασι νομῖς. B | 17 ἐστὶν scripsi hic et u. 26, Ἔστὶν uolgo.

192, 7 ἐστὶς scripsi Ἔστὶς uolgo; possis conicere Ἔστὶς δὲ κοινὸν λερόν | 13 ὡς οὐχ Bh οὐχ ὡς Bb | 18 αὐτῇ scripsi αὐτῆ B αὐτῆς relicui | 19 φρατριῶν libri | 23 Ἔστὶς quod abest a libris inseruit Reiskius | 24 ἡ θεὸς ante θεραπεύεται intercidisse suspiciatur Ambrosius | 29 παλλαντίου B.

193, 6 οἶονται scripsi ποῶνται libri | 7 παρθένους δ' AB; an παρθένοι δ' ? | 15 expectes μόνοι post ἔχουσι | 30 pro γενομένης mauolt Buecheler κειμένης; ἀνακειμένης Reiskius | 31 αὐτοῖς libri, corr. Stephanus.

194, 1 τινα B τῷ Αἰνέῳ relicui τινα διαφυλαττομένην mauolt Sintenis p. 17 | ἐνθα δὴ ἡμέρας B | 28 articulum ante τριακονταετίας om. B.

195, 14 ταῖς νεκραῖς libri, corr. Steph. | 16 ἐντὸς ταχούς B.

196, 3 γινόμενας B | 4 ἄξουσι] αὔξουσι B | 11 δὴ ποτε scripsi δῆποτε uolgo | 22 ἐπιτετέλεκα scripsi τετέλεκα libri | 23 malim ὀλίγω | 26 ἀποθανοῦσαν A ἀποθανεῖν relicui.

197, 6 Τυγκίας scripsi Τυγκίας AB | 17 κενῶ] καινῶ AB | 22 καὶ ἄλλα] καὶ libri ἄλλα addidit Buecheler | 28 παλλαντίω et παλλαντῖνοι B.

198, 4 ἐν inserui, om. libri | 10 αὐτ περιπορεύους αὐτ φοινικοπαρύφους delendum esse censet Sylb. | 12 ἀπίκας scribendum esse monuit Buecheler, ἀπικας libri | 26 σάλιρε AB | 29 σαλτάτορας c. Portus σαλάτορας AB.

199, 13 τοῦ Νόμα] τοῖς Νόμα ABh.

200, 6 χρῆν] ἐχοῖν libri praeter *B* | τούτους scripsit Ambrosius αὐτούς libri | 10 φτιαλλων *AB* | 13 ἱερώμενοι Sylb. ἱερωμένοι uolgo | 16 Ἐπικλῶν *AB* Αἰκικλῶν c. Cluner.

201, 15. τὰ τε] τὰ δὲ libri, corr. Sylb. | 32 μαρτυρόμενος *A* μαρτυρούμενος relicui.

202, 27 ἐπιψηφίσαι *B* | 28 malim τοιαῦτα.

203, 1 αὐτῶν] ἐαυτῶν *ABh* quod recipiendum uidetur | 6 sq. uerba grauitex corrupta, fortasse sic restituenda: νομοθετοῦσι, κρίνοντες ὅσα τῶν ἱερῶν ἄγραφα ὄντα καὶ ἀνέθιστα μὴ ἀνεπιτήδεια τυγχάνειν αὐτοῖς φανεῖη νόμων τε καὶ ἐθισμῶν. Reiski aliorumque coniecturae aut nimis a codicum scriptura recedunt aut sententiae quae his uerbis inesse debet minus consulunt | 12 ante μηδὲνα fortasse inserendum est ὥστε; μηδὲν uolgo | 15 προφηται] ὑποφηται mauolt Stephanus | 16 αὐτῶν scripsi αὐτῶν libri | 19 fortasse scribendum est: δῆμῳ περὶ [μὲν] τῶν ἱερῶν. ὥστε et eqs. | 20 καλεῖν om. *B* | 22 ἱεροφάντας λέγειν *B* | ἐκλείποντος libri, corr. Steph. | 26 δοκεῖ *B* δοκῆ *A*.

204, 2 ἀγαγόντα mauolt Buecheler | 16 ἐν τοῖς] ἐν ταῖς uolgo, corr. Meinekios | 18 αὐτούς] αὐτῆς *B* | 27 Ρωμαῖαν *AB* | 30 τοῦ χρόνου quibus in *B* puncti subducti sunt seclusi.

205, 3 ἀπὸ τοῦ Ἰσου scripsit Ambrosius et Sintenis p. 20 ἀπυτουάσου *A* ἀπ' αὐτοῦ *B* | 4 ἐνόμισε τοὺς τέρμονας ὁ Νόμας scripsit Buecheler, ἐνόμισαν τοὺς τέρμονας ὀνομάσαι libri | 11 ἐν ἑτέροις libri, corr. Steph. | 30 malim ταῦτα δὴ διανοηθεῖς.

206, 3 ἀνθρώπους] malim ἄλλους uel τοὺς ἄλλους | 4 γε οὖν uolgo | 13 διήτων. τοιαῦτα scripsi διητῶντο. ταῦτα *B* | 21 μενεῖν scripsi probante Buechelero μένειν uolgo | 30 γεωργοὺς deleuerant Meinekios et Buecheler.

207, 2 τείνοντες *B* | 3 πλούτων fortasse delendum est | 15 διατή τῆ Νομά libri, corr. Stephanus | 19 ἀπήλαυσε *B* | 20 περὶ λόγων scripsit Stephanus περὶ λόγον uolgo, malim περὶ λόγους.

208, 3 ὁ om. *B* | 6 Τεβέρμιος sine τοῦ *B*.

LIBER III

209, 7 Ὀστίλλιος libri ut p. 210, 4, corr. Portus | 11 Ὀστίλλιος scripsi τύλλιος B στίλλιος A | 12 σεροσίλλιον AB.

210, 2 μαρτυρούση scripsi e C μαρτυρούσης relicui | 11 Ἀθήνησι quod om. libri addidi | λισοστράτου B | 12 αὐτὸς εὐθύς AB | 29 κέλιον AB.

211, 3 πολλαί τε καὶ ἄλλαι A unde πολλαί τε καὶ καλαί malunt Stephanus et Meinekius | 5 πρὸς Ἀλβανούς] τοὺς inserunt libri praeter A | 7 καίκιος ἢ λουλίος B | 24 Ἀλβανῶν scripsit Reiskius λαβίων AB | 26 δέξασθαι libri, corr. Stephanus | 32 Κόλιος semper AB.

212, 15 δίνας αἰτοῖ scripsit Buecheler δικάσατε B δικάσεται A | 28 λαβεῖν quod om. C fortasse ex Ἀλβανῶν ortum est | 31 πρὸς Ἀλβανῶν B.

213, 1 malim προτέρων | 3 τοὺς Ῥωμαίων libri, corr. Sylburgius | 7 ὁμολογεῖ A ὁμολογοῖ relicui | 17 ἀμννονυμένους D uolgo | 25 post συνθήκας cum in Vrbinate lacuna hemiuersus sit quaedam intercidisse uidentur. relicua quae ancis inclusi uolgo adduntur e CD, sed absunt ab AB.

214, 5 ἐπιτηδειότατον A ἐπιτηδειότερον τὸν B | 14 λογισμὸς scripsi duce Reiskio εἰς τοὺς λογισμοὺς libri | 15 ὡς τὰ κρ. libri οὐ inseruit Sintenis p. 30 | 17 ἦν scripsit Reiskius ἦγε libri | 18 ὁ τοῦ] ὁ δὲ τοῦ libri praeter A | 32 οὐδὲ Reiskius οὔτε libri.

215, 26 ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου libri praeter A qui articulum omittit.

216, 8 σπείσονται c. Reiskius | 9 ἄφυκτον] ἀφύλακτον libri, corr. Reiskius | 15 ἀποδασμῶν B unde ἀποδασμὸν c. Meinekius | 27 ἐκεληλυθότας libri, corr. Reiskius | 32 ἰόντας] malim εἰσιόντας.

217, 8 ἦ post πολλή inserui | 21 ἐφελκυσθεῖς c. Reiskius.

218, 4 διαμελήσας B hic et saepius | 11 πρότερος scripsi πρότερον libri.

219, 5 μακρῶ δ' ἔτι scripsi μακρῶ δέ τινα libri | 14 ἄρξη corr. in ἄρξει B | 26 διαφθεῖρειν B.

220, 5 διηγησαμένου c. Cobetus N. L. p. 290 | 6 ἐπιθεμένων scripsit Buecheler τιθεμένων B ἐπιτιθεμένων A | 11 τέως μὲν c. Reiskius τε libri | ἀνεβαλλόμεν B | 14 προβατιδίων c. Reiskius.

221, 26 σου addit A om. relicui.

222, 12 ὦ Φουφέττιε scripsi ὦ om. libri | ὥστε libri ὡς scripsi probante Meinekio | 15 πολεμήσωμεν uix recte dictum est; scripsissem πολεμησομένους (cf. Cobet. Var. lect. I p. 210) si huius uocis πολεμεῖσθαι significationis certum scirem exemplum | 26 μισεῖν τε B unde conicias καὶ διὰ τοῦτο μισοῦντες ἡμᾶς | 30 μισοῦντι] ἀπιστοῦντι mauolt Buecheler.

223, 10 μάλιστα μὲν c. Meinekius.

224, 13 παρέσχετο scripsi προέσχετο B προείχετο A | 16 παρεχόμεθα scripsit Sintenis p. 18 παρεχόμενοι AB.

225, 6 τῶν λατίνων B | 10 καὶ βαρβάρους scripsi βαρβάρους uolgo cf. I 4, 89 | 19 ἀποδεικνύετε scripsi ἀποδεικνύετε B ἀποδείκνυτε relicui | 21 φήσετε B.

226, 10 τοὺς αὐτοὺς γὰρ εὐχόμεθα προγόνους libri, sed hoc quoque loco ut I 4 παρεχόμεθα a Dionysio scriptum esse mihi persuasum est | 14 ὑμῶν A ἡμῶν relicui | 19 μόνον ἄρχειν A ἄρχειν μόνον B | 23 εἰ δὲ B | 28 ἐπιχειρεῖς libri, imperfectum propter ea quae secuntur restituit Reiskius | 30 διέφθαρται mauolt Cobetus N. L. p. 290.

227, 2 τοσοῦτου δέομεν A τοσοῦτο δ. B | 7 εἰ μὴ καὶ A καὶ om. relicui | 18 παρεχόμενον? | 23 κατηγορεῖς pro κατηγορεῖς hic et p. 228, 7 scribendum esse uidit Buecheler.

228, 3 οἶκον libri ὄγκον c. Reiskius et post eum Cobetus V. L. p. 6 cf. Dion. de Thucyd. I εἰς ἐλάχιστον ὄγκον συναγαγεῖν τὴν πραγματείαν | 7 κατηγορεῖς libri, corr. Buecheler | 11 ἄποικοι B | 12 καλεσαμένους B | 30 τὰ πολλὰ τοῖς σοῖς λόγοις ἐλεγχθησόμενα uolgo, τοῖς λόγοις c. Stephanus λεχθησόμενα emend. Reiskius | 32 τοὺς δικαίους κριτὰς A τοῦ δικαίου κριτὰς B καὶ οὐ δικαίους κριτὰς Sylburgius, sed καὶ non est necessarium; fortasse ex Vrbinatis scriptura οὐ τοῦ δικαίου κριτὰς eliciendum est | 32 εἶνα] ὄν c. Buecheler.

229, 5 μέρει] ἐπὶ μέρει mauolt Reiskius | 24 μονομαχίσαντος B.

230, 1 πολέμων libri πόνων c. Reiskius | 2 τὸ μὲν ἐν ὀλίγοις σώμασι κινδυνεύειν δεῖν τὰς πόλεις c. Buecheler | 15 τόνδε τὸν] τὸν τὸν B; ἀν τούτου τὸν? | 16 μέσα] μέσον mauolt Sylburgius | 29 φιλοτιμίαν c. Buecheler.

231, 10 καὶ οὐ γενέσεως mauolt Buecheler | ὁμοίως B quod corr. Stephanus | 14 Σικίνιος B σεκίλιος A unde Σεκιήνιος uolgo | 16 τρίδυμα, καὶ αὐτὰ οἱ γ.] τρίδυμα καὶ αὐτά· ἃ οἱ γ. uolgo cum libris, corr. Reiskius.

232, 2 ἡμέρα] γενέσει B | 8 βουλοίμεθ' ἂν Meinekios βουλοίμεθα libri | 14 ἐχοῖν μὲν πολλοῖς ABC ταραχὴν ἐν πολλοῖς c. Pflugkios ἔριν ἐν πολλοῖς scripsit Sintenis p. 18 quamquam ne sic quidem locum persanatum esse credo | 17 αὐτῆς παρασχούσης AB.

233, 4 τοὺς αὐτῶν] ποτε αὐτῶν B | 5 μήποτε οὐδ' ὅσιον B | 11 ἀναγκάζων AB ἀναγκάσων CD uolgo | 14 ἐπὶ νοῦν ἦλθε] usitatus est εἰς νοῦν ἦλθε | 25 αὐτὸς libri αὐτοῖς Sylburgius | 27 εἴπερ γοῦν scripsi εἴπερ οὖν B εἴ οὖν A | ὀλίγοις] λόγοις mauolt Buecheler | 30 δέχεται δὴ scripsi δέχεται τε δὴ B δέχεται δὲ A.

234, 17 βουλήσεθε B βουλευέσεθε A | 21 πάντων μάλιστα δεξομένους ὑμᾶς τὸν — κίνδυνον ἄρασθαι ἐπιεικῶς ὑπέλαβον, δεδοικῶς δὲ μὴ eqs. uolgo, ἐπιεικῶς ὑπέλαβον et δὲ om. AB, itaque lacunae signum inserui, nisi praestat uerba sic restituere: πάντων μάλιστ' ἂν δεξάμενος ὑμᾶς — ἄρασθαι, δεδοικῶς μὴ eqs. amat enim Dionysius asyndetam orationis conformationem.

235, 1 ὁμολογούμενοι mauolt Schnellius | 2 ἀξιώσατε scripsit Meinekios ἀξιώσατε libri | 6 ἠγήσαθε B.

236, 3 δοκεῖ B | 5 πρότερον B | 26 τὰ μετ' αὐτήν mauolt Reiskius.

237, 16 ἀγωνισομένοις A ἀγωνισομένοις relicui | 24 προσπεσεῖν libri, correxit Reiskius | 26 malim παρὸν ἐν ἄλλοις.

238, 10 βεβουλημένον scripsi βεβουλευμένον libri | 25 ἄλλαις ἐπ' ἄλλαις πληγαῖς libri, correxerunt Meinekios et Cobetus N. L. p. 258.

239, 17 ἐνέγκαντες mauolt Reiskius | 20 προσβολήν

c. Sylburgius | 21 ἄγνων uolgo, cf. uero u. 23 ubi B ser-
uauit ἄγνων.

240, 3 ἄλλων] ἀδελφὸν libri, correxit Schnellius | 9 ἐπικελευομένων B | 11 ἤδη scripsi δὴ libri | 13 μάλιν σφῆσιν pro σφῆς; οὐκ ἂν ἐπὶ σφῆς τῆς τέχης διακαστησο-
μένης libri praeter B | 18 ἐπιτέρας c. Reiskius | 32 δὲ
om. B.

241, 6 πρώτη scripsit Reiskius, πρώτων libri | 11 καὶ
κρύπτουσα τὸ πάθος ἀπόρητον· ἐπειδὴ δὲ τῶν uolgo
quod correxi, κατακρύπτουσα omissa καὶ maluit Schmi-
tzius, Reiskius uero inter καὶ et κρύπτουσα uerba τέρας
μὲν ἐκαστέρῃ intercidisse suspicatus est.

242, 5 τέρος ἔχων ψυχὴν; οὐχὶ θηρίου c. Steph. | 16 ἀποφθαρεῖσα B ἀποκρυφθεῖσα siue κρυφθεῖσα mauolt
Buecheler | 31 ἀπέχονται B.

243, 12 λαμπρᾶ καθάπερ scripsit Buecheler, λαμπρᾶ
καὶ καθάπερ B λαμπρᾶ τε καὶ καθ. relicui | 25 ἐπὶ om. B.

244, 2 συμφορώτατα βουλευσῶν βασιλεὺς ὧν B συμ-
φορώτατα συμβουλεύσοντας A συμβουλεύσων, ὡς ἀμφο-
τέρων ἤδη εἰς βασιλεὺς ὧν c. Reiskius | 31 malim ἔγνω.

245, 22 ζυγὸς B | 27 τοῖς — ἐρχομένοις aptius cum
Schnellio expungenda uidentur; orta enim sunt ex τοῖς
— ἐξιούσι quae secuntur.

246, 10 ᾧ] ὃ B | χρῶνται] malim ἐχρῶντο.

247, 11 οὐκ ἀξίων] οὐκ ἀξίων τε ABh; an οὐκ ἀξίων
ἔτι?

248, 6 sq. Schnellius sic fere restituenda esse ar-
bitratur: ἀπόρητα ποιήσασθαι, εἰ μὴ κράτιστα αὐτὰ φα-
νεται ὑμῖν ἔσεσθαι, καὶ μὴ με διεργάσασθαι· ἐὰν δὲ δόξη
συνόλσειν eqs., mihi uero ea, quae secundum B in textu
exhibui, sana esse uidentur | 13 τιμηθεῖς τε AB quod
correxit Buecheler | 19 ἀνακομισαίμεθα scripsi ἀνακομι-
σώμεθα libri.

249, 22 οὕτω] τοῦτο maluit Portus | 26 σπανίως τι-
σιν] malim σπανίως τισίν | 28 ὑπὸ ὑπὲρ B.

250, 4 βεβούλημα scripsi βεβούλημα libri | ταῦτ']
an τοῦτ' ? | 21 προδοσίας] προδοσία libri, corr. Stephanus
31 βλοῖ] fortasse scribendum est πόλεμοι coll. Π 24 ὧν
οἱ πόλεμοι φέρουσι δεινῶν.

- 201, 9 γυνήσιν] φανήσεται malit Buecheler | 12
 11 / 16 δσοις] aptius esset οἷς | 18 ὁμοῦ
 20 σιγήσει ο uaria *Dianysi consuetudine* ὁμοῦ uolgo | 25
 21 φωνῆσιν ομῆσεν τε B | 30 ἀνδραπέλου B.
- 200, 12 ὑπὸ κέρτος ὄντες τοῦ ἐψαλωμένου libri
 ἑπισημασμένου c. Reiskius | 15 κυκλω-
 θησμένους scripsi e coniectura Sylburgi, κυκλωσόμενος
 B | 20 κατακεκλιμένη Stephanus κατακεκλιμένην AB.
- 254, 7 εὐδὲς εὐτόν B | 20 ὑπὸ damnauit Reiskius |
 21 τῆς Ῥωμαϊκῆς B ut uidetur Ῥωμαϊκῆς AB | 32 περὶ τῆς
 φεδήσῃ B.
- 256, 9 τοῖς τε κρυφίους πολεμίους malit Reiskius |
 15 τοῖς προσεχειρήσαντας B | 23 χωρεῖν libri χωρήσειν
 Stephanus.
- 257, 31 ἄλλοι φίλοι] ἀλλόφυλοι B.
- 258, 10 συνθήκας ποιησάμενοι B | 17 οὔτοι] τοιοῦτοι
 c. Buecheler | 22 πολέμων] πολεμίων B πόνων c. Reiskius.
- 259, 23 ἦνλικα μάλλον libri ἦνλικα μάλιστα mauolt
 Buecheler.
- 260, 1 τῆς πόλεως iniuria Reiskius ut spuria expun-
 xit | 8 ἐγὼ om. B | 11 sq. ἡμῖν repetitum uix recte se
 habere uidetur, quare fortasse cum Buechelero κεχωρη-
 κότων δὴ τῶν πρ. scribendum est | 13 προσῆκεν libri quod
 corraxi probante Buechelero | 18 οὔτε δίκαιον libri quod
 Bδ οὐ τὸ δίκαιον ABh | 22 οἰκτιστα libri ol κτίσται scri-
 psit Reiskius | 31 ἐκούσιον B.
- 261, 11 καταλειπομένους scripsi καταλιπομένους libri
 29 ὡσπερ ἐχθροῖς libri ὡσπερ ἐχθροί c. Schmitzius.
- 262, 8 εἶσθαι scripsi εἶσαι libri | 10 οἰκίῶν — ἐν αἷς
 oligo, ἐν οἷς AB itaque οἰκῶν scripsi | 12 ἔσονται uix ge-
 ninum βλοισθ' ἂν c. Buecheler coll. III 31 ἐν οἷς αὐτοὶ
 φηροῦντο τῆς πόλεως τόποις | 19 γερανίους libri corr.
 φη.
- 263, 4 μαρτυροῦντας B | 15 οὐδὲν ἐτι scripsit Bueche-
 , οὐδενὶ B οὐδὲν relicui | 16 ἑξαμαρτεῖν B | 22 ἐκπεμ-
 εις] ἐκαὶ πεμφθεῖς B.
- 264, 4 Τύλλου hoc loco fortasse delendum | 11 πρὸς
 γῆ malit Pfugkius | 32 καὶ φέροντας ineptum uidetur

additamentum quod uel insolita eollocatio uerborum arguit.

265, 12 ἢ τὰς τριάκοντα libri ἢ omisi | 14 ἀποικίσεως libri quod correxi.

266, 18 ἄνδρες quod uolgo post τινες legebatur omisi cum *B* | 28 ἄγων καρτερός c. Reiskius | διέμενον γὰρ] διέμενον δὲ mauolt Portus.

267, 5 ἐξήκοντα καὶ ἑκατὸν *B* idemque numerus XI 3 est restituendus. ἑπτὰ καὶ ἑκατὸν uolgo; error ortus ex confusis signis numerorum ρζ' et ρζ' | 10 καταστήσασθαι libri, corr. Stephanus | 16 ὡς] οὖς *AB* | 21 τοῖς φεύγουσι. scripsi probante Buechelero αὐτοῖς φεύγουσι libri.

268, 8 ἐν τοῖς ἱεροῖς Buechelero suspecta, qui ἐν τῷ Φερωνείας uel simile quid scribendum esse censet | 13 fortasse ante καιρὸν intercidit τὸν | 14 ἐπιτηδεῖον ἔχειν *Bh*.

269, 17 πρεσβείας *B* πρέσβεις relicui.

270, 22 ἄλλο δ'] ἄλλ' *AB*.

271, 21 μέλλοντος γὰρ c. Reiskius | 30 ὅσοις ἔτυχεν ἐνεῖναι *B* correxit Reiskius ὅσοις ἔτυχεν εἶναι relicui libri.

272, 2 νομίξων malunt Reiskius et Buecheler | 14 ἀδίκως Stephano merito suspectum; fortasse scribendum est φόνους ἀδίκους ut apud Platonem Phaed. p. 108 *B* | 24 ἐκ τοῦ θείου mauolt Reiskius | 29 οὗτος βασιλεὺς *B*.

273, 5 νόσοι τε καὶ λοιμοὶ καὶ βλάβαι πολλαὶ *A* uolgo νόσοι τε καὶ λοιμικαὶ βλάβαι πολλαὶ *Bh* νόσοι τε λοιμικαὶ καὶ πολλαὶ *Bb* unde καὶ βλάβαι eicienda censui | 10 αὐτοῦ] αὐτῆς *A* αὐτῆς *B* correxit *CD* | 19 ἀρπαγῆς δὲ *AC* ἀρπαγῆς τε *B* | 20 περιδεῖν *B* | 30 ἀναγραφὴν *Bh* ἀναστροφὴν uolgo | 32 ἱερῶν mauolt Sylburgius.

274, 5 κτημάτων quod om. *B* seclusi | 7 καὶ παντὸς μάλιστα scripsi καὶ διὰ παντὸς μάλιστα libri | 22 ὑπόδικος γενέσθαι c. Buecheler ὑπόδικοι libri | 27 αἰτίας καὶ quae om. *B* spuria uidentur esse | 28 τῷ Πολιτεῖῳ c. Sylburgius τῇ πόλει libri.

275, 2 εἰς τὰς φυλὰς mauolt Pflugk | 24 Φικαριῶν hic et n. 30 scribendum esse recte uidit Schwegler hist. rom. I. p. 600 adn. 1 φιδηναίων libri | 28 βουλευέσθαι *Bb* βουλευέσθαι *ABh* | 29 διακατέχοντες] ἰδίᾳ κατέχοντες c. Reiskius.

277, 7 μηχανὰς] margo *A* addit καὶ κλιμακίαι, quod

251, 3 γυνήσεται] φανήσεται malit Buecheler | 12 τοῖς — προθύμοις B | 16 ὄσοις] aptius esset οἷς | 18 ὁμοῦ] ut scripsi e certa Dionysi consuetudine ὁμοῦ uolgo | 25 ἢ φύσις omisso τε B | 30 ἀνθρωπεῖον B.

253, 12 ὑπὲρ κέρατος ὄντες τοῦ ἐπιλωμένου libri ὑπερκερατώσαντας τὸ ἐπιλωμένον c. Reiskius | 15 κυκλωθρομένους scripsi e coniectura Sylburgi, κυκλωσόμενους B | 29 κατακεκλιμένην Stephanus κατακεκλιμένην AB.

254, 7 εὐθὺς αὐτὸν B | 20 ὑπὸ damnauit Reiskius | 21 τῆς Ῥωμαικῆς] ut uidetur Ῥωμαικῆς AB | 32 περὶ τῆς φιδήνης B.

256, 9 τοὺς τε κρυφίους πολεμίους malit Reiskius | 15 τοὺς προσεπιχειρήσαντας B | 23 χωρεῖν libri χωρήσειν Stephanus.

257, 31 ἄλλοι φίλοι] ἀλλόφυλοι B.

258, 10 συνθήκας ποιησάμενοι B | 17 οὗτοι] τοιοῦτοι c. Buecheler | 22 πολέμων] πολεμίων B πόνων c. Reiskius.

259, 23 ἦνλικα μᾶλλον libri ἦνλικα μάλιστα mauolt Buecheler.

260, 1 τῆς πόλεως iniuria Reiskius ut spuria expunxit | 8 ἐγὼ om. B | 11 sq. ἡμῖν repetitum uix recte se habere uidetur, quare fortasse cum Buechelero κεχωρηκότων δὴ τῶν πρ. scribendum est | 13 προσῆκεν libri quod correxi probante Buechelero | 18 οὔτε δίκαιον omisso τὸ Bb οὐ τὸ δίκαιον ABh | 22 οἴκιστα libri οἴκιστα scripsit Reiskius | 31 ἐκούσιον B.

261, 11 καταλειπομένους scripsi καταλιπομένους libri | 29 ὡσπερ ἐχθροῖς libri ὡσπερ ἐχθροὶ c. Schmitzius.

262, 3 ἐᾶσαι scripsi ἐᾶσαι libri | 10 οἰκιῶν — ἐν αἷς uolgo, ἐν οἷς AB itaque οἰκῶν scripsi | 12 ἔσονται uix genuinum ἔλοιθ' ἂν c. Buecheler coll. III 31 ἐν οἷς αὐτοὶ προηροῦντο τῆς πόλεως τόποις | 19 γερανίους libri corr. Steph.

263, 4 μαρτυροῦντας B | 15 οὐδὲν ἔτι scripsit Buecheler, οὐδενὶ B οὐδὲν relicui | 16 ἐξαμαρτεῖν B | 22 ἐκπεμφθεῖς] ἐκεῖ πεμφθεῖς B.

264, 4 Τύλλω hoc loco fortasse delendum | 11 πρὸς τῇ γῇ malit Pflugkius | 32 καὶ φέροντας ineptum uidetur

additamentum quod uel insolita collocatio uerborum arguit.

265, 13 ἢ τὰς πριάκοντα libri ἢ omisi | 14 ἀποικίσεως libri quod correxi.

266, 18 ἄνδρες quod uolgo post τινες legebatur omisi cum *B* | 28 ἄγων καρτερός c. Reiskius | διέμενον γὰρ] διέμενον δὲ mauolt Portus.

267, 5 ἐξήκοντα καὶ ἑκατὸν *B* idemque numerus XI 3 est restituendus. ἐπτά καὶ ἑκατὸν uolgo; error ortus ex confusis signis numerorum ρξ' et ρζ' | 10 καταστήσασθαι libri, corr. Stephanus | 16 ὡς] οὗς *AB* | 21 τοῖς φεύγουσι. scripsi probante Buechelero αὐτοῖς φεύγουσι libri.

268, 8 ἐν τοῖς ἱεροῖς Buechelero suspecta, qui ἐν τῷ Φερωνείας uel simile quid scribendum esse censet | 13 fortasse ante καιρὸν intercidit τὸν | 14 ἐπιτήδειον ἔχειν *Bh*.

269, 17 πρεσβείας *B* πρέσβεις relicui.

270, 22 ἄλλο δ'] ἄλλ' *AB*.

271, 21 μέλλοντος γὰρ c. Reiskius | 30 ὅσοις ἔτυχεν εἶναι *B* correxit Reiskius ὅσοις ἔτυχεν εἶναι relicui libri.

272, 2 νομῶν malunt Reiskius et Buecheler | 14 ἀδίκως Stephano merito suspectum; fortasse scribendum est φόνοις ἀδίκοις ut apud Platonem Phaed. p. 108 *B* | 24 ἐκ τοῦ θείου mauolt Reiskius | 29 οὗτος βασιλεὺς *B*.

273, 5 νόσοι τε καὶ λοιμοὶ καὶ βλάβαι πολλαὶ *A* uolgo νόσοι τε καὶ λοιμικαὶ βλάβαι πολλαὶ *Bh* νόσοι τε λοιμικαὶ καὶ πολλαὶ *Bb* unde καὶ βλάβαι eicienda censui | 10 αὐτοῦ] αὐτῆς *A* αὐτῆς *B* correxit *CD* | 19 ἀρπαγῆς δὲ *AC* ἀρπαγῆς τε *B* | 20 περιδεῖν *B* | 30 ἀναγραφὴν *Bh* ἀναστροφὴν uolgo | 32 ἱερῶν mauolt Sylburgius.

274, 5 κτημάτων quod om. *B* seclusi | 7 καὶ παντὸς μάλιστα scripsi καὶ διὰ παντὸς μάλιστα libri | 22 ὑπόδικος γενέσθαι c. Buecheler ὑπόδικοι libri | 27 αἰτίας καὶ quae om. *B* spuria uidentur esse | 28 τῷ Πολιτεῖ c. Sylburgius τῇ πόλει libri.

275, 2 εἰς τὰς φύλεις mauolt Pflugk | 24 Φινικαίων hic et u. 30 scribendum esse recte uidit Schwegler hist. rom. I. p. 660 adn. 1 φιδνηαίων libri | 28 βουλευέσθαι *Bb* βουλευέσθαι *ABh* | 29 διακατέχοντας] ἰδίᾳ κατέχοντας c. Reiskius.

277, 7 μηχανάς] margo *A* addit καὶ κλίμακας, quod

ordine peruerso in reliquos libros et uolgatam irrepsit | 27 αὐτῆς Bb αὐτοῖς Bh | 30 αὐτῆς ἅμα B.

278, 1 ἰσπεῖς scripsi, ἰσπεῖς libri | 12 ὅλας] ἐφ' οἷς malit Buecheler | 18 τὴν γε B | τὴν ante συμμαχικὴν expungit Buecheler | 23 φθόρον scripsi ὄλεθρον libri.

279, 2 πάλιν τῶν] πάντων B | 3 τὰς ἄλλας] τὰς ἄλλας AB, τὰς ἄλλας — πόλεις relicui. salinarum mentionem hic et u. 5 et 7 ubi ἄλλαις et ἄλλας libri praebent, factam esse uidit Sylburgius | 7 ἀμφιλόγως B | 16 οὐέλτροις B | 18 συνλοτα B | 20 ὡς ἄν] ἄς ἄν libri, corr. Stephanus | 21 ταῖς αἰκταῖς BhC αὐταῖς BbD, om. A | 27 ante πόλιν nomen urbis intercidisse mihi persuasum est.

280, 9 ἔμμονον scripsit Buecheler ἔμπονον libri ἔμπειρον maluit Reiskius; relicua quae secuntur emendare nequeo | 24 κάλλιστης τῆς δάφνης scripsi, τῆς om. libri | 25 λαυρέντος AB λαυρέντιος relicui λαυρῆτον Stephanus | 26 ἐξ αὐτοῦ AB ἐπ' αὐτοῦ mauolt Buecheler | 28 ἀφ' ἐτέρου τῶν ἐν τῇ Ρώμῃ B ἀμφοτέρου τῶν συμπεριεχομένων τῇ Ρώμῃ A.

281, 2 περιέλαβε scripsi περιέβαλε libri | 3 Τελλήνης] πέλλης libri, corr. Sylburgius | 4 τῶν πόλεων omisso ἄλλων B | 9 ἥτιον εὐληπτοτέραν· ἕτερον δέ τι libri, corr. Reiskius | 30 ἐμφραττομένου maluit Reiskius | 32 ἄλλοτε ἄλλα B.

282, 13 ταῖς σκάφαις B | 25 ξύλων] ξυλίνων libri, corr. Stephanus | 28 οἱ ante ἱεροφάνται om. AB | 32 ἀποδοῦς BhC.

283, 14 Κλεώνδας scripsit Meinekius Κλεωνίδας libri | 21 ἀπέπλευσεν εἰς τὴν Ἴτ. scripsi ἐπέπλευσιν εἰς τὴν Ἴ. B ἐπλευσεν εἰς Ἴ. A | 22 ἀνάγων libri, corr. Reiskius | 24 τότε post εὐδαιμονούσαις inserere malim.

284, 6 τότε] ποτὲ AB | 29 συναπαρχειν αὐτῷ scripsi σὺν αὐτῷ ἀπαρχειν A σὺν ἐπαίρειν αὐτῷ B.

285, 2 ἀνέπη πάλιν ἄνω B | totum locum sic constituit Schnellius: καὶ τὸν πῖλον αὐτοῦ τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κείμενον ἀρπάσας καὶ κατὰ τὴν ἐγκύκλιον αἰώραν φερόμενος ἐπιτίθησι τῷ Λοκόμωι ... ὡς πρότερον ἠροῦσθε. ἔπειτ' ἐξαιφνης ἄνω πάλιν ἀνέπη καὶ εἰς τὸ βᾶθος τοῦ περιφροντος αἴθρος ἀπέκρουσεν | 22 παρήμι AB παρήμι Cmg

et Reiskius | 28. *ἄριστον* scripsi *ἄριστων* libri | 32 *κοι-
νὸν τὸ* libri, correctum in editione Tauchnitziana.

286, 12 *τῆς ἄλλης*] *τῆς τῶν ἄλλων* malunt Buecheler
et Pflugkius | 24 *Ἀπιολενοῖς* et *Ἀπιολενοὶ* semper scripsi
Ἀπιολενοὶ uolgo.

287, 15 *ἔπειτα*] *ἔπειτα* scribendum fuisse nunc de-
mum intellego | 19 *πολιορκία* τε] *πολιορκίαις* B | 20 *παρο-
στήσεσθαι* B | 23 *ἀρρικουμένης* B | 24 *προσελθόντες* libri
προελθόντας Sylburgius.

288, 18 *ἦν*] malim *ἦκεν* | 22 *ὄπλα* τε] *ὄπλα* τε B.

289, 1 *ἑκκλήθη* B | 3 *τὸ καλούμενον* K. malebat Sylb.
| 7 malim *πρὸς αὐτῆς στρατοπεδεύεται τῆ πόλει* | 13 *ἀντιπῆχον*
seclusi cum B | 14 *καὶ* quod exprunxi om. A | 19 *κατὰ*
κράτος om. B | 32 *καὶ κατὰ τὰ ὅμοια* B.

290, 18 *ἀνήμερον δὲ οὐδὲν* omisso ἄλλο mauolt Ste-
phanus | 19 *Φιδημαῖο* libri *Φικάλτοι* e Liviō I 38 repo-
suit Sylburgius | 29 *ἐμβεβληκότητας* libri praeter A *ἐμβε-
βληκότητας* A et Sylb. *ἐμβεβληκότητας* c. Cobetus V. L. p. 280.

291, 1 *ἢ* quod inseruit Reiskius omittunt libri
praeter Bb | *οὐχ ἅπαντες* δὲ c. Portus | 3 *καλουσῖνοι* AB |
οὐαλατερραναῖοι B, corr. Gelenus | 10 *προσομοροῦσαν κυ-
ροῦσαν* B in litura | 30 *κινδύων* scripsi *κινδύνων* libri.

292, 12 *τῆ δ' ἑξῆς ἡμέτερον* mauolt Portus.

293, 11 *παρὰσπενῆς*] *παρὰσβολῆς* c. Portus | 12 *ὡς εἰς*
ἀσφαλῆ παραπυργὴν aptius uidetur probante Buechelero |
16 *οἱ δὲ κλειούς* A *οἱ τε κλειούς* B | 19 *ἀγενέστατον* A
ἀγενέστατον B | 27 *μάχη*] aut *ταίχομαχία* scribendum aut
μάχη transponendum uidetur.

294, 11 *ὅσα τοὺς γεωργοὺς ἀφείλαντο* B.

295, 2 *δύναμιν* et *πρὸς* quae omittit B exprunxi | 6
ἔχοντας scripsit Reiskius | 9 *καὶ τοὺς δύο χάρακας ἕνα*
ἔπολε c. Reiskius.

296, 3 *καὶ διὰ* B errore procliuī | 10 *γινόμενον* B |
27 *ἐπὶ* malit Pflugkius | 29 *σπονδάς* seclusi | 30 *ὄργη*] malim *δι' ὄργης*.

297, 3 *στρατίας* B *στρατιᾶς* A, corr. Sylburgius.

298, 17 *ὡς* ante *οὐδὲν* omisi cum B | 19 *ἀγυλλὰς* AB
| 28 *ὄσας*] *ἄς* B | 30 post *Οὐιεντανοὺς* uerba *τε καὶ Και-
ρητάνους* intercidisse suspicatur Buecheler.

299, 13 *γελευταία δὴ B* | 17 *ὡς om. B* | *συστρατευομένων AB* | 19 *διελύθησαν malebat Sylburgius* | 28 *ἀλλήλας B*.

300, 24 *ἐπιτρέπουσιν ἐκείνω B*.

301, 28 *στρατιά libri, corr. Sylburgius*.

302, 14 *εἰ ληπτέον αὐτάς mauolt Reiskius* | 22 *ὁ κόσμος ἅπας c. Buecheler*.

303, 4 *κειμένην Bb et Reiskius κειμένου relicui* | 19 *διεσπασμένους A* | 23 *καὶ παρὰ omissio αἱ B* | 31 *ἀντιπαραγμένους αὐτοῖς ἀγών AB*.

304, 5 *ἐλόγησε AB, corr. Sylb. ἐνελόγησε malebat Reiskius et Buecheler* | 22 *τὴν νίκην] τιτὶ νίκην B* | 32 *malim ἕως ἂν αἱ λοιπαί*.

305, 6 *συμπλοκαὶ καὶ κατ' ὀλίγους libri, καὶ deletui probante Buechelero* | 13 *σπάνει A σπάνη relicui* | *πολεμεῖν] πολιορκεῖν c. Pfugkius* | 15 *φρονύρια B φρουράς relicui* | 17 *τάλλα scripsit Reiskius πολλὰ libri* | 26 *ἀγαγόντες ABh ἄγοντες relicui; an ἀπάγοντες?*

306, 1 *ἀλλ' ἅμα πάντες] ἀλλὰ πάντες B* | 17 *οὐκ ante οὔσης om. B*.

307, 14 *κράτιστοι Σαβλινῶν B* | 17 *τὰς συμβάσεις c. Reiskius* | 20 *εἰρήνης καὶ φιλίας B* | 23 *αὐταὶ πολεμικαὶ libri, articalum inseruit Reiskius* | 32 *malim κατέγραψεν*.

308, 5 *ὕπερ τῆς πόλεως mauolt Sylburgius* | 13 *ὀνειρωαί AB ονειροῖς relicui* | 14 *ὡς scripsi ἄς A ἄ relicui* | 24 *ὠκοδομήσατο scripsit Buecheler ἐδομήσατο B ἐδοκίμασε relicui* | 19 *τρισι] τισι B; uocabulum fortasse delendum est* | 32 *τοὺς — ἀγαγοῦς mauolt Stephanns*.

309, 12 *πρωῶτος A quod c. Stephanus, πρωῶτον relicui* | 14 *ἐπ' ἱερλοῖς δονῶν B ἐπ' ἱερλων δονάκιων A ἐπ' ἱερλοῖς δονάμων C ἐπ' ἱερλων δοράτων D* | *ὑποκειμένων Portus, qui ἱερλων retinuit* | 22 *τὰς om. libri, addidit Reiskius* | 30 *ἐχούσαις B ἔχουσαι relicui, correxit Reiskius*.

310, 10 *νεῶ B* | 14 *ἰδρῦσθαι scripsi ἰδρῦσθαι libri* | 15 *πρόσοδος B* | 26 *malim οὐ μὴν ἐτελειώσέ γε*.

311, 1 *νεῶ B* | 13 *τὸ ante δάπεδον om. B* | 31 *malim ὁ τοὺς βωμοῦς*.

312, 14 *ἦν Reiskius deletuit* | 26 *ἐπελθὼν] ἐλθὼν B* | 27 *νέμει mauolt Reiskius*.

313, 21 ὦ Ταρκόνιε scripsi Ταρκόνιε libri | 32 ἔπει-
τα δ'] δ' melius abesset.

314, 2 ἄλλαις ταῖς πολλαῖς Bh ἄλλαις τε καὶ πολλαῖς
Bb ἄλλαις τε πολλαῖς A.

316, 2 ἐφευρεῖν] εὐρεῖν B | 9 πρώτῳ μὲν c. Reiskius
| καινὰ B κοινὰ A | 11 πρότερον B | 19 malim περιορᾶν
| 22 ἐπὴλυον ὄντα scripsi ἐπήλυτον ὄντα B.

317, 4 an ταύτης δὴ e consuetudine Dionysi? | 10
ἐπιδοῦ δὴ B | 26 δὲ Reiskius τε libri.

318, 6 sq. uerba βασιλευς usque ad τελευτᾶ ex initio
libri quarti repetita secludenda censui.

299, 13 *νελευταία δὴ B* | 17 *ὡς om. B* | *στρατηγεωμένων AB* | 19 *διελύθησαν malebat Sylburgius* | 28 *ἀλλήλας B*.

300, 24 *ἐπιτρέπουσιν ἐκείνῳ B*.

301, 28 *στρατιὰ libri, corr. Sylburgius*.

302, 14 *εἰ ληπτέον αὐτάς mauolt Reiskius* | 22 *ὁ κόσμος ἅπας c. Buecheler*.

303, 4 *κειμένην Bb et Reiskius κειμένου relicui* | 19 *διεσπασμένους A* | 23 *καὶ παρὰ omisso αὐ B* | 31 *ἀντιπελεγμένους αὐτοῖς ἄγων AB*.

304, 5 *ἐλόγησε AB, corr. Sylb. ἐνελόγησε malunt Reiskius et Buecheler* | 22 *τὴν νίκην] τιτὴν νίκην B* | 32 *malim ἕως ἂν αὐ λοιπαί*.

305, 6 *συμπλοκαὶ καὶ κατ' ὀλίγους libri, καὶ deleui probante Buechelero* | 13 *σπάνει A σπάνη relicui* | *πολεμεῖν] πολιορκεῖν c. Pfugkius* | 15 *φρούρια B φρουράς relicui* | 17 *τάλλα scripsit Reiskius πολλὰ libri* | 26 *ἀγαγόντες ABh ἄγοντες relicui; an ἀπάγοντες?*

306, 1 *ἀλλ' ἅμα πάντες] ἀλλὰ πάντες B* | 17 *οὐκ ante οὐσης om. B*.

307, 14 *κράτιστοι Σαβίνων B* | 17 *τὰς συμβάσεις c. Reiskius* | 20 *εἰρήνης καὶ φιλίας B* | 23 *αὐταὶ πολεμικαὶ libri, articalum inseruit Reiskius* | 32 *malim κατέγραψεν*.

308, 5 *ὑπὲρ τῆς πόλεως mauolt Sylburgius* | 13 *ὀνειροῖ AB ονειροῖς relicui* | 14 *ὡς scripsi ἄς A ἄ relicui* | 24 *ᾠποδομήσατο scripsit Buecheler ἔδομήσατο B ἔδοκίμασε relicui* | 19 *τρισι] τισι B; uocabulum fortasse delendum est* | 32 *τοὺς — ἀγωγοὺς mauolt Stephanns*.

309, 12 *πρῶτος A quod c. Stephanus, πρῶτον relicui* | 14 *ἐπ' ἰκρίοις δοκῶν B ἐπ' ἰκρίων δονάκων A ἐπ' ἰκρίοις δονάμων C ἐπ' ἰκρίων δοράτων D* | *ὑποκειμένων Portus, qui ἰκρίων retinuit* | 22 *τὰς om. libri, addidit Reiskius* | 30 *ἐχούσαις B ἔχουσαι relicui, correxit Reiskius*.

310, 10 *νεῶ B* | 14 *ἰδρῦεσθαι scripsi ἰδρῦσθαι libri* | 15 *πρόσοδος B* | 26 *malim οὐ μὴν ἐτελείωσέ γε*.

311, 1 *νεῶ B* | 13 *τὸ ante δάπεδον om. B* | 31 *malim ὁ τοὺς βωμοὺς*.

312, 14 *ἦν Reiskius deleuit* | 26 *ἐπελθὼν] ἐλθὼν B* | 27 *νέμει mauolt Reiskius*.

313, 21 ὡς Ταρκόνις scripsi Ταρκόνις libri | 32 ἐπει-
τα δ'] δ' melius abesset.

314, 2 ἄλλαις ταῖς πολλαῖς Bh ἄλλαις τε καὶ πολλαῖς
Bb ἄλλαις τε πολλαῖς A.

316, 2 ἐφενρεῖν] εὐρεῖν B | 9 πρώτῳ μὲν c. Reiskius
| καινὰ B κοινὰ A | 11 πρότερον B | 19 malim περιορᾶν
| 22 ἔπηλον ὄντα scripsi ἐπήλυτον ὄντα B.

317, 4 an ταύτης δὴ e consuetudine Dionysi? | 10
ἐπειδὴ δὴ B | 26 δὲ Reiskius τε libri.

318, 6 sq. uerba βασιλεὺς usque ad τελευτᾶ ex initio
libri quarti repetita secludenda censui.

CORRIGENDA

p. 7, 7 lege οὐτ' 49, 6 l. Πουπίου 64, 6 l. ἄλλως
 69, 7 l. 143 69, 26 l. 144 79, 3 l. χθονίου 85, 21 l. παι-
 δίων 92, 31 l. Νόμας 97, 4 l. ἀξιουμένων 105, 17 l. Ρω-
 μύλος 111, 10 l. ἡμέρα 122, 17 l. ἀποικίας 124, 27 l. ὑπο-
 λαμβάνοντες 124, 31 dele καὶ 140, 21 l. ἐκάστης 142, 28
 l. κύλιξι 142, 32 l. Νόμας 145, 7 l. ἀρχαία 149, 4 l. Νόμα
 161, 24 l. ἐχρωτάτον 164, 29 l. ἀνήρ 188, 18 l. ἐδόκον
 198, 21 l. ἐμὴν 207, 30 l. βασιλεύσας 212, 26 l. Ἄλβαν 214,
 26 l. στρατηγικῇ 218, 23 l. Ἐνα δὴ οὐν μὴ 221, 25 l. Οὐιεν-
 τανῶν 244, 20 l. ἐξενέγκη 269, 27 l. σφισι 272, 20 l. Τύλ-
 λου 306, 10 l. Ἀρροντα 308, 10 l. Ἐστίας 310, 14 l. ἰδρῦε-
 σθαι.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

ΑΔΙΚΑΡΝΑΣΕΩΣ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

hikianaes
hikianaes

1 Τὸν εἰωθότα ἀποδίδοσθαι τοῖς προοιμίοις τῶν
ἱστοριῶν λόγους ἤμιστα βουλόμενος ἀναγκάζομαι περὶ
ἑμαυτοῦ προειπεῖν, οὐτ' ἐν τοῖς ἰδίοις μέλλων πλεο-
νάξειν ἐπαίνοις, οὓς ἐπαχθεὶς οἶδα φαινομένους τοῖς
ἀκούουσιν, οὔτε διαβολὰς καθ' ἐτέρων ἐγνωκῶς ποι- 5
2 εῖσθαι συγγραφέων, ὥσπερ Ἀναξιμένης καὶ Θεό-
πομπος ἐν τοῖς προοιμίοις τῶν ἱστοριῶν ἐποίησαν,
ἀλλὰ τοὺς ἑμαυτοῦ λογισμοὺς ἀποδεικνύμενος, οἷς
ἐχρησάμην ὅτε ἐπὶ ταύτην ὄρμησα τὴν πραγματείαν,
καὶ περὶ τῶν ἀφορμῶν ἀποδιδούς λόγον, ἐξ ὧν τὴν 10
ἐμπειρίαν ἔλαβον τῶν γραφησομένων. ἐπέεισθην γὰρ
ὅτι δεῖ τοὺς προαιρουμένους μνημεῖα τῆς ἑαυτῶν ψυ-
χῆς τοῖς ἐπιγιγνομένοις καταλιπεῖν, ἃ μὴ συναφανι-
σθῆσεται τοῖς σώμασιν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ χρόνου, καὶ
πάντων μάλιστα τοὺς ἀναγράφοντας ἱστορίας, ἐν αἷς 15
καθιδρῦσθαι τὴν ἀλήθειαν πάντες ὑπολαμβάνομεν
ἀρχὴν φρονήσεώς τε καὶ σοφίας οὔσαν, πρῶτον μὲν
3 ὑποθέσεις προαιρεῖσθαι καλὰς καὶ μεγαλοπρεπεῖς καὶ
πολλὴν ὠφέλειαν τοῖς ἀναγνωσομένοις φερούσας·
ἔπειτα παρασκευάζεσθαι τὰς ἐπιτηδεύουσας εἰς τὴν 20

- ἀναγραφὴν τῆς ὑποθέσεως ἀφορμὰς μετὰ πολλῆς ἐπι-
 μελείας τε καὶ φιλοπονίας. οἱ μὲν γὰρ ὑπὲρ ἀδόξων
 πραγμάτων ἢ πονηρῶν ἢ μηδεμιᾶς σπουδῆς ἀξίων
 ἱστορικὰς καταβαλλόμενοι πραγματείας, εἴτε τοῦ
 5 προελθεῖν εἰς γνῶσιν ὀρεγόμενοι καὶ τυχεῖν ὁποιοῦ-
 δήποτε ὀνόματος, εἴτε περιουσίαν ἀποδείξασθαι τῆς
 περὶ λόγους δυνάμεως βουλόμενοι, οὔτε τῆς γνώσεως
 ζηλοῦνται παρὰ τοῖς ἐπιγινομένοις οὔτε τῆς δυνάμεως
 ἐπαινοῦνται, δόξαν ἐγκαταλείποντες τοῖς ἀναλαμ-
 10 βάνουσιν αὐτῶν τὰς ἱστορίας, ὅτι τοιοῦτους ἐξήλωσαν
 αὐτοὶ βίους, οἷας ἐξέδωκαν τὰς γραφάς· ἐπεικῶς γὰρ
 ἅπαντες νομίζουσιν εἰκόνας εἶναι τῆς ἐκάστου ψυχῆς
 τοὺς λόγους. οἱ δὲ προαιρούμενοι μὲν τὰς κρατίστας
 ὑποθέσεις, εἰκῆ δὲ καὶ ῥαθύμως αὐτὰς συντιθέντες
 15 ἐκ τῶν ἐπιτυχόντων ἀκουσμάτων, οὐδένα ὑπὲρ τῆς 4
 προαιρέσεως ἐπαινον κομίζονται· οὐ γὰρ ἀξιοῦμεν
 αὐτοσχεδίους οὐδὲ ῥαθύμους εἶναι τὰς περὶ τε πόλεων
 ἐνδόξων καὶ ἀνδρῶν ἐν δυναστείᾳ γεγονότων ἀνα-
 γραφομένας ἱστορίας. ταῦτα δὲ νομίσας ἀναγκαῖα
 20 καὶ πρῶτα θεωρήματα τοῖς ἱστορικοῖς εἶναι καὶ πολ-
 λὴν ποιησάμενος ἀμφοτέρων ἐπιμέλειαν οὔτε παρελ-
 θεῖν τὸν ὑπὲρ αὐτῶν λόγον ἐβουλήθη, οὔτε ἐν ἄλλῃ
 τινὶ τόπῳ καταχωρῖσαι μᾶλλον ἢ τῷ προομίῳ τῆς
 πραγματείας.
- 25 II. Τὴν μὲν οὖν ὑπόθεσιν ὅτι καλὴν εἴληφα καὶ
 μεγαλοπρεπῆ καὶ πολλοῖς ἀφέλιμον οὐ μακρῶν οἶμαι
 δεήσειν λόγων τοῖς γε δὴ μὴ παντάπασιν ἀπείρως 5
 ἔχουσι τῆς κοινῆς ἱστορίας. εἰ γὰρ τις ἐπιστήσας τὴν
 διάνοιαν ἐπὶ τὰς παραδεδομένας ἐκ τοῦ παρεληλυθό-
 30 τος χρόνου πόλεων τε καὶ ἔθνων ἡγεμονίας, ἔπειτα
 χωρὶς ἐκάστην σκοπῶν καὶ παραλλήλας ἐξετάζων
 διαγνῶναι βουλευθεῖη, τίς αὐτῶν ἀρχὴν τε μεγίστην

ἐκτίησατο καὶ πράξεις ἀπέδειξατο λαμπροτάτας ἐν εἰρήνῃ τε καὶ κατὰ πολέμους, μακρῶ δὴ τινι τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν ἀπάσας ὑπερβεβλημένην ὄψεται τὰς πρὸ αὐτῆς μνημονευόμενας, οὐ μόνον κατὰ τὸ μέγεθος τῆς ἀρχῆς καὶ κατὰ τὸ κάλλος τῶν πράξεων, ἄς 5 οὐπω κεκόσμηκε λόγος οὐδεὶς ἀξίως, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ μῆκος τοῦ περιειληφότος αὐτὴν χρόνου μέχρι τῆς καθ' ἡμᾶς ἡλικίας. ἡ μὲν γὰρ Ἀσσυρίων ἀρχὴ παλαιά τις οὕσα καὶ εἰς τοὺς μυθικοὺς ἀναγομένη χρόνους ὀλίγου τινὸς ἐκράτησε τῆς Ἀσίας μέρους. ἡ δὲ Μηδικὴ καθελούσα τὴν Ἀσσυρίων καὶ μείζονα δυναστείαν περιβαλομένη χρόνον οὐ πολὺν κατέσχευεν, ἀλλ' ἐπὶ τῆς τετάρτης κατελύθη γενεᾶς. Πέρσαι δὲ Μήδους καταγωνισάμενοι τῆς μὲν Ἀσίας ὀλίγου δεῖν πάσης τελευτῶντες ἐκράτησαν· ἐπιχειρήσαντες δὲ 15 καὶ τοῖς Εὐρωπαίοις ἔθνεσιν οὐ πολλὰ ὑπηγάγοντο, χρόνων τε οὐ πολλῶ πλεον διακοσίων ἔμειναν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς. ἡ δὲ Μακεδονικὴ δυναστεία τὴν Περσῶν καθελούσα ἰσχὺν μεγέθει μὲν ἀρχῆς ἀπάσας ὑπερεβάλετο τὰς πρὸ αὐτῆς· χρόνον δὲ οὐδὲ αὐτὴ 20 πολὺν ἤνθησεν, ἀλλὰ μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου τελευτὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον ἤρξατο φέρεσθαι. διασπασθεῖσα γὰρ εἰς πολλοὺς ἡγεμόνας εὐθὺς ἀπὸ τῶν διαδόχων καὶ μετ' ἐκείνους ἄχρι τῆς δευτέρας ἢ τρίτης ἰσχύσασα προελθεῖν γενεᾶς, ἀσθενῆς αὐτὴ δι' ἑαυτῆς ἐγένετο 25 καὶ τελευτῶσα ὑπὸ Ῥωμαίων ἠφανίσθη. καὶ οὐδὲ αὐτὴ μέντοι πᾶσαν ἐποιήσατο γῆν τε καὶ θάλασσαν ὑπήκοον· οὔτε γὰρ Λιβύης, ὅτι μὴ τῆς πρὸς Αἰγύπτω πολλῆς οὐκ οὔσης ἐκράτησεν, οὔτε τὴν Εὐρώπην ὅλην ὑπηγάγετο, ἀλλὰ τῶν μὲν βορείων αὐτῆς μερῶν 30 μέχρι Θράκης προῆλθε, τῶν δὲ ἐσπερίων μέχρι τῆς Ἀδριανῆς κατέβη θαλάσσης.

- ἀναγραφὴν τῆς ὑποθέσεως ἀφορμὰς μετὰ πολλῆς ἐπι-
 μελείας τε καὶ φιλοπονίας. οἱ μὲν γὰρ ὑπὲρ ἀδόξων
 πραγμάτων ἢ πονηρῶν ἢ μηδεμιᾶς σπουδῆς ἀξίων
 ἱστορικὰς καταβαλλόμενοι πραγματείας, εἴτε τοῦ
 5 προελθεῖν εἰς γνῶσιν ὀρεγόμενοι καὶ τυχεῖν ὁποιοῦ-
 δήποτε ὀνόματος, εἴτε περιουσίαν ἀποδείξασθαι τῆς
 περὶ λόγους δυνάμεως βουλόμενοι, οὔτε τῆς γνώσεως
 ζηλοῦνται παρὰ τοῖς ἐπιγινομένοις οὔτε τῆς δυνάμεως
 ἐπαινοῦνται, δόξαν ἐγκαταλείποντες τοῖς ἀναλαμ-
 10 βάνουσιν αὐτῶν τὰς ἱστορίας, ὅτι τοιοῦτους ἐξήλωσαν
 αὐτοὶ βίους, οἷας ἐξέδωκαν τὰς γραφάς· ἐπεικῶς γὰρ
 ἅπαντες νομίζουσιν εἰκόνας εἶναι τῆς ἐκάστου ψυχῆς
 τοὺς λόγους. οἱ δὲ προαιρούμενοι μὲν τὰς κρατίστας
 ὑποθέσεις, εἰκῆ δὲ καὶ ῥαθύμως αὐτὰς συντιθέντες
 15 ἐκ τῶν ἐπιτυχόντων ἀκουσμάτων, οὐθένα ὑπὲρ τῆς 4
 προαιρέσεως ἐπαινον κομίζονται· οὐ γὰρ ἀξιοῦμεν
 αὐτοσχεδίους οὐδὲ ῥαθύμους εἶναι τὰς περὶ τε πόλεων
 ἐνδόξων καὶ ἀνδρῶν ἐν δυναστείᾳ γεγονότων ἀνα-
 γραφομένας ἱστορίας. ταῦτα δὲ νομίσας ἀναγκαῖα
 20 καὶ πρῶτα θεωρήματα τοῖς ἱστορικοῖς εἶναι καὶ πολ-
 λὴν ποιησάμενος ἀμφοτέρων ἐπιμέλειαν οὔτε παρελ-
 θεῖν τὸν ὑπὲρ αὐτῶν λόγον ἐβουλήθη, οὔτε ἐν ἄλλῃ
 τινὶ τόπῳ καταχωρῆσαι μᾶλλον ἢ τῷ προοιμίῳ τῆς
 πραγματείας.
- 25 II. Τὴν μὲν οὖν ὑπόθεσιν ὅτι καλὴν εἴληφα καὶ
 μεγαλοπρεπῆ καὶ πολλοῖς ἀφέλιμον οὐ μακρῶν οἰμαι
 δεῆσαι λόγων τοῖς γε δὴ μὴ παντάπασιν ἀπείρως 5
 ἔχουσι τῆς κοινῆς ἱστορίας. εἰ γὰρ τις ἐπιστήσας τὴν
 διάνοιαν ἐπὶ τὰς παραδεδομένας ἐκ τοῦ παρεληλυθό-
 30 τος χρόνου πόλεων τε καὶ ἔθνων ἡγεμονίας, ἔπειτα
 χωρὶς ἐκάστην σκοπῶν καὶ παραλλήλας ἐξετάζων
 διαγνῶναι βουληθείη, τίς αὐτῶν ἀρχὴν τε μεγίστην

ἐκινήσατο καὶ πράξεις ἀπέδειξατο λαμπροτάτας ἐν εὐ-
 ρῆνῃ τε καὶ κατὰ πολέμους, μακρῶ δὴ τινι τὴν Ῥω-
 μαίων ἡγεμονίαν ἀπάσας ὑπερβεβλημένην ὄψεται τὰς
 πρὸ αὐτῆς μνημονευόμενας, οὐ μόνον κατὰ τὸ μέγε-
 θος τῆς ἀρχῆς καὶ κατὰ τὸ κάλλος τῶν πράξεων, ἃς 5
 οὐπω κεκόσμηκε λόγος οὐδεὶς ἀξίως, ἀλλὰ καὶ κατὰ
 τὸ μῆκος τοῦ περιειληφότος αὐτὴν χρόνου μέχρι τῆς
 καθ' ἡμᾶς ἡλικίας. ἡ μὲν γὰρ Ἀσσυρίων ἀρχὴ παλαιά
 6 τις οὔσα καὶ εἰς τοὺς μυθικοὺς ἀναγομένη χρόνους
 ὀλίγου τινὸς ἐκράτησε τῆς Ἀσίας μέρους. ἡ δὲ Μη- 10
 δικὴ καθελούσα τὴν Ἀσσυρίων καὶ μείζονα δυνα-
 7 στεῖαν περιβαλομένη χρόνον οὐ πολὺν κατέσχευε, ἀλλ'
 ἐπὶ τῆς τετάρτης κατελύθη γενεᾶς. Πέρσαι δὲ Μή-
 δους καταγωνισάμενοι τῆς μὲν Ἀσίας ὀλίγου δεῖν
 πάσης τελευτῶντες ἐκράτησαν· ἐπιχειρήσαντες δὲ 15
 καὶ τοῖς Εὐρωπαίοις ἔθνεσιν οὐ πολλὰ ὑπηγάγοντο,
 χρόνων τε οὐ πολλῶ κλειον διακοσίων ἔμειναν ἐπὶ
 τῆς ἀρχῆς. ἡ δὲ Μακεδονικὴ δυναστεία τὴν Περ-
 σῶν καθελούσα ἰσχὺν μεγέθει μὲν ἀρχῆς ἀπάσας
 ὑπερεβάλετο τὰς πρὸ αὐτῆς· χρόνον δὲ οὐδὲ αὐτὴ 20
 πολὺν ἤνθησεν, ἀλλὰ μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου τελευ-
 τὴν ἐπὶ τὸ χειρὸν ἤρξατο φέρεσθαι. διασπασθεῖσα γὰρ
 8 εἰς πολλοὺς ἡγεμόνας εὐθύς ἀπὸ τῶν διαδόχων καὶ
 μετ' ἐκείνους ἄχρι τῆς δευτέρας ἢ τρίτης ἰσχύσασα
 προσελθεῖν γενεᾶς, ἀσθενῆς αὐτὴ δι' ἑαυτῆς ἐγένετο 25
 καὶ τελευτῶσα ὑπὸ Ῥωμαίων ἠφανίσθη. καὶ οὐδὲ
 αὐτὴ μέντοι πᾶσαν ἐποιήσατο γῆν τε καὶ θάλασσαν
 ὑπήκοον· οὔτε γὰρ Διβύης, ὅτι μὴ τῆς πρὸς Αἰγύπτω
 πολλῆς οὐκ οὔσης ἐκράτησεν, οὔτε τὴν Εὐρώπην
 ὅλην ὑπηγάγετο, ἀλλὰ τῶν μὲν βορείων αὐτῆς μερῶν 30
 μέχρι Θράκης προῆλθε, τῶν δὲ ἐσπερίων μέχρι τῆς
 Ἀδριανῆς κατέβη θαλάσσης.

III. Αἱ μὲν οὖν ἐπιφανέσταται τῶν πρόσθεν ἡγε-
 μονιῶν, ἃς παρελήφαμεν ἐκ τῆς ἱστορίας, τοσαύτην
 ἀκμὴν τε καὶ ἰσχὺν λαβοῦσαι κατελύθησαν· τὰς γὰρ
 Ἑλληνικὰς δυνάμεις οὐκ ἄξιον αὐταῖς ἀντιπαρεξετά-
 5 ζειν, οὔτε μέγεθος ἀρχῆς οὔτε χρόνον ἐπιφανείας
 τοσοῦτον ὅσον ἐκεῖναι λαβοῦσας. Ἀθηναῖοι μὲν γε
 αὐτῆς μόνον ἤρξαν τῆς παραλίου θυεῖν θέοντα ἑβδο-
 μήκοντα ἔτη, καὶ οὐδὲ ταύτης ἀπάσης ἀλλὰ τῆς ἐντὸς
 Εὐξείνου τε πόντου καὶ τοῦ Παμφυλίου πελάγους, ὅτι 9
 10 μάλιστα ἐθαλασσοκράτουν. Λακεδαιμόνιοι δὲ Πε-
 λοποννήσου καὶ τῆς ἄλλης κρατοῦντες Ἑλλάδος ἕως
 Μακεδονίας τὴν ἀρχὴν προὔβιβασαν, ἐπαύθησαν δὲ
 ὑπὸ Θηβαίων οὐδὲ ὅλα τριάκοντα ἔτη τὴν ἀρχὴν κα-
 τασχόντες. ἡ δὲ Ῥωμαίων πόλις ἀπάσης μὲν ἄρχει 1
 15 γῆς ὅση μὴ ἀνέμβατός ἐστιν, ἀλλ' ὑπ' ἀνθρώπων κα-
 τοικεῖται· πάσης δὲ κρατεῖ θαλάσσης, οὐ μόνον τῆς
 ἐντὸς Ἡρακλείων στηλῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς Ὀκεανίδος
 ὅση πλείσθαι μὴ ἀδύνατός ἐστι, πρώτη καὶ μόνη τῶν 1
 20 δύοσις ὄρους ποιησαμένη τῆς δυναστείας· χρόνος τε
 αὐτῇ τοῦ κράτους οὐ βραχὺς, ἀλλ' ὅσος οὐδεμιᾶ τῶν
 ἄλλων οὔτε πόλεων οὔτε βασιλειῶν. εὐθύς μὲν γὰρ
 ἐξ ἀρχῆς μετὰ τὸν οἰκισμὸν τὰ πλησίον ἔθνη πολλὰ
 καὶ μάχιμα ὄντα προσηγάγετο καὶ προὔβαινεν αἰεὶ πᾶν
 25 δουλουμένη τὸ ἀντίπαλον· ταῦτα δὲ πέντε καὶ τεττα-
 ράκοντα ἤδη πρὸς ἑπτακοσίοις ἔτεσιν ἐστὶν εἰς ὑπά-
 τους Κλαύδιον Νέρωνα τὸ δεύτερον ὑπατεύοντα καὶ
 Πίσωνα Καλπούρνιον, οἳ κατὰ τὴν τρίτην ἐπὶ ταῖς
 ἐνενήκοντα καὶ ἑκατὸν ὀλυμπιάσιν ἀπεδείχθησαν. ἐξ
 30 οὗ δὲ ὅλης ἐκράτησεν Ἰταλίας καὶ ἐπὶ τὴν ἀπάντων
 ἐθάρρησεν ἀρχὴν παρελθεῖν, ἐκβαλοῦσα μὲν ἐκ τῆς
 θαλάττης Καρχηδονίους, οἳ πλείστην ἔσχον ναυτικὴν

δύναμιν, ὑποχείριον δὲ λαβοῦσα Μακεδονίαν, ἣ
 τέως ἐδόκει μέγιστον ἰσχύειν κατὰ γῆν, οὐδὲν ἐπι-
 ἀντίκαλον ἔχουσα οὔτε βάρβαρον φύλον οὔτε Ἑλ-
 2 ληνικὸν, γενεὰν ἐβδόμην ἤδη τὴν ἐπ' ἐμοῦ δια-
 μένει παντὸς ἄρχουσα τόπου· ἔθνος δὲ οὐδὲν ὡς 5
 εἶπειν ἐστίν, ὃ περὶ τῆς κοινῆς ἡγεμονίας ἢ τοῦ μὴ
 ἄρχεσθαι πρὸς αὐτὴν διαφέρεται. ἀλλὰ γὰρ ὅτι μὲν
 οὔτε τὴν ἐλαχίστην τῶν ὑποθέσεων προήρημαι, κα-
 θάπερ ἔφην, οὔτε περὶ φάυλας καὶ ἀσήμους πράξεις
 ἔγνωκα διατρίβειν, ἀλλὰ περὶ τε πόλεως γράφω τῆς 10
 περιφανεστάτης καὶ περὶ πράξεων ὧν οὐκ ἂν ἔχοι τις
 ἐτέρας ἐπιδειξασθαι λαμπροτέρας, οὐκ οἶδ' ὅτι δεῖ
 κλείω λέγειν.

III. Ὅτι δ' οὐκ ἄνευ λογισμοῦ καὶ προνοίας ἐμ-
 φρονος ἐπὶ τὰ παλαιὰ τῶν ἱστορουμένων περὶ αὐτῆς 15
 ἐτραπόμην, ἀλλ' ἔχων εὐλογίστους ἀποδοῦναι τῆς
 προαιρέσεως αἰτίας, ὀλίγα βούλομαι προειπεῖν, ἵνα
 μὴ τινες ἐπιτιμήσωσί μοι τῶν πρὸς ἅπαντα φιλαίτιων,
 οὐδὲν οὐπω τῶν μελλόντων δηλοῦσθαι προακηκούτες,
 13 ὅτι τῆς αἰοιδίμου γενομένης καθ' ἡμᾶς πόλεως ἀδόξους 20
 καὶ πάνυ ταπεινὰς τὰς πρώτας ἀφορμὰς λαβούσης
 καὶ οὐκ ἀξίας ἱστορικῆς ἀναγραφῆς, οὐ πολλὰς δὲ
 γενεαῖς πρότερον εἰς ἐπιφάνειαν καὶ δόξαν ἀφίγμέ-
 νης, ἐξ οὗ τὰς τε Μακεδονικὰς καθέλει δυνασταίας
 καὶ τοὺς Φοινικικοὺς κατώρθωσε πολέμους, ἐξόν μοι 25
 τῶν ἐνδόξων τινὰ λαβεῖν αὐτῆς ὑποθέσεων, ἐπὶ τὴν
 οὐδὲν ἔχουσαν ἐπιφανῆς ἀρχαιολογίαν ἀπέκλινα. ἐπι-
 γὰρ ἀγνοεῖται παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὀλίγου δεῖν πᾶσιν
 ἢ παλαιὰ τῆς Ῥωμαίων πόλεως ἱστορία, καὶ δόξα
 τινὲς οὐκ ἀληθεῖς, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐπιτυχόντων ἀκου- 30
 σμάτων τὴν ἀρχὴν λαβοῦσαι τοὺς πολλοὺς ἐξηπατή-
 κασιν, ὡς ἀνεστίους μὲν τινὰς καὶ κλένητας καὶ βαρ-

βάρους καὶ οὐδὲ τούτους ἐλευθέρους οἰκιστὰς παρεχο-
 μένης, οὐ δι' εὐσέβειαν δὲ καὶ δικαιοσύνην καὶ τὴν
 ἄλλην ἀρετὴν ἐπὶ τὴν ἀπάντων ἡγεμονίαν σὺν χρόνῳ
 προελθούσης, ἀλλὰ δι' αὐτοματισμὸν τινα καὶ τυ-
 5 χην ἄδικον εἰκὴ δωρουμένην τὰ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν
 τοῖς ἀνεπιτηδαιοτάτοις. καὶ οἷ γε κακοηθέστεροι κα-
 τηγορεῖν εἰώθασι τῆς τύχης κατὰ τὸ φανερὸν ὡς βαρ-
 βάρων τοῖς πονηροτάτοις τὰ τῶν Ἑλλήνων ποριζομέ-
 νης ἀγαθὰ. καὶ τί δεῖ περὶ τῶν ἄλλων λέγειν; ὅπου
 10 γε καὶ τῶν συγγραφέων τινὲς ἐτόλμησαν ἐν ταῖς ἱστο-
 ρίαις ταῦτα γράψαντες καταλιπεῖν βασιλεῦσι βαρ-
 βάρων μισοῦσι τὴν ἡγεμονίαν, οἷς δουλεύοντες αὐτοὶ
 καὶ τὰ καθ' ἡδονὰς ὁμιλοῦντες διετέλεσαν, οὔτε δι-
 καίας οὔτε ἀληθεῖς ἱστορίας χαριζόμενοι.

15 V. Ταύτας δὴ τὰς πεπλανημένας, ὥσπερ ἔφη, ὑπολήψεις ἐξελέσθαι τῆς διανοίας τῶν πολλῶν προ-
 αιρούμενος καὶ ἀντικατασκευάσαι τὰς ἀληθεῖς, περὶ
 μὲν τῶν οἰκισάντων τὴν πόλιν, οἷτινες ἦσαν καὶ κατὰ
 τίνας ἕκαστοι καιροὺς συνῆλθον καὶ τίσι τύχαις χρη-
 20 σάμενοι τὰς πατρίους οἰκήσεις ἐξέλιπον, ἐν ταύτῃ
 δηλώσω τῇ γραφῇ, δι' ἧς Ἑλληνὰς τε αὐτοὺς ὄντας
 ἐπιδείξειν ὑπισχνοῦμαι καὶ οὐκ ἐκ τῶν ἐλαχίστων ἢ
 φανλοτάτων ἔθνῶν συνεληλυθότας. περὶ δὲ τῶν πρῶ-
 25 ξων, ἃς μετὰ τὸν οἰκισμὸν εὐθέως ἐπεδείξαντο, καὶ
 περὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων, ἐξ ὧν εἰς τοσαύτην ἡγεμο-
 νίαν προῆλθον οἱ μετ' αὐτοὺς, ἀπὸ τῆς μετὰ ταύτην
 ἀρξάμενος ἀναγραφῆς ἀφηγήσομαι, παραλιπῶν οὐ-
 δὲν ὅση μοι δύναμις τῶν ἀξίων ἱστορίας, ἵνα τοῖς
 30 μαθούσι τὴν ἀλήθειαν ἢ προσήκει περὶ τῆς πόλεως
 τῆσδε παραστῆ φρονεῖν, εἰ μὴ παντάπασιν ἀγρίως καὶ
 θυσμενῶς διάκεινται πρὸς αὐτήν, καὶ μήτε ἄχθεσθαι
 τῇ ὑποτάξει κατὰ τὸ εἶκός γενομένη (φύσεως γὰρ δὴ

νόμος ἄκασι κοινός, ὃν οὐδεὶς καταλύσει χρόνος, ἄρ-
 χειν αἰεὶ τῶν ἡττόνων τοὺς κρείττους) μήτε κατηγο-
 ρεῖν τῆς τύχης, ὡς οὐκ ἐπιτηδείω πόλει τηλικαύτην
 ἡγεμονίαν καὶ τοσοῦτον ἤδη χρόνον προῖκα δωρησα-
 μένης· μαθοῦσί γε δὴ παρὰ τῆς ἱστορίας, ὅτι μυρίας ὅ
 ἤνεργεν ἀνδρῶν ἀρετὰς εὐθύς ἐξ ἀρχῆς μετὰ τὸν οὐ-
 κισμὸν, ἃν οὔτ' εὐσεβιστέρους οὔτε δικαιοτέρους
 οὔτε σωφροσύνη κλείουσι παρὰ πάντα τὸν βίον χρη-
 16 σαμένους οὐδέ γε τὰ πολέμια κρείττους ἀγωνιστὰς
 οὐδεμίᾳ πόλιν ἤνεργεν οὔτε Ἑλλάς οὔτε βάρβαρος, 10
 εἰ δὴ ἀπέσται τοῦ λόγου τὸ ἐπίφθονον· ἔχει γάρ
 τι καὶ τοιοῦτον ἢ τῶν παραδόξων καὶ θαυμαστῶν
 ὑπόσχεσις. οἱ δὲ σύμπαντες οἱ τοσοῦτο περιθέντες
 αὐτῇ δυναστείας μέγεθος ἀγνοοῦνται πρὸς Ἑλλή-
 νων, οὐ τυχόντες ἀξιολόγου συγγραφείως. οὐδεμίᾳ 15
 γὰρ ἀκριβῆς ἐξελήλυθε περὶ αὐτῶν Ἑλληνὶς ἱστορία
 μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ὅτι μὴ κεφαλαιώδεις
 ἐπιτομαὶ πάνυ βραχέται·

VI. πρώτου μὲν, ὅσα καμὲ εἰδέναι, τὴν Ῥωμαί-
 κην ἀρχαιολογίαν ἐπιδραμόντος Ἰερωνύμου τοῦ Καρ- 20
 17 διανοῦ συγγραφείως ἐν τῇ περὶ τῶν ἐπιγόνων πρα-
 γματεία· ἔπειτα Τιμαίου τοῦ Σικελιώτου τὰ μὲν ἀρ-
 χατα τῶν ἱστοριῶν ἐν ταῖς κοιναῖς ἱστορίαις ἀφηγησα-
 μένου, τοὺς δὲ πρὸς Πύρρον τὸν Ἑπειρωτὴν πολέ-
 μους εἰς ἰδίαν καταχωρίσαντος πραγματείαν· ἅμα δὲ 25
 τούτοις Ἀντιγόμου τε καὶ Πολυβίου καὶ Σιληνοῦ καὶ
 18 μυρίων ἄλλων τοῖς αὐτοῖς πράγμασιν οὐχ ὁμοίως ἐπι-
 βαλόντων, ἃν ἕκαστος ὀλίγα καὶ οὐδὲ αὐτὰ διεσκο-
 दाσμένως [οὐδὲ ἀκριβῶς], ἀλλ' ἐκ τῶν ἐπιτυχόν-
 των ἀπουσμάτων συνθεῖς ἀνέγραψεν. ὁμοίως δὲ τού- 30
 τοις καὶ οὐδὲν διαφόρους ἐξέδωκαν ἱστορίας καὶ
 Ῥωμαίων ὅσοι τὰ παλαιὰ ἔργα τῆς πόλεως Ἑλληνικῇ

διαλέκτῳ συνέγραψαν, ὧν εἷσι πρεσβύτατοι Κόιντός
 τε Φάβιος καὶ Δεύκιος Κίγκιος, ἀμφοτέρωι κατὰ τοὺς
 Φοινικικοὺς ἀκμάσαντες πολέμους. τούτων δὲ τῶν
 ἀνδρῶν ἑκάτερος, οἷς μὲν αὐτὸς ἔργοις παρεγένετο,
 5 διὰ τὴν ἐμπειρίαν ἀκριβῶς ἀνέγραψε, τὰ δὲ ἀρχαία
 τὰ μετὰ τὴν κτίσιν τῆς πόλεως γενόμενα κεφαλαιω-
 δῶς ἐπέδραμεν. διὰ ταύτας μὲν δὴ τὰς αἰτίας ἔδοξέ
 μοι μὴ παρελθεῖν καλὴν ἱστορίαν ἐγκαταλειφθεῖσαν
 ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων ἀμνημόνευτον, ἐξ ἧς ἀκριβῶς
 10 γραφείσης συμβήσεται τὰ κράτιστα καὶ δικαιοτάτα
 τῶν ἔργων· τοῖς μὲν ἐκπεπληρωκόσι τὴν ἑαυτῶν
 μοῖραν ἀνδράσι ἀγαθοῖς θόξης αἰωνίου τυχεῖν καὶ
 πρὸς τῶν ἐπιγιγνομένων ἐπαινεῖσθαι, ἃ πρὶετ τὴν
 θνητὴν φύσιν ὁμοιοῦσθαι τῇ θεῷ καὶ μὴ συναποθνή-
 15 σκειν αὐτῆς τὰ ἔργα τοῖς σώμασι· τοῖς δὲ ἀπ' ἐκεί-
 νων τῶν ἰσοθέων ἀνδρῶν νῦν τε οὔσι καὶ ὕστερον
 ἔσομένοισι μὴ τὸν ἥδιστόν τε καὶ ῥᾶστον αἰρεῖσθαι
 τῶν βίων, ἀλλὰ τὸν εὐγενέστατον καὶ φιλοτιμότατον,
 ἐνθυμουμένους ὅτι τοὺς εἰληφότας καλὰς τὰς πρώτας
 20 ἐκ τοῦ γένους ἀφορμὰς μέγα ἐφ' ἑαυτοῖς προσήκει
 φρονεῖν καὶ μηδὲν ἀνάξιον ἐπιτηθεύειν τῶν προγό-
 νων· ἐμοὶ δὲ, ὅς οὐχὶ κολακείας χάριν ἐπὶ ταύτην
 ἀπέκλινα τὴν πραγματείαν, ἀλλὰ τῆς ἀληθείας καὶ
 τοῦ δικαίου προνοούμενος, ὧν δεῖ στοχάζεσθαι πᾶ-
 25 σαν ἱστορίαν, πρῶτον μὲν ἐπιδειξασθαι τὴν ἑμαντοῦ
 διάνοιαν, ὅτι χρηστὴ πρὸς ἅπαντας ἀνθρώπους ἐστὶ
 τοὺς ἀγαθοὺς καὶ φιλοθέωρος τῶν καλῶν ἔργων καὶ
 μεγάλων· ἔπειτα χαριστηρίους ἀμοιβὰς, ἃς ἐμοὶ δύ-
 ναμις, ἀνταποδοῦναι τῇ πόλει, παιδείας τε μεμνημέ- 20
 30 νη καὶ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ὅσων ἀπέλαυσα διατρέψας
 ἐν αὐτῇ.

VII. Ἀποδεδικαῖος δὲ τὸν ὑπὲρ τῆς προαιρέσεως
 λόγον ἔτι βούλομαι καὶ περὶ τῶν ἀφορμῶν εἰπεῖν, αἷς
 ἐρησάμην ὅτ' ἐμελλον ἐπιχειρεῖν τῇ γραφῇ· ἴσως γὰρ
 οἱ προανεγνωκότες Ἰερώνυμον ἢ Τίμαιον ἢ Πολύβιον
 ἢ τῶν ἄλλων τινὰ συγγραφέων, ὑπὲρ ὧν ἐποιησάμην
 λόγον ὀλίγω πρότερον ὡς ἐπισεσυρκότων τὴν γραφήν,
 πολλὰ τῶν ὑπ' ἐμοῦ γραφομένων οὐχ εὐρηκότες παρ'
 ἐκείνοις κείμενα, σχεδιάζειν ὑπολήφονται με καὶ
 πόθεν ἢ τούτων γνῶσις εἰς ἐμὲ παραγέγονεν ἀξιῶσου-
 αι μαθεῖν. ἵνα δὴ μὴ τοιαύτη δόξα παραστῆ τισι
 περὶ ἐμοῦ, βέλτιον ἀφ' ὧν ὠρμήθην λόγων τε καὶ
 ὑπομνηματισμῶν προειπεῖν. ἐγὼ κατακλεύσας εἰς
 Ἰταλίαν ἅμα τῷ καταλυθῆναι τὸν ἐμφύλιον πόλεμον
 ὑπὸ τοῦ Σεβαστοῦ Καίσαρος ἐβδόμης καὶ ὄγδοηκο-
 στῆς καὶ ἑκατοστῆς Ὀλυμπιάδος μεσοῦσης, καὶ τὸν ἐξ
 ἐκείνου χρόνον ἑτῶν δύο καὶ εἴκοσι μέχρι τοῦ παρόν-
 τος γενόμενον ἐν Ῥώμῃ διατρέψας, διάλεκτόν τε τὴν
 Ῥωμαϊκὴν ἐκμαθὼν καὶ γραμμάτων τῶν ἐπιχωρίων
 λαβὼν ἐπιστήμην, ἐν παντὶ τούτῳ τῷ χρόνῳ τὰ συν-
 τείνοντα πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην διετέλουν προ-
 γματευόμενος. καὶ τὰ μὲν παρὰ τῶν λογιστῶν ἀν-
 δρῶν, οἷς εἰς ὀμιλίαν ἦλθον, διδαχῇ παραλαβὼν, τὰ
 δ' ἐκ τῶν ἱστοριῶν ἀναλεξάμενος, ὡς οἱ πρὸς αὐτῶν
 ἐκαινούμενοι Ῥωμαίων συνέγραψαν Πόρκιός τε Κά-
 των καὶ Φάβιος Μάξιμος καὶ Οὐαλέριος ὁ Ἀντιεὺς καὶ
 Λικίνιος Μάκερ Ἀλλιοί τε καὶ Γέλλιοι καὶ Καλπούρ-
 νιοι καὶ ἕτεροι συχνοὶ πρὸς τούτοις ἄνδρες οὐκ ἀφα-
 νεῖς, ἀπ' ἐκείνων ὀρμώμενος τῶν πραγματειῶν (εἰσεῖ
 δὲ ταῖς Ἑλληνικαῖς χρονογραφίαις εἰκνυται) τότε ἐπα-
 χείρησα τῇ γραφῇ. ταῦτα μὲν οὖν ὑπὲρ ἐμαυτοῦ
 διείλεγμαί. λοιπὸν ἔστι δέ μοι καὶ περὶ τῆς ἱστορίας
 αὐτῆς προειπεῖν, τίσι τε αὐτὴν περιλαμβάνω χρόνοις

καὶ περὶ τίνων ποιῶμαι πραγμάτων τὴν διήγησιν καὶ ποταπὸν ἀποδίδωμι τὸ σχῆμα τῇ πραγματείᾳ.

VIII. Ἀρχομαι μὲν οὖν τῆς ἱστορίας ἀπὸ τῶν καλλιοτάτων μύθων, οὓς παρέλιπον οἱ πρὸ ἐμοῦ γενομένοι συγγραφεῖς χαλεποὺς ὄντας ἄνευ πραγματείας μεγάλης ἐξευρεθῆναι· καταβιβάζω δὲ τὴν διήγησιν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ πρώτου Φοινικικοῦ πολέμου τὴν γενομένην ἐνιαυτῷ τρίτῳ τῆς ὀγδόης καὶ εἰκοστῆς ἐπὶ ταῖς ἑκατὸν ὀλυμπιάσιν. ἀφηγοῦμαι δὲ τοὺς τε
 10 ὀθνεῖους πολέμους τῆς πόλεως ἅπαντας, οὓς ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις ἐπολέμησε, καὶ τὰς ἐμφυλίους στάσεις ὁπόσας ἐστασίασεν, ἐξ ὧν αἰτιῶν ἐγένοντο καὶ δι' ὧν τρόπον τε καὶ λόγων κατελύθησαν· πολιτικῶν τε ἰδέας διεξιμι πάσας ὅσαις ἐχρήσατο βασι-
 15 λευομένη τε καὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν μονάρχων, καὶ τίς ἦν αὐτῶν ἐκάστης ὁ κόσμος· ἔθη τε τὰ κράτιστα καὶ νόμους τοὺς ἐπιφανεστάτους διηγοῦμαι καὶ συλλήβδην ὅλον ἀποδείκνυμι τὸν ἀρχαῖον βίον τῆς πόλεως. σχῆμα δὲ ἀποδίδωμι τῇ πραγματείᾳ οὗδ'
 20 ὅποσον οἱ τοὺς πολέμους ἀναγράψαντες ἀποδεδώκεσι ταῖς ἱστορίαις οὗδ' ὅποσον οἱ τὰς πολιτείας αὐτὰς ἐφ' ἑαυτῶν διηγησάμενοι οὔτε ταῖς χρονικαῖς παραπλήσιον, ἄς ἐξέδωκαν οἱ τὰς Ἀιθίδας πραγματευσάμενοι· μονοειδεῖς γὰρ ἐκείνοι τε καὶ ταχὺ προσιστά-
 25 μенаι τοῖς ἀκούουσιν· ἀλλ' ἐξ ἀπάσης ἰδέας μικτὸν ἐναγωνίου τε καὶ θεωρητικῆς, ἵνα καὶ τοῖς περὶ τοὺς πολιτικούς διατρέβουσι λόγους καὶ τοῖς περὶ τὴν φιλόσοφον ἐσκουδακῶσι θεωρίαν καὶ εἴ τισιν ἀοχλήτου θεῆσει διαγωγῆς ἐν ἱστορικοῖς ἀναγνώσμασιν, ἀπο-
 30 χρώντως ἔχουσα φαίνεται. ἡ μὲν οὖν ἱστορία περὶ τοιούτων τε γενήσεται πραγμάτων καὶ τιούτου κείσεται σχήματος· ὁ δὲ συντάξας αὐτὴν Διονύ-

σιός εἰμι Ἀλεξάνδρου Ἀλικαρναστὺς· ἄρχομαι δ' ἐνθένδε.

VIII. Τὴν ἡγεμόνα γῆς καὶ θαλάσσης ἀπάσης πόλιν, ἣν νῦν κατοικοῦσι Ῥωμαῖοι, παλαιότατοι τῶν
 25 μνημονευομένων λέγονται κατασχεῖν βάρβαροι Σικελ- 6
 λοί, ἔθνος αὐθιγενές· τὰ δὲ πρὸ τούτων οὐθ' ὡς
 κατεῖχετο πρὸς ἐτέρων οὐθ' ὡς ἐρημος ἦν οὐδεὶς ἔχει
 βεβαίως εἰπεῖν. χρόνῳ δὲ ὕστερον Ἀβοριγίνες αὐ-
 τὴν παραλαμβάνουσι πολέμῳ μακρῷ τοὺς ἔχοντας
 ἀφελόμενοι· οἱ τὸ μὲν πρότερον ἐπὶ τοῖς ὄρεσιν 10
 ᾤκουν ἄνευ τειχῶν κωμηδὸν καὶ σκοράδες, ἐπεὶ δὲ
 Πελασγοὶ τε καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων τινὲς ἀναμι-
 χθέντες αὐτοῖς συνήρατο τοῦ πρὸς τοὺς ὁμοτέρμο-
 νας πολέμου, τὸ Σικελικὸν γένος ἀπαναστήσαντες ἐξ
 αὐτῆς πόλις περιεβάλλοντο συχνὰς καὶ παρεσκευάσαν 15
 ὑπήκουον αὐτοῖς γενέσθαι πᾶσαν ὄσσην ὄρξουσι ποτα-
 μοὶ δύο Αἰρις καὶ Τέβερης· οἱ τὰς μὲν ἀρχὰς λαμ-
 βάνουσι τῆς ῥύσεως ἐκ τῆς ὑπάρχειας τῶν Ἀκερύνων
 ὄρων, ὑφ' ὧν δίχα τέμνεται πᾶσα ἐπὶ μῆκος ἡ Ἰταλία,
 διαστάντες δὲ κατὰ τὰς ἐκβολὰς ὀπτακόσια πον στά- 20
 δια ἀπ' ἀλλήλων εἰς τὸ Τυρρηνικὸν ἐξεφεύγονται
 26 πέλταγος, ἀπὸ μὲν τῶν βορείων μερῶν ὁ Τέβερης
 Ὠστίας πόλεως πλησίον ἐκδιδούς, ἀπὸ δὲ τοῦ μεσημ-
 βρινουῦ κλίματος ὁ Αἰρις Μίντουρην παραμειβόμενος·
 Ῥωμαίων δὲ εἰσιν αἱ πόλεις ἀμφοτέραι ἄποικοι. καὶ 25
 διέμειναν ἐπὶ τῆς αὐτῆς οἰκίσεως οὐκέτι πρὸς ἐτέρων
 ἐξελαθέντες, ὀνομάτων ἀλλαγαῖς διτταῖς οἱ αὐτοὶ ἄν-
 θρωποι προσαγορευόμενοι, μέχρι μὲν τοῦ Τρωικοῦ πο-
 λέμου τὴν ἀρχαίαν τῶν Ἀβοριγένων ὀνομασίαν ἔτι σώ-
 ζοντες, ἐπὶ δὲ Λατίνου βασιλέως, ὃς κατὰ τὸν Ἰλιακὸν 30
 πόλεμον ἐθυναύστευσε, Λατίνοι ἀρξάμενοι καλεῖσθαι.
 Ῥωμύλου δὲ τὴν ἐκείνου αὐτοῦ πόλιν οἰκίσαντες ἐκ-

καίδεκα γενεαὶς τῶν Τρωικῶν ὕστερον, ἣν νῦν ἔχου-
 σιν ὀνομασίαν μεταλαμβάνοντες ἔθνος τε μέγιστον ἐξ ἑλα- 27
 χίστου γενέσθαι σὺν χρόνῳ παρεσκευάσαν καὶ περι-
 φανέστατον ἐξ ἀθλοτάτου, τῶν τε δεομένων οἰκίσεως
 5 παρὰ σφίσι φιλανθρώπῳ ὑποδοχῇ καὶ πολιτείας με-
 ταδόσει τοῖς μετὰ τοῦ γενναίου ἐν πολέμῳ κρατηθεῖσι
 δούλων τε ὅσοι παρ' αὐτοῖς ἐλευθερωθῆεν ἀστοῖς εἶ-
 ναι συγχωρήσει τύχης τε ἀνθρώπων οὐδεμιᾶς εἰ μέλ-
 λοι τὸ κοινὸν ὠφελεῖν ἀπαξιώσει· ὑπὲρ ταῦτα δὲ πάντα
 10 κόσμῳ τοῦ πολιτεύματος, ὃν ἐκ πολλῶν κατεστήσαντο
 παθημάτων, ἐκ παντὸς καιροῦ λαμβάνοντές τι χρήσιμον.

Χ. Τοὺς δὲ Ἀβοριγίνας, ἀφ' ὧν ἄρχει Ῥωμαῖοις
 τὸ γένος, οἱ μὲν αὐτόχθονας Ἰταλίας, γένος αὐτὸ καθ'
 ἑκτὸ γενόμενον ἀποφαίνουσιν· Ἰταλίαν δὲ καλῶ τὴν
 15 ἀκτὴν σύμπασαν, ὅσῃν Ἴονιός τε κόλπος καὶ Τυρρη-
 νικὴ θάλασσα καὶ τρίται περιέχουσιν ἐκ γῆς Ἄλπεις.
 καὶ τὴν ὀνομασίαν αὐτοῖς τὴν πρώτην φασὶ τεθῆναι
 διὰ τὸ γενέσεως τοῖς μετ' αὐτοὺς ἄρξει, ὥσπερ ἂν 20
 ἡμεῖς εἰποιμεν γενάρχας ἢ πρωτογόνους. ἕτεροι δὲ
 20 λέγουσιν ἀνεστίους τινὰς καὶ πλάνητας ἐκ πολλῶν
 συνελθόντας χωρίων κατὰ δαίμονα περιτυχεῖν ἀλλή-
 λοις αὐτόθι καὶ τὴν οἰκησιν ἐπὶ τοῖς ἐρύμασι κατα-
 στήσασθαι, ζῆν δὲ ἀπὸ ληστείας καὶ νομῆς. παραλ-
 λάττουσι δὲ καὶ τὴν ὀνομασίαν αὐτῶν ἐπὶ τὸ ταῖς
 25 τύχαις οἰκειότερον, Ἀβερριγίνας λέγοντες, ὥστε
 δηλοῦσθαι αὐτοὺς πλάνητας. κινδυνεύει δὲ κατὰ
 τούτους μηδὲν διαφέρειν τὸ τῶν Ἀβοριγίνων φύλον
 ἢν ἐκάλουν οἱ παλαιοὶ Δελέγων· τοῖς γὰρ ἀνεστίοις
 καὶ μιγάσι καὶ μηδεμίαν γῆν βεβαίως ὡς πατρίδα κα-
 30 τοικοῦσι ταύτην ἐπετίθεντο τὴν ὀνομασίαν ὡς τὰ
 πολλὰ. ἄλλοι δὲ Διγύων ἀποίκους μυθολογοῦσιν
 αὐτοὺς γενέσθαι τῶν ὀμορούντων Ὀμβρικοῖς· οἱ γὰρ

Αίγυψος οἰκοῦσι μὲν καὶ τῆς Ἰταλίας πολλαχῆ, νύρον-
 29 ται δὲ τινα καὶ τῆς Κελτικῆς. ὁποτέρᾳ δ' αὐτοῖς ἐστὶ
 γῆ πατρὶς, ἄδηλον· οὐ γὰρ ἐτι λέγεται περὶ αὐτῶν
 προσωτέρω σαφῆς οὐδέν.

XI. Οἱ δὲ λογιώτατοι τῶν Ῥωμαίων συγγρα- 5
 φέων, ἐν οἷς ἐστὶ Πόρχιός τε Κάτων ὁ τὰς γενεαλο-
 γίας τῶν ἐν Ἰταλίᾳ πόλεων ἐπιμελέστατα συναγαγὼν
 καὶ Γάτος Σεμπρόνιος καὶ ἄλλοι συχνοί, Ἕλληνας
 αὐτοὺς εἶναι λέγουσι τῶν ἐν Ἀχαῖα ποτὲ οἰκησάν-
 των, πολλὰς γενεαὶς πρότερον τοῦ πολέμου τοῦ 10
 Τρωικοῦ μεταναστάντας. οὐκέτι μόντοι διορίζουσιν
 οὔτε φῦλον Ἑλληνικὸν οὐ μετεῖχον, οὔτε πόλιν ἐξ
 ἧς ἀπανέστησαν, οὔτε χρόνον οὔθ' ἡγεμόνα τῆς ἀποι-
 κίας οὔθ' ὁποιαῖς τύχαις χρησάμενοι τὴν μητρόπολιν
 ἀπέλιπον· Ἑλληνικῶν τε μύθῳ χρησάμενοι οὐδένα 15
 τῶν τὰ Ἑλληνικὰ γραφάντων βεβαιωτῆν παρέσχοντο.
 τὸ μὲν οὖν ἀληθὲς ὅπως ποτ' ἔχει, ἄδηλον· εἰ δ' ἐστὶν
 ὁ τούτων λόγος ὑγιής, οὐκ ἂν ἑτέρου τινὸς εἴησαν
 20 ἀποικοὶ γένους ἢ τοῦ καλουμένου νῦν Ἀρκαδικοῦ.
 πρῶτοι γὰρ Ἑλλήνων οὗτοι περαιωθέντες τὸν Ἴονιον 20
 κόλπον ᾤκησαν Ἰταλίαν, ἄγοντος αὐτοὺς Οἰνώτρου
 τοῦ Λυκάονος· ἦν δὲ πέμπτος ἀπὸ τε Αἰζιοῦ καὶ Φο-
 ρωνέως τῶν πρώτων ἐν Πελοποννήσῳ θυναστευσάν-
 των. Φορωνέως μὲν γὰρ Νιόβη γίνεται· ταύτης δὲ
 25 υἱὸς καὶ Διὸς, ὡς λέγεται, Πελασγός· Αἰζιοῦ δὲ υἱὸς 25
 Λυκάων· τούτου δὲ Δηιάνειρα θυγάτηρ· ἐκ δὲ Δηια-
 νείρας καὶ Πελασγοῦ Λυκάων ἕτερος· τούτου δὲ Οἰ-
 νωτρος, ἑπτακαίδεκα γενεαῖς πρότερον τῶν ἐπὶ
 Τροίαν στρατευσάντων. ὁ μὲν δὴ χρόνος ἐν ᾧ τὴν
 ἀποικίαν ἐστειλαν Ἕλληνες εἰς Ἰταλίαν, οὗτος ἦν. 30
 ἀπανέστη δὲ τῆς Ἑλλάδος Οἰνωτρος οὐκ ἀρκούμενος
 τῇ μοίρᾳ· δύο γὰρ καὶ εἴκοσι καίδων Λυκάωνι γενε-

μένων εἰς ποσόντους ἴδει κλήρους νεμηθῆναι τὴν Ἀρ-
 κάδων χώραν. ταύτης μὲν δὴ τῆς αἰτίας ἔνεκα Πελο-
 πόννησον Οἰνωτρος ἐκλιπῶν καὶ κατασκευασάμενος
 ναυτικὸν διαίρει τὸν Ἴόνιον [πόντον] καὶ σὺν αὐτῷ
 5 Πευκέτιος τῶν ἀδελφῶν εἰς. εἶποντο δὲ αὐτοῖς τοῦ τε
 οἰκείου λαοῦ συχνοί, πολυάνθρωπον γὰρ δὴ τοῦτο τὸ
 ἔθνος λέγεται κατ' ἀρχὰς γενέσθαι, καὶ τῶν ἄλλων
 Ἑλλήνων ὅσοι χώραν εἶχον ἐλάττω τῆς Ἰκανῆς. Πευ-
 κέτιος μὲν οὖν, ἔνθα τὸ πρῶτον ὠρμίσαντο τῆς Ἰτα-
 10 λίας, ὑπὲρ ἄκρας Ἰαπυγίας ἐκβιβάσας τὸν λαὸν αὐ- 32
 τοῦ καθιδρῦσται, καὶ ἀπ' αὐτοῦ οἱ περὶ ταῦτα τὰ
 χωρία οἰκοῦντες Πευκέτιοι ἐκλήθησαν. Οἰνωτρος δὲ
 τὴν πλείω τοῦ στρατοῦ μοῖραν ἀγόμενος εἰς τὸν
 ἕτερον ἀφικνεῖται κόλπον τὸν ἀπὸ τῶν ἐσπερίων με-
 15 ρῶν παρὰ τὴν Ἰταλίαν ἀναχεόμενον, ὃς τότε μὲν Ἀύ-
 σόνιος ἐπὶ τῶν προσοικουμένων Ἀυσόνων ἐλέγτο, ἐπεὶ
 δὲ Τυρρηνοὶ θαλασσοκράτορες ἐγένοντο, μετέλαβεν
 ἦν ἔχει νῦν προσηγορίαν.

XII. Εὐρῶν δὲ χώραν πολλὴν μὲν εἰς νομάς, πολ-
 20 λὴν δὲ εἰς ἀρότους εὐθτεον, ἔρημον δὲ τὴν πλείστην
 καὶ οὐδὲ τὴν οἰκουμένην πολυάνθρωπον, ἀνακαθή-
 ρας τὸ βάρβαρον ἐκ μέρους τινὸς αὐτῆς ᾤκισε πόλεις
 μικρὰς καὶ συνεχεῖς ἐπὶ τοῖς ὄρεσιν, ὅσπερ ἦν τοῖς
 παλαιαῖς τρόπος οἰκίσεως συνήθης. ἐκαλεῖτο δὲ ἢ τε
 25 χώρα πᾶσα πολλὴ οὐσα ὅσην κατέσχευ Οἰνωτρία, καὶ 33
 οἱ ἄνθρωποι πάντες ὅσων ἤρξεν Οἰνωτροί, τρίτην
 μεταλαμβάνοντες ἑνομασίαν ταύτην. ἐπὶ μὲν γὰρ Αἰζαιοῦ
 βασιλεύοντος Αἰζαῖοι ἐλέγοντο, Ἀνκάονος δὲ παραλα-
 βόντες τὴν ἀρχὴν ἀπ' ἐκείνου αὐτοῖς Ἀνκάονες ὠνο-
 30 μάσθησαν, Οἰνωτροῦ δὲ κωμίσαντος αὐτοὺς εἰς Ἰτα-
 λίαν Οἰνωτροὶ χρόνου τινὰ ἐκλήθησαν. μαρτυρεῖ δὲ
 μοι τῷ λόγῳ Σοφοκλῆς μὲν ὁ τραγωδοποιὸς ἐν Τρι-

πτολέμῳ δρᾶσαι· πισοίηται γὰρ αὐτῷ Δημήτηρ δι-
 δάσκουσα τὸν Τριπτόλεμον, ὅσην χώραν ἀναγκασθή-
 σεται σπείρων τοῖς δοθείσιν ὑπ' αὐτῆς καρποῖς δι-
 ἐξελεῖν· μνησθεῖσα δὲ τῆς ἐφ' οὗ πρῶτον Ἰταλίας, ἣ
 ἐστὶν ἀπὸ ἄρκου Ἰαπυγίας μέχρι πορθμοῦ Σικελικοῦ, ὃ
 καὶ μετὰ τοῦτο τῆς ἀντικρῦ ἀψαμένη Σικελίας, ἐπὶ
 τὴν ἐσπέριον αὐτῆς Ἰταλίαν ἀναστρέφει καὶ τὰ μέ-
 γιστα τῶν οἰκούντων τὴν παραλίαν ταύτην ἔθνῶν
 διεξέρχεται, τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς Οἰνώτρων οἰκίσεως
 ποιησαμένη. ἀπόχρη δὲ ταῦτα μόνα λεχθέντα τῶν 10
 λαμβείων, ἐν αἷς φησι·

τὰ δ' ἐξόπισθε, χειρὸς εἰς τὰ δεξιὰ,

Οἰνωτρία τε πᾶσα καὶ Τυρρηνικὸς

κόλπος Λιγυστική τε γῆ σε δέξεται.

Ἀντίλοχος δὲ ὁ Συρακούσιος, συγγραφεὺς πάνυ ἀρ- 10
 χατος, ἐν Ἰταλίᾳ οἰκισμῷ τοὺς παλαιοτάτους οἰκί-
 τορας διεξιῶν, ὡς ἕκαστοί τι μέρος αὐτῆς κατεῖχον,
 Οἰνώτρους λέγει πρῶτους τῶν μνημονευομένων ἐν
 αὐτῇ κατοικῆσαι, εἰπὼν ὧδε· Ἀντίλοχος Ξενοφάντης
 τάδε συνέγραψε περὶ Ἰταλίας ἐκ τῶν ἀρχαίων λόγων 20
 τὰ πιστότατα καὶ σαφέστατα· τὴν γῆν ταύτην, ἣτις
 νῦν Ἰταλία καλεῖται, τὸ παλαιὸν εἶχον Οἰνωτροί·
 ἔπειτα διεξελεθῶν ὃν τρόπον ἐπολετεύοντο, καὶ ὡς
 βασιλεὺς ἐν αὐτοῖς Ἰταλὸς ἀνὰ χρόνον ἐγένετο, ἀφ'
 οὗ μετωνομάσθησαν Ἰταλοί, τούτου δὲ τὴν ἀρχὴν 25
 Μόργης διεδέξατο, ἀφ' οὗ Μόργητες ἐκλήθησαν, καὶ
 ὡς Σικελὸς ἐπιξενωθεὶς Μόργητι ἰδίαν πρᾶττων ἀρχὴν
 διέστησε τὸ ἔθνος, ἐπιφέρει ταυτί· οὕτω δὲ Σικελοὶ καὶ
 Μόργητες ἐγένοντο καὶ Ἰταλίητες ἔοντες Οἰνωτροί·

XIII. Φέρει δὲ καὶ τὸ γένος οἶον ἦν τὸ τῶν Οἰ- 30
 νώτρων ἀποδείξωμεν, ἕτερον ἄνδρα τῶν ἀρχαίων
 συγγραφέων παρασχόμενοι μάρτυρα, Φερεκύδην τὸν

Ἀθηναίων, γενεαλόγων οὐδενὸς δεύτερον. πεποιή-
 ται γὰρ αὐτῷ περὶ τῶν ἐν Ἀρκαδίᾳ βασιλευσάντων
 ᾧδε ὁ λόγος· Πελασγοῦ καὶ Διανείρης γίνεται Δυ-
 κάων· οὗτος γαμει Κυλλήνην, Νηίδα νύμφην, ἀφ'
 5 ἧς τὸ ὄρος ἢ Κυλλήνη καλεῖται. ἔπειτα τοὺς ἐκ
 τούτων γεννηθέντας διεξιὼν καὶ τίνας ἕκαστοι τό-
 πους ᾤκησαν, Οἰνώτρου καὶ Πευκετίου μμνήσεται
 λέγων ᾧδε· καὶ Οἰνωτρος, ἀφ' οὗ Οἰνωτροὶ κα-
 λέονται οἱ ἐν Ἰταλίᾳ οἰκούντες, καὶ Πευκέτιος, ἀφ'
 10 εὗ Πευκέτιοι καλεῖνται οἱ ἐν τῷ Ἰουίῳ κόλπῳ. τὰ
 μὲν οὖν ὑπὸ τῶν παλαιῶν εἰρημένα ποιητῶν τε καὶ
 μυθογράφων περὶ τε οἰκίσεως καὶ γένους τῶν Οἰνώ-
 τρων τοιαῦτά ἐστιν· οἷς ἐγὼ κειθόμενος, εἰ τῷ ὄντι
 Ἑλληνικὸν φύλον ἦν τὸ τῶν Ἀβοριγίνων, ὡς Κάτωνι
 15 καὶ Σεμπρωνίῳ καὶ πολλοῖς ἄλλοις εἰρηται, τοῦτο
 ἔγγονον αὐτῶν τῶν Οἰνώτρων κείδομαι. τὸ γὰρ δὴ
 Πελασγικὸν καὶ τὸ Κρητικὸν καὶ ὅσα ἄλλα ἐν Ἰταλίᾳ
 ᾤκησεν, ὑστέροις εὐρίσκω χρόνοις ἀφικόμενα. πα-
 λαιότερον δὲ τούτου στόλον ἀπαναστάντα τῆς Ἑλλά-
 20 δος εἰς τὰ προσεσπέρια τῆς Εὐρώπης οὐδένα δύνα-
 μαι καταμαθεῖν. τοὺς δὲ Οἰνώτρος τῆς τ' ἄλλης
 Ἰταλίας πολλὰ χωρία οἶομαι κατασχεῖν, τὰ μὲν ἔρημα,
 τὰ δὲ φαύλως οἰκούμενα καταλαβόντας, καὶ δὴ καὶ
 τῆς Ὀμβρικῶν γῆς ἐστὶν ἢν ἀποτεμέσθαι, κληθῆναι
 25 δὲ Ἀβοριγίνας ἐπὶ τῆς ἐν τοῖς ὄρεσιν οἰκίσεως (Ἀρ-
 καδικὸν γὰρ τὸ φιλοχωρεῖν ὄρεσιν), ὡς ὑπερακρίους
 τινὰς καὶ παραλίους Ἀθήνησιν. εἰ δὲ τινες πεφύκασι
 μὴ ταχεῖς εἶναι περὶ πραγμάτων παλαιῶν ἀβασανί-
 στως τὰ λεγόμενα δέχεσθαι, μὴ ταχεῖς ἔστωσαν μηδὲ
 30 Δίγνας ἢ Ὀμβρικοὺς ἢ ἄλλους τινὰς βαρβάρους αὐ-
 τοὺς νομίσαι, περιμείναντες δὲ καὶ τὰ λοιπὰ μαθεῖν
 κρινέτωσαν ἐξ ἀπάντων τὸ πιθανώτατον.

XIII. Τῶν δὲ πόλεων, ἐν αἷς τὸ πρῶτον ὄκησαν

Ἀβοριγίνες, ὀλίγαι περιῆσαν ἐπ' ἐμοῦ· αἱ δὲ πλείσται
ὑπὸ τε πολέμων καὶ ἄλλων κακῶν οἰκοφθορηθεῖσαι
ἐρημοὶ ἀφείνται. ἦσαν δ' ἐν τῇ Ῥεατίνῃ γῆ τῶν

Ἀπεννίνων ὄρων οὐ μακρὰν, ὡς Βάρρων Τερέν- 5

τιος ἐν ἀρχαιολογίαις γράφει, ἀπὸ τῆς Ῥωμαίων

πόλεως αἱ τὸ βραχύτερον ἀπέχουσαι ἡμερησίου διά-

στημα ὁδοῦ· ὧν ἐγὼ τὰς ἐπιφανεστάτας, ὡς ἐκεί-

νος ἱστορεῖ, διηγῆσομαι. Παλάτιον μὲν πέντε πρὸς

τοῖς εἴκοσι σταδίοις ἀφεστῶσα Ῥεάτου, πόλεως οἰκου- 10

μένης ὑπὸ Ῥωμαίων ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ, Κοιντίας ὁδοῦ

πλησίον. Τριβόλα δὲ ἀμφὶ τοὺς ἐξήκοντα σταδίους

τῆς αὐτῆς πόλεως ἀφεστῶσα, λόφον ἐπικαθημένη

σύμμετρον. Συνεσόλα δὲ τὸ αὐτὸ διάστημα τῆς Τρι-

βόλας ἀπέχουσα, τῶν Κεραυνίων ὄρων πλησίον. ἀπὸ 15

δὲ ταύτης τετταράκοντα σταδίοις διηρημένη πόλις

ἐπιφανῆς Σούνα, ἐνθα νεῶς πάνυ ἀρχαίος ἐστίν

Ἄρεος. Μήφυλα δὲ ὡς τριάκοντα σταδίοις ἄπωθεν

τῆς Σούνης· δείκνυται δὲ αὐτῆς ἐρείπιά τε καὶ τεί-

χους ἔχνη. τετταράκοντα δὲ σταδίους ἀπέχουσα Μη- 20

φύλης Ὀρουίνιον, εἰ καὶ τις ἄλλη τῶν αὐτόθι πόλεων

ἐπιφανῆς καὶ μεγάλη· δῆλοι γάρ εἰσιν αὐτῆς οἷ τε θε-

μέλιοι τῶν τειχῶν καὶ τάφοι τινὲς ἀρχαιοπρεπεῖς καὶ

πολυανδρίων ἐν ὑψηλοῖς χώμασι μηχανομένων περι- 25

βολοὶ· ἐνθα καὶ νεῶς Ἀθηνᾶς ἐστίν ἀρχαίος, ἰδρυμέ-

νος ἐπὶ τῆς ἄκρας. ἀπὸ δὲ σταδίων ὀγδοήκοντα Ῥεάτου

τοῖς ἰούσι διὰ τῆς Κουρίας ὁδοῦ παρὰ Κόρητον ὄρος

Κόρσουλα νεωστὶ διεφθαρμένη. δείκνυται δὲ τις καὶ

νῆσος, Ἴσσα αὐτῇ ὄνομα, λίμνη περιέρυτος, ἣν χωρὶς 30

ἐρύματος ποιητοῦ κατοικῆσαι λέγονται τοῖς τέλμασι 30

τῆς λίμνης ὅσαπερ τείχεσι χράμενοι. πλησίον δὲ τῆς

Ἰσθμῆ Μαρούϊον ἐπὶ τῷ μυχῶ τῆς αὐτῆς λίμνης κει-
 μένη, τετταράκοντα σταδίους ἀπέχουσα τῶν καλου-
 μένων Ἑπτὰ ὑδάτων. ἀπὸ δὲ Ῥεάτου πάλιν τὴν ἐπὶ
 Λατίνην ὁδὸν ἰούσῃ Βατία μὲν ἀπὸ τριάκοντα στα-
 5 δίων, Τιώρα δὲ ἀπὸ τριακοσίων, ἡ καλουμένη Μα-
 τιήνη. ἐν ταύτῃ λέγεται χρηστήριον Ἄρεος γενέσθαι
 πάλιν ἀρχαίον. ὁ δὲ τρόπος αὐτοῦ παραπλήσιος ἦν
 ὡς φασὶ τῷ παρὰ Λαδωναίοις μυθολογουμένῳ ποτὲ
 γενέσθαι· πλὴν ὅσον ἐκεῖ μὲν ἐπὶ θρυοῦς ἱερᾶς περι-
 10 στερὰ καθεζομένη θεσπιωθεῖν ἐλέγτο, παρὰ δὲ τοῖς
 Ἄβοριγίσι θεόπειμπος ὄρνις, ὃν αὐτοὶ μὲν πίκον,
 Ἕλληνας δὲ θρυοκολάπτῃν καλοῦσιν, ἐπὶ κίονος ξυ-
 λίνης φαινόμενος τὸ αὐτὸ ἔδρα. τέτταρας δὲ ἐπὶ τοῖς
 εἴκοσι σταδίοις ἀπέχουσα τῆς εἰρημένης πόλεως Λίστα,
 15 μητρόπολις Ἄβοριγίνων, ἦν παλαιότερον ἔτι Σαβίνοι
 νύκτωρ ἐπιστρατεύσαντες ἐκ πόλεως Ἀμιτέρνης ἀφύ-
 λακτον αἰρουῦσιν· οἱ δ' ἐκ τῆς ἀλώσεως περισωθέντες
 ὑποδεξαμένων αὐτοὺς Ῥεατίνων, ὡς πολλὰ πειρα-
 41 θέντες οὐχ οἶοί τε ἦσαν ἀπολαβεῖν, ἱερὰν ἀνήκαν ὡς
 20 σφετέραν ἔτι τὴν γῆν, ἐξαγίστους ποιήσαντες ἀραῖς
 τοὺς καρπωσομένους αὐτὴν ὕστερον.

XV. Ἀπὸ δὲ σταδίων ἑβδομήκοντα Ῥεάτου Κοτυ-
 λία πόλις ἐπιφανὴς πρὸς ὄρει κειμένη· ἥς ἐστὶν οὐ
 πρόσω λίμνη τεττάρων πλεθρῶν ἔχουσα τὴν διάστα-
 25 σιν, ἀνθιγενοῦς πλήρης νάματος ἀπορρέοντος αἰεὶ,
 βάθος ὡς λέγεται ἄβυσσος. ταύτην ἔχουσαν τι θεο-
 πρεπὲς ἱερὰν τῆς Νίκης οἱ ἐπιχώριοι νομίζουσι καὶ
 περιεῖρξαντες κύκλῳ στέμμασι τοῦ μηδένα τῷ νάματι
 πελάζειν ἄβατον φυλάττουσιν, ὅτι μὴ καιροῖς τιςιν
 30 ἐτησίοις, ἐν οἷς ἱερὰ θύουσιν ἂν νόμος ἐπιβαίνοντες
 τῆς ἐν αὐτῇ νησίδος οἷς ὄσιον. ἡ δὲ νῆσός ἐστι μὲν
 ὡσπερὰν πεντήκοντα ποδῶν τὴν διάμετρον, ὑπεραν-

ἴσθηκε δὲ τοῦ νάματος οὐ κλειον ἢ ποδιαλον ὕψος· ἀνίδρυτος δ' ἔστι καὶ περινήχεται πολλαχῆ δινοῦντος αὐτὴν ἄλλοτε κατ' ἄλλους τόπους ἡρέμα τοῦ πνεύματος. χλόη δέ τις ἐν αὐτῇ φύεται βουτόμφ προσεμφερῆς καὶ θάμνοι τινὲς οὐ μεγάλοι, πρᾶγμα κρεῖττον λόγου τοῖς ἀθεάτοις καὶ ὧν ἡ φύσις δρᾷ θαυμάτων οὐδενὸς δεύτερον.

XVI. Τὴν μὲν δὴ πρώτην οἰκησιν οἱ Ἀβοριγίνες ἐν τούτοις λέγονται ποιήσασθαι τοῖς τόποις, ἐξελάσαντες ἐξ αὐτῶν Ὀμβρικούς. ἐντεῦθεν δὲ ὀρμώμενοι τοῖς τε ἄλλοις βαρβάροις καὶ πάντων μάλιστα Σικελοῖς ὁμοτέρμοσιν οὖσιν ὑπὲρ τῆς χώρας ἐπολέμουν, τὸ μὲν πρῶτον ἰσρά τις ἐξελθοῦσα νεότης, ἄνδρες ὀλίγοι κατὰ βίου ζήτησιν ὑπὸ τῶν γειναμένων ἀποσταλέντες, ἔθος ἐκπληροῦντες ἀρχαίον, ᾧ πολλοὺς βαρβάρων τε καὶ Ἑλλήνων ἐπίσταται χρῆσαμένους. ὁπότε γὰρ εἰς ὄχλου πλήθος ἐπίδοσιν αἱ πόλεις τισὶ λάβοιεν ὥστε μηκέτι τὰς οἰκείας τροφὰς ἄκασιν εἶναι διαρκεῖς, ἢ κακωθεῖσα ταῖς οὐρανίαις μεταβολαῖς ἢ γῆ σπανίους τοὺς εἰωθότας καρποὺς ἐξενέγκοι, ἢ τοιούνδε τι πάθος ἄλλο τὰς πόλεις κατασχὼν εἴτε ἄμεινον εἴτε χεῖρον ἀνάγκην ἐπιστήσειε μειώσεως τοῦ πλήθους, θεῶν ὅτῳ δὴ καθιεροῦντες ἀνθρώπων ετείους γονὰς ἐξέεμπον ὄπλοις κοσμήσαντες ἐκ τῆς σφετέρας· εἰ μὲν ὑπὲρ εὐανδρίας ἢ νίκης ἐκ πολέμου χαριστήρια θεοῖς ἀποδίδοιεν, προθύοντες ἰσρὰ τὰ νομιζόμενα, εὐφήμοις θίωνοις τὰς ἀποικίας προπέμποντες· εἰ δ' ἐπὶ μνημίασι δαιμονίοις ἀπαλλαγὰς αἰτούμενοι τῶν κατεχόντων σφᾶς κακῶν τὸ παραπλήσιον δρῶεν, αὐτοὶ τε ἀχθόμενοι καὶ συγγνώμονας ἀξιοῦντες γενέσθαι τοὺς ἀπελαννομένους. οἱ δὲ ἀπαναστάντες ὡς οὐκέτι τῆς πατροφᾶς γῆς μεταληψόμενοι, εἰ μὴ

κτῆσαι τοὺς ἑτέραν, τὴν ὑποδεξαμένην αὐτοὺς εἶτε
 πρὸς φίλιαν εἶτε ἐν πολέμῳ κρατηθεῖσαν πατρίδα
 ἐποιοῦντο· ὃ τε θεὸς, ᾧ κατονομασθεῖεν ἀπελαινόμε-
 5 παρὰ τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν κατορθοῦν τὰς ἀποικίας.
 τούτῳ δὲ τῷ νόμῳ χρώμενοι καὶ τότε τῶν Ἀβοριγι- 44
 νων τινὲς ἀνθρώπων ἀνδράσι τῶν χωρίων (κτείνειν
 γὰρ οὐδένα τῶν ἐγγόνων ἤξιον, ἄγους οὐδενὸς ἔλατ-
 τον τοῦτο τιθέμενοι), θεῶν ὅτῳ δὲ καθιερώσαντες
 10 ἐνιαυσίους γονὰς ἀνδρωθέντας ἀποικίζουσι τοὺς παλ-
 δας ἐκ τῆς σφετέρας, οἱ τοὺς Σικελοὺς ἄγοντές τε καὶ
 φέροντες διετέλουν, ἐπειδὴ τὴν ἑαυτῶν ἐξέλιπον. ὥς
 δ' ἅπαξ οὗτοι χωρίων τινῶν τῆς πολεμίας ἐκράτησαν,
 ἐκ τοῦ ἀσφαλεστέρου ἤδη καὶ οἱ λοιποὶ Ἀβοριγι-
 15 οὶ θεόμενοι γῆς κατὰ σφᾶς ἕκαστοι ἐπεχείρουν τοῖς
 ὁμόροις καὶ πόλεις ἐκτίσαν ἄλλας τε τινὰς καὶ τὰς
 μέχρι τοῦδε οἰκουμένας, Ἀντεμνάτας καὶ Τελληνεῖς
 καὶ Φικολνέους τοὺς πρὸς τοῖς καλουμένοις Κορνί-
 κλοῖς ὄρεσι καὶ Τιβουρτίνοισι, παρ' οἷς ἔτι καὶ εἰς
 20 τόδε χρόνου μέρος τι τῆς πόλεως ὀνομάζεται Σικελι-
 κόν· καὶ ἦσαν ἀπάντων μάλιστα τῶν προσοικούντων 44
 λυπηροὶ τοῖς Σικελοῖς. ἀνίσταται δὲ ἐκ τούτων τῶν
 διαφορῶν τοῖς ἔθνεσιν ὅλοις πόλεμος ὅσος οὐδεὶς
 τῶν πρότερον γενομένων ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ προῆλθεν
 25 ἄχρι πολλοῦ χρόνου μηκυνόμενος.

XVII. Ἐπειτα Πελασγῶν τινες τῶν οἰκούντων
 ἐν τῇ καλουμένῃ νῦν Θετταλίᾳ τὴν ἑαυτῶν ἀναγκα-
 σθέντες ἐκλιπεῖν σύνοικοι γίνονται τοῖς Ἀβοριγισι
 καὶ κοινῇ μετ' ἐκείνων ἐπολέμουν πρὸς τοὺς Σικε-
 30 λούς. ἐδέξαντο δὲ αὐτοὺς οἱ Ἀβοριγι-
 νες, ἴσως μὲν καὶ κατὰ τὴν τοῦ ὠφεληθῆσεσθαι ἐλπίδα, ὥς δ' ἐγὼ
 κείδομαι κατὰ τὸ συγγενὲς μάλιστα. ἦν γὰρ δὲ καὶ

τὸ τῶν Πελασγῶν γένος Ἑλληνικὸν ἐκ Πελοποννήσου τὸ ἀρχαῖον, ἐχρήσατο δὲ τύχαις δυσπότοις εἰς πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα, μάλιστα δ' εἰς τὴν πολύπλανόν τε καὶ οὐδενὸς τόπου βέβαιον οἰκησιν, πρῶτον μὲν γὰρ περὶ τὸ καλούμενον νῦν Ἀχαϊκὸν Ἄργος ὤκησαν 5 αὐτόχθονες ὄντες, ὡς οἱ πολλοὶ περὶ αὐτῶν λέγουσι. τὴν δὲ ἐπωνυμίαν ἔλαβον ἐξ ἀρχῆς ταύτην ἐπὶ τοῦ Πελασγοῦ βασιλέως. ἦν δὲ ὁ Πελασγὸς ἐκ Διὸς, ὡς λέγεται, καὶ Νιόβης τῆς Φορωνέως, ἣ πρώτη γυναικὶ θνητῇ μίσγεται ὁ Ζεὺς ὡς ὁ μῦθος ἔχει. ἕκτη δ' 10 ὕστερον γενεᾷ Πελοπόννησον ἐκλιπόντες εἰς τὴν τότε μὲν Αἰμονίαν, νῦν δὲ Θετταλίαν ὀνομαζομένην μετανέστησαν· ἠγοῦντο δὲ τῆς ἀποικίας Ἀχαιοὺς καὶ Φθίους καὶ Πελασγὸς οἱ Λαρίσης καὶ Ποσειδῶνος υἱοί. ἀφικόμενοι δ' εἰς τὴν Αἰμονίαν τοὺς τε κατοι- 15 κοῦντας ἐν αὐτῇ βαρβάρους ἐξελαύνουσι καὶ νέμονται τὴν χώραν τριχῇ, τοῖς ἡγεμόσι ποιήσαντες ὁμωνύμους τὰς μοίρας, Ἀχαίαν καὶ Φθιωτίν καὶ Πελασγιῶτιν. πέντε δὲ μέναντες αὐτόθι γενεᾶς, ἐν αἷς ἐπὶ μῆκιστον εὐτυχίας ἤλασαν τὰ κράτιστα τῶν ἐν τῇ 20 Θετταλίᾳ πεδίῳν καρπούμενοι, περὶ τὴν ἕκτην γενεᾶν ἐξελαύνονται Θετταλίας ὑπὸ τε Κουρήτων καὶ Αελέγων, οἳ νῦν Αἰτωλοὶ καὶ Λοκροὶ καλοῦνται, καὶ συχῶν ἄλλων τῶν περὶ τὸν Παρνασσὸν οἰκούντων, ἠγουμένου τῶν πολεμίων Δευκαλίωνος τοῦ Προμη- 25 θεῶς, μητρὸς δὲ Κλυμένης τῆς Ὠκεανοῦ.

XVIII. Σκεδασθέντες δὲ κατὰ τὴν φυγὴν οἱ μὲν εἰς Κρήτην ἀπῆλθον, οἱ δὲ τῶν Κυκλάδων νήσων τινὰς κατέσχον, οἱ δὲ τὴν περὶ τὸν Ὀλυμπόν τε καὶ τὴν Ὀσσαν, καλουμένην δὲ Ἐστιαιωτίν ὄκησαν, ἄλ- 30 λοι δὲ εἰς τε Βοιωτίαν καὶ Φωκίδα καὶ Εὐβοίαν διεκομίσθησαν· οἱ δ' εἰς τὴν Ἀσίαν περαιωθέντες τῆς

περὶ τὸν Ἑλλήσποντον παραλίῳ πολλὰ χωρία κατέ-
 σχον καὶ τῶν παρακειμένων αὐτῇ νήσων ἄλλας τε
 συχνὰς καὶ τὴν νῦν καλουμένην Λέσβον, ἀναμιχθέν-
 τες τοῖς ἐκ τῆς Ἑλλάδος στέλλουσι τὴν πρώτην ἀποι-
 5 κίαν εἰς αὐτὴν ἄγοντος Μάκαρος τοῦ Κριάσου. τὸ
 δὲ πλεῖον αὐτῶν μέρος διὰ τῆς μεσογείου τραπόμενοι
 πρὸς τοὺς ἐν Δωδώνῃ κατοικοῦντας σφῶν συγγενεῖς,
 οἷς οὐδεὶς ἤξιον πόλεμον ἐπιφέρειν ὡς ἱεροῖς, χρόνον
 μὲν τινα σύμμετρον αὐτόθι διέτριψαν· ἐπεὶ δὲ λυπη-
 10 ροὶ αὐτοῖς ὄντες ἠσθάνοντο οὐχ ἱκανῆς οὔσης ἅπαν-
 τας τρέφειν τῆς γῆς, ἐκλείπουσι τὴν χώραν χρησμῶ
 πειθόμενοι κελεύοντι πλεῖν εἰς Ἰταλίαν, ἣ τότε Σα-
 τορῦα ἐλέγετο. κατασκευασάμενοι δὲ ναῦς πολλὰς
 περαιοῦνται τὸν Ἴόνιον, σπουδῆν μὲν ποιούμενοι τῶν
 15 ἔγγιστα τῆς Ἰταλίας ἄψασθαι χωρίων· ὑπὸ δὲ νατίου
 πνεύματος καὶ ἀγνοίας τῶν τόπων μετεωρότεροι ἐνε-
 χθέντες καὶ πρὸς ἐνὶ τῶν τοῦ Πάδου στομάτων ὀρμι-
 σάμενοι Σπινῆτι καλουμένῳ ναῦς μὲν ταύτῃ κατα-
 λείπουσι καὶ τὸν ἠκιστα δυνάμενον ταλαιπωρεῖν
 20 ὄχλον, φυλακὴν αὐτοῦ καταστήσαντες, ὡς ἔχοιεν εἰ
 μὴ προχωροῖη σφίσι τὰ πράγματα καταφυγῆν. καὶ
 οἱ μὲν ὑπομείναντες ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ, τείχος τῷ
 στρατοπέδῳ περιβαλόμενοι καὶ ταῖς ναυσὶν εἰσκομί- 4
 σαντες τὰς εἰς τὸν βίον εὐπορίας, ἐπειδὴ κατὰ γνώ-
 25 μην ἐδόκει χωρεῖν αὐτοῖς τὰ πράγματα, πόλιν ἐκτίσαν
 ὀμώνυμον τῷ στόματι τοῦ ποταμοῦ· εὐτύχησάν τε
 μάλιστα τῶν περὶ τὸν Ἴόνιον οἰκούντων θαλαττοκρα-
 τοῦντες ἄχρι πολλοῦ, καὶ δεκάτας εἰς Δελφοὺς ἀνή-
 γον τῷ θεῷ [καὶ] τῶν ἀπὸ τῆς θαλάττης ὠφελειῶν,
 30 εἶπερ τινὲς καὶ ἄλλοι, λαμπροτάτας. ὕστερον μέντοι
 μεγάλη χειρὶ τῶν προσοικούντων βαρβάρων ἐπιστρα-
 τευσάντων αὐτοῖς ἐξέλιπον τὴν πόλιν· οἱ δὲ βάρ-

βαροι μετὰ χρόνον ἀνέστησαν ὑπὸ Ῥωμαίων. καὶ τὸ μὲν ἐν τῷ Σπινῆτι καταλειφθὲν γένος τῶν Πελασγῶν οὕτως ἐφθάρη.

XVIII. Οἱ δὲ διὰ τῆς μεσογείου τραπόμενοι, τὴν ὄρεινὴν τῆς Ἰταλίας ὑπερβαλόντες, εἰς τὴν Ὀμβρικῶν ὁμοφυεῖται χωρὰν τῶν ὁμοφούντων Ἀβοριγίσι. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα χωρία τῆς Ἰταλίας ᾤκουν Ὀμβρικοί, καὶ ἦν τοῦτο τὸ ἔθνος ἐν τοῖς πάνυ μέγα τε καὶ ἀρχαίον. τὸ μὲν οὖν κατ' ἀρχὰς ἐκράτουν οἱ Πελασγοὶ τῶν χωρίων ἐνθα τὸ πρῶτον ἰδρῦσαντο καὶ πολί-
 50 σματα τῶν Ὀμβρικῶν κατελάβοντό τινα· συνελθόν-
 10 τος δ' ἐπ' αὐτοὺς μεγάλου στρατοῦ δείσαντες τῶν πολεμίων τὸ πλῆθος εἰς τὴν Ἀβοριγίνων ἀπιόντες τρέπονται. καὶ οἱ μὲν Ἀβοριγίνες ἄτε πολεμίοις ἐδικαίουν αὐτοῖς προσφέρεισθαι καὶ συνήεσαν ἐκ τῶν ἐγ-
 15 γιστα χωρίων διὰ τάχους ὡς ἐξαναστήσοντες αὐτούς. οἱ δὲ Πελασγοὶ (τυγγάνουσι γὰρ ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ κατὰ δαίμονα περὶ Κοτυλίαν πόλιν Ἀβοριγίνων ἀυλίσσάμενοι πλησίον τῆς ἱερᾶς λίμνης) ὡς δὲ τὴν τε νησιδα τὴν ἐν αὐτῇ περιδινουμένην κατέμαθον καὶ
 20 παρὰ τῶν αἰχμαλώτων, οὓς ἐκ τῶν ἀγρῶν ἔλαβον, ἤκουσαν τὸ τῶν ἐπιχωρίων ὄνομα τέλος ἔχειν σφίσι τὸ θεοπρόπιον ὑπέλαβον. ὁ γὰρ ἐν Δωδώνῃ γενόμενος αὐτοῖς χρησμὸς, ὃν φησι Λεύκιος Μάλλιος ἀνὴρ
 51 οὐκ ἄσημὸς αὐτὸς ἰδεῖν ἐπὶ τινος τῶν ἐν τῷ τεμένει
 25 τοῦ Διὸς κειμένων τρικόδων γραμμασιν ἀρχαίοις ἐγκεφαραγμένον, ὡδὲ εἶχε·

στείχετε μαιόμενοι Σικελῶν Σατόρνιον αἶαν
 ἢδ' Ἀβοριγινέων Κοτύλην, οὗ νᾶσος ὄχεται·
 οἷς ἀναμιχθέντες δεκάτην ἐκπέμψατε Φοῖβῳ
 καὶ κεφαλὰς Κρονίδῃ καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε
 φῶτα.

XX. Ἐλθοῦσι δὴ τοῖς Ἀβοριγῖσι σὺν πολλῇ στρα-
 τιᾷ ἰκετηρίας οἱ Πελασγοὶ προτείνοντες ὁμοῦσε χώρου-
 σιν ἄνοπλοι φράζοντές τε τὰς ἑαυτῶν τύχας καὶ θεό- 52
 μενοι πρὸς φιλίαν δέξασθαι σφᾶς συνοίκους οὐ λυ-
 5 πηροὺς ἔσομένους, ἐπεὶ καὶ τὸ δαιμόνιον αὐτοὺς εἰς
 τήνδε μόνην ἄγει τὴν χώραν, ἐξηγούμενοι τὸ λόγιον.
 τοῖς δὲ Ἀβοριγῖσι ταῦτα πνυθόμενοις ἐδόκει πείθε-
 σθαι τῷ θεοπροπίῳ καὶ λαβεῖν συμμαχίαν Ἑλληνι-
 κὴν κατὰ τῶν διαφόρων σφίσι βαρβάρων, πονουμέ-
 10 νοις τῷ πρὸς τοὺς Σικελοὺς πολέμῳ. σπένδονται τε
 δὴ πρὸς τοὺς Πελασγοὺς καὶ διδοᾶσιν αὐτοῖς χωρία
 τῆς ἑαυτῶν ἀποδασάμενοι τὰ περὶ τὴν ἱερὰν λίμνην,
 ἐν οἷς ἦν τὰ πολλὰ ἐλώδη, ἃ νῦν κατὰ τὸν ἀρχαῖον
 τῆς διαλέκτου τρόπον Οὐέλια ὀνομάζεται. σύνηθες
 15 γὰρ ἦν τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλήσιν ὡς τὰ πολλὰ προτι-
 θέναι τῶν ὀνομάτων, ὁπόσων αἱ ἀρχαὶ ἀπὸ φωνηέν-
 των ἐγίνοντο, τὴν οὐ συλλαβὴν ἐνὶ στοιχείῳ γρα-
 φομένην. τοῦτο δ' ἦν ὡσπερ γάμμα διτταῖς ἐπὶ μίαν 53
 ὀρθὴν ἐπιξενγνύμενον ταῖς πλαγίοις, ὡς φελένη καὶ
 20 φάναξ καὶ φοῖκος καὶ φανῆρ καὶ πολλὰ τοιαῦτα. ἔπει-
 τα μοῖρᾴ τις αὐτῶν οὐκ ἐλαχίστη, ὡς ἡ γῆ πᾶσιν οὐκ
 ἀπέχρη, πείσαντες τοὺς Ἀβοριγῖνας συνάρασθαι σφι-
 σι τῆς διεξόδου στρατεύουσιν ἐπὶ τοὺς Ὀμβρικοὺς
 καὶ πόλιν αὐτῶν εὐδαίμονα καὶ μεγάλην ἄφνω προσ-
 25 πεσόντες αἰροῦσι Κρότωνα· ταύτῃ φρουρίῳ καὶ ἐπι-
 τειχίσματι κατὰ τῶν Ὀμβρικῶν χρώμενοι, κατεσκευ-
 ασμένη τε ὡς ἔρυμα εἶναι πολέμου ἀποχρώντως καὶ
 χώραν ἐχούσῃ τὴν πέριξ εὐβοτον, πολλῶν καὶ ἄλλων
 ἐκράτησαν χωρίων τοῖς τε Ἀβοριγῖσι τὸν πρὸς τοὺς
 30 Σικελοὺς πόλεμον ἔτι συνεστῶτα πολλῇ προθυμίᾳ
 συνδιέφερον, ἕως ἐξήλασαν αὐτοὺς ἐκ τῆς σφετέρως. 54
 καὶ πόλεις πολλὰς, τὰς μὲν οἰκουμένας καὶ πρότερον

ὑπὸ τῶν Σικελῶν, τὰς δ' αὐτοὶ κατασκευάσαντες, ᾧκον οἱ Πελασγοὶ κοινῇ μετὰ τῶν Ἀβοριγίνων, ὧν ἔστιν ἢ τε Καιρητανῶν πόλις, Ἄγυλλα δὲ τότε καλουμένη, καὶ Πίσσα καὶ Σατορνία καὶ Ἄλσιον καὶ ἄλλαι τινὲς, ἅς ἀνὰ χρόνον ὑπὸ Τυρρηνῶν ἀφῆρέθησαν.

XXI. Φαλέριον δὲ καὶ Φασκέννιον ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ ἦσαν οἰκούμεναι ὑπὸ Ῥωμαίων, μικρὸν ἄττα διασώζουσαι ζῶπυρα τοῦ Πελασγικοῦ γένους, Σικελῶν ὑπάρχουσαι πρότερον. ἐν ταύταις διέμεινε πολλὰ τῶν ἀρχαίων διαιτημάτων, οἷς τὸ Ἑλληνικὸν ποτ' ἐχρήσατο, ἐπὶ μῆκιστον χρόνον, οἷον ὅ τε τῶν ὄπλων τῶν πολεμιστηρίων κόσμος, ἀσπίδες Ἀργολικαὶ καὶ δόρατα, καὶ ὁπότε πολέμου ἄρχοντες ἢ τοὺς ἐπιόντας ἀμυνόμενοι στρατὸν ὑπερόριον ἀποστέλλοιεν ἱεροὶ τινες ἄνδρες ἄνοπλοι πρὸ τῶν ἄλλων ἰόντες σπονδοφόροι, τῶν τε ἱερῶν αἱ κατασκευαὶ καὶ τὰ ἔδη τῶν θεῶν ἀγισμοὶ τε καὶ θυσίαι καὶ πολλὰ τοιαῦτα ἕτερα· πάντων δὲ περιφανέστατον μνημεῖον τῆς ἐν Ἄργει ποτὲ οἰκίσεως τῶν ἀνθρώπων ἐκεῖνων οἱ τοὺς Σικελοὺς ἐξήλασαν, ὁ τῆς Ἥρας νεὸς ἐν Φαλερίῳ κατασκευασμένος ὡς ἐν Ἄργει, ἐνθα καὶ τῶν θυηπολιῶν ὁ τρόπος ὁμοῖος ἦν καὶ γυναῖκες ἱερὰ θεραπεύουσαι τὸ τέμενος ἢ τε λεγομένη κανηφόρος ἀγνή γάμων καὶ καταρχομένη τῶν θυμάτων χοροὶ τε παρθένων ἕμνουσῶν τὴν θεὸν ᾧδαὶ πατρίοις. κατέσχον δὲ [τινα καὶ] οὗτοι τῶν καλουμένων Καμπανῶν εὐβότων πάνυ καὶ τὴν ὄψιν ἡδίστων πεδίων οὐκ ἐλαχίστην μοῖραν, ἔθνος τι βαρβαρικὸν Ἀφρωνίσσους ἐκ μέρους ἀναστήσαντες αὐτῶν· καὶ πόλεις αὐτόθι κατασκεύασαν ἄλλας τε καὶ Λάρισαν, ἐπὶ τῆς ἐν Πελοποννήσῳ σφῶν μητροπόλεως ὄνομα θέμενοι αὐτῇ. τῶν μὲν οὖν ἄλ-

λων πολισμάτων ἔστιν ἂ καὶ μέχρις ἐμοῦ ὄρθα ἦν, διαμείψαντα πολλάνις τοὺς οἰκήτορας· ἡ δὲ Λάρισα ἐκ πολλῶν πάνυ χρόνων ἐρημωθεῖσα οὐδ' εἰ κάποτε ᾤκηθη γνώρισμα φανερόν· οὐδὲν ἔχει τοῖς νῦν ὅτι μὴ 5 τοῦνομά, καὶ οὐδὲ τοῦτο πολλοὶ ἴσασιν· ἦν δὲ ἀγορᾶς Ποπιλλίας καλουμένης οὐ πρόσω. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τῆς τε παραθαλαττίου καὶ ἐν τῇ μεσογείῳ χωρία κατέσχον ἀφελόμενοι τοὺς Σικελούς.

XXII. Οἱ δὲ Σικελοὶ (οὐ γὰρ ἔτι ἀντέχειν οἶοί τε 10 ἦσαν ὑπὸ τε Πελασγῶν καὶ Ἀβοριγίνων πολεμούμενοι) τέκνα καὶ γυναῖκας καὶ χρημάτων ὅσα χρυσὸς ἢ ἄργυρος ἦν ἀνασκευασάμενοι μεθίενται αὐταῖς ἀπάσης τῆς γῆς. τραπόμενοι δὲ διὰ τῆς ὄρεινῆς ἐπὶ τὰ νότια καὶ διεξελθόντες ἅπασαν Ἰταλίαν τὴν κάτω, ἐπειδὴ 15 πανταχόθεν ἀπηλαύνοντο, σὺν χρόνῳ κατασκευασάμενοι σχεδίας ἐπὶ τῷ πορθμῷ καὶ φυλάξαντες κατιόντα τὸν ῥοῦν ἀπὸ τῆς Ἰταλίας διέβησαν ἐπὶ τὴν Ἑγρυστα νῆσον. κατεῖχον δ' αὐτὴν Σικανοὶ, γένος Ἰβηρικόν, οὐ πολλῷ πρότερον ἐνοικισάμενοι Αἰγυας φεύγοντες, καὶ παρεσκευάσαν ἀφ' ἑαυτῶν Σικανίαν κληθῆναι τὴν νῆσον, Τρινακρίαν πρότερον ὀνομαζομένην ἐπὶ τοῦ τριγώνου σχήματος. ἦσαν δὲ οὐ πολλοὶ ἐν μεγάλῃ αὐτῇ οἰκήτορες, ἀλλ' ἡ πλείων τῆς χώρας ἔτι ἦν ἐρημος. καταχθέντες οὖν εἰς αὐτὴν Σικελοὶ 25 τὸ μὲν πρῶτον ἐν τοῖς ἐσπερίοις μέρεσιν ᾤκησαν, ἔπειτα καὶ ἄλλη πολλαχῆ, καὶ τοῦνομα ἡ νῆσος ἐπὶ τούτων ἤρξατο Σικελία καλεῖσθαι. τὸ μὲν δὴ Σικελικὸν γένος οὕτως ἐξέλιπεν Ἰταλίαν, ὡς μὲν Ἑλλάνικος ὁ Λέσβιός φησι, τρίτῃ γενεᾷ πρότερον τῶν Τρωικῶν Ἀλκυνόνης ἰερωμένης ἐν Ἀργεὶ κατὰ τὸ ἕκτου καὶ 30 εἰκοστὸν ἔτος. δύο δὲ ποιεῖ στόλους Ἰταλικούς διαβάοντας εἰς Σικελίαν· τὸν μὲν πρότερον Ἑλύμων, οὗς

φησιν ὑπὸ Οἰνώτρων ἐξαναστῆναι, τὸν δὲ μετὰ τοῦ-
 τον ἔτει πέμπτῳ γενόμενον Ἀύσονων Ἰάκυγας φευ-
 γόντων· βασιλέα δὲ τούτων ἀποφαίνει Σικελόν, ἀφ'
 οὗ τοῦνομα τοῖς τε ἀνθρώποις καὶ τῇ νήσῳ τεθῆναι.
 ὡς δὲ Φίλιστος ὁ Συρακούσιος ἔγραψε, χρόνος μὲν δ
 τῆς διαβάσεως ἦν ἔτος ὀγδοηκοστὸν πρὸ τοῦ Τρωικοῦ
 πολέμου, ἔθνος δὲ τὸ διακομισθὲν ἐξ Ἰταλίας [οὔτε
 Σικελῶν] οὔτε Ἀύσονων οὔτ' Ἐλύμων, ἀλλὰ Λιγύων,
 ἄγοντος αὐτοὺς Σικελοῦ· τοῦτον δ' εἶναι φησιν υἱὸν
 Ἰταλοῦ, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐπὶ τούτου δυναστεύον- 10
 τος μετονομασθῆναι Σικελούς· ἐξαναστῆναι δ' ἐκ τῆς
 ἑαυτῶν τοὺς Λίγυας ὑπὸ τε Ὀμβρικῶν καὶ Πελασγῶν.
 Ἀντίοχος δὲ ὁ Συρακούσιος χρόνον μὲν οὐ δηλοῖ τῆς
 50 διαβάσεως, Σικελούς δὲ τοὺς μεταναστάντας ἀποφαί-
 νει βιασθέντας ὑπὸ τε Οἰνώτρων καὶ Ὀπικῶν, Πά- 15
 τρωνα δ' ἡγεμόνα τῆς ἀποικίας ποιησαμένους. Θου-
 κυδίδης δὲ Σικελούς μὲν εἶναι γράφει τοὺς μετανα-
 στάντας, Ὀπικοὺς δὲ τοὺς ἐκβαλόντας, τὸν δὲ χρόνον
 πολλοῖς ἔτεσι τῶν Τρωικῶν ὕστερον. τὰ μὲν δὴ περὶ
 Σικελῶν λεγόμενα τῶν ἐξ Ἰταλίας μετενεγκαμένων 20
 τὴν οἰκησιν εἰς Σικελίαν ὑπὸ τῶν λόγου ἀξίων τοιαύδε
 ἐστίν.

XXIII. Οἱ δὲ Πελασγοὶ πολλῆς καὶ ἀγαθῆς χώρας
 κρατήσαντες, πόλεις τε πολλὰς μὲν παραλαβόντες, ἄλ-
 λας δ' αὐτοὶ κατασκευάσαντες, ταχέαν καὶ μεγάλην 25
 ἐπίδοσιν ἔλαβον εἰς εὐανδρίαν καὶ πλοῦτον καὶ τὴν
 ἄλλην εὐτυχίαν, ἧς οὐ πολὺν ὄψαντο χρόνον· ἀλλ'
 ἤνικα μάλιστα τοῖς σύμπεσιν ἀνθεῖν ἐδόκουν, δαιμο-
 νίοις τισὶ χόλοις ἐλασθηθέντες οἱ μὲν ὑπὸ τῶν θεῶν
 60 συμφορῶν, οἱ δὲ ὑπὸ τῶν προσοικούντων βαρβάρων 30
 ἐξεφθάρησαν, τὸ δὲ πλεῖστον αὐτῶν μέρος εἰς τὴν
 Ἑλλάδα καὶ τὴν βάρβαρον αὐτίς ἐσκεδάσθη (περὶ ὧν

πολλὸς ἂν εἴη λόγος, εἰ βουλομένη τὴν ἀκρίβειαν γρά-
 φειν) ὀλίγον δὲ κατέμεινεν ἐν Ἰταλίᾳ τῶν Ἀβοριγι-
 νων προνοία. πρῶτον μὲν οὖν τῆς οἰκοφθορίας ταῖς
 πόλεις ἐδόκει ἀύχμῳ ἢ γῆ κακωθεῖσα ἄρξαι, ἥνικα
 5 οὗτ' ἐπὶ τοῖς δένδροσι καρπὸς οὐδεὶς ὠρατος γενέ-
 σθαι διέμεινεν, ἀλλ' ὤμοι κατέρρεον, οὔτε ὀπόσα
 σπερμάτων ἀνέντα βλαστοὺς ἀνθήσειεν ἕως στά-
 χνος ἀκμῆς τοὺς κατὰ νόμον ἐξεπλήρου χρόνους, οὔτε
 πόα κτήνεσιν ἐφύετο διαρκῆς, τῶν τε ναμάτων τὰ
 10 μὲν οὐκέτι πίνεσθαι σπουδαία ἦν, τὰ δ' ὑπελλίμπανε
 θέρους, τὰ δ' εἰς τέλος ἀπεσβέννυτο. ἀδελφὰ δὲ τού-
 τοις ἐγίνετο περὶ τε προβάτων καὶ γυναικῶν γονάς·
 ἢ γὰρ ἐξημβλοῦτο τὰ ἔμβρυα, ἢ κατὰ τοὺς τόκους
 διεφθείρετο ἔστιν ἂ καὶ τὰς φερούσας συνδιαλυμηνά- 8
 15 μενα. εἰ δέ τι διαφύγοι τὸν ἐκ τῶν ὠδίνων κίνδυνον
 ἔμπηρον ἢ ἀτελὲς ἢ δι' ἄλλην τινὰ τύχην βλαφθὲν
 τρέφεσθαι χρηστὸν οὐκ ἦν· ἔπειτα καὶ τὸ ἄλλο πλῆ-
 θος τὸ ἐν ἀκμῇ μάλιστα ἐκακοῦτο νόσοις καὶ θανά-
 τοις παρὰ τὰ εἰκότα συχοῖς. μαντευομένοις δ' ἀν-
 20 τοῖς τίνα θεῶν ἢ δαιμόνων παραβάντες τάδε πά-
 σχουσι καὶ τί ποιήσασιν αὐτοῖς λωφῆσαι τὰ δεινὰ ἐλ-
 πῖς, ὁ θεὸς ἀνείλεν ὅτι τυχόντες ὧν ἐβούλοντο οὐκ
 ἀπέδοσαν ἂ εὔξαντο, ἀλλὰ προσοφείλουσι τὰ πλει-
 στου ἄξια. οἱ γὰρ Πελασγοὶ ἀφορίας αὐτοῖς γενομέ-
 25 νης ἐν τῇ γῆ πάντων χρημάτων εὔξαντο τῷ τε Διὶ
 καὶ τῷ Ἀπόλλωνι καὶ τοῖς Καβείροις καταθύσειν δε-
 κάτας τῶν προσγενησομένων ἀπάντων, τελεσθεισης 8
 δὲ τῆς εὐχῆς ἐξελόμενοι καρπῶν τε καὶ βοσκημάτων
 ἀπάντων τὸ λάχος ἀπέθυσαν τοῖς θεοῖς, ὡς δὴ κατὰ
 30 τούτων μόνων εὐξάμενοι. ταῦτα δὲ Μυρσίλος ὁ Λέσ-
 βιος ἱστόρηκεν ὀλίγου δεῖν τοῖς αὐτοῖς ὀνόμασι γρά-
 φων οἷς ἐγὼ νῦν, πλὴν ὅσον οὐ Πελασγοὺς καλεῖ

τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ Τυρρηνοὺς· τὴν δ' αἰσίαν ὀλίγον ὕστερον ἐρῶ.

XXIII. Ὡς δὲ ἀπενεχθέντα τὸν χρησμὸν ἔμαθεν, οὐκ εἶχον τὰ λεγόμενα συμβαλεῖν. ἀμυχανοῦσι δὲ αὐτοῖς τῶν γεραιτέρων τις λέγει συμβαλὼν τὸ λόγιον, ὅτι τοῦ παντὸς ἡμαρτήμασιν, εἰ οἴονται τοὺς θεοὺς ἀδίκως αὐτοῖς ἐγκαλεῖν. χρημάτων μὲν γὰρ ἀποδοδύσθαι τὰς ἀπαρχὰς αὐτοῖς ἀπάσας ὀρθῶς τε καὶ σὺν δίκῃ, ἀνθρώπων δὲ γονῆς τὸ λάχος, χρῆμα παντὸς μάλιστα θεοῖς τιμιώτατον, ὀφείλεσθαι· εἰ δὲ δὴ καὶ τούτων λάβοιεν τὴν δικαίαν μοῖραν, τέλος ἔξειν σφίσι τὸ λόγιον. τοῖς μὲν δὴ ὀρθῶς ἐδόκει λέγεσθαι ταῦτα, τοῖς δὲ ἐξ ἐπιβουλῆς συγκεῖσθαι ὁ λόγος· εἰσηγησάμενον δὲ τινος τὴν γνώμην, τὸν θεὸν ἐπερέσθαι, εἰ αὐτῷ φίλον ἀνθρώπων δεκάτας ἀπολαμβάνειν, πέμπουσι τὸ δεύτερον θεοπρόπους, καὶ ὁ θεὸς ἀνείλεν οὕτω ποιεῖν. ἐκ δὲ τούτου στάσις αὐτοῖς καταλαμβάνει περὶ τοῦ τρόπου τῆς δεκατεύσεως. καὶ ἐν ἀλλήλοις οἱ προσετηκότες τῶν πόλεων τὸ πρῶτον ἐταράχθησαν· ἔπειτα καὶ τὸ λοιπὸν πλῆθος δι' ὑποψίας τοὺς ἐν τέλει ἐλάμβανεν. ἐγίνοντό τε οὐδενὶ κόσμῳ αἱ ἀπαναστάσεις, ἀλλ' ὥσπερ οἰστρῶ καὶ θεοβλαβείᾳ ἀπελαννομένων, καὶ πολλὰ ἐφέστια ὅλα ἐξηλείφθη μέρους αὐτῶν μεθισταμένου· οὐ γὰρ ἐδικαίουν οἱ προσήκοντες τοῖς ἐξιουσίαι ἀπολείπεσθαι τῶν φιλιτάτων καὶ ἐν τοῖς ἐχθίστοις ὑπομένειν. πρῶτοι μὲν δὴ οὗτοι μεταναστάντες ἐξ Ἰταλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τῆς βαρβάρου πολλὴν ἐκλανήθησαν. μετὰ δὲ τοὺς πρῶτους ἕτεροι τὸ αὐτὸ ἔπαθον, καὶ τοῦτο διετέλει γινόμενον ὁσέτη. οὐ γὰρ ἀνέεσαν οἱ δυναστεύοντες ἐν ταῖς πόλεσι τῆς ἀνδρουμένης αἰὲ νεότητος ἐξαιρούμενοι τὰς ἀπαρχὰς, τοῖς τε θεοῖς τὰ δίκαια

ὑπουργεῖν ἀξιοῦντες καὶ στασιασμοῦς ἐκ τῶν διαλα-
θόντων δεδιότες· ἦν δὲ πολὺ καὶ τὸ πρὸς ἐχθραν σὺν
προφάσει εὐπρεπεῖ ἀπελαυνόμενον ὑπὸ τῶν διαφό-
ρων· ὥστε πολλαὶ αἱ ἀπαναστάσεις ἐγίνοντο καὶ ἐπὶ 65
5 πλειστον γῆς τὸ Πελασγικὸν γένος δισφορήθη.

XXV. Ἦσαν δὲ τὰ τε πολέμια ἐκ τοῦ μετὰ κινδύ-
νων πεποιῆσθαι τὰς μελέτας ἐν ἔθνεσι φιλοπολέμοις
ζῶντες πολλῶν ἀμείνους καὶ τῆς κατὰ τὰ ναυτικὰ ἐπι-
στήμης διὰ τὴν μετὰ Τυρρηναῶν οἰκησιν. ἐπὶ πλειστον
10 ἐλληλοκότες· ἦ τε ἀνάγκη ἱκανὴ οὕσα τοῖς ἀπορου-
μένοις βίου τόλμαν παρασχεῖν ἡγεμῶν τε καὶ διδά-
σκαλος τοῦ παντὸς κινδυνεύματος αὐτοῖς ἐγίνετο,
ὥστε οὐ χαλεπῶς ὄπη ἐπέλθοιεν ἐπεκράτου. ἐκα-
λοῦντο δὲ ὑπὸ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, τῆς τε χώρας
15 ἐπικλήσει ἀφ' ἧς ἐξανέστησαν καὶ τοῦ παλαιοῦ γένους
μνήμη οἱ αὐτοὶ Τυρρηνοὶ καὶ Πελασγοί. ὦν ἐγὼ λό-
γον ἐποίησάμην τοῦ μή τινα θαῦμα ποιεῖσθαι, ἐπει-
δὴν ποιητῶν ἢ συγγραφέων ἀκούῃ αὐτοὺς Πελασγοὺς
καὶ Τυρρηνοὺς ὀνομαζόντων, πῶς ἀμφοτέρως ἔσχον
20 τὰς ἐπωνυμίας οἱ αὐτοί. ἔχει γὰρ περὶ αὐτῶν καὶ
Θουκυδίδης μνήμην ἐν τετάρτῃ *** τῆς Θράκης καὶ
τῶν ἐν αὐτῇ κειμένων πόλεων, ἃς οἰκοῦσιν ἄνθρωποι
δίγλωττοι. περὶ δὲ τοῦ Πελασγικοῦ ἔθνεος ὅδε ὁ λό-
γος· ἔνι δὲ τι καὶ Χαλκιδικὸν, τὸ δὲ πλειστον Πε-
25 λασγικὸν τῶν καὶ Ληϊμόν ποτε καὶ Ἀθήνας οἰκη-
σάντων Τυρρηναῶν. Σοφοκλεῖ δ' ἐν Ἰνάχῳ δράματι
ἀνάπαιστον ὑπὸ τοῦ χοροῦ λεγόμενον πεποιῆται
ὥδε·

30 Ἴναχε νᾶτορ, πατὸ τοῦ κρηναῶν
πατρὸς Ὠκεανοῦ, μέγα πρῆσβεύων
Ἄργους τε γύναις Ἦρας τε πάγοις,
καὶ Τυρρηνοῖσι Πελασγοῖς.

Τυρρησίας μὲν γὰρ δὴ ὄνομα τὸν χρόνον ἐκείνον ἐνὰ τὴν Ἑλλάδα ἦν, καὶ πᾶσα ἡ προσεσπέριος Ἰταλία τὰς κατὰ ἔθνος ὀνομασίας ἀφαιρεθεῖσα τὴν ἐπίκλησιν ἐκείνην ἐλάμβανεν, ὥσπερ καὶ τῆς Ἑλλάδος ἄλλη τε πολλαχῆ καὶ περὶ τὴν καλουμένην νῦν Πελοπόννησον ἐγένετο· ἐπὶ γὰρ ἐνὸς τῶν οἰκούντων ἐν αὐτῇ ἔθνῶν, τοῦ Ἀχαϊκοῦ, καὶ ἡ σύμπασα χερρόνησος, ἐν ἣ καὶ τὸ Ἀρκαδικὸν καὶ τὸ Ἰωνικὸν καὶ ἄλλα συχνὰ ἔθνη ἔνεστιν, Ἀχαῖα ὠνομάσθη.

XXVI. Ὁ δὲ χρόνος ἐν ᾧ τὸ Πελασγικὸν κακοῦ- 10
σθαι ἤρξατο, δευτέρᾳ γενεᾷ σχεδὸν πρὸ τῶν Τρωικῶν ἐγένετο· διέτεινε δὲ καὶ μετὰ τὰ Τρωικὰ, ἕως εἰς ἐλάχιστον συνεστάλη τὸ ἔθνος. ἔξω γὰρ Κρότωνος τῆς ἐν Ὀμβρικοῖς πόλεως ἀξιολόγου, καὶ εἰ δὴ τι ἄλλο ἐν τῇ Ἀβοριγίνων οἰκισθὲν ἐτύγχανε, τὰ λοιπὰ τῶν 15
Πελασγῶν διεφθάρη κολλίσματα. ἡ δὲ Κρότων ἄχρι πολλοῦ διαφυλάξασα τὸ παλαιὸν σχῆμα χρόνος οὐ πολὺς ἐξ οὗ τὴν τε ὀνομασίαν καὶ τοὺς οἰκήτορας ἤλλαξε· καὶ νῦν ἐστὶ Ῥωμαίων ἀποικία, καλεῖται δὲ Κορθωνία. οἱ δὲ τῶν ἐκλιπόντων τὴν χώραν Πε- 20
λασγῶν κατασχόντες τὰς πόλεις ἄλλοι τε πολλοὶ ἦσαν, ὡς ἕκαστοὶ τισιν ἔτυχον ὁμοτέρμονας τὰς οἰκήσεις ἔχοντες, καὶ ἐν τοῖς μάλιστα πλείστας τε καὶ ἀρίστας Τυρρηνοί. τοὺς δὲ Τυρρηνοὺς οἱ μὲν αὐτόχθονας Ἰταλίας ἀποφαίνουσιν, οἱ δὲ ἐπήλυδας· καὶ τὴν ἐπω- 25
νυμίαν αὐτοῖς ταύτην οἱ μὲν αὐθυγενεὲς τὸ ἔθνος κοιοῦντες ἐπὶ τῶν ἐρηνμάτων, ἃ πρῶτοι τῶν τῆδε οἰκούντων κατεσκεύασαντο, τεθῆναι λέγουσι· τύρσεις γὰρ καὶ παρὰ Τυρρηνοῖς αἱ ἐντεῖχιοι καὶ στεγαναὶ οἰκήσεις ὀνομάζονται ὥσπερ παρ' Ἑλλησιν. ἀπὸ δὴ 30
τοῦ συμβεβηκότος αὐτοῖς ἀξιοῦσι τεθῆναι τοῦνομα, ὥσπερ καὶ τοῖς ἐν Ἀσίᾳ Μοσσυνοῖκοις· οἰκοῦσι μὲν

γὰρ δὴ κάκεινοι ἐπὶ ξυλίνοις ὡσπερὰν πύργοις ὑψηλοῖς σταυρώμασι, μόσσυνας αὐτὰ καλοῦντες.

XXVII. Οἱ δὲ μετανάστας αὐτοὺς μυθολογοῦντες εἶναι Τυρρηθὸν ἀποφαίνουσιν ἡγεμόνα τῆς ἀποικίας
 5 γενόμενον ἀφ' ἑαυτοῦ θέσθαι τῷ ἔθνει τοῦνομα· τοῦτον δὲ Λυδὸν εἶναι τὸ γένος ἐκ τῆς πρότερον Μηονίας καλουμένης, παλαιὸν δὲ τινα μετανάστην ὄντα· εἶναι δ' αὐτὸν πέμπτον ἀπὸ Διὸς, λέγοντες ἐκ Διὸς καὶ Γῆς Μάνην γενέσθαι πρῶτον ἐν τῇ γῇ ταύ-
 10 τη βασιλέα· τούτου δὲ καὶ Καλλιρόης τῆς Ὀκεανοῦ θυγατρὸς γεννηθῆναι Κότυν· τῷ δὲ Κότυϊ γήμαντι θυγατέρα Τύλλον τοῦ γηγενοῦς Ἀλλῆν δύο γενέσθαι παῖδας Ἀσίην καὶ Ἄτυν· ἐκ δὲ Ἄτυος καὶ Καλ-
 15 λιθέας τῆς Χωραίου Λυδὸν φῦναι καὶ Τυρρηθόν· καὶ τὸν μὲν Λυδὸν αὐτοῦ καταμείναντα τὴν πατρῴαν ἀρχὴν παραλαβεῖν καὶ ἀπ' αὐτοῦ Λυδίαν τὴν γῆν ὀνομασθῆναι· Τυρρηθὸν δὲ τῆς ἀποικίας ἡγησάμενον πολλὴν κτήσασθαι τῆς Ἰταλλίας καὶ τοῖς συναρα-
 20 Ἡροδότῳ δὲ εἰρηται Ἄτυος τοῦ Μάνεω παῖδες οἱ περὶ Τυρρηθὸν, καὶ ἡ μετανάστασις τῶν Μηόνων εἰς Ἰταλίαν οὐχ ἐκούσιος. φησὶ γὰρ ἐπὶ τῆς Ἄτυος ἀρχῆς ἀφορίαν καρπῶν ἐν τῇ γῇ Μηόνων γενέσθαι, τοὺς δὲ ἀνθρώπους τέως μὲν ὑπὸ τῆς φιλοχωρίας κρατου-
 25 μένους πολλὰ διαμηχανήσασθαι πρὸς τὴν συμφορὰν ἀλεξητήρια, τῇ μὲν ἑτέρα τῶν ἡμερῶν μέτρια σιτία προσφερομένους, τῇ δ' ἑτέρα διακαρτεροῦντας· χρο-
 νίζοντος δὲ τοῦ δεινοῦ διανείμαντας ἅπαντα τὸν δῆμον διχῆ κλήρους ταῖς μοίραις ἐπιβαλεῖν· τὸν μὲν
 30 ἐπ' ἐξόδῳ τῆς χώρας, τὸν δ' ἐπὶ μονῇ, καὶ τῶν Ἄτυος παίδων τὸν μὲν τῇ προσνεῖμαι, τὸν δὲ τῇ λαχούσης δὲ τῆς ἅμα Λυδῷ μοίρας τὴν μὲν ἀμείνω τύχην, ἐκχωρῆ-

σαι τὴν ἑτέραν ἀπολαχοῦσαν τῶν χρημάτων τὰ μέρη, ὀρμισαμένην δ' ἐπὶ τοῖς ἑσπερίοις μέρεσι τῆς Ἰταλίας, ἔνθα ἦν Ὀμβρικοὶς ἢ οἰκησις, αὐτοῦ καταμείναςαν ἰδρῦσασθαι πόλεις τὰς ἔτι καὶ κατ' αὐτὸν ἐκείνον οὔσας.

XXVIII. Τούτῳ τῷ λόγῳ πολλοὺς καὶ ἄλλους 5
συγγραφεῖς περὶ τοῦ Τυρρηνῶν γένους χρησαμένους ἐπίσταμαι, τοὺς μὲν κατὰ ταῦτα, τοὺς δὲ μεταθέντας τὸν οἰκισμὸν καὶ τὸν χρόνον. ἔλεξαν γὰρ δὴ τινες Ἡρακλέους υἱὸν εἶναι τὸν Τυρρηνὸν ἐξ Ὀμφάλης τῆς Λυδῆς γενόμενον· τοῦτον δ' ἀφικόμενον εἰς Ἰταλίαν 10 ἐκβαλεῖν τοὺς Πελασγοὺς ἐκ τῶν πόλεων οὐχ ἀπασῶν, ἀλλ' ὅσαι πέραν ἦσαν τοῦ Τεβέριος ἐν τῷ βορειῷ μέρει. ἕτεροι δὲ Τηλέφου παῖδα τὸν Τυρρηνὸν ἀποφαίνουσιν, ἐλθεῖν δὲ μετὰ Τροίας ἄλωσιν εἰς Ἰταλίαν. Ξάνθος δὲ ὁ Λυδὸς ἱστορίας παλαιᾶς εἰ καὶ τις ἄλλος 15 ἔμπειρος ᾖν, τῆς δὲ πατρῴου καὶ βεβαιωτῆς ᾖν οὐδενὸς ὑποδεέστερος νομισθεὶς, οὔτε Τυρρηνὸν ᾠνόμακεν οὐδαμοῦ τῆς γραφῆς δυνάστην Λυδῶν οὔτε ἀποικίαν Μηόνων εἰς Ἰταλίαν κατασχοῦσαν ἐπίσταται Τυρρηνίας τε μνήμην ὡς Λυδῶν ἀποικίσεως ταπεινοτέρων ἄλλων 20 μεμνημένος οὐδεμίαν πεποίηται. Ἄττος δὲ παῖδας γενέσθαι λέγει Λυδὸν καὶ Τόρηβον, τούτους δὲ μερισαμένους τὴν πατρῴαν ἀρχὴν ἐν Ἀσίᾳ καταμεῖναι ἀμφοτέρους· καὶ τοῖς ἔθνεσιν ᾧν ἤρξαν ἐπ' ἐκείνων φησὶ τεθῆναι τὰς ὀνομασίας, λέγων ὧδε· ἀπὸ Λυδοῦ 25 μὲν γίνονται Λυδοὶ, ἀπὸ Τορήβου δὲ Τόρηβοί. τούτων ἡ γλῶσσα ὀλίγον παραφέρει, καὶ νῦν ἔτι ξυνοῦσιν ἀλλήλοις ῥήματα οὐκ ὀλίγα, ὥσπερ Ἴωνες καὶ Δωριεῖς. Ἑλλάνικος δὲ ὁ Λέσβιος τοὺς Τυρρηνοὺς φησὶ Πελασγοὺς πρότερον καλουμένους, ἐπειδὴ κατῶ- 30 κησαν ἐν Ἰταλίᾳ, παραλαβεῖν ἦν νῦν ἔχουσι προσηγορίαν. ἔχει δὲ αὐτῷ ἐν Φορωνίδι ὁ λόγος ὧδε· τοῦ

Πελασγοῦ τοῦ βασιλέως αὐτῶν καὶ Μενίπης τῆς Πηνειοῦ ἐγένετο Φράστωρ, τοῦ δὲ Ἀμύντωρ, τοῦ δὲ Τευταμίδης, τοῦ δὲ Νάνας. ἐπὶ τούτου βασιλεύοντος οἱ Πελασγοὶ ὑπ' Ἑλλήνων ἀνέστησαν, καὶ ἐπὶ Σπινῆτι ποταμῷ ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ τὰς νῆας καταλιπόντες Κρότωνα πόλιν ἐν μεσογείᾳ εἶλον καὶ ἐντεῦθεν ὀρμώμενοι τὴν νῦν καλουμένην Τυρρηνίαν ἐκτίσαν. Μυρσίλος δὲ τὰ ἔμπαλιν ἀποφαινόμενος Ἑλλαυλικῶς τοὺς Τυρρηνοὺς φησιν, ἐπειδὴ τὴν ἑαυτῶν ἐξέλιπον, ἐν τῇ πλάνῃ μετονομασθῆναι Πελαργοὺς, τῶν ὀρνέων τοῖς καλουμένοις πελαργοῖς εἰκασθέντας, ὡς κατὰ ἀγέλας ἐφοίτων εἰς τε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν βάρβαρον· καὶ τοῖς Ἀθηναίοις τὸ τεῖχος τὸ περὶ τὴν ἀκρόπολιν, τὸ Πελαργικὸν καλούμενον, τούτους περιβαλεῖν.

15 XXVIII. Ἐμοὶ μέντοι δοκοῦσιν ἅπαντες ἁμαρτάνειν οἱ πεισθέντες ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος εἶναι τὸ Τυρρηρικὸν καὶ τὸ Πελαργικόν. τῆς μὲν γὰρ ὀνομασίας ἀπολαῦσαι ποτε αὐτοὺς τῆς ἀλλήλων οὐδὲν θαυμαστὸν ἦν, ἐπεὶ καὶ ἄλλα δὴ τινα ἔθνη, τὰ μὲν Ἑλλήνων, τὰ δὲ βαρβάρων, ταῦτ' ἔπαθεν, ὥσπερ τὸ Τρωικὸν καὶ τὸ Φρυγικὸν ἀγχοῦ οἰκοῦντα ἀλλήλων· (πολλοὶς γέ τοι γένος ἐν ἄμφω ταῦτ' ἐνομίσθη, κλήσει διαλλάττον οὐ φύσει) καὶ οὐχ ἥμιστα τῶν ἄλλοθὶ που συνωνυμίας ἐπικερασθέντων καὶ τὰ ἐν Ἰταλίᾳ 25 ἔθνη τὸ αὐτὸ ἔπαθεν. ἦν γὰρ δὴ χρόνος ὅτε καὶ Λατῖνοι καὶ Ὀμβρικοὶ καὶ Αὔσονες καὶ συχνοὶ ἄλλοι Τυρρηνοὶ ὑφ' Ἑλλήνων ἐλέγοντο, τῆς διὰ μακροῦ τῶν ἔθνῶν οἰκήσεως ἀσαφῆ ποιούσης τοῖς πρόσω τὴν ἀκρίβειαν· τὴν τε Ῥώμην αὐτὴν πολλοὶ τῶν συγγραφέων Τυρρηνίδα πόλιν εἶναι ὑπέλαβον. ὀνομάτων μὲν οὖν μεταλλαγὴν, ἐπεὶ καὶ βίων, πείθουμαι τοῖς 30 ἔθνεσι γενέσθαι· κοινοῦ δὲ ἄμφω μετεκληφέναι γέ-

77 νους οὐ πείθομαι, πολλοῖς τε ἄλλοις καὶ μάλιστα ταῖς
 φωναῖς αὐτῶν διηλλαγμέναις καὶ οὐδεμίαν ὁμοιότητα
 σωζούσαις τεκμαιρόμενος. 'καὶ γὰρ δὴ οὔτε Κροτω-
 νιαῖται' ὡς φησιν Ἡρόδοτος 'οὐδαμοῖς τῶν νῦν σφεας
 περιοικούντων εἰσὶν ὁμόγλωσσοι οὔτε Πλακιηνοί, σφί- 5
 σι δ' ὁμόγλωσσοι. δηλοῦσι δὲ ὅτι, τὸν ἠνείκαντο
 γλώσσης χαρακτῆρα μεταβαίνοντες ἐς ταῦτα τὰ χωρία,
 τοῦτον ἔχουσιν ἐν φυλακῇ.' καίτοι τί θαυμάσειεν ἄν
 τις, εἰ Πλακιανοῖς μὲν τοῖς περὶ τὸν Ἑλλήσποντον
 οἰκοῦσιν ὁμοίαν διάλεκτον εἶχον οἱ Κροτωνιαῖται, 10
 ἐπειδὴ Πελασγοὶ ἦσαν ἀμφοτέρω ἀρχῆθεν, Τυρρη-
 νοῖς δὲ τοῖς ἔγγιστα οἰκοῦσι μηδὲν ὁμοίαν; εἰ γὰρ τὸ
 συγγενὲς τῆς ὁμοφωνίας αἴτιον ὑποληπτέον, θάτερον
 78 δὴ πού τῆς διαφωνίας· οὐ γὰρ δὴ κατὰ γε τὸ αὐτὸ ἐγ-
 χωρεῖ νομίζειν ἀμφοτέρω. καὶ γὰρ δὴ τὸ μὲν ἕτερον 15
 καὶ λόγον ἄν τινα εἶχε γενόμενον, τὸ δὴ τοὺς πρόσω-
 τὰς οἰκήσεις ἀπ' ἀλλήλων ποιησαμένους ὁμοεθνεῖς
 μηκέτι διασώζειν τὸν αὐτὸν τῆς διαλέκτου χαρακτῆρα
 διὰ τὰς πρὸς τοὺς πέλας ὁμιλίας· τὸ δὲ τοὺς ἐν τοῖς
 αὐτοῖς οἰκοῦντας χωρίοις μηδ' ὅτιοῦν κατὰ τὴν φω- 20
 νὴν ἀλλήλοις ὁμολογεῖν ἐκ ταύτου φύντας γένους
 οὐδένα λόγον ἔχει.

XXX. Τούτῳ μὲν δὴ τῷ τεκμηρίῳ χρώμενος
 ἕτερος εἶναι πείθομαι τῶν Τυρρηνῶν τοὺς Πελασ-
 γούς. οὐ μὲν δὴ οὐδὲ Λυδῶν τοὺς Τυρρηνοὺς ἀποί- 25
 κους οἶομαι γενέσθαι· οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνοις ὁμόγλωσ-
 σοί εἰσιν, οὐδ' ἔστιν εἰπεῖν ὡς φωνῇ μὲν οὐκέτι
 χρῶνται παραπλησίᾳ, ἄλλα δὲ τινα διασώζουσι τῆς
 μητροπόλεως γῆς μηνύματα. οὔτε γὰρ θεοὺς Λυδοῖς
 τοὺς αὐτοὺς νομίζουσιν οὔτε νόμοις οὔτ' ἐπιτηδεύ- 30
 μασι κέχρηται παραπλησίοις, ἀλλὰ κατὰ γε ταῦτα
 πλεον Λυδῶν διαφέρουσιν ἢ Πελασγῶν. κινδυνεύ-

ονσι γὰρ τοῖς ἀληθεῖσι μᾶλλον εἰκότα λέγειν οἱ μηδα- 79
 μόνει ἀφιγμένον, ἀλλ' ἐπιχώριον τὸ ἔθνος ἀποφαί-
 νοντες, ἐπειδὴ ἀρχαῖόν τε πάνυ καὶ οὐδενὶ ἄλλῳ γένει
 οὔτε ὁμόγλωσσον οὔτε ὁμοδίαιτον εὐρίσκειται. ἄνο-
 5 μάσθαι δ' ὑφ' Ἑλλήνων αὐτὸ τῇ προσηγορίᾳ ταύτῃ
 οὐδὲν κωλύει, καὶ διὰ τὰς ἐν ταῖς τύρσεσιν οἰκήσεις
 καὶ ἀπ' ἀνδρὸς δυνάστου. Ῥωμαῖοι μέντοι ἄλλαις
 αὐτὸ προσαγορεύουσιν ὀνομασίαις· καὶ γὰρ ἐπὶ τῆς
 χώρας, ἐν ἣ ποτε ᾤκησαν, Ἐτρουρίας προσαγορευο-
 10 μένης Ἐτρούσκους καλοῦσι τοὺς ἀνθρώπους· καὶ ἐπὶ
 τῆς ἐμπειρίας τῶν περὶ τὰ θεῖα σεβάσματα λειτουρ-
 γιῶν, διαφέροντας εἰς αὐτὴν ἐτέρων, νῦν μέντοι ἀσα-
 φέστερον, πρότερον δ' ἀκριβοῦντες τοῦνομα ὡσπερ
 Ἕλληνες Θουσκούς ἐκάλουν· αὐτοὶ μέντοι σφᾶς ἀν- 80
 15 τοὺς ἐπὶ τῶν ἡγεμόνων τινὸς Ῥασέννα τὸν αὐτὸν ἐκεί-
 νῳ τρόπον ὀνομάζουσι. πόλεις δὲ ἄστινας ᾤκισαν οἱ
 Τυρρηνοὶ, καὶ πολιτευμάτων οὐστυνας κατεστήσαντο
 κόσμους, δυνάμιν τε ὀπόσην οἱ σύμπαντες καὶ ἔργα
 εἰ τινα μνήμης ἄξια διεπράξαντο, τύχαις τε ὁποίαις
 20 ἐχρήσαντο, ἐν ἐτέρῳ δηλωθήσεται λόγῳ. τὸ δ' οὖν
 Πελασγικὸν φῦλον, ὅσον μὴ διεφθάρη τε καὶ κατὰ
 τὰς ἀποικίας διεσπάσθη, διέμεινε δὲ ὀλίγον ἀπὸ πολ-
 λοῦ, μετὰ τῶν Ἀβοριγίνων πολιτευόμενον ἐν τούτοις
 ὑπελείφθη τοῖς χωρίοις, ὅπου σὺν χρόνῳ τὴν Ῥώμην
 25 οἱ ἔκγονοι αὐτῶν σὺν τοῖς Ἀλβανοῖς ἐπόλισαντο. καὶ
 τὰ μὲν ὑπὲρ τοῦ Πελασγῶν γένους μυθολογούμενα
 τοιάδε ἐστί.

XXXI. Μετὰ δὲ οὐ πολὺν χρόνον στόλος ἄλλος
 Ἑλληνικὸς εἰς ταῦτα τὰ χωρία τῆς Ἰταλίας κατάγεται,
 30 ἐξηκοστῷ μάλιστα ἔτει πρότερον τῶν Τρωικῶν, ὡς
 αὐτοὶ Ῥωμαῖοι λέγουσιν, ἐκ Παλλαντίου πόλεως Ἀρ-
 καδικῆς ἀναστάς. ἡγεῖτο δὲ τῆς ἀποικίας Εὐάνδρος 81

Ἐρομοῦ γενόμενος καὶ νύμφης τινὸς Ἀρκασίην ἐπιχω-
 ρίας, ἣν οἱ μὲν Ἕλληνες Θέμιν εἶναι λέγουσι καὶ θεο-
 φόρητον ἀποφαίνουσι, οἱ δὲ τὰς Ῥωμαϊκὰς συγγρά-
 φαντες ἀρχαιολογίας τῇ πατρῷῳ γλώσσῃ Καρμέντιν
 ὀνομάζουσι· εἴη δ' ἂν Ἑλλάδι φωνῇ Θεσπιφδὸς τῇ 5
 νύμφῃ τοῦνομα· τὰς μὲν γὰρ ᾠδὰς καλοῦσι Ῥωμαῖοι
 κάρμινα, τὴν δὲ γυναικα ταύτην ὁμολογοῦσι δαιμο-
 νίῳ πνεύματι κατάσχετον γινομένην τὰ μέλλοντα
 συμβάλειν τῷ πλήθει δι' ᾠδῆς προλέγειν. ὁ δὲ στό-
 λος οὗτος οὐκ ἀπὸ τοῦ κοινοῦ τῆς γνώμης ἐπέμφθη, 10
 ἀλλὰ στασιάζαντος τοῦ δήμου τὸ ἐλαττωθὲν ἐκούσιον
 82 μέρος ὑπέξηλθεν. ἐτύγγανε δὲ τότε τὴν βασιλείαν
 τῶν Ἀβοριγίνων παρειληφὼς Φαῦνος, Ἄρσος ὡς φα-
 σιν ἀπόγονος, ἀνῆρ μετὰ τοῦ δραστηρίου καὶ συνε-
 τὸς, καὶ αὐτὸν ὡς τῶν ἐπιχωρίων τινὰ Ῥωμαῖοι δαι- 15
 μόνων θυσίαις καὶ ᾠδαῖς γεραίρουσιν. οὗτος ὁ ἀνὴρ
 δεξάμενος κατὰ πολλὴν φιλότητα τοὺς Ἀρκαδας ὀλί-
 γους ὄντας, δίδωσιν αὐτοῖς τῆς αὐτοῦ χώρας ὀπόσην
 ἐβούλοντο. οἱ δὲ Ἀρκαδες, ὡς ἡ Θέμις αὐτοῖς ἐπι-
 θειάζουσα ἐφραξεν, αἰροῦνται λόφον ὀλίγον ἀπέχοντα 20
 τοῦ Τεβέριος, ὃς ἐστὶ νῦν ἐν μέσῳ μάλιστα τῆς Ῥω-
 μαίων πόλεως, καὶ κατασκευάζονται πρὸς αὐτῷ κώ-
 μην βραχεῖαν, θυσιῶν ἀλιευτικοῖς πληρώμασιν ἐν οἷς
 ἀπανέστησαν τῆς Ἑλλάδος ἀποχωρῶσαν, ἣν ἐμελλε τὸ
 πεπερωμένον σὺν χρόνῳ θήσειν ὄσην οὐθ' Ἑλλάδα 25
 πόλιν οὔτε βάρβαρον κατὰ τε οἰκῆσεως μέγεθος καὶ
 κατὰ δυναστείας ἀξίωσιν καὶ τὴν ἄλλην ἄπασαν εὐ-
 83 τυλίαν, χρόνον τε ὀπόσον ἂν ὁ θνητὸς αἰὼν ἀντέχη
 πόλεων μάλιστα πασῶν μνημονευθησομένην. ὄνομα
 δὲ τῷ πόλῳσιματι τούτῳ τίθενται Παλλάντιον ἐπὶ τῆς 30
 ἐν Ἀρκαδίᾳ σφῶν μητροπόλεως· νῦν μέντοι Παλά-
 τιον ὑπὸ Ῥωμαίων λέγεται συγγέαντος τοῦ χρόνου τὴν

ἀκρίβειαν καὶ παρέχει πολλοῖς ἀτόπων ἐτυμολογιῶν ἀφορμὰς·

XXXII. ὡς δὲ τινες ἱστοροῦσιν, ὧν ἐστὶ καὶ Πολύβιος ὁ Μεγαλοπολίτης, ἐπὶ τινος μαιρακίου Πάλλαντος ἀυτόθι τελευτήσαντος· τοῦτον δὲ Ἡρακλέους εἶναι παῖδα καὶ Λάυνας τῆς Εὐάνδρου θυγατρὸς· χῶσαντα δ' αὐτῷ τὸν μητροπάτορα τάφον ἐπὶ τῷ λόφῳ Παλλάντιον ἐπὶ τοῦ μαιρακίου τὸν τόπον ὀνομάσαι. ἐγὼ μέντοι οὔτε τάφον ἐθεασάμην ἐν Ῥώμῃ Πάλλαντος οὔτε χοᾶς ἔμαθον ἐπιτελουμένας οὔτε ἄλλο τῶν τοιουτοτρόπων οὐδὲν ἠδυνήθην μαθεῖν, καίτοι 84 γε οὐκ ἀμνήστου τῆς οἰκίας ταύτης ἀφειμένης οὐδ' ἀμολοῦρου τιμῶν αἷς τὸ δαιμόνιον γένος ὑπ' ἀνθρώπων γεραίρεται. καὶ γὰρ Εὐάνδρῳ θυσίας ἔμαθον ὑπὸ 15 Ῥωμαίων ἐπιτελουμένας ὁσέτη δημοσίᾳ καὶ Καρμέντη, καθάπερ τοῖς λοιποῖς ἤρωσι καὶ δαίμοσι, καὶ βωμοὺς ἐθεασάμην ἰδρυμένους, Καρμέντη μὲν ὑπὸ τῷ καλουμένῳ Καπιτωλίῳ παρὰ ταῖς Καρμεντίσι πύλαις, Εὐάνδρῳ δὲ πρὸς ἑτέρῳ τῶν λόφων Ἀνευτίῳ λε- 20 γομένῳ τῆς Τριδύμου πύλης οὐ πρόσω· Πάλλαντι δὲ οὐδὲν οἶδα τούτων γινόμενον. οἱ δ' οὖν Ἀρκάδες ὑπὸ τῷ λόφῳ συνοικισθέντες τὰ τε ἄλλα διεκόσμου τὸ κτίσμα τοῖς οἰκοθεν νομίμοις χρώμενοι καὶ ἱερὰ ἰδρύνονται, πρῶτον μὲν τῷ Λυκαίῳ Πανὶ τῆς Θέμιδος 25 ἐξηγουμένης (Ἀρκάσι γὰρ θεῶν ἀρχαιότατός τε καὶ τιμιώτατος ὁ Πάν) χωρίον ἐξευρόντες ἐπιτήδειον, ὃ καλοῦσι Ῥωμαῖοι Λουπερκάλιον, ἡμεῖς δ' ἂν εἰποίμεν 85 Λύκαιον. νῦν μὲν οὖν συμπεπολισμένων τῷ τεμένει τῶν πέριξ χωρίων δυσεῖκαστος γέγονεν ἢ παλαιὰ 30 τοῦ τόπου φύσις, ἣν δὲ τὸ ἀρχαῖον ὡς λέγεται σπήλαιον ὑπὸ τῷ λόφῳ μέγα, δρυμῶ λασίῳ κατηρηφές, καὶ κρηνίδες ὑπὸ ταῖς πέτραις ἐμβύθιοι, ἣ τε

προσεχῆς τῷ κρημνῷ νάπη πυκνοῖς καὶ μεγάλοις δέν-
δρεσιν ἐπίσκιος. ἔνθα βωμὸν ἰδρυσάμενοι τῷ θεῷ
τὴν πάτριον θυσίαν ἐπετέλεσαν, ἣν μέχρι τοῦ καθ'
ἡμᾶς χρόνου Ῥωμαῖοι θύουσιν ἐν μηνὶ Φεβρουαρίῳ
μετὰ τὰς χειμερινὰς τροπὰς, οὐδὲν τῶν τότε γενομέ- 5
νων μετακινούντες· ὁ δὲ τρόπος τῆς θυσίας ἐν τοῖς
ἔπειτα λεχθήσεται. ἐπὶ δὲ τῇ κορυφῇ τοῦ λόφου τὸ
τῆς Νίκης τέμενος ἐξελόντες θυσίας καὶ ταύτη κατε-
στήσαντο διετησίους, ἄς καὶ ἐπ' ἐμοῦ Ῥωμαῖοι ἔθνον.

XXXIII. Ταύτην δὲ Ἀρκαδὲς μυθολογοῦσι Πάλ- 10
λαντος εἶναι θυγατέρα τοῦ Λυκάονος· τιμὰς δὲ παρ'
86 ἀνθρώπων ἄς ἔχει νῦν Ἀθηναῖς βουλήσει λαβεῖν, γε-
νομένην τῆς θεοῦ σύντροφον. δοθῆναι γὰρ εὐθύς
ἀπὸ γονῆς τὴν Ἀθηναῖν Πάλλαντι ὑπὸ Διὸς καὶ παρ'
ἐκείνῳ τέως εἰς ὦραν ἀφίκετο τραφῆναι. ἰδρύσαν- 15
το δὲ καὶ Δήμητρος ἱερὸν καὶ τὰς θυσίας αὐτῇ διὰ
γυναικῶν τε καὶ νηφαλίους ἔθυσαν, ὡς Ἑλλησι νόμος,
ὧν οὐδὲν ὁ καθ' ἡμᾶς ἥλλαξε χρόνος. ἀπέδειξαν δὲ
καὶ Ποσειδῶνι τέμενος Ἰππίῳ καὶ τὴν ἑορτὴν Ἰππο-
κράτεια μὲν ὑπ' Ἀρκαδῶν, Κωνσουάλια δὲ ὑπὸ Ῥω- 20
μαίων λεγόμενα κατεστήσαντο, ἐν ἧ παρα Ῥωμαίοις
ἐξ ἔθους ἐλινύουσιν ἔργων ἵπποι καὶ ὄρεις καὶ στέ-
φονται τὰς κεφαλὰς ἄνθεσι. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τε-
μένη καὶ βωμοὺς καὶ βρέτη θεῶν καθωσίωσαν, ἀγι-
87 σμούς τε καὶ θυσίας κατεστήσαντο πατέριους, αἱ μέχρι 25
τῶν κατ' ἐμὲ χρόνων τὸν αὐτὸν ἐγίνοντο τρόπον. οὐ
θανυμάσαιμι δ' ἂν εἰ καὶ παρεῖνται τινες διαφυγοῦσαι
τὴν τῶν ἐπιγινομένων μνήμην ἀπὸ τοῦ πάνυ ἀρ-
χαίου· ἀλλ' ἀποχωρῶσί γε αἱ νῦν ἔτι γινόμεναι τεκμή-
ρια εἶναι τῶν Ἀρκαδικῶν ποτε νομίμων· λεχθήσεται 30
δὲ περὶ αὐτῶν ἐπὶ πλεον ἐν ἑτέροις. λέγονται δὲ καὶ
γραμμάτων Ἑλληνικῶν χοῆσιν εἰς Ἰταλίαν πρῶτοι

διακομίσαι νεωστὶ φανεῖσαν Ἀρκάδες καὶ μουσικὴν
 τὴν δι' ὀργάνων, ἃ δὴ λύραι τε καὶ τρίγωνα καὶ αὐ-
 λοὶ καλοῦνται, τῶν προτέρων ὅτι μὴ σύριγξι ποιμε-
 νικαῖς οὐδενὶ ἄλλῳ μουσικῆς τεχνήματι χρωμένων,
 5 νόμους τε θέσθαι καὶ τὴν δίαιταν ἐκ τοῦ θηριώδους
 ἐπὶ πλείστον εἰς ἡμερότητα μεταγαγεῖν τέχνας τε καὶ
 ἐπιτηδεύματα καὶ ἄλλα πολλὰ τινὰ ὠφελήματα εἰς
 τὸ κοινὸν καταθεῖναι, καὶ διὰ ταῦτα πολλῆς ἐπιμε-
 λείας τυγχάνειν πρὸς τῶν ὑποδεξαμένων. τοῦτο δεύ-
 10 τερον ἔθνος Ἑλληνικὸν μετὰ Πελασγοῦς ἀφικόμενον
 εἰς Ἰταλίαν κοινὴν ἔσχε μετὰ τῶν Ἀβοριγίνων οἰκη-
 σιν ἐν τῷ κρατίστῳ τῆς Ῥώμης ἰδρυσάμενον χωρίῳ.

XXXIII. Ὀλίγοις δ' ὕστερον ἔτεσι μετὰ τοὺς
 Ἀρκάδας ἄλλος εἰς Ἰταλίαν ἀφικνεῖται στόλος Ἑλλη-
 15 νικὸς ἄγοντος Ἡρακλέους, ὃς Ἰβηρίαν καὶ τὰ μέχρι
 δυσμῶν ἡλίου πάντα χειρῶσάμενος ἤκεν. ἐξ ὧν τινες
 Ἡρακλέα παραιτησάμενοι τῆς πραγματείας ἀφεθῆναι,
 περὶ ταῦτα τὰ χωρία ὑπέμειναν καὶ πολίξονται λόφον
 ἐπιτηδεῖον εὐρόντες, τρισταδίῳ δὲ μάλιστα μήκει τοῦ
 20 Παλλαντίου διειργόμενον, ὃς νῦν μὲν Καπετωλῖνος
 ὀνομάζεται, ὑπὸ δὲ τῶν τότε ἀνθρώπων Σατούρνιος
 ἐλέγετο, ὥσπερ ἂν εἴποι τις Ἑλλάδι φωνῇ Κρόνιος.
 τῶν δὲ ὑπολειφθέντων οἱ μὲν πλείους ἦσαν Πελο-
 ποννήσιοι, Φενεᾶται τε καὶ Ἐπειοὶ οἱ ἐξ Ἥλιδος, οἷς
 25 οὐκέτι πόθος ἦν τῆς οἰκαδε ὁδοῦ διαπεπορθημένης
 αὐτοῖς τῆς πατρίδος ἐν τῷ πρὸς Ἡρακλέα πολέμῳ,
 ἐμέμικτο δὲ τι καὶ Τρωικὸν αὐτοῖς τῶν ἐπὶ Λαομέ-
 δοντος αἰχμαλώτων ἐξ Ἰλλίου γενομένων ὅτε τῆς πό-
 λεως Ἡρακλῆς ἐκράτησε. δοκεῖ δὲ μοι καὶ τοῦ ἄλλου
 30 στρατοῦ πᾶν, εἴ τι καματηρὸν ἢ τῇ πλάνῃ ἀχθόμενον
 ἦν, ἀφῆσιν τῆς στρατείας αἰτησάμενον ἐν τῷ χωρίῳ
 τῷδε ὑπομείναι. τὸ δὲ ὄνομα τῷ λόφῳ τινὲς μὲν

ὡςπερ ἔφην ἀρχαίον οἰονται εἶναι, καὶ δι' αὐτὸ τοὺς Ἐπειοὺς οὐχ ἤκιστα φιλοχωρῆσαι τῷ λόφῳ, μνήμη τοῦ ἐν Ἡλιδι Κρονίου λόφου, ὃς ἐστὶν ἐν τῇ Πισάτιδι γῆ ποταμοῦ πλησίον Ἀλφειοῦ, καὶ αὐτὸν ἱερὸν τοῦ Κρόνου νομίζοντες Ἕλητοι θυσίαις καὶ ἄλλαις τιμαῖς 5
 συνιόντες γεραίρουσιν ἐν ὠρισμένοις χρόνοις. Εὐξενος δὲ ποιητῆς ἀρχαῖος καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν Ἰταλικῶν μυθογράφων ὑπ' αὐτῶν οἰονται Πισατῶν διὰ τὴν ὁμοιότητα τοῦ παρὰ σφίσι Κρονίου τεθῆναι τῷ τόπῳ τοῦνομα, καὶ τὸν βωμὸν τῷ Κρόνῳ τοὺς Ἐπειοὺς 10
 ἰδρύσασθαι μεθ' Ἡρακλέους, ὃς ἐτι καὶ νῦν διαμένει παρὰ τῇ ρίζῃ τοῦ λόφου κατὰ τὴν ἄνοδον τὴν ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς φέρουσιν εἰς τὸ Καπετώλιον, τὴν τε θυσίαν, ἣν καὶ ἐπ' ἐμοῦ Ῥωμαῖοι ἔθουον φυλάττοντες τὸν Ἑλληνικὸν νόμον, ἐκείνους εἶναι τοὺς καταστησα- 15
 μένους. ὡς δ' ἐγὼ συμβαλλόμενος εὐρίσκω, καὶ πρὶν Ἡρακλέα ἐλθεῖν εἰς Ἰταλίαν ἱερὸς ἦν ὁ τόπος τοῦ Κρόνου καλούμενος ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων Σατούρνιος, καὶ ἡ ἄλλη δὴ ἀκτὴ σύμπασα ἡ νῦν Ἰταλία καλουμένη τῷ θεῷ τούτῳ ἀνέκειτο, Σατουρνία πρὸς τῶν ἐνοι- 20
 κόντων ὀνομαζομένη, ὡς ἐστὶν εὐρεῖν ἐν τε Σιβυλλείοις τισὶ λογίοις καὶ ἄλλοις χρηστηρίοις ὑπὸ τῶν θεῶν δεδομένοις εἰρημένον, ἱερὰ τε πολλαχῆ τῆς χώρας ἐστὶν ἰδρυμένα τῷ θεῷ καὶ πόλεις τινὲς οὕτως ὡςπερ ἡ σύμπασα τότε ἀκτὴ ὀνομαζόμεναί χῶροί τε 25
 πολλοὶ τοῦ θαίμονος ἐπάνυμοι καὶ μάλιστα οἱ σκόπελοι καὶ τὰ μετέωρα·

XXXV. Ἰταλία δὲ ἀνὰ χρόνον ὠνομάσθη ἐπ' ἀνδρὸς δυνασίου ὄνομα Ἰταλοῦ. τοῦτον δὲ φησὶν Ἀντίοχος ὁ Συρακούσιος ἀγαθὸν καὶ σοφὸν γεγενημένον 30
 καὶ τῶν πλησιοχώρων τοὺς μὲν λόγοις ἀναπειθόντα, τοὺς δὲ βία προσαγόμενον, ἅπασαν ὑφ' ἑαυτῷ ποιή-

σασθαι τὴν γῆν ὄση ἐντὸς ἦν τῶν κόλπων τοῦ τε Να-
 πητινίου καὶ τοῦ Σκυλλητινίου· ἦν δὲ πρώτην κληθῆ-
 ναι Ἰταλίαν ἐπὶ τοῦ Ἰταλοῦ. ἐπεὶ δὲ ταύτης καρτε-
 ρὸς ἐγένετο καὶ ἀνθρώπους πολλοὺς εἶχεν ὑπηκόους
 5 αὐτῷ, καὶ τῶν ἐχομένων ἐπορεύεσθαι καὶ πόλεις ὑπ-
 ἀγεσθαι πολλάς· εἶναι δ' αὐτὸν Οἰνωτρον τὸ γένος.
 Ἑλλάνικος δὲ ὁ Λέσβιος φησιν Ἡρακλέα τὰς Γηρῶ-
 νου βοῦς ἀπελαύνοντα εἰς Ἄργος, ἐπειδὴ τις αὐτῷ
 δάμαλις ἀποσκιρτήσας τῆς ἀγέλης ἐν Ἰταλίᾳ ἐόντι
 10 ἤδη φεύγων διῆρε τὴν ἀκτὴν καὶ τὸν μεταξὺ διανη-
 ξάμενος πόρον τῆς θαλάσσης εἰς Σικελίαν ἀφίκετο,
 ἐρόμενον αἰετὸς ἐπιχωρίους καθ' οὓς ἐκάστοτε γί-
 νοιτο διώκων τὸν δάμαλιν, εἴ πη τις αὐτὸν ἐωρακῶς
 εἶη, τῶν τῆδε ἀνθρώπων Ἑλλάδος μὲν γλώττης ὀλίγα
 15 συνιέντων, τῇ δὲ πατρίῳ φωνῇ κατὰ τὰς μηνύσεις
 τοῦ ζῦου καλούντων τὸν δάμαλιν οὔτιουλον, ὥσπερ
 καὶ νῦν λέγεται, ἐπὶ τοῦ ζῦου τὴν χώραν ὀνομάσαι
 πᾶσαν ὄσσην ὁ δάμαλις διῆλθεν Οὔτιουλίαν. μεταπε-
 σεῖν δὲ ἀνὰ χρόνον τὴν ὀνομασίαν εἰς τὸ νῦν σχῆμα
 20 οὐδὲν θαυμαστὸν, ἐπεὶ καὶ τῶν Ἑλληνικῶν πολλὰ
 τὸ παραπλήσιον πέπονθεν ὀνομάτων. πλὴν εἶτε ὡς
 Ἀντιόχος φησιν ἐπ' ἀνδρὸς ἡγεμόνος, ὅπερ Ἰσως καὶ
 πιθανώτερόν ἐστιν, εἶθ' ὡς Ἑλλάνικος οἶεται ἐπὶ τοῦ
 ταύρου τὴν ὀνομασίαν ταύτην ἔσχευ, ἐκεῖνό γε ἔξ ἀμ-
 25 φοῖν δῆλον, ὅτι κατὰ τὴν Ἡρακλέους ἡλικίαν ἢ μικρῶ
 πρόσθεν οὕτως ὀνομάσθη. τὰ δὲ πρὸ τούτων Ἑλλη-
 νες μὲν Ἑσπερίαν καὶ Αὐσουλίαν αὐτὴν ἐκάλουσαν, οἱ δ'
 ἐπιχωριοὶ Σατουρλίαν, ὡς εἴρηται μοι πρότερον.

XXXVI. Ἔστι δὲ τις καὶ ἕτερος λόγος ὑπὸ τῶν
 30 ἐπιχωρίων μυθολογούμενος, ὡς πρὸ τῆς Διὸς ἀρχῆς
 ὁ Κρόνος ἐν τῇ γῇ ταύτῃ δυναστεύσειε, καὶ ὁ λεγόμε-
 νος ἐπ' ἐκείνου βίος ἅπασιν ἀφιλῆς ὀπόσοις ὦραι

φύουσιν οὐ παρ' ἄλλοις μᾶλλον ἢ παρὰ σφίσι γένοι-
 το. καὶ εἴ τις ἀφελὼν τὸ μυθῶδες τοῦ λόγου χάρας
 ἀρετὴν ἐξετάζειν ἐθελήσειεν, ἐξ ἧς γένος τὸ ἀνθρώπων
 κλείστας εὐφροσύνας ἐκαρπώσατο γενόμενον εὐθύς
 εἰτ' ἐκ γῆς ὡς ὁ παλαιὸς ἔχει λόγος, εἰτ' ἄλλως πως, 5
 οὐκ ἂν εὖροι ταύτης τινὰ ἐπιτηδειοτέραν. ὡς γὰρ μία
 γῆ πρὸς ἑτέραν κρίνεσθαι τοσαύτην τὸ μέγεθος, οὐ
 μόνον τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ καὶ τῆς ἄλλης ἀπάσης κρα-
 τίστη κατ' ἐμὴν δόξαν ἐστὶν Ἰταλία. καίτοι με οὐ λέ-
 ληθεν ὅτι πολλοῖς οὐ πιστὰ δόξω λέγειν, ἐνθυμουμέ- 10
 νοις Αἰγυπτὸν τε καὶ Λιβύην καὶ Βαβυλῶνα καὶ εἰ
 δὴ τινες ἄλλοι χώροι εἰσιν εὐδαίμονες· ἀλλ' ἐγὼ τὸν
 ἐκ γῆς πλοῦτον οὐκ ἐν μιᾷ τίθεμαι καρπῶν ἰδέα οὐδ'
 εἰσέρχεται με ζῆλος οἰκίσεως, ἐν ἧ μόνον εἰσὶν ἄρου-
 ραι πίονες, τῶν δ' ἄλλων οὐδὲν ἢ βραχὺ τι χρήσι- 15
 μον, ἀλλ' ἦτις ἂν εἴη πολυαρκεστάτη τε καὶ τῶν
 ἐπεισάκτων ἀγαθῶν ἐπὶ τὸ πολὺ ἐλάχιστον δεομένη,
 ταύτην κρατίστην εἶναι λογίζομαι. τοῦτο δὲ τὸ καμ-
 φόρον καὶ πολυωφελὲς παρ' ἠντινοῦν ἄλλην γῆν Ἰτα-
 λίαν ἔχειν πείθομαι. 20

XXXVII. Οὐ γὰρ ἀρούρας μὲν ἀγαθὰς ἔχει καὶ
 πολλὰς, ἄδενδρος δ' ἐστὶν ὡς σιτοφόρος· οὐδ' αὖ
 φυτὰ μὲν ἱκανὴ παντοῖα θρέψασθαι, σπείρεσθαι δ'
 ὡς δενδρῆτις ὀλιγόκαρπος· οὐδ' ἄμφω μὲν ταῦτα παρ-
 ἔχειν θαψιλῆς, προβατεύεσθαι δ' ἀνεπιτήδειος· οὐδ' 25
 ἂν τις αὐτὴν φαίη πολύκαρπον μὲν εἶναι καὶ πολύθεν-
 δρον καὶ πολύβοτον, ἐνδιαίτημα δ' ἀνθρώποις ὑπάρ-
 χειν ἄχαρι· ἀλλ' ἔστι πάσης ὡς εἶπειν ἡδονῆς τε καὶ
 ὠφελείας ἐκπλεως. ποίας μὲν γὰρ λείπεται σιτοφόρου
 μὴ ποταμοῖς ἀλλὰ τοῖς οὐρανίοις ὕδασιν ἀρδομένης τὰ 30
 καλούμενα Καμπανῶν κεδία, ἐν οἷς ἐγὼ καὶ τρικάρπους
 ἰδεασάμην ἀρούρας θερινὸν ἐπὶ χειμερινῶ καὶ μετο-

πωρινὸν ἐπὶ θερινῷ σπόρον ἐκτρεφούσας; ποίας δ'
 ἐλαιοφόρου τὰ Μεσσαπίων καὶ Δαυνίων καὶ Σαβί-
 νων καὶ πολλῶν ἄλλων γεώργια; ποίας δ' οἰνοφύτου
 Τυρρηγία καὶ Ἀλβανοὶ καὶ τὰ Φαλερίνων χωρία θαν-
 5 μαστῶς ὡς φιλάμπελα καὶ δι' ἐλαχίστου πόνου πλεί-
 στους ἅμα καὶ κρατίστους καρπούς ἐξενεγκεῖν εὐπο-
 ρα; χωρὶς δὲ τῆς ἐνεργοῦ πολλὴν μὲν ἂν τις εὔροι τὴν
 εἰς ποίμνας ἀνειμένην αὐτῆς, πολλὴν δὲ τὴν αἰγυονό-
 μον, ἔτι δὲ πλείω καὶ θαυμασιωτέραν τὴν ἵπποφορ-
 10 βόν τε καὶ βουκολίδα· ἢ γὰρ ἔλειος καὶ λειμωνία βο-
 τάνη δαφυλῆς οὔσα τῶν τε ὀργάδων ἢ δροσερὰ καὶ
 καὶ κατάρρυτος ἄπειρος ὄση θέρει νέμεται καὶ παρ-
 ἔχει διὰ παντὸς εὐθηνούσας τὰς ἀγέλας. πάντων δ'
 εἰσὶν οἱ δρυμοὶ θαυμασιώτατοι περὶ τε τὰ κρημνώδη
 15 χωρία καὶ τὰς νάπας καὶ τοὺς ἀγεωργήτους λόφους,
 ἐξ ὧν πολλῆς μὲν εὐποροῦσι καὶ καλῆς ὕλης εἰς ναυ-
 πήγησιν, πολλῆς δὲ τῆς εἰς τὰς ἄλλας ἐργασίας εὐθέ-
 του. καὶ τούτων οὐδὲν οὔτε δυσπόριστόν ἐστιν οὔτε
 πρόσω τῆς ἀνθρωπίνης χρείας κείμενον, ἀλλ' εὐκατ-
 20 ἐργαστα καὶ ῥάδια παρεῖναι πάντα διὰ πλῆθος τῶν
 ποταμῶν, οἳ διαρρέουσιν ἅπασαν τὴν ἀκτὴν καὶ ποι-
 οῦσι τὰς τε κομιδὰς καὶ τὰς ἀμείψεις τῶν ἐκ γῆς φυο-
 μένων λυσιτελεῖς. ἔχει δὲ ἡ γῆ καὶ νάματα θερμοῦ
 ὑδάτων ἐν πολλοῖς εὐρημένα χωρίοις, λουτρὰ παρα-
 25 σχεῖν ἠδιστα καὶ νόσους ἰάσασθαι χρόνιους ἄριστα,
 καὶ μέταλλα παντοδαπὰ καὶ θηρίων ἄγρας ἀφθόρους
 καὶ θαλάττης φύσιν πολύγονον ἄλλα τε μυρία, τὰ μὲν
 εὐχρηστα, τὰ δὲ θαυμάσια, ἀπάντων δὲ κάλλιστον,
 ἀέρα κεκραμένον ταῖς ὥραις συμμετρως, οἷον ἦκιστα
 30 πημαίνειν κρυμῶν ὑπερβολαῖς ἢ θάλαπσιν ἐξαισίοις
 καρπῶν τε γένεσιν καὶ ζώων φύσιν.

XXXVIII. Οὐδὲν δὲ θαυμαστὸν ἦν τοὺς κα-

λαιούς λεράν ὑπολαβεῖν τοῦ Κρόνου τὴν χώραν ταύ-
 την, τὸν μὲν δαίμονα τοῦτον οἰομένους εἶναι πάσης
 εὐδαιμονίας δοτήρα καὶ πληρωτὴν ἀνθρώποις, εἴτε
 Κρόνον αὐτὸν δεῖ καλεῖν, ὡς Ἕλληνες ἀξιοῦσιν, εἴτε
 Σάτουρνον, ὡς Ῥωμαῖοι, πᾶσαν δὲ περιειληφότα τὴν 5
 τοῦ κόσμου φύσιν, ὅποτερός ἂν τις ὀνομάσῃ· τὴν δὲ
 χώραν ταύτην ὀρῶντας ἔκπλεω πάσης εὐπορίας καὶ
 χάριτος, ἧς τὸ θνητὸν ἐφίεται γένος, ἀξιούντας δὲ καὶ
 θεῶ καὶ θνητῶ γένει τὸ πρόσφορον εἶναι πάντων
 χωρίων ἀρμοδιώτατον, ὄρη μὲν καὶ νάπας Πανί, λει- 10
 μῶνας δὲ καὶ τεθηλότα χωρία νύμφαις, ἀκτὰς δὲ καὶ
 νήσους πελαγίοις δαίμοσι, τῶν δ' ἄλλων, ὡς ἐκάστῳ
 τι θεῶ καὶ δαίμονι οἴκετον. λέγουσι δὲ καὶ τὰς θυ-
 σίας ἐπιτελεῖν τῶ Κρόνῳ τοὺς παλαιούς, ὥσπερ ἐν
 Καρχηδόνι τέως ἢ πόλις διέμεινε καὶ παρὰ Κελτοῖς 15
 εἰς τόδε χρόνον γίνεται καὶ ἐν ἄλλοις τισὶ τῶν ἐσπε-
 ρίων ἔθνων ἀνδροφόνους, Ἡρακλέα δὲ παῦσαι τὸν
 νόμον τῆς θυσίας βουλευθέντα τὸν τε βωμὸν ἰδρῦσα-
 σθαι τὸν ἐπὶ τῶ Σατουρνίῳ καὶ κατάρξασθαι θυμάτων
 ἀγνῶν ἐπὶ καθαρῶ πυρὶ ἀγίζομένων, ἵνα δὲ μηθὲν 20
 εἴη τοῖς ἀνθρώποις δέος ἢ ἐνθύμιον, ὡς πατρίων
 ἡλογηκόσι θυσιῶν, διδάξαι τοὺς ἐπιχωρίους ἀπομει-
 λιτομένους τὴν τοῦ θεοῦ μῆνιν ἀντὶ τῶν ἀνθρώπων,
 οὓς συμποδίζοντες καὶ τῶν χειρῶν ἀκρατεῖς ποιούν-
 τες ἐρρίπτουν εἰς τὸ τοῦ Τεβέριος ρεῖθρον, εἰδῶλα 25
 ποιούντας ἀνδρείκελα κεκοσμημένα τὸν αὐτὸν ἐκέ-
 νοις τρόπον ἐμβάλλειν εἰς τὸν ποταμὸν, ἵνα δὴ τὸ
 τῆς ὀττείας ὅ τι δὴ ποτε ἦν ἐν ταῖς ἀπάντων ψυχαῖς
 παραμένον ἐξαιρεθῆ τῶν εἰκόνων τοῦ παλαιοῦ πά-
 θους ἐτι σωζομένων. τοῦτο δὲ καὶ μέχρις ἐμοῦ ἐπε- 30
 τέλουν Ῥωμαῖοι ὁσέτη μικρὸν ὕστερον ἑαρινῆς ἰση-
 μερίας ἐν μηνὶ Μαίῳ ταῖς καλουμέναις εἰδοῖς, διχο-

μηρίδα βουλόμενοι ταύτην εἶναι τὴν ἡμέραν, ἐν ἣ
 προθύσαντες ἱερὰ τὰ κατὰ τοὺς νόμους οἱ καλούμενοι
 Ποντίφικες, ἱερέων οἱ διαφανέστατοι, καὶ σὺν αὐ-
 τοῖς αἰ τὸ ἀθάνατον πῦρ διαφυλάττουσαι παρθένοι
 5 στρατηγοὶ τε καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν οὓς παρεῖναι
 ταῖς ἱερουργίαις θέμις εἶδωλα μορφαῖς ἀνθρώπων
 εἰκασμένα, τριάκοντα τὸν ἀριθμὸν ἀπὸ τῆς ἱερᾶς γε-
 φύρας βάλλουσιν εἰς τὸ θεῦμα τοῦ Τεβέριος, Ἄργελους
 αὐτὰ καλοῦντες. ἀλλὰ γὰρ περὶ μὲν τῶν θυσιῶν
 10 καὶ τῶν ἄλλων ἱερουργιῶν, ἃς ἡ Ῥωμαίων πόλις συν-
 τελεῖ κατὰ τε τὸν Ἑλληνικὸν καὶ τὸν ἐπιχώριον τρό-
 πον ἐν ἐτέρῳ λόγῳ δηλώσομεν, ἀπαιτεῖν δὲ ὁ παρῶν
 καιρὸς ἔοικε καὶ περὶ τῆς Ἡρακλέους ἀφίξεως εἰς Ἰτα-
 λίαν μετ' ἐπιστάσεως πλείονος διελθεῖν καὶ εἴ τι λό-
 15 γον ἄξιον ἔδρασεν αὐτόθι μὴ παραλιπεῖν.

XXXVIII. Ἔστι δὲ τῶν ὑπὲρ τοῦ θαύματος τοῦδε
 λεγομένων τὰ μὲν μυθικώτερα, τὰ δ' ἀληθέστερα.
 ὁ μὲν οὖν μυθικὸς περὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ λόγος
 ᾧδ' ἔχει· ὡς δὴ κελευσθεὶς ὑπ' Εὐρυσθέως Ἡρακλῆς
 20 σὺν τοῖς ἄλλοις ἄθλοις καὶ τὰς Γηρῶν βουῖς ἐξ
 Ἐρυθείας εἰς Ἄργος ἀπελάσαι, τελέσας τὸν ἄθλον καὶ
 τὴν οἰκαδε πορείαν ποιούμενος ἄλλη τε πολλαχῆ τῆς
 Ἰταλίας ἀφίκετο καὶ τῆς Ἀβοριγίνων γῆς εἰς τὸ προσ-
 εχὲς τῷ Παλλαντίῳ χωρίον. εὐρῶν δὲ πόαν ἐν αὐτῷ
 25 βουκολίδα πολλὴν καὶ καλὴν, τὰς μὲν βόας ἀνήκεν
 εἰς νομὴν, αὐτὸς δὲ βαρυνόμενος ὑπὸ κόπου κατα-
 κλιθεὶς ἔδωκεν αὐτὸν ὕπνῳ. ἐν δὲ τούτῳ ληστής τις
 ἐπιχώριος ὄνομα Κάκος περιτυγχάνει ταῖς βουσὶν
 ἀφυλάκτοις νεμομέναις καὶ αὐτῶν ἔρωτα ἴσχει. ὡς
 30 δὲ τὸν Ἡρακλέα κοιμώμενον αὐτοῦ κατέμαθεν, ἀπά-
 σασ μὲν οὐκ ἂν ᾤετο δύνασθαι λαθεῖν ἀπελάσας, καὶ
 ἅμα οὐδὲ ρᾶδιον τὸ πρᾶγμα κατεμάνθανεν· ὀλίγας

δέ τινας ἐξ αὐτῶν εἰς τὸ ἄντρον, ἐν ᾧ πλησίον ὄντι
 ἐτύγγανε τὴν δίαιταν ποιούμενος, ἀποκρύπτεται ἔμ-
 παλιν τῆς κατὰ φύσιν τοῖς ζώοις κορείας ἐπισπώμε-
 νος ἐκάστην κατ' οὐραν. τοῦτο δὲ αὐτῷ τῶν ἐλέγχων
 ἀφανισμόν ἐδύνατο παρασχεῖν ἐναντίας φανησομέ- 5
 νης τοῖς ἰχνεσι τῆς ὁδοῦ. ἀναστὰς δὲ μετ' ὀλίγον ὁ
 Ἡρακλῆς καὶ τὸν ἀριθμὸν ἐπιλεξάμενος τῶν βοῶν,
 ὡς ἔμαθε τὰς ἐκλειπούσας, τέως μὲν ἠπόρει ποῦ κε-
 χωρήκασι καὶ ὡς πεπλανημένας ἀπὸ τῆς νομῆς ἐμά-
 στευεν ἀνὰ τὴν χώραν· ὡς δ' οὐχ εὔρισκεν ἐπὶ τὸ 10
 σπήλαιον ἀφικνεῖται τοῖς μὲν ἰχνεσι διαρτώμενος,
 οὐδὲν δὲ ἤττον οἰόμενος δεῖν διερευνήσασθαι τὸν
 χώρον. τοῦ δὲ Κάκου πρὸ τῆς θύρας ἐστῶτος καὶ οὔτ'
 ἰδεῖν τὰς βόας φάσκοντος ἐρομένῳ οὔτ' ἐρευνησθαι
 ἐπιτρέποντος αἰτουμένῳ τοὺς τε πλησίον ὡς δευνὰ 15
 πάσχοι ὑπὸ τοῦ ξένου ἐπιβοῶντος, ἀμηχανῶν ὁ Ἡρα-
 κλῆς ὅ τι χρήσαιτο τῷ πράγματι εἰς νοῦν βάλλεται
 προσελάσαι τῷ σπηλαίῳ τὰς ἄλλας βόας. ὡς δὲ ἄρα
 τῆς συννόμου φωνῆς τε καὶ ὁσμῆς αἱ ἐντοσθεν ἤσθου-
 το, ἀντεμυκῶντο ταῖς ἐκτοσθεν καὶ ἐγεγόνει ἡ φωνή 20
 αὐτῶν κατήγορος τῆς κλοπῆς. ὁ μὲν οὖν Κάκος, ἐπει-
 δὴ περιφανῆς ἐγένετο κακουργῶν, τρέπεται πρὸς ἀλ-
 κὴν καὶ τοὺς εἰωθότας αὐτῷ συναγρᾶν εἰν ἀνεκά-
 λει· Ἡρακλῆς δὲ ἀλοιῶν αὐτὸν τῷ ῥοπάλῳ κτείνει,
 καὶ τὰς βόας ἐξαγαγὼν, ἐπειδὴ κακούργων ὑποδο- 25
 χαῖς εὔθετον ἑώρα τὸ χωρίον, ἐπικατασκάπτει τῷ
 κλωπὶ τὸ σπήλαιον. ἀγνίσας δὲ τῷ ποταμῷ τὸν φόνον
 ἰδρῦεται πλησίον τοῦ τόπου Διὸς Εὐρεσίου βωμὸν,
 ὃς ἐστὶ τῆς Ῥώμης παρὰ τῇ Τριδύμῳ πύλῃ, καὶ
 θύει τῷ θεῷ δάμαλιν ἕνα τῆς εὐρέσεως τῶν βοῶν 30
 χαριστήριον. ταύτην ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ τὴν θυσίαν
 ἡ Ῥωμαίων πόλις συνετέλει, νομίμοις Ἑλληνικοῖς

ἄπασιν ἐν αὐτῇ χρωμένῃ, καθάπερ ἐκεῖνος κατεστήσατο.

XXXX. Οἱ δὲ Ἀβοριγίνες καὶ τῶν Ἀρκάδων οἱ τὸ Παλλάντιον κατοικοῦντες, ὡς τοῦ τε Κάκου τὸν
 5 θάνατον ἐγνώσαν καὶ τὸν Ἡρακλέα εἶδον, τῷ μὲν ἀπεχθόμενοι διὰ τὰς ἀρπαγὰς, τοῦ δὲ τὴν ὄψιν ἐκπαγλούμενοι θεῖόν τι χρῆμα ἐνόμισαν ὄραν καὶ τοῦ ληστοῦ μέγα εὐτύχημα τὴν ἀποβολὴν ἐποιοῦντο. οἱ δὲ πένητες αὐτῶν κλάδους δρεψάμενοι δάφνης, ἣ
 10 πολλὴ περὶ τὸν τόπον ἐφύετο, ἐκείνόν τε καὶ αὐτοὺς ἀνέστεφον, ἦγον δὲ οἱ βασιλεῖς αὐτῶν ἐπὶ ξένια τὸν Ἡρακλέα καλοῦντες. ὡς δὲ καὶ τοῦνομα καὶ τὸ γένος αὐτοῦ καὶ τὰς πράξεις διεξιόντος ἔμαθον, ἐνεχείριζον αὐτῷ τὴν τε χώραν καὶ σφᾶς αὐτοὺς ἐπὶ φιλίᾳ. Εὖ-
 15 ἀνδρος δὲ παλαιότερον ἔτι τῆς Θέμιδος ἀκηκοῶς διεξιούσης, ὅτι πεπρωμένον εἶη τὸν ἐκ Διὸς καὶ Ἀλκμήνης γενόμενον Ἡρακλέα διαμείψαντα τὴν θνητὴν φύσιν ἀθάνατον γενέσθαι δι' ἀρετὴν, ἐπειδὴ τάχιστα ὅστις ἦν ἐπύθετο, φθάσαι βουλόμενος ἄπαντας ἀν-
 20 θρώπους Ἡρακλέα θεῶν τιμαῖς πρῶτος ἱλασάμενος, βωμὸν αὐτοσχέδιον ὑπὸ σπουδῆς ἰδρύνεται καὶ δάμαλιν ἄξυγα θύει πρὸς αὐτῷ, τὸ θέσφατον ἀφηγησάμενος Ἡρακλεῖ καὶ δεηθεῖς τῶν ἱερῶν κατάρξασθαι. ἀγασθεῖς δὲ τοὺς ἀνθρώπους τῆς φιλοξενίας Ἡρα-
 25 κλῆς, τὸν μὲν δῆμον ἐστιάσει ὑποδέχεται θύσας τῶν βοῶν τινὰς καὶ τῆς ἄλλης λείας τὰς δεκάτας ἐξελών· τοὺς δὲ βασιλεῖς χώρα πολλῇ δωρεῖται Λιγύων τε καὶ τῶν ἄλλων προσοίκων, ἧς μέγα ἐποιοῦντο ἄρχειν, παρανόμους τινὰς ἐξ αὐτῆς ἐκβαλὼν ἀνθρώπους. λέ-
 30 γεται δὲ πρὸς τούτοις, ὡς καὶ δέησίν τινα ποιήσαιο τῶν ἐπιχωρίων, ἐπειδὴ πρῶτοι θεὸν αὐτὸν ἐνόμισαν, ὅπως ἀθανάτους αὐτῷ διαφυλάττωσι τὰς τιμὰς,

θύοντες μὲν ἄξυγα δάμαλιν ἀνά πᾶν ἔτος, ἀγιστεύοντες δὲ τὴν ἱερουργίαν ἔθεσιν Ἑλληνικοῖς· καὶ ὡς διδάξειεν αὐτοὺς τὰς θυσίας, ἵνα διὰ παντὸς αὐτῷ κεχαρισμένα θύοιεν, οἴκους δύο τῶν ἐπιφανῶν. εἶναι δὲ τοὺς μαθόντας τότε τὴν Ἑλληνικὴν ἱερουργίαν Ποτυτίου τε καὶ Πιναρίου, ἀφ' ὧν τὰ γένη 5 διαμεῖναι μέχρι πολλοῦ τὴν ἐπιμέλειαν ποιούμενα τῶν θυσιῶν, ὡς ἐκεῖνος κατεστήσατο, Ποτιτίων μὲν ἡγουμένων τῆς ἱερουργίας καὶ τῶν ἐμπύρων ἀπαρχομένων, Πιναρίων δὲ σπλάγγνων τε μετουσίας 10 εἰργομένων καὶ ὅσα ἄλλα ἐχρῆν ὑπ' ἀμφοῖν γίνεσθαι τὴν δευτέραν τιμὴν ἐχόντων. ταύτην δὲ αὐτοῖς προστεθῆναι τὴν ἀτιμίαν ὀψίμου τῆς παρουσίας ἔνεκα, ἐπειδὴ ἔωθεν αὐτοῖς κελευσθὲν ἦκειν σπλαγγνευσμένων ἤδη τῶν ἐτέρων ἀφίκοντο. νῦν μέντοι οὐκέτι 15 τοῖς γένεσι τοῦτοις ἢ περὶ τὰς ἱερουργίας ἐπιμέλεια ἀνάκειται, ἀλλὰ παῖδες ἐκ τοῦ δημοσίου ὠνητοὶ δρωσιν αὐτάς. δι' αἷς δὲ αἰτίας τὸ ἔθος μετέπεσε, καὶ τίς ἢ τοῦ δαίμονος ἐπιφάνεια περὶ τὴν ἀλλαγὴν τῶν ἱεροποιῶν ἐγένετο, ἐπειδὴν κατὰ τοῦτο γένωμαι τοῦ 20 λόγου τὸ μέρος, διηγῆσομαι. ὁ δὲ βωμὸς, ἐφ' οὗ τὰς δεκάτας ἐπέθυσεν Ἡρακλῆς, καλεῖται μὲν ὑπὸ Ῥωμαίων Μέγιστος, ἔστι δὲ Βοαρίας λεγομένης ἀγορᾶς πλησίον, ἀγιστευόμενος εἰ καὶ τις ἄλλος ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων· ὄρκοι τε γὰρ ἐκ' αὐτῷ καὶ συνθῆκαι τοῖς βου- 25 λομένοις βεβαίως τι διαπράττεσθαι καὶ δεκατεύσεις χρημάτων γίνονται συχνὰ κατ' εὐχάς· τῇ μέντοι κατασκευῇ πολὺ τῆς δόξης ἐστὶ καταδεέστερος· πολλαχῆ δὲ καὶ ἄλλη τῆς Ἰταλίας ἀνεῖται τεμένη τῷ θεῷ, καὶ βωμοὶ κατὰ πόλεις τε ἰδρυνται καὶ παρ' ὁδοῦς, καὶ 30 σπανίως ἂν εὔροι τις Ἰταλίας χῶρον, ἐνθα μὴ τυγχά-

νει τιμώμενος ὁ θεός. ὁ μὲν οὖν μυθικὸς λόγος ὑπὲρ 10
αὐτοῦ τοιόσδε παραδέδοται.

XXXVI. Ὁ δ' ἀληθέστερος, ᾧ πολλοὶ τῶν ἐν
ἱστορίας σχήματι τὰς πράξεις αὐτοῦ διηγησαμένων
5 ἐχρήσαντο, τοιόσδε ὡς στρατηλάτης γενόμενος ἀπάν-
των κράτιστος τῶν καθ' αὐτὸν Ἡρακλῆς καὶ δυνά-
μεως πολλῆς ἡγούμενος ἅπασαν ἐπῆλθε τὴν ἐντὸς
ᾠκεανοῦ, καταλύων μὲν εἴ τις εἴη τυραννὶς βαρεια
καὶ λυπηρὰ τοῖς ἀρχομένοις ἢ πόλις ὑβρίζουσα καὶ
10 λωβωμένη τὰς πέλας ἢ μοναὶ ἀνθρώπων ἀνημέρῳ
διαίτη καὶ ξενοκτονίαις ἀθεμίτοις χρωμένων, καθ-
ιστὰς δὲ νομίμους βασιλείας καὶ σωφρονικὰ πολιτεύ-
ματα καὶ βίων ἔθη φιλόανθρωπα καὶ κοινοπαθῆ· πρὸς
δὲ τούτοις Ἑλλησί τε βαρβάρους συγκεραννύμενος
15 καὶ θαλαπτίους ἡπειρώτας, οἱ τέως ἀπίστους καὶ
ἀσυναλλάκτους εἶχον ὀμιλίαις, ἐρήμῳ τε γῆ πόλεις ἐν-
δρυνόμενος καὶ ποταμοὺς ἐκτρέπων ἐπικλύζοντας πε-
δία καὶ τρίβους ἐκτέμνων ἀβάτοις ὄρεσι καὶ τᾶλλα
μηχανώμενος, ὡς ἅπασα γῆ καὶ θάλαττα κοινῇ ταῖς
20 ἀπάντων χρεῖαις γενήσοιτο. ἀφίκετο δὲ εἰς Ἰταλίαν
οὐ μονόστολος οὐδὲ ἀγέλην βοῶν ἐπισπώμενος· (οὔτε
γὰρ ὁ χώρος ἐν τρίβῳ τοῖς εἰς Ἄργος ἐξ Ἰβηρίας ἀνα-
κομιζομένοις, οὔτε τοῦ διελθεῖν ἔνεκα τὴν χώραν
τοσαύτης ἂν ἠξιώθη τιμῆς·) ἀλλ' ἐπὶ δουλώσει καὶ
25 ἀρχῇ τῶν τῆδε ἀνθρώπων στρατὸν ἄγων πολὺν Ἰβη-
ρίαν ἤδη κεχειρωμένος· διατρίψαι τε αὐτόθι πλείω
χρόνον ἠναγκάσθη τοῦ τε ναυτικοῦ τῆ ἀπουσίας, ἣ
ἐγένετο χειμῶνος ἐπιβαλόντος, καὶ τῷ μὴ πάντα τὰ
ἔθνη τὰ κατέχοντα Ἰταλίαν προσχωρῆσαι αὐτῷ ἐκού-
30 σια. χωρὶς γὰρ τῶν ἄλλων βαρβάρων τὸ Αἰγύων γένος
πολὺ καὶ μάχιμον, ἐπὶ ταῖς παρόδοις τῶν Ἀλπειῶν
ὄρων ἰδρυνόμενον, ἀποκωλύειν ὄπλοις τὰς εἰσβολὰς αὐ-

τοῦ τὰς εἰς Ἰταλίαν ἐπεχείρησεν, ἐνθα μέγιστος ἀγὼν τοῖς Ἑλλησιν ἐγένετο πάντων αὐτοῦς ἐπιλειπόντων ἐν τῇ μάχῃ τῶν βελῶν. δηλοῖ δὲ τὸν πόλεμον τόνδε τῶν ἀρχαίων ποιητῶν Αἰσχύλος ἐν Προμηθεὶ λυομένῳ. πεποιήται γὰρ αὐτῷ ὁ Προμηθεὺς Ἡρακλεῖ τὰ 5 τε ἄλλα προλέγων, ὡς ἕκαστον αὐτῷ τι συμβήσεσθαι ἔμελλε κατὰ τὴν ἐπὶ Γηρυόνην στρατείαν, καὶ δὴ καὶ περὶ τοῦ Διγυστικοῦ πολέμου ὡς οὐ ράδιος ὁ ἀγὼν ἔσται διηγούμενος. τὰ δὲ ποιήματα ᾧδ' ἔχει·

ἦξις δὲ Διγύων εἰς ἀτάρβητον στρατὸν, 10
ἐνθ' οὐ μάχης σάφ' οἶδα καὶ θοῦρός περ ὦν
μέμψει. κέπρωται γὰρ σε καὶ βέλη λιπεῖν.

XXXII. Ἐπεὶ δὲ τούτους καταστρεψάμενος τῶν παρόδων ἐκράτησεν, οἱ μὲν τινες ἐκούσιοι παρεδίδοσαν αὐτῷ τὰς πόλεις, μάλιστα δὲ ὅσοι ἀπὸ τοῦ Ἑλλη- 15 νικοῦ γένους ἦσαν ἢ δυνάμεις οὐκ εἶχον ἀξιοχρέους, οἱ δὲ πλείους ἐκ πολέμου καὶ πολιορκίας παρίσταντο. ἐν δὲ τούτοις τοῖς μάχῃ κρατηθεῖσι καὶ τὸν ὑπὸ Ῥωμαίων μυθολογούμενον Κάκον, δυνάστην τινὰ κομιδῆ βάρβαρον καὶ ἀνθρώπων ἀνημέρων ἄρχοντα, γενέ- 20 σθαι φασὶν αὐτῷ διάφορον, ἐρυμνοῖς χωρίοις ἐπικαθήμενον καὶ διὰ ταῦτα τοῖς πλησιοχώροις ὄντα λυπηρόν. ὃς ἐπειδὴ καταστρατοπεδεύσαντα τὸν Ἡρακλέα ἔμαθεν ἐν τῷ προσεχεῖ πεδίῳ, ληστρικῶς διασκευασάμενος ἐπιδρομῇ αἰφνιδίῳ ἐχρήσατο κατακοιμωμέ- 25 νου τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς λείας. ὄση ἐπέτυχεν ἀφυλάκτω περιβαλλόμενος ἀπήλασεν. ὕστερον δὲ κατακλεισθεὶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εἰς πολιορκίαν, τὰ τε φρούρια κατὰ κράτος ἐλόντων **ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς ἐρύμασιν ἀνηρέθη. τῶν δὲ φρουρίων αὐτοῦ κατασκαφέντων 30 τὰ πέριξ χωρία οἱ συνεξεληθόντες Ἡρακλεῖ [κατὰ σφῶς] ἑταῖροι παρέλαβον Ἀρκάδες τε οἱ σὺν Εὐάνδρῳ καὶ

Φαῦνος ὁ τῶν Ἀβοριγίνων βασιλεύς. εικάσῃς δ' ἂν τις καὶ τοὺς ὑπομείναντας αὐτόθι τῶν Ἑλλήνων Ἐπειοὺς καὶ τοὺς ἐκ Φενεοῦ Ἀρκάδας καὶ Τρωᾶς ἐπιφυλακῇ τῆς χώρας καταλειφθῆναι. στρατηγικὸν γὰρ 5 δὴ καὶ τοῦτο τῶν Ἡρακλέους ἔργων καὶ οὐδενὸς ἦτον θανμάζεσθαι ἐπιτήδειον, τὸ δὴ τοὺς ἀναστάτους ἐκ τῶν κεκρατημένων πόλεων τέως μὲν ἐπάγεσθαι κατὰ τὰς στρατείας, ἐπεὶ δὲ προθύμως τοὺς πολέμους συνδιενέγκαιεν εἰς τὰ δορίκτητα κατοικῆσειν καὶ 10 τοῖς παρ' ἐτέρων ἐπιχορηγηθεῖσι δωρεῖσθαι πλούτοις. διὰ μὲν δὴ ταῦτα μέγιστον ὄνομα καὶ κλέος Ἡρακλέους ἐν Ἰταλίᾳ γεγενῆσθαι, καὶ οὐ τῆς παρόδου χάριν, ἧ̄ σεμνὸν οὐδὲν προσῆν.

XXXIII. Λέγουσι δέ τινες αὐτὸν καὶ παῖδας ἐν 15 τοῖς χωρίοις τούτοις, ἃ νῦν Ῥωμαῖοι κατοικοῦσιν, ἐκ δύο γυναικῶν γενομένους καταλιπεῖν· Πάλλαντα μὲν 11 ἐκ τῆς Εὐάνδρου θυγατρὸς, ἧ̄ Λαῦναν ὄνομά φασιν εἶναι, Λατῖνον δὲ ἐκ τινος ὑπερβορίδος κόρης, ἣν πατὴρ εἰς ὀμηρεῖαν δόντος ἐπήγετο καὶ αὐτὴν μέχρι 20 μὲν τινος ἀγνῆν γάμων ἐφύλαττεν, ἐπεὶ δὲ εἰς Ἰταλίαν ἐπλεῖ ἐραστθεῖς ἐγκύμονα ποιεῖ, καὶ ὅτε δὴ ἀπαίρειν εἰς Ἄργος ἐμελλε τῷ βασιλεῖ τῶν Ἀβοριγίνων Φαύνῳ γυναῖκα ποιήσασθαι δίδωσι· δι' ἣν αἰτίαν τοὺς πολλοὺς τὸν Λατῖνον τούτου υἱὸν νομίζουσιν, οὐχ 25 Ἡρακλέους. Πάλλαντα μὲν οὖν πρὶν ἡβῆσαι λέγουσιν ἀποθανεῖν, Λατῖνον δὲ ἀνδρωθέντα τὴν Ἀβοριγίνων ἀρχὴν παραλαβεῖν. τούτου δὲ ἄκαιδος ἀρρένων παίδων τελευτήσαντος ἐν τῇ πρὸς τοὺς ὀμόρους Ῥοτόλους μάχῃ περιστῆναι τὴν ἀρχὴν εἰς Αἰνείαν τὸν 30 Ἀγγλίσου κηδεστὴν αὐτοῦ γενόμενον. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν ἑτέροις χρόνοις ἐγένετο.

XXXIII. Ἡρακλῆς δ' ἐπεὶ τὰ τε κατὰ τὴν Ἰτα-

λλαν ἅπαντα ὡς ἐβούλετο κατεστήσατο καὶ ὁ ναυτι-
 κὸς αὐτῷ στρατὸς σῶος ἐξ Ἰβηρίας ἀφίκετο, θύσας
 τοῖς θεοῖς τὰς δεκάτας τῶν λαφύρων καὶ πολλήν
 ἐπάνυμον αὐτοῦ κτίσας, ἐνθα ὁ στόλος αὐτῷ ἐναυλο-
 χεῖτο, ἢ καὶ νῦν ὑπὸ Ῥωμαίων ἦν οἰκουμένη, Νέας 5
 Πόλεως καὶ Πομπηίας ἐν μέσῳ κειμένη, λιμένας ἐν
 παντὶ καιρῷ βεβαίους ἔχουσα, δόξης τε καὶ ζήλου
 καὶ τιμῶν ἰσοθέων παρὰ πᾶσι τοῖς οἰκοῦσιν ἐν Ἰταλίᾳ
 τυχὼν ἀπῆρεν εἰς Σικελίαν. οἱ δὲ καταλειφθέντες
 ὑπ' αὐτοῦ φρουροὶ καὶ οἰκίητορες Ἰταλίας οἱ περὶ τὸν 10
 Σατόρνιον ὄχθον ἰδρυμένοι τέως μὲν ἐπολιτεύοντο
 καθ' ἑαυτοὺς, χρόνῳ δ' ὕστερον οὐ μακρῷ διαίταν
 τε καὶ νόμους καὶ θεῶν ἱερὰ συνενεγκάμενοι τὰ σφέ-
 τερα τοῖς Ἀβοριγίνων ὡσπερ Ἀρκάδες καὶ ἔτι πρό-
 τερον Πελασγοὶ πόλεως τε τῆς αὐτῆς τοῖς Ἀβοριγίσι 15
 κοινωπήσαντες συνέβησαν ὁμοεθνεῖς νομίζεσθαι. Ἡρα-
 κλέους μὲν δὴ στρατείας περὶ καὶ Πελοποννησίων
 112 ὑπομονῆς ἐν Ἰταλίᾳ, τσαῦτα εἰρήσθω.

δευτέρῳ δ' ὕστερον γενεᾷ μετὰ τὴν Ἡρακλέους
 ἀπαρσιν, ἔτι δὲ πέμπτῳ καὶ πεντηκοστῷ μάλιστα, 20
 ὡς αὐτοὶ Ῥωμαῖοι λέγουσι, βασιλεὺς μὲν Ἀβοριγίνων
 ἦν Λατίνος ὁ Φαύνου, γόνος δὲ Ἡρακλέους, πέμπτον
 δὲ καὶ τριακοστὸν ἔτος ἔχων τὴν ἀρχήν.

XXXXV. Κατὰ δὲ τὸν χρόνον τοῦτον Τρῶες οἱ
 σὺν Αἰνείᾳ διαφυγόντες ἐξ Ἴλίου τῆς πόλεως ἀλού- 25
 σης κατέσχον εἰς Λωρεντὸν, αἰγιαλὸν Ἀβοριγίνων ἐπὶ
 τῷ Τυρρηνικῷ πελάγει κείμενον, οὐ πρόσω τῶν ἐκ-
 βολῶν τοῦ Τεβέρως· λαβόντες δὲ παρὰ τῶν Ἀβορι-
 γίνων χωρίον εἰς οἰκησιν ὅσον ἤξιον, πολλίζονται
 μικρὸν ἀποσχόντες ἀπὸ θαλάττης ἐπὶ λόφῳ τινὶ Λα- 30
 οῦνιον ὄνομα τῇ πόλει θέμενοι. ὀλίγῳ δ' ὕστερον
 χρόνῳ τὴν ἀρχαίαν ἀλλάξαντες ὀνομασίαν ἄμα τοῖς

Ἄβρογιγίσιν ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῆς χώρας Λατίνοι ὠνο-
 μάσθησαν· καὶ μεταναστάντες ἐκ τοῦ Λαουτινίου κοι- 113
 νῆ μετὰ τῶν ἐπιχωρίων μείζονα περιβάλλονται πόλιν,
 ἣν Ἄλβαν ἐκάλεσαν, ἐξ ἧς ὀρμώμενοι πολλὰς μὲν καὶ
 5 ἄλλας πόλεις ἐκτίσαν τῶν κληθέντων Πρίσκων Λατί-
 νων, ἐξ ὧν αἱ πλεῖσται ἔτι καὶ εἰς ἡμῆς ἦσαν οἰκού-
 μεναι, γενεαῖς δ' ὕστερον ἑκατάδεκα μετὰ Ἰλίου ἔλω-
 σιν ἐκπέμψαντες ἀποικίαν εἰς τὸ Παλλάντιόν τε καὶ
 τὴν Σατουρλίαν, ἐνθα Πελοποννήσιοί τε καὶ Ἀρκαῖδες
 10 τὴν πρώτην οἰκησιν ἐποίησαντο καὶ ἦν ἔτι [ἐπ' αὐ-
 τῶν] ζώπυρ' ἅττα περιλειπούμενα τοῦ παλαιοῦ γένους,
 οἰκίζουσι τοὺς τόπους περιλαβόντες τείχεσι τὸ Παλ-
 λάντιον, ὥστε λαβεῖν πόλεως σχῆμα τότε πρώτον.
 τίθενται δὲ τῷ κτίσματι Ῥώμην ὄνομα ἀπὸ τοῦ στεί-
 15 λαντος τὴν ἀποικίαν Ῥωμύλου, ὃς ἦν ἑβδομος καὶ
 δέκατος ἀπ' Αἰνείου γεγονώς. βούλομαι δὲ καὶ περὶ
 τῆς Αἰνείου παρουσίας εἰς Ἰταλίαν, ἐπεὶ τῶν συγ-
 γραφῶν τοῖς μὲν ἠγγνόηται, τοῖς δὲ διαπεφώνηται ὁ
 περὶ αὐτοῦ λόγος, μὴ παρέργως διελθεῖν τὰς τε τῶν
 20 Ἑλλήνων καὶ τὰς Ῥωμαίων τῶν μάλιστα πιστευομέ- 114
 νων ἱστορίας παραλαβάν. ἔχει δὲ τὰ περὶ αὐτοῦ λε-
 γόμενα ὧδε.

XXXXVI. Ἰλίου κρατηθέντος ὑπ' Ἀχαιῶν, εἴτε
 τοῦ δουρῖου Ἰππου τῇ ἀπάτῃ, ὡς Ὀμήρῳ πεποιήται,
 25 εἴτε τῇ προδοσίᾳ τῶν Ἀντηνοριδῶν εἴτε ἄλλως πως,
 τὸ μὲν ἄλλο πλῆθος ἐν τῇ πόλει Τρωικόν τε καὶ συμ-
 μαχικόν ἐν ταῖς εὐναῖς ἔτι καταλαμβανόμενον ἐφο-
 νεύετο, (νυκτὸς γὰρ δὴ τὸ δεινὸν ἀφυλάκτοις αὐτοῖς
 ἐπιστῆναι ἔοικεν) Αἰνείας δὲ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ πα-
 30 ρόντες Ἰλιεῦσιν ἐπίκουροι Τρῶες ἐκ Δαρδάνου τε
 πόλεως καὶ Ὀφρυνίου τῶν τε ἄλλων ὅσοι τῆς ἀνω
 πόλεως ἀλισκομένης ἐφθασαν αἰσθησῖν τοῦ δεινοῦ

λαβεῖν, ἐπὶ τὰ καρτερά τοῦ Περγάμου συμφυγόντες
 τὴν ἀπόπολιν ἰδίῳ τείχει φρουρουμένην καταλαμ-
 βάνονται, ἐν ἧ καὶ ἱερὰ τὰ πατρῶα τοῖς Τρωσὶν ἦν
 καὶ χρημάτων ὁ πολὺς πλοῦτος, οἷα εἰκὸς ἐν ἔχυρῳ,
 καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ τὸ κράτιστον· ἐνθα ὑπομένον- 5
 τες ἀπεκρούοντο τοὺς πειρωμένους ἐπιβαίνειν τῆς
 15 ἄκρας καὶ τὸ διακίπτον ὑπὸ τῆς ἀλώσεως πλήθος
 ἐμπειρία στενωπῶν ὑποθέοντες ἀπελάμβανον· καὶ
 ἐγένετο τοῦ καταληφθέντος κλειον τὸ διαφυγόν. τὴν
 μὲν δὴ αὐτίκα ὀρμὴν τῶν πολεμίων, ἣν εἶχον ὅλην 10
 διακρήσασθαι τὴν πόλιν, καὶ τὸ μὴ πᾶν ἐξ ἐφόδου
 καταληφθῆναι τὸ ἄστυ τοῦτο τὸ μηχανήμα ἐξευρὼν
 Αἰνεΐας ἐπέσχε. λογισμὸν δὲ τὸν εἰκότα περὶ τοῦ μέλ-
 λοντος λαμβάνων, ὡς ἀμήχανον εἶη πράγμα σῶσαι
 πόλιν, ἣς τὰ πλείω ἤδη ἐκρατεῖτο, εἰς νοῦν βάλλεται 51
 τοῦ μὲν τείχους ἐρήμου παραχωρῆσαι τοῖς πολεμίοις,
 τὰ δὲ σώματα αὐτὰ καὶ τὰ ἱερὰ τὰ πατρῶα καὶ χρή-
 ματα ὅποσα φέρειν δύναίτο διασῶσασθαι. δόξαν δὲ
 αὐτῷ, παῖδας μὲν καὶ γυναῖκας καὶ τὰ γηραιὰ σώ-
 ματα καὶ ὅποσοις ἄλλοις βραδείας ἔδει φυγῆς προ- 20
 ἐξελθεῖν κελύσει τῆς πόλεως κατὰ τὰς ἐπὶ τὴν Ἴδην
 φερούσας ὁδοὺς, ἕως Ἀχαιοὶ τὴν ἄκραν ἔλθιν προδυ-
 μούμενοι διωξέως τοῦ διακίπτοντος ἐκ τῆς πόλεως
 πλήθους οὐδὲν προσηχανῶντο, τοῦ δὲ στρατιωτικοῦ
 τὸ μὲν ἐπὶ φυλακῇ τῶν ἐξιόντων ἔταξεν, ὡς ἀσφαλῆς 25
 116 τε καὶ ἀταλαίπωρος ἐκ τῶν ἐνόντων ἢ φυγὴ αὐτοῖς
 γένηται, εἰρητο δὲ τούτοις τὰ καρτερώτατα καταλα-
 βέσθαι τῆς Ἰθῆς· τὸ δὲ λοιπὸν, ὃ δὴ κράτιστον ἦν,
 αὐτὸς ἔχων ὑπέμενε ἐπὶ τοῦ τείχους καὶ παρεῖχε
 τοῖς προσεληθούσιν ἥττον ἐπικόνους διηρημένων 30
 ταχομαχία τῶν πολεμίων τὰς φυγὰς. Νεοπολέμου
 δὲ σὺν τοῖς ἄμφ' αὐτὸν ἐπιβάντος μέρους τινὸς τῆς

ἄκρας καὶ προσβοηθησάντων αὐτοῖς Ἀχαιῶν ἀπάν-
των τῆς μὲν ἄκρας μεθίεται, ἀνοίξας δὲ τὰς † φυγά-
δας πύλας ἀπήει συντεταγμένους ἔχων τοὺς λοιποὺς,
ἀγόμενος ἐπὶ ταῖς κρατίσταις συνωρίσι τὸν τε πατέρα
5 καὶ θεοὺς τοὺς πατρώους γυναικὰ τε καὶ τέκνα καὶ
τῶν ἄλλων εἰ τι πλείστου ἄξιον ἦν σῶμα ἢ χρῆμα.

XXXVII. Ἐν δὲ τούτῳ κατὰ κράτος εἰλήφρασαν
Ἀχαιοὶ τὴν πόλιν καὶ περὶ τὰς ἀρπαγὰς ἐσπουδακότες
κατὰ πολλὴν ἄδειαν σῴζεσθαι τοῖς φεύγουσι παρήκαν.
10 οἱ δὲ ἀμφὶ τὸν Αἰνείαν ἔτι καθ' ὁδὸν εὐρόντες τοὺς ἴ-
σφετέρους καὶ καθ' ἕν ἅπαντες γενόμενοι τὰ ὄχνη-
τάτα καταλαμβάνονται τῆς Ἰδῆς. ἦλθον δ' ὡς αὐτοὺς
οἱ τ' ἐν Δαρδάνῳ τότε οἰκοῦντες, ὡς εἶδον φλόγα
πολλὴν παρὰ τὰ εἰωθότα φερομένην ἐξ Ἰλίου, νύκτωρ
15 καταλιπόντες τὴν πόλιν ἔρημον, χωρὶς ἢ ὅσοι σὺν
Ἑλύμῳ καὶ Αἰγέστῳ ναυτικόν τι συνεσκευασμένοι
ἔτυχον προεξεληλυθότες τῆς πόλεως, καὶ ἐξ Ὀφρυ-
νίου πόλεως ὁ δῆμος ἅπας καὶ, ἐκ τῶν ἄλλων Τρωι-
κῶν πόλεων τῆς ἐλευθερίας οἱ περιεχόμενοι· δύναμις
20 τε αὕτη δι' ἐλαχίστου χρόνου μεγίστη τῶν Τρωικῶν
ἔγενετο. οἱ μὲν οὖν σὺν Αἰνείᾳ διασωθέντες ἐκ τῆς
καταλήψεως ἐν τούτοις ὑπομένοντες τοῖς χωρίοις οὐ
διὰ μακροῦ πάλιν ἐπὶ τὰ σφέτερα κατελεύσεσθαι ἤλ-
πιζον τῶν πολεμίων ἀποπλευσάντων, Ἀχαιοὶ δὲ ἀν-
25 δραποδισάμενοι τὴν πόλιν καὶ τὰ σύνεγγυς χωρία
καὶ φρούρια δηώσαντες παρεσκευάζοντο μὲν ὡς καὶ
τοὺς ἐν τοῖς ὄρεσι χειρωσόμενοι. πεμψάντων δὲ κή-
ρυκας αὐτῶν περὶ διαλύσεων καὶ δεομένων μὴ σφᾶς
εἰς ἀνάγκην καταστῆσαι πολέμου, συνελθόντες εἰς
30 ἐκκλησίαν ἐπὶ τοῖςδε ποιοῦνται πρὸς αὐτοὺς τὰς δια-
λύσεις· Αἰνείαν μὲν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ τὰ χρῆματα φέ-
ροντας ὅσα διεσώσαντο κατὰ τὴν φυγὴν ἐν ὄρισμένοις

τισὶ χρόνοις ἐκ τῆς Τρωάδος ἀπελθεῖν, παραδόντας
 Ἀχαιοὺς τὰ φρούρια· Ἀχαιοὺς δὲ παρασχεῖν αὐτοῖς
 τὴν ἀσφάλειαν ἐξ ἀπάσης ὄσης ἐκράτου γῆς καὶ θα-
 λάττης ἀπιωῦσι κατὰ τὰς ὁμολογίας. δεξιόμενος δὲ
 ταῦτα Αἰνείας καὶ νομίσας ἐκ τῶν ἐνόντων κράτιστα 5
 εἶναι Ἀσκάνιον μὲν τὸν πρεσβύτατον τῶν παίδων
 ἔχοντα τοῦ συμμαχικοῦ τινα μοῖραν, ἧς Φρύγιον ἦν
 τὸ κλειστόν, εἰς τὴν Δασκυλίτιν καλουμένην γῆν, ἐν-
 θα ἐστὶν ἡ Ἀσκανία λίμνη, μετὰπεμπτον ὑπὸ τῶν
 ἐγχωρίων γενόμενον ἐπὶ βασιλείᾳ τοῦ ἔθνους ἀπο- 10
 πέμπει· καὶ ᾤκησεν Ἀσκάνιος αὐτόθι χρόνον τινα οὐ
 πολὺν. ἐλθόντων δὲ ὡς αὐτὸν Σκαμανδρίου τε καὶ
 19 τῶν ἄλλων Ἑκτοριδῶν ἀφιγμένων ἐκ τῆς Ἑλλάδος
 ὑπὸ Νεοπτολέμου, κατὰγων αὐτοὺς ἐπὶ τὴν πατρῴαν
 ἀρχὴν εἰς Τροίαν ἀφικνεῖται. καὶ περὶ μὲν Ἀσκανίου 15
 τοσαῦτα λέγεται· τοὺς δὲ ἄλλους παῖδας Αἰνείας πα-
 ραλαβὼν καὶ τὸν πατέρα καὶ τὰ ἔδη τῶν θεῶν, ἐπι-
 δὴ παρεσκευάσθη τὸ ναυτικὸν αὐτῷ, διαπλεῖ τὸν Ἑλ-
 λήσποντον ἐπὶ τῆς ἔγγιστα κειμένης χερρονήσου τὸν
 πλοῦν ποιούμενος, ἧ πρόκειται μὲν τῆς Εὐρώπης, 20
 καλεῖται δὲ Παλλήνη. ἔθνος δ' εἶχεν αὐτὴν Θράκιον
 20 σύμμαχον Κρουσαῖον καλούμενον ἀπάντων προθυ-
 μότατον τῶν συναραμένων αὐτοῖς τοῦ πολέμου.

XXXXVIII. Ὁ μὲν οὖν πιστότατος τῶν λόγων, ᾧ
 κέρηται τῶν παλαιῶν συγγραφέων Ἑλλάτικος ἐν τοῖς 25
 Τρωικοῖς, περὶ τῆς Αἰνείου φυγῆς τοιόσδε ἐστίν. εἰ-
 ρηται δὲ καὶ ἄλλοις τισὶ περὶ τῶν αὐτῶν οὐ κατὰ
 ταῦτά ἔχοντες λόγοι, οὓς ἤττον ἐγώ γε τούτου πιθαν-
 οὺς εἶναι νομίζω. κρινέτω δὲ ὡς ἕκαστος τῶν ἀκου-
 ῶντων βούλσται. Σοφοκλῆς μὲν ὁ τραγωδοποιὸς ἐν 30
 Λαοκόωντι δράματι μελλούσης ἀλίσπεσθαι τῆς πό-
 λεως κειομένην τὸν Αἰνείαν ἀνασκευαζόμενον εἰς

τὴν Ἴδην, κελυσθέντα ὑπὸ τοῦ πατρὸς Ἀχιλλέου κα-
τὰ τὴν μνήμην ὣν Ἀφροδίτῃ ἐπέσκηψε καὶ ἀπὸ τῶν
νεωστὶ γενομένων περὶ τοὺς Λαιοκοωντίδας σημείων
τὸν μέλλοντα ὄλεθρον τῆς πόλεως συντεκμηραμένον.
5 ἔχει δ' ἐν αὐτῷ τὰ λαμβεῖα ἐν ἀγγέλου προσώπῳ λεγόμενα ὧδε·

νῦν δ' ἐν κύλαισιν Αἰνέας ὁ τῆς θεοῦ
πάρεστ' ἐπ' ὤμων πατέρ' ἔχων κεραινίου
νώτου καταστάζοντα βύσσινον φάρος,
10 κύκλω δὲ πᾶσαν οἰκετῶν καμπληθίαν·
συμπλάζεται δὲ πλῆθος οὐχ ὅσον δοκεῖς,
οἱ τῆσδ' ἐρῶσι τῆς ἀποικίας Φρυγῶν.

Μενεμράτης δὲ ὁ Ξάνθιος προδοῦναι τοῖς Ἀχαιοῖς
αὐτὸν ἀποφαίνει τὴν πόλιν τῆς πρὸς Ἀλέξανδρον
15 ἔχθρας ἔνεκα, καὶ διὰ τὴν εὐεργεσίαν ταύτην Ἀχαι-
οὺς αὐτῷ συγληρωῆσαι διασώσασθαι τὸν οἶκον. σύγ-
κεῖται δὲ αὐτῷ ὁ λόγος ἀρξαμένῳ ἀπὸ Ἀχιλλέως ταφῆς
τὸν τρόπον τόνδε· Ἀχαιοὺς δ' ἀνίη εἶχε καὶ ἐδόκεον
τῆς στρατιῆς τὴν κεφαλὴν ἀπηράχθαι. ὅμως δὲ τάφον
20 αὐτῷ δαίσαντες ἐπολέμεον βίῃ πάσῃ, ἄχρι Ἴλιος
ἑάλω Αἰνείεω ἐνδόντος. Αἰνείης γὰρ ἄτιτος ἔων ὑπὸ
Ἀλεξάνδρου καὶ ἀπὸ γερῶν [λερῶν] ἐξειργόμενος
ἀγέτρειψε Πριάμου· ἐργασάμενος δὲ ταῦτα εἰς Ἀχαιῶν
ἔγεγόνει. ἄλλοι δὲ τινες ἐπὶ τοῦ ναυστάθμου τοῦ
25 Τρωικοῦ τυχεῖν αὐτὸν τηρικαῦτα διατρίβοντα λέγου-
σιν, οἱ δ' εἰς Φρυγίαν ἀπεσταλμένον ὑπὸ Πριάμου
μετὰ δυνάμεως ἐπὶ τινα χρεῖαν στρατιωτικὴν· εἰσὶ
δ' οἱ μυθωθεστέραν αὐτοῦ ποιοῦσι τὴν ἔξοδον. ἐχέτω
δ' ὅπη τις αὐτὸν πείθει.

30 XXXXVIII. Τὰ δὲ μετὰ τὴν ἔξοδον ἐτι πλείω
παρέχει τοῖς πολλοῖς τὴν ἀπορίαν. οἱ μὲν γὰρ ἕως
Θράκης ἀγαγόντες αὐτὸν ἐκεῖ λέγουσι τελευτῆσαι τὸν

βίον, ὧν ἐστὶ Κεφάλων τε ὁ Γεργήθιος καὶ Ἑγήσιπ-
 κος ὁ περὶ Παλλήνης γράφας, ἄνδρες ἀρχαῖοι καὶ
 λόγου ἄξιοι. ἕτεροι δὲ ἐκ Θράκης ἀναστήσαντες αὐτὸν
 ἕως Ἀρκαδίας παρακομίζουσιν, οἰκῆσαι δὲ λέγουσιν
 ἐν Ὀρχομενῷ τε τῷ Ἀρκαδικῷ, καὶ Νήσῳ λεγομένῃ, 5
 καίπερ οὔση μεσόχθονι, ἀπὸ τελεμάτων καὶ ποταμοῦ·
 τὰς τε καλουρένας Καπύας Αἰνείου τε καὶ Τρώων
 ἀπόκτισιν εἶναι, Καπύας ὀνομασθείσας ἀπὸ τοῦ Τρωι-
 κοῦ Κάπνος. λέγεται δὲ ταῦτα ἄλλοις τε καὶ Ἀρκαίῳ
 τῷ γράψαντι τὰ Ἀρκαδικά. εἰσὶ δὲ καὶ οἱ δεῦρο μὲν 10
 ἀφικέσθαι τὸν Αἰνεῖαν μυθολογοῦσιν, οὐ μόντοι τήν
 γε τελευτὴν αὐτῷ τοῦ βίου συμπέσειν ἐν τοῖςδε τοῖς
 χωρίοις, ἀλλ' ἐν Ἰταλία, ὡς ἄλλοι τε πολλοὶ δηλοῦσι
 καὶ Ἀγάθυλλος Ἀρκὰς ὁ ποιητὴς ἐν ἔλεγείῳ λέγων
 ὧδε·

15

ἴκετο δ' Ἀρκαδίην, Νήσῳ δ' ἐγκάτθετο παιδᾶς
 δοιᾶς, Κωδώνης λέκτρα καὶ Ἀνθεμόνης.

αὐτὸς δ' Ἐσπερίην ἴσυτο χθόνα, γείνατο δ' υἷα
 Ῥωμύλον.

Τῆς δ' εἰς Ἰταλίαν Αἰνείου καὶ Τρώων ἀφίξεως Ῥω- 20
 μαῖοι τε πάντες βεβαιωταὶ καὶ τὰ δρωόμενα ὑπ' αὐτῶν
 ἐν τε θυσίαις καὶ ἑορταῖς μηνύματα, Σιβύλλης τε λό-
 γα καὶ χρησμοὶ Πυθικοὶ καὶ ἄλλα πολλὰ, ὧν οὐκ ἄν
 τις ὡς εὐπροσπείας ἔνεκα συγκειμένων ὑπερίδοι. πολ-
 λὰ δὲ καὶ παρ' Ἑλλήσι γνωρίσματα καὶ φανερὰ εἰς 25
 τοῦδε χρόνου περιλείπεται, ἐνθα ὠρμίσαντο καὶ παρ'
 οἷς διατριβὴν ἀπλοίας ἔνεκα ἐποιήσαντο· ὧν ἐγὼ
 μνήμην ὡς ἂν οἷός τε ὦ πολλῶν ὄντων βραχυτάτην
 ποιήσομαι. πρῶτον μὲν εἰς Θράκην ἀφικόμενοι κατὰ
 τὴν χερρόνησον, ἣ καλεῖται Παλλήνη, ὠρμίσαντο. 30
 εἶχον δὲ αὐτὴν ὥσπερ ἔφην βάρβαροι Κρουσατοὶ κα-
 λούμενοι καὶ περὶσχον αὐτοῖς τὰς κατεργαγὰς ἀσφα-

λαίς. μείναντες δὲ τὴν χειμερινὴν ὥραν αὐτόθι νεῶν Ἀφροδίτης ἰδρύναντο ἐπὶ τῶν ἀκρωτηρίων ἐνὸς καὶ πόλιν Αἰνεῖαν ἔκτισαν, ἐν ἣ τούς τε ὑπὸ καμάτων ἀδυνάτους πλεῖν καὶ ὅσοις αὐτοῦ μένειν βουλομένους ἦν, ὡς ἐν οἰκείᾳ γῆ τὸ λοιπὸν ἔσομένους, ὑπελείποντο. αὕτη διέμεινεν ἕως τῆς Μακεδόνων δυναστείας τῆς κατὰ τοὺς διαδόχους τοῦ Ἀλεξάνδρου γενομένης· ἐπὶ δὲ τῆς Κασάνδρου βασιλείας καθηρέθη, ὅτε Θεσσαλονίκη πόλις ἐκτίζετο, καὶ οἱ Αἰνεῶται σὺν ἄλλοις πολλοῖς εἰς τὴν νεόκτιστον μετώκησαν.

L. Ἐκ δὲ τῆς Παλλήνης ἄραντες οἱ Τρῶες εἰς Δῆλον ἀφικνοῦνται βασιλεύοντος αὐτῆς Ἀνίου· καὶ ἦν πολλὰ σημεῖα ἐν Δῆλῳ τῆς Αἰνείου τε καὶ Τρῶων παρουσίας, ἕως ἦνθει τε καὶ ὠκῆθη ἡ νῆσος. ἔπειτα εἰς Κύθηρα νῆσον ἑτέραν, ἣ πρόκειται Πελοποννήσου, παραγενόμενοι ἰερὸν Ἀφροδίτης ἰδρύνονται. ἀπὸ δὲ Κυθήρων ποιούμενοι τὸν πλοῦν οὐ πρόσω τῆς Πελοποννήσου τελευτήσαντα τῶν ἑταίρων τινὰ τῶν Αἰνείου Κίναϊθον ἐπὶ τῶν ἀκρωτηρίων τινὸς θάπτουσι, ὃ νῦν ἀπ' ἐκείνου Κιναϊθίου καλεῖται· καὶ τὴν πρὸς Ἀρκάδας συγγένειαν ἀνανεωσάμενοι, περὶ ἧς ἐν ὑστέρω λόγῳ διηγήσομαι, χρόνον τε ὀλίγον περὶ ταῦτα τὰ χωρία διατρέψαντες καὶ ὑπολιπόμενοί τινες σφῶν αὐτῶν εἰς Ζάκυνθον ἀφικνοῦνται. δεξάμενων δ' αὐτοὺς καὶ τῶν Ζακυνθίων πρὸς φιλίαν διὰ τὸ συγγενές· Δαρδάνῳ γὰρ τῷ Διὸς καὶ Ἠλέκτρας τῆς Ἀτλαντίδος δύο γενέσθαι φασὶν ἐκ Βατείας παιδῶν, Ζάκυνθόν τε καὶ Ἐριχθόνιον, ὧν ὁ μὲν Αἰνείου πρόγονος ἦν, Ζάκυνθος δὲ τῆς νήσου κτίστης· ταύτης τε δὴ τῆς συγγενείας ἀναμνήσει καὶ φιλοφροσύνη τῶν ἐπιχωρίων διατρέβοντες αὐτόθι καὶ ἅμα ἀπολοῖα κατεργόμενοι θύουσιν Ἀφροδίτῃ πρὸς τῷ κατα-

καρυσσθένει ἱερῷ θυσίαν, ἣν εἰς τόδε χρόνου συν-
 τελοῦσι κοινῇ Ζακύνθιοι, καὶ ἀγῶνα ποιοῦσιν ἐφή-
 βοις τῶν τε ἄλλων ἀγωνισμάτων καὶ δρόμων· τὸ δὲ
 νικητήριον ὁ πρῶτος ἐλθὼν εἰς τὸν νεῶν λαμβάνει·
 λέγεται δὲ Αἰνείου καὶ Ἀφροδίτης ὁ δρόμος, καὶ 5
 ξόανα τούτων ἔστηκεν ἀμφοτέρων. ἐκεῖθεν δὲ πελά-
 γιον ποιησάμενοι τὸν πλοῦν εἰς Λευκάδα κατάγονται,
 κατεχόντων ἔτι τὸ χωρίον Ἀκαρνάνων. κὰν ταύτη
 πάλιν ἱερὸν Ἀφροδίτης ἰδρύνονται τοῦτο, ὃ νῦν ἐστίν
 ἐν τῇ νησιδι τῇ μεταξὺ τοῦ Διορύκτου τε καὶ τῆς πό- 10
 λεως, καλεῖται δὲ Ἀφροδίτης Αἰνειαδος. ἄραυτες δὲ
 αὐτόθεν ἐπὶ τε Ἀκτιον ἐλθόντες ὀρμίζονται τοῦ Ἀμ-
 βρακικοῦ κόλπου πρὸς τὸ ἀκρωτήριον. κἀκεῖθεν εἰς
 Ἀμβρακίαν ἀφικνοῦνται πόλιν, ἧς ἐβασίλευεν Ἀμ-
 βραξ ὁ Δεξαμενοῦ τοῦ Ἡρακλέους, καὶ ὑπολείπονται 15
 ἑκατέρωθι μνημεῖα τῆς ἀφίξεως· ἐν Ἀκτίῳ μὲν
 Ἀφροδίτης Αἰνειαδος ἱερὸν καὶ πλησίον αὐτοῦ θεῶν
 μεγάλων, ἃ καὶ εἰς ἐμὲ ἦν· ἐν δὲ Ἀμβρακίᾳ ἱερὸν τε
 τῆς αὐτῆς θεοῦ καὶ ἠρώων Αἰνείου πλησίον τοῦ μι-
 κροῦ θεάτρου, ἐν ᾧ καὶ ξόανον μικρὸν ἀρχαϊκὸν Αἰ- 20
 νείου λεγόμενον, καὶ αὐτὸ θυσίαις ἐγέραιρον αἱ κα-
 λούμεναι παρ' αὐτοῖς ἀμφίπολοι.

LI. Ἐκ δὲ Ἀμβρακίας Ἀγχίσης μὲν τὰς ναῦς ἔχων
 παρὰ γῆν κομιζόμενος εἰς Βούτρωτον λιμένα τῆς
 Ἠλείου κατάγεται, Αἰνείας δὲ καὶ οἱ ἀκμαιότατοι 25
 σὺν αὐτῷ τοῦ στρατοῦ διανύσαντες ἡμερῶν δυεῖν
 ὁδὸν εἰς Δωδώνην ἀφικνοῦνται χρησόμενοι τῷ θεῷ
 καὶ καταλαμβάνουσιν αὐτόθι Τρωᾶς τοὺς σὺν Ἑλένῳ.
 ἀνελόμενοι δὲ χρησμούς περὶ τῆς ἀποικίας καὶ τὸν
 θεὸν ἀναθήμασι δωρησάμενοι Τρωικοῖς ἄλλοις τε καὶ 30
 κρατήρσι χαλκοῖς, ὧν τινες ἔτι περιεῖσιν ἐπιγραφαῖς
 πάνη ἀρχαίαις δηλοῦντες τοὺς ἀναθέντας, ἐπὶ τὸ

ναυτικὸν ἀφικνοῦνται τεττάρων μάλιστα ἡμερῶν
 διελθόντες ὁδόν. δηλοὶ δὲ καὶ τὴν εἰς Βούτρωτον
 τῶν Τρώων παρουσίαν λόφος τις, ᾧ τότε στρατοπέδον
 ἐχρήσαντο, Τροία καλούμενος. ἐκ δὲ Βουτρῶτου παρὰ
 5 γῆν πορισθέντες ἄχρι λιμένος Ἀγχίσου μὲν τότε ὀνο-
 μασθέντος, νῦν δ' ἀσαφεστέραν ἔχοντος ὀνομα-
 σίαν, ἱερὸν καὶ αὐτόθι τῆς Ἀφροδίτης ἰδρυσάμενοι
 διαίρουσι τὸν Ἴόνιον ἡγεμόνας ἔχοντες τῆς ναυτιλίας
 Ἀκαρνᾶνας, οἳ συνέπλευσαν αὐτοῖς ἐθελούσιοι συν-
 10 επισπῶμενοι τοὺς σὺν Πάτρωνι τῷ Θουρίῳ· καὶ
 αὐτῶν οἱ μὲν πλείους, ἐπειδὴ σῶος ὁ στρατὸς εἰς Ἰτα-
 λίαν ἀφίκετο, ἐπ' οἶκον αὐθις ἀνεκομίσθησαν, Πά-
 τρων δὲ πεισθεὶς ὑπ' Αἰνέλου κοινῶν τῆς ἀποι-
 κίας καὶ σὺν αὐτῷ τινες τῶν φίλων ὑπέμειναν ἐν τῇ
 15 Σικελίᾳ· οὓς ἐνιοὶ φασιν ἐν Ἀλουτίῳ κατοικῆσαι [τῆς
 Σικελίας]. ταύτης ὑπομνήσει τῆς εὐεργεσίας Ἀκαρνᾶσι
 Ῥωμαῖοι Λευκάδα καὶ Ἀνακτόριον ἀφελόμενοι Κο-
 ρινθίους ἀνὰ χρόνον ἐχαρίσαντο Οἰνιάδας τε ἀπο-
 καταστήσαι βουλομένοις ἐπέτρεψαν καὶ τὰς Ἐχινάδας
 20 νήσους καρποῦσθαι κοινῇ μετ' Αἰτωλῶν ἰδωκων. οἱ
 δὲ σὺν Αἰνεΐᾳ ποιησάμενοι τὴν ἀπόβασιν οὐ καθ' ἐν
 χωρίον τῆς Ἰταλίας, ἀλλὰ ταῖς μὲν πλείσταις ναυσὶ
 πρὸς ἄκραν Ἰαπυγίας ὀρμισάμενοι, ἣ τότε Σαλεντι-
 νος ἐλέγετο, ταῖς δὲ λοιπαῖς κατὰ τὸ καλούμενον Ἀθή-
 25 ναιον, ἔνθα καὶ αὐτὸς Αἰνεΐας ἐτύγγανεν ἐπιβὰς
 Ἰταλίας, (τοῦτο δὲ τὸ χωρίον ἐστὶν ἀκρωτήριον καὶ
 ἐπ' αὐτῷ θερινὸς ὄρμος, ὃς ἐξ ἐκείνου λιμῆν Ἀφρο-
 δίτης καλεῖται) παρέπλευσαν ἄχρι πορθμοῦ διὰ χει-
 ρὸς ἔχοντες Ἰταλίαν, ἴχνη τετὰ κἂν τούτοις ὑπολει-
 30 πόμενοι τοῖς τόποις τῆς ἀφίξεως ἄλλα τε καὶ φιάλην
 χαλκῆν ἐν Ἡρᾷ ἱερῷ ἐπιγραφῇ δηλοῦσαν ἀρχαία τοῦ
 δωρησαμένου τῇ θεῷ Αἰνέλου τοῦνομα.

LII. Γενόμενοι δὲ κατὰ Σικελίαν, εἴτε γνώμη
 χρησάμενοι τῆδε ὀρμίσασθαι εἴτε καὶ ὑπ' ἀνέμων
 κωνηρῶν βιασθέντες, ἃ δὴ φιλεῖ περὶ τὴν θάλατταν
 γίνεσθαι τήνδε, κατὰγονται τῆς νήσου περὶ τὰ κα-
 λούμενα Δρέπανα· ἐνθα περιτυγχάνουσι τοῖς σὺν 5
 Ἐλύμφῳ καὶ Αἰγέστῳ προεξελθοῦσιν ἐκ τῆς Τροίας,
 οἱ τύχης τε καὶ πνεύματος οὐρίου λαβόμενοι καὶ ἅμα
 οὐ πολλῇ ἀποσκευῇ βαρυνόμενοι δι' ὀλίγου κατ-
 ἤχθησαν εἰς Σικελίαν καὶ ᾤκησαν περὶ ποταμὸν κα-
 λούμενον Κριμισὸν ἐν γῆ Σικανῶν, πρὸς φιλίαν λα- 10
 βόντες παρ' αὐτῶν τὸ χωρίον διὰ τὴν Αἰγέστου συγ-
 γένειαν γενομένου τε καὶ τραφέντος ἐν Σικελίᾳ κατὰ
 τοιόνδε τι πάθος. τῶν προγόνων αὐτοῦ τις ἀνὴρ ἐπι-
 φανῆς ἐκ τοῦ Τρωικοῦ γένους ὦν Λαιομέδοντι διά-
 φορος γίνεται, καὶ αὐτὸν ὁ βασιλεὺς ἐπ' αἰτία δὴ τι 15
 λαβὼν κτείνει καὶ γένος αὐτοῦ τὸ ἄρρεν ἅπαν, ὑπὸ
 δέους μῆτι πρὸς αὐτῶν πάθη· τὰς δὲ θυγατέρας παρ-
 θένους ἔτι οὔσας ἀποκτείνει μὲν οὐκ εὐπρεπὲς ἐνό-
 μισε, Τρωσὶ δὲ συνοικούσας περιδεῖν οὐκ ἄσφαλές,
 δίδωσι δ' αὐτὰς ἐμπόροις ὡς προσωτάτω κελύσας 20
 ἀπάγειν. ταύταις ἀπιούσαις συνεκπλεῖ μειράκιόν τι
 τῶν ἐπιφανῶν κρατούμενον ἔρωτι τῆς ἐτέρας καὶ γα-
 μει τὴν παιδίσκην ἀχθεῖσαν εἰς Σικελίαν, καὶ γίνεται
 αὐτοῖς παῖς ἐν Σικελοῖς διατρίβουσιν Αἰγέστος ὄνο-
 μα· ὃς ἦθη καὶ γλῶσσαν τῶν ἐπιχωρίων ἐκμαθῶν, 25
 ἐπειδὴ τοὺς γονεῖς αὐτῷ τελευτῆσαι συνέβη, βασι-
 λεύοντος ἐν Τροίᾳ Πριάμου κάθοδον αὐτῷ δοθῆναι
 διαπράττεται, καὶ συνδιενέγκας τὸν πρὸς Ἀχαι-
 οὺς πόλεμον ἀλισκομένης τῆς πόλεως ἀπέπλει πάλιν
 εἰς Σικελίαν σὺν Ἐλύμφῳ ποιησάμενος τὴν φυγὴν ἐν 30
 τρισὶ ναυσίν, ἃς Ἀχιλλεὺς ἔχων ὅτε τὰς Τρωάδας
 ἐλήθετο πόλεις ἔρμασιν ὑφάλοις περιπεσούσας ἀπέ-

βαλεν. έντυχών δὴ τοῖς εἰρημένοις ἀνδράσι Αἰνείας
 φιλοφρονεῖται τε αὐτοὺς καὶ κατασκευάζεται αὐτοῖς
 πόλεις Αἰγέστην καὶ Ἔλυμα καὶ τινα καὶ ἴμοῖραν τῆς
 ἑαυτοῦ στρατιᾶς έν τοῖς πόλισμασιν ὑπολείπεται, ὡς
 5 μὲν ἐγὼ εἰκάσω γνώμη ἔκουσίφ χρησάμενος, ἵνα τοῖς
 ὑπὸ καμάτων βαρυνομένοις ἢ ἄλλως θαλάττῃ ἀχθο-
 μένοις ἀναπαύσεις γένοιτο ἀσφαλεῖς καὶ καταγω-
 γαί, ὡς δέ τινες γράφουσι τοῦ ναυτικοῦ μειωθέντος
 αὐτῷ διὰ τὴν ἔμπρησιν, ἣν ἐποίησαντο τῶν γυναι-
 10 κῶν τινες ἀχθόμεναι τῇ πλάνῃ, τὸν οὐκέτι δυνάμενον
 συμπλεῖν ὄχλον ἐκ τῶν κατακεκαυμένων νεῶν ἀνάγκη
 καταλιπῶν.

LIII. Τεκμήρια δὲ τῆς εἰς Σικελοὺς Αἰνείου τε
 καὶ Τρώων ἀφῆξεως πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα, περιφα-
 15 νέστατα δὲ τῆς Αἰνείαδος Ἀφροδίτης ὁ βῶμος ἐπὶ
 τῇ κορυφῇ τοῦ Ἐλύμου ἰδρυμένος καὶ ἱερὸν Αἰνείου
 ἰδρυμένον έν Αἰγέστη, τὸν μὲν αὐτοῦ κατασκευάσαν-
 τος Αἰνείου τῇ μητρὶ, τὸ δὲ ἱερὸν τῶν ὑπολειφθέν-
 των ἀπὸ τοῦ στόλου τῇ μνήμῃ τοῦ σώσαντος σφᾶς
 20 ἀνάδημα ποιησαμένων. τὸ μὲν δὴ σὺν Ἐλύμῳ καὶ
 Αἰγέστῳ Τρωικὸν έν τούτοις κατέμεινε τοῖς χωρίοις,
 καὶ διετέλεσαν Ἔλυμοι καλούμενοι. προεῖχε γὰρ κατὰ
 τὴν ἀξίωσιν Ἔλυμος ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ γένους ὦν,
 ἀφ' οὗ τὴν κλῆσιν οἱ σύμπαντες ἔλαβον. οἱ δὲ σὺν
 25 τῷ Αἰνείᾳ πλέοντες ἀπὸ Σικελίας διὰ τοῦ Τυρρηνι-
 κοῦ πελάγους πρῶτον μὲν ὠρμίσαντο τῆς Ἰταλίας
 κατὰ τὸν λιμένα Παλλίνουρον, ὃς ἀφ' ἑνὸς τῶν Αἰνείου
 κυβερνητῶν τελευτήσαντος αὐτόθι ταύτης τυχεῖν λέ-
 γεται τῆς ὀνομασίας. ἔπειτα νήσῳ προσέσχον, ἣ
 30 τοῦνομα ἔθεντο Δευκασίαν ἀπὸ γυναικὸς ἀνεψιᾶς Αἰ-
 νείου περὶ τόνδε τὸν τόπον ἀποθανούσης. ἐκεῖθεν δὲ
 κατάραντες εἰς λιμένα βαθὺν καὶ καλὸν έν Ὀπικοῖς,

τελευτήσαντος καὶ αὐτόθι Μισήνου τῶν ἐπιφανῶν τι-
 νος, ἀπ' ἐκείνου τὸν λιμένα ὠνόμασαν, νήσῳ τε
 Προχύτῃ καὶ ἀκρωτηρίῳ Καιήτῃ τύχῃ προσορμισάμε-
 νοι κατὰ ταῦτα τίθενται τὰς ἐπικλήσεις τοῖς τόποις,
 γυναικῶν ἀποθανουσῶν βουλόμενοι μνημεῖα ποιῆσαι 5
 τὰ χωρία. τούτων δὲ ἡ μὲν συγγενὴς Αἰνείου λέγε-
 ται γενέσθαι, ἡ δὲ τροφός. τελευτῶντες δὲ ἀφικνοῦν-
 ται τῆς Ἰταλίας εἰς Δωρεντὸν, ἐνθα τῆς πλάνης παυ-
 σάμενοι χάρακα ἔθεντο, καὶ τὸ χωρίον ἐν ᾧ κατε-
 στρατοπεδεύσαντο ἐξ ἐκείνου Τροία καλεῖται, ἀπέχει 10
 δὲ τῆς θαλάττης ἀμφὶ τοὺς τέτταρας σταδίους. ἔγρα-
 ψα δὲ ταῦτα καὶ τὴν παρέκβασιν ἐποίησάμην τοῦ
 ἀναγκαίου χάριν, ἐπειδὴ τῶν συγγραφέων οἱ μὲν οὐδ'
 ἔλθειν Αἰνείαν εἰς Ἰταλίαν φασὶν ἅμα Τρωσίν, οἱ δ'
 ἕτερον Αἰνείαν, οὐ τὸν ἐξ Ἀφροδίτης καὶ Ἀγκίσου γε- 15
 νόμενον, οἱ δὲ Ἀσκάνιον τὸν Αἰνείου, οἱ δὲ ἄλλους τινάς.
 εἰσι δ' οἱ τὸν ἐξ Ἀφροδίτης Αἰνείαν λέγουσι καταστή-
 σαντα τὸν λόγον εἰς Ἰταλίαν ἀνακομισθῆναι πάλιν οἱ-
 καδε καὶ βασιλεῦσαι τῆς Τροίας, τελευτῶντα δὲ κατα-
 λιπεῖν Ἀσκανίῳ τῷ παιδί τὴν βασιλείαν, καὶ τὸ ἀπ' 20
 ἐκείνου γένος ἐπὶ πλεῖστον κατασχεῖν τὴν ἀρχήν· ὡς
 μὲν ἐγὼ εἰκάσω τοῖς Ὀμήρου ἔπεσιν οὐκ ὀρθῶς λαμ-
 βανομένοις παρακρουσθέντες. πεποιήται γὰρ αὐτῷ ἐν
 Ἰλιάδι Ποσειδῶν προλέγων τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι
 περὶ τὸν Αἰνείαν καὶ τοὺς ἐξ ἐκείνου γενησομένους 25
 ἐπιφάνειαν ὧδέ πως·

νῦν δὲ δὴ Αἰνείαιο βίη Τρώεσσιν ἀνάξει

καὶ παῖδες παίδων, τοί κεν μετόπισθε γένωνται.

ὑπολαβόντες οὖν τὸν Ὀμηρον ἐν Φρυγίᾳ δυναστεύ-
 οντας εἰδέναι τοὺς ἄνδρας, ὡς δὴ οὐ δυνατὸν ἐν 30
 Ἰταλίᾳ οἰκοῦντας βασιλεύειν Τρώων, τὴν ἀνακομιδὴν
 τοῦ Αἰνείου ἀνέπλασαν. ἀρχεῖν δὲ δὴ τῶν Τρώων

οὓς ἐπήγετο καὶ ἄλλοθι πολιτευομένων οὐκ ἀδύνατον ἦν· ἔχοι δ' ἂν τις τῆς ἀπάτης καὶ ἑτέρας αἰτίας λαβεῖν.

LIII. Εἰ δέ τις ταράττει τὸ πολλαχῆ λέγεσθαι
 5 τε καὶ δείκνυσθαι τάφους Αἰνέλου ἀμηχάνου ὄντος ἐν πλεόσι τὸν αὐτὸν τεθάφθαι χωρίοις, ἐνθυμηθέντες ὅτι κοινόν ἐστὶν ἐπὶ πολλῶν τοῦτό γε τὸ ἄπορον καὶ μάλιστα τῶν μὲν ἐπιφανεῖς τὰς τύχας, πλάνητας δὲ τοὺς βίους ἐσχηκότων, μαθέτωσαν ὅτι χωρίον μὲν
 10 ἐν τὸ δεξιόμενον τὰ σώματα αὐτῶν ἦν, μνημεῖα δὲ παρὰ πολλοῖς κατεσκευάστο δι' εὐνοίαν τῶν ἐν ὠφελείαις τισὶ δι' αὐτοὺς γενομένων, μάλιστα εἰ τοῦ γένους αὐτῶν τι περιῆν ἢ πόλεώς τινος ἀπόκτισις ἢ χρόνιοί τινες καὶ φιλάνθρωποι μοναί· οἷα δὴ καὶ περὶ
 15 τόνδε τὸν ἥρωα μυθολογούμενα ἴσμεν. Ἰλίῳ μὲν γὰρ τὸ μὴ πασσυδὶ διαφθαρεῖναι κατὰ τὴν ἄλωσιν παρασχῶν, τῇ δὲ καλουμένῃ Βεβρυκίᾳ τὸ ἐπικουρικὸν διασωθῆναι παρασκευάσας, ἐν Φρυγίᾳ δὲ τὸν υἱὸν Ἀσκάνιον βασιλέα καταλιπών, ἐν Παλλήνῃ δὲ πόλιν ἐπώνυμον κτίσας, ἐν Ἀρκαδίᾳ δὲ θυγατέρας κηδεύσας,
 20 ἐν Σικελίᾳ δὲ μέρος τῆς στρατιᾶς ὑπολιπόμενος, πολλοῖς δὲ ἄλλοις χωρίοις φιλάνθρωπους τὰς διατριβὰς δωρήσασθαι δοκῶν ἐκούσιον εἶχε παρ' αὐτῶν τὴν εὐνοίαν, δι' ἣν τὸν μετ' ἀνθρώπων βίον ἐκλιπὼν
 25 ἥρώοις ἐκοσμεῖτο καὶ μνημάτων κατασκευαῖς πολλαχῆ· ἐπεὶ φέρε τις ἂν αἰτίας ἔχοι τίς ὑποθέσθαι τῶν ἐν Ἰταλίᾳ αὐτοῦ μνημάτων, εἰ μήτε ἤρξε τούτων τῶν χωρίων μήτε καταγωγὰς ἐν αὐτοῖς ἐποιήσατο μήθ' ὄλως ἐγνώσθη πρὸς αὐτῶν; ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων καὶ
 30 αὐτίς λεχθήσεται, καθότι ἂν ὁ λόγος ἐφ' ἐκάστου καιροῦ δηλωθῆναι ἀπαιτῆ.

LV. Τοῦ δὲ μηκέτι προσωτέρω τῆς Εὐρώπης

κλεῦσαι τὸν Τρωικὸν στόλον οἱ τε χρησμοὶ αἰτιοὶ ἐγέ-
 νοντο τέλος λαβόντες ἐν τούτοις τοῖς χωρίοις καὶ τὸ
 δαιμόνιον πολλαχῶς τὴν ἑαυτοῦ βούλησιν ἐνδεικνύμε-
 νον· ἐπειδὴ γὰρ ὄρμῳ χρησάμενοι τῷ Λωρεντῷ σκη- 5
 νὰς ἐπήξαντο περὶ τὸν αἰγιαλόν, πρῶτον μὲν πιεζο-
 μένοις τοῖς ἀνθρώποις ὑπὸ δίψης οὐκ ἔχοντος ὕδωρ
 τοῦ τόπου (λέγω δὲ ἅ παρὰ τῶν ἐγγχωρίων παρέλα-
 βον) λιβάδες αὐτόμαται νάματος ἡδίστου ἐκ γῆς ἀνελ-
 θούσαι ὠφθησαν, ἐξ ὧν ἦ τε στρατιὰ πᾶσα ὑδρεύσα-
 το καὶ ὁ τόπος ἐπίρροτος γέγονε μέχρι θαλάσσης κα- 10
 ταβάντος ἀπὸ τῶν πηγῶν τοῦ ῥεύματος. νῦν μέντοι
 οὐκέτι πλήθουσιν ὥστε καὶ ἀπορρεῖν αἱ λιβάδες, ἀλλ'
 ἔστιν ὀλίγον ὕδωρ ἐν κοίλῳ χωρίῳ συνεστηκός, λεγό-
 μενον ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων ἱερὸν ἡλίου· καὶ βωμοὶ δύο
 παρ' αὐτῷ δαίκνυνται, ὁ μὲν πρὸς ἀνατολὰς τετραμ- 15
 μένος, ὁ δὲ πρὸς δύσεις, Τρωικὰ ἰδρύματα, ἐφ' ὧν τὸν
 Αἰνεῖαν μυθολογοῦσι πρῶτην θυσίαν ποιήσασθαι τῷ
 θεῷ χαριστήριον τῶν ὑδάτων. ἔπειτα ἄριστον αὐτοῖς
 αἰρουμένοις ἐπὶ τοῦ δαπέδου σέλινα μὲν ὡς πολλοῖς
 ἀποδέδοται ὑπέστρωτο καὶ ἦν ταῦτα ὥσπερ τράπεζα 20
 τῶν ἐδεσμάτων· ὡς δὲ φασὶ τινες, ἴτρια καρποῦ πε-
 ποιημένα πυρίνου, καθαριότητος ταῖς τροφαῖς ἔνεκα.
 ἐπεὶ δὲ αἱ παρατεθεῖσαι τροφαὶ κατανάλωντο, τῶν
 ὑπεστρωμένων αὐτοῖς σελίνων εἴτε ἰτριῶν ἔφαγέ τις
 καὶ αὐθις ἕτερος· ἐν τούτῳ τυγχάνει τις εἰπὼν εἴτε τῶν 25
 Αἰνείου παιδῶν, ὡς λόγος ἔχει, εἴτε τῶν ὁμοσκήνων,
 Ἄλλ' ἡμῖν γε ἤδη καὶ ἡ τράπεζα κατεδήδεσται· ὡς δὲ
 τοῦτο ἤκουσαν ἅπαντες ἀνεθορύβησαν, ὡς τὰ πρῶτα
 τοῦ μαντεύματος ἤδη σφίσι τέλος ἔχοι. ἦν γὰρ τι
 θέσφατον αὐτοῖς, ὡς μὲν τινες λέγουσιν ἐν Δωδώνῃ 30
 γενόμενον, ὡς δ' ἕτεροι γράφουσιν ἐν Ἐρυθραῖς σχε-
 δῖῳ τῆς Ἰδῆς, ἐνθα ᾧκει Σίβυλλα ἐπιχωρία νύμφη

χρησιμῶδός, ἢ αὐτοῖς ἔφρασε κλεῖν ἐπὶ δυσμῶν ἡλίου, 14
 ἕως ἂν εἰς τοῦτο τὸ χωρίον ἔλθωσιν, ἐν ᾧ κατέδονται
 τὰς τραπέζας· ὅταν δὲ τοῦτο μάθωσι γενόμενον, ἡγε-
 μόνα τετράποδα ποιησαμένους, ὅπου ἂν κάμη τὸ
 5 ζῶον, ἐνταῦθα δειμάσθαι πόλιν. τοῦτο δὴ τὸ θεο-
 πρόπιον ἀναμνησθέντες, οἱ μὲν τὰ ἔδη τῶν θεῶν Αἰ-
 νείου κελεύσαντος εἰς τὸ ἀποδειχθέν χωρίον ἐκ τῆς
 νεῶς ἐξέφερον, οἱ δὲ βιάθρα καὶ βωμοὺς κατεσκευά-
 ζον αὐτοῖς, αἱ δὲ γυναικες ὀλολυγῆ καὶ χορφαῖς χρω-
 10 μенаι παρεκόμιζον τὰ ἱερά, οἱ δὲ ἀμφὶ τὸν Αἰνεῖαν
 παρασκευασθείσης θυσίας ἔχοντες τοὺς στεφάνους
 περὶ τὸν βωμὸν ἕστησαν.

LVI. Ἐν ᾧ δὲ οὗτοι τὰς εὐχὰς ἐποίησαντο, ἡ
 μέλλουσα καθιεροῦσθαι ὕς ἐγκύμων οὔσα καὶ οὐ
 15 πρόσω τόκου καταρχομένων αὐτῆς τῶν θυτήρων δια-
 σεισαμένη καὶ ἀποφυγοῦσα τοὺς κατέχοντας ἄνω θα-
 λάττης ἔθει. Αἰνεῖας δὲ μαθὼν ὅτι ταύτην ἄρα τὴν
 ἡγεμόνα τὸ θέσφατον αὐτοῖς ἐδήλου παρηκολούθει 1
 σὺν ὀλίγοις μικρὸν ὑπολειπόμενος, δεδοικῶς μὴ ὑπὸ
 20 θοροῦβου τῶν διωκόντων ἀποτραπεῖη τῆς κατὰ δαί-
 μονα ὁδοῦ. καὶ ἡ μὲν ἀμφὶ τοὺς εἴκοσι καὶ τέτταρας
 σταδίους ἀπὸ θαλάττης διελθοῦσα λόφον τινα προσ-
 ανατρέχει, ἐνθα ὑπὸ καμάτου μοχθήσασα καθέζεται.
 τῷ δὲ Αἰνεῖα (τέλος γὰρ τὰ μαντεύματα ἐφαίνετο
 25 ἔχειν) ὀρῶντι τὸ χωρίον γῆς τε οὐκ ἐν καλῷ καὶ θα-
 λάττης πρόσω καὶ οὐδὲ ταύτης ἐνορμίσασθαι ἀγαθῆς,
 πολλὴ παρίσταται ἀμηχανία, πότρεα χρῆ τῷ θεσφάτῳ
 πειθομένους αὐτοῦ κατοικεῖν, ἐνθα λυπηρὸν εἰσαεῖ
 βίον τρίψουσιν οὐδενὸς χρηστοῦ ἀπολαύοντες, ἢ προ-
 30 σωτέρῳ χωρητέον ἐπὶ γῆς ἀμείνονος μάστευσιν. ταῦτα
 δὲ αὐτῷ διανοουμένῳ καὶ τοὺς θεοὺς ἔχοντι δι' αἰ-
 τίας ἄφνω λέγεται φωνή τις ἐκ τῆς νάπης ἀφανοῦς

ὄντος τοῦ φθειγγομένου προσπεσεῖν κελεύουσα μέ-
 νειν τε αὐτόθι καὶ κολιζέσθαι διὰ ταχέων καὶ μὴ τῷ
 ἀπόρῳ τῆς παρούσης δόξης ἐπιτρέψαντα, εἰ μὴ ἐν εὐ-
 βότῳ γῆ τὸν βλον ἰδρύσεται, τὴν μέλλουσάν τε καὶ
 ὅσον οὐπω παρούσαν εὐτυχίαν ἀπώσασθαι. εἶναι γὰρ 5
 αὐτῷ πεπρωμένον ἐκ ταύτης ὀρμώμενον τῆς λυπρᾶς
 καὶ ὀλίγης τὸ πρῶτον οἰκήσεως πολλὴν καὶ ἀγαθὴν
 ἐπικτήσασθαι γῆν σὺν χρόνῳ· καισὶ δὲ αὐτοῦ καὶ ἐγ-
 γόνους [ἔσεσθαι] ἀρχὴν μεγίστην καὶ ἐπὶ πλείστον
 χρόνου ἐκμηκυνθησομένην ὑπάρξει. ταύτην μὲν οὖν 10
 ἐν τῷ παρόντι καταγωγὴν ἔσεσθαι τοῖς Τρωσὶ· μετὰ
 δὲ τοσοῦτους ἐνιαυτοὺς ὅσους ἂν ἡ ὕς τέκη χοίρους
 κτισθήσεσθαι πρὸς τῶν ἐξ ἐκείνου γενησομένων πόλιν
 ἑτέραν εὐδαιμονα καὶ μεγάλην. μαθόντα δὲ τὸν Αἰ-
 νείαν καὶ δαιμόνιον τι νομίσαντα τὸ χρῆμα τῆς φωνῆς 15
 εἶναι ποιεῖν ὡς ὁ θεὸς ἐκέλευεν. ἕτεροι δὲ λέγου-
 σιν ἀδημονοῦντι τῷ ἀνδρὶ καὶ παρειακῶτι τὸ σῶμα
 ὑπὸ λύπης καὶ οὔτε ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου καταβάντι
 οὔτε σίτα προσενεγκαμένῳ, αὐτοῦ δὲ ὡς ἔτυχεν ἀυλι-
 σθέντι τὴν νύκτα ἐκείνην, ἐπιστῆναι μεγάλην τινὰ 20
 καὶ θαυμαστὴν ἐνυπνίου τῶν θεῶν τινα τῶν πατρίων
 εἰκασθεῖσαν ὅψιν τὰ λεχθέντα μικρῷ πρότερον ὑπο-
 τιθεμένην· ὁποτέρως δὲ τάληθές ἔχει θεοῖς ἂν εἴη
 γνώριμον. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ τριάκοντα λέγεται χοί-
 ρους ἡ ὕς ἐκτεκεῖν, καὶ τοσοῦτοις ἐνιαυτοῖς ὕστερον 25
 ὑπὸ τῶν Τρώων ἑτέρα κτισθῆναι πόλις κατὰ τὸ θέ-
 σφατον, ὑπὲρ ἧς ἐν οἰκείῳ τόπῳ διαλέξομαι.

LVII. Αἰνείας δὲ τῆς μὲν ὕος τὸν τόκον ἅμα τῇ
 γειναμένη τοῖς πατρώοις ἀγίξει θεοῖς ἐν τῷ χωρίῳ
 τῷδε, οὗ νῦν ἐστὶν ἡ καλιάς, καὶ αὐτὴν οἱ Λαουινιά- 30
 ται τοῖς ἄλλοις ἄβατον φυλάττοντες ἱερὰν νομίζουσι·
 τοῖς δὲ Τρωσὶ μεταστρατοπεδεῦσαι κελεύσας ἐπὶ τὸν

λόφον ἰδρύεται τὰ ἔδη τῶν θεῶν ἐν τῷ κρατίστῳ καὶ
 αὐτίκα περὶ τὴν κατασκευὴν τοῦ πολισματος ἀπάσῃ
 προθυμίᾳ ὠρμητο ἐλάβανέ τε καταθέων ἐκ τῶν πέριξ
 χωρίων ὅποσα εἰς τὸν πολιισμόν αὐτῷ ἦν χρήσιμα καὶ
 5 μάλιστα ἐμελλε λυπηρὰ τοῖς ἀφαιρεθεῖσι φανήσεσθαι,
 σίδηρον καὶ ξύλα καὶ τὰς γεωργικὰς παρασκευάς.
 Λατίνῳ δὲ, ὃς ἦν τότε βασιλεὺς, πολεμοῦντι πρὸς
 ἔθνος ὄμορον τοὺς καλουμένους Ῥοτόλους καὶ δυ-
 σημεροῦντι κατὰ τὰς μάχας ἀγγέλλεται τὰ γινόμενα
 10 ἐπὶ τὸ φοβερώτατον, ὡς ἀνάστατος αὐτοῦ γίνεται
 πᾶσα ἢ παράλιος ὑπερορίῳ στρατιᾷ, καὶ εἰ μὴ σὺν
 τάχει κωλύσει τὰ δρώμενα ὀχυρὸς αὐτῷ φανήσεται
 ὁ πρὸς τοὺς ἀστυγείτονας ἀγών. ἀκούσαντι δὲ τῷ ἄν-
 δρῷ δέος εἰσέρχεται καὶ αὐτίκα τοῦ παρόντος πολέ-
 15 μου μεθέμενος ἐπὶ τοὺς Τρωᾶς ἐλαύνει πολλῇ στρα-
 τιᾷ. ὁρῶν δὲ αὐτοὺς ὀπλισμένους τε ὡς Ἑλληνας καὶ
 ἐν τάξει εὐκόσμῳ ἀκαταπλήκτως τὸ δεινὸν ὑπομένον-
 τας, τῆς μὲν αὐτίκα παρακινδυνεύσεως, ὡς οὐκ ἂν
 ἐξ ἐφόδου αὐτοὺς ἔτι χειρωσόμενος, ἦν ἔσχε δόξαν
 20 οἰκοθεν ὀρμώμενος, ἀποτρέπεται· στρατοπεδευσά-
 μενος δ' ἐπὶ λόφου τινὸς τὸ πρῶτον ἀναλαβεῖν
 ᾗετο δεῖν τὴν δύναμιν ἐκ τοῦ παρόντος κόπου, ὃς
 πολὺς ἐκ μακρᾶς ὁδοῦ καὶ συντόνου διώξεως αὐτοῖς
 ἐγένετο. ἀυλίσάμενος δὲ διὰ νυκτὸς αὐτόθι γνώμην
 25 ἐποιεῖτο ἀρχομένης ἕω συμφέρεσθαι τοῖς πολεμίοις.
 ἐγνωκότει δὲ αὐτῷ ταῦτα λέγει τις ἐπιστὰς καθ' ὕπνον
 ἐπιχώριος θαύμων δέχεσθαι τοὺς Ἑλληνας τῇ χώρᾳ
 συνοίκους· ἦκειν γὰρ αὐτοὺς μέγα ὀφέλημα Λατίνῳ
 καὶ κοινὸν Ἀβοριγίνων ἀγαθόν· Αἰνεῖα τε οἱ πατρῷοι
 30 θεοὶ τῆς αὐτῆς νυκτὸς φανέντες παρακελεύονται πεί-
 θειν Λατίνον ἐκόντα παρασχεῖν σφίσι τὴν οἰκῆσιν ἐν
 ᾧ βούλονται χωρίῳ, καὶ χρήσασθαι δυνάμει Ἑλληνι-

πῆ συμμάχῳ μᾶλλον ἢ διαφόρῳ· ἀμφοτέρους δὲ τὸ ὄναρ ἐκώλυεν ἄρχειν μάχης. ὡς δὲ ἡμέρα τε ἐγένετο, καὶ διεκοσμήθησαν εἰς μάχην αἱ δυνάμεις, κήρυκες ἦγον ὡς τοὺς ἡγεμόνας ἐκατέρωθεν τὸ αὐτὸ ἀξιοῦν-
τες, συνελθεῖν ἀλλήλοις εἰς λόγους· καὶ ἐγένετο τοῦτο. 5

LVIII. Πρῶτος δὲ ὁ Λατίνος ἐγκλημα ποιούμενος τὸν αἰφνιδιὸν τε καὶ ἀκατάγγελτον πόλεμον ἡξίου τὸν Αἰνεῖαν λέγειν, ὅστις ὦν καὶ τί βουλόμενος ἄγει καὶ φέρει τὰ χωρία πεπονθῶς τε οὐδὲν δεινὸν πρό-
τερος καὶ οὐκ ἄγνοῶν ὅτι τὸν ἄρχοντα πολέμου πᾶς ὁ 10
προπαθῶν ἀμύνεται· παρασχόν τε ἂν αὐτῷ πᾶν, εἴ
47 τινος ἐδεῖτο μετρίου, πρὸς φίλιαν καὶ παρ' ἐκόν-
των εὐρίσκεισθαι τῶν ἐγχωρίων, παρελθῶν τὴν ἀπάν-
των ἀνθρώπων δικαίωσιν αἰσχιον ἢ κάλλιον ἡξίωσε
βίαν προσφέρων τὰ αὐτὰ λαμβάνειν. τοιαῦτα δὲ αὐ- 15
τοῦ διαλεχθέντος ἀπεκρίνατο Αἰνεῖας· Ἡμεῖς γένος
μὲν Τρωῆς ἐσμεν, πόλεως δὲ οὐ τῆς ἀφανεστάτης ἐν
Ἑλλησιν ἐγενόμεθα· ἦν ἀφαιρεθέντες ὑπὸ Ἀχαιῶν
δεκαετει πολέμῳ χειρωθεῖσαν, ἀλῆται περιερχόμενοι
πόλεως τε καὶ χώρας ἐν ἧ τὸ λοιπὸν οἰκήσομεν ἀπορία, 20
θεοῖς δὲ κελεύουσι πειθόμενοι δεῦρ' ἀφίγμεθα· καὶ
ἡμῖν ὡς τὰ θεόφρατα λέγει λιμὴν τῆς πλάνης ἦδε ἡ
γῆ μόνη λείπεται. ἐποριζόμεθα δὲ ἐκ τῆς χώρας ὦν
ἡμῖν δεῖ δυστυχέστερον μᾶλλον ἢ εὐπρεπέστερον, ὡς
ἦμισα τέως γε ἐβουλόμεθα. ἀμειψόμεθα δὲ αὐτὰ 25
πολλαῖς καὶ ἀγαθαῖς ἔργων ἀμοιβαῖς παρέχοντες
ὑμῖν καὶ σώματα καὶ ψυχὰς εὖ πρὸς τὰ δεινὰ πεπαι-
48 δευμένας χρῆσθαι ὅποσα βούλεσθε, τὴν ὑμετέραν γῆν
φυλάττοντες ἀδῆωτον, τὴν δὲ τῶν πολεμίων προθύ-
μως συγκατακτώμενοι. ἰκέται δὲ ὑμῶν γινόμεθα μὴ 30
πρὸς ὀργὴν τὰ πεπραγμένα λαμβάνειν, ἐνθυμηθέν-
τας ὡς οὐ σὺν ὕβρει ἀλλ' ὑπ' ἀνάγκης ταῦτα βια-

σθέντες ἐποιούμεν· ἄπαν δὲ σύγγνωμον τὸ ἀκούσιον.
καὶ δεῖ ὑμᾶς μηδὲν ἐναντίον βουλευσαί περὶ ἡμῶν
χειρας προεχομένων, εἰ δὲ μὴ, θεοὺς καὶ δαίμονας
οἱ κατέχουσι τήνδε τὴν γῆν παραιτούμενοι συγγνώ-
5 μονας ἡμῖν γενέσθαι [καὶ] ὧν ἠναγκασμένοι δρωμεν
πειρασόμεθα πολέμου ἄρχοντας ὑμᾶς ἀμύνεσθαι. οὐ
γὰρ ἂν νῦν πρώτου οὐδὲ μεγίστου πολέμου τοῦδε
ἀπολαύσαιμεν. ὡς δὲ ταῦτα ὁ Λατίνος ἤκουσεν ἀπε-
κρίνατο πρὸς αὐτόν· Ἄλλ' ἐγωγε εὐνοιάν τε πρὸς
10 ἄπαν τὸ Ἑλληνικὸν γένος ἔχω καὶ συμφοραῖς ἀνθρώ-
πων ἀναγκαίαις πάννυ ἄχθομαι, σῶζεσθαι τε ὑμᾶς
περὶ πολλοῦ ἂν ποιησαίμην, εἰ μοι δῆλοι γένοισθε
οἰκίσεως δεόμενοι ἦκειν ἐν ἀποχρώσῃ τε γῆς μοίρα
καὶ πρὸς φιλίαν τῶν δοθησομένων μεθέξοντες, ἀλλ'
15 οὐ τὴν ἐμὴν δυναστείαν ἀφαιρησόμενοι πρὸς βίαν.
εἰ δ' ἐπαληθεύεται ὑμῖν ὃδ' ὁ λόγος πίστεις τούτων
ἀξιῶ δοῦναι καὶ λαβεῖν, αἰ φυλάξουσιν ἡμῖν ἀδόλους
τὰς ὁμολογίας.

LVIII. Αἰνείου δὲ ἐπαινέσαντος τὰ λεγόμενα γί-
20 νονται συνθῆκαι τοῖς ἔθνεσιν ἐφ' ὀρκίων τοιαίδε·
Ἄβοριγίνας μὲν Τρωσὶ δοῦναι χώραν ὄσσην ἠξίον
ἀμφὶ τοὺς τετταράκοντα σταδίους πανταχοῦ πορευο-
μένοις ἀπὸ τοῦ λόφου· Τρωῶας δὲ Ἄβοριγίσι τοῦ τ' ἐν
χειρὶ πολέμου συλλαβέσθαι καὶ ὅπου ἂν ἄλλη παρα-
25 κάλωνται συστρατεύειν· κοινῇ δὲ ἀμφοτέρους τὰ κράτι-
στα ὑπὲρ ἀλλήλων πράττειν καὶ χειρὶ καὶ γνώμῃ. συν-
θέμενοι δὲ ταῦτα καὶ τέκνων ὁμηρεῖαις τὰς πίστεις βε-
βαιώσαντες κοινῇ στρατεύουσιν ἐπὶ τὰς πόλεις τῶν
Ῥοτόλων δι' ὀλίγου δὲ τάκει πάντα χειρωσάμενοι παρ-
30 ἦσαν ἐπὶ τὸ πόλισμα τὸ Τρωικὸν ἡμιτέλεστον ὃν καὶ
μιᾶ προθυμία πάντες χρώμενοι τειχιζουσιν αὐτό.
ὄνομα δὲ τῷ κτίσματι Αἰνείας τίθεται Λαουίνιον, ὡς

μὲν αὐτοὶ Ῥωμαῖοι λέγουσιν ἀπὸ τῆς Λατίνου θυγα-
 τρός, ἣ Λαῦναν εἶναι φασὶ τοῦνομα· ὡς δ' ἄλλοι τι-
 νές τῶν Ἑλληνικῶν μυθογράφων ἔλεξαν, ἀπὸ τῆς
 Ἄνιου τοῦ Δηλίων βασιλέως θυγατρὸς, Λάνας καὶ
 τῆσδε ὀνομαζομένης, ἧς ἀποθανούσης νόσῳ περὶ τὸν 5
 οἰκισμὸν τῆς πόλεως πρώτης καὶ ἐν ᾧ ἔκαμε χωρὶς
 ταφείσης μνήμα γενέσθαι τὴν πόλιν. συμπλεῦσαι
 δ' αὐτὴν τοῖς Τρωσὶ λέγεται δοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ πα-
 τρός Αἰνεΐα δεηθέντι μαντικὴν οὔσαν καὶ σοφὴν.
 λέγεται δὲ κατὰ τὸν πολιισμόν τοῦ Λαουινίου σημεῖα 10
 τοῖς Τρωσὶ γενέσθαι τοιάδε· πυρὸς αὐτομάτως ἀνα-
 φθέντος ἐκ τῆς νάπης λύκον μὲν κομίζοντα τῷ στό-
 ματι τῆς ξηρᾶς ὕλης ἐπιβάλλειν ἐπὶ τὸ πῦρ, ἀετὸν δὲ
 προσπετόμενον ἀναρριπίζειν τῇ κινήσει τῶν πτερύ-
 γων τὴν φλόγα· τούτοις δὲ τάναντία μηχανωμένην 15
 ἀλώπεκα τὴν οὐρὰν διάβροχον ἐκ τοῦ ποταμοῦ φέρου-
 σαν ἐπιρραπίζειν τὸ καιόμενον πῦρ, καὶ τοτὲ μὲν τοὺς
 ἀνάπτοντας ἐπικρατεῖν, τοτὲ δὲ τὴν ἀποσβέσαι βου-
 λομένην· τέλος δὲ νικῆσαι τοὺς δύο, καὶ τὴν ἑτέραν
 οἰχεσθαι μηδὲν ἔτι ποιεῖν δυναμένην. ἰδόντα δὲ τὸν 20
 Αἰνεΐαν εἶπειν ὡς ἐπιφανῆς μὲν ἔσται καὶ θαυμαστὴ
 καὶ γνώσεως ἐπὶ πλεῖστον ἤξουσα ἢ ἀποικία, ἐπίφθο-
 νος δὲ τοῖς πέλας ἀύξομένη καὶ λυπηρὰ, κρατήσει δ'
 ὅμως τῶν ἀντικραττόντων κρείττονα τὴν ἐκ τοῦ θείου
 τύχην λαβοῦσα τοῦ παρ' ἀνθρώπων ἐναντιωσομένου 25
 φθόνου. ταῦτα μὲν δὴ οὕτω περιφανῆ μνηύματα λέ-
 γεται γενέσθαι τῶν συμβησομένων τῇ πόλει, καὶ
 ἔστιν αὐτῶν μνημεῖα ἐν τῇ Λαουινιατῶν ἀγορᾷ χάλ-
 κει εἶδωλα τῶν ζώων ἐκ πολλοῦ πάνυ χρόνου δια-
 τηρούμενα.

30

LX. Ἐπειδὴ δὲ κατεσκευάσθη τοῖς Τρωσὶν ἡ πό-
 λισ, ἐπιθυμία πάντας ἔσχεν ἰσχυρὰ τοῦ παρ' ἀλλή-

λων ἀπολαῦσαι χρησίμου, καὶ οἱ βασιλεῖς αὐτῶν πρῶ-
 τοι ἄρχουσι μίξαντες τοῦ τε ἐπιχωρίου καὶ τοῦ ἐπήλυ-
 δος γένους τὴν ἀξίωσιν ἐπὶ συναλλαγῆς γάμου, δόντος
 Λατίνου τὴν θυγατέρα Λαῦναν Αἰνεῖα γυναῖκα. ἐπει-
 5 τα καὶ οἱ ἄλλοι τὴν αὐτὴν τοῖς βασιλεῦσιν ἐπιθυμίαν
 λαβόντες καὶ δι' ὀλίγου πάνυ χρόνου συνευεγκάμε-
 νοι ἔθνη καὶ νόμους καὶ θεῶν ἱερὰ, κηδεῖας τε συνά-
 ψαντες ἀλλήλοις καὶ κοινωναῖς πολέμων ἀνακερά-
 σθέντες, κοινῇ σύμπαντες ὀνομασίᾳ προσαγορεύοντες
 10 αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Ἀβοριγίνων Λατίνους,
 οὕτω βεβαίως ἔμειναν ἐπὶ τοῖς συγκειμένοις, ὥστε
 οὐδεὶς αὐτοὺς ἔτι χρόνος ἀπ' ἀλλήλων διεστῆσε.
 Τὰ μὲν δὴ* συνελθόντα ἔθνη καὶ κοινωσάμενα τοὺς
 βίους, ἐξ ὧν τὸ Ῥωμαίων γένος ὥρμηται, πρὶν ἢ νῦν
 15 ἔχουσιν οἰκισθῆναι πόλιν, ταῦτά ἐστιν Ἀβοριγίνες
 μὲν πρῶτον, οἱ Σικελοὺς ἐξανέστησαν ἐκ τούτων τῶν
 χωρίων, Ἕλληνες ὄντες τὸ ἀρχαῖον ἐκ Πελοποννήσου
 τῶν σὺν Οἰνώτρῳ μετενεγκαμένων τὴν οἰκῆσιν ἐκ
 τῆς καλουμένης νῦν Ἀρκαδίας, ὡς ἐγὼ πείθομαι.
 20 ἔπειθ' οἱ μεταναστάντες ἐκ τῆς τότε μὲν Αἰμονίας,
 νῦν δὲ Θετταλίας καλουμένης, Πελασγοί· τρίτοι δὲ
 οἱ σὺν Εὐάνδρῳ παραγενηθέντες εἰς Ἰταλίαν ἐκ
 Παλλαντίου πόλεως· μετὰ δὲ τούτους τῶν σὺν Ἡρα-
 κλεῖ στρατευομένων Πελοποννησίων Ἐπειοὶ τε καὶ
 25 Φενεᾶται, οἷς καὶ Τρωικόν τι ἐμμέμικται· τελευταῖοι
 δὲ οἱ διασωθέντες σὺν Αἰνεῖα Τρωῆς ἐξ Ἰλίου τε καὶ
 Δαρδάνου καὶ τῶν ἄλλων Τρωικῶν πόλεων.

LXI. Ὅτι δὲ καὶ τὸ τῶν Τρωῶν ἔθνος Ἑλληνι-
 κὸν ἐν τοῖς μάλιστα ἦν ἐκ Πελοποννήσου ποτὲ ὥρμη-
 30 μένον, εἴρηται μὲν καὶ ἄλλοις τισὶ πάλαι, λεχθήσεται
 δὲ καὶ πρὸς ἐμοῦ δι' ὀλίγων. ἔχει δὲ ὁ λόγος περὶ
 αὐτῶν ὧδε· Ἄτλας γίνεσθαι βασιλεὺς πρῶτος ἐν τῇ

καλουμένη νῦν Ἀρκαδία, ᾧκει δὲ περὶ τὸ λεγόμενον
 Καυκάσιον ὄρος. τούτῳ θυγατέρες ἦσαν ἑπτὰ αἱ νῦν
 4 ἐν οὐρανῷ κατηστερίσθαι λεγόμεναι Πλειάδες ἐπί-
 κλησιν, ὧν μίαν μὲν Ἥλεκτραν Ζεὺς γαμεῖ καὶ
 γεννᾷ παῖδας ἐξ αὐτῆς Ἴασον καὶ Δάρδανον. Ἴασος 5
 μὲν οὖν ἠίδεος μένει, Δάρδανος δὲ ἄγεται γυ-
 ναῖκα Χρῦσῃ Πάλλαντος θυγατέρα, ἐξ ἧς αὐτῷ γί-
 νονται παῖδες Ἰδαῖος καὶ Δείμας. οὗτοι τέως μὲν ἐν
 Ἀρκαδίᾳ παραλαβόντες τὴν Ἄτλαντος δυναστείαν
 ἐβασίλευον, ἔπειτα κατακλυσμοῦ γενομένου μεγάλου 10
 περὶ τὴν Ἀρκαδίαν τὰ μὲν πεδία ἐξελιμνώθη καὶ πολ-
 λοῦ χρόνου γεωργεῖσθαι ἀδύνατα ἦν, οἱ δὲ ἄνθρω-
 ποι (ᾧκουν γὰρ ἀνὰ τὰ ὄρη γλίσχωρος ποριζόμενοι τὰς
 τροφάς) συμφρονήσαντες ὡς οὐχ ἰκανὴ βόσκειν ἔσται
 πάντας ἢ περιουσα γῆ νέμονται σφᾶς αὐτοὺς διχῆ· 15
 καὶ αὐτῶν οἱ μὲν ἐν Ἀρκαδίᾳ ὑπομένουσι βασιλέα
 στησάμενοι Δείμαντα τὸν Δαρδάνου, οἱ δὲ λοιποὶ
 ἀπανίστανται Πελοποννήσου στόλῳ μεγάλῳ. ποι-
 20 ούμενοι δὲ τὸν πλοῦν παρὰ τὴν Εὐρώπην εἰς τὸν
 Μέλανα καλούμενον ἀφικνοῦνται κόλπον καὶ τυγ-
 χάνουσιν ἐν νήσῳ τιῆ τῆς Θοράκης ὀρμισάμενοι,
 ἣν οὐκ ἔχω εἰπεῖν εἴτε ἦν οἰκουμένη καὶ πρῶτερον,
 εἴτε ἔρημος· ἣ τίθενται τοῦνομα σύνθετον ἐκ τε ἀν-
 25 δρὸς καὶ τόπου, Σαμοθράκην· τὸ μὲν γὰρ χωρίον τῆς
 Θοράκης, ὁ δὲ οἰκιστὴς Σάμων, υἱὸς Ἐρμοῦ καὶ νύμφης
 Κυλληνίδος Ῥήνης ὀνομαζομένης. ἐκεῖ δὲ χρόνον οὐ
 πολὺν διατρίψαντες, ὡς οὐκ εὐμαρῆς ἦν ὁ βίος αὐτοῖς
 γῆ τε λυπρᾷ καὶ θαλάττῃ ἀγρία μαχομένοις, ὀλίγους
 τινὰς ἐν τῇ νήσῳ λειπόμενοι ἀπανίστανται πάλιν οἱ
 30 πλείους εἰς τὴν Ἀσίαν ἔχοντες ἡγεμόνα τῆς ἀποικίας
 Δάρδανον· Ἴασος γὰρ ἐν τῇ νήσῳ κεραυνοῦ πληγῆς
 ἐτελεύτα Δῆμητρος εὐνήης ὀριγνώμενος [οἱ ἔχειν]· ποιη-

σάμενοί τε τὴν ἀπόβασιν ἐν τῷ καλουμένῳ νῦν Ἑλλη- 12
 σπόντῳ περὶ τὴν ὕστερον κληθεῖσαν οἰκίζονται Φρυ-
 γίαν, Ἰδαίος μὲν ὁ Δαρδάνου μέρος τῆς στρατιᾶς ἔχων
 ἐν τοῖς ὄρεσιν, ἃ νῦν Ἰδαία ἀπ' ἐκείνου λέγεται, ἐνθα
 5 μητρὶ θεῶν ἱερὸν ἰδρυσάμενος ὄργια καὶ τελετὰς κα-
 τεστήσατο, αἱ καὶ εἰς τόδε χρόνου διαμένουσιν ἐν
 πάσῃ Φρυγίᾳ· Δάρδανος δ' ἐν τῇ καλουμένῃ νῦν
 Τρωάδι πόλιν ὁμώνυμον αὐτῷ κατασκευάσας, δόν-
 τος αὐτῷ τὰ χωρία Τεύκρου βασιλέως, ἀπ' οὗ Τευ-
 10 κρὸς τὸ ἀρχαῖον ἢ γῆ ἐλέγετο· τοῦτον δὲ ἄλλοι τε πολ-
 λοὶ καὶ Φανόδημος ὁ τὴν Ἀττικὴν γράψας ἀρχαιολο-
 γίαν ἐκ τῆς Ἀττικῆς μετοικῆσαι φασιν εἰς τὴν Ἀσίαν
 δήμου Ξυπεταιῶνος ἄρχοντα καὶ πολλὰ παρέχονται
 τοῦ λόγου τεκμήρια. κρατήσαντα δὲ χώρας συχνῆς τε
 15 καὶ ἀγαθῆς καὶ οὐ πολὺ τὸ ἐπιχώριον ἐχούσης γένος ἡ
 ἀσμένως τὸν Δάρδανον ἰδεῖν καὶ τὸ σὺν αὐτῷ παρα-
 γενόμενον Ἑλληνικόν, τῶν τε πρὸς τοὺς βαρβάρους
 πολέμων συμμαχίας ἕνεκα καὶ ἵνα ἢ γῆ ἢ ἢ ἔρημος.

LXII. Ἀπαιτεῖ δὲ ὁ λόγος καὶ τὸν Αἰνεῖαν ἐξ ὧν
 20 ἔφν διηγῆσασθαι· βραχεῖα δὴ καὶ τοῦτο δηλώσει ση-
 μανῶ. Δάρδανος ἐπειδὴ Χρῦσῆν τὴν Πάλλαντος θυ-
 γατέρα, ἐξ ἧς οἱ πρότεροι παῖδες ἐγένοντο αὐτῷ, τε-
 λευτῆσαι συνέπεσε, Βατίειαν γαμῆ τὴν Τεύκρου θυ-
 γατέρα· καὶ γίνεται παῖς αὐτῷ Ἐριχθόνιος, ὃς ἀπάν-
 25 των ἀνθρώπων εὐδαιμονέστατος λέγεται γενέσθαι
 τῆς τε πατρῴας καὶ τῆς ὑπὸ τῷ μητροπάτορι γενομέ-
 νης κληρονομήσας ἀρχῆς. Ἐριχθονίου δὲ καὶ Καλλι-
 ρόης τῆς Σκαμάνδρου γίνεται Τρῶς, ἀπ' οὗ τὴν
 ἐπωνυμίαν τὸ ἔθνος ἔχει· Τρῶς δὲ καὶ Ἀκαλλαρίδος
 30 τῆς Εὐμήδους Ἀσσάρακος ἦν· τούτου δὲ καὶ Κλυτο-
 δῶρας τῆς Λαομέδοντος Κάπυς· Κάπυος δὲ καὶ νύμ-
 φης Ναϊάδος Ἱερομνήμης Ἀγγλῆς· Ἀγγλῆος δὲ καὶ

Ἀφροδίτης Αἰνείας. ὥς μὲν δὴ καὶ τὸ Τρωικὸν γένος Ἑλληνικὸν ἀρχῆθεν ἦν δεδήλωται μοι.

LXIII. Περὶ δὲ τῶν χρόνων ἐν οἷς ἐκτίσθη τὸ Λαουῖνιον ἄλλοι μὲν ἄλλως λέγουσιν· ἐμοὶ μὲντοι δοκοῦσιν οἱ δευτέρῳ μετὰ τὴν ἔξοδον τὴν ἐκ Τροίας 5 εἶτε φέροντες αὐτὴν εἰκότα μᾶλλον λέγειν. Ἴλιος μὲν γὰρ ἦλω τελευτῶντος ἤδη τοῦ θέρους, ἑπτακαίδεκα πρότερον ἡμέραις τῆς θερυνῆς τροπῆς, ὀγδόῃ φθίνοντος μηνὸς Θαργηλιῶνος, ὡς Ἀθηναῖοι τοὺς χρόνους ἄγουσι, περιτταὶ δὲ ἦσαν αἱ τὸν ἐνιαυτὸν ἐκεί- 10 νον ἐκπληροῦσαι μετὰ τὴν τροπὴν εἰκοσὶν ἡμέραι. ἐν δὴ ταῖς ἑπτὰ καὶ τριάκοντα ταῖς ἀπὸ τῆς ἀλώσεως διαγενομέναις τὰ τε περὶ τὴν πόλιν οἴομαι διοικήσασθαι τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ τὰς πρεσβείας ἐπιδέξασθαι τὰς 15 παρὰ τῶν ἀφεστηκότων καὶ τὰ ὄρκια ποιήσασθαι 15 πρὸς αὐτούς· τῷ δ' ἐξῆς εἶτε, πρώτῳ δὲ μετὰ τὴν ἀλωσιν ὑπὸ τὴν μετοπωρινὴν ἰσημερίαν ἄραντες οἱ Τρῶες ἐκ τῆς γῆς περαιοῦνται τὸν Ἑλλήσποντον καὶ καταχθέντες εἰς τὴν Θράκην αὐτοῦ διατρίβουσι τὴν χειμερινὴν ὥραν δεχόμενοι τε τοὺς ἐπισυνιόντας ἐκ 20 τῆς φυγῆς καὶ παρασκευαζόμενοι τὰ εἰς τὸν ἀπόπλουν. ἐκ δὲ τῆς Θράκης ἀναστάντες ἕαρος ἀρχομένου τελοῦσι τὸν μεταξὺ πλοῦν ἄχρι Σικελίας· ἐκεῖ δὲ ὀρμισαμένοις αὐτοῖς τὸ ἔτος τοῦτο τελευτᾷ, καὶ διατρίβουσι τὸν 25 δεῦτερον χειμῶνα τὰς πόλεις συνοικίζοντες τοῖς ἑλύμοις ἐκ Σικελίας. πλοῦμων δὲ γενομένων ἄραντες ἀπὸ τῆς νήσου περῶσι τὸ Τυρρηρικὸν πέλαγος καὶ τελευτῶντες εἰς Λαυρεντὸν ἀφικνοῦνται τὸν Ἀβοριγίνων αἰγιαλὸν μεσοῦσης θερείας. λαβόντες δὲ τὸ χωρὶον οἰκίζουσιν ἐν αὐτῷ Λαουῖνιον τὸν δεῦτερον 30 ἀπὸ τῆς ἀλώσεως ἐκπληρώσαντες ἐνιαυτὸν. καὶ περὶ μὲν τούτων ὡς ἔχω δόξης δεδήλωται μοι.

LXIII. Αίνειας δὲ κατασκευάσας ἱεροῖς τε καὶ
 τοῖς ἄλλοις κόσμοις ἀποχρώντως τὴν πόλιν, ὧν τὰ
 πλεῖστα ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ ἦν, τῷ μὲν ἐξῆς ἐνιαυτῷ, τρί-
 τῳ δὲ ἀπὸ τῆς ἐξόδου, Τρώων ἐβαδίσλευσε μόνων· τῷ
 5 δὲ τετάρτῳ τελευτήσαντος Λατίνου καὶ τὴν ἐκείνου
 βασιλείαν παραλαμβάνει τῆς τε κηδείας οἰκειότητι
 τῆς πρὸς αὐτὸν ἐπικλήρου τῆς Λαΐνας γενομένης με-
 τὰ τὸν Λατίνου θάνατον καὶ τοῦ πρὸς τοὺς ἀστυ-
 γείτονας πολέμου τῆς στρατηγίας ἔνεκα. ἀπέστησαν
 10 γὰρ αὐθις ἀπὸ τοῦ Λατίνου Ῥότολοι λαβόντες ἡγε-
 μόνα τῶν αὐτομόλων τινὰ τῆς Λατίνου γυναικὸς Ἀμί-
 τας ἀνεψιὸν ὄνομα Τυρρηγόν. ὁ δὲ ἀνὴρ οὗτος ἐπὶ
 τῷ γάμῳ τῆς Λαΐνας τὸν κηδεστὴν μεμφόμενος, ὅτι
 παρελθὼν τὸ συγγενὲς ὀδυνεῖοις ἐκήδευσε, τῆς τε
 15 Ἀμίτας παροξυνούσης καὶ ἄλλων τινῶν συλλαμβα-
 νόντων ἄγων τὴν δύναμιν, ἧς αὐτὸς ἦρχε, προστίθε-
 ται τοῖς Ῥοτόλοις. πολέμου δ' ἐκ τῶν ἐγκλημάτων
 τούτων γενομένου καὶ μάχης ἰσχυρᾶς Λατίνός τε
 ἀποθνήσκει καὶ Τυρρηγὸς καὶ τῶν ἄλλων συχνοί,
 20 κρατοῦσι δ' ὅμως οἱ σὺν Αἰνείᾳ. ἐκ δὲ τούτου τὴν
 ὑπὸ τῷ κηδεστῇ γενομένην ἀρχὴν Αἰνείας παραλαμ-
 βάνει. τρία δὲ βασιλεύσας ἔτη μετὰ τὴν Λατίνου τε-
 λευτὴν τῷ τετάρτῳ θνήσκει κατὰ πόλεμον. Ῥότολοι
 τε γὰρ ἐκ τῶν πόλεων στρατεύουσιν ἅπαντες ἐπ' αὐ-
 25 τὸν, καὶ σὺν αὐτοῖς βασιλεὺς Τυρρηγῶν Μεσέντιος
 δείσας περὶ τῆς αὐτοῦ χώρας, ἤδη γὰρ ἐπὶ μέγα χω-
 ροῦσαν ὄρων τὴν Ἑλληνικὴν δύναμιν ἤχθετο. μάχης
 δὲ γενομένης καρτερᾶς οὐ πρόσω τοῦ Λαουινίου καὶ
 πολλῶν ἐκατέρωθεν ἀπολομένων τὰ μὲν στρατεύ-
 30 ματα νυκτὸς ἐπελθούσης διελύθη, τὸ δὲ Αἰνείου σῶ-
 μα φανερὸν οὐδαμῇ γενόμενον οἱ μὲν εἰς θεοὺς με-
 ταστῆναι εἶκαζον, οἱ δ' ἐν τῷ ποταμῷ, παρ' ὃν ἦ

μάχη ἐγένετο, διαφθαρήναι. καὶ αὐτῶ κατασκευάζου-
 σιν οἱ Λατίνοι ἠρώων ἐπιγραφῇ τοιαῦδε κοσμούμενον·
 Πατὴρ θεοῦ ἡθωνίου, ὃς ποταμοῦ Νομι-
 κίου ῥεῦμα διέπει. εἰσὶ δ' οὐ λέγουσιν ἐκ' Ἀγ-
 χίση κατασκευασθῆναι αὐτὸ ὑπ' Αἰνείου, ἐνιαυτῶ 5
 πρότερον τοῦ πολέμου τούτου τελευτήσαντι. ἔστι δὲ
 χωμάτιον οὐ μέγα καὶ περὶ αὐτὸ δένδρα στοιχηδὸν
 πεφυκότεα θείας ἄξια.

LXV. Αἰνείου δ' ἐξ ἀνθρώπων μεταστάντος ἐβ-
 δόμῳ μάλιστα ἔτει μετὰ τὴν Ἰλίου ἄλωσιν Εὐρυλέων 10
 παρέλαβε τὴν Λατίνων ἡγεμονίαν ὁ μετονομασθεὶς
 Ἀσκάνιος ἐν τῇ φυγῇ. ἦσαν δὲ τειχῆρεις οἱ Τρῶες
 ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ, καὶ τοῖς μὲν πολεμίοις ἀεὶ προσ-
 ῆει δύναμις, αἱ δὲ τῶν Λατίνων ἀδύνατοι ἦσαν τοῖς
 ἐν τῷ Λαουίνῳ πολιορκουμένοις ἐπικουρεῖν. τὸ μὲν 15
 δὴ πρῶτον εἰς φίλλαν τε καὶ συνθήκας μετρίας προῦ-
 καλοῦντο τοὺς πολεμίους οἱ περὶ τὸν Ἀσκάνιον· ὡς
 δ' οὐδὲν προσεῖχον αὐτοῖς, ἐπιτρέπειν ἐκείνοις ἡναγ-
 κάζοντο καὶ λύσασθαι τὸν πόλεμον ἐφ' οἷς ἂν αὐτοὶ
 δικαιοῦσι. τοῦ δὲ βασιλέως τῶν Τυρρηνῶν τὰ τε ἄλλα 20
 ὡς δεδουλωμένοις ἀφόρητα ἐπιτάσσοντος καὶ τὸν
 οἶνον ὅσον ἂν ἡ Λατίνων γῆ φέρῃ Τυρρηνοῖς ἀπάγειν
 ἀνὰ πᾶν ἔτος, οὐκ ἀνασχετὸν ἡγησάμενοι τὸ πρᾶγμα
 τῆς μὲν ἀμπέλου τὸν καρπὸν ἱερὸν ἐψηφίσαντο τοῦ
 Διὸς εἶναι γνώμην ἀγορεύσαντος Ἀσκανίου, αὐ- 25
 τοὶ δὲ ἀλλήλοις παρακελευσάμενοι προθύμοις ἀγω-
 νισταὶς γενέσθαι καὶ θεοὺς αἰτησάμενοι συλλαβέ-
 σθαι τοῦ κινδυνεύματος ἐξῆλθον ἐκ τῆς πόλεως φυ-
 λάξαντες νύκτα ἀσέλῃνον. εὐθύς δὲ προσβαλόντες
 τῷ χάρακι τῶν πολεμίων, ὃς ἐγγυτάτω τῆς πόλεως 30
 ἔκειτο καὶ ἦν προτείχισμα τῆς ἄλλης δυνάμεως ἐν
 ἔρμυνῳ τε κατασκευασμένος χωρίῳ καὶ τὴν κρατίστην

νεότητα Τυρρηνῶν ἔχων, ἧς ἠγεῖτο Μεσεντίου παῖς
 Λαῦσος ὄνομα, οὐδενὸς προιδομένου τὴν ἐφοδὸν
 αἰρουσιν εὐπετῶς τὸ ὀχύρωμα. ἐν ᾧ δὲ τὸ χωρίον
 τοῦτο ἠλίσκετο, φῶς τε ἄκαιρον ὄρωντες οἱ ἐν τοῖς
 5 πεδίοις ἐστρατοπεδευκότες καὶ βοῆν τῶν ἀπολλυμέ-
 νων ἀκούοντες ἔφρουγον ἔκλιπόντες τοὺς ταπεινοὺς
 τόπους ἐπὶ τὰ ὄρη. ἐν δὲ τούτῳ πολλὴ ἐγένετο ταρα-
 χὴ καὶ θόρυβος, οἷα ἐν νυκτὶ κινουμένης στρατιᾶς,
 ὡς αὐτίκα μάλα τῶν πολεμίων σφίσιν ἐπιθησομένων
 10 οὐ σὺν κόσμῳ δὲ κατὰ τέλη ἐλάσασιν· οἱ δὲ Λατῖνοι,
 ἐπειδὴ τό τε φρούριον ἐξ ἐφόδου κατειλήφουσιν καὶ
 τὸ ἄλλο στράτευμα ἔμαθον τεταραγμένον, ἐπέκειν-
 το αὐτοῖς κτείνοντες καὶ διώκοντες. τῶν δ' οὐχ ὅπως
 τις πρὸς ἀλκὴν τραπέσθαι ἐπεχείρησεν, ἀλλ' οὐδὲ
 15 μαθεῖν ἐν οἷοις ἦσαν κακοῖς ἠδύνατο· ὑπὸ δὲ θορύ-
 βου καὶ ἀμηχανίας οἱ μὲν κατὰ κρημνῶν φερόμενοι
 διεφθείροντο, οἱ δ' εἰς φάραγγας ἀνεξόδους ἐμπί-
 πτοντες ἠλίσκοντο οἱ δὲ πλείστοι ἀγνοήσαντες ἀλ-
 λήλους ἀνὰ τὸ σκότος ὅσα πολεμίους διέθεσαν, καὶ
 20 ὁ πλείστος αὐτῶν φθόρος ἀλληλοκτόνος ἐγένετο. Με-
 σέντιος δὲ σὺν ὀλίγοις λόφον τινὰ καταλαβὼν, ἐπειδὴ
 τοῦ παιδὸς τὸν μόρον ἐπύθετο καὶ ὅσος αὐτῷ στρατὸς
 διέφθαρτο ἐν οἷῳ τε χωρίῳ κατακεκλεικῶς ἑαυτὸν ἦν,
 παντὸς ἐν ἀπορίᾳ χρήματος, ἐπεμψε κήρυκας εἰς τὸ
 25 Λαουτίνιον περὶ φιλίας διαλεγομένου, Ἀσκανίου δὲ
 τοῖς Λατῖνοις ταμιεύεσθαι τὴν τύχην συμβουλευόντος
 ἄδειαν εὐρόμενος ἀπῆλθεν ὑπόσπονδος μεθ' ὅσης εἶχε
 δυνάμεως καὶ τὸν ἀπὸ τοῦδε χρόνον ἅπαντα διαλυ-
 σάμενος τὴν ἐχθρὰν πρὸς τοὺς Λατῖνους βέβαιος φί-
 30 λος ἦν.

LXVI. Τριακοστῷ δὲ ὕστερον ἔτει μετὰ τὴν κτί-
 σιν τοῦ Λαουτίνιου πόλιν ἑτέραν οἰκίζει κατὰ τὸ γε-

νόμενον *Αινεία* θέσφατον Ἀσκάνιος ὁ Αἰνείου καὶ
 μετάγει τοὺς τ' ἐκ Λαουινίου καὶ τῶν ἄλλων Λατίνων
 ὄσοις ἦν βουλομένοις ἄμεινον οἰκεῖν εἰς τὴν νεόκτι-
 στον, ὄνομα τῇ πόλει θέμενος Ἀλβαν. ἔστι δ' ἡ Ἀλβα
 καθ' Ἑλλάδα γλωσσαν Λευκή, σαφηνισμοῦ δ' ἔνεκα 5
 διορίζεται παρ' ἐτέραν πόλιν ὁμώνυμον ἐπικλήσει τὸ
 σχῆμα ἐπικατηγορούση, καὶ ἔστιν ὥσπερ σύνθετον
 ἤδη τοῦνομα ἐξ ἀφοῦν Ἀλβα λόγγα, τοῦτο δ' ἔστι
 Λευκή μακρά. νῦν μὲν οὖν ἔρημός ἐστιν· ἐπὶ γὰρ
 Ὀστίλου Τύλλου Ῥωμαίων βασιλέως στασιάζειν δό- 10
 ξασα πρὸς τὴν ἀποικίαν περὶ τῆς ἀρχῆς ἀνηρέθη· τὸ
 δ' ἐν αὐτῇ πολιτευόμενον πλῆθος ἡ καθελούσα τὴν
 μητρόπολιν ὑπεδέξατο Ῥώμη. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τοῖς
 ἰκνουμένοις χρόνοις ἐγένετο, ἡνίκα δὲ ᾤκλιζετο πρὸς
 ὄρει καὶ λίμνη κατεσκευάσθη τὸ μέσον ἐπέχουσα ἀμ- 15
 φοῦν, καὶ ἦν ὥσπερ τείχη τῆς πόλεως ταῦτα δυσά-
 λωτον αὐτὴν ποιοῦντα. τό τε γὰρ ὄρος ἐν τοῖς πάνυ
 ὀχυρόν τε καὶ ὑψηλόν ἐστιν ἢ τε λίμνη βαθεῖα καὶ
 μεγάλη, καὶ αὐτὴν διὰ κλισιάδων ἀνοιγομένων ὑπο-
 δέχεται τὸ πεδίον ταμιευομένων ὀπόσον βούλονται 20
 τῶν ἀνθρώπων τὸ ὕδωρ. ὑπόκειται δὲ τῇ πόλει πεδία
 θαυμαστὰ μὲν ἰδεῖν, πλούσια δὲ καὶ καρποὺς ἐξενεγ-
 κεῖν παντοδαποὺς καὶ οὐδὲν ἐνδεστεροὺς τῆς ἄλ-
 λης Ἰταλίας, μάλιστα δὲ τὸν καλούμενον Ἀλβανὸν
 οἶνον ἡδὺν καὶ καλὸν, ἔξω τοῦ Φαλερίνου λεγομένου 25
 τῶν γοῦν ἄλλων ἀπάντων διαφορώτατον.

LXVII. Ἐν δὲ τῇ κτίσει τῆς πόλεως θαῦμα μέγι-
 στον λέγεται γενέσθαι. κατασκευασθέντος τοῖς ἔδεσι
 τῶν θεῶν, οὓς Αἰνείας ἐκ τῆς Τρωάδος ἠνέγκατο
 καὶ καθίδρυσεν ἐν τῷ Λαουινίῳ, ναοῦ χωρίον ἔχον- 30
 τος ἄβατον καὶ τῶν ἰδρυμάτων ἐκ τοῦ Λαουινίου
 κομισθέντων εἰς τοῦτον τὸν μυχόν, ὑπὸ τὴν ἐπιου-

σαν νύκτα κεκλεισμένων τε ὡς μάλιστα τῶν θυρῶν
 καὶ οὐδὲν παθόντων οὔτε περιβόλων οὔτε ὀροφῶν
 διαμείψαντα τὰ βρέτη τὴν στάσιν ἐπὶ τῶν ἀρχαίων
 εὐρεθῆναι κείμενα βάθρων· μετακομισθέντα δὲ αὐ-
 5 θις ἐκ τοῦ Λαουινίου σὺν ἰκεταίαις καὶ θυσίαις εὐα-
 ρεστηρίοις εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον ὁμοίως ἀνελθεῖν. τοὺς
 δὲ ἀνθρώπους τέως μὲν ἀπορεῖν ὅ τι χρήσονται τοῖς
 πράγμασιν οὔτε δίχα τῶν πατρῶων θεῶν οἰκεῖν ἀξι-
 οῦντας οὔτε ἐπὶ τὴν ἐκλειφθεῖσαν οἰκησιν αὐθις
 10 ἀναστρέφειν, τελευτῶντας δὲ γνώμην εὐρέσθαι,
 ἣ ἐμελλεν ἀποχρώντως πρὸς ἀμφοτέρω εἶξιν· τὰ
 μὲν εἶδη κατὰ χώραν ἔασαι μένειν, ἄνδρας δὲ τοὺς
 ἐπιμελησομένους αὐτῶν ἐκ τῆς Ἄλβας εἰς τὸ Λαουί-
 νιον αὐθις ἐποίκους μεταγαγεῖν. καὶ ἐγένοντο οἱ
 15 πεμφθέντες ἑξακόσιοι μελεθωνοὶ τῶν Ἰσραῶν αὐτοῖς
 μεταναστάντες ἐφεστίοις· ἠγεμῶν δ' ἐπ' αὐτοῖς ἐτά-
 χθη Αἰγιστος. τοὺς δὲ θεοὺς τούτους Ῥωμαῖοι μὲν
 Πενάτας καλοῦσιν· οἱ δ' ἐξερμηνεύοντες εἰς τὴν Ἑλ-
 λάδα γλῶσσαν τοῦνομα οἱ μὲν Πατρώους ἀποφαίνου-
 20 σιν, οἱ δὲ Γενεθλίους, εἰσὶ δ' οἱ Κτησίους, ἄλλοι δὲ
 Μυχίους, οἱ δὲ Ἐρκείους. ἔοικε δὲ τούτων ἕκαστος
 κατὰ τινος τῶν συμβεβηκότων αὐτοῖς ποιεῖσθαι τὴν
 ἐπίκλησιν κινδυνεύουσί τε πάντες ἀμωσγέπως τὸ
 αὐτὸ λέγειν. σχήματος δὲ καὶ μορφῆς αὐτῶν περὶ
 25 Τίμαιος μὲν ὁ συγγραφεὺς ὧδε ἀποφαίνεται· κηρύ-
 μα σιδηρᾶ καὶ χαλκᾶ καὶ κέραμον Τρωικὸν εἶναι τὰ
 ἐν τοῖς ἀδύτοις τοῖς ἐν Λαουινίῳ κείμενα Ἰσραῶ, πυ-
 θείσθαι δὲ αὐτὸς ταῦτα παρὰ τῶν ἐπιχωρίων. ἐγὼ δὲ
 ὅσα μὲν ὄραν ἄπασιν οὐ θέμις οὔτε παρὰ τῶν ὄρων-
 30 των ἀκούειν οὐδ' ἀναγράφειν οἴομαι δεῖν, νημερῶ
 δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις, ὅσοι πλείω τῶν συγχωρομένων
 ὑπὸ νόμου ζητεῖν ἢ γινώσκειν ἀξιούσιν.

LXVIII. Ἄ δὲ αὐτός τε ἰδὼν ἐπίσταμαι καὶ θεὸς οὐδὲν ἀποκωλύει με περὶ αὐτῶν γράφειν τοιάδε ἐστὶ· νεῶς ἐν Ῥώμῃ δείκνυται τῆς ἀγορᾶς οὐ πρόσω κατὰ τὴν ἐπὶ Καρίνας φέρουσαν ἐπίτομον ὁδὸν ὑπεροχῇ σκοτεινὸς ἰδρυμένος οὐ μέγας. λέγεται δὲ κατὰ τὴν 5 ἐπιχώριον γλαῦτταν ὑπ' Ἐλαίας τὸ χωρίον. ἐν δὲ τούτῳ κείνται τῶν Τρωικῶν θεῶν εἰκόνες, ἃς πᾶσιν ὄραν θέμις, ἐπιγραφὴν ἔχουσαι δηλοῦσαν τοὺς Πενάτας. [δοκοῦσι γάρ μοι τοῦ θ' μήκω γράμματος εὐρημένου τῷ θ' δηλοῦν τὴν ἐκείνου δύναμιν οἱ πα- 10 λαιοί.] εἰσὶ δὲ νεανίαι δύο καθήμενοι δόρατα διεληφότες, τῆς παλαιᾶς ἔργα τέχνης. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα ἐν ἱεροῖς ἀρχαίοις εἰδῶλα τῶν θεῶν τούτων ἐθεασάμεθα, καὶ ἐν ἄπασι νεανίσκοι δύο στρατιωτικὰ σχήματα ἔχοντες ἐφαίνοντο. ὄραν μὲν δὴ ταῦτα ἔξεστιν, 15 ἀκούειν δὲ καὶ γράφειν ὑπὲρ αὐτῶν, ἃ Καλλίστρατός τε ὁ περὶ Σαμοθράκης συνταξάμενος ἱστορεῖ καὶ Σάτυρος ὁ τοὺς ἀρχαίους μύθους συναγαγὼν καὶ ἄλλοι συγχοί, παλαιότατος δὲ ὧν ἡμεῖς ἴσμεν ποιητῆς Ἀρκίτιος. λέγουσι γοῦν ὧδε· Χρῦσῃν τὴν Πάλλαντος 20 θυγατέρα γημαμένην Δαρδάνῳ φερνὰς ἐπενέγκασθαι δωρεᾶς Ἀθηνᾶς τὰ τε Παλλάδια καὶ τὰ ἱερὰ τῶν μεγάλων θεῶν διδαχθεῖσαν αὐτῶν τὰς τελετὰς. ἐπειδὴ δὲ τὴν ἐπομβρίαν φεύγοντες Ἀρκάδες Πελοπόννησον μὲν ἐξέλιπον, ἐν δὲ τῇ Θρακίᾳ νήσῳ τοὺς 25 βίους ἰδρῦσαντο, κατασκευάσαι τὸν Δάρδανον ἐν ταῦθα τῶν θεῶν τούτων ἱερὸν ἀρρήτους τοῖς ἄλλοις ποιοῦντα τὰς ἰδίους αὐτῶν ὀνομασίας καὶ τὰς τελετὰς αὐτοῖς τὰς καὶ εἰς τόδε χρόνον γινομένας ὑπὸ 30 Σαμοθράκων ἐπιτελεῖεν. ὧς δὲ μετήγε τοῦ λεῶ τὴν κλειῶ μοῖραν εἰς τὴν Ἀσίαν τὰ μὲν ἱερὰ τῶν θεῶν καὶ τὰς τελετὰς τοῖς ὑπομείνας ἐν τῇ νήσῳ καταλι-

παῖν· τὰ δὲ Παλλάδια καὶ τὰς θεῶν εἰκόνας κατα-
σκευασάμενον ἀγαγέσθαι μετ' αὐτοῦ. διαμαντευό-
μενον δὲ περὶ τῆς οἰκίσεως τὰ τε ἄλλα μαθεῖν καὶ
περὶ τῶν ἱερῶν τῆς φυλακῆς τούδε τὸν χρησμὸν
5 λαβεῖν·

Εἰς πόλιν ἣν κτίξῃσθα θεοῖς σέβας ἄφθιτον αἰεὶ
θεῖναι, καὶ φυλακαῖς τε σέβειν θυσίαις τε χοροῖς τε.
ἔστ' ἂν γὰρ τάδε σεμνὰ καθ' ὑμετέραν χθόνα μίμνη
δῶρα Διὸς κούρης ἀλόχῳ σέθεν, ἣ δὲ πόλις σοι
10 ἔσται ἀπόρθητος τὸν αἰὲ χρόνον ἤματα πάντα.

LXVIII. Δάρδανον μὲν ἐν τῇ κτισθείσῃ τε ὑφ'
ἑαυτοῦ καὶ ὀνομασίας ὁμοίας τυχούσῃ πόλει τὰ ἔδη
καταλιπεῖν, Ἰλίου δ' ἐν ὑστέρω χρόνῳ συνοικισθέν-
τος ἐκεῖ μετενεχθῆναι πρὸς τῶν ἐγγόνων αὐτοῦ τὰ
15 ἱερὰ. ποιήσασθαι δὲ τοὺς Ἰλιεῖς νεῶν τε καὶ ἄδυτον
αὐτοῖς ἐπὶ τῆς ἄκρας καὶ φυλάττειν δι' ἐπιμελείας ἧς
ἐδύναντο πλείστης θεόπεμπτά τε ἡγουμένους εἶναι
καὶ σωτηρίας κύρια τῇ πόλει. ἀλίσκομένης δὲ τῆς κάτω
πόλεως τὸν Αἰνεῖαν καρτερὸν τῆς ἄκρας γενόμενον,
20 ἄρανα ἐκ τῶν ἀδύτων τὰ τε ἱερὰ τῶν μεγάλων θεῶν
καὶ ὅπερ ἐτι περιῆν Παλλάδιον (θάτερον γὰρ Ὀδυσσεῶ
καὶ Διομήδην νυκτός φασιν εἰς Ἴλιον ἀφικομένους
κλοπῇ λαβεῖν) οἴχεσθαι τε κομίσαντα τὸν Αἰνεῖαν ἐκ
τῆς πόλεως καὶ ἐλθεῖν ἄγοντα εἰς Ἰταλίαν. Ἀρκίτινος
25 δὲ φησιν ὑπὸ Διὸς δοθῆναι Δαρδάνῳ Παλλάδιον ἐν
καὶ εἶναι τοῦτο ἐν Ἰλίῳ τέως ἢ πόλις ἠλίσκετο κε-
κρυμμένον ἐν ἀβάτῳ ἐκείνου κατεσκευασ-
μένην ὡς μηδὲν τῆς ἀρχετύπου διαφέρειν ἀπάτης τῶν
ἐπιβουλευόντων ἔνεκα ἐν φανερώ τειθῆναι καὶ αὐτὴν
30 Ἀχαιοὺς ἐπιβουλεύσαντας λαβεῖν. τὰ μὲν οὖν εἰς Ἰτα-
λίαν ὑπ' Αἰνεῖου κομισθέντα ἱερὰ καὶ τοῖς εἰρημένοισ
ἀνδράσι πειθόμενος γράφω τῶν μεγάλων θεῶν

εἰκόνας εἶναι, οὓς Σαμοθράκες Ἑλλήνων μάλιστα ὀργιάζουσι, καὶ τὸ μυθευόμενον Παλλάδιον, ὃ φασὶ τὰς ἱεράς φυλάττειν παρθένους ἐν ναῶ κείμενον Ἐστίας, ἐνθα καὶ τὸ ἀθάνατον διασώζεται πῦρ· ὑπὲρ ὧν ἐν ὑστέρω λεχθήσεται λόγῳ. εἴη δ' ἂν καὶ παρὰ ταῦτα 5 τοῖς βεβήλοις ἡμῖν ἄδηλα ἕτερα. καὶ περὶ μὲν τῶν Τρωικῶν ἱερῶν τοσαῦτα εἰρήσθω.

LXX. Ἀσκανίου δὲ ὀγδόῳ καὶ τριακοστῷ ἔτει τῆς βασιλείας τελευτήσαντος παρέλαβε τὴν ἡγεμονίαν Σιλούιος ἀδελφὸς ὧν Ἀσκανίου, μετὰ τὸν Αἰ- 10 νείου θάνατον γενόμενος ἐκ Λαύνας τῆς Λατίνου θυγατρὸς, ὃν φασὶν ἐν τοῖς ὄρεσιν ὑπὸ τῶν νομέων ἐτραφῆναι. τοῦ γὰρ Ἀσκανίου παραλαβόντος τὴν βασιλείαν περιδεῆς ἦ Λαύνα γενομένη μή τι δεινὸν ὑπ' αὐτοῦ πάθῃ κατὰ τὸ τῆς μητροιας ὄνομα, ἐγκύ- 15 μων οὔσα δίδωσιν ἑαυτὴν Τυρρηνῶ τινι συνοφορβίῳ ἐπιμελητῇ βασιλικῶν, ὃν ἤδει Λατίνῳ γενόμενον ἐν τοῖς μάλιστα προσήγορον. ὁ δ' εἰς ὕλας ἐφήμους ἀγαγὼν αὐτὴν ὡς τῶν ἐπιτυχουσῶν τινα, φυλαττόμενος ὀφθῆναι τοῖς εἰδόσιν ἔτρεφεν ἐν τῇ νάπῃ κατασκευά- 20 σας οἰκησιν οὐ πολλοῖς γνώριμον καὶ τὸ παῖδιον γενόμενον ἀναιρεῖται τε καὶ τρέφει Σιλούιον ὀνομάσας ἀπὸ τῆς ὕλης, ὥσπερ ἂν εἴ τις Ἑλλάδι γλώσση λέξειεν Ἰλατον. χρόνου δὲ προϊόντος, ὡς πολλὴν ζήτησιν ἔγνω τῆς γυναικὸς ὑπὸ τῶν Λατίνων γινομέ- 25 νην καὶ δι' αἰτίας ὄντα παρὰ τῷ πλήθει τὸν Ἀσκάνιον, ὡς ἀνηρηκότα τὴν παιδίσκην, φράζει τῷ δήμῳ τὸ πρᾶγμα καὶ τὴν ἀνθρωπον ἄγει μετὰ τοῦ παιδὸς ἐκ τῆς νάπης. τύχη μὲν δὴ τοιαύτη χρησάμενος ὁ Σιλούιος τὴν εἰρημένην ἔσχεν ὀνομασίαν καὶ τὸ ἐξ 30 ἐκείνου γένος ἅπαν, τὴν δὲ βασιλείαν παρέλαβεν, ἢ ἐπειδὴ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τελευτῆσαι συνέπεσεν, ἀμ-

- φίλογον γενομένην πρὸς ἓνα τὸν πρεσβεύσαντα τῶν Ἀσκανίου παιδων Ἰουλον ἀξιοῦντα τὴν πατροφάν ἀρχὴν διαδέξασθαι. τὴν δὲ δίκην ἐπεψήφισεν ὁ δῆμος ἄλλοις τε ὑπαχθῆις λόγοις καὶ οὐχ ἦμιστα ὅτι μητρὸς ἦν ὁ Σιλούιος ἐπικλήρου τῆς ἀρχῆς. Ἰούλω δὲ ἀντὶ τῆς βασιλείας Ἰσρά τισ ἐξουσία προσετέθη καὶ τιμὴ τῷ τε ἀκινδύνῳ προὔχουσα τῆς μοναρχίας καὶ τῇ ῥαστώνῃ τοῦ βίου, ἣν ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ τὸ ἐξ αὐτοῦ γένος ἔκαρποῦτο, Ἰούλιοι κληθέντες ἀπ' ἐκείνου. ἐγένετο
- 5 δὲ μέγιστος ἅμα καὶ λαμπρότατος οἰκῶν οὗτος, ὧν ἡμεῖς ἴσμεν, ἄνδρας τε διαφορωτάτους ἡγεμόνων ἠνεγκεν, οἷς τὸ εὐγενὲς αἰ ἀρεταὶ μὴ ἀπιστεῖσθαι παρέσχον· ὑπὲρ ὧν ἐν ἄλλῳ δηλωθήσεται λόγῳ τὰ προσήκοντα.
- 15 LXXI. Σιλουίου δ' ἐνὸς δέοντα τριάκοντα ἔτη κατασχόντος τὴν ἀρχὴν Αἰνείας υἱὸς αὐτοῦ τὴν δυναστείαν διαδεξάμενος ἐνὶ πλείῳ τριάκοντα ἐτῶν ἐβασίλευσεν. μετὰ δὲ τοῦτον ἐν καὶ πεντήκοντα Λατίνος ἤρξεν ἔτη. Ἄλβας δὲ μετὰ τοῦτον ἐνὸς δέοντα τεττα-
- 20 ράκοντα ἔτη. μετὰ δὲ Ἄλβαν Κάπετος ἔξ ἐπὶ τοῖς εἰκοσιν. ἔπειτα Κάπυς δυεῖν δέοντα τριάκοντα. μετὰ δὲ Κάπυν Κάλπετος ἄχρι τρισκαίδεκα ἐτῶν κατέσχε τὴν ἀρχὴν. ἐξῆς δὲ Τιβερίνος ὀκταετῆ χρόνον ἐβασίλευσεν. τελευτηῆσαι δ' οὗτος ἐν μάχῃ παρὰ ποταμῷ
- 25 γενομένη λέγεται· παρενεχθῆις δὲ ὑπὸ τοῦ ρεύματος ἐπάνυμον ἑαυτοῦ κατέλιπε τὸν ποταμὸν Ἄλβουλαν καλούμενον πρότερον. Τιβερίνου δὲ διάδοχος Ἀγρίππας ἐν καὶ τετταράκοντα ἔτη ἐβασίλευσεν. μετὰ δὲ Ἀγρίππαν Ἀλλώδιος τυραννικόν τε χρῆμα καὶ θεοῖς
- 30 ἀπεχθόμενον ἐνὸς δέοντα εἰκοσιν· ᾧ περιφρονοῦντι τὰ δαιμόνια κατεσκεύαστο κεραννῶν τε μιμήματα καὶ κτύποι βρονταῖς ἐμφορεῖς, οἷς δεδίττεσθαι τοὺς ἀν-

θρώπους ὡς θεὸς ἥλιου. ὄμβρων δὲ καὶ κεραννῶν εἰς
 9 τὸν οἶκον αὐτοῦ κατασκηψάντων τῆς τε λίμνης, παρ'
 ἦν οἰκῶν ἐτύγχανε, πλημμύραν οὐκ εἰωθυῖαν λαβού-
 σης κατακλυσθεὶς πανοίκιος ἀπόλλυται. καὶ νῦν ἐτι
 διαλειπούσης τῆς-λίμνης ἐν μέρει τινὶ, ὅταν ὑπονο- 5
 στήσῃ τὸ νᾶμα καὶ σταθερὸς ὁ βυθὸς γένηται, παστά-
 δων ἐρείπια καὶ ἄλλα οἰκήσεως ἱχνη φαίνεται. Ἄουεν-
 τίνος δὲ παρὰ τούτου τὴν δυναστείαν διαδεξάμενος,
 ἀφ' οὗ τῶν ἐπτὰ λόφων τις ἐπαύνημος ἐγένετο τῶν
 συμπεπολισμένων τῇ Ῥώμῃ, τριάκοντα καὶ ἐπτὰ ἔτη 10
 τὴν ἀρχὴν κατέσχευεν. Πρόκας δὲ μετὰ τοῦτον ἔτη εἴ-
 κοσι καὶ τρία. ἔπειτα Ἀμόλιος οὐ σὺν δίκῃ τὴν βα-
 σιλείαν κατασχὼν Νεμέτορι προσήκουσαν, ὃς ἦν αὐ-
 τῷ πρεσβύτερος ἀδελφὸς, δύο καὶ τετραράκοντα ἔτη
 δυναστεύει. Ἀμολίου δὲ ἀναιρεθέντος ὑπὸ Ῥωμύλου 15
 καὶ Ῥώμου τῶν ἐκ τῆς ἱερᾶς κόρης γενομένων, ὡς
 αὐτίκα λεχθῆσεται, μετὰ τὸν ἐκείνου θάνατον ἀπο-
 λαμβάνει τὴν κατὰ νόμον δυναστείαν Νεμέτωρ ὁ τῶν
 νεανίσκων μητροπάτωρ. τῷ δ' ἐξῆς ἔτει τῆς Νεμέ-
 τορος ἀρχῆς, δευτέρῳ δὲ καὶ τριακοστῷ καὶ τετρα- 20
 80 κοσιοστῷ μετὰ τὴν Ἰλλίου ἄλωσιν, ἀποικίαν στείλαν-
 τες Ἀλβανοὶ Ῥωμύλου καὶ Ῥώμου τὴν ἡγεμονίαν
 αὐτῆς ἔχόντων κτίζουσι Ῥώμην ἔτους ἐνεστῶτος
 πρώτου τῆς ἐβδόμης ὀλυμπιάδος, ἦν ἐνλίκα στάδιον
 Δαικλῆς Μεσσήνιος, ἄρχοντας Ἀθήνησι Χάροπος ἔτος 25
 τῆς δεκαετίας πρώτου.

LXXII. Ἀμφισβητήσεως δὲ πολλῆς οὕσης καὶ
 περὶ τοῦ χρόνου τῆς κτίσεως καὶ περὶ τῶν οἰκιστῶν
 τῆς πόλεως οὐδὲ αὐτὸς ᾧμην δεῖν ὥσπερ ὁμολογού-
 μενα πρὸς ἀπάντων ἐξ ἐπιδρομῆς ἐπελθεῖν. Κεφά- 30
 λων μὲν γὰρ ὁ Γεργίθιος συγγραφεὺς παλαιὸς πά-
 νυ δευτέρῳ γενεᾷ μετὰ τὸν Ἰλιακὸν πόλεμον ἐκτίσθαι

λέγει τὴν πόλιν ὑπὸ τῶν ἐξ Ἰλίου διασωθέντων ἐν
 Αἰνεία, οἰκιστὴν δὲ αὐτῆς ἀποφαίνει τὸν ἠγησάμενον
 τῆς ἀποικίας Ῥῶμον, τοῦτον δ' εἶναι τῶν Αἰνείου
 παίδων ἕνα· τέτταρας δὲ φησιν Αἰνεία γενέσθαι πα-
 5 δας, Ἀσκάνιον, Εὐρυλέοντα, Ῥωμύλον, Ῥῶμον. εἰ-
 ρηται δὲ καὶ Δημαγόρα καὶ Ἀγαθύλλω καὶ ἄλλοις
 συχνοῖς ὃ τε χρόνος καὶ ὁ τῆς ἀποικίας ἠγεμῶν ὁ
 αὐτός. ὁ δὲ τὰς ἱερείας τὰς ἐν Ἄργει καὶ τὰ καθ'
 ἐκάστην πραχθέντα συναγαγὼν Αἰνείαν φησὶν ἐκ
 10 Μολοττῶν εἰς Ἰταλίαν ἐλθόντα μετ' Ὀδυσσεύς οἰ-
 κιστὴν γενέσθαι τῆς πόλεως, ὀνομάσαι δ' αὐτὴν ἀπό-
 μιᾶς τῶν Ἰλιάδων Ῥώμης. ταύτην δὲ λέγει ταῖς ἄλ-
 λαις Τρωάσι παρακελευσαμένην κοινῇ μετ' αὐτῶν
 ἐμπρῆσαι τὰ σκάφη βαρυνομένην τῇ πλάνῃ. ὁμολογεῖ
 15 δ' αὐτῷ καὶ Λαμαστῆς ὁ Σιγεὺς καὶ ἄλλοι τινὲς. Ἀρι-
 στοτέλης δὲ ὁ φιλόσοφος Ἀχαιῶν τινὰς ἱστορεῖ τῶν
 ἀπὸ Τροίας ἀνακομισαμένων περιπλέοντας Μαλέαν,
 ἔπειτα χειμῶνι βιαίῳ καταληφθέντας τέως μὲν ὑπὸ
 τῶν πνευμάτων φερομένους πολλαχῆ τοῦ πελάγους
 20 πλανᾶσθαι, τελευτῶντας δ' ἐλθεῖν εἰς τὸν τόπον
 τοῦτον τῆς Ὀπικῆς, ὃς καλεῖται Λατίνιον ἐπὶ τῇ
 Τυρρηρικῷ πελάγει κείμενος. ἀσμένους δὲ τὴν γῆν
 ἰδόντας ἀνεγκῦσαι τε τὰς ναῦς αὐτόθι καὶ διατρέψαι
 τὴν χειμερινὴν ὥραν παρασκευαζομένους ἕαρος ἀρ-
 25 χομένου πλεῖν. ἐμπρησθεισῶν δὲ αὐτοῖς ὑπὸ νύκτα
 τῶν νεῶν οὐκ ἔχοντας ὅπως ποιήσονται τὴν ἄπαρσιν,
 ἀβουλήτῳ ἀνάγκῃ τοὺς βίους ἐν ᾧ κατήχθησαν χωρίῳ
 ἰδρῦσασθαι. συμβῆναι δὲ αὐτοῖς τοῦτο διὰ γυναικας
 αἰχμαλώτους, ἃς ἔτυχον ἄγοντες ἐξ Ἰλίου. ταύτας δὲ
 30 κατακαῦσαι τὰ πλοῖα φοβουμένας τὴν οἰκαδε τῶν
 Ἀχαιῶν ἄπαρσιν, ὡς εἰς δουλείαν ἀφιξομένας. Καλ-
 λίας δὲ ὁ τὰς Ἀγαθοκλέους πράξεις ἀναγράφας Ῥῶ-

μην τινὰ Τρωάδα τῶν ἀφικνουμένων ἅμα τοῖς ἄλλοις
 Τρωσὶν εἰς Ἰταλίαν γήμασθαι Λατίνῳ τῷ βασιλεὶ τῶν
 Ἀβοριγίνων καὶ γεννῆσαι τρεῖς παῖδας, Ῥῶμον καὶ
 Ῥωμύλον καὶ Τηλέγονον . . . . . οἰκίσαντας δὲ πόλιν,
 ἀπὸ τῆς μητρὸς αὐτῆ θέσθαι τοῦνομα. Ξεναγόρας δὲ 5
 ὁ συγγραφεὺς Ὀδυσσεῶς καὶ Κίρκης υἱοὺς γενέσθαι
 τρεῖς, Ῥῶμον, Ἀντείαν, Ἀρδεῖαν· οἰκίσαντας δὲ τρεῖς
 πόλεις ἀφ' ἑαυτῶν θέσθαι τοῖς κτίσμασι τὰς ὀνομα-
 σίας. Διονύσιος δὲ ὁ Χαλκιδεὺς οἰκιστὴν μὲν ἀπο-
 φαίνει τῆς πόλεως Ῥῶμον· τοῦτον δὲ λέγει κατὰ μὲν 10
 τινὰς Ἀσκανίου, κατὰ δέ τινὰς Ἡμαθίωνος εἶναι
 παῖδα. εἰσὶ δέ τινες οἱ τὴν Ῥώμην ἐκτίσθαι λέγουσιν
 ὑπὸ Ῥώμου τοῦ Ἰταλοῦ, μητρὸς δὲ Λευκαρίας τῆς
 Λατίνου θυγατρὸς.

LXXIII. Ἐχων δὲ πολλοὺς καὶ ἄλλους τῶν Ἑλ- 15
 ληνικῶν παρέχεσθαι συγγραφέων, οἱ διαφόρως ἀπο-
 φαίνουσι τοὺς οἰκιστὰς τῆς πόλεως, ἵνα μὴ δόξω
 μακρηγορεῖν ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίων ἐλεύσομαι συγγρα-
 φεῖς. παλαιὸς μὲν οὖν οὔτε συγγραφεὺς οὔτε λογο-
 γράφος ἐστὶ Ῥωμαίων οὐδὲ εἰς· ἐκ παλαιῶν μέντοι 20
 λόγων ἐν Ἰεραῖς δέλτοις σωζομένων ἕκαστός τι παρα-
 λαβὼν ἀνέγραψεν. τούτων δέ τινες μὲν Αἰνείου
 υἱοὺς γενέσθαι λέγουσι Ῥωμύλον τε καὶ Ῥῶμον τοὺς
 οἰκιστὰς τῆς Ῥώμης, ἕτεροι δὲ θυγατρὸς Αἰνείου παῖ-
 δας, ὅτου δὲ πατὴρ οὐκέτι διορίζοντες· δοθῆναι δ' 25
 αὐτοὺς ὑπ' Αἰνείου Λατίνῳ τῷ βασιλεὶ τῶν Ἀβορι-
 γίνων ὁμηρεύσαντας, ὅτε αἱ πίστις τοῖς ἐπιχωρίοις
 πρὸς τοὺς ἐπήλυδας ἐγένοντο. ἀσπαζόμενον δὲ αὐτοὺς
 Λατίνον τῇ τε ἄλλῃ θεραπείᾳ περιέπειν εὖ καὶ ἐγ-
 γόνου ἄρρενος ἄπαιδα τελευτῶντα διαδόχους μέρους 30
 τινὸς τῆς ἑαυτοῦ ἀρχῆς καταλιπεῖν. ἄλλοι δὲ λέγου-
 σιν Αἰνείου τελευτήσαντος Ἀσκανίον ἄπασαι τὴν Λα-

τίνων ἀρχὴν παραλαβόντα νείμασθαι πρὸς τοὺς ἀδελ-
 φούς Ῥωμύλον τε καὶ Ῥῶμον τὴν τε χώραν καὶ τὴν
 δύναμιν τὴν Λατίνων τριχῆ· αὐτὸν μὲν δὴ τὴν τε
 Ἄλβαν κτίσαι καὶ ἄλλ' ἅττα πολιίσματα· Ῥῶμον δὲ
 5 Καπύην μὲν ἀπὸ τοῦ προπάππου Κάπνος, Ἀγχίσην
 δὲ ἀπὸ τοῦ προπάτορος Ἀγχίσου, Αἰνεΐαν δὲ τὴν
 ὕστερον κληθεῖσαν Ἰάνικλον ἀπὸ τοῦ πατρὸς, Ῥώμην
 δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ, ταύτην δὲ χρόνους τινὰς ἐρημωθεῖ-
 σαν ἑτέρας αὐθις ἐλθούσης ἀποικίας, ἣν Ἄλβανοι
 10 ἔστειλαν ἡγουμένου Ῥωμύλου καὶ Ῥώμου, τὴν ἀρχαίαν
 κτίσιν ἀπολαβεῖν· ὥστε διττὰς εἶναι τῆς Ῥώμης τὰς
 κτίσεις· τὴν μὲν ὀλίγον ὕστερον τῶν Τρωικῶν γενο-
 μένην, τὴν δὲ πεντεκαίδεκα γενεαῖς ὕστεροῦσαν τῆς
 15 πρῶτης. εἰ δέ τις ἀπιδεῖν βουλήσεται τὰ προσω-
 τέρω καὶ τρίτῃ τις ἀρχαιοτέρα τούτων εὑρεθήσεται
 Ῥώμη γενομένη πρὶν Αἰνεΐαν καὶ Τρωῆας ἐλθεῖν εἰς
 Ἰταλίαν. ταῦτα δὲ οὐ τῶν ἐπιτυχόντων τις οὐδὲ νέων
 συγγραφεὺς ἰστόρηκεν, ἀλλ' Ἀντίλοχος ὁ Συρακούσιος,
 οὗ καὶ πρότερον ἐμνήσθη. φησὶ δὲ Μόργητος ἐν
 20 Ἰταλίᾳ βασιλεύοντος (ἣν δὲ τότε Ἰταλίᾳ ἢ ἀπὸ Τάραν-
 τος ἄχρι Ποσειδωνίας παράλιος) ἐλθεῖν ὡς αὐτὸν ἄν-
 δρα φυγάδα ἐκ Ῥώμης. λέγει δὲ ὧδε· ἐπεὶ δὲ Ἰταλὸς
 κατεγήρα Μόργης ἐβασίλευσεν. ἐπὶ τούτου δὲ ἀνὴρ
 ἀφίκετο ἐκ Ῥώμης φυγὰς· Σικελὸς ὄνομα αὐτῷ· κατὰ
 25 μὲν δὴ τὸν Συρακούσιον συγγραφέα παλαιὰ τις εὐρί-
 σκεται καὶ προτεροῦσα τῶν Τρωικῶν χρόνων ἢ Ῥώμη.
 πότερον δὲ περὶ τοὺς αὐτοὺς ἢ τὸν τόπον, ἐν οἷς ἢ νῦν
 οἰκουμένη πόλις ἐστίν, ἢ χωρίον ἕτερον ἐτύγγανεν
 οὕτως ὀνομαζόμενον ἀσαφὲς ἐκείνου καταλιπόντος
 30 οὐδ' ἐγὼ δύναμαι συμβαλεῖν. περὶ μὲν οὖν τῶν πα-
 λαιῶν κτίσεων ἱκανὰ ἡγοῦμαι τὰ προειρημένα.

LXXIII. Τὸν δὲ τελευταῖον τῆς Ῥώμης οἰκισμὸν

ἢ κτίσιν ἢ ὅτι δῆποτε χρὴ καλεῖν τὸ γενόμενον Τι-
 μαιος μὲν ὁ Σικελιώτης οὐκ οἶδ' ὅτῳ κανόνι χρησά-
 μενος ἅμα Καρχηδόνι κτιζομένη γενέσθαι φησὶν ὀγ-
 δόῳ καὶ τριακοστῷ πρότερον ἔτει τῆς πρώτης Ὀλυμ-
 πιάδος. Λεύκιος δὲ Κίγκιος ἀνὴρ τῶν ἐκ τοῦ βου- 5
 λευτικῷ συνεδρίου περὶ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς δωδε-
 κάτης Ὀλυμπιάδος. Κόιντος δὲ Φάβιος κατὰ τὸ πρῶ-
 τον ἔτος τῆς ὀγδοῆς Ὀλυμπιάδος. Κάτων δὲ Πόρκιος
 Ἑλληνικὸν μὲν οὐχ ὀρίζει χρόνον, ἐπιμελής δὲ γενό-
 μενος, εἰ καὶ τις ἄλλος, περὶ τὴν συναγωγὴν τῆς ἀρ- 10
 χαιολογουμένης ἱστορίας ἔτεσιν ἀποφαίνει δυοὶ καὶ
 τριάκοντα καὶ τετρακοσίοις ὑστεροῦσαν τῶν Ἰλιακῶν.
 ὁ δὲ χρόνος οὗτος ἀναμετρηθεὶς ταῖς Ἑρατοσθένους
 χρονογραφίαις κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος πίπτει τῆς ἑβ-
 δόμης Ὀλυμπιάδος. ὅτι δὲ εἰσιν οἱ κανόνες ὑγιεῖς, οἷς 15
 Ἑρατοσθένης κέχρηται, καὶ πῶς ἂν τις ἀπευθύνῃ
 τοὺς Ῥωμαίων χρόνους πρὸς τοὺς Ἑλληνικοὺς, ἐν
 ἑτέρῳ δεδήλωται μοι λόγῳ. οὐ γὰρ ἤξιουν ὡς Πολύ-
 βιος ὁ Μεγαλοπολίτης τοσοῦτον μόνον εἰπεῖν, ὅτι
 κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἑβδόμης Ὀλυμπιάδος τὴν 20
 Ῥώμην ἐκτίσθαι πείθομαι, οὐδ' ἐπὶ τοῦ παρὰ τοῖς
 ἀρχιερεῦσι κειμένου πίνακος ἐνὸς καὶ μόνου τὴν πί-
 στιν ἀβασάνιστον καταλιπεῖν, ἀλλὰ τοὺς ἐπιλογισμοὺς,
 οἷς αὐτὸς προσεδέμην, εἰς μέσον ὑπευθύνους τοῖς
 βουλευθεῖσιν ἐσομένους ἐξενεγκεῖν. ἡ μὲν οὖν ἀκρί- 25
 βεια ἐν ἐκείνῳ δηλοῦται τῷ λόγῳ, λεχθήσεται δὲ διὰ
 τῆσδε τῆς πραγματείας αὐτὰ τἀναγκαιότατα. ἔχει δὲ
 οὕτως ἡ Κελτῶν ἐφοδος, καθ' ἣν ἡ Ῥωμαίων πόλις
 ἑάλω, συμφωνεῖται σχεδὸν ὑπὸ πάντων ἀρχοντος
 Ἀθήνησι Πυργίανος γενέσθαι κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος 30
 τῆς ὀγδοῆς καὶ ἐνενηκοστῆς Ὀλυμπιάδος. ὁ δὲ πρὸ τῆς
 καταλήψεως χρόνος ἀναγόμενος εἰς Λεύκιον Ἰούνιον

Βροῦτον καὶ Λεύκιον Ταρκύνιον Κολλατῖνον τοὺς
 πρώτους ὑπατεύσαντας ἐν Ῥώμῃ μετὰ τὴν κατάλυσιν 19
 τῶν βασιλέων ἔτη περιεΐληφεν εἰκοσι πρὸς τοῖς ἑκα-
 τόν. δηλοῦται δὲ ἐξ ἄλλων τε πολλῶν καὶ τῶν καλου-
 5 μένων τιμητικῶν ὑπόμνημάτων, ἃ διαδέχεται παῖς
 παρὰ πατρός καὶ περὶ πολλοῦ ποιεῖται τοῖς μεθ' ἑαυ-
 τὸν ἔσομένοις ὡσπερ ἱερὰ πατρῶα παραδιδόναι· πολ-
 λοὶ δ' εἰσὶν ἀπὸ τῶν τιμητικῶν οἴκων ἄνδρες ἐπι-
 φανεῖς οἱ διαφυλάττοντες αὐτά· ἐν οἷς εὐρίσκω δευ-
 10 τέρω πρότερον ἔτει τῆς ἀλώσεως τίμησιν ὑπὸ τοῦ
 Ῥωμαίων δήμου γενομένην, ἣ παραγράφεται καθά-
 περ καὶ ταῖς ἄλλαις χρόνος οὗτος· ὑπατεύοντος Λευ-
 κίου Οὐαλερίου Ποτίτου καὶ Τίτου Μαλλίου Καπιτω-
 λίνου μετὰ τὴν ἐκβολὴν τῶν βασιλέων ἐνὸς θέοντι
 15 εἰκοστῶ καὶ ἑκατοστῶ ἔτει. ὥστε τὴν Κελτικὴν ἐφοδον,
 ἣν τῷ δευτέρῳ μετὰ τὴν τίμησιν ἔτει γενομένην εὐρί-
 σκομεν, ἐκπεπληρωμένων τῶν εἰκοσι καὶ ἑκατὸν ἔτων
 γενέσθαι. εἰ δὲ τοῦτο τὸ διάστημα τοῦ χρόνου τριά-
 κοντα ὀλυμπιάδων εὐρίσκεται γενόμενον, ἀνάγκη τοὺς
 20 πρώτους ἀποδειχθέντας ὑπάτους ὁμολογεῖν ἄρχοντας
 Ἀθήνησιν Ἰσαγόρου παρειληφέναι τὴν ἀρχὴν κατὰ 19
 τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ὀγδόης καὶ ἐξηκοστῆς ὀλυμπιάδος.

LXXV. Καὶ μὴν ἀπό γε τῆς ἐκβολῆς τῶν βασιλέων
 ἐπὶ τὸν πρῶτον ἄρξαντα τῆς πόλεως Ῥωμύλον ἀναβι-
 25 βασθεῖς ὁ χρόνος ἔτη τέτταρα πρὸς τετταράκοντα καὶ
 διακοσίους ἀποτελεῖ. γνωρίζεται δὲ τοῦτο ταῖς διαδο-
 χαῖς τῶν βασιλέων καὶ τοῖς ἔτεσιν, οἷς ἕκαστοι κατέσχον
 τὴν ἀρχήν. Ῥωμύλος μὲν γὰρ ὁ κτίσας τὴν πόλιν ἑπτὰ
 καὶ τριάκοντα ἔτη λέγεται κατασχεῖν τὴν δυναστείαν·
 30 μετὰ δὲ τὸν Ῥωμύλου θάνατον ἀβασίλευτος ἡ πόλις
 γενέσθαι χρόνον ἐνιαύσιον. ἔπειτα Νομάς Πομπίλιος
 αἰρεθεῖς ὑπὸ τοῦ δήμου τρία καὶ τετταράκοντα ἔτη

βασιλευσαι. Τύλλος δὲ Ὀστίλιος μετὰ Νομᾶν δύο καὶ
 τριάκοντα. ὁ δ' ἐπὶ τούτῳ βασιλεύσας Ἄγκος Μάρ-
 κιος τέτταρα πρὸς τοὺς εἴκοσι. μετὰ δὲ Μάρκιον Λεύ-
 κιος Ταρκύνιος ὁ κληθεὶς Πρίσκος ὀκτὼ καὶ τριάκοντα.
 τοῦτον δὲ διαδεξάμενος Σερούτος Τύλλιος τετταράκοντα 5
 καὶ τέτταρα. ὁ Σερούτιον δὲ ἀνελὼν Λεύκιος Ταρκύνιος
 ὁ τυραννικὸς καὶ διὰ τὴν τοῦ δικαίου ὑπεροψίαν κλη-
 θεὶς Σούπερβος ἕως εἰκυστοῦ καὶ πέμπτου προαγα-
 γεῖν τὴν ἀρχήν. τεττάρων δὲ καὶ τετταράκοντα καὶ
 διακοσίων ἀναπληρουμένων ἐτῶν, ἃ κατέσχον οἱ βα- 10
 σιλεῖς, ὀλυμπιάδων δὲ μιᾶς καὶ ἐξήκοντα πᾶσα ἀνάγ-
 κη τὸν πρῶτον ἄρξαντα τῆς πόλεως Ῥωμύλον ἔτει
 πρῶτῳ τῆς ἐβδόμης ὀλυμπιάδος παρειληφέναι τὴν
 βασιλείαν ἄρχοντος Ἀθήνησι τῆς δεκαετίας Χάροκος
 ἔτος πρῶτον. τοῦτο γὰρ ὁ λογισμὸς τῶν ἐτῶν ἀπαιτεῖ. 15
 ὅτι δὲ τοσαῦτα ἕκαστος τῶν βασιλέων ἤρξεν ἔτη δι'
 ἐκείνου δηλοῦται μοι τοῦ λόγου.

Τὰ μὲν δὴ περὶ τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἡ νῦν δυνα-
 στεύουσα πόλις φέρεται τοῖς τε πρὸ ἔμοῦ γενομένοις
 εἰρημένα κάμοι δοκοῦντα τοιάδ' ἐστίν. οἰκισταὶ δ' 20
 αὐτῆς οὔτινες ἦσαν καὶ τίσι τύχαις χρησάμενοι τὴν
 ἀποικίαν ἔστειλαν ὅσα τε ἄλλα περὶ τὴν κτίσιν ταύ-
 την ἱστόρηται πολλοῖς μὲν εἴρηται καὶ διαφόρως τὰ
 πλεῖστα ἐνίοις, λεχθήσεται δὲ κάμοι τὰ πιθανώτατα
 τῶν μνημονουμένων. ἔχει δὲ ὧδε· 25

LXXVI. Ἀμόλιος ἐπειδὴ παρέλαβε τὴν Ἀλβανῶν
 βασιλείαν τὸν πρεσβύτερον ἀδελφὸν Νεμέτορα τῷ
 κατισχύσαι τῆς πατρίου τιμῆς ἀπειρῆσας, τὰ τε ἄλλα
 κατὰ πολλὴν ὑπεροψίαν τῶν δικαίων ἔδρα καὶ τελευ-
 τῶν ἔρημον γένους τὸν οἶκον τοῦ Νεμέτορος ἐπεβού- 30
 λευσε ποιῆσαι, τοῦ τε δίκην ὑποσχεῖν φόβῳ καὶ ἔρωτι
 μὴ καυθῆναι ποτε τῆς ἀρχῆς. βουλευσάμενος δὲ ταῦτα

ἐκ πολλοῦ πρώτον μὲν τὸν υἱὸν τοῦ Νεμέτορος Αλ-
 γεστον ἄρτι γενειάζοντα φυλάξας ἐνθα ἐκκνηγῆται,
 προλοχίσας τοῦ χωρίου τὸ ἀφανέστατον, ἐξελθόντα
 ἐπὶ θήραν ἀποκτείνει καὶ παρεσκευάσει λέγεσθαι μετὰ
 5 τὸ ἔργον ὡς ὑπὸ ληστῶν ἀναιρεθεῖν τὸ μειράκιον. οὐ
 μέντοι κρείττων ἢ κατασκευαστὴ δόξα τῆς σιωπωμέ-
 νης ἀληθείας ἐγένετο, ἀλλὰ πολλοῖς καὶ παρὰ τὸ
 ἀσφαλὲς ἐτολμᾶτο λέγεσθαι τὸ πραχθέν. Νεμέτωρ δὲ
 ἦδει μὲν τὸ ἔργον, λογισμῶ δὲ κρείττονι τοῦ πάθους
 10 χρώμενος ἄγνοιαν ἐσκήπτετο εἰς ἀκινδυνότερον ἀνα-
 βάλλεσθαι χρόνον τὴν ὀργὴν βουλευσάμενος. Ἀμό-
 λιος δὲ τὰ τοῦ μειρακίου ὑπολαβὼν λεληθέναι δευτέρα
 τάδε ἐποίει· τὴν θυγατέρα τοῦ Νεμέτορος Ἴλιαν, ὡς
 δέ τινες γράφουσι Πέαν ὄνομα, Σιλουίαν δ' ἐπίκλη-
 15 σιν, ἐν ἀκμῇ γάμου γενομένην ἰέρειαν ἀποδεικνυσιν
 Ἐστίας, ὡς μὴ τάχιον εἰς ἀνδρὸς ἐλθοῦσα τέκη τι-
 μωροῦς τῷ γένει. πενταετοῦς δὲ οὐκ ἐλάττω χρόνου
 ἔδει τὰς ἱεράς κόρας ἀγνάς διαμειναι γάμων, αἷς ἀνα-
 τέθειται τοῦ τε ἀσβέστου πυρὸς ἢ φυλακῆ καὶ εἰ τι
 20 ἄλλο θρησκευέσθαι τῷ κοινῷ διὰ παρθένων νόμιμον
 ἦν. ἔπραττε δὲ Ἀμόλιος τοῦτο μετ' ὀνομάτων καλῶν,
 ὡς τιμὴν τῷ γένει καὶ κόσμον περιτιθεῖς οὔτε αὐτὸς
 εἰσηγησάμενος τὸν νόμον τόνδε οὔτε κοινῶ ὄντι πρώ-
 25 τὸν ἀναγκάσας τῶν ἐν ἀξιώματι χρῆσθαι τὸν ἀδελ-
 φόν, ἐν ἔθει δὲ τοῖς Ἀλβανοῖς καὶ ἐν καλῷ ὄν τὰς
 εὐγενεστάτας ἀποδείκνυσθαι κόρας τῆς Ἐστίας προ-
 πόλους. ὁ δὲ Νεμέτωρ αἰσθόμενος ταῦτα οὐκ ἀπὸ τοῦ 11
 βελτίστου πράττοντα τὸν ἀδελφὸν ὀργὴν φανερὰν οὐκ
 ἐποίητο, ἵνα μὴ τῷ δήμῳ ἀπέχθοιτο, ἀπόρρητον δὲ
 30 καὶ τοῦτο ἐφυλάττετο τὸ ἔγκλημα.

LXXVII. Τετάρτῳ δ' ὕστερον ἔτει τὴν Ἴλιαν ἐλ-
 θούσαν εἰς ἱερὸν ἄλσος Ἄρεος ὕδατος ἀγνοῦ κομιδῆς

ἔνεκα, ᾧ πρὸς τὰς θυσίας ἐμελλε χρήσεσθαι, βιάζεται
 τις ἐν τῷ τεμένει. τοῦτον δὲ τινες μὲν ἀποφαίνουσι
 τῶν μνηστῆρων ἓνα γενέσθαι [τῆς κόρης] ἐρῶντα τῆς
 παιδίσκης, οἳ δὲ αὐτὸν Ἀμόλιον οὐκ ἐπιθυμίας μᾶλλον
 ἢ ἐπιβουλῆς ἔνεκα φραξάμενόν τε ὄπλοις ὡς ἐκπλη- 5
 κτικώτατος ὀφθῆσεσθαι ἐμελλε καὶ τὸ τῆς ὄψεως
 γνώριμον εἰς ἀσαφῆς ὡς μάλιστα ἐδύνατο καθιστάντα·
 οἳ δὲ πλείστοι μυθολογοῦσι τοῦ δαίμονος εἰδωλον,
 οὗ τὸ χωρίον ἦν, πολλὰ καὶ ἄλλα τῷ πάθει δαιμόνια
 ἔργα προσάπτοντες ἡλίου τε ἀφανισμόν αἰφνίδιον καὶ 10
 ζόφον ἐν οὐρανῷ κατασχόντα· ὄψιν δὲ, ἣν [καὶ] τὸ εἰ-
 δωλον εἶχε, θανυμασιωτέραν μακρῷ δὴ τι κατὰ μέγεθος
 6 καὶ κάλλος ἀνθρώπων· φασὶ τε εἰπεῖν τῇ κόρῃ παρη-
 γοροῦντα τὴν λύπην τὸν βιασάμενον, ἐξ οὗ γενέσθαι
 δῆλον ὅτι θεὸς ἦν, μηδὲν ἄχθεσθαι τῷ πάθει. τὸ γὰρ 15
 κοινῶνημα τῶν γάμων αὐτῇ γεγονέναι πρὸς τὸν ἐμ-
 βατεύοντα τῷ χωρίῳ δαίμονα, τέξεσθαι δ' αὐτὴν ἐκ
 τοῦ βιασμοῦ δύο παῖδας ἀνθρώπων μακρῷ κρατί-
 στους ἀρετὴν καὶ τὰ πολέμια. ταῦτα δὲ εἰπόντα νέ-
 φει περικαλυφθῆναι καὶ ἀπὸ γῆς ἀρθέντα φέρεσθαι 20
 δι' ἀέρος ἄνω. ὅπως μὲν οὖν χρὴ περὶ τῶν τοιῶνδε
 δόξης ἔχειν, πότερον καταφρονεῖν ὡς ἀνθρωπίνων
 ῥαδιουργημάτων εἰς θεοὺς ἀναφερομένων μηδὲν ἂν
 τοῦ θεοῦ [λειτούργημα] τῆς ἀφθάρτου καὶ μακαρίας
 φύσεως ἀνάξιον ὑπομένοντος, ἢ καὶ ταύτας παρα- 25
 δέχεσθαι τὰς ἱστορίας, ὡς ἀνακεκραμένης τῆς ἀπάσης
 οὐσίας τοῦ κόσμου καὶ μεταξὺ τοῦ θείου καὶ θνητοῦ
 γένους τρίτης τινὸς ὑπαρχούσης φύσεως, ἣν τὸ δαι-
 μόνων φύλον ἐπέχει, τοτὲ μὲν ἀνθρώποις, τοτὲ δὲ
 7 θεοῖς ἐπιμιγνύμενον, ἐξ οὗ ὁ λόγος ἔχει τὸ μυθεύομε- 30
 νον ἡρώων φύναι γένος, οὔτε καιρὸς ἐν τῷ παρόντι
 διασκοπεῖν ἄρκει τε ὅσα φιλοσόφοις περὶ αὐτῶν

ἐλέχθη. ἡ δ' οὖν κόρη μετὰ τὸν βιασμὸν ἀρρωστεῖν σκηψαμένη (τοῦτο γὰρ αὐτῇ παρήνευσεν ἡ μήτηρ ἀσφαλείας τε καὶ τῶν πρὸς τοὺς θεοὺς ὀσίων ἔνεκα) οὐκέτι προσῆει τοῖς ἱεροῖς, ἀλλὰ διὰ τῶν ἄλλων ἐγίνετο παρθένων, αἷς τὸ αὐτὸ προσέκειτο ἔργον, ὅσα λειτουργεῖν ἐκείνην ἔδει.

LXXVIII. Ἀμόλιος δὲ εἶτε κατὰ τὴν συνείδησιν τῶνπραχθέντων εἶτε ὑπονοίᾳ τῶν εἰκότων προαχθεὶς ἔρευναν ἐποιεῖτο τῆς χρονίου τῶν ἱερῶν ἀποστάσεως κατὰ τίνα γίνεται μάλιστ' αἰτίαν ἰατροῦς τε οἷς μάλιστα ἐπίστευεν εἰσπέμπων καὶ, ἐπειδὴ τὴν νόσον αἱ γυναῖκες ἀπόρρητον ἀνθρώποις ἤτιῶντο εἶναι, τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα φύλακα τῆς κόρης καταλιπών. ὥς δὲ κατήγορος αὕτη τοῦ πάθους ἐγένετο γυναικεία τεκ-
 10 μάρσει τὸ ἀφανὲς τοῖς ἄλλοις ἀνευροῦσα, τῆς μὲν παιδὸς, ὥς μὴ λάθῃ τεκοῦσα (ἦν δὲ οὐ πρόσω τοῦ τόκου) φυλακὴν ἐποιεῖτο δι' ὄπλων· αὐτὸς δὲ καλέσας τὸν ἀδελφὸν εἰς τὸ συνέδριον τῆς τε λαυθανού-
 15 σης τοὺς ἄλλους φθορᾶς μηνυτῆς γίνεται καὶ ἠτιᾶτο συγκακουργεῖν τῇ κόρῃ τοὺς γονεῖς ἐκέλευέ τε μὴ κρύπτειν τὸ εἰρασμένον, ἀλλ' εἰς μέσον ἄγειν. Νεμέτωρ δὲ παραδόξων τε λόγων ἀκούειν ἔφη καὶ παν-
 20 τὸς ἀνάιτιος εἶναι τοῦ λεγομένου χρόνον τε ἡξίου βασιάνου τῆς ἀληθείας ἔνεκα λαβεῖν· τυχῶν δὲ ἀναβολῆς μόλις, ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα παρὰ τῆς γυναικὸς ἔμαθεν ὥς ἡ παῖς ἐν ἀρχαῖς ἀφηγήσατο, τὸν τε βιασμὸν τὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ γενόμενον ἀπέφαινε καὶ τοὺς λεχθέντας ὑπ' αὐτοῦ περὶ τῶν διδύμων παιδῶν λόγους διεξῆλθεν ἡξίου τε πίστιν ποιήσασθαι ταύτην τῶν λεγομέ-
 25 νων, εἰ τοιοῦτος ὁ τῆς ὠδίνος ἔσται γόνος, οἷον ὁ θεὸς ὑφηγήσατο. καὶ γὰρ ὁμοῦ τι τῷ τίκτειν εἶναι τὴν κόρην, ὥστε οὐκ εἰς μακρὰν ῥαδιουργεῖν φανήσεται.

παρεδίδου δὲ καὶ τὰς φυλαττούσας τὴν κόρην καὶ
 ἐλέγχων οὐδενὸς ἀφίστατο. ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ τὸ
 μὲν τῶν συνέδρων πλῆθος ἐπείδετο, Ἀμόλιος δὲ οὐ-
 δὲν ὑγιὲς ἀπέφαινε τῶν ἀπολογουμένων, ἀλλ' ἐκ
 παντὸς ὥρμητο τρόπον τὴν ἀνθρωπον ἀπολέσαι. ἐν 5
 ὅσῳ δὲ ταῦτ' ἐγένετο παρῆσαν οἱ τὴν ὠδίνα φρου-
 ρεῖν ταχθέντες ἀποφαίνοντες ἄρρενα βρέφη τεκεῖν
 τὴν κόρην δίδυμα, καὶ αὐτίκα Νεμέτωρ μὲν ἐν τῷ
 αὐτῷ πολὺς ἦν λόγῳ τοῦ θεοῦ τε ἀποδεικνὺς τὸ ἔρ-
 γον καὶ μηδὲν εἰς τὴν κόρην ἀναίτιον οὐσαν [τοῦ πά- 10
 θους] παρανομεῖν ἀξιῶν. Ἀμολίῳ δὲ τῶν ἀνθρω-
 πείων τι μηχανημάτων καὶ τὸ περὶ τὸν τόκον ἐδόκει
 γενέσθαι παρασκευασθέντος ἐτέρου ταῖς γυναιξὶ βρέ-
 φους ἢ κρύφα τῶν φυλάκων ἢ συγκακουρογούντων,
 καὶ πολλὰ εἰς τοῦτο ἐλέχθη. ὡς δὲ τὴν γνώμην τοῦ 15
 βασιλέως ἔμαθον οἱ σύεδροι ἀπαραιτήτῳ ὀργῇ χρω-
 μένην ἐδικαίωσαν καὶ αὐτοὶ καθάπερ ἐκεῖνος ἡξίου
 χρῆσθαι τῷ νόμῳ κελεύοντι τὴν μὲν αἰσχύνασαν τὸ
 σῶμα ῥάβδοις αἰκισθεῖσαν ἀποθανεῖν, τὸ δὲ γεννηθὲν
 εἰς τὸ τοῦ ποταμοῦ βάλλεσθαι φεῖθρον· νῦν μέντοι 20
 ζώσας κατορύττεσθαι τὰς τοιαύτας ὁ τῶν ἱερῶν ἀγο-
 ρεῦει νόμος.

LXXVIII. Μέχρι μὲν δὴ τούτων οἱ πλειστοὶ τῶν
 συγγραφέων τὰ αὐτὰ ἢ μικρὸν παραλλάττουτες οἱ
 μὲν ἐπὶ τὸ μυθωδέστερον, οἱ δ' ἐπὶ τὸ τῆ ἀληθείᾳ 25
 ἑοικὸς μᾶλλον ἀποφαίνουσι, περὶ δὲ τῶν ἐξῆς δια-
 φέρονται. οἱ μὲν γὰρ εὐθύς ἀναιρεθῆναι λέγουσι τὴν
 κόρην, οἱ δ' ἐν εἰρκτῇ φυλαττομένην ἀδήλω διατελέ-
 σαι δόξαν ἀφανοῦς θανάτου τῷ δήμῳ παρασχούσαν.
 ἐπικλασθῆναι δὲ τὸν Ἀμόλιον εἰς τοῦτο ἰκετευούσης 30
 τῆς θυγατρὸς χαρίσασθαι τὴν ἀνεψιᾶν αὐτῇ· ἦσαν δὲ
 σύντροφοί τε καὶ ἡλικίαν ἔχουσαι τὴν αὐτὴν ἀσπα-

ζόμεναί τε ἀλλήλας ὡς ἀδελφάς. χαριζόμενον οὖν
 ταύτη τὸν Ἀμόλιον, μόνη δ' ἦν αὐτῷ θυγάτηρ, θα-
 νάτου μὲν ἀπολῦσαι τὴν Ἴλιαν, φυλάττειν δὲ καθείρ-
 ξαντα ἐν ἀφανεί· λυθῆναι δὲ αὐτὴν ἀνὰ χρόνον Ἀμο-
 5 λλου τελευτήσαντος. περὶ μὲν οὖν τῆς Ἰλίας οὕτω
 διαλλάττουσιν αἱ τῶν παλαιῶν γραφαί, λόγον δ' ἔχου-
 σιν ὡς ἀληθεῖς ἐκάτεραι. διὰ τοῦτο καὶ γὰρ μνήμην ἀμ-
 φοτέρων ἐποιησάμην, ὁποτέρᾳ δὲ χρὴ πιστεύειν αὐτός
 τις εἴσεται τῶν ἀναγνωσομένων. περὶ δὲ τῶν ἐκ τῆς
 10 Ἰλίας γενομένων Κόιντος μὲν Φάβιος ὁ Πίκτωρ λεγόμε-
 νος, ὃ Δεύκιός τε Κίγκιος καὶ Κάτων Πόρκιος καὶ
 Πίσων Καλπούρσιος καὶ τῶν ἄλλων συγγραφέων οἱ
 πλείους ἠκολούθησαν, ἐν τῇ πρώτῃ γράφει· ὡς κε-
 λεύσαντος Ἀμολλίου τὰ βρέφη λαβόντες ἐν σκάφῃ κει-
 15 μενα τῶν ὑπηρετῶν τινες ἔφερον ἐμβαλοῦντες εἰς
 τὸν ποταμὸν ἀπέχοντα τῆς πόλεως ἀμφὶ τοὺς ἑκατὸν
 εἴκοσι σταδίους. ἐπεὶ δὲ ἐγγὺς ἐγένοντο καὶ εἶδον ἕξω
 τοῦ γνησίου ρεῖθρου τὸν Τέβερην ὑπὸ χειμῶνων συν-
 εχῶν ἐκτετραμμένον εἰς τὰ πεδία, καταβάντες ἀπὸ
 20 τοῦ Παλλαντίου τῆς κορυφῆς ἐπὶ τὸ προσεχέστατον
 ὕδωρ, (οὐ γὰρ ἔτι προσωτέρω χωρεῖν οἴοιτε ἦσαν) ἔνθα
 πρῶτον ἢ τοῦ ποταμοῦ πλήμῃ τῆς ὑπὸ ὕδατος ἤπιετο,
 τίθενται τὴν σκάφην ἐπὶ τοῦ ὕδατος. ἢ δὲ μέχρι μὲν
 τινος ἐνήχετο, ἔπειτα τοῦ ρεῖθρου κατὰ μικρὸν ὑπο-
 25 χωροῦντος ἐκ τῶν περὶ ἔσχατα λίθου προσπταίσει
 περιτραπέισα ἐκβάλλει τὰ βρέφη. τὰ μὲν δὴ κνυζού-
 μενα κατὰ τοῦ τέλματος ἐκυλινδεῖτο, λύκαινα δὲ τις
 ἐπιφανείσα νεοτόκος σπαργῶσα τοὺς μαστοὺς ὑπὸ
 γάλακτος ἀνεδίδου τὰς θηλάς τοῖς στόμασιν αὐτῶν
 30 καὶ τῇ γλώττῃ τὸν πηλὸν, ὃ κατάπλεοι ἦσαν, ἀπε-
 λίχμα. ἐν δὲ τούτῳ τυγχάνουσιν οἱ νομοῖς ἐξελαύνου-
 τες τὰς ἀγέλας ἐπὶ νομὴν (ἦδη γὰρ ἐμβατὸν ἦν τὸ

χωρίον) καὶ τις αὐτῶν ἰδὼν τὴν λύκαιναν ὡς ἤσπάζετο τὰ βρέφη τέως μὲν ἀχανῆς ἦν ὑπὸ τε θάμβους καὶ ἀπιστίας τῶν θεωρουμένων· ἔπειτ' ἀπελθὼν καὶ συλλέξας ὄσους ἐδύνατο πλείστους τῶν ἀγχοῦνεμόντων (οὐ γὰρ ἐπιστεύετο λέγων) ἄγει τοῦργον αὐτὸ θεασο- 5 μένους. ὡς δὲ κάκεινοι πλησίον ἐλθόντες ἔμαθον τὴν μὲν ὡσπερ τέκνα περιέπουσαν, τὰ δ' ὡς μητρός ἐξε- 13 χόμενα, δαιμόνιον τι χρῆμα ὄραν ὑπολαβόντες ἐγγυ- τέρω προσήεσαν ἀθροοὶ δεδιττόμενοι βοῇ τὸ θηρίον. ἢ δὲ λύκαινα οὐ μάλα ἀγριαίνουσα τῶν ἀνθρώπων τῇ 10 προσόδῳ, ἀλλ' ὡσπερὰν χειροήθης ἀποστᾶσα τῶν βρεφῶν ἠρέμα καὶ κατὰ πολλὴν ἀλογίαν τοῦ ποι- μενικοῦ ὀμίλου ἀπήει. ἦν γὰρ τις οὐ πολὺ ἀπέχων ἐκεῖθεν ἱερὸς χώρος ὕλη βαθεῖα συνηρηφῆς καὶ πέτρα κόλλη πηγᾶς ἀνιείσα, ἐλέγετο δὲ Πανὸς εἶναι τὸ νά- 15 πος, καὶ βωμὸς ἦν αὐτόθι τοῦ θεοῦ· εἰς τοῦτο τὸ χωρίον ἐλθοῦσα ἀποκρούπτεται. τὸ μὲν οὖν ἄλσος οὐκ- ἐτι διαμένει, τὸ δὲ ἄντρον, ἐξ οὗ ἡ λιβάς ἐκδίδεται, τῷ Παλλαντίῳ προσωκοδομημένον δείκνυται κατὰ τὴν ἐπὶ τὸν ἱππόδρομον φέρουσαν ὁδόν, καὶ τέμενός 20 ἐστὶν αὐτοῦ πλησίον, ἐνθα εἰκὼν κείται τοῦ πάθους λύκαινα παιδίῳ δυσι τοὺς μαστοὺς ἐπισχοῦσα, χαλκᾶ ποιήματα παλαιᾶς ἐργασίας. ἦν δὲ τὸ χωρίον τῶν σὺν Εὐάνδρῳ ποτὲ οἰκισάντων αὐτὸ Ἀρκάδων ἱερὸν ὡς λέγεται. ὡς δὲ ἀπέστη τὸ θηρίον αἰρουσιν οἱ νο- 25 μεις τὰ βρέφη σπουδῆν ποιούμενοι τρέφειν αὐτὰ ὡς θεῶν σῶζεσθαι βουλομένων. ἦν δέ τις ἐν αὐτοῖς συο- φορβίων βασιλικῶν ἐπιμελούμενος ἐπιεικῆς ἀνὴρ Φαιστύλος ὄνομα, ὃς ἐν τῇ πόλει κατὰ δῆ τι ἀναγ- καλον ἐγεγόνει καθ' ὃν χρόνον ἡ φθορὰ τῆς Ἰλίας καὶ 30 ὁ τόκος ἠλέγγετο, καὶ μετὰ ταῦτα κομιζομένων ἐπὶ τὸν ποταμὸν τῶν βρεφῶν τοῖς φέρουσιν αὐτὰ κατὰ

θείαν τύχην ἅμα διεληλύθει τὴν αὐτὴν ὁδὸν εἰς τὸ
 Παλλάντιον ἰών· ὃς ἤκιστα τοῖς ἄλλοις καταφανῆς
 γενόμενος ὡς ἐπίσταται τι τοῦ πράγματος ἀξιῶσας
 αὐτῷ συγχωρηθῆναι τὰ βρέφη λαμβάνει τε αὐτὰ παρὰ
 5 τοῦ κοινοῦ καὶ φέρων ὡς τὴν γυναῖκα ἔρχεται. τετο-
 κλιαν δὲ καταλαβὼν καὶ ἀχθομένην ὅτι νεκρὸν αὐτῇ
 τὸ βρέφος ἦν παραμυθεῖται τε καὶ δίδωσιν ὑποβα-
 λέσθαι τὰ παιδιά πᾶσαν ἐξ ἀρχῆς διηγησάμενος τὴν
 κατασχοῦσαν αὐτὰ τύχην. αὐξομένοις δὲ αὐτοῖς ὄνο-
 10 μα τίθεται τῷ μὲν Ῥωμύλον, τῷ δὲ Ῥῶμον. οἱ δὲ
 ἀνδρωθέντες γίνονται κατὰ τε ἀξίωσιν μορφῆς καὶ
 φρονήματος ὄγκον οὐ συφορβοῖς καὶ βουκόλοις ἐοι-
 κότες, ἀλλ' οἷους ἂν τις ἀξιῶσει τοὺς ἐκ βασιλείου
 τε φύντας γένους καὶ ἀπὸ δαιμόνων σπορᾶς γενέ- 20
 15 σθαι νομιζομένους, ὡς ἐν τοῖς πατέροις ὕμνοις ὑπὸ
 Ῥωμαίων ἔτι καὶ νῦν ᾄδεται. βίος δ' αὐτοῖς ἦν βου-
 κολικὸς καὶ δίαιτα αὐτοθρογὸς ἐν ὄρεσι τὰ πολλὰ πη-
 ξαμένοις διὰ ξύλων καὶ καλάμων σκηναῶν αὐτορόφους·
 ὧν ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ ἦν τις [ἐκ] τοῦ Παλλαντίου ἐπὶ τῆς
 20 πρὸς τὸν ἱππόδρομον στρεφούσης λαγόνος Ῥωμύλου
 λεγομένη, ἣν φυλάττουσιν ἱερὰν οἷς τούτων ἐπιμελὲς
 οὐδὲν ἐπὶ τὸ σεμνότερον ἐξαιρόντες, εἰ δέ τι πονήσειεν
 ὑπὸ χειμῶνος ἢ χρόνου τὸ λειπον ἐξακούμενοι καὶ
 τῷ πρόσθεν ἐξομοιοῦντες εἰς δύναμιν. ἐπεὶ δὲ ἀμφὶ
 25 τὰ ὀκτωκαίδεκα ἔτη γεγονότες ἦσαν ἀμφίλογόν τι
 περὶ τῆς νομῆς αὐτοῖς γίνεται πρὸς τοὺς Νεμέτορος
 βουκόλους, οἳ περὶ τὸ Ἀύεντινον ὄρος ἀντικρὺ τοῦ
 Παλλαντίου κείμενον εἶχον τὰς βουστάσεις. ἠτιῶντο
 δὲ ἀλλήλους ἐκάτεροί θαμινὰ ἢ τὴν μὴ προσήκουσαν
 30 ὀργάδα κατανέμειν ἢ τὴν κοινὴν μόνους διακρατεῖν
 ἢ ὅ τι δήποτε τύχοι. ἐκ δὲ τῆς ἀψιμαχίας ταύτης 20
 ἐγένοντο πληγαὶ ποτε διὰ χειρῶν, εἴτα δι' ὄπλων.

τραύματα δὲ πολλὰ πρὸς τῶν μειρακίων λαβόντες οἱ τοῦ Νεμέτορος καὶ τινὰς ἀπολέσαντες τῶν σφετέρων καὶ τῶν χωρίων κατὰ κράτος ἤδη ἐξειργόμενοι παρεσκευάζοντο δόλον τινὰ ἐπ' αὐτούς. προλοχίσαντες δὴ τῆς φάραγγος τὸ ἀφανὲς καὶ συνθήμενοι τοῖς λο- 5
 χῶσι τὰ μειράκια τὸν τῆς ἐπιθέσεως καιρὸν, οἱ λοιποὶ κατὰ πλῆθος ἐπὶ τὰ μανδρεύματα αὐτῶν [νύκτωρ] ἐπέβαλον. Ῥωμύλος μὲν οὖν τὸν χρόνον τοῦτον ἐτύγχανεν ἅμα τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν κωμητῶν πορευόμενος εἰς τι χωρίον Καινίαν ὀνομαζόμενον ἰερὰ 10
 ποιήσων ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ πάτρια· Ῥῶμος δὲ τὴν ἐφοδὸν αὐτῶν αἰσθόμενος ἐξεβοήθει λαβὼν τὰ ὄπλα διαταχέων ὀλίγους τῶν ἐκ τῆς κώμης φθάσοντας καθ' ἕν γενέσθαι παραλαβῶν. κάκεινοι οὐ δέχονται αὐτὸν, ἀλλὰ φεύγουσιν ὑπαγόμενοι ἔνθα ἔμελλον ἐν 15
 07 καλῶ ὑποστρέψαντες ἐπιθήσεσθαι· ὁ δὲ Ῥῶμος κατ' ἄγνοιαν τοῦ μηχανήματος ἄχρι πολλοῦ διώκων αὐτούς παραλλάττει τὸ λελοχισμένον χωρίον, κὰν τούτῳ ὅ τε λόχος ἀνίσταται καὶ οἱ φεύγοντες ὑποστρέφουσι. κυκλωσάμενοι δὲ αὐτούς καὶ πολλοὶς ἀράτ- 20
 τοντες λίθοις λαμβάνουσιν ὑποχειρίους. ταύτην γὰρ εἶχον ἐκ τῶν δεσποτῶν τὴν παρακéléυσιν, ζῶντας αὐτοῖς τοὺς νεανίσκους κομίσει. οὕτω μὲν δὴ χειρωθεὶς ὁ Ῥῶμος ἀπήγετο.

LXXX. Ὡς δὲ Τουβέρων Αἴλιος δεινὸς ἀνὴρ 25
 καὶ περὶ τὴν συναγωγὴν τῆς ἱστορίας ἐπιμελὴς γράφει, προειδότες οἱ τοῦ Νεμέτορος θύσοντας τὰ Λύκαια τοὺς νεανίσκους τῷ Πανὶ τὴν Ἀρκαδικὴν ὡς Εὐάνδρος κατεστήσατο θυσίαν ἐνήδρευσαν τὸν καιρὸν ἐκείνον τῆς ἰερουργίας, ἠνίκα ἐχρῆν τοὺς περὶ 30
 τὸ Παλλάντιον οἰκοῦντας τῶν νέων ἐκ τοῦ Λυκαίου τεθυκότας περιελθεῖν δρόμῳ τὴν κώμην γυμνοῦς

ὑπεξωσμένους τὴν αἰδῶ ταῖς δοραταῖς τῶν νεοθύτων.
 τοῦτο δὲ καθαρμόν τινα τῶν κωμητῶν πάτριον ἐδύ-
 νατο, ὡς καὶ νῦν ἔτι δρᾶται. ἐν δὲ τούτῳ τῷ χρόνῳ
 τοὺς ἱεροποιοὺς νεανίσκους οἱ βουκόλοι λογήσαντες 20
 5 κατὰ τὸ στενόπορον τῆς ὁδοῦ, ἐπειδὴ τὸ πρῶτον
 τάγμα τὸ σὺν τῷ Ῥώμῳ κατ' αὐτοὺς ἐγένετο, τῶν ἀμ-
 φὶ Ῥωμύλον τε καὶ ἄλλων ὕστεριζόντων (τριχῆ γὰρ
 ἐνευέμηντο καὶ ἐκ διαστήματος ἔθρονον) οὐ περιμείναν-
 τες τοὺς λοιποὺς ὀρμῶσιν ἐπὶ τοὺς πρώτους ἐμβοή-
 10 σαντες ἀθρόοι καὶ περιστάντες ἔβαλλον οἱ μὲν ἀκον-
 τίοις, οἱ δὲ λίθοις, οἱ δ' ὡς ἕκαστοί τι διὰ χειρὸς εἶ-
 χον. οἱ δ' ἐκπλαγέντες τῷ παραδόξῳ τοῦ πάθους καὶ
 ἀμηχανοῦντες ὅ τι δράσειαν πρὸς ὀπλισμένους ἄνο-
 πλοι μαχόμενοι κατὰ πολλὴν εὐπέτειαν ἐχειρώθη-
 15 σαν. ὁ μὲν οὖν Ῥώμος ἐπὶ τοῖς πολεμίοις γενόμενος
 οὕτως, εἶθ' ὡς ὁ Φάβιος παραδέδωκε δέσμιος εἰς
 τὴν Ἄλβαν ἀπήγετο. Ῥωμύλος δ' ἐπειδὴ τὸ περὶ τὸν
 ἀδελφὸν ἔγνω πάθος διώκειν εὐθύς ᾤετο δεῖν τοὺς
 ἀκμαιοτάτους ἔχων τῶν νομέων, ὡς ἔτι κατὰ τὴν ὁδὸν
 20 ὄντα καταληψόμενος τὸν Ῥώμον· ἀποτρέπεται δ' ὑπὸ
 τοῦ Φαιστύλου. ὀρῶν γὰρ οὗτος αὐτοῦ τὴν σπουδὴν
 μανικωτέραν οὖσαν . . . . . νομισθεὶς ὁ πατήρ, 20
 τὸν ἐμπροσθεν χρόνον ἀπόρρητα ποιούμενος τοῖς
 μειρακίοις διετέλεσεν, ὡς μὴ θᾶπτον ὀρμήσωσι πα-
 25 ρακινδυνεῦσαι τι πρὶν ἐν τῷ κρατίστῳ τῆς ἀκμῆς
 γενέσθαι· τότε δὲ πρὸς τῆς ἀνάγκης βιασθεὶς μονω-
 θέντι τῷ Ῥωμύλῳ λέγει πᾶσαν ἐξ ἀρχῆς τὴν κατα-
 σχοῦσαν αὐτοὺς τύχην. μαθόντι δὲ τῷ νεανίσκῳ τῆς
 τε μητρὸς οἶκτος εἰσέρχεται καὶ Νεμέτορος φροντίς,
 30 καὶ πολλὰ βουλευσαμένῳ μετὰ τοῦ Φαιστύλου τῆς
 μὲν ἀντίκα ὀρμῆς ἐπισχεῖν ἐδόκει, πλείονι δὲ παρα-
 σκευῇ δυνάμεως χρησάμενον ὅλον ἀπαλλάξαι τὸν

οίκον τῆς Ἀμολλίου παρανομίας κίνδυνόν τε τὸν ἔσχατον ὑπὲρ τῶν μεγίστων ἄθλων ἀναρρῖψαι, πράττειν δὲ μετὰ τοῦ μητροπάτορος ὅ τι ἂν ἐκείνῳ δοκῇ.

LXXXI. Ὡς δὲ ταῦτα κράτιστα εἶναι ἔδοξε συγκαλέσας τοὺς κωμήτας ἅπαντας ὁ Ῥωμύλος καὶ δεη- 5
θεις εἰς τὴν Ἄλβαν ἐπέλγεσθαι διαταχέων μὴ κατὰ τὰς αὐτὰς πύλας ἅπαντας μηδ' ἀθρόους εἰσιόντας, μή τις ὑπόνοια πρὸς τοὺς ἐν τῇ πόλει γένηται, καὶ περὶ τὴν ἀγορὰν ὑπομένοντας ἐτοίμους εἶναι δρᾶν τὸ κελευόμενον, ἀπήει πρῶτος εἰς τὴν πόλιν. οἱ δὲ τὸν 10
Ῥῶμον ἄγοντες ἐπειδὴ κατέστησαν εἰς τὸν βασιλεῖα, τὰς τε ὕβρεις ἀπάσας, ὅσας ἦσαν ὑβρισμένοι πρὸς τῶν μειρακίων, κατηγοροῦν καὶ τοὺς τραυματίας σφῶν ἐπεδείκνυσαν τιμωρίας τε εἰ μὴ τεύξονται καταλείψειν προλέγοντες τὰ βουφόρβια, Ἀμόλιος δὲ 15
τοῖς χωρίταις κατὰ πλῆθος ἐλληλυθόσι χαρίζεσθαι βουλόμενος καὶ τῷ Νεμέτορι (παρῶν γὰρ ἐτύγχανε συναγανακτῶν τοῖς πελάταις) εἰρήνην τε ἀνὰ τὴν χώραν σπεύδων εἶναι καὶ ἅμα τὸ αὐθαδὲς τοῦ μειρακίου, ὡς ἀκατάπληκτον ἦν ἐν τοῖς λόγοις, δι' 20
ὑποψίας λαμβάνων καταψηφίζεται τὴν δίκην· τῆς δὲ τιμωρίας τὸν Νεμέτορα ποιεὶ κύριον εἰπὼν, ὡς τῷ δρᾶσαντι δεινὰ τὸ ἀντικαθεῖν οὐ πρὸς ἄλλου τινὸς μᾶλλον ἢ τοῦ πεπονθότος ὀφείλεται. ἐν ὅσῳ δ' ὁ Ῥῶμος ὑπὸ τῶν τοῦ Νεμέτορος βουκόλων ἦγαστο δεδεμένος 25
τε ὀπίσω τῷ χεῖρε καὶ πρὸς τῶν ἀγόντων ἐπικερτομούμενος, ἀκολουθῶν δὲ Νεμέτωρ τοῦ τε σώματος τὴν εὐπρέπειαν ἀπεθανύμαζεν, ὡς πολὺ τὸ βασιλικὸν εἶχε, καὶ τοῦ φρονήματος τὴν εὐγένειαν ἐνεθυμεῖτο, ἦν καὶ παρὰ τὰ δεινὰ δεισῶσεν οὐ πρὸς οἴκτων οὐδὲ 30
λιπαρήσεις, ὡς ἅπαντες ἐν ταῖς τοιαῖσδε ποιούσι τύχαις, τραπόμενος, ἀλλὰ σὺν εὐκόσμφ σιωπῇ πρὸς τὸν

μόρον ἀπιών. ὡς δ' εἰς τὴν οἰκίαν ἀφίκοντο μετα-
 στῆναι τοὺς ἄλλους κελεύσας μονωθέντα τὸν Ῥῶμον
 ἤρετο τίς εἶη καὶ τίνων, ὡς οὐκ ἂν ἐκ τῶν τυχόντων
 γε ἄνδρα τοιοῦτον γενόμενον. εἰπόντος δὲ τοῦ Ῥῶμου
 6 τοσοῦτον εἰδέναι μόνον κατὰ πίστιν τοῦ τρέφοντος,
 ὅτι σὺν ἀδελφῷ διδύμῳ ἐκτεθείη βρέφος εἰς νάπην
 εὐθύς ἀπὸ γονῆς καὶ πρὸς τῶν νομέων ἀναιρεθεὶς
 ἐκτραφεῖη, βραχὺν ἐπισχὼν χρόνον εἴτε ὑποτοπη-
 θεὶς τι τῶν ἀληθῶν εἴτε τοῦ δαίμονος ἄγοντος εἰς
 10 τοῦμφανῆς τὸ πρᾶγμα λέγει πρὸς αὐτόν· Ὅτι μὲν ἐπ'
 ἐμοὶ γέγονας, ὦ Ῥῶμε, παθεῖν ὃ τι ἂν δικαιοῶσω, 21
 καὶ ὡς περὶ πολλοῦ ποιήσαιντ' ἂν οἱ κομίσαντές σε
 δεῦρο πολλὰ καὶ δεινὰ παθόντα σε ἀποθανεῖν, οὐ-
 δὲν δεῖ πρὸς εἰδότα λέγειν. εἰ δέ σε θανάτου τε καὶ
 15 ἄλλου παντὸς ἐκλυσαίμην κακοῦ, ἄρ' ἂν εἰδείης μοι
 χάριν καὶ δεομένῳ ὑπουργήσεις ὃ κοινὸν ἀμφοῖν
 ἔσται ἀγαθόν; ἀποκριναμένου δὲ τοῦ μειρακίου ὅποσα
 τοὺς ἐν ἀπογνώσει βίου κειμένους ἢ τοῦ σωθήσε-
 σθαι ἐλπίς τοῖς κυρίοις τούτου λέγειν καὶ ὑπισχνεί-
 20 σθαι ἐπαίρει, λῦσαι κελεύσας αὐτόν ὁ Νεμέτωρ καὶ
 πάντας ἀπελθεῖν ἐκποδῶν φράζει τὰς αὐτοῦ τύ-
 χας, ὡς Ἀμόλιος αὐτὸν ἀδελφὸς ὦν ἀπεστέρησε τῆς
 βασιλείας, ὄρφανὸν δὲ τέκνων ἔθηκε, τὸν μὲν ἐπὶ
 θήρα κρύφα διαχειρισάμενος, τὴν δ' ἐν εἰρκτῇ δεδε-
 25 μένην φυλάττων τὰ τε ἄλλα ὅποσα δεσπότης χρω-
 μενος δούλῳ.

LXXXII. Ταῦτ' εἰπὼν καὶ πολὺν θρήνον ἄμα τοῖς
 λόγοις καταχεάμενος ἤξιλον τιμωρὸν τοῖς κατ' οἶκον
 ἑαυτοῦ κακοῖς τὸν Ῥῶμον γενέσθαι. ἀσμένως δὲ ὑπο-
 30 δεξαμένου τὸν λόγον τοῦ μειρακίου καὶ πάλαι τάττειν
 αὐτόν ἐπὶ τὸ ἔργον ἀξιούντος ἐπαινέσας ὁ Νεμέτωρ
 τὴν προθυμίαν, Τῆς μὲν πράξεως ἔφη τὸν καιρὸν ἐγὼ 21

ταμιεύσομαι, σὺ δὲ τέως πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἀπόρρη-
 τον ἄπασι τοῖς ἄλλοις ἀγγελίαν πέμψον, ὅτι σώξῃ τε
 δηλῶν καὶ διαταχέων αὐτὸν ἦκειν ἀξιῶν. ἐκ δὲ τού-
 του πέμπεται τις ἐξευρεθεῖς, ὃς ἐδόκει ὑψηρετήσῃεν
 καὶ περιτυχῶν οὐ πρόσω τῆς πόλεως ὄντι Ῥωμύλω 5
 διασαφεί τὰς ἀγγελίας· ὁ δὲ περιχαρῆς γενόμενος
 ἔρχεται σπουδῇ πρὸς Νεμέτορα καὶ περιπλακεῖς
 ἀμφοῖν ἀσπάζεται μὲν πρῶτον, ἔπειτα φράζει τὴν
 ἐκθεσιν σφῶν καὶ τροφὴν καὶ τᾶλλα ὅσα παρὰ τοῦ
 Φαιστύλου ἐπύθετο. τοῖς δὲ οὐ πολλῶν ἵνα πιστευ- 10
 σῃαν τεκμηρίων δεομένοις βουλομένοις τε καὶ καθ'
 ἡδονὰς τὸ λεγόμενον ἦν. ἐπεὶ δὲ ἀνέγνωσαν ἀλλή-
 λους ἀντίκτα συνετάττοντο καὶ διεσκόπουν ὅστις ἔσται
 τρόπος ἢ καιρὸς εἰς τὴν ἐπίθεσιν ἐπιτήδειος. ἐν ᾧ
 δὲ οὗτοι περὶ ταῦτα ἦσαν ὁ Φαιστύλος ἀπάγεται 15
 πρὸς Ἀμόλιον. δεδοικῶς γὰρ μὴ οὐ πιστὰ δόξῃ τῷ
 Νεμέτορι λέγειν ὁ Ῥωμύλος ἄνευ σημείων ἐμφανῶν
 4 μεγάλου πράγματος μηνυτῆς γενόμενος, τὸ γνώ-
 ρισμα τῆς ἐκθέσεως τῶν βρεφῶν τὴν σκάφην ἀναλα-
 βῶν ὀλίγον ὕστερον ἐδίωκεν εἰς τὴν πόλιν. διερ- 20
 χόμενον δ' αὐτὸν τὰς πύλας ταραχῶδῶς πάνυ καὶ
 περὶ πολλοῦ ποιούμενον μηδενὶ ποιῆσαι καταφανὲς
 τὸ φερόμενον τῶν φυλάκων τις καταμαθῶν (ἦν δὲ
 πολεμίων ἐφόδου δέος, καὶ τὰς πύλας οἱ μάλιστα πι-
 στευόμενοι πρὸς τοῦ βασιλέως ἐφρούρου) συλλαμ- 25
 βάνει τε καὶ τὸ κρυπτὸν ὃ τι δῆποτ' ἦν καταμαθεῖν
 ἀξιῶν, ἀποκαλύπτει βία τὴν περιβολὴν. ὡς δὲ τὴν
 σκάφην ἐθεάσατο καὶ τὸν ἄνθρωπον ἐμαθεῖν ἀπορού-
 μενον, ἠξίου λέγειν τίς ἢ ταραχὴ καὶ τί τὸ βούλημα
 τοῦ μὴ φανερῶς εἰσφέρειν σκεῦος οὐδὲν δεόμενον 30
 ἀπόρρητου φορᾶς. ἐν δὲ τούτῳ πλείους τῶν φυλάκων
 συνέρρεον καὶ τις αὐτῶν γνωρίζει τὴν σκάφην αὐτὸς

ἐν ἐκείνῃ τὰ παιδία κομίσας ἐπὶ τὸν ποταμὸν καὶ φρά-
 ζει πρὸς τοὺς παρόντας. οἱ δὲ συλλαβόντες τὸν Φαι-
 στύλον ἄγουσιν ἐπ' αὐτὸν τὸν βασιλέα καὶ διηγούν-
 ται τὰ γενόμενα. Ἀμόλιος δὲ ἀπειλῇ βασάνων κατα-
 5 πληξάμενος τὸν ἄνθρωπον, εἰ μὴ λέξει τὰς ἀληθείας
 ἐκῶν, πρῶτον μὲν εἰ ζῶσιν οἱ παῖδες ἤρητο· ὡς δὲ τοῦτ'
 ἔμαθε τῆς σωτηρίας αὐτοῖς ὅστις ὁ τρόπος ἐγένετο·
 διηγησαμένου δὲ αὐτοῦ πάντα ὡς ἐπράχθη, Ἄγε δὴ,
 φησὶν ὁ βασιλεὺς, ἐπειδὴ ταῦτα ἀληθεύσας ἔχεις
 10 φράσον ὅπου νῦν ἂν εὐρεθεῖεν. οὐ γὰρ ἔτι δίκαιοί εἰ-
 σιν ἐν βουκόλοις καὶ ἀδόξῳ βίῳ ζῆν ἔμοιγε ὄντες συγ-
 γενεῖς, ἄλλως τε καὶ θεῶν προνοία σωζόμενοι.

LXXXIII. Φαιστύλος δὲ τῆς ἀλόγου πραότητος
 ὑποψία κινήθεις μὴ φρονεῖν αὐτὸν ὅμοια τοῖς λόγοις
 15 ἀποκρίνεται ᾧδε· Οἱ μὲν παῖδές εἰσιν ἐν τοῖς ὄρεσι
 βουκολοῦντες, ὅσπερ ἐκείνων βίος, ἐγὼ δ' ἐπέμφθη
 παρ' αὐτῶν τῇ μητρὶ δηλώσω ἐν αἷσι εἰσι τύχαις·
 ταύτην δὲ παρά σοι φυλάττεσθαι ἀκούων δεήσεσθαι
 τῆς σῆς θυγατρὸς ἔμελλον, ἵνα με πρὸς αὐτὴν ἀγάγοι.
 20 τὴν δὲ σκάφην ἔφερον, ἵν' ἔχω δεικνύναι τεκμήριον
 ἐμφανὲς ἅμα τοῖς λόγοις. νῦν οὖν ἐπεὶ δέδοκται σοι 21
 τοὺς νεανίσκους δεῦρο κομίσαι χαίρω τε, καὶ πέμψον
 οὔστινας βούλει σὺν ἐμοί. δείξω μὲν οὖν τοῖς ἐλθοῦσι
 τοὺς παῖδας, φράσουσι δ' αὐτοῖς ἐκεῖνοι τὰ παρά σου.
 25 ὁ μὲν δὴ ταῦτ' ἔλεγεν ἀναβολὴν εὐρέσθαι βουλόμε-
 νος τοῖς παισὶ τοῦ θανάτου καὶ ἅμα αὐτὸς ἀποδρά-
 σασθαι τοὺς ἄγοντας, ἐπειδὴ ἐν τοῖς ὄρεσι γένηται,
 ἐλπίσας. Ἀμόλιος δὲ τοῖς πιστοτάτοις τῶν ὀπλοφό-
 ρων ἐπιστείλας κρύφα, οὓς ἂν ὁ συφορβὸς αὐτοῖς
 30 δειξῆ συλλαβόντας ὡς αὐτὸν ἄγειν, ἀποστέλλει δια-
 ταχέων. ταῦτα δὲ διαπραξάμενος ἀντίκα γνώμην
 ἐποιεῖτο καλέσας τὸν ἀδελφὸν ἐν φυλακῇ ἀδέσμῳ

ἔχου, ἕως ἂν εὐθῆται τὰ παρόντα, καὶ αὐτὸν ὡς ἐπ' ἔλλο δὴ τι ἐκάλει. ὁ δὲ ἀποσταλεὶς ἄγγελος εὐνοίᾳ
 τε τοῦ κινδυνεύοντος καὶ ἐλέῳ τῆς τύχης ἐπιτρέψας
 κατήγορος γίνεται Νεμέτορι τῆς Ἀμολίου γνώμης.
 ὁ δὲ τοῖς παισὶ δηλώσας τὸν κατειληφόμενον κίνδυνον 5
 αὐτοὺς καὶ παρακελευσάμενος ἄνδρας ἀγαθοὺς γε-
 νέσθαι παρῆν ἄγων ὀπλισμένους ἐπὶ τὰ βασίλεια
 τῶν τε ἄλλων πελάτων καὶ ἐταίρων καὶ θεραπείας
 πιστῆς χεῖρα οὐκ ὀλίγην. ἤκον δὲ καὶ οἱ ἐκ τῶν ἀγρῶν
 συνελθόντες εἰς τὴν πόλιν ἐκλιπόντες τὴν ἀγορὰν 10
 ἔχοντες ὑπὸ ταῖς περιβολαῖς ξίφη κεκρυμμένα, στίφος
 καρτερόν. βιασάμενοι δὲ τὴν εἰσοδὸν ἀθρόα ὄρμῃ
 πάντες οὐ πολλοῖς ὀπλίταις φρουρουμένην ἀποσφάτ-
 τουσιν εὐπετῶς Ἀμόλιον καὶ μετὰ τοῦτο τὴν ἄκραν
 καταλαμβάνονται. ταῦτα μὲν οὖν τοῖς περὶ Φάβιον 15
 εἴρηται.

LXXXIII. Ἐτεροὶ δὲ οὐδὲν τῶν μυθωδιστέρων
 ἀξιοῦντες ἱστορικῇ γραφῇ προσήκειν τὴν τε ἀπόθε-
 σιν τὴν τῶν βρεφῶν οὐχ ὡς ἐκελεύσθη τοῖς ὑπηρέταις
 γενομένην ἀπίθανον εἶναι φασί, καὶ τῆς λυκαίνης τὸ 20
 τιθασὸν, ἢ τοὺς μαστοὺς ἐπειχε τοῖς παιδίοις, ὡς δρα-
 ματικῆς μεστὸν ἀτοπίας διασύρουσιν· ἀντιδιαλλαττό-
 μενοι δὲ πρὸς ταῦτα λέγουσιν ὡς ὁ Νεμέτωρ, ἐπειδὴ
 τὴν Ἰλίαν ἔγνω κύουσαν, ἕτερα παρασκευασάμενος
 παιδία νεογνὰ διηλλάξατο τεκούσης αὐτῆς τὰ βρέφη 25
 καὶ τὰ μὲν ὄθνητα ἔδωκε τοῖς φυλάττουσι τὰς ὠδι-
 νας ἀποφέρειν εἴτε χρημάτων τὸ πιστὸν τῆς χρείας
 αὐτῶν πριάμενος εἴτε διὰ γυναικῶν τὴν ὑπαλλαγὴν
 μηχανησάμενος, καὶ αὐτὰ λαβὼν Ἀμόλιος ὄτω δὴ τι-
 τρώφῃ ἀναιρεῖ· τὰ δ' ἐκ τῆς Ἰλίας γενόμενα περὶ 30
 παντὸς ποιούμενος ὁ μητροπάτωρ διασώξασθαι δι-
 δωσι τῷ Φαιστύλῳ. τὸν δὲ Φαιστύλον τοῦτον Ἀρ-

κάδα μὲν εἶναι φασὶ τὸ γένος ἀπὸ τῶν σὺν Εὐάνδρῳ, κατοικεῖν δὲ περὶ τὸ Παλλάντιον ἐπιμέλειαν ἔχοντα τῶν Ἀμόλιου κτημάτων. χαρίσασθαι δὲ Νεμέτορι τὴν ἐκτροφὴν τῶν παίδων ἀδελφῷ παιδόμενον ὄνομα

5 Φαυστίνῳ τὰς περὶ τὸν Λύεντινον τρεφομένας τοῦ Νεμέτορος ἀγέλας ἐπιτροπεύοντι· τὴν τε τιθηνησαμένην τὰ παῖδια καὶ μαστοὺς ἐπισχοῦσαν οὐ λυκαίναν εἶναι φασιν, ἀλλ' ὥσπερ εἰκὸς γυναῖκα τῷ Φαιστύλῳ συνοικοῦσαν Λαυρεντίαν ὄνομα, ἣ δημοσιευούσῃ ποτὶ

10 τὴν τοῦ σώματος ὄραν, οἱ περὶ τὸ Παλλάντιον διατρέβοντες ἐπέκλησιν ἔθεντο Λοῦπαν· ἔστι δὲ τοῦτο Ἑλληνικόν τι καὶ ἀρχαῖον ἐπὶ ταῖς μισθαρνούσαις τὰ ἀφροδίσια τιθέμενον, αἷ νῦν εὐπρεπεστέρᾳ κλήσει ἑταῖραι προσαγορεύονται. ἀγνοοῦντας δὲ τινὰς αὐτὸ

15 πλάσαι τὸν περὶ τῆς λυκαίνης μῦθον, ἐπειδὴ κατὰ τὴν γλῶτταν, ἣν τὸ Λατίνων ἔθνος φθέγγεται, λοῦπα καλεῖται τοῦτο τὸ θηρίον. ἡνίκα δὲ τῆς ἐν τῷ γάλακτι τροφῆς ἀπηλλάγη τὰ παῖδια, δοθῆναι πρὸς τῶν τρεφόντων εἰς Γαβίους πόλιν οὐ μακρὰν ἀπὸ τοῦ

20 Παλλαντίου κειμένην, ὡς Ἑλλάδα παιδείαν ἐκμάθειεν, κάκει παρ' ἀνδράσιν ἰδιοξένοις τοῦ Φαιστύλου τραφῆναι γράμματα καὶ μουσικὴν καὶ χρῆσιν ὄπλων Ἑλληνικὴν ἐκδιδασκομένους μέχρις ἡβῆς. ἐπει δὲ ἀφίκοντο πρὸς τοὺς νομιζομένους γονεῖς συμβῆναι

25 τὴν διαφορὰν αὐτοῖς πρὸς τοὺς Νεμέτορος βουκόλους περὶ τῶν συννόμων χωρίων· ἐκ δὲ τούτου πληγὰς αὐτοῖς δόντας ὡς αὐτοὺς ἀπελάσαι τὰς ἀγέλας, ποιῆσαι δὲ ταῦτα τῇ γνώμῃ τοῦ Νεμέτορος, ἔν' ἀρχῇ γένοιτο ἐγκλημάτων καὶ ἅμα παρουσίας εἰς τὴν πόλιν τῷ νο-

30 μευτικῷ πλήθει πρόφασις. ὡς δὲ ταῦτ' ἐγένετο Νεμέτορα μὲν Ἀμόλιου καταβοᾶν, ὡς δεινὰ πάσχει διαρπαζόμενος ὑπὸ τῶν ἐκείνου βουκόλων, καὶ ἀξιοῦν εἰ

μηδενὸς αἰτιος [τῶν ἐκείνου] ἐστὶ παραδοῦναι τὸν βου-
 φορβὸν αὐτῷ καὶ τοὺς υἱοὺς ἐπὶ δίκῃ· Ἀμόλιον δὲ
 ἀπολύσασθαι βουλόμενον τὴν αἰτίαν τοὺς τε αἰτηθέν-
 τας καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας, ὅσοι παρῆναι τοῖς
 γενομένοις εἶχον αἰτίαν, ἤκειν κελεύειν δίκας ὑφέ- 5
 ζοντας τῷ Νεμέτωρι. πολλῶν δὲ συναλθόντων ἅμα
 τοῖς ἐπαιτέοις ἐπὶ τῇ προφάσει τῆς δίκης φράσαντα
 τοῖς νεανίσκοις τὸν μητροπάτορα πᾶσαν τὴν κατα-
 λαβοῦσαν αὐτοὺς τύχην καὶ φήσαντα τιμωρίαν νῦν
 εἰ ποτὲ καιρὸν εἶναι λαβεῖν, ἀντίκα ποιήσασθαι σὺν 10
 τῷ νομευτικῷ πλήθει τὴν ἐπίδοσιν. περὶ μὲν οὖν
 γενέσεως καὶ τροφῆς τῶν οἰκιστῶν τῆς Ῥώμης ταῦτα
 λέγεται.

LXXXV. Τὰ δὲ κατὰ τὴν κτίσιν αὐτὴν γενό-
 μενα (τοῦτο γὰρ ἐστὶ μοι τὸ μέρος τῆς γραφῆς λείπει- 15
 ται) νῦν ἔρχομαι διηγησόμενος. ἐπειδὴ γὰρ Ἀμολλίον
 τελευτήσαντος ἀνεσώσατο τὴν ἀρχὴν ὁ Νεμέτωρ ὀλί-
 γον ἐπισχῶν χρόνον, ἐν ᾧ τὴν πόλιν ἐκ τῆς πρότερον
 ἐπισχούσης ἀνομίας εἰς τὸν ἀρχαῖον ἐκόσμηι τρόπον,
 εὐθύς ἐπεισέει τοῖς μειρακίοις ἰδίαν ἀρχὴν κατασκευ- 20
 ᾶσαι ἑτέραν πόλιν οἰκίσας. ἅμα δὲ καὶ τοῦ πολιτικοῦ
 πλήθους ἐπίδοσιν εἰς εὐανδρίαν ἐσχηκότος ἀπαναλω-
 σαί τι καλῶς ἔχειν ᾤετο, καὶ μάλιστα τὸ διάφορον
 αὐτῷ ποτε γενόμενον, ὡς μὴ δι' ὑποψίας αὐτοὺς ἔχοι.
 κοινωσάμενος δὲ τοῖς μειρακίοις, ἐπειδὴ κάκεινοις 25
 ἰδόκει δίδωσιν αὐτοῖς χωρία μὲν ὧν ἄρξουσιν, ἐνθα
 παῖδες ὄντες ἐτρέφησαν, ἐκ δὲ τοῦ λαοῦ τό τε δι' ὑπο-
 ψίας αὐτῷ γενόμενον, ὃ ἔμελλε νεωτερισμοῦ εἰσαυθίς
 ἄρξειν, καὶ εἰ τι ἐκούσιον ἀπαναστήναι ἐβούλετο. ἦν
 δὲ ἐν τούτοις πολὺ μὲν ὥσπερ εἰκὸς ἐν πόλει κινου- 30
 μένη τὸ δημοτικὸν γένος, ἱκανὸν δὲ καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ
 κρατίστου γνώριμον, ἐκ δὲ τοῦ Τρωικοῦ τὸ εὐγενέστα-

τον δὴ νομιζόμενον, ἐξ οὗ καὶ γενναίαι τινες ἔτι περιή-
 σαν εἰς ἐμὲ, πεντήκοντα μάλιστα οἴκῃ. ἐχορηγεῖτο δὲ
 τοῖς νεανίσκοις καὶ χρήματα καὶ ὄπλα καὶ σίτος καὶ
 ἀνδράποδα καὶ ὑποζύγια ἀχθοφόρα καὶ εἴ τι ἄλλο
 5 πόλεως ἦν κατασκευῆ πρόσφορον. ὡς δὲ ἀνέστησαν
 ἐκ τῆς Ἄλβας οἱ νεανίσκοι τὸν λεῶν μίξαντες αὐτῷ
 τὸν αὐτόθεν, ὅσος ἦν ἐν τῷ Παλλαντίῳ καὶ περὶ τὴν
 Σατορνίαν ὑπολιπῆς, μερίζονται τὸ πλῆθος ἅπαν δι-
 χῆ. τοῦτο δὲ αὐτοῖς δόξαν παρέσχε φιλοτιμίας, ἵνα
 10 θᾶπτον ἀνύηται τῇ πρὸς ἀλλήλους ἀμίλλῃ τὰ ἔργα,
 αἴτιον δὲ τοῦ μεγίστου κακοῦ, στάσεως, ἐγένετο. οἱ
 τε γὰρ προσνεμηθέντες αὐτοῖς τὸν ἑαυτῶν ἡγεμόνα
 ἕκαστοι κυδαίνοντες ὡς ἐπιτήδειον ἀπάντων ἄρχειν
 ἐπῆρον, αὐτοὶ τε οὐκέτι μίαν γνώμην ἔχοντες οὐδὲ
 15 ἀδελφὰ διανοεῖσθαι ἀξιοῦντες, ὡς αὐτὸς ἄρξων ἐκά-
 τερος θατέρου, παρώσαντες τὸ ἴσον τοῦ πλείονος ὠρέ-
 γοντο. τέως μὲν οὖν ἀφανῆ τὰ πλεονεκτήματα αὐτῶν
 ἦν, ἔπειτα δὲ ἐξεφράγη σὺν τοιαῦδε προφάσει. τὸ χω-
 ρίον ἐνθα ἔμελλον ἰδρῦσειν τὴν πόλιν οὐ τὸ αὐτὸ
 20 ἦρεῖτο ἐκάτερος. Ῥωμύλου μὲν γὰρ ἦν γνώμη τὸ Παλ-
 λάντιον οἰκίσειν τῶν τε ἄλλων ἔνεκα καὶ τῆς τύχης
 τοῦ τόπου, ἢ τὸ σωθῆναί τε αὐτοῖς καὶ τραφῆναι παρ-
 ἔσχε· Ῥώμῳ δὲ ἐδόκει τὴν καλουμένην νῦν ἀπ' ἐκει-
 νου Ῥεμορίαν οἰκίσειν. ἔστι δὲ τὸ χωρίον ἐπιτήδειον
 25 ὑποδέξασθαι πόλιν λόφος οὐ πρόσω τοῦ Τεβέριος
 κείμενος, ἀπέχων τῆς Ῥώμης ἀμφὶ τοὺς τριάκοντα
 σταδίους. ἐκ δὲ τῆς φιλονεικίας ταύτης ἀκοινωνήτους
 εὐθύς ὑπεδηλοῦτο φιλαρχία. τῷ γὰρ εἴξαντι τὸ κρα-
 τῆσαν ἅπαντα ὁμοίως ἐπιθήσεσθαι ἔμελλεν.

30 LXXXVI. Χρόνου δὲ τινος ἐν τούτῳ διαγενομέ-
 νου, ἐπειδὴ οὐδὲν ἐμειοῦτο τῆς στάσεως, δόξαν ἀμ-
 φοῖν τῷ μητροπάτορι ἐπιτρέψαι παρῆσαν εἰς τὴν Ἄλ-

βαν. ὁ δὲ αὐτοῖς ταῦτα ὑποτίθεται· θεοὺς ποιήσασθαι
 δικαστὰς, ὁποτέρῳ χρῆ τὴν ἀποικίαν λέγεσθαι καὶ
 τὴν ἡγεμονίαν εἶναι. ταξάμενος δὲ αὐτοῖς ἡμέραν
 ἐκέλευσεν ἐξ ἑωθινοῦ καθέζεσθαι χωρὶς ἀλλήλων, ἐν
 αἷς ἑκάτεροι ἀξιούσιν ἔδραις· προθύσαντας δὲ τοῖς 5
 θεοῖς ἱερὰ τὰ νομιζόμενα φυλάττειν οἰωνοὺς αἰσίους·
 ὁποτέρῳ δ' ἂν οἱ ὄρνιθες προτέρῳ κρείττους γένων-
 ται, τοῦτον ἄρχειν τῆς ἀποικίας. ἀπήσαν οἱ νεανί-
 σκοι ταῦτ' ἐπαινέσαντες καὶ κατὰ τὰ συγκείμενα παρ-
 ῆσαν ἐν τῇ κυρίᾳ τῆς πράξεως ἡμέρα. ἦν δὲ Ῥωμύλῳ 10
 μὲν οἰωνιστήριον, ἐνθα ἤξιλον τὴν ἀποικίαν ἰδρῦσαι,
 τὸ Παλλάντιον, Ῥώμῳ δ' ὁ προσεχὴς ἐκείνῳ λόφος Ἀν-
 εντινος καλούμενος, ὡς δέ τινες ἱστοροῦσιν ἢ Ῥεμορία·
 φυλακὴ τε ἀμφοῖν παρῆν οὐκ ἐπιτρέψουσα ὅτι μὴ φα-
 νεῖη λέξιεν. ὡς δὲ τὰς προσηκούσας ἔδρας ἔλαβον ὀλί- 15
 γον ἐπισχῶν χρόνον ὁ Ῥωμύλος ὑπὸ σπουδῆς τε καὶ τοῦ
 πρὸς τὸν ἀδελφὸν φθόνου, [ὡς δὲ καὶ ὁ φθόνος] ἴσως
 δὲ καὶ ὁ θεὸς οὕτως ἐνήγευ, πρὶν καὶ ὀτιοῦν σημεῖον
 θεάσασθαι πέμψας ὡς τὸν ἀδελφὸν ἀγγέλους ἦκειν
 ἤξιλον διαταχέων, ὡς πρότερος ἰδὼν αἰσίους οἰωνοὺς. 20
 ἐν ᾧ δὲ οἱ πεμφθέντες ὑπ' αὐτοῦ δι' αἰσχύνης ἔχον-
 τες τὴν ἀπάτην οὐ σπουδῆ ἔχώρουν, τῷ Ῥώμῳ γῦπες
 ἐπισημαίνουσιν ἐξ ἀπὸ τῶν δεξιῶν πετόμενοι. καὶ ὁ
 μὲν ἰδὼν τοὺς ὄρνιθας περιχαρῆς ἐγένετο, μετ' οὐ
 πολὺ δὲ οἱ παρὰ τοῦ Ῥωμύλου πεμφθέντες ἀναστή- 25
 σαντες αὐτὸν ἄγουσιν ἐπὶ τὸ Παλλάντιον. ἐπεὶ δὲ ἐν
 τῷ αὐτῷ ἐγένοντο ἦρετο μὲν τὸν Ῥωμύλον ὁ Ῥώμος,
 οὕστινας οἰωνοὺς ἴδοι πρότερος, ὁ δὲ ἐν ἀπόρῳ γίνε-
 ται ὅτι ἀποκρίναιτο. ἐν δὲ τούτῳ δῶδεκα γῦπες αἰ-
 σιοὶ πετόμενοι ὤφθησαν, οὓς ἰδὼν θαρρεῖ τε καὶ τῷ 30
 Ῥώμῳ λέγει δεῖξας τοὺς οἰωνοὺς, Τί γὰρ ἀξιοῖς τὰ πά-
 λαι γενόμενα μαθεῖν; τοὺςδε γὰρ δὴ που τοὺς οἰω-

νοὺς αὐτὸς ὄφῃς. ὁ δὲ ἀγανακτεῖ τε καὶ δεινὰ ποιεῖται, ὡς διηρητῆμένος ὑπ' αὐτοῦ, τῆς τε ἀποικίας οὐ μεθῆσθαι αὐτῷ ᾔησιν.

LXXXVII. Ἀνίσταται δὴ ἐκ τούτου μείξων τῆς
 5 προτέρας ἔρις ἑκατέρου τὸ πλεόν ἔχειν ἀφανῶς διοικουμένου· τὸ δὲ μὴ μείον ἀναφανδὸν ἀπὸ δικαιοσύνης τοιαύδε ἐπισυνάπτουτος. εἰρημένον γὰρ ἦν αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ μητροπάτορος, ὅτῳ ἂν προτέρῳ κρείττους ὄρουθες ἐπισημήνωσι, τοῦτον ἄρχειν τῆς ἀποικίας. γένους δὲ
 10 ὀρουθῶν ἑνὸς ἀμφοῖν ὀφθέντος ὁ μὲν τῷ πρότερος, ὁ δὲ τῷ πλείους ἰδεῖν ἐκρατύνετο. συνελάμβανε δὲ αὐτοῖς τῆς φιλονεικίας καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος ἠρξέ τε πολέμου δίχα τῶν ἡγεμόνων· ὀπλισθέν, καὶ γίνεται μάχη καρτερὰ καὶ φόνος ἐξ ἀμφοῖν πολὺς. ἐν ταύτῃ
 15 φασὶ τινες τῇ μάχῃ τὸν Φαιστύλον, ὃς ἐξεθρέφατο τοὺς νεανίσκους, διαλύσαι τὴν ἔριν τῶν ἀδελφῶν βουλόμενον, ὡς οὐδὲν οἶός τ' ἦν ἀνύσαι, εἰς μέσους ᾤσασθαι τοὺς μαχομένους ἄνοπλον θανάτου τοῦ ταχίστου τυχεῖν προθυμούμενον, ὅπερ ἐγένετο. τινὲς δὲ καὶ
 20 τὸν λέοντα τὸν λίθινον, ὃς ἔκειτο τῆς ἀγορᾶς τῆς τῶν Ῥωμαίων ἐν τῷ κρατίστῳ χωρίῳ παρὰ τοῖς ἐμβόλοις, ἐπὶ τῷ σώματι τοῦ Φαιστύλου τεθῆναι φασιν, ἐνθα ἔπεσεν ὑπὸ τῶν εὐρόντων ταφέντος· ἀποθανόντος δ' ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Ῥώμου νίκην οἰκτίστην ὁ Ῥωμύλος
 25 ἀπὸ τε τοῦ ἀδελφοῦ καὶ πολιτικῆς ἀλληλοκτονίας ἀνελόμενος τὸν μὲν Ῥῶμον ἐν τῇ Ῥεμορία θάπτει, ἐπειδὴ καὶ ζῶν τοῦ χωρίου τῆς κτίσεως περιείχετο, αὐτὸς δὲ ἀπὸ λύπης τε καὶ μετανόιας τῶν πεπραγμένων παρὲς ἑαυτὸν εἰς ἀπόγνωσιν τοῦ βίου τρέπεται. τῆς
 30 δὲ Λαυρεντίας, ἣ νεογνοὺς παραλαβοῦσα ἐξεθρέφατο καὶ μητρὸς οὐχ ἦτον ἡσπάζετο, δεομένης καὶ παρηγορούσης, ταύτῃ πειθόμενος ἀνίσταται· συναγαγὼν δὲ

τοὺς Λατίνους, ὅσοι μὴ κατὰ τὴν μάχην ἐφθάρησαν, ὀλίγω πλείους ὄντας τρισχιλίων ἐκ πάντων πολλοῦ κατ' ἀρχὰς γενομένου πλήθους, ὅτε τὴν ἀποικίαν ἐστελλε, κολλῆσει τὸ Παλλάντιον. ὁ μὲν οὖν πιθανώτατος τῶν λόγων περὶ τῆς Ῥώμου τελευτῆς οὗτος εἶναι μοι δο- 5 κει. λεγέσθω δ' ὅμως καὶ εἴ τις ἐτέρως ἔχων παραδίδοται. φασὶ δὴ τινες συγχωρῆσαι αὐτὸν τῷ Ῥωμύλῳ τὴν ἡγεμονίαν, ἀχθόμενον δὲ καὶ δι' ὀργῆς ἔχοντα τὴν ἀπάτην, ἐπειδὴ κατασκευάσθη τὸ τεῖχος φλαῦρον ἀποδειξαι τὸ ἔρυμα βουλούμενον, Ἄλλὰ τοῦτό γ', εἰ- 10 πειν, οὐ χαλεπῶς ἂν τις ὑμῖν ὑπερβαίῃ πολέμιος, ὥσπερ ἐγώ· καὶ ἀντίκα ὑπεραλέσθαι· Κελέριον δέ τινα τῶν ἐπιβεβηκότων τοῦ τείχους, ὃς ἦν ἐπιστάτης τῶν ἔργων, Ἄλλὰ τοῦτόν γε τὸν πολέμιον οὐ χαλεπῶς ἂν τις ἡμῶν ἀμύναιτο, εἰκόντα, πληῆξαι τῷ σκαφεῖ 15 κατὰ τῆς κεφαλῆς καὶ ἀντίκα ἀποκτείνει· τὸ μὲν δὴ τέλος τῆς στάσεως τῶν ἀδελφῶν τοιοῦτο λέγεται γενέσθαι.

LXXXVIII. Ἐπεὶ δὲ οὐδὲν ἐτι ἦν ἐμποδῶν τῷ κτίσματι προειπῶν ὁ Ῥωμύλος ἡμέραν, ἐν ἣ τούτους θεοὺς 20 ἀρεσάμενος ἔμελλε τὴν ἀρχὴν τῶν ἔργων ποιήσασθαι, παρασκευασάμενός τε ὅσα εἰς θυσίας καὶ ὑποδοχὰς τοῦ λεῶ χρησίμως ἔξειν ἔμελλεν, ὡς ἦκεν ὁ συγκαίμενος χρόνος αὐτός τε προθύσας τοῖς θεοῖς καὶ τοὺς ἄλλους κελεύσας κατὰ δύναμιν τὸ αὐτὸ δρᾶν ὄρνι- 25 θας μὲν πρῶτον αἰσίους λαμβάνει· μετὰ δὲ τοῦτο πυρκαϊὰς πρὸ τῶν σκηναῶν γενέσθαι κελεύσας ἐξάγει τὸν λεῶν τὰς φλόγας ὑπερθρῶσκοντα τῆς ὀσιώσεως τῶν μασμάτων ἔνεκα. ἐπεὶ δὲ πᾶν, ὅσον ἦν ἐκ λογισμοῦ θεοῖς φίλον, ᾗετο πεπραῆχθαι καλέσας ἅπαντας εἰς 30 τὸν ἀποδειχθέντα τόπον περιγράφει τετραγώνον σχῆμα τῷ λόφῳ, βοὸς ἄφρενος ἅμα θηλεία ζευχθέντος

ὑπ' ἄροτρον ἐλκύσας αὐλακα διηνεκῆ τὴν μέλλουσαν
 ὑποδέξεσθαι τὸ τεῖχος· ἐξ οὗ Ῥωμαίοις τὸ ἔθος τοῦτο
 τῆς περιαρόσεως τῶν χωρίων ἐν οἰκισμοῖς πόλεων
 παραμένει. ἐργασάμενος δὲ ταῦτα καὶ τῶν βοῶν ἑκα-
 5 τέρους ἱερεύσας ἄλλων τε πολλῶν θυμάτων καταρξά-
 μενος ἐφίστησι τοῖς ἐργοῖς τὸν λεῶν. ταύτην ἔτι καὶ
 εἰς ἐμὲ τὴν ἡμέραν Ῥωμαίων ἢ πόλις ἑορτῶν οὐδεμιᾶς
 ἤττονα τιθεμένη καθ' ἕναστον ἔτος ἄγει, καλοῦσι δὲ
 Παρίλια. θύουσι δ' ἐν αὐτῇ περὶ γονῆς τετραπόδων
 10 οἱ γεωργοὶ καὶ νομεῖς θυσίαν εὐαρεστήριον ἕκαστος ἀρ-
 χομένου. πότερον δὲ τὴν ἡμέραν ταύτην ἔτι παλαιτέ-
 ρον ἐν εὐπαθείαις διάγοντες ἐπιτηδειοτάτην οἰκισμῶ
 πόλεως ἐνόμισαν, ἢ τὴν τοῦ κτίσματος ἄρξασαν ἱερὰν
 ἐποιήσαντο καὶ θεοὺς ἐν αὐτῇ τοὺς ποιμέσι φίλους
 15 γεραίρειν ᾤοντο δεῖν οὐκ ἔχω βεβαίως εἰπεῖν.

LXXXVIII. Ἄ μὲν οὖν ἐμοὶ δύνამις ἐγένετο σὺν
 πολλῇ φροντίδι ἀνευρεῖν Ἑλλήνων τε καὶ Ῥωμαίων
 συχρᾶς ἀναλεξαμένῳ γραφᾶς ὑπὲρ τοῦ Ῥωμαίων γέ-
 νους, τοιαῦδε ἐστίν. ὥστε θαρρῶν ἤδη τις ἀποφαινέ-
 20 σθω πολλὰ χαίρειν φράσας τοῖς βαρβάρων καὶ δρα-
 πετῶν καὶ ἀνεστίων ἀνθρώπων καταφυγὴν τὴν Ῥώ-
 μην ποιοῦσιν Ἑλλάδα· πόλιν αὐτὴν, ἀποδεικνύμενος
 μὲν κοινοτάτην τε πόλεων καὶ φιλανθρωποτάτην, ἐν-
 25 θυμούμενος δὲ ὅτι τὸ τῶν Ἀβοριγίνων φύλον Οἰνω-
 τρικὸν ἦν, τοῦτο δὲ Ἀρκαδικόν· μεμνημένος δὲ τῶν
 συνοικησάντων αὐτοῖς Πελασγῶν, οἱ Θετταλίαν κατα-
 λιπόντες Ἀργεῖοι τὸ γένος ὄντες εἰς Ἰταλίαν ἀφίκον-
 το· Εὐάνδρου τε αὐτῆς καὶ Ἀρκαδῶν ἀφίξεως, οἱ περὶ
 τὸ Παλλάντιον ᾤκησαν, Ἀβοριγίνων αὐτοῖς παρασχόν-
 30 των τὸ χωρίον· ἔτι δὲ Πελοποννησίων τῶν σὺν Ἡρα-
 κλεῖ παραγενομένων, οἱ κατ᾽ ἤκαστον ἐπὶ τοῦ Σατορ-
 αίου· τελευταίου δὲ τῶν ἀπαναστάντων ἐκ τῆς Τρωά-

δος καὶ συγκρασθέντων τοῖς προτέροις. τούτων γὰρ
 ἂν οὐδὲν εὖροι τῶν ἔθνων οὔτε ἀρχαιότερον οὔτε Ἑλ-
 ληνικώτερον. αἱ δὲ τῶν βαρβάρων ἐπιμιξίαι, δι' ἃς
 ἡ πόλις πολλὰ τῶν ἀρχαίων ἐπιτηδευμάτων ἀπέμαθε,
 σὺν χρόνῳ ἐγένοντο. καὶ θαῦμα μὲν τοῦτο πολλοῖς δ
 ἂν εἶναι δοῖε τὰ εἰκότα λογισαμένοις, πῶς οὐχ ἄπα-
 1 σα ἐξεβαρβαρώθη Ὀπικούς τε ὑποδεξαμένη καὶ Μαρ-
 σούς καὶ Σαννίτας καὶ Τυρρηνοὺς καὶ Βρεττίους Ὀμ-
 βρικῶν τε καὶ Λιγύων καὶ Ἰβήρων συχνὰς μυριάδας
 ἄλλα τε πρὸς τοῖς εἰρημένοις ἔθνη τὰ μὲν ἐξ αὐτῆς 10
 Ἰταλίας, τὰ δ' ἐξ ἐτέρων ἀφιγμένα τόπων [μυρία ὅσα
 οὔτε ὁμόγλωττα οὔτε ὁμοδίαιτα, ὧν [οὔτε φωνὰς οὔτε
 δίαιταν] καὶ βίους σύγκλυδας ἀναταραχθέντας ἐκ το-
 σαύτης διαφωνίας πολλὰ τοῦ παλαιοῦ κόσμου τῆς πό-
 λεως νεοχμῶσαι εἰκὸς ἦν· ἐπεὶ ἄλλοι γε συχνοὶ ἐν 15
 βαρβάρους οἰκοῦντες ὀλίγου χρόνου διελθόντος ἄπαν
 τὸ Ἑλληνικὸν ἀπέμαθον, ὡς μήτε φωνὴν Ἑλλάδα
 φθέγγεσθαι μήτε ἐπιτηδεύμασιν Ἑλλήνων χρῆσθαι,
 μήτε θεοὺς τοὺς αὐτοὺς νομίζειν, μήτε νόμους τοὺς
 2 ἐπιεικεῖς, ᾧ μάλιστα διαλλάσσει φύσις Ἑλλὰς βαρβά- 20
 ρου, μήτε τῶν ἄλλων συμβολαίων μηδ' ὅτιοῦν. ἀπο-
 χρῶσι δὲ τὸν λόγον τόνδε ὡς ἀληθῆ εἶναι Ἀχαιῶν οἱ
 περὶ τὸν Πόντον ᾠκημένοι τεκμηριῶσαι, Ἡλείων μὲν
 ἐκ τοῦ Ἑλληνικωτάτου γενόμενοι, βαρβάρων δὲ συμ-
 πάντων νῦν ὄντες ἀγριώτατοι. 25

LXXX. Ῥωμαῖοι δὲ φωνὴν μὲν οὔτ' ἄκρως βάρ-
 βαρον οὔτ' ἀπηρτισμένως Ἑλλάδα φθέγγονται, μι-
 κτὴν δὲ τινα ἐξ ἁμποῖν, ἧς ἐστὶν ἡ πλείων Αἰολίς,
 τοῦτο μόνον ἀπολαύσαντες ἐκ τῶν πολλῶν ἐπιμιξέων,
 τὸ μὴ πᾶσι τοῖς φθόγγοις ὀρθοεπεῖν, τὰ δὲ ἄλλα, ὅπό- 30
 σα γένους Ἑλληνικοῦ ἐστὶν μηνύματα, ὡς οὐχ ἕτεροί
 1 τινες τῶν ἀποικησάντων διασώζοντες, οὐ νῦν πρῶτον

ἀρξάμενοι πρὸς φιλίαν ξῆν, ἥνίκα τὴν τύχην πολλὴν
 καὶ ἀγαθὴν ῥέουσιν διδάσκαλον ἔχουσι τῶν καλῶν
 οὐδ' ἀφ' οὗ πρῶτον ὠρέχθησαν τῆς διαποντίου τὴν
 Καρχηδονίων καὶ Μακεδόνων ἀρχὴν καταλύσαντες,
 5 ἀλλ' ἐκ παντὸς οὗ συμφιλίσθησαν χρόνου βίον Ἑλ-
 ληνα ζῶντες καὶ οὐδὲν ἐκπρεπέστερον ἐπιτηδεύοντες
 πρὸς ἀρετὴν νῦν ἢ πρότερον. μυρία δ' εἰς τοῦτο λέ-
 γειν ἔχων καὶ πολλοὶς τεκμηρίοις χρῆσθαι δυνάμενος
 ἀνδρῶν τε μαρτυρίας φέρειν οὐκ ἀξίων ἀπιστεῖσθαι,
 10 πάντα ἀναβάλλομαι ταῦτα εἰς τὸν περὶ τῆς πολιτείας
 αὐτῶν συγγραφεσόμενον λόγον. νυνὶ δὲ ἐπὶ τὴν ἐξῆς
 διήγησιν τρέφομαι τὴν ἀνακεφαλαίωσιν τῶν ἐν ταύτῃ
 δεδηλωμένων τῇ βίβλῳ τῆς ἐχομένης γραφῆς ποιησά-
 μενος ἀρχήν.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

ΑΔΙΚΑΡΝΑΣΕΩΣ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΔΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

Ἡ Ῥωμαίων πόλις ἴδρυνται μὲν ἐν τοῖς ἐσπερίοις
μέρεσι τῆς Ἰταλίας παρὰ ποταμῶν Τέβεριν, ὃς κατὰ
μέσην μάλιστα τὴν ἀκτὴν ἐκδίδωσιν, ἀπέχουσα τῆς
Τυρρηνικῆς θαλάττης ἑκατὸν εἰκοσι σταδίους. οἱ δὲ
κατασχόντες αὐτὴν πρῶτοι τῶν μνημονευομένων βάρ- 5
βαροὶ τινες ἦσαν αὐτόχθονες Σικελοὶ λεγόμενοι
πολλὰ καὶ ἄλλα τῆς Ἰταλίας χωρία κατασχόντες, ὧν
οὐκ ὀλίγα διέμεινεν οὐδ' ἀφανῆ μνημεῖα μέχρι τῶν
καθ' ἡμᾶς χρόνων, ἐν οἷς καὶ τόπων τινῶν ὀνόματα
Σικελικὰ λεγόμενα, μνηύοντα τὴν πάλαι ποτὲ αὐτῶν 10
ἐνοίκησιν. τούτους ἐκβαλόντες Ἀβοριγίνες αὐτοὶ κα-
έσχον τὸν τόπον Οἰνώτρων ὄντες ἀπόγονοι τῶν κατ-
οικούντων τὴν ἀπὸ Τάραντος ἄχρι Ποσειδωνίας παρά-
λιον. Ἰερὰ τις αὕτη νεότης καθοσιωθεῖσα θεοῖς κατὰ
τὸν ἐπιχώριον νόμον ὑπὸ τῶν πατέρων ἀποσταλῆναι 15
λέγεται χώραν οἰκήσουσα τὴν ὑπὸ τοῦ δαιμονίου σφίσι
δοθησομένην. τὸ δὲ τῶν Οἰνώτρων γένος Ἀρκαδικὸν
ἦν ἐκ τῆς τότε μὲν καλουμένης Λυκαονίας, νῦν δὲ
Ἀρκαδίας, ἐκουσίως ἐξεληθὸν ἐπὶ γῆς κτῆσιν ἀμείνο-
νος ἡγουμένου τῆς ἀποικίας Οἰνώτρου τοῦ Λυκάονος, 20

ἐφ' οὗ τὴν ἐπίκλησιν τὸ ἔθνος ἔλαβεν. Ἀβοριγίνων δὲ κατεχόντων τὰ χωρία πρῶτοι μὲν αὐτοῖς γίνονται σύνοικοι Πελασγοὶ πλάνητες ἐκ τῆς τότε μὲν καλουμένης Αἰμουσίας, νῦν δὲ Θετταλίας, ἐν ἣ χρόνον
 5 τινὰ ᾤκησαν· μετὰ δὲ τοὺς Πελασγοὺς Ἀρκαῶδες ἐκ Παλλαντίου πόλεως ἐξελθόντες Εὐάνδρον ἡγεμόνα ποιησάμενοι τῆς ἀποικίας Ἐρμού καὶ νύμφης Θέμιδος υἱόν, οἱ πρὸς ἐνὶ τῶν ἐπτὰ λόφων κολλίζονται ὅς ἐν μέσῳ μάλιστα κεῖται τῆς Ῥώμης, Παλλάντιον
 10 ὀνομάσαντες τὸ χωρίον ἐπὶ τῆς ἐν Ἀρκαδίᾳ πατρίδος. χρόνοις δ' οὐ πολλοῖς ὕστερον, Ἡρακλέους καταχθέντος εἰς Ἰταλίαν, ὅτε τὴν στρατιὰν ἐξ Ἐρυθείας οἰκαδε ἀπήγαγε, μοῖρά τις ὑπολειφθεῖσα τῆς συν αὐτῷ δυνάμεως Ἑλληνικὴ πλησίον ἰδρύεται τοῦ Παλλαντίου,
 15 πρὸς ἐτέρῳ τῶν ἐμπεπολισμένων τῇ πόλει λόφων, ὅς τότε μὲν ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων Σατόρριος ἐλέγετο, νῦν δὲ Καπιτωλῖνος ὑπὸ Ῥωμαίων· Ἐπειοὶ οἱ πλείους τούτων ἦσαν ἐκ πόλεως Ἥλιδος ἐξαναστάντες διαπεπορθημένης αὐτοῖς τῆς πατρίδος ὑφ'
 20 Ἡρακλέους.

II. Γενεᾷ δ' ἑκκαιδεκάτῃ μετὰ τὸν Τρωικὸν πόλεμον Ἀλβανοὶ συνοικίζουσιν ἄμφω τὰ χωρία ταῦτα τείχει περιλαβόντες καὶ τάφρω. τῆς δὲ ἦν αὐλιὰ βουφορβίων τε καὶ ποιμνίων καὶ τῶν ἄλλων κατα-
 25 γωγαὶ βοτήρων ἄφθονον ἀναδιδούσης πόαν τῆς αὐτόθι γῆς οὐ μόνον τὴν χειμερινήν, ἀλλὰ καὶ τὴν θεραινόμενον διὰ τοὺς ἀναψύχοντάς τε καὶ κατάρδοντας αὐτὴν ποταμοὺς. γένος δὲ τὸ Ἀλβανῶν μικτὸν ἦν ἐκ τε Ἀρκαῶων καὶ Ἐπειῶν τῶν ἐξ Ἥλιδος ἐλθόντων
 30 καὶ Πελασγῶν, τελευταίων δὲ τῶν μετὰ Ἴλλου ἄλλωσιν ἀφικομένων εἰς Ἰταλίαν Τρώων, οὓς ἤγεν Αἰνεΐας ὁ Ἀγχίσιου καὶ Ἀφροδίτης. εἰκὸς δέ τι καὶ βαρβαρι-

κὸν ἐκ τῶν προσεικῶν ἢ παλαιῶν οἰκητόρων ὑπολιπές τῷ Ἑλληνικῷ συγκαταμιγῆναι. ὄνομα δὲ κοινὸν οἱ σύμπαντες οὗτοι Λατίνοι ἐκλήθησαν ἐπ' ἀνδρὸς δυναστεύσαντος τῶν τόπων Λατίνου τὰς κατὰ ἔθνος ὀνομασίας ἀφαιρηθέντες. ἐτειχίσθη μὲν οὖν ἡ πόλις ὑπὸ τούτων τῶν ἔθνων ἐνιαυτῷ δευτέρῳ καὶ τριακοστῷ καὶ τετρακοσιοστῷ μετὰ Ἰλλίου ἄλωσιν ἐπὶ τῆς ἐβδόμης ὀλυμπιάδος. οἱ δὲ ἀγαγόντες τὴν ἀποικίαν ἀδελφοὶ δίδυμοὶ τοῦ βασιλείου γένους ἦσαν. Ῥωμύλος αὐτῶν ὄνομα θατέρῳ, τῷ δ' ἐτέρῳ Ῥῶμος. 10 τὰ μητρόθεν μὲν ἀπ' Αἰνείου τε καὶ Λαρδανίδαι, πατὴρ δὲ ἀκρίβειαν μὲν οὐ ῥάδιον εἰπεῖν ἐξ ὅτου φῦντες, πεπιστευνται δὲ ὑπὸ Ῥωμαίων Ἄρεος υἱὸν γενέσθαι. οὐ μὲντοι διέμεινάν γε ἀμφοτέροι τῆς ἀποικίας ἡγεμόνες ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς στασιάσαντες, ἀλλ' 15 ὁ περιλειφθεὶς αὐτῶν Ῥωμύλος ἀπολομένου κατὰ τὴν μάχην θατέρου οἰκιστῆς γίνεται τῆς πόλεως καὶ τὸ ὄνομα αὐτῇ τῆς ἰδίας κλήσεως ἐπώνυμον τίθεται. ἀριθμὸς δὲ τῶν μετασχόντων αὐτῷ τῆς ἀποικίας ἀπὸ πολλοῦ τοῦ κατ' ἀρχὰς ἑξαποσταλέντος ὀλί- 20 γος ἦν ὁ καταλειφθεὶς, τρισχίλιοι πεζοὶ καὶ ἑκατὲς τριακόσιοι.

III. Ἐπεὶ οὖν ἦ τε τάφρος αὐτοῖς ἐξείργαστο καὶ τὸ ἔργον τέλος εἶχεν αἷ τε οἰκήσεις τὰς ἀναγκαίους κατασκευὰς ἀπειλήφθησαν, ἀπῆται δ' ὁ καιρὸς καὶ περὶ 25 κόσμου πολιτείας ᾧ χρῆσονται σκοπεῖν, ἀγορὰν ποιησάμενος αὐτῶν ὁ Ῥωμύλος ὑποθεμένου τοῦ μητροπάτορος καὶ διδάξαντος ἃ χρὴ λέγειν, τὴν μὲν πόλιν ἔφη ταῖς τε δημοσίαις καὶ ταῖς ἰδίαις κατασκευαῖς ὡς νεόκτιστον ἀποχωρῶντως κεκοσμηθῆσαι. ἤξει δ' ἐν- 30 θυμείσθαι πάντας ὡς οὐ ταῦτ' ἐστὶ τὰ πλείστου ἄξια ἐν ταῖς πόλεσιν. οὔτε γὰρ ἐν τοῖς ὀθνεῖσι πολέμοις

τὰς βαθείας τάφρους καὶ τὰ ὑψηλὰ ἐρύματα ἱκανὰ
 εἶναι τοῖς ἔνδον ἀπράγμονα σωτηρίας ὑπόληψιν πα-
 ρασχεῖν, ἀλλ' ἐν τι μόνον ἐγγυᾶσθαι τὸ μηδὲν ἐξ
 ἐπιδρομῆς κακὸν ὑπ' ἐχθρῶν παθεῖν προκαταλη-
 5 φθέντας, οὐθ' ὅταν ἐμφύλιοι ταραχαὶ τὸ κοινὸν κα-
 τάσχωσι, τῶν ἰδίων οἰκῶν καὶ ἐνδιαιτημάτων τὰς
 καταφυγὰς ὑπάρχειν τινὶ ἀκινδύνους. σχολῆς γὰρ
 ἀνθρώποις ταῦτα καὶ φαστῶνης βίου εὐρησθαι παρα-
 μύθια, μεθ' ὧν οὔτε τὸ ἐπιβουλεῦον τῶν πέλας κω-
 10 λυέσθαι μὴ οὐ πονηρὸν εἶναι οὔτ' ἐν τῷ ἀκινδύνῳ
 βεβηκέναι θαρρεῖν τὸ ἐπιβουλεύομενον, πόλιν τε οὐ-
 δεμίαν πῶ τούτοις ἐκλαμπρυνθεῖσαν ἐπὶ μήκιστον
 εὐδαίμονα γενέσθαι καὶ μεγάλην, οὐδ' αὖ παρὰ τὸ
 μὴ τυχεῖν τινὰ κατασκευῆς ἰδίας τε καὶ δημοσίας πο-
 15 λυτελοῦς κεκωλῦσθαι μεγάλην γενέσθαι καὶ εὐδαί-
 μονα· ἀλλ' ἕτερα εἶναι τὰ σώζοντα καὶ ποιοῦντα
 μεγάλας ἐκ μικρῶν τὰς πόλεις· ἐν μὲν τοῖς ὀθνεῖοις
 πολέμοις τὸ διὰ τῶν ὄπλων κράτος, τοῦτο δὲ τόλμη
 παραγίνεσθαι καὶ μελέτη, ἐν δὲ ταῖς ἐμφυλίοις ταρα-
 20 χαῖς τὴν τῶν πολιτευομένων ὁμοφροσύνην, ταύτην δὲ
 τὸν σώφρονα καὶ δίκαιον ἐκάστου βίον ἀπέφηνεν
 ἱκανώτατον ὄντα τῷ κοινῷ παρασχεῖν. τοὺς δὲ τὰ πο-
 λέμιά τε ἀσκοῦντας καὶ τὰ τῶν ἐπιθυμιῶν κρατοῦντας
 ἄριστα κοσμεῖν τὰς ἑαυτῶν πατρίδας τείχη τε ἀνά-
 25 λωτα τῷ κοινῷ καὶ καταγωγὰς τοῖς ἑαυτῶν βίοις
 ἀσφαλεῖς τούτους εἶναι τοὺς παρασκευαζομένους· μα-
 ηητὰς δέ γε καὶ δικαίους ἄνδρας καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς
 ἐπιτηδεύοντας τὸ τῆς πολιτείας σχῆμα ποιεῖν τοῖς
 φρονίμως αὐτὸ καταστησαμένοις, μαλθακοὺς τε αὐτὰ καὶ
 30 πλεονέκτας καὶ δούλους αἰσχυρῶν ἐπιθυμιῶν τὰ πο-
 νηρὰ ἐπιτηδεύματα ἐπιτελεῖν. ἔφη τε παρὰ τῶν πρεσ-
 βυτέρων καὶ διὰ πολλῆς ἱστορίας ἐλληνοτότων ἀκούειν,

ὅτι πολλὰ μὲν ἀποικίαι μεγάλαι καὶ εἰς εὐδαίμονας
 ἀφικόμεναι τόπους, αἱ μὲν αὐτίκα διεφθάρησαν εἰς
 στάσεις ἐμπεσοῦσαι, αἱ δ' ὀλίγον ἀντισχοῦσαι χρόνον
 ὑπήκοοι τοῖς πλησιοχώροις ἠναγκάσθησαν γενέσθαι
 καὶ ἀντὶ κρείττονος χώρας, ἣν κατέσχον, τὴν χείρονα δ
 τύχην διαλλάξασθαι δοῦλαι ἐξ ἐλευθέρων γενόμεναι·
 ἕτεραι δ' ὀλιγάνθρωποι καὶ εἰς χωρία οὐ πάνυ σπου-
 दाῖα παραγενόμεναι ἐλεύθεραι μὲν πρῶτον, ἔπειτα
 δ' ἐτέρων ἄρχουσαι διετέλεσαν· καὶ οὔτε ταῖς εὐπρα-
 γίαις τῶν ὀλίγων οὔτε ταῖς δυστυχίαις τῶν πολλῶν 10
 ἕτερόν τι ἢ τὸ σχῆμα τῆς πολιτείας ὑπάρχειν αἴτιον.
 εἰ μὲν οὖν μία τις ἦν παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις βίου
 τάξις ἢ ποιούσα εὐδαίμονας τὰς πόλεις, οὐ χαλεπὴν
 ἂν γενέσθαι σφίσι τὴν αἴρεσιν αὐτῆς· νῦν δ' ἔφη
 πολλὰς πυνθάνεσθαι τὰς κατασκευὰς παρ' Ἑλλησὶ τε 15
 καὶ βαρβάροις ὑπαρχούσας, τρεῖς δ' ἐξ ἀπασῶν ἐκαι-
 νομένους μάλιστα ὑπὸ τῶν χρωμένων ἀκούειν, καὶ
 τούτων οὐδεμίαν εἶναι τῶν πολιτειῶν εἰλικρινῆ,
 προσεῖναι δέ τινας ἐκάστη κῆρας συμφύτους, ὥστε
 χαλεπὴν αὐτῶν εἶναι τὴν αἴρεσιν. ἡξίου τε αὐτοὺς 20
 βουλευσαμένους ἐπὶ σχολῆς εἰπεῖν εἴτε ὑφ' ἐνὸς ἄρ-
 χεσθαι θέλουσιν ἀνδρὸς εἴτε ὑπ' ὀλίγων εἴτε νόμους
 καταστησάμενοι πᾶσιν ἀποδοῦναι τὴν τῶν κοινῶν
 25 προστασίαν. Ἐγὼ δ' ὑμῖν, ἔφη, πρὸς ἣν ἂν καταστή-
 σηθε πολιτείαν εὐτρεπῆς καὶ οὔτε ἄρχειν ἀπαξιῶ 25
 οὔτε ἄρχεσθαι ἀναίνομαι. τιμῶν δὲ, ἃς μοι πρόσεδῆ-
 κατε ἡγεμόνα με πρῶτον ἀποδειξάντες τῆς ἀποικίας;
 ἔπειτα καὶ τῇ πόλει τὴν ἐπωνυμίαν ἐπ' ἐμοῦ θέντες,
 ἄλις ἔχω. ταύτας γὰρ οὔτε πόλεμος ὑπερόριος οὔτε
 στάσις ἐμφύλιος οὔτε ὁ πάντα μαραίνων τὰ καλὰ χρό- 30
 νος ἀφαιρήσεται με οὔτε ἄλλη τύχη καλίγκτος οὐδε-
 μία· ἀλλὰ καὶ ζῶντι καὶ τὸν βίον ἐκλιπόντι τούτων

ὑπάρξει μοι τῶν τιμῶν παρὰ πάντα τον λοιπὸν αἰῶνα τυγχάνειν.

III. Τοιαῦτα μὲν ὁ Ῥωμύλος ἐκ διδαχῆς τοῦ μητροπάτορος, ὡσπερ ἔφην, ἀπομνημονεύσας ἐν τοῖς
 5 πλήθεσιν ἔλεξεν. οἱ δὲ βουλευσάμενοι κατὰ σφᾶς αὐτοὺς ἀποκρίνονται τοιάδε· Ἡμεῖς πολιτείας μὲν καινῆς οὐδὲν δεόμεθα, τὴν δ' ὑπὸ τῶν πατέρων δοκιμασθεῖσαν εἶναι κρατίστην παραλαβόντες οὐ μετατιθέμεθα γνώμη τε ἐπόμενοι τῶν παλαιοτέρων,
 10 οὓς ἀπὸ μείζονος οἴομεθα φρονήσεως αὐτὴν καταστήσασθαι, καὶ τύχη ἀρεσκόμενοι. οὐ γὰρ τήνδε μεμφαίμεθ' ἂν εἰκότως, ἢ παρέσχεν ἡμῖν βασιλευμένους τὰ μέγιστα τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀγαθῶν, ἔλευθερίαν τε καὶ ἄλλων ἀρχήν. περὶ μὲν δὲ πολιτείας ταῦτα
 15 ἐγνώκαμεν· τὴν δὲ τιμὴν ταύτην οὐχ ἑτέρῳ τινὶ μᾶλλον ἢ σοὶ προσήκειν ὑπολαμβάνομεν τοῦ τε βασιλείου γένους ἔνεκα καὶ ἀρετῆς, μάλιστα δ' ὅτι τῆς ἀποικίας ἡγεμόνι κεχρήμεθά σοι καὶ πολλὴν συνίσμεν δεινότητα, πολλὴν δὲ σοφίαν, οὐ λόγῳ μᾶλλον ἢ ἔργῳ μαθόντες. ταῦτ' ὁ Ῥωμύλος ἀκούσας ἀγαπᾶν μὲν ἔφη βασιλείας ἄξιος ὑπ' ἀνθρώπων κριθεῖς· οὐ μὲντοι γελήψεσθαι τὴν τιμὴν πρότερον, εἰ μὴ καὶ τὸ δαιμόνιον ἐπιθεσπίση δι' οἰωνῶν αἰσίων.

V. Ὡς δὲ κάκεινοις ἦν βουλομένοις προειπῶν
 25 ἡμέραν, ἐν ἣ διαμαντεύσασθαι περὶ τῆς ἀρχῆς ἐμελλεν, ἐπειδὴ καθῆκεν ὁ χρόνος ἀναστὰς περὶ τὸν ὄρθρον ἐκ τῆς σκηνῆς προῆλθε· στὰς δὲ ὑπαίθριος ἐν καθαρῷ χωρίῳ καὶ προθύσας ἃ νόμος ἦν εὐχετο Διὶ τε βασιλεῖ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς, οὓς ἐποιήσατο τῆς
 30 ἀποικίας ἡγεμόνας, εἰ βουλομένοις αὐτοῖς ἐστὶ βασιλεύεσθαι τὴν πόλιν ὑφ' ἑαυτοῦ, σημεῖα οὐράνια φῆναι καλά. μετὰ δὲ τὴν εὐχὴν ἀστραπὴ διήλθεν

ἐκ τῶν ἀριστερῶν ἐπὶ τὰ δεξιὰ. τίθενται δὲ Ῥωμαῖοι
 τὰς ἐκ τῶν ἀριστερῶν ἐπὶ τὰ δεξιὰ ἀστραπὰς αἰσίους,
 εἴτε παρὰ Τυρρηγῶν διδαχθέντες, εἴτε πατέρων καθ-
 ηγησαμένων κατὰ τοιούδε τινα, ὡς ἐγὼ κείδομαι,
 λογισμὸν, ὅτι καθέδρα μὲν ἐστὶ καὶ στάσις ἀρίστη 5
 τῶν οἰωνοῖς μαντευομένων ἢ βλέπουσα πρὸς ἀνατο-
 λὰς, ὅθεν ἡλίου τε ἀναφοραὶ γίνονται καὶ σελήνης καὶ
 ἀστέρων πλανητῶν τε καὶ ἀπλανῶν, ἣ τε τοῦ κόσμου
 περιφορὰ, δι' ἣν τοτὲ μὲν ὑπὲρ γῆς ἅπαντα τὰ ἐν
 αὐτῷ γίνεται, τοτὲ δὲ ὑπὸ γῆς, ἐκείθεν ἀρξαμένη 10
 τὴν ἐγκύκλιον ἀποδίδωσι κίνησιν. τοῖς δὲ πρὸς ἀνα-
 τολὰς βλέπουσιν ἀριστερὰ μὲν γίνεται τὰ πρὸς τὴν
 ἄρκτον ἐπιστρέφοντα μέρη, δεξιὰ δὲ τὰ πρὸς μεσημ-
 βριαν φέροντα· τιμιώτερα δὲ τὰ πρότερα πέφυκεν
 εἶναι τῶν ὑστέρων. μετεωρίζεται γὰρ ἀπὸ τῶν βορείων 15
 μερῶν ὁ τοῦ ἄξονος πόλος, περὶ ὃν ἡ τοῦ κόσμου
 στροφή γίνεται, καὶ τῶν πέντε κύκλων τῶν διεξωκό-
 των τὴν σφαῖραν ὁ καλούμενος ἀρκτικός αἰεὶ τῆδε φα-
 νερός· παπεινοῦται δ' ἀπὸ τῶν νοτίων ὁ καλούμενος
 ἀνταρκτικός κύκλος ἀφανῆς κατὰ τοῦτο τό μέρος. 20
 εἰκὸς δὲ κράτιστα τῶν οὐρανίων καὶ μεταρσίων ση-
 μείων ὑπάρχειν, ὅσα ἐκ τοῦ κρατίστου γίνεται μέρους,
 ἐπειδὴ δὲ τὰ μὲν ἐστραμμένα πρὸς τὰς ἀνατολὰς
 ἡγεμονικωτέραν μοῖραν ἔχει τῶν προσεσπερίων, αὐ-
 τῶν δὲ γε τῶν ἀνατολικῶν ὑψηλότερα τὰ βόρεια τῶν 25
 νοτίων, ταῦτα ἂν εἴη κράτιστα. ὡς δὲ τινες ἱστοροῦ-
 σιν ἐκ παλαιοῦ τε καὶ πρὶν ἢ παρὰ Τυρρηγῶν μαθεῖν
 τοῖς Ῥωμαίων προγόνοις αἰσίοι ἐνομίζοντο αἱ ἐκ τῶν
 ἀριστερῶν ἀστραπαί. Ἀσκανίῳ γὰρ τῷ ἐξ Αἰνείου
 γεγονότι, καθ' ὃν χρόνον ὑπὸ Τυρρηγῶν, οὓς ἦγε 30
 βασιλεὺς Μεσέντιος, ἐπολεμεῖτο καὶ τειχόρης ἦν, περὶ
 τὴν τελευταίαν ἐξοδον, ἦν ἀπεγνωκῶς ἤδη τῶν πραγ-

μάτων ἔμελλε ποιῆσθαι, μετ' ὀλοφυρμοῦ τὸν τε Δία
καὶ τοὺς ἄλλους αἰτουμένῳ θεοῦς αἴσια σημεῖα τῆς
ἐξόδου δοῦναι φασὶν αἰθρίας οὕσης ἐκ τῶν ἀριστερῶν
ἀστράψαι τὸν οὐρανόν. τοῦ δ' ἀγῶνος ἐκείνου λα-
5 βόντος τὸ κράτιστον τέλος διαμεῖναι παρὰ τοῖς ἐκγό-
νοις αὐτοῦ νομιζόμενον αἴσιον τότε τὸ σημεῖον.

VI. Τότε δ' ὅν ὁ Ῥωμύλος ἐπειδὴ τὰ παρὰ τοῦ
δαιμονίου βέβαια προσέλαβε, συγκαλέσας τὸν δῆμον
εἰς ἐκκλησίαν καὶ τὰ μαντεῖα δηλώσας βασιλεὺς ἀπο-
10 δείκνυται πρὸς αὐτῶν καὶ κατεστήσατο ἐν ἔθει τοῖς
μετ' αὐτὸν ἅπασι μῆτε βασιλείας μῆτε ἀρχὰς λαμ-
βάνειν, εἴαν μὴ καὶ τὸ δαιμόνιον αὐτοῖς ἐπιθεσπίσῃ,
διέμεινέ τε μέχρι πολλοῦ φυλαττόμενον ὑπὸ Ῥωμαίων
τὸ περὶ τοὺς οἰωνισμοὺς νόμιμον, οὐ μόνον βασι-
15 λευομένης τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ μετὰ κατάλυσιν
τῶν μονάρχων ἐν ὑπάτων καὶ στρατηγῶν καὶ τῶν
ἄλλων τῶν κατὰ νόμους ἀρχόντων αἰρέσει. πέπαν-
ται δ' ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, πλὴν οἷον εἰκῶν
τις αὐτοῦ λείπεται τῆς ὀσίας αὐτῆς ἔνεκα γνομένη.
20 ἐπαυλίζονται μὲν γὰρ οἱ τὰς ἀρχὰς μέλλοντες λαμ-
βάνειν καὶ περὶ τὸν ὄρθρον ἀνιστάμενοι ποιοῦνται
τινας εὐχὰς ὑπαίθριοι, τῶν δὲ παρόντων τινὲς ὀρνι-
θοσκοπῶν μισθὸν ἐκ τοῦ δημοσίου φερόμενοι ἀστρα-
πὴν αὐτοῖς μηνύειν ἐκ τῶν ἀριστερῶν φασὶν τὴν οὐ-
25 γενομένην. οἱ δὲ τὸν ἐκ τῆς φωνῆς οἰωνὸν λαβόντες
ἀπέρχονται τὰς ἀρχὰς παραληψόμενοι οἱ μὲν αὐτὸ
τοῦθ' ἱκανὸν ὑπολαμβάνοντες εἶναι τὸ μηδὲνα γενέ-
σθαι τῶν ἐυαντιουμένων τε καὶ κωλυόντων οἰωνῶν,
οἱ δὲ καὶ παρὰ τὸ βούλημα τοῦ θεοῦ κωλύοντος, ἔστι
30 γὰρ ὅτε βιαζόμενοι καὶ τὰς ἀρχὰς ἀρπάζοντες μᾶλλον
ἢ λαμβάνοντες. δι' οὓς καὶ πολλὰ μὲν ἐν γῆ στρατιὰ
Ῥωμαίων ἀπώλοντο πανώλεθροι, πολλοὶ δ' ἐν θα-

λάττη στόλοι διεφθάρησαν αὐτάνδρῳ, ἄλλαι τε μεγάλαι καὶ θειναὶ περιπέττειαι τῇ πόλει συνέπεσον αἱ μὲν ἐν ὀθνεῖσι πολέμοις, αἱ δὲ κατὰ τὰς ἐμφυλίου διχοστασίας, ἐμφανέσταται δὲ καὶ μέγιστα κατὰ τὴν ἐμὴν ἡλικίαν, ὅτε Δικένιος Κραῦστος ἀνὴρ οὐδενὸς 5 δευτέρου τῶν καθ' ἑαυτὸν ἡγεμόνων στρατιὰν ἤγεν ἐπὶ τὸ Πάρθων ἔθνος, ἐναντιουμένου τοῦ δαιμονίου πολλὰ χάρειν φράσας τοῖς ἀποτρέπουσι τὴν ἐξοδὸν οἰωνοῖς μυρῖοις ὅσοις γενομένοις. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τῆς εἰς τὸ δαιμόνιον ὀλιγορίας, ἣ χρῶνται τινες ἐν τοῖς 10 καθ' ἡμᾶς χρόνοις πολὺ ἔργον ἂν εἴη λέγειν.

VII. Ὁ δὲ Ῥωμύλος ἀποδειχθεὶς τοῦτον τὸν τρόπον ὑπὸ τε ἀνθρώπων καὶ θεῶν βασιλεὺς τὰ τε πολέμια θεινὸς καὶ φιλοκίνδυνος ὁμολογεῖται γενέσθαι καὶ πολιτείαν ἐξηγησασθαι τὴν κρατίστην φρονημώ- 15 τας. διξέειμι δ' αὐτοῦ τὰς πράξεις τὰς τε πολιτικὰς καὶ τὰς κατὰ πολέμους, ὧν καὶ λόγον ἂν τις ἐν ἱστορίας ἀφηγήσει ποιήσαιο. ἐρῶ δὲ πρῶτον ὑπὲρ τοῦ κόσμου τῆς πολιτείας, ὃν ἐγὼ πάντων ἡγοῦμαι πολιτικῶν κόσμων αὐταρκέστατον ἐν εἰρήνῃ τε καὶ κατὰ πολέμους. ἦν 20 δὲ τοιόσδε· τριχῆ νείμας τὴν πληθὺν ἅπασαν ἐκάστη τῶν μοιρῶν τὸν ἐπιφανέστατον ἐπέστησεν ἡγεμόνα. ἔπειτα τῶν τριῶν πάλιν μοιρῶν ἐκάστην εἰς δέκα μοίρας διελῶν, ἴσους ἡγεμόνας καὶ τούτων ἀπέδειξε τοὺς ἀνδρειοτάτους· ἐκάλει δὲ τὰς μὲν μεῖζους μοίρας 25 τρίβους, τὰς δ' ἐλάττους κουρίας, ὡς καὶ κατὰ τὸν ἡμέτερον βίον ἐτι προσαγορεύονται. εἴη δ' ἂν Ἑλλάδι γλώττη τὰ ὀνόματα ταῦτα μεθερμηνευόμενα φυλὴ μὲν καὶ τριττὺς ἢ τρίβους, φράτρα δὲ καὶ λόχος ἢ κουρία, καὶ τῶν ἀνδρῶν οἱ μὲν τὰς τῶν τρίβων ἡγε- 30 μονίας ἔχοντες φύλαρχοί τε καὶ τριττῦαρχοί, οὓς καλοῦσι Ῥωμαῖοι τριβούρους· οἱ δὲ ταῖς κουρίαις

ἐφεσθηκότας καὶ φρατρίαρχοὶ καὶ λοχαγοὶ, οὓς ἐκεῖνοι
 κουρίωνας ὀνομάζουσι. διήρηντο δὲ καὶ εἰς δεκάδας
 αἱ φραῖτραι πρὸς αὐτοῦ, καὶ ἡγεμῶν ἐκάστην ἐκόσμη
 δεκάδαρχος κατὰ τὴν ἐπιχώριον γλῶτταν προσαγορευ-
 5 ὄμενος. ὡς δὲ διεκρίθησαν ἅπαντες καὶ συνετάχθησαν
 εἰς φυλάς καὶ φράτρας, διελὼν τὴν γῆν εἰς τριάκοντα
 κλήρους ἴσους ἐκάστη φράτρα κληρὸν ἀπέδωκεν ἓνα,
 ἐξελὼν τὴν ἀρκουσαν εἰς ἰερά καὶ τεμένη καὶ τινα καὶ
 τῷ κοινῷ γῆν καταλιπών. μία μὲν αὕτη διαίρεσις
 10 ὑπὸ Ῥωμύλου τῶν τε ἀνδρῶν καὶ τῆς χώρας ἣ περι-
 ἔχουσα τὴν κοινὴν καὶ μεγίστην ἰσότητα, τοιάδε
 τις ἦν.

VIII. Ἐτέρα δὲ αὐτῶν πάλιν τῶν ἀνδρῶν ἣ τὰ
 φιλάνθρωπα καὶ τὰς τιμὰς διανέμουσα κατὰ τὴν
 15 ἀξίαν, ἣν μέλλω διηγείσθαι. τοὺς ἐπιφανεῖς κατὰ γέ-
 νος καὶ δι' ἀρετὴν ἐπαινουμένους καὶ χρήμασιν, ὡς
 ἐν τοῖς τότε καιροῖς, εὐπόρους, ἤδη παῖδες οἷς ἦσαν,
 διώριζεν ἀπὸ τῶν ἀσήμεων καὶ ταπεινῶν καὶ ἀπόρων.
 ἐκάλει δὲ τοὺς μὲν ἐν τῇ καταδεστέρα τύχῃ κληβεῖ-
 20 οὺς, ὡς δ' ἂν Ἕλληνες εἰποιεν δημοτικούς· τοὺς δ' ἐν
 τῇ κρείττονι πατέρας εἶτε διὰ τὸ πρῆσβεύειν ἡλικία
 τῶν ἄλλων, εἶδ' ὅτι παῖδες αὐτοῖς ἦσαν, εἶτε διὰ τὴν
 ἐπιφάνειαν τοῦ γένους, εἶτε διὰ πάντα ταῦτα· ἐκ τῆς
 Ἀθηναίων πολιτείας, ὡς ἂν τις εἰκάσειε, τῆς κατ'
 25 ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἔτι διαμενούσης τὸ παράδειγμα
 λαβών. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ εἰς δύο μέρη νεύμαντες τὸ
 πλῆθος εὐπατρίδας μὲν ἐκάλουν τοὺς ἐκ τῶν ἐπι-
 φανῶν οἰκῶν καὶ χρήμασι δυνατοῦς, οἷς ἣ τῆς πόλεως
 ἀνέκειτο προστασία, ἀγροίκους δὲ τοὺς ἄλλους πολί-
 30 τας, οἱ τῶν κοινῶν οὐδενὸς ἦσαν κύριοι· σὺν χρόνῳ
 δὲ καὶ αὐτοὶ προσελήφθησαν ἐπὶ τὰς ἀρχάς. οἱ μὲν δὲ
 τὰ πιθανώτατα περὶ τῆς Ῥωμαίων πολιτείας ἱστοροῦν-

τες διὰ ταύτας τὰς αἰτίας κληθῆναι φασὶ τοὺς ἄνδρας
 ἐκείνους πατέρας καὶ τοὺς ἐγγόνους αὐτῶν πατρι-
 κίους, οἱ δὲ πρὸς τὸν ἴδιον φθόνον ἀναφέροντες τὸ
 πρᾶγμα καὶ διαβάλλοντες εἰς δυσγένειαν τὴν πό-
 λιν οὐ διὰ ταῦτα πατρικίους ἐκείνους κληθῆναι φασὶ, 5
 ἀλλ' ὅτι πατέρας εἶχον ἀποδειξαι μόνοι, ὡς τῶν γὰρ
 ἄλλων δραπειῶν ὄντων καὶ οὐκ ἐχόντων ὀνομάσαι
 πατέρας ἐλευθέρους. τεκμήριον δὲ τούτου παρέχου-
 σιν, ὅτι τοὺς μὲν πατρικίους, ὅποτε δόξειε τοῖς βασι-
 λεῦσι συγκαλεῖν, οἱ κήρυκες ἐξ ὀνόματός τε καὶ πα- 10
 τρώθεν ἀνηγόρευον, τοὺς δὲ δημοτικούς ὑπερέται
 τινὲς ἀθρόους κέρασι βοείοις ἐμβυκανῶντες ἐπὶ τὰς
 ἐκκλησίας συνῆγον. ἔστι δὲ οὔτε ἡ τῶν κηρύκων ἀνά-
 κλησις τῆς εὐγενείας τῶν πατρικίων τεκμήριον, οὔτε
 ἡ τῆς βυκάνης φωνὴ τῆς ἀγνωσίας τῶν δημοτικῶν 15
 σύμβολον, ἀλλ' ἐκείνη μὲν τιμῆς, αὕτη δὲ τάχους.
 οὐ γὰρ οἴοντες ἦν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τὴν πληθύν καλεῖν
 ἐξ ὀνόματος.

VIII. Ὁ δὲ Ῥωμύλος ἐπειδὴ διέκρινε τοὺς κρείτ-
 τους ἀπὸ τῶν ἡττόνων, ἐνομοθέτει μετὰ τοῦτο καὶ 20
 διάταττεν, ἃ χρὴ πράττειν ἑκατέρους· τοὺς μὲν εὐπα-
 τρίδας Ἰσραῖσθαί τε καὶ ἄρχειν καὶ δικάζειν καὶ μεθ'
 ἑαυτοῦ τὰ κοινὰ πράττειν ἐπὶ τῶν κατὰ τὴν πόλιν
 ἔργων μένοντας, τοὺς δὲ δημοτικούς τούτων μὲν
 ἀπολελυῖσθαί τῶν πραγματειῶν ἀπέριους τε αὐτῶν 25
 ὄντας καὶ δι' ἀπορίαν χρημάτων ἀσχόλους, γεωργεῖν
 δὲ καὶ κτηνοτροφεῖν καὶ τὰς χρηματοποιούς ἐργά-
 ζεσθαι τέχνας, ἵνα μὴ στασιάσωσιν, ὡσπερ ἐν ταῖς
 ἄλλαις πόλεσιν, ἢ τῶν ἐν τέλει προπηλακίζοντων τοὺς
 ταπεινοὺς ἢ τῶν φαύλων καὶ ἀπόρων τοῖς ἐν ταῖς 30
 ὑπεροχαῖς φθονοῦντων. παρακαταθήκας δὲ ἔδωκε
 τοῖς πατρικίοις τοὺς δημοτικούς ἐπιτρέψας ἑκάστη

τῶν ἐκ τοῦ πλήθους, ὃν αὐτὸς ἐβούλετο, νέμειν προ-
 σιάνην, ἔθος Ἑλληνικὸν καὶ ἀρχαίον, ᾧ Θετταλοὶ
 τε μέχρι πολλοῦ χρώμενοι διετέλεσαν καὶ Ἀθηναῖοι
 κατ' ἀρχὰς, ἐπὶ τὰ κρείττω λαβῶν. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ
 5 ὑπεροπτικῶς ἐχρῶντο τοῖς πελάταις ἔργα τε ἐπι-
 τάττουτες οὐ προσήκοντα ἐλευθέροις, καὶ ὁπότε μὴ
 πράξειάν τι τῶν κελευομένων, πληγὰς ἐντείνοντες καὶ
 τᾶλλα ὡσπερ ἀργυρωνήτοις παραχρῶμενοι. ἐκάλουν ἂν
 δὲ Ἀθηναῖοι μὲν θῆτας τοὺς πελάτας ἐπὶ τῆς λατρείας,
 10 Θετταλοὶ δὲ πενέστας ὀνειδίζοντες αὐτοῖς εὐθύς ἐν ἂν
 τῇ κλήσει τὴν τύχην. ὁ δὲ Ῥωμύλος ἐπικλήσει τε εὐ-
 πρεπεῖ τὸ πρᾶγμα ἐκόσμησε πατρωνεῖαν ὀνομάσας
 τὴν τῶν πενήτων καὶ ταπεινῶν προστασίαν, καὶ τὰ
 ἔργα χρηστὰ προσέθηκεν ἑκατέροις, φιλανθρώπους
 15 καὶ πολιτικὰς κατεργαζόμενος αὐτῶν τὰς συζυγίας.

Χ. Ἦν δὲ τὰ ὑπ' ἐκείνου τότε ὀρισθέντα καὶ μέ-
 χρι πολλοῦ παραμείναντα χρόνου Ῥωμαίοις ἔθη περὶ
 τὰς πατρωνεῖας τοιάδε· τοὺς μὲν πατρικίους ἔδει τοῖς
 ἑαυτῶν πελάταις ἐξηγεῖσθαι τὰ δίκαια, ὧν οὐκ εἶχον
 20 ἐκεῖνοι τὴν ἐπιστήμην, παρόντων τε αὐτῶν καὶ μὴ
 παρόντων τὸν αὐτὸν ἐπιμελεῖσθαι τρόπον ἅπαντα
 πράττοντας, ὅσα περὶ παίδων πράττουσι πατέρες, εἰς
 χρημάτων τε καὶ τῶν περὶ χρήματα συμβολαίων λό-
 γον· δίκας τε ὑπὲρ τῶν πελατῶν ἀδικουμένων λαγ-
 25 χάνειν, εἴ τις βλάπτοιτο περὶ τὰ συμβόλαια, καὶ τοῖς ἂν
 ἐγκαλοῦσιν ὑπέχειν· ὡς δὲ ὀλίγα περὶ πολλῶν ἂν τις
 εἰποι· πᾶσαν αὐτοῖς εἰρήνην τῶν τε ἰδίων καὶ τῶν
 κοινῶν πραγμάτων, ὡς μάλιστα ἐδύναντο, παρέχειν.
 τοὺς δὲ πελάτας ἔδει τοῖς ἑαυτῶν προσταταῖς θυγα-
 30 τέρας τε συνεκδίδοσθαι γαμουμένας, εἰ σπανίζοιεν οἱ
 πατέρες χρημάτων, καὶ λύτρα καταβάλλειν πολεμίοις,
 εἴ τις αὐτῶν ἢ παίδων αἰχμάλωτος γένοιτο· δίκας τε

ἄλόντων ἰδίας ἢ ζημίας ὀφλόντων δημοσίας ἀργυρι-
 κὸν ἐχούσας τίμημα ἐκ τῶν ἰδίων λύεσθαι χρημάτων,
 οὐ δανείσματα ποιούντας ἀλλὰ χάριτας· ἐν τε ἀρχαῖς
 καὶ γεσηφορίαις καὶ ταῖς ἄλλαις ταῖς εἰς τὰ κοινὰ δα-
 πάναις τῶν ἀναλωμάτων ὡς τοὺς γένει προσήκοντας 5
 μετέχειν. κοινῇ δ' ἀμφοτέροις οὔτε ὄσιον οὔτε θέμις
 ἦν κατηγορεῖν ἀλλήλων ἐπὶ δίκαις ἢ καταμαρτυρεῖν ἢ
 ψῆφον ἐναντίαν ἐπιφέρειν ἢ μετὰ τῶν ἐχθρῶν ἐξε-
 τάξεσθαι. εἰ δέ τις ἐξελεγχθεῖη τούτων τι διαπραττό-
 μενος ἔνοχος ἦν τῷ νόμῳ τῆς προδοσίας, ὃν ἐκύρωσεν 10
 ὁ Ῥωμύλος, τὸν δὲ ἄλόντα τῷ βουλομένῳ κτείνειν
 ὄσιον ἦν ὡς θυῖμα τοῦ καταχθονίου Διός. ἐν ἔθει γὰρ
 Ῥωμαίοις, ὅσους ἐβούλοντο νηποιεῖν τεθνάναι, τὰ
 τούτων σώματα θεῶν ὀφθῆναι, μάλιστα δὲ τοῖς
 καταχθονίοις κατονομάζειν· ὃ καὶ τότε ὁ Ῥωμύλος 15
 ἐποίησε. τοιγάρτοι διέμειναν ἐν πολλαῖς γενεαῖς οὐ-
 δὲν διαφέρουσαι συγγενικῶν ἀναγκαιοτήτων αἰ τῶν
 πελατῶν τε καὶ προστατῶν συζυγίαι παισὶ παίδων
 συνιστάμεναι, καὶ μέγας ἐπαινος ἦν τοῖς ἐκ τῶν ἐπι-
 φανῶν οἴκων ὡς πλείστους πελάτας ἔχειν τὰς τε 20
 προγονικὰς φυλάττουσι διαδοχὰς τῶν πατρωνειῶν καὶ
 διὰ τῆς ἑαυτῶν ἀρετῆς ἄλλας ἐπικτωμένοις, ὃ τε ἀγῶν
 ὑπὲρ τῆς εὐνοίας, ὑπὲρ τοῦ μὴ λειφθῆναι τῆς ἀλλή-
 λων χάριτος, ἔκτοπος ἡλικίος ἀμφοτέροις ἦν τῶν μὲν
 πελατῶν ἅπαντα τοῖς προστάταις ἀξιούντων ὡς δυ- 25
 νάμεως εἶχον ὑπηρετεῖν, τῶν δὲ πατρικίων ἥμισυ
 βουλομένων τοῖς πελάταις ἐνοχλεῖν χρηματικὴν τε
 οὐδὲμίαν δωρεὰν προσιεμένων· οὕτως ἐγκρατῆς ὁ βίος
 ἦν αὐτοῖς ἀπάσης ἡδονῆς καὶ τὸ μακαρίον ἀρετῇ με-
 τρῶν, οὐ τύχη. 30

XI. Οὐ μόνον δ' ἐν αὐτῇ τῇ πόλει τὸ δημοτικὸν
 ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν πατρικίων ἦν, ἀλλὰ καὶ τῶν

ἀποίκων αὐτῆς πόλεων καὶ τῶν ἐπὶ συμμαχία καὶ
 φιλία προσελθουσῶν καὶ τῶν ἐκ πολέμου κεκρατημέ-
 νων ἐκάστη φύλακας εἶχε καὶ προστατάς οὓς ἐβούλετο
 Ῥωμαίων. καὶ πολλάκις ἡ βουλὴ τὰ ἐκ τούτων ἀμφι-
 5 σβητήματα τῶν πόλεων καὶ ἔθνῶν ἐπὶ τοὺς προϊστα-
 μένους αὐτῶν ἀποστέλλουσα, τὰ ὑπ' ἐκείνων δικα-
 σθέντα κύρια ἠγεῖτο. οὕτω δὲ ἄρα βέβαιος ἦν ἡ
 Ῥωμαίων ὁμόνοια τὴν ἀρχὴν ἐκ τῶν ὑπὸ Ῥωμύλου
 κατασκευασθέντων λαβοῦσα ἔθῶν, ὥστε οὐδέποτε δι'
 10 αἵματος καὶ φόνου τοῦ κατ' ἀλλήλων ἐχώρησαν ἐντὸς
 ἑξακοσίων καὶ τριάκοντα ἐτῶν, πολλῶν καὶ μεγάλων
 ἀμφισβητημάτων γενομένων τῷ δήμῳ πρὸς τοὺς ἐν
 τέλει περὶ τῶν κοινῶν, ὡς ἐν ἀπάσαις φιλεῖ γίνε-
 σθαι μικραῖς τε καὶ μεγάλαις πόλεσιν· ἀλλὰ πείθον-
 15 τες καὶ διδάσκοντες ἀλλήλους καὶ τὰ μὲν εἰκόντες, τὰ
 δὲ παρ' εἰκόντων λαμβάνοντες, πολιτικὰς ἐποιοῦντο
 τὰς τῶν ἐγκλημάτων διαλύσεις. ἐξ οὗ δὲ Γάιος Γράκχος
 ἐπὶ τῆς δημορχικῆς ἐξουσίας γενόμενος διεφθειρε τὴν
 τοῦ πολιτεύματος ἀρμονίαν, οὐκέτι πέπαννται σφάτ-
 20 τόντες ἀλλήλους καὶ φυγάδας ἐλαύνοντες ἐκ τῆς πό-
 λεως καὶ οὐδενὸς τῶν ἀνηκέστων ἀπεχόμενοι παρὰ τὸ
 νικᾶν. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἕτερος ἔσται τοῖς λόγοις
 καιρὸς ἐπιτηδειότερος.

XII. Ὁ δὲ Ῥωμύλος ἐπειδὴ ταῦτα διεκόσμησε
 25 βουλευτὰς εὐθύς ἔγνω καταστήσασθαι, μεθ' ὧν
 πράττειν τὰ κοινὰ ἐμελλεν, ἐκ τῶν πατρικίων ἄν-
 δρας ἑκατὸν ἐπιλεξάμενος. ἐποιεῖτο δὲ αὐτῶν τοιάνδε
 τὴν διαίρεσιν· αὐτὸς μὲν ἐξ ἀπάντων ἕνα τὸν ἄρι-
 στον ἀπέδειξεν, ᾧ τὰς κατὰ τὴν πόλιν ᾤετο δεῖν
 30 ἐπιτρέπειν οἰκονομίας, ὅτε αὐτὸς ἐξάγοι στρατιὰν
 ὑπερόριον· τῶν δὲ φυλῶν ἐκάστη προσέταξε τρεῖς
 ἄνδρας ἐλέσθαι τοὺς ἐν τῇ φρονιμωτάτῃ τε ὄντας

ἡλικία καὶ δι' εὐγένειαν ἐπιφανείς. μετὰ δὲ τοὺς ἐν-
 νέα τούτους ἐκάστη φράτρα κάλιν ἐκέλευσε τρεῖς ἐκ
 τῶν πατρικίων ἐπιλέξαι τοὺς ἐπιτηδαιοτάτους· ἔπειτα
 τοῖς πρώτοις ἐννέα τοῖς ὑπὸ τῶν φυλῶν ἀποδειχθεῖσι
 τοὺς ἐνενήκοντα προσθεῖς, οὓς αἱ φράτραι προεχει- 5
 ρίσαντο, καὶ τούτων, ὃν αὐτὸς προέκρινεν, ἡγεμόνα
 ποιήσας τὸν τῶν ἑκατὸν ἐξεπλήρωσε βουλευτῶν ἀριθ-
 μόν. τοῦτο τὸ συνέδριον Ἑλληνιστὶ ἐρμηνευόμενον
 γερουσίαν δύναται δηλοῦν καὶ μέχρι τοῦ παρόντος
 ὑπὸ Ῥωμαίων οὕτως καλεῖται. πότερον δὲ διὰ γῆρας 10
 τῶν καταλεγέντων εἰς αὐτὸ ἀνδρῶν ἢ δι' ἀρετὴν ταύ-
 τῆς ἔτυχε τῆς ἐπικλήσεως οὐκ ἔχω τὸ σαφὲς εἰπεῖν.
 καὶ γὰρ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τοὺς ἀρίστους γέρον-
 τας εἰώθεσαν οἱ παλαιοὶ καλεῖν. οἱ δὲ μετέχοντες τοῦ
 βουλευτηρίου πατέρες σύγγραφοι προσηγορεύθησαν 15
 καὶ μέχρις ἐμοῦ ταύτης ἐτύγχανον τῆς προσηγορίας.
 Ἑλληνικὸν δὲ ἄρα καὶ τοῦτο τὸ ἔθος ἦν. τοῖς γοῦν
 βασιλεῦσιν, ὅσοι τε πατέρας ἀρχὰς παραλάβοιεν καὶ
 ὅσοις ἢ πληθὺς αὐτῆ καταστήσαιο ἡγεμόνας, βου-
 λευτήριον ἦν ἐκ τῶν κρατίστων, ὡς Ὀμηρὸς τε καὶ 20
 οἱ παλαιότατοι τῶν ποιητῶν μαρτυροῦσι· καὶ οὐχ
 ὥσπερ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἀνθάδεις καὶ μονο-
 γνώμονες ἦσαν αἱ τῶν ἀρχαίων βασιλείων δυναστεῖαι.

XIII. Ὡς δὲ κατεσκευάσατο καὶ τὸ βουλευτικὸν
 τῶν γερόντων συνέδριον ἐκ τῶν ἑκατὸν ἀνδρῶν, ὁρῶν 25
 ὅπερ εἰκὸς ὅτι καὶ νεότητος αὐτῷ δεήσει τινὸς συντε-
 ταγμένης, ἣ χρήσεται φυλακῆς ἕνεκα τοῦ σώματος
 καὶ πρὸς τὰ κατεπίγοντα τῶν ἔργων ὑπηρεσία, τρια-
 κοσίους ἄνδρας ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων οἰκῶν τοὺς
 ἐρρωμενεστάτους τοῖς σώμασιν ἐπιλεξάμενος, οὓς 30
 ἀπέδειξαν αἱ φράτραι τὸν αὐτὸν τρόπον, ὅνπερ τοὺς
 βουλευτὰς [ἐκάστη φράτρα δέκα νέους], τούτους τοὺς

ἄνδρας ἀεὶ περὶ αὐτὸν εἶχεν, ὄνομα δὲ κοινὸν ἄπαν-
 τες οὗτοι ἔσχον κελέριοι, ὡς μὲν οἱ πλείους γράφου-
 σιν ἐπὶ τῆς ὀξύτητος τῶν ὑπηρεσιῶν, (τοὺς γὰρ ἐτοί-
 μους καὶ ταχεῖς περὶ τὰ ἔργα κέλερας οἱ Ῥωμαῖοι
 5 καλοῦσιν) ὡς δὲ Οὐαλέριος ὁ Ἀντιεύς φησιν ἐπὶ τοῦ
 ἡγεμόνος αὐτῶν τοῦτ' ἔχοντος τοῦνομα. ἦν γὰρ καὶ
 τούτων ἡγεμῶν ὁ διαφανέστατος, ᾧ τρεῖς ὑπετάγησαν
 ἑκατόνταρχοι καὶ αὐθις ὑπ' ἐκείνοις ἕτεροι τὰς ὑπο-
 δεστέρας ἔχοντες ἀρχάς, οἱ κατὰ τὴν πόλιν μὲν αἰχμο-
 10 φόροι τε αὐτῷ παρηκολούθουν καὶ τῶν κελευομένων
 ὑπῆρέται, κατὰ δὲ τὰς στρατείας πρόμαχοί τε ἦσαν
 καὶ παρασπισταί· καὶ τὰ πολλὰ οὗτοι κατώρθουν ἐν
 τοῖς ἀγῶσι πρῶτοί τε ἄρχοντες μάχης καὶ τελευταῖοι
 τῶν ἄλλων ἀφιστάμενοι, ἱππεῖς μὲν ἐνθα ἐπιτήδειον
 15 εἶη πεδίον ἐνιππομαχῆσαι, πεζοὶ δὲ ὅπου τραχὺς εἶη
 καὶ ἀνιππος τόπος. τοῦτό μοι δοκεῖ παρὰ Λακεδαι-
 μονίων μετενέγκασθαι τὸ ἔθος μαθῶν ὅτι καὶ παρ'
 ἐκείνοις οἱ γενναιότατοι τῶν νέων τριακόσιοι φύλακες
 ἦσαν τῶν βασιλέων, οἷς ἐχρῶντο κατὰ τοὺς πολέμους
 20 παρασπισταῖς, ἱππεῦσί τε οὔσι καὶ πεζοῖς.

XIII. Καταστησάμενος δὴ ταῦτα διέκρινε τὰς
 τιμὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, ἃς ἐκάστους ἐβούλετο ἔχειν.
 βασιλεὶ μὲν οὖν ἐξήρητο τάδε τὰ γέγρα· πρῶτον μὲν
 25 ἱερῶν καὶ θυσιῶν ἡγεμονίαν ἔχειν καὶ πάντα δι'
 ἐκείνου πράττεσθαι τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς ὅσια, ἔπειτα
 νόμων τε καὶ πατρίων ἐθισμῶν φυλακὴν ποιεῖσθαι
 καὶ παντὸς τοῦ κατὰ φύσιν ἢ κατὰ συνθήκας δικαίου
 προνοεῖν τῶν τε ἀδικημάτων τὰ μέγιστα μὲν αὐτὸν
 δικάζειν, τὰ δ' ἐλάττωνα τοῖς βουλευταῖς ἐπιτρέπειν
 30 προνοούμενον ἵνα μηδὲν γίγνηται περὶ τὰς δίκας
 πλημμελές, βουλὴν τε συνάγειν καὶ δῆμον συγκαλεῖν
 καὶ γνώμης ἄρχειν καὶ τὰ δόξαντα τοῖς πλείοσιν

ἐπιτελεῖν. ταῦτα μὲν ἀπέδωκε βασιλεὶ τὰ γέγρα καὶ
 ἐκί πρὸς τούτοις ἡγεμονίαν ἔχειν αὐτοκράτορα ἐν πο-
 λέμῳ. τῷ δὲ συνεδρίῳ τῆς βουλῆς τιμὴν καὶ δυνα-
 στείαν ἀνέθηκε τοιάνδε· περὶ παντὸς ὄτου ἂν εἰση-
 γῆται βασιλεὺς διαγινώσκειν τε καὶ ψῆφον ἐπιφέρειν, δ
 καὶ ὅτι ἂν δόξῃ τοῖς πλείοσι τοῦτο νικᾶν; ἐκ τῆς
 Λακωνικῆς πολιτείας καὶ τοῦτο μετνεγκάμενος. οὐδὲ
 γὰρ οἱ Λακεδαιμονίων βασιλεῖς αὐτοκράτορες ἦσαν
 ὅτι βούλοιντο πράττειν, ἀλλ' ἡ γερούσια πᾶν εἶχε
 τῶν κοινῶν τὸ κράτος. τῷ δὲ δημοτικῷ πλήθει τρία 10
 ταῦτα ἐπέτρεψεν· ἀρχαιρεσιάζειν τε καὶ νόμους ἐπι-
 κυροῦν καὶ περὶ πολέμου διαγινώσκειν, ὅταν ὁ βασι-
 λεὺς ἐφῆ, οὐδὲ τούτων ἔχοντι τὴν ἐξουσίαν ἀνεπίλη-
 πτου, ἂν μὴ καὶ τῇ βουλῇ ταυτὰ δοκῆ. ἔφερε δὲ τὴν
 ψῆφον οὐχ ἅμα πᾶς ὁ δῆμος, ἀλλὰ κατὰ τὰς φράτρας 15
 συγκαλούμενος· ὅτι δὲ ταῖς πλείοσι δόξεις φράτραις
 τοῦτο ἐπὶ τὴν βουλὴν ἀνεφέρετο. ἐφ' ἡμῶν δὲ μετὰ-
 κείται τὸ ἔθος· οὐ γὰρ ἡ βουλὴ διαγινώσκει τὰ ψη-
 φισθέντα ὑπὸ τοῦ δήμου, τῶν δ' ὑπὸ τῆς βουλῆς
 γνωσθέντων ὁ δῆμός ἐστι κύριος· πρότερον δὲ τῶν 20
 ἔθων κρείττον, ἐν κοινῷ τίθημι τοῖς βουλομένοις
 σκοπεῖν. ἐκ δὲ τῆς διαιρέσεως ταύτης οὐ μόνον τὰ
 πολιτικὰ πράγματα σώφρονας ἐλάμβανε καὶ τεταγμέ-
 νας τὰς διοικήσεις, ἀλλὰ καὶ τὰ πολεμικὰ ταχέας καὶ
 εὐπειθεῖς. ὁπότε γὰρ αὐτῷ φανείη στρατιᾶν ἐξάγειν, 25
 οὔτε χιλιάρχους τότε ἔδει ἀποδείκνυσθαι κατὰ φυλὰς
 οὔτε ἑκατοντάρχους κατὰ λόχους οὔτε ἱππέων ἡγε-
 μόνους οὔτε ἑξαριθμεισθαι τε καὶ λοχίζεσθαι καὶ τάξιν
 ἐκάστους τὴν προσήκουσαν ἀναλαμβάνειν· ἀλλὰ βα-
 σιλεὺς μὲν τοῖς χιλιάρχοις παρήγγελλεν, ἐκεῖνοι δὲ 30
 τοῖς λοχαγοῖς· παρὰ δὲ τούτων οἱ δεκάδαρχοι μαθόν-
 τες ἐξήγγον τοὺς ὑποτεταγμένους ἑαυτοῖς ἕκαστοι, ἀφ'

ένός τε κελεύσματος εἴτε ἅπασα ἡ δύναμις εἴτε μοῖρά
τις ἐξ αὐτῆς κληθείη τὰ ὄπλα ἔχουσα παρῆν εἰς τὸν
ἀποδειχθέντα τόπον εὐτρεπῆς.

XV. Τεταγμένην μὲν οὖν καὶ κεκοσμημένην πρὸς
5 εἰρήνην τε ἀποχρώντως καὶ πρὸς τὰ πολέμια ἐπιτη-
δειῶς ἐκ τούτων τῶν πολιτευμάτων τὴν πόλιν ὁ
Ῥωμύλος ἀπειργάσατο, μεγάλην δὲ καὶ πολυάνθρω-
πον ἐκ τῶνδε· πρῶτον μὲν εἰς ἀνάγκην κατέστησε
τοὺς οἰκήτορας αὐτῆς ἅπασαν ἄρρενα γενεὰν ἐκτρέ-
10 φειν καὶ θυγατέρων τὰς πρωτογόνους, ἀποκτινύναι
δὲ μηδὲν τῶν γεννωμένων νεώτερον τριετοῦς, πλὴν
εἴ τι γένοιτο παιδίον ἀνάπηρον ἢ τέρας εὐθύς ἀπο-
γούῃς. ταῦτα δ' οὐκ ἐκάλυψεν ἐκτιθέναι τοὺς γεινα-
μένους ἐπιδείξαντας πρότερον πέντε ἀνδράσι τοῖς
15 ἔγγιστα οἰκοῦσιν, ἐὰν κάκεινοις συνδοκῆ. κατὰ δὲ
τῶν μὴ πειθομένων τῷ νόμῳ ζημίας ὄρισεν ἄλλας τε
καὶ τῆς οὐσίας αὐτῶν τὴν ἡμίσειαν εἶναι δημοσίαν.
ἔπειτα καταμαθὼν πολλὰς τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν πό-
λεων πονηρῶς ἐπιτροπευομένας ὑπὸ τυραννίδων τε
20 καὶ ὀλιγαρχιῶν, τοὺς ἐκ τούτων ἐκπίπτοντας τῶν
πόλεων συχνοὺς ὄντας, εἰ μόνου εἶεν ἐλεύθεροι, δια-
κρίνων οὔτε συμφορὰς οὔτε τύχας αὐτῶν ὑποδέ-
χεσθαι καὶ μετάγειν ὡς ἑαυτὸν ἐπεχείρει, τὴν τε
Ῥωμαίων δύναμιν ἀυξῆσαι βουλευθεὶς καὶ τὰς τῶν
25 περιολίκων ἐλαττώσαι· ἐποίησε δὲ ταῦτα πρόφασιν
ἔξευρῶν εὐπρεπῆ καὶ εἰς θεοῦ τιμὴν τὸ ἔργον ἀνα-
φέρων. τὸ γὰρ μεταξὺ χωρίον τοῦ τε Καπιτωλίου καὶ
τῆς ἄκρας, ὃ καλεῖται νῦν κατὰ τὴν Ῥωμαίων διά-
λεκτον μεθόριον δυεῖν δρυμῶν καὶ ἦν τότε τοῦ
30 συμβεβηκότος ἐπάννυμον, ὕλαις ἀμφιλαφέσι κατ' ἀμ-
φοτέρας τὰς συναπτούσας τοῖς λόφοις λαγόνας ἐπί-
σκιον, ἱερὸν ἀνεῖς ἄστυλον ἰκέταις καὶ ναὸν ἐπὶ τούτῳ

κατασκευασάμενος (ὅτω δὲ ἄρα θεῶν ἢ δαιμόνων οὐκ ἔχω τὸ σαφὲς εἰπεῖν) τοῖς καταφεύγουσιν εἰς τοῦτο τὸ ἱερὸν ἰκέταις τοῦ τε μηδὲν κακὸν παθεῖν ὑπ' ἐχθρῶν ἐγγυητῆς ἐγίνετο τῆς εἰς τὸ θεῖον εὐσεβείας προφάσει καὶ εἰ βούλοιντο παρ' αὐτῷ μένειν πολι- 5 τείας μετεδίδου καὶ γῆς μοῖραν, ἣν κτήσαιοτο πολεμίους ἀφελόμενος. οἱ δὲ συνέρρουσιν ἐκ παντὸς τόπου τὰ οἰκεία φεύγοντες κακὰ καὶ οὐκέτι ἐτέρωσε ἀπαντί- σταντο ταῖς καθ' ἡμέραν ὀμιλίαις καὶ χάρισιν ὑπ' αὐτοῦ κατεχόμενοι. 10

XVI. Τρίτον ἦν ἐτι Ῥωμύλου πολίτευμα, ὃ μάλιστα τοὺς Ἕλληνας ἀσκεῖν ἔδει, κράτιστον ἀπάντων πολιτευμάτων ὑπάρχον, ὡς ἐμὴ δόξα φέρει, ὃ καὶ τῆς βεβαίου Ῥωμαίοις ἐλευθερίας ἤρχε καὶ τῶν ἐπὶ τὴν ἡγεμονίαν ἀγόντων οὐκ ἐλαχίστην μοῖραν παρέσχε, 15 τὸ μῆτε κατασφάττειν ἠβηδὸν τὰς ἀλούσας πολέμῳ πόλεις μῆτε ἀνδραποδίζεσθαι μηδὲ γῆν αὐτῶν ἀνιέναι μηλόβοτον, ἀλλὰ κληρούχους εἰς αὐτὰς ἀποστέλλειν ἐπὶ μέρει τινὶ τῆς χώρας καὶ ποιεῖν ἀποικίας τῆς Ῥώμης τὰς κρατηθείσας, ἐνταῖς δὲ καὶ πολιτείας 20 μεταδιδόναι. ταῦτά τε δὴ καὶ ἄλλα τούτοις ὅμοια καταστησάμενος πολίτευματα μεγάλην ἐκ μικρᾶς ἐποίησε τὴν ἀποικίαν, ὡς αὐτὰ τὰ ἔργα ἐδήλωσεν. οἱ μὲν γὰρ συνοικίσαντες μετ' αὐτοῦ τὴν Ῥώμην οὐ πλείους ἦσαν ἀνδρῶν τρισχιλίων πεξοὶ καὶ τριακοσίων 25 ἐλάττους ἰππεῖς· οἱ δὲ καταλειφθέντες ὑπ' ἐκείνου, ὅτε ἐξ ἀνθρώπων ἠφανίσθη, πεξοὶ μὲν ἑξακισχίλιοι πρὸς τέτταρσι μυριάσιν, ἰππεῖς δ' οὐ πολὺν ἀπέχοντες χιλίων. ἐκείνου δὲ ἄρξαντος τῶν πολιτευμάτων τούτων οἳ τε βασιλεῖς οἱ μετ' αὐτὸν ἠγησάμενοι τῆς 30 πόλεως τὴν αὐτὴν ἐφυλάξαντο προαίρεσιν κατ' οἱ μετ' ἐκείνους τὰς ἐνιαυσίους λαμβάνοντες ἀρχὰς ἔστιν ἃ

ἑνός τε κελεύσματος ἔτε ἅπασα ἡ δύναμις ἔτε μοῖρά
τις ἐξ αὐτῆς κληθείη τὰ ὄπλα ἔχουσα παρῆν εἰς τὸν
ἀποδειχθέντα τόπον εὐτρεπῆς.

XV. Τεταγμένην μὲν οὖν καὶ κεκοσμημένην πρὸς
5 εἰρήνην τε ἀποχρώντως καὶ πρὸς τὰ πολέμια ἐπιτη-
δειῶς ἐκ τούτων τῶν πολιτευμάτων τὴν πόλιν ὁ
Ῥωμύλος ἀπειργάσατο, μεγάλην δὲ καὶ πολυάνθρω-
πον ἐκ τῶνδε· πρῶτον μὲν εἰς ἀνάγκην κατέστησε
τοὺς οἰκήτορας αὐτῆς ἅπασαν ἄρρενα γενεὰν ἐκτρέ-
10 φειν καὶ θυγατέρων τὰς πρωτογόνους, ἀποκτινύναι
δὲ μηδὲν τῶν γεννωμένων νεώτερον τριετοῦς, πλὴν
εἴ τι γένοιτο παιδίου ἀνάπηρον ἢ τέρας εὐθύς ἀπο-
γονῆς. ταῦτα δ' οὐκ ἐκώλυσεν ἐκτιθέναι τοὺς γεινα-
μένους ἐπιδείξαντας πρότερον πέντε ἀνδράσι τοῖς
15 ἔγγιστα οἰκοῦσιν, εἰάν κάκεινοις συνδοκῆ. κατὰ δὲ
τῶν μὴ πειθομένων τῷ νόμῳ ζημίας ὤρισεν ἄλλας τε
καὶ τῆς οὐσίας αὐτῶν τὴν ἡμίσειαν εἶναι δημοσίαν.
ἔπειτα καταμαθὼν πολλὰς τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν πό-
λεων πονηρῶς ἐπιτροπευομένας ὑπὸ τυραννίδων τε
20 καὶ ὀλιγαρχιῶν, τοὺς ἐκ τούτων ἐκπίπτοντας τῶν
πόλεων συχνοὺς ὄντας, εἰ μόνον εἰς ἐλεύθεροι, δια-
κρίνων οὔτε συμφορὰς οὔτε τύχας αὐτῶν ὑποδέ-
χεσθαι καὶ μετάγειν ὡς ἑαυτὸν ἐπεχείρει, τὴν τε
Ῥωμαίων δύναμιν ἀυξῆσαι βουλευθεὶς καὶ τὰς τῶν
25 περιοίκων ἐλαττώσαι· ἐποίησε δὲ ταῦτα πρόφασιν
ἔξευρῶν εὐπρεπῆ καὶ εἰς θεοῦ τιμὴν τὸ ἔργον ἀνα-
φέρων. τὸ γὰρ μεταξὺ χωρίον τοῦ τε Καπιτωλίου καὶ
τῆς ἄκρας, ὃ καλεῖται νῦν κατὰ τὴν Ῥωμαίων διά-
λεκτον μεθόριον δυεῖν δρυμῶν καὶ ἦν τότε τοῦ
30 συμβεβηκότος ἐπώνυμον, ὕλαις ἀμφιλαφέσι κατ' ἀμ-
φοτέρας τὰς συναπτούσας τοῖς λόφοις λαγόνας ἐπί-
σκιον, ἱερὸν ἀνεῖς ἄστυλον ἰκέταις καὶ ναὸν ἐπὶ τούτῳ

κατασκευασάμενος (ὅτω δὲ ἄρα θεῶν ἢ δαιμόνων οὐκ ἔχω τὸ σαφὲς εἰπεῖν) τοῖς καταφεύγουσιν εἰς τοῦτο
 8 τὸ ἱερὸν ἰκέταις τοῦ τε μηδὲν κακὸν παθεῖν ὑπ' ἐχθρῶν ἐγγυητῆς ἐγίνετο τῆς εἰς τὸ θεῖον εὐσεβείας προφάσει καὶ εἰ βούλοιντο παρ' αὐτῷ μένειν πολι- 5
 τείας μετεδίδου καὶ γῆς μοῖραν, ἣν κτήσαιτο πολεμίους ἀφελόμενος. οἱ δὲ συνέρρεον ἐκ παντὸς τόπου τὰ οἰκεία φεύγοντες κακὰ καὶ οὐκέτι ἐτέρωσε ἀπαντί-
 σταντο ταῖς καθ' ἡμέραν ὀμιλίαις καὶ χάρισιν ὑπ' αὐτοῦ κατεχόμενοι. 10

XVI. Τρίτον ἦν ἐτι Ῥωμύλου πολίτευμα, ὃ μάλιστα τοὺς Ἕλληνας ἀσκεῖν ἔδει, κράτιστον ἀπάντων πολιτευμάτων ὑπάρχον, ὡς ἐμῇ δόξᾳ φέρει, ὃ καὶ τῆς βεβαίου Ῥωμαίοις ἐλευθερίας ἤρξε καὶ τῶν ἐπὶ τὴν ἡγεμονίαν ἀγόντων οὐκ ἐλαχίστην μοῖραν παρέσχε, 15
 τὸ μῆτε κατασφάττειν ἠβηδὸν τὰς ἀλούσας πολέμῳ πόλεις μῆτε ἀνδραποδίζεσθαι μηδὲ γῆν αὐτῶν ἀνιέ-
 20 ναι μηλόβοτον, ἀλλὰ κληρούχους εἰς αὐτὰς ἀποστέλλειν ἐπὶ μέρει τινὶ τῆς χώρας καὶ ποιεῖν ἀποικίας τῆς Ῥώμης τὰς κρατηθείσας, ἐνταῖς δὲ καὶ πολιτείας 20
 μεταδιδόναι. ταῦτά τε δὴ καὶ ἄλλα τούτοις ὅμοια καταστησάμενος πολίτευματα μεγάλην ἐκ μικρᾶς ἐποίησε τὴν ἀποικίαν, ὡς αὐτὰ τὰ ἔργα ἐδήλωσεν. οἱ μὲν γὰρ συνοικίσαντες μετ' αὐτοῦ τὴν Ῥώμην οὐ πλείους ἦσαν ἀνδρῶν τρισχιλίων πεξοὶ καὶ τριακοσίων 25
 ἐλάττους ἰκπεῖς· οἱ δὲ καταλειφθέντες ὑπ' ἐκείνου, ὅτε ἐξ ἀνθρώπων ἠφανίσθη, πεξοὶ μὲν ἑξακισχίλιοι πρὸς τέτταρσι μυριάσιν, ἰκπεῖς δ' οὐ πολὺν ἀπέχοντες χιλίων. ἐκείνου δὲ ἄρξαντος τῶν πολιτευμάτων τούτων οἳ τε βασιλεῖς οἱ μετ' αὐτὸν ἠγησάμενοι τῆς 30
 πόλεως τὴν αὐτὴν ἐφυλάξαντο προαίρεσιν κατ' οἱ μετ' ἐκείνους τὰς ἐνιαυσίους λαμβάνοντες ἀρχὰς ἔστιν ἃ

καὶ προστιθέντες, οὕτως ὥστε μηδενὸς ἔθνους τοῦ 27
δοκοῦντος εἶναι πολυανθρωποτάτου τὸν Ῥωμαίων
γενέσθαι δῆμον ἐλάττονα.

XVII. Τὰ δὲ Ἑλλήνων ἔθνη παρὰ ταῦτα ἐξετάξων
5 οὐκ ἔχω πῶς ἐπαινέσω τὰ τε Λακεδαιμονίων καὶ τῶν
Θηβαίων καὶ τῶν μέγιστον ἐπὶ σοφία φρονούντων
Ἀθηναίων, οἱ φυλάττοντες τὸ εὐγενὲς καὶ μηδενὶ
μεταδιδόντες εἰ μὴ σπανίοις τῆς παρ' ἑαυτοῖς πο-
λιτείας (ἐῷ γὰρ λέγειν ὅτι καὶ ξενηλατοῦντες ἐνιοί)
10 πρὸς τῷ μηδὲν ἀπολαῦσαι ταύτης τῆς μεγαληγορίας
ἀγαθὸν καὶ τὰ μέγιστα δι' αὐτὴν ἐβλάβησαν. Σπαρ-
τιᾶται μὲν γε πταίσαντες μάχῃ τῇ περὶ Λεῦκτρα, ἐν
ἣ χιλλοὺς καὶ ἐπτακοσίους ἄνδρας ἀπέβαλον, οὐκέτι
τὴν πόλιν ἠδυνήθησαν ἐκ τῆς συμφορᾶς ταύτης ἀνα-
15 λαβεῖν, ἀλλ' ἀπέστησαν τῆς ἡγεμονίας σὺν αἰσχύνη.
Θηβαῖοι δὲ καὶ Ἀθηναῖοι ἐξ ἑνὸς τοῦ περὶ Χαιρώνειας
ἀτυχήματος ἅμα τὴν τε προστασίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ
τὴν ἐλευθερίαν τὴν πάτριον ὑπὸ Μακεδόνων ἀφῆρέ-
θησαν. ἡ δὲ Ῥωμαίων πόλις ἐν Ἰβηρίᾳ τε καὶ Ἰταλίᾳ 27
20 πολέμους ἔχουσα μεγάλους Σικελίαν τε ἀφεστῶσαν
ἀνακτωμένη καὶ Σαρδόνα καὶ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ
κατὰ τὴν Ἑλλάδα πραγμάτων ἐκπεπολεμωμένων πρὸς
αὐτὴν καὶ Καρχηδόνας ἐπὶ τὴν ἡγεμονίαν πάλιν ἀνι-
σταμένης καὶ τῆς Ἰταλίας οὐ μόνον ἀφεστῶσης ὀλίγου
25 δεῖν πάσης, ἀλλὰ καὶ συνεπαγούσης τὸν Ἀννιβιακὸν
κληθέντα πόλεμον, τοσοῦτοις περιπετῆς γενομένη
κινδύνοις κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον οὐχ ὅπως ἐκακώθη
διὰ τὰς τότε τύχας, ἀλλὰ καὶ προσέλαβεν ἰσχὺν ἐξ
αὐτῶν ἔτι μεῖζονα τῆς προτέρας τῷ πλήθει τοῦ στρα-
30 τιωτικῷ πρὸς ἅπαντα διαρκῆς γενομένη τὰ δεινὰ,
ἀλλ' οὐχ ὥσπερ ὑπολαμβάνουσί τινες εὐνοία τύχης
χρησαμένη· ἐπεὶ ταύτης γε χάριν ᾧχετ' ἂν ὑποβρύχιος

ἐξ ἑνὸς τοῦ περὶ Κάννας πτώματος, ὅτε αὐτῇ ἀπὸ μὲν ἑξακισχιλίων ἰσπέων ἑβδομήκοντα καὶ τριακόσιοι περιελείφθησαν, ἀπὸ δὲ μυριάδων ὀκτώ τῶν εἰς τὸ κοινὸν στράτευμα καταγραφεισῶν ὀλίγῳ πλείους τρισχιλίων ἐσώθησαν. 5

XVIII. Ταῦτά τε δὴ τοῦ ἀνδρὸς ἄγαμαι καὶ ἐτι 2
 πρὸς τούτοις ἃ μέλλω λέγειν, ὅτι τοῦ καλῶς οἰκεῖ-
 σθαι τὰς πόλεις αἰτίας ὑπολαβὼν, ἃς θρυλοῦσι μὲν
 ἅπαντες οἱ πολιτικοί, κατασκευάζουσι δ' ὀλίγοι, πρῶ-
 τον μὲν τὴν παρὰ τῶν θεῶν εὐνοίαν, ἧς παρουσίας 10
 ἅπαντα τοῖς ἀνθρώποις ἐπὶ τὰ κρείττω φέρεται,
 ἔπειτα σωφροσύνην τε καὶ δικαιοσύνην, δι' ἃς ἦττον
 ἀλλήλους βλάπτοντες μᾶλλον ὁμοιοῦσι καὶ τὴν εὐ-
 δαιμονίαν οὐ ταῖς αἰσχίσταις μετροῦσιν ἠδυναῖς ἀλλὰ
 τῷ καλῷ, τελευταίαν δὲ τὴν ἐν τοῖς πολέμοις γεν- 15
 ναϊότητά τὴν παρασκευάζουσαν εἶναι καὶ τὰς ἄλλας
 ἀρετὰς τοῖς ἔχουσιν ὠφελίμους, οὐκ ἀπὸ ταῦτομάτου
 παραγίνεσθαι τούτων ἕκαστον τῶν ἀγαθῶν ἐνόμισεν,
 ἀλλ' ἔγνω διότι νόμοι σπουδαῖοι καὶ καλῶν ζῆλος
 ἐπιτηθευμάτων εὐσεβῆ καὶ σώφρονα καὶ τὰ δίκαια 20
 ἀσκοῦσαν καὶ τὰ πολέμια ἀγαθὴν ἐξεργάζονται πό-
 λιν· ὣν πολλὴν ἔσχε πρόνοιαν τὴν ἀρχὴν ποιησά-
 μενος ἀπὸ τῶν περὶ τὰ θεῖα καὶ δαιμόνια σεβασμῶν.
 Ἰερὰ μὲν οὖν καὶ τεμένη καὶ βωμοὺς καὶ ξοάνων ἰδρύ-
 173 σεις μορφάς τε αὐτῶν καὶ σύμβολα καὶ δυνάμεις 25
 καὶ δωρεὰς, αἷς τὸ γένος ἡμῶν εὐηργέτησαν, ἑορτὰς
 τε ὁποίας τινὰς ἕκαστῳ θεῶν ἢ δαιμόνων ἄγεσθαι
 προσήκει καὶ θυσίας, αἷς χαίρουσι γεραιρόμενοι πρὸς
 ἀνθρώπων, ἐκεχειρίας τε αὐτῶν καὶ πανηγύρεις καὶ πό-
 νων ἀναπαύλας καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα ὁμοίως κατε- 30
 στήσατο τοῖς κρατίστοις τῶν παρ' Ἑλλήσι νομίμων·
 τοὺς δὲ παραδεδομένους περὶ αὐτῶν μύθους, ἐν οἷς

βλασφημίαι τινὲς ἐνεῖσι κατ' αὐτῶν ἢ κατηγορίαι, πονηροὺς καὶ ἀνωφελεῖς καὶ ἀσχήμονας ὑπολαβῶν εἶναι καὶ οὐχ ὅτι θεῶν ἀλλ' οὐδ' ἀνθρώπων ἀγαθῶν ἀξιούς, ἅπαντας ἐξέβαλε καὶ παρεσκεύασε τοὺς ἀνθρώπους κράτιστα περὶ θεῶν λέγειν τε καὶ φρονεῖν μηδὲν αὐτοῖς προσάπτοντας ἀνάξιον ἐπιτήδευμα τῆς μακαρίας φύσεως.

XVIII. Οὔτε γὰρ Οὐρανὸς ἐκτεμνόμενος ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ παίδων παρὰ Ῥωμαίοις λέγεται οὔτε Κρόνος ἀφανίζων τὰς ἑαυτοῦ γονὰς φόβῳ τῆς ἐξ αὐτῶν ἐπι- 10 θέσεως οὔτε Ζεὺς καταλύων τὴν Κρόνου δυναστείαν καὶ κατακλείων ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ τοῦ Ταρτάρου τὸν ἑαυτοῦ πατέρα οὐδέ γε πόλεμοι καὶ τραύματα καὶ δεσμοὶ καὶ θητεία θεῶν παρ' ἀνθρώποις· ἐορτὴ τε 15 οὐδεμία παρ' αὐτοῖς μελανείμων ἢ πένθιμος ἄγεται τυπετοὺς ἔχουσα καὶ θρήνους γυναικῶν ἐπὶ θεοῖς ἀφανιζομένοις, ὡς παρ' Ἑλλησιν ἐπιτελεῖται περὶ τε Περσεφόνης ἀρπαγὴν καὶ τὰ Διονύσου πάθη καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα· οὐδ' ἂν ἴδοι τις παρ' αὐτοῖς, καίτοι 20 διεφθαρμένων ἤδη τῶν ἔθῶν, οὐ θεοφορήσεις, οὐ κορυβαντιασμούς, οὐκ ἀγυρμούς, οὐ βακχείας καὶ τελετὰς ἀπορρήτους, οὐ διαπαννυχισμούς ἐν ἱεροῖς ἀνδρῶν σὺν γυναιξίν, οὐκ ἄλλο τῶν παραπλησίων τούτοις τραπευμάτων οὐδὲν, ἀλλὰ εὐλαβῶς ἅπαντα 25 πρᾶττόμενά τε καὶ λεγόμενα τὰ περὶ τοὺς θεοὺς, ὡς οὔτε παρ' Ἑλλησιν οὔτε παρὰ βαρβάροις· καὶ ὁ πάντων μάλιστα ἔγωγε τεθαύμακα, καίπερ μυρίων ὄσων εἰς τὴν πόλιν ἐληλυθότων ἔθνῶν, οἷς πολλὴ ἀνάγκη σέβειν τοὺς πατέρας θεοὺς τοῖς οἰκοθεν νομίμοις, 30 οὐδενὸς εἰς ζῆλον ἐλήλυθε τῶν ξενικῶν ἐπιτηδευμάτων ἢ πόλις δημοσία, ὃ πολλαῖς ἤδη συνέβη παθεῖν, ἀλλὰ καὶ εἴ τινα κατὰ χρησμούς ἐπεισηγάγετο ἱερά,

τοῖς ἑαυτῆς αὐτὰ τιμᾶ νομίμοις ἅπασαν ἐμβαλοῦσα
 τερθραίαν μυθικήν, ὥσπερ τὰ τῆς Ἰδαίας θεᾶς ἱερά.
 θυσίας μὲν γὰρ αὐτῇ καὶ ἀγῶνας ἄγουσιν ἀνὰ πᾶν
 ἔτος οἱ στρατηγολοὶ κατὰ τοὺς Ῥωμαίων νόμους, ἱεράται
 δὲ αὐτῆς ἀνήρ Φρυξ καὶ γυνὴ Φρυγία καὶ περιάγου- 5
 σιν ἀνὰ τὴν πόλιν οὗτοι μητραγυροῦντες, ὥσπερ
 αὐτοῖς ἔθος, τύπους τε περικείμενοι τοῖς στήθεσι καὶ
 καταυλούμενοι πρὸς τῶν ἐπομένων τὰ μητρῶα μέλη
 καὶ τύμπανα κροτοῦντες Ῥωμαίων δὲ τῶν αὐθιγενῶν
 οὔτε μητραγυρῶν τις οὔτε καταυλούμενος πορεύεται 10
 διὰ τῆς πόλεως ποικίλην ἐνδεδυκῶς στολήν οὔτε ὄρ-
 γιάζει τὴν θεὸν τοῖς Φρυγίοις ὄργιασμοῖς κατὰ νόμον
 καὶ ψήφισμα βουλῆς. οὕτως εὐλαβῶς ἡ πόλις ἔχει πρὸς
 τὰ οὐκ ἐπιχώρια ἔθνη περὶ θεῶν καὶ πάντα ὀττεύεται
 τύπον, ᾧ μὴ πρόσεστι τὸ εὐπρεπές. 15

XX. Καὶ μηδεὶς ὑπολάβῃ με ἀγνοεῖν ὅτι τῶν
 Ἑλληνικῶν μύθων εἰσὶ τινες ἀνθρώποις χρήσιμοι,
 οἱ μὲν ἐπιδεικνύμενοι τὰ τῆς φύσεως ἔργα δι' ἀλλη-
 γορίας, οἱ δὲ παραμυθίας ἕνεκα συγκείμενοι τῶν
 ἀνθρωπείων συμφορῶν, οἱ δὲ ταραχὰς ἐξαιρούμενοι 20
 ψυχῆς καὶ δαίματα καὶ δόξας καθαιροῦντες οὐχ ὕγιεις,
 οἱ δ' ἄλλης τινὸς ἕνεκα συμπλασθέντες ὠφελείας.
 ἀλλὰ καίπερ ἐπιστάμενος ταῦτα οὐδενὸς χεῖρον ὅμως
 εὐλαβῶς διάκειμαι πρὸς αὐτοὺς καὶ τὴν Ῥωμαίων
 μᾶλλον ἀποδέχομαι θεολογίαν, ἐνθυμούμενος ὅτι τὰ 25
 μὲν ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν μύθων ἀγαθὰ μικρὰ τε ἐστὶ
 καὶ οὐ πολλοὺς δυνάμενα ὠφελεῖν, ἀλλὰ μόνους τοὺς
 ἑξατακότας ὧν ἕνεκα γίνεται, σπάνιοι δ' εἰσὶν οἱ με-
 τειληφότες ταύτης τῆς φιλοσοφίας. ὁ δὲ πολὺς καὶ
 ἀφιλοσόφητος ὄχλος ἐπὶ τὰ χεῖρω λαμβάνειν φιλεῖ 30
 τοὺς περὶ αὐτῶν λόγους καὶ δεῖν πάσχει θάτερον, ἢ
 καταφρονεῖ τῶν θεῶν ὡς ἐν πολλῇ κακοδαιμονίᾳ

κυλινδουμένων, ἢ τῶν αἰσχίστων τε καὶ παρανομοτάτων οὐδενὸς ἀπέχεται θεοῖς αὐτὰ προσκείμενα ὄρων.

XXI. Ἄλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων τοῖς αὐτὸ μόνον 21
τὸ θεωρητικὸν τῆς φιλοσοφίας μέρος ἀποτετημένους
5 ἀφείσθω σκοπεῖν, τῆς δ' ὑπὸ Ῥωμύλου κατασταθείσης
πολιτείας καὶ τὰδε ἡγησάμην ἱστορίας ἄξια. πρῶτον
μὲν, ὅτι πολλοῖς σώμασιν θεραπεύειν ἀπέδωκε
τὸ δαιμόνιον. ἐν γοῦν ἄλλῃ πόλει νεοκτίστῳ τοσοῦτους
10 ἱερεῖς τε καὶ θεραπευτὰς θεῶν εὐθύς ἀποδειχθέντας
οὐδεὶς ἂν εἰπεῖν ἔχοι. χωρὶς γὰρ τῶν ἐχόντων τὰς συγ-
γενικὰς ἱερωσύνας οἱ τὰ κοινὰ περὶ τῆς πόλεως ἱερὰ
συντελοῦντες κατὰ φυλάς τε καὶ φράτρας ἐξήκοντα
κατεστάθησαν ἐπὶ τῆς ἐκείνου ἀρχῆς· λέγω δὲ ἃ Τε-
15 ρέντιος Οὐάρον ἐν ἀρχαιολογίαις γέγραπεν, ἀνὴρ
τῶν κατὰ τὴν αὐτὴν ἡλικίαν ἀκμασάντων πολυπειρό-
τατος. ἔπειτα, ὅτι τῶν ἄλλων φάυλως πως καὶ ἀπε-
ρισκέπτως ὡς ἐπὶ πολὺ ποιουμένων τὰς αἰρέσεις τῶν
ἐπιστησομένων τοῖς ἱεροῖς καὶ τῶν μὲν ἀργυρίου τὸ
20 τίμιον ἀξιούντων ἀποκηρύττειν, τῶν δὲ κλήρω δια-
ρούντων, ἐκεῖνος οὔτε ὠνητὰς χρημάτων ἐποίησε τὰς
ἱερωσύνας οὔτε κλήρω μεριστὰς, ἀλλ' ἐξ ἐκάστης 21
φράτρας ἐνομοθέτησεν ἀποδείκνυσθαι δύο τοὺς ὑπὲρ
πεντήκοντα ἔτη γεγονότας τοὺς γένει τε προὔχοντας
τῶν ἄλλων καὶ ἀρετῇ διαφόρους καὶ χρημάτων πε-
25 ριουσίαν ἔχοντας ἀρκούσαν καὶ μηδὲν ἡλαττωμένους
τῶν περὶ τὸ σῶμα· τούτους δὲ οὐκ εἰς ὠρισμένον τινα
χρόνον τὰς τιμὰς ἔταξεν ἔχειν, ἀλλὰ διὰ παντὸς τοῦ
βίου στρατειῶν μὲν ἀπολελυμένους διὰ τὴν ἡλικίαν,
τῶν δὲ κατὰ τὴν πόλιν ὀκληρῶν διὰ τὸν νόμον.

30 XXII. Ἐπεὶ δὲ καὶ διὰ γυναικῶν ἔδει τινα ἱερὰ
συντελεῖσθαι καὶ διὰ παίδων ἀμφιθαλῶν ἕτερα, ἵνα
καὶ ταῦτα γένηται κατὰ τὸ κράτιστον, τὰς τε γυναι-

κας ἔταξε τῶν ἱερέων τοῖς ἐαντιῶν ἀνδράσι συνιεῖ-
 σθαι, καὶ εἰ τι μὴ θέμις ἦν ὑπ' ἀνδρῶν ὀργιάζεσθαι
 κατὰ νόμον τὸν ἐπιχώριον, ταύτας ἐπιτελεῖν καὶ
 παῖδας αὐτῶν τὰ καθήκοντα λειτουργεῖν· τοῖς δὲ
 ἄπαισιν ἐκ τῶν ἄλλων οἰκῶν τοὺς χαριεσιτάτους κατα- 5
 λεγέοντας ἐξ ἐκάστης φράτρας, κόρον καὶ κόρην, τὸν
 μὲν ἕως ἡβῆς ὑπηρετεῖν τοῖς ἱεροῖς, τὴν δὲ κόρην ὅσον
 ἂν ἦ χρόνον ἀγνῆ γάμων· ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν νόμων
 καὶ ταῦτα μετενεγκάμενος, ὡς ἐγὼ κείδομαι. Ὅσα
 μὲν γὰρ αἱ κληφόροι καὶ ἄρηφόροι λεγόμεναι λει- 10
 τουργοῦσιν ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἱερῶν, ταῦτα παρὰ
 Ῥωμαίοις αἱ προσαγορευόμεναι **** [τοῦτο δὲ] συν-
 τελοῦσι στεφάναις κοσμούμεναι τὰς κεφαλὰς, οἷαις
 κοσμεῖται τὰ τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος ἀφιδρύματα παρ'
 Ἑλλησιν. Ὅσα δὲ παρὰ Τυρρηνοῖς καὶ ἔτι πρότερον παρὰ 15
 Πελασγοῖς συντέλουν ἐπὶ τε Κουρήτων καὶ μεγάλων
 θεῶν ὀργιασμοῖς οἱ καλούμενοι πρὸς αὐτῶν κάδμιλοι,
 ταῦτα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπηρετοῦν τοῖς ἱερεῦ-
 σιν οἱ λεγόμενοι νῦν ὑπὸ Ῥωμαίων κάμιλοι. ἔτι πρὸς
 20 τούτοις ἔταξε μάντιν ἐξ ἐκάστης φυλῆς ἓνα παρεῖ-
 ναι τοῖς ἱεροῖς, ὃν ἡμεῖς μὲν ἱεροσκόπον καλοῦμεν,
 Ῥωμαῖοι δὲ ὀλίγον τι τῆς ἀρχαίας φυλάττοντες ὀνο-
 μασίας ἀρούσπικα προσαγορεύουσιν. ἅπαντας δὲ τοὺς
 ἱερεῖς τε καὶ λειτουργοὺς τῶν θεῶν ἐνομοθέτησεν
 ἀποδεικνυσθαι μὲν ὑπὸ τῶν φρατρῶν, ἐπικυροῦσθαι 25
 δὲ ὑπὸ τῶν ἐξηγουμένων τὰ θεῖα διὰ μαντικῆς.

XXIII. Ταῦτα περὶ τῶν θρησκευόντων τοὺς θεοὺς
 καταστησάμενος διήρει πάλιν, ὡς ἔφην, κατ' ἐπιτη-
 δειότητα ταῖς φράτραις τὰ ἱερά, θεοὺς ἀποδεικνύς
 ἐκάστοις καὶ δαίμονας, οὓς ἔμελλον αἰεὶ σέβειν, καὶ 30
 τὰς εἰς τὰ ἱερά δαπάνας ἔταξεν, ἃς ἐχρῆν αὐτοῖς ἐκ
 τοῦ δημοσίου δίδοσθαι. συνέθυσόν τε τοῖς ἱερεῦσιν

οἱ φρατριεῖς τὰς ἀπομερισθείσας αὐτοῖς θυσίας καὶ
 συνεισιτιῶντο κατὰ τὰς ἑορτὰς ἐπὶ τῆς φρατριακῆς
 ἐστίας· ἐστιατόριον γὰρ ἦν κατεσκευασμένον ἐκάστη
 φράτρα καὶ ἐν αὐτῷ καθωσίωτό τις, ὥσπερ ἐν τοῖς 28
 5 Ἑλληνικοῖς πρωτανεῖοις, ἐστία κοινὴ τῶν φρατριῶν.
 ὄνομα δὲ καὶ τοῖς ἐστιατορίοις ἦν, ὅπερ ταῖς φρά-
 τραις, κουρίαι καὶ μέχρις ἡμῶν οὕτω καλοῦνται.
 τοῦτο τὸ πολίτευμα δοκεῖ μοι λαβεῖν ἐκ τῆς Λακεδαι-
 μονίων ἀγωγῆς τῆς περὶ τὰ φιδίτια κατ' ἐκεῖνον τὸν
 10 χρόνον ἐπιχωριαξέουσας, ἣν Λυκούργος εἰσηγήσασθαι
 δοκεῖ παρὰ Κρητῶν μαθῶν, καὶ μεγάλα τὴν πόλιν 28
 ὠφελῆσαι ἐν εἰρήνῃ μὲν εἰς εὐτέλειαν ἄγων τοὺς βίους
 καὶ σωφροσύνην τῆς καθ' ἡμέραν διαίτης, ἐν πολέ-
 μῳ δ' εἰς αἰδῶ καὶ πρόνοιαν καταστήσας ἕκαστον τοῦ
 15 μὴ καταλιπεῖν τὸν παραστάτην, ᾧ καὶ συνέσπεισε καὶ
 συνέθυσε καὶ κοινῶν ἰερῶν μετέσχευ. καὶ οὐ μόνον τῆς
 περὶ ταῦτα σοφίας χάριν ἄξιός ἐπαινεῖσθαι ὁ ἀνὴρ,
 ἀλλὰ καὶ τῆς εὐτελείας τῶν θυσιῶν, αἷς γεραίρεσθαι
 τοὺς θεοὺς ἐνομοθέτησεν, ὧν αἱ πλεῖστα διέμενον
 20 ἕως τῆς καθ' ἡμᾶς ἡλικίας, εἰ μὴ καὶ πᾶσαι κατὰ τὸν
 ἀρχαῖον ἐπιτελούμεναι τρόπον. ἐγὼ γοῦν ἐθεασάμην
 ἐν ἱεραῖς οἰκίαις δεῖπνα προκείμενα θεοῖς ἐπὶ τραπέ-
 ζαις ξυλίναις ἀρχαῖκαῖς ἐν κἀνήσι καὶ πιναπίσκοις
 κερამείοις, ἀλφίτων μάζας καὶ πόπανα καὶ ζέας καὶ
 25 καρπῶν τινῶν ἀπαρχὰς καὶ ἄλλα τοιαῦτα λιτὰ καὶ
 εὐδάπανα καὶ πάσης ἀπειροκαλίας ἀπηλλαγμένα· καὶ
 σπονδὰς εἶδον ἐγκεκραμένας οὐκ ἐν ἀργυροῖς καὶ 28
 χρυσοῖς ἄγγεσιν, ἀλλ' ἐν ὄστρακίνοις κῦκιξι καὶ πρό-
 χοις, καὶ πάντῃ ἡγάσθην τῶν ἀνδρῶν, ὅτι διαμέ-
 30 νουσιν ἐν τοῖς πατρίοις ἔθεισιν οὐδὲν ἐξαλλάττοντες
 τῶν ἀρχαίων ἱερῶν εἰς τὴν ἀλαξόνα πολυτέλειαν. ἐστὶ
 μὲν οὖν ἂ καὶ Νομᾶς Πομπίλιος ὁ μετὰ Ῥωμύλον

ἄρξας τῆς πόλεως κατεστήσατο μνήμης ἄξια καὶ λόγου, περιττὸς τὴν γνώμην ἀνὴρ καὶ τὰ θεῖα ἐξηγήσασθαι σοφὸς ἐν ὀλίγοις, ὑπὲρ ὧν ὕστερον ἐρῶ, καὶ Τύλλος Ὀστίλιος ὁ τρίτος ἀπὸ Ῥωμύλου βασιλεύσας καὶ πάντες οἱ μετ' ἐκείνων γενόμενοι βασιλεῖς· ἀλλ' ὁ τὰ 5 σπέρματα καὶ τὰς ἀρχὰς αὐτοῖς παρασχὼν καὶ τὰ κυριώτατα καταστησάμενος τῶν περὶ τὰ θεῖα νομίμων Ῥωμύλος ἦν.

XXIII. Δοκεῖ δὲ καὶ τῆς ἄλλης εὐκοσμίας, ἣ χρώμενοι Ῥωμαῖοι διεφύλαξαν εὐδαιμονοῦσαν τὴν 10 πόλιν ἐπὶ πολλὰς γενεάς, ἐκείνος ἄρξαι νόμους καλοὺς καὶ συμφέροντας ἀγράφους μὲν τοὺς πλείστους, ἔστι δ' οὓς καὶ ἐν γράμμασι κειμένους καταστησάμενος, ὧν ἐγὼ τοὺς μὲν ἄλλους οὐδὲν δέομαι γράφειν, οὓς δὲ πάντων μάλιστα τεθαύμακα καὶ ἐξ ὧν 15 ὑπέιληφα καταφανῆ καὶ τὴν ἄλλην τοῦ ἀνδρὸς γυνήσεσθαι νομοθεσίαν, ὡς ἀστήρᾳ καὶ μισοπόνηρος ἦν καὶ πολλὴν ἔχουσα πρὸς τοὺς ἠρωικοὺς βίους ὁμοιότητα, δι' ὀλίγης ὑπομνήσεως σημανῶ, τοσοῦτον προειπῶν, ὅτι μοι δοκοῦσιν ἅπαντες οἱ διατάξαντες 20 τὰς τε βαρβαρικὰς καὶ τὰς Ἑλληνικὰς πολιτείας τὸ μὲν κοινὸν ὀρθῶς ἰδεῖν, ὅτι πόλιν ἅπασαν ἐκ πολλῶν οἰκῶν συνεστῶσαν ὀρθῆν τε πλεῖν εἰκὸς ὅταν οἱ τῶν ἰδιωτῶν εὐσταθῶσι βίοι, καὶ χειμῶνα πολὺν ἄγειν ὅταν κακῶς ἔχη ἐκάστοις τὰ ἴδια, καὶ ὅτι δεῖ τὸν νοῦν 25 ἔχοντα πολιτικὸν ἔαν τε νομοθέτης ἦ, ἔαν τε βασιλεὺς, ταῦτα νομοθετεῖν, ἃ ποιήσῃ δικαίους καὶ σώφρονας τοὺς τῶν ἰδιωτῶν βίους. ἐξ ὧν δ' ἂν ἐπιτηδευμάτων καὶ δι' οἴων γένοιντο τοιοῦτοι νόμων, οὐκ ἔθ' ὁμοίως ἅπαντες δοκοῦσέ μοι συνιδεῖν, ἀλλ' ἐνιοί 30 γε πολλοῦ καὶ τοῦ παντὸς, ὡς εἶπεν, ἐν τοῖς κυριωτάτοις καὶ πρώτοις μέρεσι τῆς νομοθεσίας ἁμαρτεῖν.

αὐτίκα περὶ γάμων καὶ τῆς πρὸς γυναῖκας ὀμιλίας, 28
 ἀφ' ἧς ἄρχεσθαι δεῖ τὸν νομοθέτην, ὥσπερ καὶ ἡ
 φύσις ἀρμόττειν τοὺς βίους ἡμῶν ἤρξατο, οἱ μὲν ἀπὸ
 τῶν θηρίων τὸ παράδειγμα λαβόντες ἀφέτους καὶ
 5 κοινὰς τὰς μίξεις ἐποίησαντο τῷ ἄρρηνι πρὸς τὸ θῆλυ,
 ὡς ἐρωτικῶν τε οἰστρον ἐλευθερώσοντες τοὺς βίους
 καὶ ζήλων ἀλληλοκτόνων ἐξελούμενοι καὶ πολλῶν
 ἄλλων ἀπαλλάξοντες κακῶν, ἃ καταλαμβάνει τοὺς τε
 ἰδίους οἴκους καὶ τὰς πόλεις ὅλας διὰ γυναῖκας· οἱ δὲ
 10 ταύτας μὲν ἐξήλασαν ἐκ τῶν πόλεων τὰς ἀγερώχους
 καὶ θηριώδεις συνουσίας ἄνδρα συναρμόσαντες εἰς
 γυναῖκα μίαν, περὶ δε φυλακῆς γάμων καὶ σωφρο-
 σύνης γυναικῶν νομοθετεῖν οὔτε μείζον οὔτ' ἐλαττον
 οὐδὲν ἐπεχείρησαν, ἀλλ' ὡς ἀδυνατοῦ πρᾶγματος
 15 ἀπέστησαν· οἱ δὲ οὔτε ἀνεγγύους ἐποίησαν ὥσπερ
 ἔνιοι τῶν βαρβάρων τὰς ἀφροδισίους μίξεις οὔτε
 ἀφῆκαν ὥσπερ Λακεδαιμόνιοι τὰς τῶν γυναικῶν φυ- 24
 λακάς, ἀλλὰ πολλοὺς ἔθεσαν ἐπ' αὐταῖς νόμους σω-
 φρομιστάς. εἰσὶ δ' οἱ καὶ ἀρχὴν κατέστησάν τινα ἐπι-
 20 μελησομένην εὐκοσμίας γυναικῶν· οὐ μὲν ἀποχρωσά-
 γε ἡ πρόνοια αὐτῶν τῆς τηρήσεως, ἀλλὰ μαλακωτέρα
 τοῦ δέοντος ἐγένετο καὶ οὐχ ἱκανὴ τὴν μὴ σπου-
 दाία φύσει κεκραμένην εἰς ἀνάγκην βίου σώφρονος
 ἀγαγεῖν.

25 XXV. Ὁ δὲ Ῥωμύλος οὔτε ἀνδρὶ κατὰ γυναικὸς
 ἐγκλήματα δοὺς φθαρείσης ἢ τὸν οἶκον ἀδίκως ἀπο-
 λιπούσης οὔτε γαμετῇ κατ' ἀνδρὸς αἰτιωμένην κάκω-
 σιν ἢ ἄδικον ἀπόλειψιν οὔτε περὶ προικὸς ἀποδόσεως
 ἢ κομιδῆς νόμους θείας οὔτε ἄλλο τῶν παρακλησίαν
 30 τούτοις διορίσας οὐδ' ὀτιοῦν, ἕνα δὲ νόμον ὑπὲρ
 ἀπάντων εὖ ἔχοντα, ὡς αὐτὰ τὰ ἔργα ἐδήλωσε, κα-
 ταστησάμενος εἰς σωφροσύνην καὶ πολλὴν εὐκοσμίαν

ἤγαγε τὰς γυναῖκας. ἦν δὲ τοιόςδε ὁ νόμος· γυναῖκα
 γαμετὴν τὴν κατὰ γάμους ἱερούς συνελθοῦσαν ἀνδρὶ
 κοινωνὸν ἀπάντων εἶναι χρημάτων τε καὶ ἱερῶν. ἐκά-
 λουν δὲ τοὺς ἱερούς καὶ νομίμους οἱ παλαιοὶ γάμους
 Ῥωμαικῇ προσηγορίᾳ περιλαμβάνοντες φαρραχείους 5
 ἐπὶ τῆς κοινωνίας τοῦ φαρρός, ὃ καλοῦμεν ἡμεῖς ζέαν.
 αὕτη γὰρ ἦν ἀρχαία καὶ μέχρι πολλοῦ συνήθης ἄπα-
 σιν αὐτοῖς ἢ τροφή· φέρει δὲ πολλὴν καὶ καλὴν ἢ
 Ῥωμαίων γῆ τὴν ζέαν. καὶ ὡσπερ Ἕλληνες τὸν κρι-
 θινον καρπὸν ἀρχαιότατον ὑπολαμβάνοντες ἐπὶ τῶν 10
 θυσιῶν κριθαῖς καταρχόμεθα οὐλὰς αὐτὰς καλοῦν-
 τες, οὕτω Ῥωμαῖοι τιμιώτατόν τε καρπὸν καὶ ἀρχαιό-
 τατον εἶναι νομίζοντες τὰς ζέας διὰ τούτων ἀπάσης
 ἐμπύρου θυσίας κατάρχονται. μένει γὰρ ἔτι καὶ οὐ
 μεταπέπτωκεν εἰς πολυτελεστέρας ἀπαρχὰς τὸ ἔθος. 15
 τὸ δὲ κοινωνοὺς τῆς ἱερωτάτης τε καὶ πρώτης τρο-
 φῆς γενέσθαι γυναῖκας ἀνδράσι καὶ ἐπὶ πολλῇ συν-
 ελθεῖν τύχῃ τὴν μὲν ἐκίκλησιν τῆς κοινωνίας τοῦ
 φαρρός εἶχεν, εἰς σύνδεσμον δ' ἀναγκαῖον οἰκειότη-
 τος ἔφερεν ἀδιαλύτου, καὶ τὸ διαιρῆσον τοὺς γάμους 20
 τούτους οὐδὲν ἦν. οὗτος ὁ νόμος τὰς τε γυναῖκας
 ἠνάγκασε τὰς γαμετὰς, οἷα δὲ μηδεμίαν ἔχουσας
 ἑτέραν ἀποστροφὴν, πρὸς ἓνα τὸν τοῦ γεγαμηκότος
 ζῆν τρόπον, καὶ τοὺς ἀνδρας ὡς ἀναγκαίου τε καὶ
 ἀναφαιρέτου κτήματος τῆς γυναικὸς κρατεῖν. σω- 25
 φρονοῦσα μὲν οὖν καὶ πάντα τῶ γεγαμηκότι πειθο-
 μένη γυνὴ κυρία τοῦ οἴκου τὸν αὐτὸν τρόπον ἦν,
 ὅνπερ ὁ ἀνὴρ, καὶ τελευτήσαντος ἀνδρὸς κληρονόμος
 ἐγίνετο τῶν χρημάτων, ὡς θυγάτηρ πατρὸς, εἰ μὲν
 ἄπαις τε καὶ μηδὲν διαθέμενος ἀποθάνοι πάντων 30
 οὐσα κυρία τῶν ἀπολειφθέντων, εἰ δὲ γενεᾶν ἔχοι
 τοῖς παισὶν ἰσόμειρος γινομένη. ἀμαρτάνουσα δὲ τι

δικαστήν τὸν ἀδικούμενον ἐλάμβανε καὶ τοῦ μεγέθους τῆς τιμωρίας κύριον. ταῦτα δὲ οἱ συγγενεῖς μετὰ τοῦ ἀνδρὸς ἐδίκαζον· ἐν οἷς ἦν φθορὰ σώματος καὶ, ὁ πάντων ἐλάχιστον ἁμαρτημάτων Ἑλλησι δόξειεν ἂν ὑπάρχειν, εἴ τις οἶνον εὐρεθείη πιούσα γυνή. ἀμφοτέρα γὰρ ταῦτα θανάτῳ ζημιοῦν συνεχώρησεν ὁ Ῥωμύλος, ὡς ἁμαρτημάτων γυναικείων ἔσχατα, φθορὰν μὲν ἀπονοίας ἀρχὴν νομίσας, μέθην δὲ φθορᾶς. καὶ μέχρι πολλοῦ διέμεινε χρόνου ταῦτ' ἀμφοτέρα παρὰ Ῥω-
 10 μαίους ἀπαραιτήτου τυγχάνοντα ὀργῆς. μάρτυς δὲ τοῦ καλῶς ἔχειν τὸν περὶ τῶν γυναικῶν νόμον ὁ πολὺς χρόνος. ὁμολογεῖται γὰρ ἐντὸς ἐτῶν εἴκοσι καὶ πεντακοσίων μηδεὶς ἐν Ῥώμῃ λυθῆναι γάμος· κατὰ δὲ τὴν ἑβδόμην ἐπὶ ταῖς τριάκοντα καὶ ἑκατὸν ὀλυμπιάσιν ὑπα-
 15 τευόντων Μάρκου Πομπωνίου καὶ Γαίου Παπιρίου πρῶτος ἀπολυσαὶ λέγεται τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα Σπόριος Καρουτίλιος ἀνὴρ οὐκ ἀφανῆς, ἀναγκαζόμενος ὑπὸ τῶν τιμητῶν ὁμόσαι τέκνων ἕνεκα γυναικὶ συνοικεῖν (ἦν δ' αὐτῷ στείρα ἢ γυνή), ὃς ἐπὶ τῷ ἔργῳ
 20 τούτῳ καίτοι δι' ἀνάγκην γενομένῳ μισούμενος ὑπὸ τοῦ δήμου διετέλεσεν.

XXVI. Ἄ μὲν οὖν εἰς γυναίκας εὖ ἔχοντα ὁ Ῥωμύλος ἐνομοθέτησεν, ἐξ ὧν κοσμιωτέρας αὐτὰς περὶ τοὺς ἄνδρας ἀπειργάσατο, ταῦτ' ἐστίν, ἃ δ' εἰς αἰδῶ
 25 καὶ δικαιοσύνην παίδων, ἵνα σέβῳσι τοὺς πατέρας ἅπαντα πράττοντές τε καὶ λέγοντες ὅσα ἂν ἐκεῖνοι κελεύωσιν, ἔτι τούτων ἦν σεμνότερα καὶ μεγαλοπρεπέστερα καὶ πολλὴν ἔχοντα παρὰ τοὺς ἡμετέρους νόμους διαφορὰν. οἱ μὲν γὰρ τὰς Ἑλληνικὰς κατα-
 30 στησάμενοι πολιτείας βραχύν τινα κομιδῇ χρόνον ἔταξαν ἄρχεσθαι τοὺς παῖδας ὑπὸ τῶν πατέρων, οἱ μὲν ἕως δευτέρου ἐκπληρώσωσιν ἀφ' ἧβης ἔτος, οἱ δὲ

ὅσον ἂν χρόνον ἤθεοι μένωσιν, οἱ δὲ μέχρι τῆς εἰς
 τὰ ἀρχαία τὰ δημόσια ἐγγραφῆς, ὡς ἐκ τῆς Σόλωνος
 νομοθεσίας καὶ Πιπτακοῦ καὶ Χαρώνδου ἔμαθον,
 οἷς πολλὴ μαρτυρεῖται σοφία· τιμωρίας τε κατὰ τῶν
 παίδων ἔταξαν, ἐὰν ἀπειθῶσι τοῖς πατέραςιν, οὐ βα- 5
 ρείας ἐξελάσαι τῆς οἰκίας ἐπιτρέψαντες αὐτοὺς καὶ
 χρήματα μὴ καταλιπεῖν, περαιτέρω δὲ οὐδέν. εἰσι δ'
 οὐχ ἱκαναὶ κατασχέειν ἄνοιαν νεότητος καὶ ἀνθάδειαν
 τρόπων οὐδ' εἰς τὸ σῶφρον ἀγαγεῖν τοὺς ἡμεληκότας
 τῶν καλῶν αἰ μαλακαὶ τιμωρίαι· τοιγάρτοι πολλὰ ἐν 10
 Ἑλλήσιν ὑπὸ τέκνων εἰς πατέρας ἀσχημονεῖται. ὁ δὲ
 τῶν Ῥωμαίων νομοθέτης ἄπασαν ὡς εἶπειν ἔδωκεν
 ἐξουσίαν πατρὶ καθ' υἱοῦ καὶ παρὰ πάντα τὸν τοῦ
 βίου χρόνον, ἐὰν τε εἰργεῖν, ἐὰν τε μαστιγοῦν, ἐὰν
 τε δέσμιον ἐπὶ τῶν κατ' ἀγρὸν ἔργων κατέχειν, 15
 ἐὰν τε ἀποκτιννύναι προαιρῆται, καὶ τὰ πολιτικὰ
 πράττειν ὁ πατὴρ ἤδη τυγχάνη καὶ ἐν ἀρχαῖς ταῖς
 μεγίσταις ἐξεταζόμενος καὶ διὰ τὴν εἰς τὰ κοινὰ
 φιλοτιμίαν ἐπαινούμενος. κατὰ τοῦτόν γε τοι τὸν
 νόμον ἄνδρες ἐπιφανεῖς δημηγορίας διεξιόντες ἐπὶ 20
 τῶν ἐμβόλων ἐναντίας μὲν τῇ βουλῇ, κεχαρισμένους
 δὲ τοῖς δημοτικοῖς, καὶ σφόδρα εὐδοκιμοῦντες ἐπὶ
 ταύταις κατασπασθέντες ἀπὸ τοῦ βήματος ἀπήχθησαν
 ὑπὸ τῶν πατέρων, ἣν ἂν ἐκείνοις φανῆ τιμωρίαν ὑφέ-
 ζοντες· οὓς ἀπαγομένους διὰ τῆς ἀγορᾶς οὐδεὶς τῶν 25
 παρόντων ἐξελέσθαι δυνατὸς ἦν οὔτε ὕπατος οὔτε
 δήμαρχος οὔτε ὁ κολακευόμενος ὑπ' αὐτῶν καὶ πᾶσαν
 ἐξουσίαν ἐλάττω τῆς ἰδίας εἶναι νομίζων ὄχλος. ἐῷ
 γὰρ λέγειν ὅσους ἀπέκτειναν οἱ πατέρες ἄνδρας ἀγα-
 θοὺς ὑπ' ἀρετῆς καὶ προθυμίας ἕτερόν τι διακράξα- 30
 σθαι ἔργον γενναίου προαχθέντας, ὃ μὴ προσέταξαν
 αὐτοῖς οἱ πατέρες, καθάπερ ἐπὶ Μαλλίου Τορκουάτου

καὶ πολλῶν ἄλλων παρειλήφαμεν, ὑπὲρ ὧν κατὰ τὸν οἰκεῖον καιρὸν ἐρῶ.

XXVII. Καὶ οὐδ' ἐνταῦθα ἔστι τῆς ἐξουσίας ὁ τῶν Ῥωμαίων νομοθέτης, ἀλλὰ καὶ πωλεῖν ἐφῆκε τὸν
 5 υἱὸν τῷ πατρὶ, οὐδὲν ἐπιστραφεὶς εἰ τις ὠμὸν ὑπολή-
 ψεται τὸ συγχώρημα καὶ βαρύτερον ἢ κατὰ τὴν φυ-
 σικὴν συμπάθειαν. καὶ ὁ πάντων μάλιστα θαυμάσειεν ἂν
 ἄν τις ὑπὸ τοῖς Ἑλληνικοῖς ἤθεσι τοῖς ἐκλελυμένοις
 τραφεὶς ὡς πικρὸν καὶ τυραννικὸν, καὶ τοῦτο συνε-
 10 χῶρησε τῷ πατρὶ, μέχρι τρίτης πράσεως ἀφ' υἱοῦ
 χρηματίσασθαι, μείζονα δούς ἐξουσίαν πατρὶ κατὰ
 παιδὸς ἢ δεσπότη κατὰ δούλου. θεραπόντων μὲν γε
 ὁ πραθεὶς Ἰάπαξ, ἔπειτα τὴν ἐλευθερίαν εὐρόμενος
 αὐτοῦ τὸ λοιπὸν ἤδη κύριός ἐστιν, υἱῶν δ' ὁ πραθεὶς
 15 ὑπὸ τοῦ πατρὸς εἰ γένοιτο ἐλεύθερος ὑπὸ τῷ πατρὶ
 πάλιν ἐγίνετο, κἂν τὸ δευτέρου ἀπεμποληθῆ τε καὶ
 ἐλευθερωθῆ δοῦλος ὡσπερ ἐξ ἀρχῆς τοῦ πατρὸς ἦν·
 μετὰ δὲ τὴν τρίτην πράσιν ἀπήλλακτο τοῦ πατρὸς.
 τοῦτον τὸν νόμον ἐν ἀρχαῖς μὲν οἱ βασιλεῖς ἐφύλατ-
 20 τον εἴτε γεγραμμένον εἴτε ἄγραφον (οὐ γὰρ ἔχω τὸ
 σαφὲς εἰπεῖν) ἀπάντων κράτιστον ἠγούμενοι νόμον.
 καταλυθείσης δὲ τῆς μοναρχίας, ὅτε πρῶτον ἐφάνη
 Ῥωμαίοις πάντας τοὺς πατέρας ἐθισμοὺς τε καὶ
 νόμους ἅμα τοῖς ἐπεισάκτοις ἐν ἀγορᾷ θεῖναι φανε-
 25 ροὺς ἅπασιν τοῖς πολίταις, ἵνα μὴ συμμεταπίπτη τὰ
 κοινὰ δίκαια ταῖς τῶν ἀρχόντων ἐξουσίαις, οἱ λαβόν-
 τες παρὰ τοῦ δήμου τὴν ἐξουσίαν τῆς συναγωγῆς τε
 καὶ ἀναγραφῆς αὐτῶν δέκα ἄνδρες ἅμα τοῖς ἄλλοις
 ἀνέγραψαν νόμοις, καὶ ἔστιν ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν λε-
 30 γομένων δωδέκα δέλτων, ἃς ἀνέθεσαν ἐν ἀγορᾷ. ὅτι
 δ' οὐχ οἱ ἄνδρες δέκα, οἱ τριακοσίοις ἔτεσιν ὕστερον
 ἀποδειχθέντες ἐπὶ τὴν ἀναγραφὴν τῶν νόμων πρῶτοι

τοῦτον εἰσηγήσαντο τὸν νόμον Ῥωμαίοις, ἀλλ' ἐκ πολλοῦ κείμενον παραλαβόντες οὐκ ἐτόλμησαν ἀνελεῖν, ἐκ πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων καταλαμβάνομαι, μάλιστα δ' ἐκ τῶν Νομᾶ Πομπιλίου τοῦ μετὰ Ῥωμύλον ἄρξαντος νόμων, ἐν οἷς καὶ οὗτος γέγραπται· ἐὰν πατήρ 5
 υἱῶ συγχωρήσῃ γυναῖκα ἀγαγέσθαι κοινωνὸν ἐσομένην ἱερῶν τε καὶ χρημάτων κατὰ τοὺς νόμους, μηκέτι τὴν ἐξουσίαν εἶναι τῷ πατρὶ πωλεῖν τὸν υἱόν· ὅπερ οὐκ ἂν ἔγραψεν εἰ μὴ κατὰ τοὺς προτέρους νόμους ἅπαντας ἐξῆν τῷ πατρὶ πωλεῖν τοὺς υἱούς. ἀλλ' ὑπὲρ 10
 μὲν τούτων ἄλλοις, βούλομαι δὲ καὶ τὸν ἄλλον ἐπὶ κεφαλαίων διελθεῖν κόσμον, ᾧ τοὺς τῶν ἰδιωτῶν ὁ Ῥωμύλος ἐκόσμησε βίους.

XXVIII. Ὅρων γὰρ ὅτι τὸ σωφρόνως ζῆν ἅπαντας καὶ τὰ δίκαια πρὸ τῶν κερδαλέων αἰρεῖσθαι καρ- 15
 τερίαν τε τὴν πρὸς τοὺς πόνους ἀσκεῖν καὶ μηδὲν ὑπολαμβάνειν χρῆμα τιμιώτερον ἀρετῆς οὐ λόγων διδασχῇ παραγίνεσθαι τοῖς πολιτικοῖς πλήθεσι πέφυκεν, ἐν οἷς τὸ πλεῖον ἐστὶ δυσάγωγον, ἀλλ' ἔργων ἐθισμοῖς τῶν πρὸς ἐκάστην ἀρετὴν ἀγόντων, ὑπ' 20
 ἀνάγκης τε μᾶλλον ἢ κατὰ γνώμην ἐπ' αὐτὰ τοὺς πολλοὺς παραγινομένους, εἰ δὲ μηδὲν εἴη τὸ κωλύσον ἐπὶ τὴν φύσιν ὀλισθαίνοντας εἰδῶς, ἐπιδιφρούς μὲν καὶ βαναύσους καὶ προσαγωγούς ἐπιθυμιῶν αἰσχροῶν τέχνας, ὡς ἀφανιζούσας καὶ λυμαινομένας τὰ τε σώ- 25
 ματα καὶ τὰς ψυχὰς τῶν μεταχειριζομένων, δούλοις καὶ ξένοις ἀπέδωκε μεθοδεύειν· καὶ διέμεινεν ἕως πολλοῦ πάνυ χρόνου δι' αἰσχύνης ὄντα Ῥωμαίοις τὰ τοιαῦτα ἔργα καὶ ὑπ' οὐδενὸς τῶν αὐθιγενῶν ἐπιτη-
 δευόμενα. δύο δὲ μόνον τοῖς ἐλευθέροις ἐπιτηδεύματα 30
 κατέλιπε τὰ τε κατὰ γεωργίαν καὶ τὰ κατὰ πολέμους, ὁρῶν ὅτι γαστροῦς τε ἄνθρωποι γίνονται διὰ

τούτους τοὺς βίους ἐγκρατεῖς ἀφροδισίοις τε ἤτιον
 ἀλίσκονται παρανόμοις πλεονεξίαν τε οὐ τὴν βλά-
 πτουσαν ἀλλήλους διώκουσιν, ἀλλὰ τὴν ἀπὸ τῶν πο-
 λεμίων περιποιουμένην τὰς ὀφειλείας. ἀτελῆ δὲ τού-
 5 των ἐκάτερον ἡγούμενος εἶναι τῶν βίων χωριζόμενον
 θατέρον καὶ φιλαίτιον οὐχ ἑτέροις μὲν τισιν ἀπέδω-
 κεν ἐργάζεσθαι τὴν γῆν, ἑτέροις δὲ τὰ πολεμίων
 φέρειν τε καὶ ἄγειν ὡς ὁ παρὰ Λακεδαιμονίοις εἶχε
 νόμος, ἀλλὰ τοὺς αὐτοὺς τὸν τε πολεμικὸν καὶ τὸν
 10 γεωργικὸν ἔταξε βίον ζῆν· εἰ μὲν εἰρήνην ἄγοιεν ἐπὶ
 τοῖς κατ' ἀγρὸν ἔργοις ἐθιζῶν ἅπαντας μένειν, πλὴν
 εἴ ποτε δεηθεῖεν ἀγορᾶς, τότε δ' εἰς ἄστὺ συνιόντας
 ἀγοράζειν, ἐνάτην ὀρίζων ἡμέραν τὰς ἀγοραῖς· ὅτε
 δὲ πόλεμος καταλάβοι στρατεύεσθαι διδάσκων καὶ μὴ
 15 παραχωρεῖν ἑτέροις μήτε τῶν πόνων μήτε τῶν ὀφε-
 λειῶν. διήρει γὰρ αὐτοῖς ἐξ ἴσου γῆν τε ὄσπην ἂν
 ἀφέλοιτο πολεμίους καὶ ἀνδράποδα καὶ χρήματα, καὶ
 παρεσκεύαζεν ἀγαπητῶς δέχεσθαι τὰς στρατείας.

XXVIII. Τῶν δ' εἰς ἀλλήλους ἀδικημάτων οὐ
 20 χρονίους ἀλλὰ ταχείας ἐποιεῖτο τὰς κρίσεις τὰ μὲν
 αὐτὸς δαιτῶν, τὰ δ' ἄλλοις ἐπιτρέπων, καὶ τὰς τι-
 μωρίας αὐτῶν πρὸς τὰ μεγέθη τῶν ἀμαρτημάτων
 ἐποιεῖτο. ἀποτρέπειν τε ἀνθρώπους ἀπὸ παντὸς ἔργου
 πονηροῦ τὸν φόβον μάλιστα δυνάμενον ὄρων πολλὰ
 25 εἰς τοῦτο παρεσκευάσατο χωρίον τε, ἐν ᾧ καθεζόμε-
 νος ἐδίκαζεν, ἐν τῷ φανερωτάτῳ τῆς ἀγορᾶς καὶ
 στρατιωτῶν, οἱ παρηκολούθουν αὐτῷ τριακόσιοι τὸν
 ἀριθμὸν ὄντες, καταπληκτικωτάτην πρόσοψιν, φά-
 βδους τε καὶ πελέκεις ὑπ' ἀνδρῶν δώδεκα φερο-
 30 μένους, οἷς τοὺς μὲν ἄξια μαστίγων δεδρακότας ἐν
 ἀγορᾷ ἔξαινον, τῶν δὲ τὰ μέγιστα ἡδίκηκότων τοὺς
 τραχήλους ἀπέκοπτον ἐν τῷ φανερωῷ. τοιοῦτος μὲν

19 **Ἡ δὴ τις ὁ κόσμος ἦν τῆς κατασκευασθείσης ὑπὸ Ῥωμύλου πολιτείας· ἀπόχρη γὰρ ἐκ τούτων καὶ περὶ τῶν ἄλλων εἰκάσαι.**

XXX. Αἱ δὲ ἄλλαι πράξεις αἱ τε κατὰ τοὺς πολέμους ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς γενόμεναι καὶ αἱ κατὰ τὴν πό- 5
 λιν, ὧν ἂν τις καὶ λόγον ποιήσαιο ἐν ἱστορίας γραφῇ, τοιαῦταί τινες παραδίδονται. πολλῶν περιοικούντων τὴν Ῥώμην ἔθνῶν μεγάλων τε καὶ τὰ πολέμια ἀλκίμων λίαν, ὧν οὐδὲν ἦν τοῖς Ῥωμαίοις φίλιον, οἰκειώσασθαι ταῦτα βουληθεὶς ἐπιγαμίαις, ὅσπερ ἐδόκει 10
 τοῖς παλαιοῖς τρόπος εἶναι βεβαιότατος τῶν συναπτόντων φιλίας, ἐνθυμούμενος δὲ ὅτι βουλόμεναι μὲν αἱ πόλεις οὐκ ἂν συνέλθοιεν αὐτοῖς ἄρτι τε συννικηομένοις καὶ οὔτε χρήμασι δυνατοῖς οὔτε λαμπρὸν ἔργον ἐπιδεδειγμένοις οὐδὲν, βιασθῆναι δὲ εἴξουσιν 15
 εἰ μηδεμίᾳ γένοιτο περὶ τὴν ἀνάγκην ὕβρις, γνῶμην ἔσχεν, ἣ καὶ Νεμέτωρ ὁ πάππος αὐτοῦ προσέθετο, δι' ἀρπαγῆς παρθένων ἀθρόας γενομένης ποιήσασθαι τὰς ἐπιγαμίας. γνοὺς δὲ ταῦτα θεῶ μὲν εὐχὰς τίθεται πρῶτον ἀπορρήτων βουλευμάτων ἡγεμόνι, εἰάν 20
 20 ἡ πείρα αὐτῷ κατὰ νοῦν χωρήσῃ θυσίας καὶ ἑορτὰς ἄξιον καθ' ἕναστος ἐνιαυτόν· ἔπειτα τῷ συνεδρίῳ τῆς γερουσίας ἀνευέγκας τὸν λόγον, ἐπειδὴ κἀκείνοις τὸ βούλευμα ἤφρασκεν, ἑορτὴν προεῖπε καὶ πανήγυριν ἄξιον Ποσειδῶνι καὶ περιήγγελλεν εἰς τὰς ἔγγιστα 25
 πόλεις καλῶν τοὺς βουλομένους ἀγορᾶς τε μεταλαμβάνειν καὶ ἀγῶνων· καὶ γὰρ ἀγῶνας ἄξιον ἔμελλεν ἵππων τε καὶ ἀνδρῶν παντοδαπούς. συνελθόντων δὲ πολλῶν ξένων εἰς τὴν ἑορτὴν γυναιξὶν ἅμα καὶ τέκνοις, ἐπειδὴ τὰς τε θυσίας ἐπετέλεσε τῷ Ποσειδῶνι καὶ 30
 τοὺς ἀγῶνας, τῇ τελευταίᾳ τῶν ἡμερῶν, ἣ διαλύσειν ἔμελλε τὴν πανήγυριν, παράγγελμα δίδωσι τοῖς νέοις,

ἡνίκ' ἂν αὐτὸς αἰρῇ τὸ σημεῖον ἀρπάξειν τὰς παρού-
 σασ ἐπὶ τὴν θείαν παρθένους, αἷς ἂν ἐπιτύχωσιν ἕκα-
 στοι, καὶ φυλάττειν ἀγνὰς ἐκείνην τὴν νύκτα, τῇ δ'
 ἐξῆς ἡμέρᾳ πρὸς ἑαυτὸν ἄγειν. οἱ μὲν δὴ νέοι δια-
 5 στάντες κατὰ συστροφὰς, ἐπειδὴ τὸ σύνθημα ἀρθεὶν
 εἶδον τρέπονται πρὸς τὴν τῶν παρθένων ἀρπαγὴν,
 ταραχὴ δὲ τῶν ξένων εὐθύς ἐγένετο καὶ φυγὴ μεϊζόν
 τι κακὸν ὑφορωμένων. τῇ δ' ἐξῆς ἡμέρᾳ προαχθει- 30
 σῶν τῶν παρθένων, παραμυθησάμενος αὐτῶν τὴν
 10 ἀθυμίαν ὁ Ῥωμύλος, ὡς οὐκ ἐφ' ὕβρει τῆς ἀρπαγῆς
 ἀλλ' ἐπὶ γάμῳ γενομένης, Ἑλληνικὸν τε καὶ ἀρχαῖον
 ἀποφαίνων τὸ ἔθος καὶ τρόπων συμπάντων καθ' οὓς
 συνάπτονται γάμοι ταῖς γυναιξὶν ἐπιφανέστατον, ἡξίου
 στέργειν τοὺς δοθέντας αὐταῖς ἄνδρας ὑπὸ τῆς τύχης·
 15 καὶ μετὰ τοῦτο διαριθμήσας τὰς κόρας ἑξακοσίας τε
 καὶ ὀγδοήκοντα καὶ τρεῖς εὐρεθείσας κατέλεξεν αὐτίς
 ἐκ τῶν ἀγάμων ἄνδρας ἰσαρίθμους, οἷς αὐτὰς συνήρ-
 μοττε κατὰ τοὺς πατρίους ἐκάστης ἐθισμοὺς, ἐπὶ
 κοινωσίᾳ πυρὸς καὶ ὕδατος ἐγγυῶν τοὺς γάμους, ὡς
 20 καὶ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς ἐπιτελοῦνται χρόνων.

XXXI. Ταῦτα δὲ γενέσθαι τινὲς μὲν γράφουσι
 κατὰ τὸν πρῶτον ἐνιαυτὸν τῆς Ῥωμύλου ἀρχῆς, Γναῖος
 δὲ Γέλλιος κατὰ τὸν τέταρτον· ὃ καὶ μᾶλλον εἰκόσ.
 νέον γὰρ οἰκισομένης πόλεως ἡγεμόνα πρὶν ἢ κατα-
 25 στήσασθαι τὴν πολιτείαν ἔργῳ τηλικούτῳ ἐπιχειρεῖν
 οὐκ ἔχει λόγον. τῆς δὲ ἀρπαγῆς τὴν αἰτίαν οἱ μὲν
 εἰς σπάνιν γυναικῶν ἀναφέρουσιν, οἱ δ' εἰς ἀφορμὴν
 πολέμου, οἱ δὲ τὰ πιθανώτατα γράφοντες, οἷς κἀγὼ 30
 συγκατεθέμην, εἰς τὸ συνάψαι φιλότητα πρὸς τὰς πλη-
 30 σιοχώρους πόλεις ἀναγκαίαν. τὴν δὲ τότε ὑπὸ Ῥωμύ-
 λου καθιερωθεῖσαν ἑορτὴν ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ ἄγοντες Ῥω-
 μαῖοι διετέλουν Κωνσουάλια καλοῦντες, ἐν ἧ βωμὸς

τε ὑπόγειος ἰδρυμένος παρὰ τῷ μεγίστῳ τῶν ἱππο-
 δρόμων περισκαφείσης τῆς γῆς θυσίαις τε καὶ ὑπερ-
 πύροις ἀπαρχαῖς γεραίρεται, καὶ δρόμος ἱππων
 ζευκτῶν τε καὶ ἀξεύκτων ἐπιτελεῖται. καλεῖται δὲ ὁ
 θεὸς, ᾧ ταῦτ' ἐπιτελοῦσι, Κῶνσος ὑπὸ Ῥωμαίων, ὃν 5
 ἐξερμηνεύοντες εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶτταν Ποσειδῶνα
 σεισίχθονά φασιν εἶναι τινες καὶ διὰ τοῦτο ὑπογείῳ
 τετιμῆσθαι βωμῷ λέγουσιν, ὅτι τὴν γῆν ὁ θεὸς οὗτος
 ἔχει. ἐγὼ δὲ καὶ ἕτερον οἶδα λόγον ἀκούων, ὡς τῆς
 μὲν ἑορτῆς τῷ Ποσειδῶνι ἀγομένης καὶ τοῦ δρόμου 10
 τῶν ἱππων τούτῳ τῷ θεῷ γινομένου, τοῦ δὲ κατα-
 γείου βωμοῦ δαίμονι ἀρρήτῳ τινὶ βουλευμάτων κρυ-
 φίων ἡγεμόνι καὶ φύλακι κατασκευασθέντος ὕστερον.
 Ποσειδῶνι γὰρ ἀφανῆ βωμὸν οὐδαμῶθι γῆς οὐδ' ὑφ'
 Ἑλλήνων οὐδ' ὑπὸ βαρβάρων καθιδρῶσθαι· τὸ δ' 15
 ἀληθὲς ὅπως ἔχει χαλεπὸν εἶπεν.

XXXII. Ὡς δὲ διεβοήθη τὰ περὶ τὴν ἀρπαγὴν
 τῶν παρθένων καὶ τὰ περὶ τοὺς γάμους εἰς τὰς πλη-
 σιοχώρους πόλεις, αἱ μὲν αὐτὸ τὸ πραχθὲν πρὸς ὄργην
 ἐλάμβανον, αἱ δ' ἀφ' ἧς ἐπράχθη διαθέσεως καὶ εἰς 20
 ὁ τέλος ἐχώρησεν ἀναλογιζόμεναι μετρίως αὐτὸ ἔφε-
 ρον. κατέσκηψε δ' οὖν ἀνὰ χρόνον εἰς πολέμους τοὺς
 μὲν ἄλλους εὐπετεῖς, ἕνα δὲ τὸν πρὸς Σαβίνους μέγαν
 καὶ χαλεπὸν· οἷς ἅπασι τέλος ἐπηκολούθησεν εὐτυ-
 χῆς, ὥσπερ αὐτῷ τὰ μαντεύματα προσθέσπισε πρὶν 25
 ἐπιχειρηῆσαι τῷ ἔργῳ πόρους μὲν καὶ κινδύνους
 A μεγάλους προσημάλοντα, τὰς δὲ τελευτὰς αὐτῶν
 ἔσεσθαι καλὰς. ἦσαν δὲ αἱ πρῶται πόλεις ἄρξασαι
 τοῦ πρὸς αὐτὸν πολέμου Καινίνη καὶ Ἄντεμνα καὶ
 Κρουστομέρεια, πρόφασιν μὲν ποιούμεναι τὴν ἀρπα- 30
 γὴν τῶν παρθένων καὶ τὸ μὴ λαβεῖν ὑπὲρ αὐτῶν
 δίκας, ὡς δὲ τάληθὲς εἶχεν ἀχθόμεναι τῇ κτίσει τε

καὶ αὐξήσει τῆς Ῥώμης δι' ὀλίγου πολλῇ γενομένη
καὶ οὐκ ἀξιούσαι περιθεῖν κοινὸν ἐπὶ τοῖς περιόικοις
ἅπασι κακὸν φυόμενον. τέως μὲν οὖν πρὸς τὸ Σαβί-
νων ἔθνος ἀποστέλλουσαι πρέσβεις ἐκείνους ἠξίουν
5 τὴν ἡγεμονίαν τοῦ πολέμου παραλαβεῖν ἰσχύν τε
μεγίστην ἔχοντας καὶ χρήμασι πλείοσι δυναμένους
ἄρχειν τε ἀξιούντας τῶν πλησιοχώρων καὶ οὐκ ἐλάχιστα
τῶν ἄλλων περιυβρισμένους· τῶν γὰρ ἠρπασμένων αἱ
πλείους ἦσαν ἐκείνων.

- 10 XXXIII. Ἐπεὶ δ' οὐδὲν ἐπέβαινον ἀντικαθίστα-
μένων αὐταῖς τῶν παρὰ τοῦ Ῥωμύλου πρεσβειῶν καὶ
θεραπευουσῶν λόγοις τε καὶ ἔργοις τὸ ἔθνος, ἀχθόμε-
ναι τῇ τριβῇ τοῦ χρόνου μελλόντων ἀεὶ τῶν Σαβίνων
καὶ ἀναβαλλομένων εἰς χρόνους μακροὺς τὴν περὶ τοῦ
15 πολέμου βουλήν αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς ἔγνωσαν τοῖς
Ῥωμαίοις πολεμεῖν, ἀποχορῆν οἰόμεναι τὴν οἰκίαν
δύναμιν, εἰ καθ' ἓν αἱ τρεῖς γένοιντο, μίαν αἰρήσειν
πόλιν οὐ μεγάλην. ἐβουλεύσαντο μὲν ταῦτα, συνελ-
θεῖν δ' οὐκ ἔφθησαν εἰς ἓν ἅπασαι στρατόπεδον
20 προεξαναστάντων προχειρότερον τῶν ἐκ τῆς Καινίνης,
οἵπερ καὶ μάλιστα ἐδόκουν τὸν πόλεμον ἐνάγειν. ἐξ-
εστρατευμένων δὲ τούτων καὶ δηούντων τὴν ὄμορον
ἐξαγαγὼν τὴν δύναμιν ὁ Ῥωμύλος, ἀφυλάκτοις οὖσιν
ἔτι τοῖς πολεμίοις ἀπροσδοκῆτως ἐπιτίθεται καὶ τοῦ
25 τε χάρακος αὐτῶν ἀρτίως ἰδρυμένου γίνεται κύριος
τοῖς τε φεύγουσιν εἰς τὴν πόλιν ἐκ ποδὸς ἐπόμενος
οὐδέπω τῶν ἔνδον πεπυσμένων τὴν περὶ τοὺς σφε-
τέρους συμφορὰν τεῖχος τε ἀφύλακτον εὐρῶν καὶ
πύλας ἀκλείστους· αἰρεῖ τὴν πόλιν ἐξ ἐφόδου καὶ
30 τὸν βασιλέα τῶν Καινινητῶν ὑπαντήσαντα σὺν καρ-
τερά χειρὶ μαχόμενος αὐτοχειρῶς κτείνει καὶ τὰ ὄπλα
ἀφαιρεῖται.

XXXIII. Τοῦτον δὲ τὸν τρόπον ἀλούσης τῆς πό-
 λεως τὰ ὄπλα παραδοῦναι τοὺς ἀλόντας κελεύσας καὶ
 παύσας εἰς ὀμηρεῖαν, οὓς ἐβούλετο, λαβὼν ἐπὶ τοὺς
 Ἀντεμνάτας ἐχώρει. γενόμενος δὲ καὶ τῆς ἐκείνων
 δυνάμεως ἐσκεδασμένης ἔτι κατὰ τὰς προνομὰς τῆ 5
 παρ' ἐλπίδας ἐφόδῳ καθάπερ καὶ τῆς προτέρας ἐγ-
 κρατῆς καὶ τὰ αὐτὰ τοὺς ἀλόντας διαθείς ἀπῆγεν ἐκ'
 οἴκου τὴν δύναμιν, ἄγων σκῦλά τε ἀπὸ τῶν πεσόντων
 κατὰ τὴν μάχην καὶ ἀκροθίνια λαφύρων θεοῖς, καὶ
 πολλὰς ἄμα τούτοις θυσίας ἐποιήσατο. τελευταῖος δὲ 10
 τῆς πομπῆς αὐτὸς ἐπορεύετο ἐσθῆτι μὲν ἡμφιεσμένος
 ἀλουργεῖ, δάφνη δὲ κατεστεμμένος τὰς κόμας καὶ ἵνα
 07 τὸ βασιλείον ἀξίωμα σώξῃ τεθρίπῳ παρεμβεβηκώς.
 ἢ δ' ἄλλη δύναμις αὐτῷ παρηκολούθει πεζῶν τε καὶ
 ἱππέων κεκοσμημένη κατὰ τέλη θεοῦς τε ὑμνοῦσα 15
 πατρίοις ᾠδαῖς καὶ τὸν ἡγεμόνα κυδαίνουσα ποιήμα-
 σιν αὐτοσχεδίοις. οἱ δ' ἐκ τῆς πόλεως ὑπήντων αὐ-
 τοῖς ἄμα γυναιξί τε καὶ τέκνοις παρ' ἄμφω τὰ μέρη
 τῆς ὁδοῦ τῆ τε νίκη συνηθόμενοι καὶ τὴν ἄλλην ἄπα-
 σαν ἐνδεικνύμενοι φιλοφροσύνην. ὡς δὲ παρῆλθεν 20
 ἡ δύναμις εἰς τὴν πόλιν κρατῆρσί τε ἐπετύγγανεν
 08 οἶνω κεκραμένοις καὶ τραπέξαις τροφῆς παντοίας γε-
 μούσαις, αἱ παρὰ τὰς ἐπιφανεστάτας τῶν οἰκιῶν
 ἔκειντο, ἵνα ἐμφορεῖσθαι τοῖς βουλομένοις ἦ. ἢ μὲν
 οὖν ἐπινίκιός τε καὶ τροπαιοφόρος πομπὴ καὶ θυσία, 25
 ἦν καλοῦσι Ῥωμαῖοι θρίαμβον, ὑπὸ Ῥωμύλου πρώτου
 κατασταθεῖσα τοιαύτη τις ἦν· ἐν δὲ τῷ καθ' ἡμᾶς βίῳ
 πολυτελὲς γέγονε καὶ ἀλαζῶν εἰς πλούτου μᾶλλον ἐπι-
 δεῖξιν ἢ δόκησιν ἀρετῆς ἐπιτραγωδουμένη καὶ καθ'
 ἄπασαν ἰδέαν ἐκβέβηκε τὴν ἀρχαίαν εὐτέλειαν. μετὰ 30
 δὲ τὴν πομπὴν τε καὶ θυσίαν νεῶν κατασκευάσας ὁ
 Ῥωμύλος ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Καπιτωλίου [λόφου]

Διός, ὃν ἐπικαλοῦσι Ῥωμαῖοι φερέτριον, οὐ μέγαν·
 ἔτι γὰρ αὐτοῦ σώζεται τὸ ἀρχαῖον ἶχνος ἐλάττονας ἢ
 πέντε ποδῶν καὶ δέκα τὰς μείζους πλευρὰς ἔχον· ἐν
 τούτῳ καθιέρωσε τὰ σκῦλα τοῦ Καινινιτῶν βασιλέως,
 5 ὃν αὐτοχειρῶς κατειργάσατο. τὸν δὲ Δία τὸν φερέ- 309
 τριον, ᾧ τὰ ὄπλα ὁ Ῥωμύλος ἀνέθηκεν, εἴτε βούλεται
 τις τροπαιοῦχον εἴτε σκυλοφόρον καλεῖν ὡς ἄξιουσά
 τινες εἶθ', ὅτι πάντων ὑπερέχει καὶ πᾶσαν ἐν κύκλῳ
 περιεῖληφε τὴν τῶν ὄντων φύσιν τε καὶ κίνησιν,
 10 ὑπερφερέτην οὐχ ἁμαρτήσεται τῆς ἀληθείας.

XXXV. Ὡς δ' ἀπέδωκε τοῖς θεοῖς ὁ βασιλεὺς τὰς
 χαριστηρίους θυσίας τε καὶ ἀπαρχὰς, πρὶν ἢ τῶν ἄλ-
 λων τι διαπραξάσθαι βουλήν ἐποιεῖτο περὶ τῶν κρα-
 τηθεισῶν πόλεων, ὄντινα χρηστέον αὐταῖς τρόπον,
 15 αὐτὸς ἦν ὑπελάμβανε κρατίστην εἶναι γνώμην, πρῶ-
 τος ἀποδειξάμενος. ὡς δὲ ἅπασιν τοῖς ἐν τῷ συνεδρίῳ
 παροῦσιν ἦ τε ἀσφάλεια τῶν βουλευμάτων τοῦ ἡγε-
 μόνος ἤρεσκε καὶ ἡ λαμπρότης τὰ τε ἄλλα ὅσα ἐξ
 αὐτῶν γενήσεται τῇ πόλει χρήσιμα οὐκ ἐν τῷ παρα-
 20 χρῆμα μόνον ἀλλὰ καὶ εἰς ἅπαντα τὸν ἄλλον χρόνον
 ἐπηνεῖτο, συνελθεῖν κελεύσας τὰς γυναῖκας ὅσαι τοῦ
 τε Ἀντερνατῶν καὶ τοῦ Καινινιτῶν ἐτύγγανον οὔσαι
 γένους, ἠρπασμέναι δὲ ἅμα ταῖς ἄλλαις, ἐπεὶ δὲ 310
 συνῆλθον ὀλοφυρόμεναί τε καὶ προκυλιόμεναι καὶ
 25 τὰς τῶν πατρίδων ἀνακλαίουσαι τύχας, ἐπισχεῖν τῶν
 ὀδυρμῶν καὶ σιωπῆσαι κελεύσας ἔλεξε· Τοῖς μὲν
 ὑμετέροις πατράσι καὶ ἀδελφοῖς καὶ ὄλαις ταῖς πόλε-
 σιν ὑμῶν πάντα τὰ δεινὰ ὀφείλεται παθεῖν, ὅτι πό-
 λεμον ἀντὶ φιλίας οὔτε ἀναγκαῖον οὔτε καλὸν ἀνεί-
 30 λοντο· ἡμεῖς δὲ πολλῶν ἔνεκα ἐγνώκαμεν μετρίᾳ
 χρῆσασθαι γνώμῃ πρὸς αὐτοὺς θεῶν τε νέμεσιν
 ὑφορώμενοι τὴν ἅπασιν τοῖς ὑπερόγκοις ἐνισταμένην

καὶ ἀνθρώπων φθόνον δεδιότες ἑλεόν τε κοινῶν κα-
 κῶν οὐ μικρὸν ἔρανον εἶναι νομίζοντες, ὡς καὶ αὐτοὶ
 ποτε τοῦ παρ' ἐτέρων δεηθέντες, ὑμῖν τε οὐ μεμπταῖς
 ὑπαρχούσαις μέχρι τοῦδε περὶ τοὺς ἑαυτῶν ἄνδρας
 οὐ μικρὰν οἴομενοι ταύτην ἐσεσθαι τιμὴν καὶ χάριν. 5
 παρίεμεν οὖν αὐτοῖς τὴν ἁμαρτάδα ταύτην ἀξήμιον
 καὶ οὔτε ἐλευθερίαν οὔτε κτήσιν οὔτ' ἄλλο τῶν ἀγα-
 θῶν οὐδὲν τοὺς πολίτας ὑμῶν ἀφαιρούμεθα. ἐφίεμεν
 1 δὲ τοῖς τε μένειν γλιχομένοις ἐκεῖ καὶ τοῖς μετενέγ-
 κασθαι βουλομένοις τὰς οἰκίσεις ἀκινδυνόν τε καὶ 10
 ἀμεταμέλητον τὴν αἴρεσιν. τοῦ δὲ μηδὲν ἔτι αὐτοὺς
 ἐπεξαμαρτεῖν μηδ' εὐρεθῆναι τι χρῆμα, ὃ ποιήσει τὰς
 πόλεις διαλύσασθαι τὴν πρὸς ἡμᾶς φιλίαν, φάρμακον
 ἡγούμεθα κράτιστον εἶναι πρὸς εὐδοξίαν τε καὶ πρὸς
 ἀσφάλειαν τὸ αὐτὸ χρήσιμον ἀμφοτέροις, εἰ ποιήσαι- 15
 μεν ἀποικίας τῆς Ῥώμης τὰς πόλεις καὶ συνοίκους
 αὐταῖς πέμψαιμεν αὐτόθεν τοὺς ἱκανούς. ἅπιτε οὖν
 ἀγαθὴν ἔχουσαι διάνοιαν καὶ διπλασίως ἢ πρότερον
 ἀσπάζεσθε καὶ τιμᾶτε τοὺς ἄνδρας, ὑφ' ὧν γονεῖς τε
 ὑμῶν ἐσώθησαν καὶ ἀδελφοὶ καὶ πατρίδες ἐλεύθεροι 20
 ἀφίενται. αἱ μὲν δὴ γυναικες ὡς ταῦτ' ἤκουσαν
 περιχαρεῖς γενόμεναι καὶ πολλὰ δάκρυα ὑφ' ἡδονῆς
 ἀφείσαι μετέστησαν ἐκ τῆς ἀγορᾶς, ὃ δὲ Ῥωμύλος
 τριακοσίους μὲν ἄνδρας εἰς ἑκατέραν ἀποίκους ἀπ-
 ἔστειλεν, οἷς ἔδοσαν αἱ πόλεις τρίτην κατακληρου- 25
 χῆσαι μοῖραν τῆς ἑαυτῶν γῆς. Καινινιτῶν δὲ καὶ
 Ἀντεμνατῶν τοὺς βουλομένους μεταθέσθαι τὴν οἰκη-
 2 σιν εἰς Ῥώμην γυναιξὶν ἅμα καὶ τέκνοις μετήγαγον
 κλήρους τε τοὺς ἑαυτῶν ἔχοντας καὶ χρήματα φερο-
 μένους ὅσα ἐκέκτηντο, οὓς εὐθύς εἰς φυλάς καὶ φρά- 30
 τρας ὁ βασιλεὺς κατέγραψε, τρισχιλίων οὐκ ἐλάττους
 ὄντας, ὥστε τοὺς σύμπαντας ἑξακισχιλίους πεζοὺς

Ῥωμαίοις τότε πρῶτον ἐκ καταλόγου γενέσθαι. Και-
 νίνη μὲν δὴ καὶ Ἄντεμνα πόλεις οὐκ ἄσημοι γένος
 ἔχουσαι τὸ Ἑλληνικὸν, Ἀβοριγίνες γὰρ αὐτὰς ἀφελό-
 5 ἔξ Ἀρκαδίας ἀφικομένων, ὡς εἰρηταί μοι πρότερον,
 μετὰ τόνδε τὸν πόλεμον ἀποικίαι Ῥωμαίων γε-
 γένηντο.

XXXVI. Ὁ δὲ Ῥωμύλος ταῦτα διαπραξάμενος
 ἐπὶ Κρουστομερίνους ἐξάγει τὴν στρατιὰν παρσκευ-
 10 ασμένους ἄμεινον τῶν προτέρων· οὓς ἐκ παρατάξεώς
 τε καὶ τειχομαχίας παραστησάμενος ἄνδρας ἀγαθοὺς
 κατὰ τὸν ἀγῶνα γενομένους οὐδὲν ἔτι διαθεῖναι κα-
 κὸν ἠξίωσεν, ἀλλὰ καὶ ταύτην ἐποίησεν ἀποικὸν Ῥω-
 μαίων τὴν πόλιν ὥσπερ τὰς προτέρας. ἦν δὲ τὸ
 15 Κρουστομέριον Ἀλβανῶν ἀποίκησις πολλοῖς πρότε-
 ρον τῆς Ῥώμης ἀποσταλεῖσα χρόνοις. διαγγελλούσης 31
 δὲ τῆς φήμης πολλαῖς πόλεσι τὴν τε κατὰ πολέμους
 γενναιότητα τοῦ ἡγεμόνος καὶ πρὸς τοὺς κρατηθέντας
 ἐπιείκειαν ἄνδρες τε αὐτῷ προσετίθεντο πολλοὶ καὶ
 20 ἀγαθοὶ δυνάμεις ἀξιοχρέους πανοικία μετανιστα-
 μένας ἐπαρόμενοι, ὧν ἐφ' ἐνὸς ἡγεμόνος ἐκ Τυρρη-
 νίας ἐλθόντος, ᾧ Καίλιος ὄνομα ἦν, τῶν λόφων τις,
 ἐν ᾧ καθιδρῦθη, Καίλιος εἰς τόδε χρόνου καλεῖται·
 καὶ πόλεις ὅλαι παρεδίδοσαν ἑαυτὰς ἀπὸ τῆς Μεδυλ-
 25 λίνων ἀρξάμεναι καὶ ἐγίνοντο Ῥωμαίων ἀποικίαι.
 Σαβίνοι δὲ ταῦτα ὄρῶντες ἠχθοντο καὶ δι' αἰτίας
 ἀλλήλους εἶχον, ὅτι οὐκ ἀρχομένην τὴν Ῥωμαίων
 ἰσχὺν ἐκώλυσαν, ἀλλ' ἐπὶ μέγα προηκούση συμφέρε-
 σθαι ἔμελλον, ἐδόκει τε αὐτοῖς ἐπανορθώσασθαι τὴν
 30 προτέραν ἄγνοιαν ἀξιολόγου δυνάμεως ἀποστολῆ. καὶ
 μετὰ τοῦτο ἀγορὰν ποιησάμενοι σύμπαντες ἐν τῇ με-
 γίστῃ τε πόλει καὶ πλείστον ἀξίωμα ἐχούση τοῦ ἔθνους,

ἢ Κυρὸς ὄνομα ἦν, ψῆφον ὑπὲρ τοῦ πολέμου διήνευ-
 1 καν ἀποδείξαντες ἡγεμόνα τῆς στρατιᾶς Τίτον, ὃς
 ἐπεκαλεῖτο Τάτιος, βασιλέα Κυριτῶν. Σαβίνοι μὲν
 δὴ ταῦτα βουλευσάμενοι καὶ διαλυθέντες κατὰ τὰς
 πόλεις τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἠντρεπίζοντο, ὡς εἰς 5
 νέωτα ἐπὶ τὴν Ῥώμην πολλῇ χειρὶ ἐλάσοντες.

XXXVII. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ ὁ Ῥωμύλος ἀντιπαρ-
 εσκευάζετο τὰ κράτιστα, ὡς ἀμννούμενος ἄνδρας τὰ
 πολέμια ἀλλήλους, τοῦ μὲν Παλατίου τὸ τεῖχος ὡς
 ἀσφαλέστερον εἶναι τοῖς ἐνδον ὑψηλοτέροις ἐρύμα- 10
 σιν ἐγείρων, τοὺς δὲ παρακειμένους αὐτῷ λόφους
 τὸν τε Ἀυεντίνον καὶ τὸν Καπετωλίον νῦν λεγόμενον
 ἀποταφρεύων καὶ χαρακώμασι καρτεροῖς περιλαμβά-
 νων, ἐν οἷς τὰ ποίμνια καὶ τοὺς γεωργοὺς ἀυλίζεσθαι
 τὰς νύκτας ἐπέταξεν ἐχεγγύῳ φρουρᾷ καταλαβῶν 15
 ἑκάτερον, καὶ εἴ τι ἄλλο χωρίον ἀσφάλειαν αὐτοῖς
 παρέξειν ἐμελλεν ἀποταφρεύων καὶ περισταυρῶν καὶ
 διὰ φυλακῆς ἔχων. ἦκε δὲ αὐτῷ Τυρρηνηῶν ἐπικου-
 ρίαν ἱκανὴν ἄγων ἐκ Σολωνίου πόλεως ἀνὴρ δρα-
 5 στήριος καὶ τὰ πολέμια διαφανῆς, Λοκόμων ὄνομα, 20
 φίλος οὐ πρὸ πολλοῦ γεγονώς, καὶ παρὰ Ἀλβανῶν
 ἄνδρες, οὓς ὁ πάππος ἐπεμψεν αὐτῷ, συχνοὶ στρα-
 τιῶταιί τε καὶ ὑπηρέται καὶ τεχνῖται πολεμικῶν ἔρ-
 γων, σιτός τε καὶ ὄπλα καὶ ὅσα τούτοις πρόσφορα ἦν
 ἱκανῶς ἅπαντα ἐπεχορηγεῖτο. ἐπεὶ δ' ἐν ἐτοιμίῳ τὰ 25
 πρὸς τὸν ἀγῶνα ἦν ἑκατέροις, ἕαρος ἀρχομένου μέλ-
 λοντες ἐξάγειν οἱ Σαβίνοι τὰς δυνάμεις ἔγνωσαν
 ἀποστελεῖν πρεσβείαν πρῶτον ὡς τὸς πολεμίους τὰς
 τε γυναῖκας ἀξιόσους ἀπολαβεῖν καὶ δίκας ὑπὲρ
 αὐτῶν αἰτήσους τῆς ἀρπαγῆς, ἵνα δὴ δι' ἀνάγκην 30
 δοκῶσιν ἀνειληφέναι τὸν πόλεμον οὐ τυγχάνοντες
 τῶν δικαίων, καὶ τῶς κήρυκας ἐπεμπον ἐπὶ ταῦτα.

Ῥωμύλου δὲ ἀξιουῖντος τὰς μὲν γυναῖκας, ἐπειδὴ οὐδ' αὐταῖς ἀκούσαις ὁ μετὰ τῶν ἀνδρῶν βίος ἦν, ἔαν παρὰ τοῖς γεγαμηκόσι μένειν, εἰ δέ τινος ἄλλου δέονται λαμβάνειν ὡς παρὰ φίλων, πολέμου δὲ μὴ ἄρχειν, οὐδενὶ τῶν ἀξιουμένων ὑπακούσαντες ἐξῆγον τὴν στρατιὰν πεζοὺς μὲν ἄγοντες πεντακισχιλίους ἐπὶ δύο μυριάσιν, ἵππεις δὲ ὀλίγου δέοντας χιλίων. ἦν δὲ καὶ ἡ τῶν Ῥωμαίων δύναμις οὐ πολὺ τῆς Σαβίνων δέουσα δύο μὲν αἱ τῶν πεζῶν μυριάδες, ὀκτακόσιοι δ' ἵππεις, καὶ προεκάθητο τῆς πόλεως διχῆ διηρημένη, μία μὲν μοῖρα τὸν Ἐσκυλλινὸν κατέχουσα λόφον, ἐφ' ἧς αὐτὸς ὁ Ῥωμύλος ἦν, ἑτέρα δὲ τὸν Κυρινίον οὐπω ταύτην ἔχοντα τὴν προσηγορίαν, ἧς ὁ Τυρρηνὸς ἦν Λοκόμων ἡγεμῶν.

15 XXXVIII. Μαθὼν δὲ τὴν παρασκευὴν αὐτῶν Τάτιος ὁ τῶν Σαβίνων βασιλεὺς νυκτὸς ἀναστήσας τὸν στρατὸν ἤγε διὰ τῆς χώρας οὐδὲν σινόμενος τῶν κατὰ τοὺς ἀγροὺς καὶ πρὶν ἀνατελῆαι τὸν ἥλιον μεταξὺ τοῦ τε Κυρινίου καὶ τοῦ Καπιτωλλίου τίθησιν
20 ἐν τῷ πεδίῳ τὸν χάρακα. ὄρων δὲ ἀσφαλεῖ πάντα φυλακῆ κατεχόμενα πρὸς τῶν πολεμίων, σφίσι δὲ οὐδὲν χωρίον ἀπολειπόμενον ὄχυρόν εἰς πολλὴν ἐνέπιπτεν ἀπορίαν οὐκ ἔχων ὃ τι χρήσεται τῇ τριβῇ τοῦ χρόνου. ἀμνηχανοῦντι δὲ αὐτῷ παράδοξος εὐτυχία γίνε-
25 ται παραδοθέντος τοῦ κρατίστου τῶν ὄχυρωμάτων κατὰ τοιάνδε τιὰ συντυχίαν. παρεξίοντας γὰρ τὴν φίζαν τοῦ Καπιτωλλίου τοὺς Σαβίνους εἰς ἐπίσκεψιν, εἰ τι μέρος εὐρεθείη τοῦ λόφου κλοπῇ ληφθῆναι δυνατὸν ἢ βία, παρθένος τις ἀπὸ τοῦ μετεώρου κατε-
30 σκόπει θυγάτηρ ἀνδρὸς ἐπιφανοῦς, ᾧ προσέκειτο ἡ τοῦ χωρίου φυλακῆ, Τάρπεια ὄνομα· καὶ αὐτήν, ὡς μὲν Φάβιός τε καὶ Κίγκιος γράφουσιν, ἔρως εἰσέρχεται

τῶν ψελλίων, ἃ περὶ τοῖς ἀριστεροῖς βραχίουσιν ἐφόρουν, καὶ τῶν δακτυλίων· χρυσοφόροι γὰρ ἦσαν οἱ Σαβίνοι τότε καὶ Τυρρηνηῶν οὐχ ἦττον ἀβροδίατοι· ὡς δὲ Πίσων Δεύκιος ὁ τιμητικὸς ἱστορεῖ, καλοῦ πράγμα-
 18 τος ἐπιθυμία γυμνοῦς τῶν σκεπαστηρίων ὄπλων πα-
 ραδοῦναι τοῖς πολίταις τοὺς πολεμίους. ὁπότερον δὲ τούτων ἀληθέστερόν ἐστιν ἐκ τῶν ὕστερον γενομένων ἔξεστιν εἰκάζειν. πέμψασα δ' οὖν τῶν θεραπεινίδων τινὰ διὰ πυλίδος, ἣν οὐδεὶς ἔμαθεν ἀνοιγομένην, ἤξιον τὸν βασιλέα τῶν Σαβίνων ἐλθεῖν αὐτῇ δίχα 10 τῶν ἄλλων εἰς λόγους, ὡς ἐκείνη διαλεξομένη περὶ πράγματος ἀναγκαίου καὶ μεγάλου. δεξαμένου δὲ τοῦ Τατίου τὸν λόγον κατ' ἐλπίδα προδοσίας καὶ συνελθόντος εἰς τὸν ἀποδειχθέντα τόπον, προσελ-
 θοῦσα εἰς ἐφικτὸν ἢ καρθένος ἐξεληλυθέναι μὲν 15 νυκτὸς ἐκ τοῦ φρουρίου τὸν πατέρα αὐτῆς ἔφη χρείας τινὸς ἕνεκα, τὰς δὲ κλείς αὐτῆ φυλάττειν τῶν πυλῶν καὶ παραδώσειν αὐτοῖς τὸ ἔρυμα νυκτὸς ἀφικομένοις μισθὸν τῆς προδοσίας λαβοῦσα τὰ φορήματα τῶν Σαβίνων, ἃ περὶ τοῖς εὐωνύμοις εἶχον ἅπαντες 20 βραχίουσιν. εὐδοκοῦντος δὲ τοῦ Τατίου λαβοῦσα τὰς πίστεις δι' ὄρκων παρ' αὐτοῦ καὶ αὐτῆ δοῦσα τοῦ μὴ ψεύδεσθαι τὰς ὁμολογίας τόπον τε ὄρισασα, ἐφ'
 119 ὃν ἔδει τοὺς Σαβίνους ἐλθεῖν, τὸν ἐχυρώτατον καὶ νυκτὸς ὄραν τὴν ἀφυλακτοτάτην ἀπῆει καὶ τοὺς ἐν- 25 δον ἔλαθε.

XXXVIII. Μέχρι μὲν δὴ τούτων συμφέρονται πάντες οἱ Ῥωμαίων συγγραφεῖς, ἐν δὲ τοῖς ὕστερον λεγομένοις οὐχ ὁμολογοῦσι. Πίσων γὰρ ὁ τιμητικὸς, οὐ καὶ πρότερον ἐμνήσθη, ἄγγελόν φησιν ὑπὸ τῆς 30 Ταρκείας ἀποσταλῆναι νύκτωρ ἐκ τοῦ χωρίου δηλώ-
 σοντα τῷ Ῥωμύλῳ τὰς γενομένας τῇ κόρῃ πρὸς τοὺς

Σαβίνους ὁμολογίας, ὅτι μέλλοι τὰ σκεπαστήρια παρ'
 αὐτῶν αἰτεῖν ὄπλα διὰ τῆς κοινότητος τῶν ὁμολογιῶν
 παρακρουσαμένη, δύναμιν τε ἀξιόσονται πέμπειν ἐπὶ
 τὸ φρούριον ἑτέραν νυκτὸς, ὡς αὐτῷ στρατηλάτῃ πα-
 5 ραληφόμενον τοὺς πολεμίους γυμνοὺς τῶν ὄπλων·
 τὸν δὲ ἄγγελον αὐτομολήσαντα πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῶν
 Σαβίνων κατήγορον γενέσθαι τῶν τῆς Τάρπειας βου-
 λευμάτων. οἱ δὲ περὶ τὸν Φάβιον τε καὶ Κίγκιον
 οὐδὲν τοιοῦτο γεγονέναι λέγουσιν, ἀλλὰ φυλάξαι τὴν
 10 κόρην διαβεβαιοῦνται τὰς περὶ τῆς προδοσίας συν-
 θήκας. τὰ δ' ἐξῆς ἅπαντες πάλιν ὁμοίως γράφουσι.
 φασὶ γὰρ ὅτι παραγενομένου σὺν τῷ κρατίστῳ τῆς
 στρατιᾶς μέρει τοῦ βασιλέως τῶν Σαβίνων φυλάτ- 320
 τουσα τὰς ὑποσχέσεις ἢ Τάρπεια τοῖς μὲν πολεμίους
 15 ἀνέφξε τὴν συγκειμένην πυλίδα, τοὺς δ' ἐν τῷ χωρίῳ
 φύλακας ἀναστήσασα διαταχέων σώζειν ἑαυτοὺς ἠέλιου
 καθ' ἑτέρας ἐξόδους τοῖς πολεμίους ἀφανεῖς, ὡς κατ-
 εχόντων ἤδη τῶν Σαβίνων τὸ φρούριον· διαφυγόν-
 των δὲ τούτων τοὺς μὲν Σαβίνους ἀνεφργμένας εὐ-
 20 ρόντας τὰς πύλας κατασχεῖν τὸ φρούριον ἐρημον τῶν
 φυλάκων, τὴν δὲ Τάρπειαν ὡς τὰ παρ' ἑαυτῆς ὅσα
 συνέθετο παρεσχημένην ἀξιοῦν τοὺς μισθοὺς τῆς
 προδοσίας κατὰ τοὺς ὄρκους ἀπολαβεῖν.

XXXX. Ἐπειτα πάλιν ὁ μὲν Πίσων φησὶ τῶν
 25 Σαβίνων τὸν χρυσὸν ἐτοίμων ὄντων διδόναι τῇ κόρῃ
 τὸν περὶ τοῖς ἀριστεροῖς βραχίονσι τὴν Τάρπειαν οὐ
 τὸν κόσμον ἀλλὰ τοὺς θυρεοὺς παρ' αὐτῶν αἰτεῖν.
 Τατίῳ δὲ θυμὸν τε εἰσελθεῖν ἐπὶ τῇ ἕξαπάτῃ καὶ λο-
 γισμὸν τοῦ μὴ παραβῆναι τὰς ὁμολογίας. δόξαι δ'
 30 αὐτῷ δοῦναι μὲν τὰ ὄπλα, ὥσπερ ἡ παῖς ἠέλωσε,
 ποιῆσαι δ' ὅπως αὐτοῖς μηδὲν λαβοῦσα χρήσεται, καὶ
 ἀντίκα διατεινόμενου ὡς μάλιστα ἰσχύος εἶχε εἶπαι

τὸν θυρεὸν κατὰ τῆς κόφης μένων τὴν φάλαγγ παρὰ κε-
 λεύσασθαι ταῦτό ποιεῖν. ο βουλευθεῖς δὲ καὶ ἡν πάν-
 τοθεν τὴν Τάρπειαν ὑπὸ πᾶ ἤδη καὶ ἐξωθούμενης τῶν
 πληγῶν πέσει· εἰ περιωφελευσάμενος τοῖς ἀμφιρῶν
 ἀποθάνειν. εἰ δὲ πρὸ τῶν κριδῶν ἐπὶ τοῖς Σαβίνοις 5
 ποιούσι τὴν τῶν ὁμομιγῶν ἀπάτην· δέον γὰρ αὐτοῖς
 τὸν χρυσὸν, ὡς περ ἡ Τάρπεια ἤξει, κατὰ τὰς ὁμο-
 λογίας ἀποδιδόναι, χαλεπαίνοντας ἐπὶ τῷ μεγέθει
 τοῦ μισθοῦ τὰ σκεπαστήρια κατ' αὐτῆς βαλεῖν, ὡς
 ταῦτα ὅτε ᾤμνυσαν αὐτῇ δῶσειν ὑπεσχημένους. εἶκε 10
 δὲ τὰ μετὰ ταῦτα γενόμενα τὴν Πίσωνος ἀληθε-
 στέραν ποιεῖν ἀπόκρισιν. τάφου τε γὰρ ἐνθα ἔπεσεν
 ἤξλωται τὸν ἱερώτατον τῆς πόλεως κατέχουσα λόφον,
 καὶ χοὰς αὐτῇ Ῥωμαῖοι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἐπιτε-
 λούσι, (λέγω δὲ ἅ Πίσων γράφει) ὧν οὐθενὸς εἰκὸς 15
 αὐτὴν, εἰ προδιδούσα τὴν πατρίδα τοῖς πολεμίοις
 ἀπέθανεν, οὔτε παρὰ τῶν προδοθέντων οὔτε παρὰ
 τῶν ἀποκτεινάντων τυχεῖν, ἀλλὰ καὶ εἴ τι λείψανον
 αὐτῆς ἦν τοῦ σώματος ἀνασκαφὴν ἕξω ριπῆναι σὺν
 χρόνῳ φόβου τε καὶ ἀποτροπῆς ἕνεκα τῶν μελλόν- 20
 των τὰ ὅμοια δρᾶν. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων κρινέτω
 τίς ὡς βούλεται.

XXXI. Ὁ δὲ Τάτιος καὶ οἱ Σαβίνοι φρουροῦ
 γενόμενοι καρτεροῦ κύριοι καὶ τὰ πλεῖστα τῆς Ῥω-
 μαίων ἀποσκευῆς ἀμοχθεὶ παρειληφότες ἐκ τοῦ 25
 ἀσφαλοῦς ἤδη τὸν πόλεμον διέφερον. πολλαὶ μὲν οὖν
 αὐτῶν ἐγίνοντο καὶ διὰ πολλὰς προφάσεις παρεστρα-
 τοπεδευκότων ἀλλήλοις δι' ὀλίγου πειραί τε καὶ συμ-
 πλοκαὶ οὔτε τὰ κατορθώματα μεγάλα ἑκατέρῳ φέ-
 ρουσαι τῶν στρατευμάτων οὔτε τὰ σφάλματα, μέγιστα 30
 δ' ἐκ παρατάξεως ὅλαις ταῖς δυνάμεσι πρὸς ἀλλήλας
 μάχαι διτταὶ καὶ φόνος ἑκατέρῳ πολλός. ἐλκομένου

γὰρ τοῦ χροῦλογίας, ὅτι μέλ' ἄμφοτε^ν τὴν ἔσχον
 ὀλοσχερεῖν ὄπλα διὰ τῆς κνα μάχης^{κρίτων} προελθόντες
 εἰς τὸ ρυσαμένη, δύναντι τρέδων^{μετα} γεμόνες τε
 ἄριστοριον ἔπειραν νυκτός, ἀρατιώ^{τῶ} ἄλλων ἐθάδες
 5 ἀγῶνων ἄξια λόγῳ εὐργλοῦσπεδείκνυντο ἐπιόντες ἀλ-
 λήλοις καὶ τοὺς ἐπιόντας διαχόμενοι καὶ ἐξ ὑποστρο-
 φῆς εἰς ἴσον αὐθις καθιστάμενοι. οἱ δ' ἐπὶ τῶν ἐρυ-
 μάτων ἐστῶτες ἰσορρόπου θεαταὶ ἀγῶνος καὶ θαμινὰ
 ἐκατέρωσε μετακίπτοντος τῷ μὲν κατορθοῦντι τῶν
 10 σφετέρων ἐπικελεύσει τε καὶ παιανισμῷ πολλὴν ἐποί-
 ουν τὴν εἰς τὸ εὐψυχον ἐπίδοσιν, τῷ δὲ καμόντι
 καὶ διωκομένῳ δεήσεις τε καὶ οἰμωγὰς προέμενοι
 κωλυταὶ τοῦ εἰς τέλος ἀνάνδρου ἐγίνοντο· ὑφ' ὧν
 ἀμφοτέρων ἠναγκάζοντο καὶ παρὰ δύναντι ὑπομένειν
 15 τὰ δεινὰ. ἐκείνην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν οὕτω διενέγκαν-
 τες ἀγχωμάως τὴν μάχην, σκότους ὄντος ἤδη ἄσμενοι
 εἰς τοὺς οἰκείους ἐκάτεροι χάρακας ἀπηλλάσσοντο.

XXXXII. Ταῖς δ' ἐξῆς ἡμέραις ταφὰς ποιησάμε-
 νοι τῶν νεκρῶν καὶ τοὺς κεκμηκότας ὑπὸ τραυμάτων
 20 ἀνακτησάμενοι δυνάμεις τε παρασκευάσαντες ἄλλας,
 ἐπειδὴ ἔδοξεν αὐτοῖς αὐθις ἑτέραν συνάψαι μάχην,
 εἰς τὸ αὐτὸ τῷ προτέρῳ χωρίῳ συνελθόντες ἄχρι
 νυκτός ἐμάχοντο. ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ Ῥωμαίων ἀμφο-
 τέροις ἐπικρατούντων τοῖς κέρασιν, (εἶχε δὲ τοῦ δεξιοῦ
 25 τὴν ἡγεμονίαν αὐτὸς ὁ Ῥωμύλος, τοῦ δὲ ἀριστεροῦ
 Λοκόμων ὁ Τυρρηνός) τοῦ δὲ μέσου μηδέπω κρίσιν
 ἔχοντος, ὁ κωλύσας τὴν εἰς τέλος τῶν Σαβίνων ἦταν
 καὶ εἰς ἀντίπαλα καταστήσας αὐθις τὰ λειπόμενα τοῖς
 νικῶσιν εἰς ἀνὴ ἐγένετο Μέττιος Κούρτιος ὄνομα, ῥώ-
 30 μην τε σώματος πολὺς [ἀνὴρ,] καὶ κατὰ χεῖρα γεν-
 ναῖος, μάλιστα δ' ἐπὶ τῷ μηδένα ὀκνεῖν φόβον ἢ
 κίνδυνον εὐδοκιμῶν. οὗτος δ' ἐτάχθη μὲν ἡγεῖσθαι

τῶν κατὰ μέσσην ἀγωνιζομένων τὴν φάλαγγα καὶ τοὺς
 ἀντιταταγμένους ἐνίκᾳ, βουλευθεὶς δὲ καὶ τὰ κέρατα
 τῶν Σαβίνων μοχθοῦντα ἤδη καὶ ἐξωθούμενα εἰς τὸ
 ἴσον καταστῆσαι, παρακελευσάμενος τοῖς ἄμφ' αὐτὸν
 ἐδίωκε τοὺς φεύγοντας τῶν πολεμίων ἐσκεδασμέ- 5
 νους καὶ μέχρι τῶν κυλῶν αὐτοὺς ἤλασεν, ὥστε
 ἠναγκάσθη καταλιπὼν ἡμιτελῆ τὴν νίκην ὁ Ῥω-
 μύλος ἐπιστρέψαι τε καὶ ἐπὶ τὰ νικῶντα τῶν πολε-
 μίων ὄσασθαι μέρος. τὸ μὲν δὴ κάμνον τῶν Σαβίνων
 μέρος ἐν τῷ ἴσῳ κάλιν ἦν ἀπελθούσης τῆς μετὰ Ῥω- 10
 μύλου δυνάμεως, ὁ δὲ κίνδυνος ἅπας περὶ τὸν Κούρ-
 τιον καὶ τοὺς σὺν ἐκείνῳ νικῶντας ἐγεγόνει. χρόνον
 5 μὲν οὖν τινα οἱ Σαβίνοι δεξάμενοι τοὺς Ῥωμαίους
 λαμπρῶς ἠγωνίσαντο, ἔπειτα πολλῶν ἐπ' αὐτοὺς
 συνιόντων ἐνέκλιναν τε καὶ διέσωζον ἑαυτοὺς ἐπὶ τὸν 15
 χάρακα, πολλὴν τοῦ Κουρτίου παρέχοντος αὐτοῖς εἰς
 τὸ μὴ διώκεσθαι τεταραγμένοις ἀλλὰ βάρην ἀποχω-
 ρεῖν ἀσφάλειαν. αὐτὸς γὰρ εἰστήκει μαχόμενος καὶ
 τὸν Ῥωμύλον ἐπιόντα ἐδέχτο, γίνεται τε τῶν ἠγεμό-
 νων αὐτῶν συμπεσόντων ἀλλήλοις μέγας καὶ καλὸς 20
 ἀγών. ἔξαιμος δὲ ὢν ἤδη καὶ καταβελῆς ὁ Κούρτιος
 ὑπῆει κατ' ὀλίγον, καὶ αὐτὸν ἐκ τῶν κατόπιν ὑπεδέ-
 χετο λίμνη βαθεῖα, ἣν περιελθεῖν μὲν χαλεπὸν ἦν
 περικεχυμένων πανταχόθεν τῶν πολεμίων, διελθεῖν
 δὲ ὑπὸ τε ἰλύος πλήθους, ἦν τὰ πέριξ τέλματα εἶχε, 25
 καὶ βάθους ὕδατος τοῦ κατὰ μέσσην αὐτὴν συνεστῶτος
 ἄπορον. ταύτῃ κλησιάσας ἔρριψεν ἑαυτὸν εἰς τὸ νᾶμα
 σὺν τοῖς ὅπλοις, καὶ ὁ Ῥωμύλος ὡς ἀντίκα δὴ τοῦ
 ἀνδρὸς ἐν τῇ λίμνῃ διαφθαρησομένου (καὶ ἅμα
 ἀδύνατον ἦν κατὰ τέλματός τε αὐτὸν καὶ δι' ὕδατος 30
 26 πολλοῦ διώκειν) ἐπὶ τοὺς ἄλλους Σαβίνους τρέπεται·
 ὁ δὲ Κούρτιος πολλὰ μοχθήσας σὺν χρόνῳ σώζεται τε

ἐκ τῆς λίμνης τὰ ὄπλα ἔχων καὶ εἰς τὸν χάρακα ἀπάγεται. οὗτος ὁ τόπος ἀνακέχωσται μὲν ἤδη, καλεῖται δ' ἐξ ἐκείνου τοῦ πάθους Κούρτιος λάκκος ἐν μέσῳ μάλιστα ὧν τῆς Ῥωμαίων ἀγορᾶς.

- 5 XXXXIII. Ῥωμύλος δὲ τοὺς ἄλλους διώκων ἐγγὺς γενόμενος τοῦ Καπιτωλίου καὶ πολλὰς ἐλπίδας ἔχων αἰρήσειν τὸ φρούριον ἄλλοις τε πολλοῖς τραύμασι καταπονηθεὶς καὶ δὴ καὶ λίθου πληγῇ ἐξαισίῳ κατὰ κροτάφου ἐνεχθέντος ἐκ τῶν ἄνωθεν κακωθεὶς,
- 10 αἵρεται τε πρὸς τῶν παρόντων ἡμιθανὴς καὶ εἰς τὸ τεῖχος ἀποφέρεται. τοῖς δὲ Ῥωμαίοις θεὸς ἐμπίπτει τὸν ἡγεμόνα οὐκέτι ὄρωσι, καὶ τρέπεται τὸ δεξιὸν κέρας εἰς φυγὴν· οἱ δ' ἐν τῷ εὐωνύμῳ ταχθέντες ἅμα τῷ Λοκόμῳνι τέως μὲν ἀντεῖχον ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος
- 15 ἀναθαρρυνόμενοι, λαμπροτάτου τὰ πολέμια ἀνδρὸς καὶ πλεῖστα ἔργα κατὰ τοῦτον τὸν πόλεμον ἀποδειξάμενον· ἐπεὶ δὲ κάκεινος ἐλαθεὶς διὰ τῶν πλευρῶν σαννίῳ τῆς δυνάμεως ὑπολειπούσης ἔπεσεν οὐδ' αὐτοὶ διεμείναν, φυγὴ δὲ μετὰ τοῦτο πάντων αὐτῶν
- 20 ἐγένετο, καὶ οἱ Σαβῖνοι τεθαρρηκότες ἐδίωκον ἄχρι τῆς πόλεως. ἤδη δὲ πλησιάζοντες ταῖς πύλαις ἀπηλαύνοντο τῆς νεότητος ἐπεξελθούσης αὐτοῖς ἀκραιφνοῦς, ἢ τὰ τεῖχη φυλάττειν ὁ βασιλεὺς ἐπέτρεψε, καὶ τοῦ Ῥωμύλου, ῥᾶον γὰρ ἤδη εἶχεν ἐκ τοῦ τραύματος, ἐκ-
- 25 βοηθήσαντος ὡς εἶχε τάχους, ἐγένετό τε ἀγχίστροφος ἢ τοῦ ἀγῶνος τύχη καὶ πολλὴν ἔχουσα τὴν ἐπὶ θάτερα μεταβολήν. οἱ μὲν γε φεύγοντες ὡς τὸν ἡγεμόνα ἐκ τοῦ ἀπροσδοκίτου φανέντα εἶδον ἀναλαβόντες ἑαυτοὺς ἐκ τοῦ προτέρου θεοὺς εἰς τάξιν καθίσταντο
- 30 καὶ οὐκέτι ἀνεβάλλοντο μὴ οὐχ ὁμόσε τοῖς ἐχθροῖς χωρεῖν· οἱ δὲ τέως κατείργοντες αὐτοὺς καὶ μηδεμίαν οἰόμενοι μηχανὴν εἶναι τὸ μὴ οὐ κατὰ κράτος αὐτὴν

τὴν πόλιν ἀλῶναι, ἐπειθὴ τὸ αἰφνιδιὸν τε καὶ παράδοξον ἐθεάσαντο τῆς μεταβολῆς, περὶ σωτηρίας αὐτοὶ τῆς ἑαυτῶν ἐσκόπουν. ἦν δὲ αὐτοῖς οὐκ εὐπετής ἡ πρὸς τὸν χάρακα ἀναχώρησις ἀπὸ ὑψηλοῦ τε χωρίου καὶ διὰ κοίλης ὁδοῦ διωκομένοις, καὶ ὁ πολὺς αὐτῶν ὁ φόνος ἐν ταύτῃ γίνεται τῇ τροπῇ. ἐκείνην μὲν οὖν τὴν ἡμέραν οὕτως ἀγχωμάτως ἀγωνισάμενοι καὶ εἰς τύχας παραλόγους ἀμφοτέρωι καταστάντες ἡλίου περὶ καταφορὰν ὄντος ἤδη διεκρίθησαν.

XXXVIII. Ταῖς δ' ἐξῆς ἡμέραις οἱ τε Σαβίνοι 10 ἐν βουλῇ ἐγίνοντο πότερον ἀποίσουσιν ἐκ' οἴκου τὰς δυνάμεις, ὅσα δύνανται τῆς χώρας τῶν πολεμίων κακώσαντες, ἢ προσμεταπέμψονται στρατιὰν δέτεραν 129 οἰκοθεν καὶ προσμενουῖσι λιπαροῦντες ἕως τὸ κάλλιστον ἐπιθήσωσι τῷ πολέμῳ κράτος. πονηρὸν δὲ 15 αὐτοῖς καὶ τὸ ἀπιέναι μετ' αἰσχύνης τῆς ἀπράκτου ἀναχωρήσεως ἐφαίνετο εἶναι καὶ τὸ μένειν οὐδενός σφιδι χωροῦντος κατ' ἐλπίδα. συμβάσεως δὲ περὶ διαλέγεσθαι πρὸς τοὺς ἐχθροὺς, ἦν περ ἐδόκουν εἶναι μόνην εὐπρεπῆ τοῦ πολέμου ἀπαλλαγὴν, οὐχ ἑαυτοῖς 20 μᾶλλον ἢ Ῥωμαίοις ἀρμόττειν ὑπελάμβανον. Ῥωμαῖοι δὲ οὐδὲν ἤττον ἀλλὰ καὶ μᾶλλον τῶν Σαβίνων εἰς πολλὴν ἀπορίαν ἐνέπιπτον ὅτι χρήσαιντο τοῖς πράγμασιν. οὔτε γὰρ ἀποδιθῆναι τὰς γυναίκας ἤξιον οὔτε κατέχειν· τῷ μὲν ἤτταν ὁμολογουμένην ἀκολου- 25 θεῖν οἴομενοι καὶ ἀναγκαῖον σφισιν ἐσόμενον πᾶν ὅτι ἂν ἄλλο ἐπιταχθῶσιν ὑπομένειν, τῷ δὲ πολλὰ καὶ δεινὰ ἐπιθεῖν χώρας τε πορθουμένης καὶ νεότητος τῆς κρατίστης ἀπολλυμένης· περὶ φιλίας τε εἰ διαλέγοντο πρὸς τοὺς Σαβίνους, οὐδενός ὑπελάμβανον 30 τεύξεσθαι τῶν μετρίων διὰ πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα, μάλιστα δ' ὅτι ταῖς ἀνθαδείαις οὐ μετριότης γίνεται

πρὸς τὸ ἀντίπαλον ἐπὶ θρασυκαίας τραπόμενον ἀλλὰ βαρύτης.

XXXXV. Ἐν ᾧ δὲ ἀμφοτέροι ταῦτα διαλογιζόμενοι καὶ οὔτε μάχης ἄρχειν τολμῶντες οὔτε περὶ 5 φιλίας διαλεγόμενοι παρεῖλκον τὸν χρόνον, αἱ Ῥωμαίων γυναῖκες ὅσαι τοῦ Σαβίνων ἐτύγχανον οὔσαι γένους, δι' ἃς ὁ πόλεμος συνειστήκει, συνελθοῦσαι δίχα τῶν ἀνδρῶν εἰς ἓν χωρίον καὶ λόγον ἑαυταῖς δοῦσαι γνώμην ἐποιήσαντο συμβατηρίων ἄρξαι πρὸς 10 ἀμφοτέρους αὐταὶ λόγων. ἡ δὲ τοῦτο εἰσηγησαμένη τὸ βούλευμα ταῖς γυναιξὶν Ἐρσιλία μὲν ἐκαλεῖτο, γένους δ' οὐκ ἀφανοῦς ἦν ἐν Σαβίνοις. ταύτην δ' οἱ μὲν φασὶ γεγαμημένην ἦδη σὺν ταῖς ἄλλαις ἀρπασθῆναι κόραις ὡς παρθένον, οἱ δὲ τὰ πιθανώτατα γρά- 15 φοντες ἐκοῦσαν ὑπομεῖναι λέγουσι μετὰ θυγατρὸς· ἀρπασθῆναι γὰρ δὴ κἀκείνης θυγατέρα μονογενῆ. 331 ὡς δὲ ταύτην ἔσχον τὴν γνώμην αἱ γυναῖκες ἤκουσεν ἐπὶ τὸ συνέδριον καὶ τυχοῦσαι λόγου μακρὰς ἐξέτειναν δεήσεις, ἐπιτροπὴν ἀξιούσαι λαβεῖν τῆς πρὸς τοὺς 20 συγγενεῖς ἐξόδου, πολλὰς καὶ ἀγαθὰς ἐλπίδας ἔχειν λέγουσαι περὶ τοῦ συνάξειν εἰς ἓν τὰ ἔθνη καὶ ποιῆσειν φιλίαν. ὡς δὲ ταῦτ' ἤκουσαν οἱ συνεδρεύοντες τῷ βασιλεῖ σφόδρα τε ἠγάσθησαν καὶ πόρον ὡς ἐν ἀμηνάμοις πράγμασι τοῦτον ὑπέλαβον εἶναι μόνον. 25 γίνεται δὴ μετὰ τοῦτο δόγμα τοιόνδε βουλῆς· ὅσαι τοῦ Σαβίνων γένους ἦσαν ἔχουσαι τέκνα, ταύταις ἐξουσίαν εἶναι καταλιπούσαις τὰ τέκνα παρὰ τοῖς ἀνδράσι πρεσβεύειν ὡς τοὺς ὁμοεθνεῖς, ὅσαι δὲ πλειόνων παιδῶν μητέρες ἦσαν ἐπάγεσθαι μοῖραν ἐξ αὐ- 30 τῶν ὁσηνδῆτινα καὶ πράττειν ὅπως εἰς φιλίαν συνάξουσι τὰ ἔθνη. μετὰ τοῦτο ἐξήεσαν ἐσθῆτας ἔχουσαι πενθίμους, τινὲς δὲ αὐτῶν καὶ τέκνα νήπια ἐπαγό-

μεναι. ὡς δ' εἰς τὸν χάρακα τῶν Σαβίνων προῆλθον
 ὀδυρόμεναί τε καὶ προσπίπτουσαι τοῖς ἀπάντων γό-
 νασι πολὺν οἶκτον ἐκ τῶν ὀρώντων ἐκίνησαν, καὶ τὰ
 δάκρυα κατέχειν οὐδεὶς ἱκανὸς ἦν. συναχθέντος δὲ
 αὐταῖς τοῦ συνεδρίου τῶν προβούλων καὶ κελεύσαν- 5
 τος τοῦ βασιλέως ὑπὲρ ὧν ἤκουσι λέγειν ἢ τοῦ βου-
 λεύματος ἄρξασα καὶ τὴν ἡγεμονίαν ἔχουσα τῆς πρε-
 σβείας Ἐρσιλία μακρὰν καὶ συμπαθῆ διεξῆλθε δέη-
 σιν, ἀξιούσα χαρίσασθαι τὴν εἰρήνην ταῖς δεομέναις
 ὑπὲρ τῶν ἀνδρῶν, δι' ἃς ἐξενηνέχθαι τὸν πόλεμον 10
 ἀπέφαινε· ἐφ' οἷς δὲ γενήσονται δικαίους αἱ διαλύ-
 σεις, τοὺς ἡγεμόνας αὐτοὺς συνελθόντας ἐφ' ἑαυτῶν
 διομολογήσασθαι πρὸς τὸ κοινῆ συμφέρον ὀρώντας.

XXXVI. Τοιαῦτα εἰποῦσαι προῦπεσον ἅπανται
 τῶν τοῦ βασιλέως γονάτων ἅμα τοῖς τέκνοις καὶ διέ- 15
 μενον ἐρριμμένοι, ἕως ἀνέστησαν αὐτὰς ἐκ τῆς γῆς
 οἱ παρόντες ἅπαντα ποιήσειν τὰ μέτρια καὶ δυνατὰ
 ὑπισχνούμενοι. μεταστησάμενοι δὲ αὐτὰς ἐκ τοῦ
 συνεδρίου καὶ βουλευσάμενοι καθ' ἑαυτοὺς ἐκρίναν
 ποιησθαι τὰς διαλλαγάς. καὶ γίνονται τοῖς ἔθνεσιν 20
 ἐκεχειρίαι μὲν πρῶτον· ἔπειτα συνελθόντων τῶν βα-
 3 σιλέων συνθῆκαι περὶ φιλίας. ἦν δὲ τὰ συνομολο-
 γηθέντα τοῖς ἀνδράσι, περὶ ὧν τοὺς ὄρκους ἐποιή-
 σαντο, τοιαύδε· βασιλέας μὲν εἶναι Ῥωμαίων Ῥωμύλον
 καὶ Τάτιον ἰσοψήφους ὄντας καὶ τιμὰς καρπουμένους 25
 τὰς ἰσας, καλεῖσθαι δὲ τὴν μὲν πόλιν ἐπὶ τοῦ κτίσαντος
 τὸ αὐτὸ φυλάττουσαν ὄνομα Ῥώμη, καὶ ἕνα ἕκαστον
 τῶν ἐν αὐτῇ πολιτῶν Ῥωμαίων, ὡς πρότερον, τοὺς
 δὲ σύμπαντας ἐπὶ τῆς Τατίου πατρίδος κοινῆ περι-
 λαμβανομένους κλήσει Κυρίτας· πολιτεύειν δὲ τοὺς 30
 βουλομένους Σαβίνων ἐν Ῥώμῃ ἱερά τε συνευγκα-
 μένους καὶ εἰς φυλὰς καὶ φράτρας ἐπιδιαιρεθέντας.

ταῦτα ὁμόσαντες καὶ βωμοὺς ἐπὶ τοῖς ὄρκοις ἰδρυσά-
 μενοι κατὰ μέσσην μάλιστα τὴν καλουμένην ἱερὰν ὁδὸν
 συνεκεράσθησαν ἀλλήλοις. καὶ οἱ μὲν ἄλλοι τὰς ἴ-
 νάμεις ἀναλαβόντες ἡγεμόνας ἀπῆγον ἐπ' οἴκου, Τά-
 5 τιος δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ σὺν αὐτῷ τρεῖς ἄνδρες οἴκων
 τῶν διαφανεστάτων ὑπέμειναν ἐν Ῥώμῃ καὶ τιμὰς
 ἔσχον, ἃς τὸ ἀπ' αὐτῶν ἔκαρποῦτο γένος, Οὐόλοστος
 Οὐαλέριος καὶ Τάλλος Τύραννος ἐκίκλησιν καὶ τελευ-
 ταιος Μέντιος Κούρτιος, ὁ τὴν λίμνην σὺν τοῖς ὄπλοις
 10 διανηξάμενος, οἷς παρέμειναν ἑταῖροί τε καὶ συγ-
 γενεῖς καὶ πελάται, τῶν ἐπιχωρίων ἀριθμὸν οὐκ
 ἐλάττους.

XXXVII. Καταστάντων δὲ τῶν πραγμάτων
 ἔδοξε τοῖς βασιλεῦσιν, ἐπειδὴ πολλὴν ἐπίδοσιν εἰς
 15 ὄχλου πλῆθος ἢ πόλις εἰλήφει, διπλάσιον τοῦ προ-
 τέρου ποιῆσαι τὸν τῶν πατρικίων ἀριθμὸν προσκα-
 ταλέξαντας σὺν τοῖς ἐπιφανεστάτοις οἴκοις ἐκ τῶν
 ὕστερον ἐποικησάντων ἴσους τοῖς προτέροις νεω-
 τέρους, οὓς ἐκάλεσαν πατρικίους· ἐξ ὧν ἑκατὸν ἄν-
 20 δρας, οὓς αἱ φράτραι προεχειρίσαντο, τοῖς ἀρχαίοις
 βουλευταῖς προσέγραψαν. περὶ μὲν οὖν τούτων ὀλί-
 γου δεῖν πάντες οἱ συγγράψαντες τὰς Ῥωμαϊκὰς ἱστο-
 ρίας συμπεφωνήκασιν, ὀλίγοι δὲ τινες περὶ τοῦ πλῆ-
 θους τῶν προσκαταγραφέντων βουλευτῶν διαφέρου-
 25 ται. οὐ γὰρ ἑκατὸν ἀλλὰ πεντήκοντα τοὺς ἐπεισελ-
 θόντας εἰς τὴν βουλὴν ἀποφαίνουσι γενέσθαι. περὶ
 δὲ τῶν τιμῶν, ἃς ταῖς γυναιξὶν οἱ βασιλεῖς ἀπέδοσαν,
 ὅτι συνήγαγον αὐτοὺς εἰς φιλίαν, οὐχ ἅπαντες Ῥω- 33
 μαίων συγγραφεῖς συμφέρονται. τινὲς μὲν γὰρ αὐτῶν
 80 γράφουσι τὰ τε ἄλλα πολλὰ καὶ μεγάλα δωρήσασθαι
 ταῖς γυναιξὶ τοὺς ἡγεμόνας· καὶ δὴ καὶ τὰς φράτρας
 τριάκοντα οὖδας, ὥσπερ ἔφην, ἐπωνύμους τῶν γυ-

ναικῶν ποιῆσαι· τσαύτας γὰρ εἶναι γυναίκας τὰς ἐπιπρεσβευσαμένας. Οὐάρρων δὲ Τερέντιος τοῦτ' αὐτοῖς τὸ μέρος οὐχ ὁμολογεῖ καλαιτέρον τε λέγων ἐπὶ ταῖς κούριαις τεθῆναι τὰ ὀνόματα ὑπὸ τοῦ Ῥωμύλου κατὰ τὴν πρώτην τοῦ πλήθους διαίρεσιν τὰ δ μὲν ἀπ' ἀνδρῶν ληφθέντα ἡγεμόνων, τὰ δ' ἀπὸ τόπων· τὰς τ' ἐπὶ τὴν πρεσβείαν ἐξελθούσας γυναίκας οὐ τριάκοντα εἶναι φησιν, ἀλλὰ πεντακοσίας τε καὶ τριάκοντα τριῶν θεούσας οἶσται τε οὐδ' εἰκὸς εἶναι τοσοῦτων γυναικῶν τιμὴν ἀφελομένους τοὺς βασιλεῖς 10 ὀλίγαις ἐξ αὐτῶν δοῦναι μόναίς. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων οὔτε μηδένα ποιήσασθαι λόγον οὔτε πλείω γράφειν τῶν ἱκανῶν ἐφαίνεται μοι.

XXXVIII. Περὶ δὲ τῆς Κυριτῶν πόλεως, ἐξ ἧς οἱ περὶ τὸν Τάτιον ἦσαν (ἀπαιτεῖ γὰρ ἡ διήγησις καὶ 15 περὶ τούτων, οἵτινές τε καὶ ὀπόθεν ἦσαν, εἰπεῖν) τσαῦτα παρελάβομεν. ἐν τῇ Ῥεατίνων χώρα καθ' ὃν χρόνον Ἀβοριγίνες αὐτὴν κατειχον καρθένος τις ἐπιχωρία τοῦ πρώτου γένους εἰς ἱερὸν ἦλθεν Ἐνναλίου χορεύουσα· τὸν δ' Ἐννάλιον οἱ Σαβῖνοι καὶ 20 παρ' ἐκείνων Ῥωμαῖοι μαθόντες Κυρίνον ὀνομάζουσιν, οὐκ ἔχοντες εἰπεῖν τὸ ἀκριβὲς εἶτε Ἄρης ἐστὶν εἶτε δευτέρως τις ὀμοίως Ἄρει τιμὰς ἔχων. οἱ μὲν γὰρ ἐφ' ἐνὸς οἴονται θεοῦ πολεμικῶν ἀγῶνων ἡγεμόνος ἑκάτερον τῶν ὀνομάτων κατηγορεῖσθαι, οἱ δὲ κατὰ 25 δύο τάττεσθαι δαιμόνων πολεμιστῶν τὰ ὀνόματα. ἐν δὲ τοῦ θεοῦ τῷ τεμένει χορεύουσα ἡ καὶς ἐνθεος ἄφνω γίνεται καὶ καταλιποῦσα τὸν χορὸν εἰς τὸν σηκὸν εἰστρέχει τοῦ θεοῦ. ἔπειτα ἐγκύμων ἐκ τοῦ δαιμονος, ὡς ἄπασιν ἐδόκει, γενομένη τίκτει παῖδα 30 Μόδιον ὄνομα, Φαβίδιον ἐπίκλησιν, ὃς ἀνδρωθεὶς μορφὴν τε οὐ κατ' ἀνθρώπον ἀλλὰ δαιμόνιον ἴσχει,

- καὶ τὰ πολέμια πάντων γίνεται λαμπρότατος· καὶ αὐτὸν εἰσέρχεται πόθος οἰκίσαι πόλιν ἐφ' ἑαυτοῦ. συναγαγὼν δὴ χεῖρα πολλήν τῶν περὶ ἐκεῖνα τὰ χωρία οἰκούντων ἐν ὀλίγῳ πάνυ χρόνῳ κτίζει τὰς
- 5 καλουμένας Κύρεις, ὡς μὲν τινες ἱστοροῦσιν ἐπὶ τοῦ δαίμονος, ἐξ οὗ γενέσθαι ὁ λόγος αὐτὸν εἶχε, τοῦνομα τῇ πόλει θέμενος, ὡς δ' ἕτεροι γράφουσιν ἐπὶ τῆς αἰχμῆς· κύρεις γὰρ οἱ Σαβίνοι τὰς αἰχμὰς καλοῦσιν. ταῦτα μὲν οὖν Τερέντιος Οὐάρρων γράφει.
- 10 XXXXVIII. Ζηνόδοτος δ' ὁ Τροϊζήνιος συγγραφεὺς Ὀμβρικοὺς ἔθνος ἀνθυγενὲς ἱστορεῖ τὸ μὲν πρῶτον οἰκῆσαι περὶ τὴν καλουμένην Ῥεατίνην· ἐκεῖθεν δὲ ὑπὸ Πελασγῶν ἐξελαθέντας εἰς ταύτην ἀφικέσθαι τὴν γῆν ἐνθα νῦν οἰκοῦσι καὶ μεταβαλόντας
- 15 ἅμα τῷ τόπῳ τοῦνομα Σαβίνους ἐξ Ὀμβρικῶν προσαγορευθῆναι. Κάτων δὲ Πόρκιος τὸ μὲν ὄνομα τῷ Σαβίνων ἔθνει τεθῆναι φησιν ἐπὶ Σάβον τοῦ Σάγκου δαίμονος ἐπιχωρίου, τοῦτον δὲ τὸν Σάγκον ὑπό τινων πίστιον καλεῖσθαι Δία. πρώτην δ' αὐτῶν οἰκησιν
- 20 ἀποφαίνει γενέσθαι κώμην τινα καλουμένην Τεστρουῦναν ἀγχοῦ πόλεως Ἀμιτέρνης κειμένην, ἐξ ἧς ὄρμηθέντας τότε Σαβίνους εἰς τὴν Ῥεατίνην ἐμβαλεῖν Ἀβοριγίνων αὐτὴν κατοικούντων καὶ πόλιν αὐτῶν τὴν ἐπιφανεστάτην Κοτυλλίας πολέμῳ χειρωσαμένους κατασχεῖν. ἐκ δὲ τῆς Ῥεατίνης ἀποικίας ἀποστελλαντας ἄλλας τε πόλεις κτίσαι πολλὰς, ἐν αἷς οἰκεῖν ἀτειχίστοις, καὶ δὴ καὶ τὰς πρόσαγορευόμενας Κύρεις· χώραν δὲ κατασχεῖν τῆς μὲν Ἀδριανῆς θαλάττης ἀπέχουσιν ἀμφὶ τοὺς ὄγδοήκοντα καὶ δια-
- 30 κοσίους σταδίους, τῆς δὲ Τυρρηνικῆς τετταράκοντα πρὸς διακοσίους· μῆκος δὲ αὐτῆς εἶναι φησιν ὀλίγον μείον σταδίων χιλίων. ἔστι δὲ τις καὶ ἄλλος ὑπὲρ τῶν

Σαβίνων ἐν ἱστορίαις ἐπιχωρίοις λεγόμενος λόγος, ὡς
 Λακεδαιμονίων ἐποικησάντων αὐτοῖς καθ' ὃν χρόνον
 ἐπιτροπεύων Εὐνομον τὸν ἀδελφιδοῦν Λυκοῦργος
 40 ἔθετο τῇ Σπάρτῃ τοὺς νόμους. ἀχθομένους γάρ τινας
 τῇ σκληρότητι τῆς νομοθεσίας καὶ διαστάντας ἀπὸ 5
 τῶν ἐτέρων οἴχεσθαι τὸ παράπαν ἐκ τῆς πόλεως·
 ἔπειτα διὰ πελάγους πολλοῦ φερομένους εὔξασθαι
 τοῖς θεοῖς (πόδον γάρ τινα ὑπελθεῖν αὐτοὺς ὅποι-
 αςδῆποτε γῆς) εἰς ἣν ἂν ἔλθωσι πρώτην, ἐν ταύτῃ
 κατοικήσειν. καταχθέντας δὲ τῆς Ἰταλίας περὶ τὰ 10
 καλούμενα Πωμεντῖνα πεδία τό τε χωρίον, ἐν ᾧ πρῶ-
 τον ὠρμίσαντο, Φορωνίαν ἀπὸ τῆς πελαγίου φορή-
 σεως ὀνομάσαι καὶ θεᾶς ἱερὸν ἰδρύσασθαι Φορωνίας,
 ἣ τὰς εὐχὰς ἔθεντο· ἦν νῦν ἐνὸς ἀλλαγῆ γράμματος
 Φερωνίαν καλοῦσιν. ἐκεῖθεν δ' ὀρμηθέντας αὐτῶν 15
 τινας συνοίκους τοῖς Σαβίνοις γενέσθαι· καὶ διὰ
 τοῦτο πολλὰ τῶν νομίμων εἶναι Σαβίνων Λακωνικὰ,
 μάλιστα δὲ τὸ φιλοπόλεμόν τε καὶ τὸ λιτοδίαιτον καὶ
 παρὰ πάντα τὰ ἔργα τοῦ βίου σκληρόν. ὑπὲρ μὲν δὲ
 τοῦ Σαβίνων γένους ταῦθ' ἱκανά. 20

L. Οἱ δὲ περὶ τὸν Ῥωμύλον καὶ Τάτιον τὴν τε
 πόλιν εὐθύς ἐποίουν μείζονα προσθέντες ἐτέρους
 41 αὐτῇ δύο λόφους, τὸν τε Κυρίλιον κληθέντα καὶ τὸν
 Καίλιον, καὶ διελόμενοι τὰς οἰκήσεις χωρὶς ἀλλήλων
 δίαιταν ἐν τοῖς ἰδίοις ἐκάτεροι χωρίοις ἐποιοῦντο, 25
 Ῥωμύλος μὲν τὸ Παλατίον κατέχων καὶ τὸ Καίλιον
 ὄρος· ἔστι δὲ τῷ Παλατίῳ προσεχές· Τάτιος δὲ τὸν
 Καπιτώλιον, ὄνπερ ἐξ ἀρχῆς κατέσχε, καὶ τὸν Κυρί-
 νιον ὄχθου. τὸ δ' ὑποκείμενον τῷ Καπιτωλίῳ πεδίον
 ἐκκόψαντες τὴν ἐν αὐτῷ πεφυκυῖαν ὕλην καὶ τῆς 30
 λίμνης, ἣ δὲ διὰ τὸ κοῖλον εἶναι τὸ χωρίον ἐπλήθυσεν
 τοῖς κατιοῦσιν ἐκ τῶν ὄρων νάμασι, τὰ πολλὰ χῶσαν-

τες ἀγορὰν αὐτόθι κατεστήσαντο, ἧ καὶ νῦν ἐτι
 χρώμενοι Ῥωμαῖοι διατελοῦσι, καὶ τὰς συνόδους ἐν-
 ταῦθα ἐποιοῦντο ἐν Ἡφαίστῳ χρηματίζοντες ἰερῶ
 μικρὸν ὑπερανεστηκότι τῆς ἀγορᾶς. ἰερά τε ἰδρῦσαντο
 5 καὶ βωμοὺς καθιέρωσαν οἷς ἠϋξάντο κατὰ τὰς μάχας
 θεοῖς, Ῥωμύλος μὲν ὀρθωσίῳ Διὶ παρὰ ταῖς καλου- 342
 μέναις Μυκωνίσι πύλαις, αἱ φέρουσιν εἰς τὸ Παλά-
 τιον ἐκ τῆς ἰερᾶς ὁδοῦ, ὅτι τὴν στρατιὰν αὐτοῦ φυ-
 γοῦσαν ἐποίησεν ὁ θεὸς ὑπακούσας ταῖς εὐχαῖς στῆναί
 10 τε καὶ πρὸς ἀλκὴν τραπέσθαι· Τάτιος δὲ Ἠλίῳ τε καὶ
 Σελήνῃ καὶ Κρόνῳ καὶ Ῥέα, πρὸς δὲ τούτοις Ἔστια
 καὶ Ἡφαίστῳ καὶ Ἀρτέμιδι καὶ Ἐνναλίῳ καὶ ἄλλοις
 θεοῖς, ὧν χαλεπὸν ἐξείκειν Ἑλλάδι γλώττῃ τὰ ὀνό-
 ματα, ἐν ἀπάσαις τε ταῖς κούριαις Ἡρᾷ τραπέζας
 15 ἔθετο κυριτίδι λεγομένῃ, αἱ καὶ εἰς τὸδε χρόνον κεν-
 ται. ἔτη μὲν οὖν πέντε συνεβασίλευσαν ἀλλήλοις
 ὑπὲρ οὐδενὸς διαφερόμενοι χρήματος, ἐν οἷς κοινήν 343
 πρᾶξιν ἀπεδείξαντο τὴν ἐπὶ Καμερίνους στρατείαν.
 ληστήρια γὰρ ἐκπέμποντες οἱ Καμερίνοι καὶ πολλὰ
 20 τὴν χώραν αὐτῶν κακοῦντες οὐ συνέβαινον ἐπὶ δί-
 κην πολλάκις ὑπ' αὐτῶν καλούμενοι· οὓς ἐκ παρα-
 τάξεώς τε νικήσαντες (ἐχώρησαν γὰρ αὐτοῖς ὁμόσε) καὶ
 μετὰ ταῦτα ἐκ τειχομαχίας κατὰ κράτος ἐλόντες ὄπλα
 μὲν ἀφείλοντο καὶ χώρας ἐξημίωσαν τῇ τρίτῃ μερίδι·
 25 **** ἦν λυμαιομένων τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐπεξελθόν-
 τες καὶ τροπωσάμενοι αὐτούς, τὰ μὲν αὐτῶν ἅπαντα
 τοῖς σφετέροις πολίταις διείλον, αὐτούς δὲ τοὺς ἀν-
 θρώπους ὅποσοι ἐβούλοντο ἐν Ῥώμῃ κατοικεῖν εἰ-
 σαν. ἐγένοντο δ' ὡς τετρακισχίλιοι, οὓς ταῖς φράτραις
 30 ἐπεμέρισαν, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἀποικίαν Ῥωμαίων
 ἐποίησαν. ἦν δὲ Ἀλβανῶν ἀποικησις ἡ Καμερία
 πολλοῖς χρόνοις ἀποσταλεῖσα πρότερον τῆς Ῥώμης·

τὸ δ' ἀρχαίου Ἀβοριγίνων οἰκησις ἐν ταῖς πάνυ ἐπιφανῆς.

LI. Ἐνιαυτῷ δὲ ἕκτῳ περιίσταται πάλιν εἰς ἓνα τὸν Ῥωμύλον ἢ τῆς πόλεως ἀρχὴ Τατίου τελευτήσαντος ἐξ ἐπιβουλῆς, ἣν συνέστησαν ἐπ' αὐτῷ Λαβινια- 5 τῶν οἱ κορυφαϊότατοι συμφρονήσαντες ἀπὸ τοιαύτης αἰτίας· τῶν ἐταίρων τινὲς τοῦ Τατίου ληστήριον ἐξαγαρόντες εἰς τὴν Λαβινιατῶν χώραν χρήματά τε αὐτῶν ἤρπασαν πολλὰ καὶ βοσκημάτων ἀπήλασαν ἀγέλας, τῶν δ' ἐπιβοηθούντων οὓς μὲν ἀπέκτειναν, οὓς 10 δ' ἐτραυμάτισαν. ἀφικομένης δὲ πρεσβείας παρὰ τῶν ἡδικημένων καὶ τὰ δίκαια ἀπαιτούσης ὁ μὲν Ῥωμύλος ἐδικαίωσε παραδοῦναι τοὺς δράσαντας τοῖς ἀδικηθεῖσιν ἀπάγειν, ὁ δὲ Τάτιος τῶν ἐταίρων περιεχόμενος οὐκ ἤξιον πρὸ δίκης τινὰς ὑπ' ἐχθρῶν ἀπά- 15 γεσθαι καὶ ταῦτα πολλὰς ὄντας ὑπὸ ξένων· δικάζεσθαι δ' αὐτοῖς ἐκέλευε τοὺς ἡδικῆσθαι λέγοντας εἰς Ῥώμην ἀφικομένους. οἱ μὲν δὴ πρέσβεις οὐδὲν εὐρόμενοι τῶν δικαίων ἀγανακτοῦντες ἀπήεσαν, ἀκολουθήσαντες δ' αὐτοῖς τῶν Σαβίνων τινὲς ὑπ' ὀργῆς, 20 ἐσκηνωμένοις παρὰ τὴν ὁδόν (ἐσπέφα γὰρ αὐτοὺς κατέλαβεν) ἐπιτίθενται καθεύδουσι καὶ τὰ τε χρήματ' αὐτοὺς ἀφαιροῦνται καὶ ὀπίσους ἐν ταῖς κοίταις ἔτι κατέλαβον ἀποσφάττουσιν, ὅσοις δὲ ταχεῖα τῆς ἐπιβουλῆς αὐτῶν αἰσθησις ἐγένετο καὶ τοῦ διαφυγεῖν 25 δύνάμεις εἰς τὴν πόλιν ἀφικνοῦνται. μετὰ τοῦτο ἕκ τε Λαβινίου πρέσβεις ἀφικόμενοι καὶ ἐξ ἄλλων πόλεων συχρῶν κατηγοροῦν τῆς παρανομίας καὶ πόλεμον παρήγγελλον εἰ μὴ τεύξονται τῆς δίκης.

LII. Ῥωμύλῳ μὲν οὖν δεινὸν, ὡσπερ ἦν, τὸ περὶ 30 τοὺς πρεσβευτὰς ἐφαίνετο πάθος καὶ ταχεῖας ἀφοσιώσεως δεόμενον, ὡς ἱεροῦ καταλυομένου νόμου. καὶ

οὐδὲν ἔτι διαμελλήσας, ὡς εἶδεν ὀλιγοροῦντα τὸν
 Τάτιον αὐτὸς συνέλαβε τοὺς ἐνόχους τῷ ἄγρει καὶ
 δῆσας παρέδωκε τοῖς πρεσβευταῖς ἀπάγειν. Τατίῳ δὲ
 θυμὸς τε εἰσέρχεται τῆς ὕβρεως, ἣν ὑπὸ τοῦ συνάρ-
 5 χοντος ἠτιᾶτο ὑβρίσθαι κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀν-
 δρῶν, καὶ οἶκτος τῶν ἀπαγομένων (ἣν γὰρ καὶ συγ-
 γενής τις αὐτοῦ τῷ ἄγρει ἐνοχος) καὶ ἀντίκα τοὺς
 στρατιώτας ἀναλαβὼν ἐβροῆθει διὰ τάχους ἐν ὁδῷ
 τε ὄντας τοὺς πρέσβεις καταλαβὼν ἀφείλετο τοὺς
 10 ἀπαγομένους. χρόνου δὲ οὐ πολλοῦ διελθόντος, ὡς
 μὲν τινες φασιν, ἅμα Ῥωμύλῳ παραγεθόμενος εἰς τὸ
 Λαβίνιον ἔνεκα θυσίας, ἣν ἔδει τοῖς πατρώοις θεοῖς
 ὑπὲρ τῆς πόλεως θῦσαι τοὺς βασιλεῖς, συστάντων ἐπ’
 αὐτὸν τῶν ἐταίρων τε καὶ γένει προσηκόντων τοῖς
 15 ἀνηρημένοις πρέσβεσιν ἐπὶ τῶν βωμῶν ταῖς μαγειρι-
 καῖς σφαγίσι καὶ τοῖς βουπόροις ὕβελος παιόμενος
 ἀποθνήσκει. ὡς δ’ οἱ περὶ Λικίνιον γράφουσιν οὐ
 μετὰ Ῥωμύλου παραγενόμενος οὐδὲ χάριν ἱερῶν,
 ἀλλὰ μόνος ὡς πείσων τοὺς ἀδικηθέντας ἀφείναι τοῖς
 20 δεδρακόσι τὴν ὀργὴν, ἀγανακτήσαντος τοῦ πλήθους
 ἐπὶ τῷ μὴ παραδίδοσθαι σφισι τοὺς ἄνδρας, ὡς ὃ τε
 Ῥωμύλος ἐδικαίωσε καὶ ἡ τῶν Ῥωμαίων ἔκρινε βουλή,
 καὶ τῶν προσηκόντων τοῖς τεθνεῶσι κατὰ πλήθος
 ὀρμησάντων ἐπ’ αὐτὸν, ἀδύνατος ὢν ἔτι διαφυγεῖν
 25 τὴν ἐκ χειρὸς δίκην καταλευσθεὶς ὑπ’ αὐτῶν ἀπο-
 θνήσκει. Τάτιος μὲν οὖν τοιαύτης τελευτῆς ἔτυχε
 τρία μὲν ἔτη πολεμήσας Ῥωμύλῳ, πέντε δὲ συνάρξας,
 θάπτεται δ’ εἰς Ῥώμην κομισθεὶς ἐντίμῳ ταφῇ καὶ
 χοᾶς αὐτῷ καθ’ ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἡ πόλις ἐπιτελεῖ
 30 δημοσίᾳ.

LIII. Ῥωμύλος δὲ μόνος ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τὸ δεύ-
 τερον καταστάς τό τε ἄγρος ἀφοσιοῦται τὸ περὶ τοὺς

πρέσβεις γενόμενον προειπὼν τοῖς ἐργασαμένοις τὸ
 μύσος ὕδατος εἰργεσθαι καὶ πυρός (ἐπεφεύγεσαν γὰρ
 ἐκ τῆς πόλεως ἅπαντες ἅμα τῷ τὸν Τάτιον ἀποθα-
 νεῖν) καὶ τῶν Λαβινιατῶν τοὺς συστάντας ἐπὶ τὸν
 Τάτιον δικαστηρίῳ παραδούς ἐκδοθέντας ὑπὸ τῆς 5
 πόλεως, ἐπειδὴ δικαιοτέρα ἐδόκουν λέγειν τὰ βίαια
 τιμωρησάμενοι τοῖς βιαίοις, ἀπέλυσε τῆς αἰτίας. ταῦτα
 διαπραξάμενος ἐπὶ τὴν Φιδθηναίων ἐστράτευσε πόλιν
 ἀπὸ τετταράκοντα σταδίων τῆς Ῥώμης κειμένην, με-
 γάλην τε καὶ πολυάνθρωπον οὖσαν τότε. ἀγομένης 10
 γὰρ εἰς τὴν Ῥώμην ἀγορᾶς ἐν σκάφαις ποταμηγοῖς,
 ἦν Κρουστομερίνοι πιεζομένοις ὑπὸ λιμοῦ Ῥωμαίοις
 ἀπέστειλαν, ὡσάμενοι κατὰ πλῆθος ἐπὶ τὰς σκάφας
 οἱ Φιδθηναῖοι τὴν τε ἀγορὰν διήρπασαν καὶ τῶν ἀν- 15
 θρώπων τινὰς τῶν ἐπιβοηθούντων ἀπέκτειναν αἰ-
 τούμενοί τε δίκας οὐχ ὑπέιχον. ἐφ' οἷς ἀγανακτῶν
 ὁ Ῥωμύλος ἐνέβαλεν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν πολλῇ
 στρατιᾷ καὶ γενόμενος ἀφθόνου λείας ἐγκρατῆς ἀπά-
 γειν μὲν παρεσκευάζετο τὴν δύναμιν, ἐπεξελθόντων
 δὲ τῶν Φιδθηναίων συνάπτει πρὸς αὐτοὺς μάχην. 20
 καρτεροῦ δὲ ἀγῶνος γενομένου καὶ πολλῶν πεσόντων
 ἀφ' ἑκατέρων ἠσσηθέντες οἱ Φιδθηναῖοι τρέπονται
 πρὸς φυγὴν, ὁ δ' ἐκ ποδὸς συνακολουθῶν αὐτοῖς
 συνεισπίπτει τοῖς φεύγουσιν εἰς τὸ τεῖχος. ἀλούσης
 δὲ τῆς πόλεως ἐξ ἐφόδου τιμωρησάμενος ἐξ αὐτῶν 25
 ὀλίγους καὶ φυλακὴν ἐν τῇ πόλει τριακοσίων ἀνδρῶν
 καταλιπὼν τῆς τε χώρας μοῖραν ἀποτεμόμενος, ἦν
 τοῖς σφετέροις διελλεν, ἀποικίαν ἐποίησε Ῥωμαίων καὶ
 ταύτην τὴν πόλιν. ἦν δὲ Ἀλβανῶν ἀπόκτισις κατὰ
 τὸν αὐτὸν οἰκισθεῖσα Νωμεντῶ τε καὶ Κρουστομερεῖα 30
 χρόνον τριῶν ἀδελφῶν τῆς ἀποικίας ἠγῆσαμένων,
 ὧν ὁ πρεσβύτατος τὴν Φιδήνην ἐκτίσεν.

LIII. Μετὰ τοῦτον τὸν πόλεμον ἐπὶ Καμαρίνους ἐστράτευσεν ἐπιτιθεμένους τοῖς παρὰ σφίσιν ἐποίκοις, καθ' ὃν χρόνον ἔκαμνεν ἡ Ῥωμαίων πόλις ὑπὸ νόσου λοιμικῆς· ἢ δὴ μάλιστα ἐπαρθέντες οἱ Καμαρίνοι καὶ νομίσαντες ἄρδην τὸ Ῥωμαίων διαφθορήσθαι γένος ὑπὸ τῆς συμφορᾶς τοὺς μὲν ἀπέκτειναν τῶν ἐποίκων, τοὺς δ' ἐξέβαλον. ἀνθ' ὧν τιμωρούμενος αὐτοὺς ὁ Ῥωμύλος, ἐπειδὴ τὸ δεύτερον ἐκράτησε τῆς πόλεως, τοὺς μὲν αἰτίους τῆς ἀποστάσεως ἀπέκτεινε, τοῖς δὲ στρατιώταις διαρπάσαι τὴν πόλιν ἐφῆκε, τῆς τε χώρας τὴν ἡμίσειαν ἀποτεμόμενος ἕξω τῆς πρότερον τοῖς κληρούχοις δοθείσης καὶ φρουρὰν ἀξιόχρεων καταλιπὼν, ὡς μηδὲν ἔτι παρακινῆσαι τοὺς ἔνδον, ἀπῆγε τὴν δύναμιν. ἐκ ταύτης τῆς στρατείας καὶ δεύτερον θρίαμβον κατήγαγε καὶ ἀπὸ τῶν λαφύρων τέθριππον χαλκοῦν ἀνέθηκε τῷ Ἡφαίστῳ καὶ παρ' αὐτῷ τὴν ἰδίαν ἔστησεν εἰκόνα ἐπιγράψας Ἑλληνικοῖς γράμμασι τὰς ἑαυτοῦ πράξεις. τρίτος αὐτῷ συνέστη πόλεμος πρὸς ἔθνη Τυρρηνικοῦ τὴν αὐτῷ συνέστη πόλεμος πρὸς ἔθνη Τυρρηνικοῦ τὴν
 20 μεγίστην ἰσχὺν ἔχουσαν τότε πόλιν, ἣ καλεῖται μὲν Οὐιοί, ἀπέχει δὲ τῆς Ῥώμης ἀμφὶ τοὺς ἑκατὸν σταδίους, κεῖται δ' ἐφ' ὑψηλοῦ σκοπέλου καὶ περιρρωγος μέγεθος ἔχουσα ὅσον Ἀθῆναι. ἐποίησαντο δ' οἱ Οὐιεντανοὶ τοῦ πολέμου πρόφασιν τὴν τῆς Φιδήνης
 25 ἄλωσιν καὶ πρέσβεις ἀποστείλαντες ἐκέλευον Ῥωμαίοις ἐξάγειν ἐκ τῆς πόλεως τὴν φρουρὰν καὶ τὴν χώραν, ἣν κατειχον ἀφελόμενοι τοὺς Φιδηναίους, ἀποδιδόναι τοῖς ἕξ ἀρχῆς κυρίοις. ὡς δ' οὐκ ἔπειθον ἐλάσαντες πολλῇ στρατιᾷ πλησίον τῆς Φιδήνης ἐν
 30 ἀπόπτῳ τίθενται τὸν χάρακα. προεγνωκῶς δὲ αὐτῶν τὴν ἐξοδὸν ὁ Ῥωμύλος ἐξεληλύθει τὴν κρατίστην δύναμιν ἔχων καὶ ἦν ἐν τῇ πόλει τῶν Φιδηναίων

¹ εὐτρεπής. ἐπεὶ δ' ἔτοιμα τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα ἦν, ἀμφοτέρωθεν προελθόντες εἰς τὸ πεδῖον ἐμάχοντο καὶ διέμειναν ἄχρι πολλῆς ὥρας ἐκθύμως ἀγωνιζόμενοι, ἕως ἢ νῦξ ἐπιλαβοῦσα διέκρινεν αὐτοὺς ἴσους κατὰ τὸν ἀγῶνα γενομένους. καὶ ταύτην μὲν τὴν μάχην οὕτως ⁵ ἠγωνίσαντο·

LV. ἑτέρας δὲ μάχης μετ' οὐ πολὺ γενομένης, ἐνίκων οἱ Ῥωμαῖοι σοφίᾳ τοῦ ἡγεμόνος ὄρος τι καταλαβομένου νύκτωρ οὐ πολὺν τοῦ στρατοπέδου τῶν πολεμίων τόπον ἀπέχον καὶ λοχίσαντος ἐν αὐτῷ τὴν ¹⁰ ἀκμαιοτάτην τῶν ὕστερον ἀφικομένων ἐκ τῆς πόλεως ἰππέων τε καὶ πεζῶν δύναμιν. συνελθόντων δ' εἰς τὸ πεδῖον ἀμφοτέρων καὶ τὸν αὐτὸν ἀγωνιζομένων τρόπον, ἐπειδὴ τὸ σύνθημα ὁ Ῥωμύλος ἤρε τοῖς ἐπὶ τοῦ ὄρους, ἀλαλάξαντες οἱ λοχῶντες ἔθρου ἐπὶ τοὺς ¹⁵ Οὐιεντανοὺς ἐκ τῶν κατόπιν καὶ προσπεσόντες ἀνθρώποις μεμοχθηκόσιν αὐτοὶ ἀκμηῆτες ὄντες οὐ σὺν πολλῷ τρέπουσι χρόνῳ. τῶν δ' ὀλίγοι μὲν τινες ἀποθνήσκουσι κατὰ τὴν μάχην, οἱ δὲ πλείους εἰς τὸν ² Τέβεριν ποταμόν (ῥεῖ δὲ παρὰ τὴν Φιδήνην) ῥίψαν- ²⁰ τες ἑαυτοὺς, ὡς διανηξόμενοι τὸ ῥεῦμα, διεφθάρσαν. τραυματῖαι γὰρ ὄντες καὶ βαρεῖς ὑπὸ κόπου ἀδύνατοι ἐγένοντο διανήξασθαι· οἱ δὲ καὶ ἀπειρία τοῦ νεῖν, οὐ προϊδόντες, ὑπὸ τοῦ δεινοῦ τὴν γνώμην ἐπιταραχθέντες ἐν ταῖς δίναις ἀπώλλυντο. εἰ μὲν ²⁵ οὖν συνέγνωσαν ἑαυτοῖς Οὐιεντανοὶ κακῶς τὰ πρῶτα βεβουλευμένοι καὶ τὸ λοιπὸν ἦγον ἡσυχίαν οὐδενὸς ἂν ἔτι μείζονος ἀπέλαυσαν κακοῦ, νῦν δὲ ἀναμαχεσθαί τε τὰ πρότερα σφάλματα ἐλπίσαντες καὶ εἰ μείζονοι παρασκευῇ ἐπιβάλοιεν, ῥαδίως ἐπικρατήσειν ³⁰ οἰόμενοι τῷ πολέμῳ, πολλῇ στρατιᾷ τῇ τε ἐξ' αὐτῆς τῆς πόλεως καταγραφείσῃ καὶ ἐκ τῶν ὁμοειδῶν κατὰ

φιλιαν παραγενομένη τὸ δεύτερον ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους
 ἐλαύνουσι· καὶ γίνεται πάλιν αὐτῶν μάχη καρτερὰ
 τῆς Φιδήνης πλησίον, ἣν ἐνίκων Ῥωμαῖοι πολλοὺς
 μὲν ἀποκτείναντες τῶν Οὐιεντανῶν, ἔτι δὲ πλείους
 5 αἰχμαλώτους λαβόντες. ἐάλω δὲ καὶ ὁ χάραξ αὐτῶν
 μεστὸς ὦν χρημάτων τε καὶ ὄπλων καὶ ἀνδραπόδων,
 καὶ σκάφαι ποταμηγοὶ γέμουσαι πολλῆς ἀγορᾶς ἐλή- 35
 φθησαν, ἐν αἷς ὁ τῶν αἰχμαλώτων ὄχλος εἰς τὴν Ῥώ-
 μην κατήγετο διὰ τοῦ ποταμοῦ. οὗτος ἦχθη τρίτος
 10 ὑπὸ Ῥωμύλου θρίαμβος μακρῶ τῶν προτέρων ἐκ-
 πρεπέστερος. καὶ μετ' οὐ πολὺ Οὐιεντανῶν πρεσβείας
 ἀφικομένης περὶ διαλύσεως τοῦ πολέμου καὶ συγγνώ-
 μην τῶν ἀμαρτημάτων ἀξιούσης λαβεῖν δίκας ὁ
 Ῥωμύλος αὐτοῖς ἐπιτίθησι τάςδε· χώραν τε παραδοῦ-
 15 ναι Ῥωμαίοις τὴν προσεχῆ τῷ Τεβέρει, τοὺς καλου-
 μένους Ἐπιτὰ πάγους, καὶ τῶν ἄλῶν ἀποστῆναι τῶν
 παρὰ ταῖς ἐκβολαῖς τοῦ ποταμοῦ, τοῦ δὲ μηδὲν ἔτι
 νεωτερίσαι τὸ πιστὸν παρασχεῖν ὄμηρα πεντήκοντα
 ἀγαρόντας. ὑπομεινάντων δὲ Οὐιεντανῶν ἅπαντα
 20 ταῦτα σπονδὰς ποιησάμενος πρὸς αὐτοὺς εἰς ἑκατὸν
 ἔτη στήλαις ἐνεχάραξε τὰς ὁμολογίας. τῶν δ' αἰχμα-
 λῶτων τοὺς μὲν ἀπιέναι βουλομένους ἀφῆκεν ἄνευ
 λύτρων, τοὺς δ' αὐτοῦ μένειν προαιρουμένους πολλῶ
 πλείους ὄντας τῶν ἐτέρων πολίτας ποιησάμενος ταῖς 35
 25 φράτραις ἐπιδιείλε καὶ κλήρους αὐτοῖς προσένειμε
 τοὺς ἐπὶ τὰδε τοῦ Τεβέρους.

LVI. Οὗτοι συνέστησαν οἱ πόλεμοι Ῥωμύλῳ λό-
 γου καὶ μνήμης ἄξιοι. τοῦ δὲ μηδὲν ἔτι τῶν πλησίον
 ἔθνων ὑπαγαγέσθαι ταχεῖα ἢ τελευτῆ τοῦ βίου συμ-
 30 βᾶσα ἔτι ἀκμάζοντι αὐτῶ τὰ πολέμια πράττειν ἐν αἰτία
 γενέσθαι ἔδοξε· περὶ ἧς πολλοὶ παραδέδονται λόγοι
 καὶ διάφοροι. οἱ μὲν οὖν μυθωδέστερα τὰ περὶ αὐτοῦ

ποιούντες ἐκκλησιάζοντά φασιν αὐτὸν ἐπὶ στρατο-
 πέδου ζόφου κατασκήψαντος ἐξ αἰθρίας καὶ χειμῶνος
 μεγάλου καταρραγέντος ἀφανῆ γενέσθαι καὶ πεπι-
 στεύκασιν ὑπὸ τοῦ πατρὸς Ἄρεος τὸν ἄνδρα ἀνηρά-
 σθαι· οἱ δὲ τὰ πιθανώτατα γράφοντες πρὸς τῶν ἰδίων 5
 πολιτῶν λέγουσιν αὐτὸν ἀποθανεῖν. αἰτίαν δὲ τῆς
 ἀναιρέσεως αὐτοῦ φέρουσι τὴν τε ἄφεςιν τῶν ὀμή-
 ρων, οὓς παρὰ Οὐιεντανῶν ἔλαβεν, ἄνευ κοινῆς
 γνώμης γενομένην παρὰ τὸ εἰωθὸς, καὶ τὸ μηκέτι τὸν
 αὐτὸν προσφέρεσθαι τρόπον τοῖς ἀρχαιοτάτοις πολί- 10
 ταις καὶ τοῖς προσγράφοις, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐν τιμῇ
 15 πλείονι ἄγειν, τῶν δ' ἐπεισαχθέντων ὑπερορᾶν, τό-
 τε ὡμὸν αὐτοῦ περὶ τὰς τιμωρίας τῶν ἐξαμαρτα-
 νόντων καὶ αὐθάδες, (Ῥωμαίων γὰρ τινὰς ἐπὶ ληστεία
 τῶν πλησιοχώρων κατηγορηθέντας οὔτε ἀφανεῖς ἄν- 15
 δρας οὔτε ὀλίγους ἐκέλευσεν ὥσαι κατὰ τοῦ κρημνοῦ
 τὴν δίκην αὐτὸς μόνος δικάσας) μάλιστα δὲ ὅτι βαρὺς
 ἦδη καὶ αὐθάδης εἶναι ἐδόκει καὶ τὴν ἀρχὴν οὐκέτι
 βασιλικῶς ἀλλὰ τυραννικώτερον ἐξάγειν. διὰ ταύτας
 δὴ λέγουσι τὰς αἰτίας συστάντας ἐπ' αὐτῷ τοὺς πα- 20
 τρικίους βουλευῆσαι τὸν φόνον, πρᾶξαι δὲ τὸ ἔργον ἐν
 τῷ βουλευτηρίῳ καὶ διελόντας τὸ σῶμα κατὰ μέρη
 χάριν τοῦ μὴ φανῆναι τὸν νεκρὸν ἐξελεθεῖν κρύπτον-
 τας ὑπὸ ταῖς περιβολαῖς ὅσον ἕκαστος εἶχεν αὐτοῦ
 μέρος καὶ μετὰ τοῦτο γῆ κρύψαι κατὰ τὸ ἀφανές. οἱ 25
 δ' ἐκκλησιάζοντα μὲν αὐτόν φασιν ὑπὸ τῶν νεοπολι-
 τῶν Ῥωμαίων ἀναιρεθῆναι, ἐπιχειρῆσαι δ' αὐτοὺς
 τῷ φόνῳ καθ' ὃν χρόνον ἢ ζάλη καὶ τὸ σκότος ἐγένετο
 56 διασκεδασθέντος ἐκ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου καὶ
 μονωθέντος τῆς φυλακῆς τοῦ ἡγεμόνος. διὰ τοῦτο 30
 γοῦν φασὶ τὴν ἡμέραν ἐν ἣ τὸ πάθος ἐγένετο τῆς
 τροπῆς τοῦ πλήθους ἐπάνυμον εἶναι καὶ μέχρι τῶν

καθ' ἡμᾶς χρόνων ὄχλου φυγὴν καλεῖσθαι. ἔοικε δ' οὐ μικρὰν ἀφορμὴν παρέχειν τοῖς θεοποιούσι τὰ θνητὰ καὶ εἰς οὐρανὸν ἀναβιβάξουσιν τὰς ψυχὰς τῶν ἐπιφανῶν τὰ συμβάντα ἐκ τοῦ θεοῦ περὶ τὴν σύγκρισιν
 5 τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου καὶ τὴν διάκρισιν. ἐν τε γὰρ τῷ βιασμῷ τῆς μητρὸς αὐτοῦ εἶδ' ὑπ' ἀνθρώπων τινὸς εἶδ' ὑπὸ θεοῦ γενομένῳ τὸν ἥλιον ἐκλιπεῖν φασιν ὄλον καὶ σκότος παντελῶς ὥσπερ ἐν νυκτὶ τὴν γῆν κατασχεῖν ἐν τε τῇ τελευτῇ αὐτοῦ ταῦτ' συμβῆναι
 10 λέγουσι πάθος. ὁ μὲν δὴ κτίσας τὴν Ῥώμην καὶ πρῶτος ἀποδειχθεὶς ὑπ' αὐτῆς βασιλεὺς Ῥωμύλος τοιαύτης λέγεται τελευτῆς τυχεῖν, οὐδεμίαν ἐξ αὐτοῦ γενεὰν καταλιπὼν, ἐπτά μὲν ἔτη καὶ τριάκοντα βασιλεύσας, πεντηκοστὸν δὲ καὶ πέμπτον ἔτος ἔχων ἀπὸ
 15 γενεᾶς. νέος γὰρ δὴ παντάπασιν ἔτυχε τῆς ἡγεμονίας ὀκτωκαιδεκαέτης, ὡς ἅπαντες ὁμολογοῦσιν οἱ τὰς περὶ αὐτοῦ συγγράψαντες ἱστορίας.

LVII. Τῷ δ' ἐξῆς ἐνιαυτῷ βασιλεὺς μὲν οὐδεὶς ἀπεδείχθη Ῥωμαίων, ἀρχὴ δέ τις, ἣν καλοῦσιν μεσο-
 20 βασίλειον, ἐπεμελεῖτο τῶν κοινῶν τοιόνδε τινα τρόπον ἀποδεικνυμένη· τῶν πατρικίων οἱ καταγραφέντες εἰς τὴν βουλὴν ὑπὸ Ῥωμύλου διακόσιοι τὸν ἀριθμὸν ὄντες, ὥσπερ ἔφην, διενεμήθησαν εἰς δεκάδας· ἔπειτα διακληρωσάμενοι τοῖς λαχοῦσι δέκα πρώτοις
 25 ἀπέδωκαν ἄρχειν τῆς πόλεως τὴν αὐτοκράτορα ἀρχὴν. ἐκεῖνοι δ' οὐχ ἅμα πάντες ἐβασίλευον, ἀλλ' ἐκ διαδοχῆς ἡμέρας πέντε ἕκαστος, ἐν αἷς τὰς τε ῥάβδους εἶχε καὶ τὰ λοιπὰ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας σύμβολα. παρεδίδου δ' ὁ πρῶτος ἄρξας τῷ δευτέρῳ τὴν ἡγε-
 30 μονίαν κάκεινος τῷ τρίτῳ καὶ τοῦτ' ἐγίνετο μέχρι τοῦ τελευταίου. διεξελθούσης δὲ τοῖς πρώτοις δέκα [βασιλεῦσι] τῆς πεντηκονθήμερου προθεσμίας ἕτεροι δέκα

τὴν ἀρχὴν παρελάμβανον καὶ παρ' ἐκείνων αὐτίς
 8 ἄλλοι. ἔπειτα ἔδοξε τῷ δήμῳ παῦσαι τὰς δεκαδαρχίας
 ἀχθομένῳ ταῖς μεταβολαῖς τῶν ἐξουσιῶν διὰ τὸ μήτε
 προαιρέσεις ἄπαντας ὁμοίας ἔχειν μήτε φύσεις. τότε
 δὴ συγκαλέσαντες εἰς ἐκκλησίαν τὸ πλῆθος οἱ βου- 5
 λευταὶ κατὰ φυλάς τε καὶ φράτρας ἀπέδωκαν αὐτῷ
 περὶ τοῦ κόσμου τῆς πολιτείας σκοπεῖν, εἴτε βασιλεῖ
 βούλεται τὰ κοινὰ ἐπιτρέπειν εἴτε ἀρχαῖς ἐνιαυσί-
 οῖσι. οὐ μὴν ὃ γὰρ δῆμος ἐφ' ἑαυτῷ τὴν αἴρεσιν
 ἐποίησεν, ἀλλ' ἀπέδωκε τοῖς βουλευταῖς τὴν διάγνώ- 10
 σιν, ὡς ἀγαπήσων ὅποτέραν ἂν ἐκείνοι δοκιμάσωσι
 τῶν πολιτειῶν· τοῖς δὲ βασιλικὴν μὲν ἐδόκει κα-
 ταστήσασθαι πολιτείαν ἄπασι, περὶ δὲ τοῦ μέλλον-
 τος ἄρξειν στάσις ἐνέπιπτεν ἐξ ὅποτέρας ἔσται τά-
 ξεως. οἱ μὲν γὰρ ἐκ τῶν ἀρχαίων βουλευτῶν φόντο 15
 δεῖν ἀποδειχθῆναι τὸν ἐπιτροπεύοντα τὴν πόλιν,
 οἱ δ' ἐκ τῶν ὕστερον ἐπεισαχθέντων, οὓς νεωτέρους
 ἐκάλουν.

LVIII. Ἐλκομένης δ' ἐπὶ πολὺ τῆς φιλονεικίας
 τελευτῶντες ἐπὶ τούτῳ συνέβησαν τῷ δικαίῳ, ὥστε 20
 δυεῖν θάτερον, ἢ τοὺς πρεσβυτέρους βουλευτὰς ἀπο-
 δεῖξαι βασιλέα σφῶν μὲν αὐτῶν μηδένα, τῶν δ' ἄλ-
 λων ὃν ἂν ἐπιτηδειότατον εἶναι νομίσωσιν, ἢ τοὺς
 59 νεωτέρους τὸ αὐτὸ ποιῆσαι τοῦτο. δέχονται τὴν αἴρε-
 σιν οἱ πρεσβύτεροι καὶ πολλὰ ἐπὶ σφῶν αὐτῶν βου- 25
 λευσάμενοι τὰδ' ἔγνωσαν· ἐπειδὴ τῆς ἡγεμονίας αὐτοὶ
 κατὰ τὰς συνθήκας ἀπηλαύνοντο μήτε τῶν ἐπιβου-
 λευόντων μηδενὶ προσθεῖναι τὴν ἀρχὴν, ἀλλ' ἐπακτόν
 τινα ἔξωθεν ἄνδρα καὶ μηδ' ὅποτέροις προσθησόμε-
 νου, ὡς ἂν μάλιστα ἐξαιρεθείη τὸ στασιάξου, ἔξευρόν- 30
 τες ἀποδεῖξαι βασιλέα. ταῦτα βουλευσάμενοι προῦ-
 χειρίσαντο ἄνδρα γένους μὲν τοῦ Σαβίνων, υἱὸν δὲ

Πομπιλίου Πόμπωνος ἀνδρὸς ἐπιφανοῦς κατ' ὄνομα Νόμαν, [χρῆ δὲ τὴν δευτέραν συλλαβὴν ἐκτείνοντας βαρυντονεῖν] ἡλικίας τε τῆς φρονιμωτάτης ὄντα, τεταρακονταετίας γὰρ οὐ πολὺ ἀπέειχε, καὶ ἀξιῶσει μορφῆς βασιλικόν. ἦν δὲ αὐτοῦ καὶ κλέος μέγιστον οὐ παρὰ Κυρίταις μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς περιοίκοις ἐπὶ σοφίᾳ. ὡς δὲ τοῦτ' ἔδοξεν αὐτοῖς συγκαλοῦσι τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν, καὶ παρελθὼν ἐξ αὐτῶν ὁ τότε μεσοβασιλεὺς εἶπεν, ὅτι κοινῇ δόξαν ἅπασιν τοῖς βουλευταῖς βασιλικὴν καταστήσασθαι πολιτείαν, κύριος γεγωναὶς αὐτὸς τῆς διαγνώσεως τοῦ παραληφόμενου τὴν ἀρχὴν βασιλέα τῆς πόλεως αἰρεῖται Νόμαν Πομπίλιον. καὶ μετὰ τοῦτο πρεσβευτὰς ἀποδείξας ἐκ τῶν πατρικίων ἀπέστειλε τοὺς παραληφόμενους τὸν ἄνδρα ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἐνιαυτῶ τρίτῳ τῆς ἐκκαιδεκάτης ὀλυμπιάδος, ἐν ἧ ἐνίκα στάδιον Πυθαγόρας Λάκων.

LVIII. Μέχρι μὲν δὴ τούτων οὐδὲν ἀντειπεῖν ἔχω πρὸς τοὺς ἐκδεδωκότας τὴν περὶ τὸν ἄνδρα τοῦτον ἱστορίαν, ἐν δὲ τοῖς ἐξῆς ἀπορωῶ τί ποτε χρῆ λέγειν. πολλοὶ μὲν γὰρ ἔγραψαν ὅτι Πυθαγόρου μαθητῆς ὁ Νόμας ἐγένετο καὶ καθ' ὃν χρόνον ὑπὸ τῆς Ῥωμαίων πόλεως ἀπεδείχθη βασιλεὺς φιλοσοφῶν ἐν Κρότωνι διέτριβεν, ὁ δὲ χρόνος τῆς Πυθαγόρου ἡλικίας μάχεται πρὸς τὸν λόγον. οὐ γὰρ ὀλίγοις ἔτεσιν, ἀλλὰ καὶ τέτταρσι γενεαῖς ὅλαις ὕστερος ἐγένετο Πυθαγόρας Νόμα, ὡς ἐκ τῶν κοινῶν παρειλήφαμεν ἱστοριῶν. ὁ μὲν γὰρ ἐπὶ τῆς ἐκκαιδεκάτης ὀλυμπιάδος μεσοσύσης τὴν Ῥωμαίων βασιλείαν παρέλαβε, Πυθαγόρας δὲ μετὰ τὴν πεντηκοστὴν ὀλυμπιάδα διέτριψεν ἐν Ἰταλίᾳ. τούτου δ' ἔτι μείζον ἔχω τεκμήριον εἶπεῖν ὑπὲρ τοῦ μὴ συμφωνεῖν τοὺς χρόνους ταῖς παραδεδομέναις ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς ἱστορίαις, ὅτι καθ'

ὄν χρόνον ὁ Νόμας ἐπὶ τὴν βασιλείαν ἐκαλεῖτο ὑπὸ
 Ῥωμαίων οὐκ ἔτι πόλις ἦν ἢ Κρότων· τέτταρσι γὰρ
 ὄλοις ὕστερον ἔτεσιν ἢ Νόμαν ἄρξαι Ῥωμαίων Μύ-
 σκελος αὐτὴν ἐκτίσεν ἐνιαυτῷ τρίτῳ τῆς ἑπτακαίδε-
 κάτης Ὀλυμπιάδος. οὕτε δὴ Πυθαγόρα τῷ Σαμίῳ 5
 συμφιλοσοφῆσαι τῷ μετὰ τέτταρας ἀκμάσαντι γενεᾷς
 δυνατὸν ἦν τὸν Νόμαν οὕτ' ἐν Κρότωνι διατρίβειν,
 12 ὅτ' αὐτὸν ἐκάλουν ἐπὶ τὴν βασιλείαν Ῥωμαῖοι, τῇ
 μήπω τότε οὐσῆ πόλει. ἀλλ' εἰκόασιν οἱ τὰ ὑπὲρ αὐ-
 τοῦ γράψαντες, εἰ χρῆ δόξαν ἰδίαν ἀποφήνασθαι, δύο 10
 ταῦτα λαβόντες ὁμολογούμενα, τὴν τε Πυθαγόρου
 διατριβὴν τὴν γενομένην ἐν Ἰταλίᾳ καὶ τὴν Νόμα σο-
 φίαν (ὡμολόγηται γὰρ ὑπὸ πάντων ὁ ἀνὴρ γενέσθαι
 σοφός) ἐπισυνάψαι ταῦτα καὶ ποιῆσαι Πυθαγόρου
 μαθητὴν τὸν Νόμαν οὐκέτι τοὺς βίβλους αὐτῶν ἐξετά- 15
 σαντες εἰ κατὰ τοὺς αὐτοὺς ἤκμασαν ἀμφοτέροισι χρό-
 νουσι, ὅπερ ἐγὼ πεποίηκα νῦν· εἰ μὴ τις ἄρα Πυθα-
 γόραν ἕτερον ὑποθήσεται πρὸ τοῦ Σαμίου γεγενῆσθαι
 παιδευτὴν σοφίας, ᾧ συνδιέτριψεν ὁ Νόμας. τοῦτο
 δ' οὐκ οἶδ' ὅπως ἂν ἀποδείξαι δύναίτο μηδενοῦ τῶν 20
 ἀξιολόγων μήτε Ῥωμαίου μήτ' Ἑλλήνος, ὅσα καμὲ
 εἰδέναί, παραδεδωκότος ἐν ἱστορίᾳ. ἀλλὰ περὶ μὲν
 τούτων ἄλλοις.

LX. Ὁ δὲ Νόμας ἀφικόμενος ὡς αὐτὸν [τούτων]
 τῶν καλούντων ἐπὶ τὴν ἡγεμονίαν, τέως μὲν ἀντέλεγε 25
 καὶ μέχρι πολλοῦ διέμεινεν ἀπομαχόμενος μὴ λαβεῖν
 τὴν ἀρχὴν, ὡς δὲ οἱ τε ἀδελφοὶ προσέκειντο λιπα-
 ροῦντες καὶ τελευτῶν ὁ πατήρ οὐκ ἤξιον τηλικαύτην
 163 τιμὴν διδομένην ἀπωθεῖσθαι, συνέγνω μενέσθαι βα-
 σιλεύς· τοῖς δὲ Ῥωμαίοις πνυθόμενοις ταῦτα παρὰ τῶν 30
 πρεσβευτῶν, πρὶν ὅφει τὸν ἄνδρα ἰδεῖν πολὺς αὐτοῦ
 παρέστη κόθος, ἱκανὸν ἡγουμένοις τεκμήριον εἶναι

τῆς σοφίας, εἰ τῶν ἄλλων ὑπὲρ τὸ μέτριον ἐκτετιμη-
 κότεων τὴν βασιλείαν καὶ τὸν εὐδαίμονα βίον ἐν-
 ταῦθα τιθεμένων μόνος ἐκείνος ὡς φαύλου τινὸς
 καὶ οὐκ ἀξίου σπουδῆς πράγματος καταφρονεῖ, πα-
 5 ραγενομένῳ τε ὑπήντων ἔτι καθ' ὁδὸν ὄντι σὺν ἐπαί-
 νῳ πολλῶ καὶ ἀσπασμοῖς καὶ ταῖς ἄλλαις τιμαῖς παρα-
 πέμποντες εἰς τὴν πόλιν. ἐκκλησίας δὲ μετὰ τοῦτο
 συναχθείσης, ἐν ἧ διήνεγκαν ὑπὲρ αὐτοῦ τὰς ψήφους
 αἱ φυλαὶ κατὰ φράτρας καὶ τῶν πατρικίων ἐπικυ-
 10 ρωσάντων τὰ δόξαντα τῷ πλήθει καὶ τελευταῖον ἔτι
 τῶν ὀρνηθοσκοπῶν αἴσια τὰ παρὰ τοῦ δαιμονίου ση-
 μεῖα ἀποφηνάντων παραλαμβάνει τὴν ἀρχήν. τοῦτον
 τὸν ἄνδρα Ῥωμαῖοί φασι στρατείαν μηδεμίαν ποιή-
 σασθαι, θεοσεβῆ δὲ καὶ δίκαιον γενόμενον ἐν εἰρήνῃ
 15 πάντα τὸν τῆς ἀρχῆς χρόνον διατελέσαι καὶ τὴν
 πόλιν ἄριστα πολιτευομένην παρασχεῖν, λόγους τε
 ὑπὲρ αὐτοῦ πολλοὺς καὶ θαυμαστοὺς λέγουσιν ἀνα-
 φέροντες τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν εἰς θεῶν ὑποθή-
 κας. νύμφην γάρ τινα μυθολογοῦσιν Ἠγερίαν φοιτᾶν
 20 πρὸς αὐτὸν ἐκάστοτε διδάσκουσαν τὴν βασιλικὴν σο-
 φίαν, ἕτεροι δὲ οὐ νύμφην, ἀλλὰ τῶν Μουσῶν μίαν.
 καὶ τοῦτό φασι γενέσθαι πᾶσι φανερόν. ἀπιστούντων
 γὰρ, ὡς ἔοικε, τῶν ἀνθρώπων κατ' ἀρχὰς καὶ πε-
 πλάσθαι νομιζόντων τὸν περὶ τῆς θεᾶς λόγον, βου-
 25 λόμενον αὐτὸν ἐπιδείξασθαι τοῖς ἀπιστοῦσιν ἐνἄργες
 τι μῆνυμα τῆς πρὸς τὴν δαίμονα ὀμίλλας καὶ δι-
 δαχθέντα ὑπ' αὐτῆς ποιῆσαι τάδε· καλέσαντα Ῥω-
 μαίων πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς εἰς τὴν οἰκίαν, ἐν ἧ δια-
 τώμενος ἐτύγχανεν, ἔπειτα δείξαντα τοῖς ἐλθοῦσι τὰ
 30 ἔνδον τῇ τε ἄλλῃ κατασκευῇ φαύλως κεχορηγημένα
 καὶ δὴ καὶ τῶν εἰς ἐστίασιν ὀχλικὴν ἐπιτηδείων ἄπορα,
 τότε μὲν ἀπαλλάττεσθαι κελεύειν, εἰς ἐσπέραν δὲ

καλεῖν αὐτοὺς ἐπὶ τὸ δειπνον· παραγενομένοις δὲ κατὰ τὴν ἀποδειχθεῖσαν ὥραν ἐπιδειξαι στρωμνάς τε πολυτελεῖς καὶ τραπέζας ἐκπωμάτων γεμούσας πολλῶν καὶ καλῶν ἐστίασίν τε αὐτοῖς παραθεῖναι κατακλιθεῖσιν ἀπάσης ἐδωδῆς, ἣν οὐδ' ἂν ἐκ πολλοῦ πάνυ χρόνου παρασκευάσασθαι τινι τῶν τότε ἀνθρώπων ῥάδιον ἦν. τοῖς δὲ Ῥωμαίοις κατάπληξεν τε ἀρὸς ἕκαστον τῶν ὀρωμένων ὑπελθεῖν καὶ δόξαν ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου παραστῆναι βέβαιον, ὅτι θεὰ τις αὐτῷ συνῆν.

10

ԵΧΙ. Οἱ δὲ τὰ μυθώδη πάντα περιαιροῦντες ἐκ τῆς ἱστορίας πεπλάσθαι φασὶν ὑπὸ τοῦ Νόμα τὸν περὶ τῆς Ἠγερίας λόγον, ἵνα ῥᾶον αὐτῷ προσέχωσιν οἱ τὰ θεία δεδιότες καὶ προθύμως δέχωνται τοὺς ὑπ' αὐτοῦ τιθεμένους νόμους, ὡς παρὰ θεῶν κομιζόμε- 15 νους. λαβεῖν δὲ αὐτὸν τὴν τούτων μίμησιν ἀποφαίνουσιν ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν παραδειγμάτων ζηλωτὴν γενόμενον τῆς τε Μίνω τοῦ Κρητὸς καὶ τῆς Λυκούργου τοῦ Λακεδαιμονίου σοφίας· ὧν ὁ μὲν ὁμιλητῆς ἔφη γενέσθαι τοῦ Διὸς καὶ φοιτῶν εἰς τὸ Δικταῖον ὄρος, ἐν ᾧ τραφῆναι τὸν Δία μυθολογοῦσιν οἱ Κρη- 20 τες ὑπὸ τῶν Κουρήτων νεογνὸν ὄντα, κατέβαινε εἰς τὸ ἱερὸν ἄντρον καὶ τοὺς νόμους ἐκεῖ συνθεῖς ἐκόμιζεν, οὓς ἀπέφαινε παρὰ τοῦ Διὸς λαμβάνειν· ὁ δὲ Λυκούργος εἰς Δελφοὺς ἀφικνούμενος ὑπὸ τοῦ 25 Ἀπόλλωνος ἔφη διδάσκεσθαι τὴν νομοθεσίαν. τὸ μὲν οὖν ἀκριβολογεῖσθαι περὶ τῶν μυθικῶν ἱστορημάτων καὶ μάλιστα τῶν εἰς θεοὺς ἀναφερομένων μακρῶν λόγων δεόμενον ὀρῶν ἕάσω, ἃ δέ μοι δοκοῦσιν ἀγαθὰ Ῥωμαῖοι λαβεῖν ἐκ τῆς ἐκείνου τοῦ ἀνδρὸς ἀρχῆς, ὡς 30 ἐκ τῶν ἐπιχωρίων ἔμαθον ἱστοριῶν ἀφηγήσομαι, προειπῶν ἐν οἷσιν ἐτύγγανε ταραχαῖς τὰ πράγματα τῆς

πόλεως ὄντα, πρὶν ἐκεῖνον ἐπὶ τὴν βασιλείαν παρελθεῖν.

LXII. Μετὰ τὴν Ῥωμύλου τελευτὴν ἡ βουλὴ τῶν κοινῶν γενομένη κυρία καὶ χρόνον ἐνιαύσιον, ὥσπερ ἔφην, κατασχοῦσα τὴν δυναστείαν διαφέρεσθαι καὶ στασιάζειν αὐτὴ πρὸς ἑαυτὴν ἤρξατο περὶ τοῦ πλεονός τε καὶ ἴσου. ὅσον μὲν γὰρ αὐτῆς μέρος Ἀλβανῶν ἦν ἀπὸ τῶν ἅμα Ῥωμύλῳ τὴν ἀποικίαν στείλάντων, γνώμης τε ἄρχειν ἡξίου καὶ τιμῶν τὰς μεγίστας λαμβάνειν καὶ θεραπεύεσθαι πρὸς τῶν ἐπηλύδων· οἱ δ' ὕστερον εἰς τοὺς πατρικίους καταγραφέντες ἐκ τῶν ἐποίκων οὐδεμιᾶς ᾤοντο δεῖν ἀπελαύνεσθαι τιμῆς οὐδὲ μειονεκτεῖν τῶν ἐτέρων, μάλιστα δ' ὅσοι τοῦ Σαβίνων ἐτύγχανον ὄντες γένους καὶ κατὰ τὰς συνθήκας τὰς γενομένας Ῥωμύλῳ πρὸς Τάτιον ἐπὶ τοῖς ἴσοις [γενόμενοι] μετεκληθέναι τῆς πόλεως παρὰ τῶν ἀρχαίων οἰκητόρων καὶ τὴν αὐτὴν χάριν ἐκείνοις αὐτοὶ δεδωκέναι ἔδοκουν. ἅμα δὲ τῷ τὴν βουλήν διαστῆναι καὶ τὸ τῶν πελατῶν πλήθος διχῆ μερισθὲν ἑκατέρω συνέβαινε τῶν στάσεων. ἦν δέ τι τοῦ δημοτικοῦ μέρος οὐκ ὀλίγον ἐκ τῶν νεωστὶ προσεληλυθότων τῇ πολιτείᾳ, ὃ διὰ τὸ μηδενὸς συνάρασθαι τῷ Ῥωμύλῳ πολέμου παρημελημένον ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος οὔτε γῆς εἴληψε μοῖραν οὔτε λείας. τοῦτο ἀνέστιον καὶ πτωχὸν ἀλώμενον ἐχθρὸν ἐκ τοῦ ἀναγκαίου τοῖς κρείττοσιν ἦν καὶ νεωτεροῦσιν ἐτοιμότατον. ἐν τοιοῦτῳ δὴ κλύδωνι τὰ πράγματα τῆς πόλεως σαλεύοντα ὁ Νόμας καταλαβὼν, πρῶτον μὲν τοὺς ἀπόρους τῶν δημοτῶν ἀνέλαβε διανείμας αὐτοῖς ἀφ' ἧς Ῥωμύλος ἐκέκτητο χώρας καὶ ἀπὸ τῆς δημοσίας μοῖράν τινα ὀλίγην· ἔπειτα τοὺς πατρικίους οὐδὲν μὲν ἀφελόμενος ὧν οἱ κτίσαντες τὴν πό-

λιν εὔροντο, τοῖς δ' ἐποίκοις ἑτέρας τινὰς ἀποδοῦς τιμὰς, ἔπαυσε διαφερομένους. ἀρμοσάμενος δὲ τὸ πλῆθος ἅπαν ὡσπερ ὄργανον πρὸς ἓνα τὸν τοῦ κοινῆ συμφέροντος λογισμὸν καὶ τῆς πόλεως τὸν περίβολον ἀυξήσας τῷ Κυρινεῖω λόφῳ (τέως γὰρ ἔτι 5 ἀτείχιστος ἦν) τότε τῶν ἄλλων πολιτευμάτων ἤπιετο δύο ταῦτα πραγματευόμενος, οἷς κοσμηθεῖσαν ὑπελάμβανε τὴν πόλιν εὐδαίμονα γενήσεσθαι καὶ μεγάλην· εὐσέβειαν μὲν πρῶτον διδάσκων τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι παντὸς ἀγαθοῦ θεοὶ δοτῆρὲς εἰσι τῇ 10 θνητῇ φύσει καὶ φύλακες, ἔπειτα δικαιοσύνην, δι' ἣν καὶ τὰ παρὰ τῶν θεῶν ἀπέφαινε ἀγαθὰ καλὰς τὰς ἀπολαύσεις φέροντα τοῖς κτησαμένοις.

LXIII. Ἐξ ὧν δὲ διεπράξατο νόμων τε καὶ πολιτευμάτων ἑκάτερον τούτων εἰς μεγάλην ἐπίδοσιν 15 προελθεῖν ἅπαντα μὲν οὐκ ἀξιῶ γράφειν, τὸ μῆκος ὑφορώμενος τοῦ λόγου καὶ ἅμα οὐδ' ἀναγκαίαν ὄρων τὴν γραφὴν αὐτῶν Ἑλληνικαῖς ἱστορίαις, αὐτὰ δὲ τὰ κυριώτατα καὶ φανεράν δυνάμενα ποιῆσαι πᾶσαν τὴν προαίρεσιν τοῦ ἀνδρὸς ἐπὶ κεφαλαίων ἐρῶ, τὴν 20 ἀρχὴν ἀπὸ τῆς περὶ τὰ θεῖα διακοσμῆσεως ποιησάμενος. ὅσα μὲν οὖν ὑπὸ Ῥωμύλου ταχθέντα ἐν ἐθιμοῖς τε καὶ νόμοις παρέλαβεν, ἀπὸ τοῦ κρατίστου τετάχθαι πάντα ἡγησάμενος εἰα κατὰ χώραν μένειν, ὅσα δ' ὑπ' ἐκείνου παραλελειφθαι ἐδόκει, ταῦτα 25 προσετίθει πολλὰ μὲν ἀποδεικνύς τεμένη τοῖς μήπω τιμῶν τυγχάνουσι θεοῖς, πολλοὺς δὲ βωμοὺς καὶ ναοὺς ἰδρυνόμενος ἑορτάς τε ἐκάστῳ αὐτῶν ἀπονέμων καὶ τοὺς ἐπιμελησομένους αὐτῶν ἱερεῖς καθιστὰς ἀγνείας τε καὶ θρησκείας καὶ καθαρμούς καὶ τὰς ἄλ- 30 λας θεραπείας καὶ τιμὰς πάνυ πολλὰς νομοθετῶν, ὅσας οὐθ' Ἑλληνὶς οὔτε βάρβαρος ἔχει πόλις οὐδ' αἰ

μέγιστον ἐπ' εὐσεβείᾳ φρονουῖσαι ποτε· αὐτόν τε τὸν
 Ῥωμύλον ὡς κρείττονα γενόμενον ἢ κατὰ τὴν θνη-
 τὴν φύσιν ἱεροῦ κατασκευῆ καὶ θυσίαις διετησίαις
 ἔταξε Κυρίνον ἐπονομαζόμενον γεραίρεσθαι. ἔτι γὰρ
 5 ἀγνοούντων τὸν ἀφανισμόν αὐτοῦ Ῥωμαίων εἶτε
 κατὰ δαίμονος πρόνοιαν εἶτ' ἐξ ἐπιβουλῆς ἀνθρω-
 πίνης ἐγένετο, παρελθὼν τις εἰς τὴν ἀγορὰν Ἰούλιος
 ὄνομα τῶν ἀπ' Ἀσκανίου γεωργικὸς ἀνὴρ καὶ τὸν
 βίον ἀνεπλήητος, οἷος μηδὲν ἂν ψεύσασθαι κέρδους
 10 ἕνεκα οἰκείου, ἔφη παραγιγνόμενος ἐξ ἀγροῦ Ῥωμύ-
 λον ἰδεῖν ἀπίοντα ἐκ τῆς πόλεως ἔχοντα τὰ ὄπλα,
 καὶ ἐπειδὴ ἐγγὺς ἐγένετο ἀκουῖσαι ταῦτα αὐτοῦ λέ-
 γοντος· Ἀγγέλλε Ῥωμαίοις Ἰούλιε τὰ παρ' ἐμοῦ, ὅτι
 με ὁ λαχὼν ὄτ' ἐγενόμην δαίμων εἰς θεοὺς ἄγεται
 15 τὸν θνητὸν ἐκπληρώσαντα αἰῶνα· εἰμὶ δὲ Κυρίνος. 31
 περιλαβὼν δὲ ἅπασαν τὴν περὶ τὰ θεῖα νομοθεσίαν
 γραφαῖς διεῖλεν εἰς ὀκτὼ μοίρας, ὅσαι τῶν ἱερῶν
 ἦσαν αἱ συμμορφαί.

LXIII. Ἀπέδωκε δὲ μίαν μὲν ἱερουργιῶν διατά-
 20 ξιν τοῖς τριάκοντα κουρίωσιν, οὓς ἔφην τὰ κοινὰ
 θύειν ὑπὲρ τῶν φρατριῶν ἱερά. τὴν δὲ δευτέραν
 τοῖς καλουμένοις ὑπὸ μὲν Ἑλλήνων στεφηφόροις,
 ὑπὸ δὲ Ῥωμαίων φλάμισιν, οὓς ἐπὶ τῆς φορήσεως
 τῶν πύλων τε καὶ στεμμάτων, ἃ καὶ νῦν ἔτι φοροῦσι 31
 25 φλάμα καλοῦντες, οὕτω προσαγορεύουσι. τὴν δὲ τρί-
 την τοῖς ἡγεμόσι τῶν κελερίων, οὓς ἔφην ἱππεῖς
 τε καὶ πεζοὺς στρατευομένους φύλακας ἀποδείκνυ-
 σθαι τῶν βασιλέων, καὶ γὰρ οὗτοι τεταγμένους τινὰς
 ἱερουργίας ἐπετέλουν. τὴν δὲ τετάρτην τοῖς ἐξηγου-
 30 μένοις τὰ θεόπεμπτα σημεῖα καὶ διαιροῦσι τίνων ἐστὶ
 μηνύματα πραγμάτων ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ, οὓς ἀφ'
 ἐνὸς εἶδους τῶν θεωρημάτων τῆς τέχνης Ῥωμαιοί

καλοῦσιν ἀγόρας, ἡμεῖς δ' ἂν εἰποιμεν οἰωνοπό-
 λους, ἀπάσης τῆς μαντικῆς παρ' αὐτοῖς ὄντας ἐπιστή-
 μονας τῆς τε περὶ τὰ οὐράνια καὶ τὰ μετάρσια καὶ
 τὰ ἐπίγεια. τὴν δὲ πέμπτην ταῖς φυλαττούσαις τὸ
 ἱερὸν πῦρ παρθένους, αἱ καλοῦνται πρὸς αὐτῶν ἐπὶ 5
 τῆς θεᾶς ἣν θεραπεύουσιν ἐστιάδες, αὐτὸς πρῶτος
 ἱερὸν ἰδρυσάμενος Ῥωμαίοις Ἐστίας καὶ παρθένους.
 ἀποδείξας αὐτῇ θυηπόλους· ὑπὲρ ὧν ὀλίγα καὶ αὐτὰ
 τὰ ἀναγκαιότατα, τῆς ὑποθέσεως ἀπαιτούσης ἀναγκαι-
 οῦ εἶπειν. ἔστι γὰρ ἂ καὶ ζητήσεως ἠξίωται παρὰ 10
 πολλοῖς τῶν Ῥωμαϊκῶν συγγραφέων κατὰ τὸν τόπον
 τοῦτον, ὧν οἱ τὰς αἰτίας οὐκ ἐξητακότες ἐπιμελῶς
 εἰκαιότερας ἐξήνεγκαν τὰς γραφάς.

LXV. Τὴν γοῦν ἰδρυσιν τοῦ ἱεροῦ Ῥωμύλω
 τινὲς ἀνατιθέασιν τῶν ἀμηχάνων νομίζοντες εἶναι 15
 πόλεως οἰκισομένης ὑπ' ἀνδρὸς ἐμπείρου μαντικῆς
 μὴ κατασκευασθῆναι πρῶτον ἐστίαν κοινὴν τῆς πό-
 4 λεως, καὶ ταῦτα ἐν Ἄλβᾳ τοῦ κτίστου τραπέντος, ἐν
 ἣ παλαιὸν ἐξ οὗ τὸ τῆς θεᾶς ταύτης ἱερὸν ἰδρυμένον
 ἦν, καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ θυηπόλου γενομένης τῇ 20
 θεῷ· διαιρούμενοί τε διχῆ τὰ ἱερά καὶ τὰ μὲν αὐ-
 τῶν κοινὰ ποιοῦντες καὶ πολιτικά, τὰ δὲ ἴδια καὶ
 συγγενικά, δι' ἄμφω ταῦτά φασι πολλὴν ἀνάγκην
 εἶναι τῷ Ῥωμύλω ταύτην σέβειν τὴν θεόν. οὔτε γὰρ
 ἀναγκαιότερον ἀνθρώποις οὐδὲν εἶναι τῆς κοινῆς 25
 ἐστίας οὔτε τῷ Ῥωμύλω κατὰ διαδοχὴν γένους οὐδὲν
 οἰκειότερον προγόνων μὲν ὑπάρχοντι τῶν ἐξ Ἰλλίου
 τὰ τῆς θεᾶς ἱερά μετενεγκαμένων, μητρὸς δὲ ἱερείας.
 εἰοικασί δ' οἱ διὰ ταῦτα τὴν ἰδρυσιν τοῦ ἱεροῦ Ῥω-
 μύλω μᾶλλον ἀνατιθέεντες ἢ Νόμα, τὸ μὲν κοινὸν 30
 ὀρθῶς λέγειν, ὅτι πόλεως οἰκισομένης ἐστίαν πρῶτον
 ἔδει ἰδρυσθῆναι καὶ ταῦτα ὑπ' ἀνδρὸς οὐκ ἀπείρου

τῆς περὶ τὰ θεῖα σοφίας, τὰ δὲ κατὰ μέρος ὑπὲρ τε
 τῆς κατασκευῆς τοῦ νῦν ὄντος ἱεροῦ καὶ τῶν θερα-
 πευουσῶν τὴν θεὸν παρθένων ἡγνοηκέναι. οὔτε
 γὰρ τὸ χωρίον τοῦτο ἐν ᾧ τὸ ἱερόν φυλάττεται πῦρ
 5 Ῥωμύλος ἦν ὁ καθιερώσας τῇ θεῷ (μέγα δὲ τούτου
 τεκμήριον ὅτι τῆς τετραγῶνου καλουμένης Ῥώμης
 ἦν ἐκεῖνος ἐτείχισεν ἐκτός ἐστιν, ἐστίας δὲ κοινῆς 31
 ἱερόν ἐν τῷ κρατίστῳ μάλιστα καθιδρύνονται τῆς πό-
 λεως ἅπαντες, ἔξω δὲ τοῦ τείχους οὐδεῖς) οὔτε διὰ
 10 παρθένων τὰς θεραπείας κατεστήσατο τῇ θεῷ με-
 μνημένος ὡς ἐμοὶ δοκεῖ τοῦ περὶ τὴν μητέρα πά-
 θους, ἣ συνέβη θεραπευούσῃ τὴν θεὸν τὴν παρθε-
 νίαν ἀποβαλεῖν, ὡς οὐχ ἱκανὸς ἐσόμενος, εἰάν τινα
 τῶν θυηπόλων εὖρη διεφθαρμένην, κατὰ τοὺς πα-
 15 τέρους τιμωρήσασθαι νόμους διὰ τὴν ἐπὶ ταῖς οἰ-
 κείαις συμφοραῖς ἀνάρμνησιν. διὰ ταῦτα μὲν δὴ κοινὸν
 ἱερόν οὐ κατεσκευάσατο τῆς Ἑστίας οὐδὲ ἱερείας
 ἔταξεν αὐτῇ παρθένοισι, ἐν ἐκάστη δὲ τῶν τριάκοντα
 φρατρῶν ἰδρυσάμενος ἐστίαν, ἐφ' ἧς ἔθνον οἱ φρα-
 20 τριεῖς, θυηπόλους αὐτῶν ἐποίησε τοὺς τῶν κουριῶν
 ἡγεμόνας τὰ παρ' Ἑλλησιν ἔθνη μιμησάμενος, ἃ παρὰ
 ταῖς ἀρχαιοτάταις τῶν πόλεων ἐτι γίνονται. τὰ γέ τοι
 καλούμενα πρυτανεῖα παρ' αὐτοῖς Ἑστίας ἐστὶν ἱερά,
 καὶ θεραπεύεται πρὸς τῶν ἐχόντων τὸ μέγιστον ἐν 3
 25 ταῖς πόλεσι κράτος.

LXVI. Νόμας δὲ τὴν ἀρχὴν παραλαβὼν τὰς μὲν
 ἰδίας οὐκ ἐκίνησε τῶν φρατριῶν ἐστίας, κοινήν δὲ
 κατεστήσατο πάντων μίαν ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ τε Κα-
 πιτωλίου καὶ τοῦ Παλατίου χωρίῳ, συμπεπολισμέ-
 30 νων ἤδη τῶν λόφων ἐνὶ περιβόλῳ καὶ μέσης ἀμφοῖν
 οὔσης τῆς ἀγορᾶς, ἐν ἣ κατεσκευάσται τὸ ἱερόν, τὴν
 τε φυλακὴν τῶν ἱερῶν κατὰ τὸν πάτριον τῶν Λατί-

νων νόμον διὰ παρθένων ἐνομοθέτησε γίνεσθαι·
 ἔχει δέ τινας ἀπορίας καὶ τὸ φυλαττόμενον ἐν τῷ
 ἱερῷ τί δήποτε ἐστὶ καὶ διὰ τί πρόσκειται παρθένοις.
 τινὲς μὲν οὖν οὐδὲν ἔξω τοῦ φανεροῦ πυρὸς εἶναι
 φασι τὸ τηρούμενον, τὴν δὲ φυλακὴν αὐτοῦ παρθέ- 5
 νοῖς ἀνακεῖσθαι μᾶλλον ἢ ἀνδράσιν οἴονται κατὰ τὸ
 εἰκὸς, ὅτι πῦρ μὲν ἀμίαντον, παρθένος δ' ἄφθαρ-
 τον, τῷ δ' ἀγνωστάτῳ τῶν θείων τὸ καθαρώτατον
 τῶν θνητῶν φίλον. Ἔστι δ' ἀνακεῖσθαι τὸ πῦρ νο- 10
 μίζουσιν, ὅτι γῆ τε οὐσα ἢ θεὸς καὶ τὸν μέσον κατέ-
 χουσα τοῦ κόσμου τόπον τὰς ἀνάψεις τοῦ μετασβίου
 ποιεῖται πυρὸς ἀφ' ἑαυτῆς. εἰσὶ δὲ τινες οἳ φασιν
 ἔξω τοῦ πυρὸς ἀπόρρητα τοῖς πολλοῖς ἱερὰ κείσθαι
 τινα ἐν τῷ τεμένει τῆς θεᾶς, ὧν οἳ τε ἱεροφάνται
 τὴν γνῶσιν ἔχουσι καὶ αἱ παρθένοι, τεκμήριον οὐ 15
 μικρὸν παρεχόμενοι τοῦ λόγου τὸ συμβᾶν περὶ τὴν
 ἔμπρησιν τοῦ ἱεροῦ κατὰ τὸν Φοινικικὸν πόλεμον
 τὸν πρῶτον συστάντα Ῥωμαίοις πρὸς Καρχηδούλους
 περὶ Σικελίας. ἔμπρησθέντος γὰρ τοῦ τεμένου καὶ
 τῶν παρθένων φευγουσῶν ἐκ τοῦ πυρὸς τῶν ἱερο- 20
 φαντῶν τις Δεύκιος Καικίλιος ὁ καλούμενος Μέτελλ-
 λος ἀνὴρ ὑπατικός, ὁ τὸν αἰόδιμον ἐκ Σικελίας ἀπὸ
 Καρχηδονίων καταγαγὼν ὀκτὼ καὶ τριάκοντα καὶ
 ἑκατὸν ἐλεφάντων θρίλαμβρον, ὑπεριδὼν τῆς ἰδίας
 ἀσφαλείας τοῦ κοινῆ συμφέροντος ἔνεκα παρεκιν- 25
 δύννευσεν εἰς τὰ καιόμενα βιάσασθαι καὶ τὰ κατα-
 λειφθέντα ὑπὸ τῶν παρθένων ἀρπάσας ἱερὰ διέσω-
 σεν ἐκ τοῦ πυρὸς· ἐφ' ᾧ τιμὰς παρὰ τῆς πόλεως
 ἐξηνέγκατο μεγάλας, ὡς ἢ τῆς εἰκόνοσ αὐτοῦ τῆς ἐν
 Καπετωλίῳ γενομένης ἐπιγραφὴ μαρτυρεῖ. τοῦτο δὲ 30
 λαβόντες ὁμολογούμενον ἐπισυνάπτουσιν αὐτοὶ στο-
 8 χασμούς τινας ἰδίους, οἱ μὲν ἐκ τῶν ἐν Σαμοθράκῃ

λέγοντες Ιερῶν μοίραν εἶναι τινα φυλαττομένην τὴν ἐνθάδε, Δαρδάνου μὲν εἰς τὴν ὑφ' ἑαυτοῦ κτισθεῖσαν πόλιν ἐκ τῆς νήσου τὰ Ιερὰ μετενεγκαμένου, Αἰνείου δὲ, ὅτε ἔφυγεν ἐκ τῆς Τρωάδος ἅμα τοῖς ἄλλοις καὶ ταῦτα κομίσαντος εἰς Ἰταλίαν, οἳ δὲ τὸ διοπετὲς Παλλάδιον ἀποφαίνοντες εἶναι τὸ παρ' Ἰλιεῦσι γενόμενον, ὡς Αἰνείου κομίσαντος αὐτὸ δι' ἐμπειρίαν, Ἀχαιῶν δὲ τὸ μίμημα αὐτοῦ λαβόντων κλοπῇ· περὶ οὗ πολλοὶ σφόδρα εἰρηγται ποιηταῖς
 10 τε καὶ συγγραφεῦσι λόγοι. ἐγὼ δὲ τὸ μὲν εἶναι τινα τοῖς πολλοῖς ἄδηλα Ιερὰ φυλαττόμενα ὑπὸ τῶν παρθένων καὶ οὐ τὸ πῦρ μόνον ἐκ πολλῶν πάνυ καταλαμβάνομαι, τίνα δὲ ταῦτ' ἔστιν οὐκ ἄξιῶ πολυπραγμονεῖν οὔτ' ἑμαυτὸν οὔτε ἄλλον οὐδένα τῶν
 15 βουλομένων τὰ πρὸς θεοὺς ὅσια τηρεῖν.

LXVII. Αἱ δὲ θεραπεύουσαι τὴν θεὸν παρθέναι τέτταρες μὲν ἦσαν κατ' ἀρχὰς τῶν βασιλέων αὐτὰς αἰρουμένων ἐφ' οἷς κατεστήσατο δικαίοις ὁ Νόμας, ὕστερον δὲ διὰ πλῆθος τῶν Ιερουργιῶν ἃς ἐπιτελοῦσιν
 20 σιν ἔξ γενόμεναι μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς διαμένουσι χρόνου δίαιταν ἔχουσαι παρὰ τῇ θεῷ, ἔνθα δι' ἡμέρας μὲν οὐδεὶς ἀπείργεται τῶν βουλομένων εἰσιέναι, νύκτωρ δὲ οὐδενὶ τῶν ἀρρένων ἐναυλίσασθαι θέμις. χρόνον δὲ τριακονταετῆ μένειν αὐτὰς ἀναγ-
 25 κατὸν ἀγνὰς γάμων θυηπολούςας τε καὶ τᾶλλα θρησκευούσας κατὰ νόμον, ἐν ᾧ δέκα μὲν ἔτη μανθάνειν αὐτὰς ἔδει, δέκα δ' ἐπιτελεῖν τὰ Ιερὰ, τὰ δὲ λοιπὰ δέκα διδάσκειν ἑτέρας. ἐκπληρωθείσης δὲ τῆς τριακονταετίας οὐδὲν ἦν τὸ κωλύσον τὰς βουλομένας
 30 ἀποδείσας τὰ στέμματα καὶ τὰ λοιπὰ παράσημα τῆς Ιερωσύνης γαμεισθαι. καὶ ἐποίησάν τινες τοῦτο πάνυ ὀλίγαι, αἷς ἄξηλοι συνέβησαν αἱ τελευταῖαι τῶν βίων

καὶ οὐ πάνυ εὐτυχεῖς, ὥστε δι' οἰωνοῦ λαμβάνουσαι τὰς ἐκείνων συμφορὰς αἱ λοιπαὶ παρθένοι μένουσι παρὰ τῇ θεῷ μέχρι θανάτου, τότε δὲ εἰς τὸν τῆς ἐκλιπούσης ἀριθμὸν ἑτέρα πάλιν ὑπὸ τῶν λεροφαντῶν ἀποδεικνυται. τιμαὶ δὲ αὐταῖς ἀποδέδονται παρὰ 5 τῆς πόλεως πολλαὶ καὶ καλαὶ, δι' ἃς οὔτε παίδων αὐταῖς ἐστὶ πόθος οὔτε γάμων, τιμωραὶ τε ἐπὶ τοῖς ἁμαρτανομένοις κείνται μεγάλαι, ὧν ἐξετασταὶ τε καὶ κολασταὶ κατὰ νόμον εἰσὶν οἱ λεροφάνται, τὰς μὲν ἄλλο τι τῶν ἐλαττόνων ἁμαρτανούσας ῥάβδοις 10 μαστιγοῦντες, τὰς δὲ φθαρείσας αἰσχίστῳ τε καὶ ἔλεινοτάτῳ παραδιδόντες θανάτῳ. ζῶσαι γὰρ ἔτι πομπεύουσιν ἐπὶ κλίνης φερόμεναι τὴν ἀποδεδειγμένην τοῖς νεκροῖς ἐκφορὰν, ἀνακλαιομένων αὐτὰς καὶ προπεμπόντων φίλων τε καὶ συγγενῶν, κομισθεῖσαι 15 δὲ μέχρι τῆς Κολλίνης πύλης, ἐντὸς τοῦ τείχους εἰς σηκὸν ὑπὸ γῆς κατεσκευασμένον ἅμα τοῖς ἐνταφίοις κόσμοις τίθενται καὶ οὔτ' ἐπιστήματος οὔτ' ἐναγισμῶν οὔτε ἄλλου τῶν νομίμων οὐδενὸς τυγχάνουσι. πόλλα μὲν οὖν καὶ ἄλλα δοκεῖ μηνύματα εἶναι τῆς 20 οὐχ ὀσίως ὑπηρετούσης τοῖς λεροῖς, μάλιστα δὲ ἡ σβέσις τοῦ πυρὸς, ἣν ὑπὲρ ἅπαντα τὰ δεινὰ Ῥωμαῖοι δεδοίκασιν ἀφανισμοῦ τῆς πόλεως σημεῖον ὑπολαμβάνοντες, ἀφ' ἧς ποτ' ἂν αἰτίας γένηται, καὶ 25 πολλαῖς αὐτὸ θεραπείαις ἐξιλασκόμενοι κατάγουσι πάλιν εἰς τὸ λερόν· ὑπὲρ ὧν κατὰ τὸν οἰκειὸν καιρὸν ἐρῶ.

LXVIII. Πάνυ δ' ἄξιον καὶ τὴν ἐπιφάνειαν ἱστορῆσαι τῆς θεᾶς, ἣν ἐπεδειξάτο ταῖς ἀδίκως ἐγκληθείσαις παρθένοις, πεπίστευται γὰρ ὑπὸ Ῥωμαίων, 30 εἰ καὶ παράδοξά ἐστὶ, καὶ πολὺν πεποίηνται λόγον ὑπὲρ αὐτῶν οἱ συγγραφεῖς. ὅσοι μὲν οὖν τὰς ἀθέους

ἄσκοῦσι φιλοσοφίας, εἰ δὴ καὶ φιλοσοφίας αὐτὰς δεῖ
 καλεῖν, ἀπάσας διασύροντες τὰς ἐπιφανείας τῶν
 θεῶν τὰς παρ' Ἑλλησιν ἢ βαρβάροις γενομένας καὶ
 ταύτας εἰς γέλωτα πολὺν ἄξουσι τὰς ἱστορίας ἀλαξο-
 5 νείαις ἀνθρωπίναις αὐτὰς ἀνατιθέντες, ὡς οὐδενὶ
 θεῶν μέλον ἀνθρώπων οὐδενός. ὅσοι δ' οὐκ ἀπο-
 λύουσι τῆς ἀνθρωπίνης ἐπιμελείας τοὺς θεοὺς, ἀλλὰ
 καὶ τοῖς ἀγαθοῖς εὐμενεῖς εἶναι νομίζουσι καὶ τοῖς
 κακοῖς δυσμενεῖς, διὰ πολλῆς ἐληλυθότες ἱστορίας
 10 οὐδὲ ταύτας ὑπολήφονται τὰς ἐπιφανείας εἶναι ἀπί-
 στους. λέγεται δὴ ποτε τοῦ πυρὸς ἐκλιπόντος δι'
 ὀλιγοῦραν τινὰ τῆς τότε αὐτὸ φυλαττούσης Αἰμιλίας
 ἑτέρα παρθένῳ τῶν νεωστὶ κατειλεγμένων καὶ ἄρτι
 μανθανουσῶν παραδούσης τὴν ἐπιμέλειαν ταραχῇ
 15 πολλῇ γενέσθαι κατὰ τὴν πόλιν ὅλην καὶ ζήτησις
 ὑπὸ τῶν ἱεροφαντῶν, μὴ τι μίαισμα περὶ τὸ πῦρ τῆς
 ἱερείας ἐτύγχανε γεγονός· ἐνθα δὴ φασὶ τὴν Αἰμι-
 λίαν ἀναίτιον μὲν οὔσαν, ἀπορομένην δ' ἐπὶ τῷ
 συμβεβηκότι παρόντων τῶν ἱερέων καὶ τῶν ἄλλων
 20 παρθένων τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸν βωμὸν ἐκτείνασαν εἰ-
 πεῖν· Ἔστιά τῆς Ῥωμαίων πόλεως φύλαξ, εἰ μὲν
 ὀσίως καὶ δικαίως ἐπιτετέλεκά σοι τὰ ἱερὰ χρόνον ὀλί-
 γῳ δέοντα τριακονταετοῦς καὶ ψυχὴν ἔχουσα καθαρ-
 ρὰν καὶ σῶμα ἄγνον, ἐπιφάνηθί μοι καὶ βοήθησον
 25 καὶ μὴ περιίδῃς τὴν σεαυτῆς ἱερείαν τὸν οἰκτιστον
 μόνον ἀποθανοῦσαν· εἰ δὲ ἀνόσιόν τι πέπρακται μοι
 ταῖς ἑμαῖς τιμωρίαις τὸ τῆς πόλεως ἄγος ἀφάγνισον.
 ταῦτ' εἰποῦσαν καὶ περιρρήξασαν ἀπὸ τῆς καρπασί-
 νης ἐσθῆτος, ἣν ἔτυχεν ἐνδεδυκυῖα, βαλεῖν τὸν
 30 τελαμῶνα ἐπὶ τὸν βωμὸν μετὰ τὴν εὐχὴν λέγουσι καὶ
 ἐκ τῆς κατεψυγμένης πρὸ πολλοῦ καὶ οὐδένα φυλατ-
 τούσης σπινθῆρα τέφρας ἀναλάμψαι φλόγα πολλὴν 38

διὰ τῆς καρπάσου, ὥστε μηδὲν ἔτι δεῖσθαι τῇ πόλει
μήτε ἀγνισμῶν μήτε νέου πυρός.

LXVIII. Ἐτι δὲ τούτου θαυμασιώτερόν ἐστι καὶ
μύθῳ μᾶλλον εἰκόσ ὃ μέλλω λέγειν. κατηγορησαί
τινά φασιν ἀδίκως μιᾶς τῶν παρθένων τῶν ἱερῶν 5
Τυκκίας ὄνομα, ἀφανισμὸν μὲν πυρός οὐκ ἔχοντα
προφέρειν, ἄλλας δὲ τινὰς ἐξ εἰκότων τεκμηρίων καὶ
μαρτυριῶν ἀποδείξεις φέροντα οὐκ ἀληθεῖς· κελευ-
σθεῖσαν δ' ἀπολογεῖσθαι τὴν παρθένον τοῦτο μό-
νον εἶπειν, ὅτι τοῖς ἔργοις ἀπολύσεται τὰς διαβο- 10
λάς· ταῦτα δ' εἰποῦσαν καὶ τὴν θεὸν ἐπικαλεσα-
μένην ἠγεμόνα τῆς ὁδοῦ γενέσθαι προάγειν ἐπὶ τὸν
Τέβεριν ἐπιτρεψάντων μὲν αὐτῇ τῶν ἱεροφαντῶν,
τοῦ δὲ κατὰ τὴν πόλιν ὄχλου συμπροπέμποντος·
γενομένην δὲ τοῦ ποταμοῦ πλησίον τὸ παροιμαζό- 15
μενον ἐν τοῖς πρώτοις τῶν ἀδυναίων τόλμημα ὑπο-
μεῖναι, ἀρυσάμενην ἐκ τοῦ ποταμοῦ κενῶ χροσκίῳ
καὶ μέχρι τῆς ἀγορᾶς ἐνέγκασαν παρὰ τοὺς πόδας
4 τῶν ἱεροφαντῶν ἐξεραῖσαι τὸ ὕδωρ. καὶ μετὰ ταῦτά
φασι τὸν κατήγορον αὐτῆς πολλῆς ζητήσεως γενομέ- 20
νης μήτε ζῶντα εὐρεθῆναι μήτε νεκρόν. ἀλλ' ὑπὲρ
μὲν τῶν ἐπιφανειῶν τῆς θεᾶς ἔχων ἔτι πολλὰ λέγειν
καὶ ἄλλα ταῦτα ἱκανὰ εἰρησθαι νομίζω.

LXX. Ἐκτη δὲ μοῖρα τῆς περὶ τὰ θεῖα νομο-
θεσίας ἦν ἡ προςνεμηθεῖσα τοῖς καλουμένοις ὑπὸ 25
Ῥωμαίων σαλίοις, οὓς αὐτὸς ὁ Νόμας ἀπέδειξεν ἐκ
τῶν πατρικίων δώδεκα τοὺς εὐπρεπεστάτους ἐπι-
λεξάμενος νέους, ὧν ἐν Παλατίῳ κεῖται τὰ ἱερά καὶ
αὐτοὶ καλοῦνται Παλατῖνοι. οἱ μὲν γὰρ Ἀγωναλεῖς,
ὑπὸ δὲ τινῶν Κολλῖνοι καλούμενοι σάλιοι, ὧν τὸ ἱε- 30
ροφυλάκιόν ἐστιν ἐπὶ τοῦ Κολλίνου λόφου, μετὰ
Νόμαν ἀπεδείχθησαν ὑπὸ βασιλέως Ὀστιλίου κατ'

εὐχὴν, ἣν ἐν τῷ πρὸς Σαβίνους εὐξάτο πολέμῳ. οὗ-
 τοι πάντες οἱ σάλιοι χορευταί τινές εἰσι καὶ ὑμνηταί
 τῶν ἐνόπλων θεῶν. ἑορτὴ δ' αὐτῶν ἐστὶ περὶ τὰ
 Παναθήναια ἐν τῷ καλουμένῳ Μαρτίῳ μηνὶ δημο-
 5 τελεῆς ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἀγομένη, ἐν αἷς διὰ τῆς πό-
 λεως ἄγουσι τοὺς χοροὺς εἰς τε τὴν ἀγορὰν καὶ τὸ
 Καπιτώλιον καὶ πολλοὺς ἄλλους ἰδίους τε καὶ δη-
 μοσίους τόπους, χιτῶνας ποικίλους χαλκαῖς μί-
 τραῖς κατεξωσμένοι καὶ τηβέννας ἐμπεπορημένοι
 10 περιπορφύρους φοινικοπαρύφους, ἃς καλοῦσι τρα-
 βέας (ἐστὶ δ' ἐπιχώριος αὕτη Ῥωμαίοις ἐσθῆς ἐν
 τοῖς πάνυ τιμῆα) καὶ τὰς καλουμένας ἀπίκας ἐπι-
 κείμενοι ταῖς κεφαλαῖς, πῖλους ὑψηλοὺς εἰς σχῆμα
 συναγομένους κωνοειδῆς, ἃς Ἕλληνες προσαγορεύ-
 15 οῦσι κυρβάσις. παρέξωσται δ' ἕκαστος αὐτῶν ξί-
 φος καὶ τῇ μὲν δεξιᾷ χειρὶ λόγχην ἢ ράβδον ἢ τι
 τοιοῦθ' ἕτερον κρατεῖ, τῇ δ' εὐωνύμῳ κατέχει πέλ-
 την Θρακίαν· ἢ δ' ἐστὶ ρομβοειδεὶ θυρεῶ στενωτέ-
 ρας ἔχοντι τὰς λαγόνας ἐμφερῆς, οἷας λέγονται φέ-
 20 ρειν οἱ τὰ Κουρήτων παρ' Ἑλλήσιν ἐπιτελοῦντες
 Ἰερά. καὶ εἰσιν οἱ σάλιοι κατὰ γοῦν τὴν ἐμὴν γνῶ-
 σιν Ἑλληνικῶ μεθερμηνευθέντες ὀνόματι Κούρητες,
 ὑφ' ἡμῶν μὲν ἐπὶ τῆς ἡλικίας οὕτως ὀνομασμένοι
 παρὰ τοὺς κούρους, ὑπὸ δὲ Ῥωμαίων ἐπὶ τῆς συν-
 25 τόνου κινήσεως. τὸ γὰρ ἐξάλλεσθαι τε καὶ πηδᾶν
 σαλίρε ὑπ' αὐτῶν λέγεται. ἀπὸ δὲ τῆς αὐτῆς αἰτίας
 καὶ τοὺς ἄλλους πάντας ὄρχηστὰς, ἐπεὶ κὰν τούτοις
 πολὺ τὸ ἄλμα καὶ σκίρτημα ἔνεστι, παράγοντες
 ἀπὸ τῶν σαλλίων τοῦνομα σαλτάτωρας καλοῦσιν. εἰ
 30 δὲ ὀρθῶς ὑπέιληφα ταύτην αὐτοῖς τὴν προσηγορίαν
 ἀποδιδούς ἐκ τῶν γιγνομένων ὑπ' αὐτῶν ὁ βουλό-
 μενος συμβαλεῖ. κινοῦνται γὰρ πρὸς αὐλὸν ἐν ῥυθμῶ

τὰς ἐνοπλίους κινήσεις τοτὲ μὲν ὁμοῦ, τοτὲ δὲ παραλλάξ, καὶ πατέριους τινὰς ὕμνους ἄδουσιν ἅμα ταῖς χορείαις. χορείαν δὲ καὶ κίνησιν ἐνόπλιον καὶ τὸν ἐν ταῖς ἀσπίσιν ἀποτελούμενον ὑπὸ τῶν ἐργουρίδιων φόφον, εἴ τι δεῖ τοῖς ἀρχαίοις τεκμηριουῖσθαι 5 λόγοις, Κούρητες ἦσαν οἱ πρῶτοι καταστησάμενοι. τὸν δὲ περὶ αὐτῶν μῦθον οὐδὲν δέομαι πρὸς εἰδότας ὀλίγου δεῖν πάντας γράφειν.

LXXI. Ἐν δὲ ταῖς πέλταις, ἃς οἱ τε σάλιοι φοροῦσι καὶ ἃς ὑπηρέται τινὲς αὐτῶν ἠρτημένας ἀπὸ 10 κανόνων κομίζουσι, πολλαῖς πάνυ οὔσαις μίαν εἶναι λέγουσι διοπετιῇ, εὐρεθῆναι δ' αὐτὴν φασιν ἐν τοῖς βασιλείοις τοῦ Νόμα, μηδενὸς ἀνθρώπων εἰσενέγκαντος μηδ' ἐγνωσμένου πρότερον ἐν Ἰταλοῖς τοιούτου σχήματος, ἐξ ὧν ἀμφοτέρων ὑπολαβεῖν Ῥω- 15 μαίους θεόπεμπτον εἶναι τὸ ὄπλον. βουλευθέντα δὲ τὸν Νόμαν τιμᾶσθαι τε αὐτὸ φερόμενον ὑπὸ τῶν 8 κρατίστων νέων ἐν ἱεραῖς ἡμέραις ἀνὰ τὴν πόλιν καὶ θυσιῶν ἐπετειῶν τυγχάνειν, δεδοικότα δὲ ἐπιβουλάς τε τὰς ἀπ' ἐχθρῶν καὶ ἀφανισμόν αὐτοῦ κλο- 20 παῖον ὄπλα λέγουσι πολλὰ κατασκευάσασθαι τῷ διοπετεῖ παραπλήσια, Μαμορίου τινὸς δημιουργοῦ τὸ ἔργον ἀναδεξαμένου, ὥστε ἄσημον γενέσθαι καὶ δυσδιάγνωστον τοῖς μέλλουσιν ἐπιβουλεύειν τὴν τοῦ θεοπέμπτου φύσιν διὰ τὴν ἀπαράλλακτον τῶν ἀν- 25 θρωπείων ἔργων ὁμοιότητα. ἐπιχώριον δὲ Ῥωμαίοις καὶ πάνυ τίμιον ὁ κουρητισμὸς, ὡς ἐκ πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων ἐγὼ συμβάλλομαι, μάλιστα δ' ἐκ τῶν περὶ τὰς πομπὰς τὰς τε ἐν ἱπποδρόμῳ καὶ τὰς ἐν τοῖς θεάτροις γινομένας· ἐν ἀπάσαις γὰρ αὐταῖς πρόση- 30 βοὶ κόροι χιτωνίσκουσ ἐνδεδυκότες ἐκπρεπεῖς κράνη καὶ ξίφη καὶ πάφμασ ἔχοντες στοιχηδὸν πορεύονται,

καὶ εἰσιν οὗτοι τῆς πομπῆς ἠγεμόνες καλούμενοι
 πρὸς αὐτῶν ἐπὶ τῆς παιδιᾶς τῆς ὑπὸ Λυδῶν ἐξευ-
 ρῆσθαι δοκούσης λυδίωνες, εἰκόνες ὡς ἐμοὶ δοκεῖ
 τῶν σαλίων· ἐπεὶ τῶν γε Κουρητικῶν οὐδὲν ὥσπερ
 5 οἱ σάλιοι δρωσιν οὔτ' ἐν ὕμνοις οὔτ' ἐν ὀρχήσει.
 χρῆν δὲ τούτους ἐλευθέρους τε εἶναι καὶ αὐθιγενεῖς
 καὶ ἀμφιθαλεῖς, οἱ δ' εἰσιν ἐξ ὁποιασδήποτε τύχης,
 τί γὰρ δεῖ τὰ πλείω περὶ αὐτῶν γράφειν;

LXXII. Ἡ δ' ἑβδόμη μοῖρα τῆς ἱερᾶς νομοθε-
 10 σίας τῷ συστήματι προσετέθη τῶν καλουμένων φε-
 τιαλίων. οὗτοι δ' ἂν εἶησαν κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν
 καλούμενοι διάλεκτον εἰρηνοδίκαι. εἰσὶ δ' ἐκ τῶν
 ἀρίστων οἰκῶν ἄνδρες ἐπίλεκτοι διὰ παντὸς ἱερωμέ-
 νοι τοῦ βίου, Νόμα τοῦ βασιλέως πρώτου καὶ τοῦτο
 15 Ῥωμαίοις τὸ ἱερὸν ἀρχεῖον καταστησαμένου· εἰ μὲν-
 τοι παρὰ τῶν καλουμένων Αἰκικλῶν τὸ παράδειγμα
 ἔλαβεν ὥσπερ οἴονται τινες, ἢ παρὰ τῆς Ἀρδεατῶν
 πόλεως ὡς γράφει Γέλλιος οὐκ ἔχω λέγειν, ἀπό-
 χρη δέ μοι τοσοῦτο μόνον εἰπεῖν, ὅτι πρὸ τῆς Νόμα
 20 ἀρχῆς οὔπω τὸ τῶν εἰρηνοδικῶν σύστημα παρὰ Ῥω-
 μαίοις ἦν. κατεστήσατο δ' αὐτὸ Νόμας ὅτε Φιδιηνά-
 ταις ἔμελλε πολεμεῖν ληστείας καὶ καταδρομὰς τῆς
 χώρας αὐτοῦ ποιησαμένοις, εἰ βούλοιντο συμβῆναι
 δίχα πολέμου πρὸς αὐτὸν, ὅπερ εἰς ἀνάγκην κατα-
 25 στάντες ἐποίησαν. οἶομαι δ' ἐπειδήπερ οὐκ ἔστιν
 ἐπιχώριον Ἑλλήσι τὸ περὶ τοὺς εἰρηνοδικὰς ἀρχεῖον
 ἀναγκαῖον εἶναι μοι πόσων καὶ πηλίκων ἐστὶ πραγμά-
 των κύριον διελθεῖν, ἵνα τοῖς ἀγνοοῦσι τὴν Ῥωμαίων
 εὐσέβειαν, ἣν οἱ τότε ἄνδρες ἐπετήδευον, μὴ παρά-
 30 δοξον εἶναι φανῆ τὸ πάντα αὐτοῖς τὸ κάλλιστον λα-
 βεῖν τοὺς πολέμους τέλος. ἀπάντων γὰρ αὐτῶν τὰς
 ἀρχὰς καὶ τὰς ὑποθέσεις εὐσεβεστάτας φανήσονται

ποιησάμενοι καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα τοὺς θεοὺς ἐσχη-
 κότες ἐν τοῖς κινδύνοις εὐμενεῖς. ἅπαντα μὲν οὖν
 ὅσα ἀνάκειται τούτοις τοῖς εἰρηνοδίκαις ἐπελθεῖν διὰ
 πλῆθος οὐ ῥάδιον, κεφαλαιώδει δ' ὑπογραφῇ δη-
 λῶσαι τοιάδ' ἐστὶ· φυλάττειν ἵνα μηδένα Ῥωμαῖοι 5
 π πόλεμον ἐξενέγκωσι κατὰ μηδεμιᾶς ἐνσπόνδου πό-
 λεως ἄδικον, ἀρξάντων δὲ παρασπονδεῖν εἰς αὐ-
 τοὺς ἐτέρων πρεσβεύεσθαί τε καὶ τὰ δίκαια πρῶτον
 αἰτεῖν λόγῳ, ἐὰν δὲ μὴ πείθωνται τοῖς ἀξιουμένοις,
 τότε ἐπικυροῦν τὸν πόλεμον. ὁμοίως δὲ καὶ ἂν ἀδικει- 10
 σθαί τινες ὑπὸ Ῥωμαίων ἐνσπονδοὶ λέγοντες τὰ δί-
 καια αἰτῶσι, τούτους διαγινώσκειν τοὺς ἄνδρας εἴ
 τι πεπόνθασιν ἐκσπονδον καὶ ἐὰν δόξωσι τὰ προσή-
 κοντα ἐγκαλεῖν τοὺς ἐνόχους ταῖς αἰτίαις συλλα-
 βόντας ἐκδότους τοῖς ἀδικηθεῖσι παραδιδόναι τὰ τε 15
 περὶ τοὺς πρεσβευτὰς ἀδικήματα δικάζειν καὶ τὰ
 περὶ τὰς συνθήκας ὅσια φυλάττειν εἰρήνην τε ποι-
 εῖσθαι καὶ γεγενημένην, ἐὰν μὴ κατὰ τοὺς λερούς
 δόξῃ πεπραχθῆναι νόμους, ἀκυροῦν καὶ τὰς τῶν
 στρατηγῶν παραρρημίας, ὅσαι περὶ τε ὄρκους καὶ 20
 σπονδὰς ἐπιτελοῦνται, διαγινώσκοντας ἀφοσιού-
 σθαι, περὶ ὧν κατὰ τοὺς οικείους καιροὺς ποιήσο-
 μαι τὸν λόγον. τὰ δὲ περὶ τὰς ἐπικηρυκείας ὑπ'
 αὐτῶν γινόμενα, ὅτε τὴν δόξασαν ἀδικεῖν πόλιν
 αἰτοῖεν δίκας (ἄξιον γὰρ μηδὲ ταῦτ' ἀγνοεῖν κατὰ 25
 πολλὴν φροντίδα τῶν ὀσίων καὶ δικαίων γινόμενα)
 τοιαῦτα παρέλαβον· εἰς μὲν ἐκ τῶν εἰρηνοδικῶν, ὃν
 οἱ λοιποὶ προχειρίζαιντο, κεκοσμημένος ἐσθῆτι καὶ
 φορήμασιν λεροῖς, ἵνα διάδηλος ᾗ παρὰ τοὺς ἄλλους,
 εἰς τὴν τῶν ἀδικούντων παρεγίνετο πόλιν· ἐπιστὰς 30
 δὲ τοῖς ὀρίοις τὸν τε Δία καὶ τοὺς ἄλλους ἐπεκα-
 λείτο θεοὺς μαρτυρόμενος ὅτι δίκας αἰτῶν ἦκει περὶ

τῆς Ῥωμαίων πόλεως· ἔπειτα ὁμόσας ὅτι πρὸς ἀδι-
 κούσαν ἔρχεται πόλιν καὶ ἀρὰς τὰς μεγίστας εἰ ψεύ-
 δοῖτο ἐπαρσάμενος ἑαυτῷ τε καὶ τῇ Ῥώμῃ, τότ'
 ἐντὸς ἦει τῶν ὄρων· ἔπειτα ὄψῃ πρώτῃ περιτύχοι
 5 τοῦτον ἐπιμαρτυράμενος, εἴτε τῶν ἀγροίκων εἴτε
 τῶν πολιτικῶν εἴη, καὶ τὰς αὐτὰς προσθεὶς ἀρὰς
 πρὸς τὴν πόλιν ᾤχετο κἄτα πρὶν εἰς τὴν πόλιν παρ-
 ελθεῖν τὸν πυλωρὸν ἢ τὸν πρῶτον ἀπαντήσαντα ἐν
 ταῖς πύλαις τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπιμαρτυράμενος εἰς
 10 τὴν ἀγορὰν προῆει· ἐκεῖ δὲ καταστάς τοῖς ἐν τέλει
 περὶ ὧν ἦκοι διελέγετο πανταχῇ τοὺς τε ὄρκους καὶ
 τὰς ἀρὰς προστιθεὶς. εἰ μὲν οὖν ὑπέχοιεν τὰς δίκας
 παραδιδόντες τοὺς ἐν ταῖς αἰτίαις, ἀπήει τοὺς ἄν-
 δρας ἀπάγων φίλος τε ἤδη γεγονῶς καὶ παρὰ φί-
 15 λων· εἰ δὲ χρόνον εἰς βουλὴν αἰτήσαιντο δέκα δι-
 δούς ἡμέρας παρεγίνετο πάλιν καὶ μέχρι τρίτης
 αἰτήσεως ἀνεδέχετο. διελθουσῶν δὲ τῶν τριάκοντα
 ἡμερῶν, εἰ μὴ παρεῖχεν αὐτῷ τὰ δίκαια ἢ πόλις,
 ἐπικαλεσάμενος τοὺς τε οὐρανόους καὶ καταχθονίους
 20 θεοὺς ἀπήει, τοσοῦτο μόνον εἰπὼν ὅτι βουλευσε-
 ται περὶ αὐτῶν ἢ Ῥωμαίων πόλις ἐφ' ἡσυχίας. καὶ
 μετὰ τοῦτο ἀπέφαινε εἰς τὴν βουλὴν ἅμα τοῖς ἄλ-
 λοις εἰρηνοδίκαις παραγενόμενος ὅτι πέπρακται πᾶν
 αὐτοῖς ὅσον ἦν ὅσιον ἐκ τῶν ἱερῶν νόμων καὶ εἰ
 25 βούλοιντο ψηφίζεσθαι πόλεμον οὐδὲν ἔσται τὸ κω-
 λῦσον ἀπὸ θεῶν. εἰ δέ τι μὴ γένοιτο τούτων οὔτε
 ἢ βουλὴ κυρία ἦν ἐπιψηφίσασθαι πόλεμον οὔτε ὁ
 δῆμος. περὶ μὲν οὖν τῶν εἰρηνοδικῶν τοσαῦτα παρε-
 λάβομεν.

30 LXXIII. Τελευταῖος δ' ἦν τῆς Νόμα διατάξεως
 μερισμὸς ὑπὲρ τῶν ἱερῶν, ὧν ἔλαχον οἱ τὴν μεγίστην
 παρὰ Ῥωμαίοις ἱερατεῖαν καὶ ἐξουσίαν ἔχοντες. οὔτοι

κατὰ μὲν τὴν αὐτῶν διάλεκτον ἐφ' ἑνὸς τῶν ἔργων
ὃ κρᾶττουσιν ἐπισκευάζοντες τὴν ξυλίην γέφυραν
ποντίφικες προσαγορεύονται, εἰσὶ δὲ τῶν μεγίστων
πραγμάτων κύριοι. καὶ γὰρ δικάζουσιν οὗτοι τὰς
ἱερᾶς δίκας ἀπάσας ἰδιώταις τε καὶ ἄρχουσι καὶ λει- 5
τουργοῖς θεῶν καὶ νομοθετοῦσιν ὅσα τῶν ἱερῶν
ἄγραφα ὄντα καὶ ἀνέθιστα, κρίνοντας ἃ ἂν ἐπιτή-
δεια τυγχάνειν αὐτοῖς φανεῖη νόμων τε καὶ ἐθισμῶν
τάς τε ἀρχὰς ἀπάσας, ὅσαις θυσία τις ἢ θεραπεία
θεῶν ἀνάκειται, καὶ τοὺς ἱερεῖς ἅπαντας ἐξετάζουσιν 10
ὑπηρέτας τε αὐτῶν καὶ λειτουργοὺς, οἷς χρῶνται
πρὸς τὰ ἱερά, οὗτοι φυλάττουσι μηδένα ἕξαμαρτάνειν
περὶ τοὺς ἱεροὺς νόμους· τοῖς τε ἰδιώταις ὁπόσοι μὴ
ἴσασι τοὺς περὶ τὰ θεία ἢ δαιμόνια σεβασμοὺς, ἐξη-
γῆται γίνονται καὶ προφηῆται· καὶ εἰ τινες αἰσθιοῦντο 15
μὴ πειθομένους ταῖς ἐπιταγαῖς αὐτῶν, ζημιούσι πρὸς
ἕκαστον χρῆμα ὀρῶντες εἰσὶ τε ἀνυπεύθυνοι πάσης
δίκης τε καὶ ζημίας οὔτε βουλῇ λόγον ἀποδιδόντες
οὔτε δῆμῳ. περὶ οὖν τῶν ἱερέων * * ὥστε εἰ βούλε-
ται 20
τις αὐτοὺς ἱεροδιδασκάλους καλεῖν εἴτε ἱερο-
νόμους εἴτε ἱεροφύλακας εἴτε, ὡς ἡμεῖς ἀξιούμεν,
ἱεροφάντας, οὐχ ἁμαρτήσεται τοῦ ἀληθοῦς. ἐκλι-
πόντος δὲ τινος αὐτῶν τὸν βίον ἕτερος εἰς τὸν ἐκεί-
νου καθίσταται τόπον οὐχ ὑπὸ τοῦ δήμου αἰρεθεῖς,
ἀλλ' ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων, ὅς ἂν ἐπιτηδειότατος εἶναι 25
δοκῇ τῶν πολιτῶν· παραλαμβάνει δὲ τὴν ἱερατεῖαν
ὁ δοκιμασθεὶς, ἐὰν εὐόρνηθες αὐτῷ τύχῳσιν οἰωνοὶ
γενόμενοι. τὰ μὲν δὴ περὶ τὸ θεῖον νομοθετηθέντα
ὑπὸ τοῦ Νόμα καὶ διαιρεθέντα κατὰ τὰς συμμορίας
τῶν ἱερῶν, ἐξ ὧν εὐσεβεστέραν συνέβη γενέσθαι τὴν 30
πόλιν, πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐλάττωσι τὰ μέγιστα καὶ φα-
νερώτατα ταῦτ' ἦν.

LXXIII. Τὰ δ' εἰς εὐτέλειάν τε καὶ σωφροσύνην ἀγαρόντα τὸν ἑκάστου βίον καὶ εἰς ἐπιθυμίαν καταστήσαντα τῆς φυλαττούσης ἐν ὁμοιοῖα τὴν πόλιν δικαιοσύνης πλεῖστα ὄσα, τὰ μὲν ἐγγράφοις περιληφθέντα νόμοις, τὰ δ' ἔξω γραφῆς εἰς ἐπιτηδεύσεις, ἀχθέντα καὶ συνασκήσεις χρονίους· ὑπὲρ ὧν ἀπάντων μὲν πολὺ ἂν ἔργον εἴη λέγειν, ἀρκέσει δὲ δύο τὰ μεγίστης μνήμης τυχόντα τεκμήρια καὶ τῶν ἄλλων γενέσθαι· τῆς μὲν αὐταρκειᾶς καὶ τοῦ μηδένα τῶν ἀλλοτρίων ἐπιθυμεῖν ἢ περὶ τοὺς ὀρισμοὺς τῶν κτήσεων νομοθεσία. κελεύσας γὰρ ἑκάστῳ περιγράψαι τὴν ἑαυτοῦ κτήσιν καὶ στήσαι λίθους ἐπὶ τοῖς ὄροις ἱεροὺς ἀπέδειξεν ὄριον Διὸς τοὺς λίθους, καὶ θυσίας ἔταξεν αὐτοῖς ἐπιτελεῖν ἅπαντας ἡμέρα τακτῆ καθ' ἕναστον ἐνιαυτὸν ἐπὶ τὸν τόπον συνηρομένους, ἑορτὴν ἐν τοῖς πάνυ τιμίαν καὶ τὴν τῶν ὀρίων θεῶν καταστησάμενος. ταύτην Ῥωμαῖοι Τερμινάλια καλοῦσιν ἐπὶ τῶν τερμόνων καὶ τοὺς ὄρους αὐτοὺς ἐνὸς ἀλλαγῆς γράμματος παρὰ τὴν ἡμετέραν διάλεκτον ἐκφέροντες τέρμινας προσαγορεύουσιν. εἰ δέ τις ἀφανίσειεν ἢ μεταθείη τοὺς ὄρους ἱερὸν ἐνομοθέτησεν εἶναι τοῦ θεοῦ τὸν τούτων τι διαπραξάμενον, ἵνα τῷ βουλομένῳ κτείνειν αὐτὸν ὡς ἱερόσυλον ἢ τε ἀσφάλεια καὶ τὸ καθαρῷ μιάσματος εἶναι προσῆ. τοῦτο δ' οὐκ ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν κατεστήσατο μόνον κτήσεων τὸ δίκαιον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν δημοσίων, ὄροις κάκεινας περιλαβῶν, ἵνα καὶ τὴν Ῥωμαίων γῆν ἀπὸ τῆς ἀστρυγείτονος ὄριοι διαιρῶσι θεοὶ καὶ τὴν κοινὴν ἀπὸ τῆς ἰδίας. τούτου μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων φυλάττουσι Ῥωμαῖοι [τοῦ χρόνου] μνημεῖα τῆς ὀσίας αὐτῆς ἕνεκα. θεοὺς τε γὰρ ἡγοῦνται τοὺς τέρμονας καὶ θύουσιν αὐτοῖς ὁσέτη τῶν μὲν ἐμψύχων οὐδὲν

(οὐ γὰρ ὅσιον αἱμάττειν τοὺς λίθους) πελάνοὺς δὲ Δήμητρος καὶ ἄλλας τινὰς καρπῶν ἀπαρχάς. ἐχρῆν δὲ καὶ τὸ ἔργον ἔτι φυλάττειν ἀπὸ τοῦ Ἰσού, οὗ χάριν θεοὺς ἐνόμισε τοὺς τέρμονας ὁ Νόμας, ἱκανομένους τοῖς ἑαυτῶν κτήμασι, τῶν δ' ἄλλοτριῶν μήτε 5 βία σφετεριζομένους μηδὲν μήτε δόλω. νῦν δ' οὐχ ὡς ἄμεινον οὐδ' ὡς οἱ πρόγονοι παρέδοσαν ὀρίζουσί τινες ἀπὸ τῶν ἄλλοτριῶν τὰ οἰκεῖα, ἀλλ' ἔστιν αὐτοῖς ὄρος τῶν κτήσεων οὐχ ὁ νόμος, ἀλλ' ἡ πάντων ἐπιθυμία, πράγμα οὐ καλόν. ἀλλ' ὑπὲρ μὲν τούτων ἐτέ- 10 ροις παρίεμεν σκοπεῖν.

LXXV. Ὁ δὲ Νόμας εἰς μὲν εὐτέλειαν καὶ σωφροσύνην διὰ τοιούτων συνέστειλε νόμων τὴν πόλιν, εἰς δὲ τὴν περὶ τὰ συμβόλαια δικαιοσύνην ὑπηγάγετο 15 πράγμα ἐξευρῶν ἠγνοημένον ὑπὸ πάντων τῶν καταστησαμένων τὰς ἐλλογίμους πολιτείας. ὁρῶν γὰρ ὅτι τῶν συμβολαίων τὰ μὲν ἐν φανερῷ καὶ μετὰ μαρτύρων 20 πραττόμενα ἢ τῶν συνόντων αἰδῶς φυλάττει, καὶ σπάνιοι τινὲς εἰσιν οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα ἀδικούντες, τὰ δὲ ἀμάρτυρα πολλῶ πλείω τῶν ἐτέρων ὄντα 25 μίαν ἔχει φυλακὴν τὴν τῶν συμβαλόντων πίστιν, περὶ ταύτην ᾤετο δεῖν σπουδάσαι παντὸς ἄλλου μάλιστα καὶ ποιῆσαι θείων σεβασμῶν ἀξίαν. Δίκην μὲν γὰρ καὶ Θέμιν καὶ Νέμεσιν καὶ τὰς καλουμένας παρ' Ἑλλήσιν Ἐρινύας καὶ ὅσα τούτοις ὅμοια ὑπὸ τῶν 30 προτέρων ἀποχρώντως ἐκτεθειῶσθαι τε καὶ καθωσιῶσθαι ἐνόμισε, Πίστιν δὲ, ἧς οὔτε μείζον οὔτε ἰερώτερον πάθος ἐν ἀνθρώποις οὐδὲν, οὔπω σεβασμῶν τυγχάνειν οὔτ' ἐν τοῖς κοινοῖς τῶν πόλεων πράγμασιν οὔτ' ἐν τοῖς ἰδίοις. ταῦτα δὲ διανοηθεὶς πρῶ- 35 τος ἀνθρώπων ἰερὸν ἰδρύσατο Πίστεως δημοσίας καὶ θυσίας αὐτῇ κατεστήσατο, καθάπερ καὶ τοῖς ἄλλοις

θεοῖς, δημοτελεῖς. ἔμελλε δὲ ἄρα σὺν χρόνῳ τὸ κοινὸν τῆς πόλεως ἦθος πιστὸν καὶ βέβαιον πρὸς ἀνθρώπους γενόμενον τοιούτους ἀπεργάσασθαι καὶ τοὺς τῶν ἰδιωτῶν τρόπους. οὕτω γοῦν σεβαστὸν τι
 5 πρᾶγμα καὶ ἀμίαντον ἐνομίσθη τὸ πιστὸν, ὥστε ὄρκον τε μέγιστον γενέσθαι τὴν ἰδίαν ἐκάστῳ πίστιν καὶ μαρτυρίας συμπάσης ἰσχυροτάτην, καὶ ὁπότε ὑπὲρ ἀμαρτύρου συναλλάγματος ἀμφιλογόν τι γένοιτο ἐνὶ πρὸς ἓνα, ἢ διαιρουῦσα τὸ νεῖκος καὶ προσωτέρῳ
 10 χωρεῖν οὐκ ἔῶσα τὰς φιλονεικίας ἢ θατέρου τῶν διαδικαζομένων αὐτῶν πίστις ἦν, αἷ τε ἀρχαὶ καὶ τὰ δικαστήρια τὰ πλεῖστα τῶν ἀμφισβητημάτων τοῖς ἐκ τῆς πίστεως ὄρκοις διήτων. τοιαῦτα μὲν δὴ σωφροσύνης τε παρακλητικὰ καὶ δικαιοσύνης ἀναγκαστήρια
 15 ὑπὸ τοῦ Νόμου τότε ἐξευρεθέντα κοσμιωτέραν οἰκίαν τῆς κράτιστα οἰκουμένης τὴν Ῥωμαίων πόλιν ἀπειργάσατο.

LXXVI. Ἄ δὲ μελλῶ νῦν λέγειν ἐπιμελῆ τε αὐτὴν ἀπέδωκε τῶν ἀναγκαίων καὶ τῶν ἀγαθῶν ἐργά-
 20 τιν. ἐνθυμούμενος γὰρ ὁ ἀνὴρ, ὅτι πόλιν τὴν μέλλουσαν ἀγαπήσειν τὰ δίκαια καὶ μενεῖν ἐν τῷ σώφρονι βίῳ τῆς ἀναγκαίου δεῖ χορηγίας εὐπορεῖν, διεῖλε τὴν χώραν ἅπασαν εἰς τοὺς καλουμένους πάγους καὶ
 25 κατέστησεν ἐφ' ἐκάστου τῶν πάγων ἄρχοντα ἐπίσκοπόν τε καὶ περίπολον τῆς ἰδίας μοίρας. οὗτοι γὰρ περιμόντες θαμινὰ τοὺς εὖ τε καὶ κακῶς εἰργασμένους τῶν ἀγρῶν ὑπεγράφοντο καὶ πρὸς τὸν βασιλέα ἀπέφαινον, ὁ δὲ τοὺς μὲν ἐπιμελεῖς γεωργοὺς ἐπαίνοισ τε καὶ φιλανθρωπiais ἀνελάμβανε, τοὺς δὲ ἀργούς
 30 [γεωργοὺς] ὄνειδίζων τε καὶ ζημιῶν ἐπὶ τὸ θεραπεύειν ἄμεινον τὴν γῆν προὔτρεπετο. τοιγάρτοι πολέμων τε ἀπηλλαγμένοι καὶ τῶν κατὰ τὴν πόλιν πραγμάτων σχο-

λην πολλήν ἄγοντες ἀργίας τε καὶ βλακείας σὺν αἰ-
 σχύνῃ τίνοντες δίκας αὐτουργοὶ πάντες ἐγίνοντο καὶ
 τὸν ἐκ γῆς πλοῦτον ἀπάντων ὄντα πλούτων δικαιοτά-
 του τῆς στρατιωτικῆς καὶ οὐκ ἐχούσης τὸ βέβαιον εὐ-
 πορίας γλυκύτερον ἐτίθεντο. τῷ δὲ Νόμα περιῆν ἐκ 5
 τούτων φιλεῖσθαι μὲν ὑπὸ τῶν ἀρχομένων, ζηλοῦ-
 σθαι δ' ὑπὸ τῶν περιοίκων, μνημονεύεσθαι δ' ὑπὸ
 τῶν ἐπιγινομένων· δι' ὧν οὔτε στάσις ἐμφύλιος τὴν
 πολιτικὴν ἔλυσεν ὁμόνοιαν, οὔτε πόλεμος ἄλλοεθνῆς
 ἐκ τῶν κρατίστων καὶ θαυμασιωτάτων τὴν πόλιν 10
 ἐπιτηδευμάτων ἐκίνησε. τοσοῦτον γὰρ ἀπέσχον οἱ
 περιοικοὶ τὴν ἀπόλεμον ἡσυχίαν Ῥωμαίων ἀφορ-
 μὴν τῆς κατ' αὐτῶν ἐπιθέσεως ὑπολαβεῖν, ὥστε
 καὶ εἴ τις αὐτοῖς πρὸς ἀλλήλους συνέστη πόλεμος
 διαλλακτῆρας ἐποιοῦντο Ῥωμαίους καὶ ἐπὶ διαιτητῇ 15
 Νόμα τὰς ἐχθρας διαλύειν ἠξίου. τοῦτον οὐκ ἂν
 αἰσχυνθείην ἐγὼ τὸν ἄνδρα τῶν ἐπ' εὐδαιμονίᾳ δια-
 βοηθέντων ἐν τοῖς πρώτοις καταριθμεῖν. γένους τε
 γὰρ ἔφθ βασιλείου καὶ μορφῆς ἀπέλαυσε βασιλικῆς
 παιδείαν τε οὐ τὴν περὶ λόγων ἄχρηστον ἤσκησεν, ἀλλ' 20
 ἐξ ἧς εὐσεβεῖν ἔμαθε καὶ τὰς ἄλλας ἐπιτηδεύειν ἀρε-
 τὰς. ἡγεμονίαν δὲ τὴν Ῥωμαίων παραλαβεῖν ἠξιώ-
 23 θη νέος ὧν κατὰ κλέος ἀρετῆς ὑπ' αὐτῶν ἐπίκλητος
 ἀχθεῖς καὶ διετέλεσε πειθομένοις ἅπαντα τὸν βίον
 τοῖς ἀρχομένοις χρώμενος· ἡλικίας δ' ἐπὶ μήκιστον 25
 ἦλασεν ὀλόκληρος οὐδὲν ὑπὸ τῆς τύχης κακωθεῖς
 καὶ θανάτων τὸν ῥᾶστον ἐτελεύτησεν ὑπὸ γήρωσ
 μαρανθεῖς, ὁμόλου παραμείναντος αὐτῷ τοῦ συγ-
 κληρωθέντος ἐξ ἀρχῆς δαίμονος ἕως ἐξ ἀνθρώπων
 ἠφανίσθη, βιώσας μὲν ὑπὲρ ὀγδοήκοντα ἔτη, βάσι- 30
 λεύσας δὲ τρία καὶ τετραράκοντα, γενεὰν δὲ καταλι-
 πὼν, ὡς μὲν οἱ πλείους γράφουσιν, υἱοὺς τέτταρας

καὶ θυγατέρα μίαν, ὧν ἔτι σώζεται τὰ γένη, ὡς δὲ
Γέλλιος Γναῖος ἱστορεῖ θυγατέρα μόνην, ἐξ ἧς ἐγένετο Ἄγκος Μάρκιος ὁ τρίτος ἀπ' ἐκείνου γενόμενος
Ῥωμαίων βασιλεύς. τελευτήσαντι δ' αὐτῷ πένθος
5 μέγα προὔθετο ἡ πόλις καὶ ταφὰς ἐποιήσατο λαμ-
προτάτας. κεῖται δ' ἐν Ἰανίκλῳ πέραν τοῦ Τεβέριου
ποταμοῦ. καὶ τὰ μὲν περὶ Πομπιλίου Νόμα τοσαῦτα
παρελάβομεν.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

ΛΑΙΚΑΡΝΑΣΕΩΣ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΔΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ.

Τελευτήσαντος δὲ Πομπιλίου γενομένη πάλιν ἡ βουλή τῶν κοινῶν κυρία μένειν ἔγνω ἐπὶ τῆς αὐτῆς πολιτείας, οὐδὲ τοῦ δήμου γνώμην λαβόντος ἑτέραν, καὶ καθίστησιν ἐκ τῶν πρεσβυτέρων τοὺς ἄρξοντας τὴν μεσοβασίλειον ἀρχὴν εἰς ὠρισμένον τινὰ ἡμερῶν 5 ἀριθμὸν, ὑφ' ὧν ἀποδείκνυται βασιλεὺς, ὃν ἅπας ὁ δῆμος ἤξιον, Τύλλος Ὀστίλιος γένους ὧν τοιοῦδε ἐκ πόλεως Μεδυλλείας, ἣν Ἀλβανοὶ μὲν ἔκτισαν, Ἔρωμύλος δὲ κατὰ συνθήκας παραλαβὼν Ῥωμαίων ἐποίησεν ἀποικίαν, ἀνὴρ εὐγενὴς καὶ χρήμασι δυνα- 10 τὸς Ὀστίλιος ὄνομα μετενεγκάμενος εἰς Ῥώμην τὸν βίον ἄγεται γυναῖκα ἐκ τοῦ Σαβίνων γένους Ἐρσιλλίου θυγατέρα τὴν ὑψηγησαμένην ταῖς ὁμοεθνέσι πρεσβεῦσαι πρὸς τοὺς πατέρας ὑπὲρ τῶν ἀνδρῶν, ὅτε Σαβίνοι Ῥωμαίοις ἐπολέμουν, καὶ τοῦ συνελθεῖν εἰς 15 φιλίαν τοὺς ἡγεμόνας αἰτιωτάτην γενέσθαι δοκοῦσαν. οὗτος ὁ ἀνὴρ πολλοὺς συνδιενέγκας Ἔρωμύλῳ πολέμους καὶ μεγάλα ἔργα ἀποδειξάμενος ἐν ταῖς πρὸς Σαβίνους μάχαις ἀποθνήσκει καταλιπὼν παιδίον μονογενὲς καὶ θάπτεται πρὸς τῶν βασιλέων ἐν τῷ 20

κρατίστῳ τῆς ἀγορᾶς τόπῳ στήλης ἐπιγραφῇ τὴν
 ἀρετὴν μαρτυροῦσα ἀξιωθεὶς. ἐκ δὲ τοῦ μονογενοῦς
 παιδὸς εἰς ἄνδρας ἀφικομένου καὶ γάμον ἐπιφανῆ
 λαβόντος υἱὸς γίνεται Τύλλος Ὀστίλιος ἀνὴρ δρα-
 5 στήριος, ὃς ἀπεδείχθη βασιλεὺς ψήφῳ τε πολιτικῇ
 διενεχθείσῃ περὶ αὐτοῦ κατὰ νόμους καὶ τοῦ δαιμο-
 νίου δι' οἰωνῶν αἰσίων ἐπικυρώσαντος τὰ δόξαντα τῷ
 δήμῳ. ἔτος δὲ ἦν ἐν ᾧ τὴν ἡγεμονίαν παρέλαβεν, ὁ
 δευτέρως ἐνιαυτὸς τῆς ἐβδόμης καὶ εἰκοστῆς Ὀλυμπιά-
 10 δος, ἦν ἐνίκα στάδιον Εὐρυβάτης Ἀθηναῖος ἄρχοντας
 Ἀθήνησι Λεωστράτου. οὗτος ἔργον πάντων μεγαλο-
 πρεπέστατον ἐπιδειξάμενος εὐθύς ἅμα τῷ παραλα-
 βεῖν τὴν ἀρχὴν ἅπαν τὸ θητικὸν τοῦ δήμου καὶ
 ἄπορον οἰκεῖον ἔσχεν. ἦν δὲ τοιούδε· χώραν εἶχον
 15 ἐξαιρέτων οἱ πρὸ αὐτοῦ βασιλεῖς πολλὴν καὶ ἀγαθὴν,
 ἐξ ἧς ἀναιρούμενοι τὰς προσόδους ἱερὰ τε θεοῖς ἐπετέ-
 λουν καὶ τὰς εἰς τὸν ἴδιον βίον ἀφθόρους εἶχον εὐ-
 πορίας, ἦν ἐκτήσατο μὲν Ῥωμύλος πολέμῳ τοὺς τότε
 κατασχόντας ἀφελόμενος, ἐκείνου δὲ ἄπαιδος ἀποθα-
 20 νόντος Πομπίλιος Νόμας ὁ μετ' ἐκείνου βασιλεύσας
 ἔκαρπουτο· ἦν δὲ οὐκέτι δημοσία κτήσις, ἀλλὰ τῶν
 ἀξί βασιλέων κληρὸς. ταύτην ὁ Τύλλος ἐπέτρεψε τοῖς
 μηδένα κληρὸν ἔχουσι Ῥωμαίων κατ' ἄνδρα διανε-
 μασθαι, τὴν πατρῴαν αὐτῷ κτήσιν ἀρκοῦσαν ἀπο-
 25 φαίνων εἰς τε τὰ ἱερὰ καὶ τὰς τοῦ βίου δαπάνας.
 ταύτῃ δὲ τῇ φιλανθρωπίᾳ τοὺς ἀπόρους τῶν πολιτῶν
 ἀνέλαβε παύσας λατρεύοντας ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις· ἵνα
 δὲ μηδὲ οἰκίας ἄμοιρος εἶη τις προσετείχισε τῇ πόλει
 τὸν καλούμενον Καίλιον λόφον, ἐνθα ὄσοι Ῥωμαίων
 30 ἦσαν ἀνέστιοι λαχόντες τοῦ χωρίου τὸ ἀρκοῦν κατε-
 σκεύασαν οἰκίας, καὶ αὐτὸς ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ τὴν

οἰκησιν εἶχεν. πολιτικά μὲν δὴ ταῦτα τοῦ ἀνδρὸς ἔργα παραδίδονται λόγου ἄξια·

II. πολεμικαὶ δὲ πράξεις πολλαὶ μὲν καὶ ἄλλαι μνημονεύονται, περὶ ὧν ἐρχομαι λέξων τὴν ἀρχὴν ποιησάμενος ἀπὸ τοῦ πρὸς Ἀλβανούς πολέμου. αἷ- 5
τιος δὲ τοῦ διαστῆναι τὰς πόλεις καὶ λῦσαι τὸ συγγενὲς ἀνὴρ Ἀλβανὸς ἐγένετο Κλοίλιος ὄνομα τῆς μεγίστης ἀρχῆς ἀξιώθεις, ὃς ἀχθόμενος ἐπὶ τοῖς Ῥωμαίων ἀγαθοῖς καὶ κατέχειν τὸν φθόνον οὐ δυνάμενος φύσει τε αὐθάδης καὶ ὑπομαργότερος ὢν ἐκ- 10
πολεμῶσαι τὰς πόλεις ἔγνω πρὸς ἀλλήλας. οὐχ ὁρῶν δὲ ὅπως ἂν πείσειε τοὺς Ἀλβανούς στρατὸν αὐτῷ κατὰ Ῥωμαίων ἄγειν ἐπιτρέψαι μῆτε δικαίας ἔχοντι προφάσεις μῆτε ἀναγκαίας, μηχανᾶται δὴ τι τοιούδε· τοῖς ἀπορωτάτοις Ἀλβανῶν καὶ θρασυτάτοις ἐφῆκε λη- 15
στεύειν τοὺς Ῥωμαίων ἀγροὺς ἄδειαν ὑπισχνούμενος καὶ παρεσκεύασε πολλοὺς ἀκίνδυνα κέρδη διώκοντας, ὧν οὐδὲ κωλυόμενοι ὑπὸ τοῦ δέους ἀποστήσεσθαι ἔμελλον, ἐμπλῆσαι πολέμου ληστρικοῦ τὴν ὁμορον. τοῦτο δ' ἐπραττε κατὰ λογισμὸν οὐκ ἀπεικότα, ὡς τὸ 20
ἔργον ἐμαρτύρησε. Ῥωμαίους μὲν γὰρ οὐκ ἀνέξεσθαι τὰς ἀρπαγὰς ὑπελάμβανεν, ἀλλ' ἐπὶ τὰ ὄπλα χωρῆσειν, αὐτῷ δ' ἐξουσίαν ἔσεσθαι κατηγορεῖν αὐτῶν πρὸς τὸν δῆμον ὡς ἀρχόντων πολέμου, Ἀλβανῶν δὲ τοὺς πλείστους φθονοῦντας τοῖς ἀποκόμοις τῆς εὐτυ- 25
χίας δέξεσθαι τὰς διαβολὰς ἀσμένους καὶ τὸν κατ' αὐτῶν πόλεμον ἐξοίσειν, ὅπερ καὶ συνέβη. ἀγόντων γὰρ καὶ φερόντων ἀλλήλους τῶν κακουργοτάτων ἐξ ἐκάστης πόλεως καὶ στρατιᾶς ποτε Ῥωμαϊκῆς ἐμβολούσης εἰς τὴν Ἀλβανὴν, ὑφ' ἧς πολλοὶ τῶν ληστῶν 30
οἱ μὲν ἀνηρέθησαν, οἱ δὲ συνελήφθησαν, συγκαλέσας τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν ὁ Κλοίλιος, ἐν ἧ' πολλὴν

ἐποιήσατο τῶν Ῥωμαίων κατηγορίαν, τραυματίας τε
 συχνούς ἐπιδεικνύμενος καὶ τοὺς προσήκοντας τοῖς
 ἠρπασμένοις ἢ τεθνηκόσι παράγων καὶ πλείω τῶν
 γεγονότων ἐπικαταψευδόμενος, πρεσβείαν πέμπειν 410
 5 πρῶτον ἐψηφίσατο δίκας αἰτήσουσαν τῶν γεγονότων·
 ἐὰν δὲ ἀγνωμόνῳσι Ῥωμαῖοι τότε τὸν πόλεμον ἐπ' αὐ-
 τοὺς ἐκφέρειν.

III. Ἀφικομένων δὲ τῶν πρεσβευτῶν εἰς Ῥώμην
 ὑποπτέυσας ὁ Τύλλος, ὅτι δίκας αἰτήσοντες ἦκοιεν,
 10 αὐτὸς τοῦτο ποιῆσαι πρότερος ἔγνω περιστῆσαι βου-
 λόμενος εἰς ἐκείνους τὴν αἰτίαν τοῦ λύειν τὰ πρὸς
 τὴν ἀποικίαν συγκείμενα. συνθῆκαι γὰρ ἦσαν ταῖς
 πόλεσιν ἐπὶ Ῥωμύλου γενόμεναι τὰ τε ἄλλα ἔχουσαι
 δίκαια καὶ ἵνα μηδετέρα πολέμου ἄρχῃ, ἢ δ' ἐγκα-
 15 λουῖσα ὅ τι δὴ ποτε ἀδίκημα δίκας αἰτοῖ παρὰ τῆς
 ἀδικουῦσης, εἰ δὲ μὴ τυγχάνοι τότε τὸν ἐξ ἀνάγκης
 ἐπιφέρει πόλεμον, ὡς λελυμένων ἤδη τῶν σπονδῶν.
 φυλαττόμενος δὲ τὸ μὴ προτέρους αἰτηθέντας δίκας
 Ῥωμαίους ἀντειπεῖν, ἔπειτα ὑπαιτίους Ἀλβανοῖς γε-
 20 νέσθαι, προσέταξε τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν ἑαυτοῦ
 φίλων τοὺς Ἀλβανῶν πρέσβεις ξενίζειν πάσῃ φιλο-
 φροσύνῃ καὶ κατέχειν ἔνδον παρ' ἑαυτοῖς· αὐτὸς δὲ
 ἐν ἀσχολίαις τισὶν ἀναγκαίαις εἶναι σκηψάμενος διε- 411
 κρούσατο τὴν πρόσοδον αὐτῶν. τῇ δ' ἔγγιστα νυκτὶ
 25 Ῥωμαίων ἄνδρας ἐπιφανεῖς ἐντειλάμενος αὐτοῖς ἀ-
 χρῇ πράττειν ἀπέστειλεν εἰς Ἀλβαν ἅμα τοῖς εἰρη-
 νοδίκαις αἰτήσοντας ὑπὲρ ὧν ἠδίκηντο Ῥωμαῖοι δίκας
 παρ' Ἀλβανῶν λαβεῖν, οἱ πρὶν ἤλιον ἀνίσχειν δια-
 νύσαντες τὴν ὁδὸν πληθυνούσης τῆς ἐωθινῆς ἀγορᾶς
 30 ἐντυγχάνουσι τῷ Κλοιλίῳ κατ' ἀγορὰν ὄντι καὶ δι-
 εξιόντες ὅσα ἠδίκηντο Ῥωμαῖοι παρ' Ἀλβανῶν ἤξιον
 πράττειν τὰ συγκείμενα ταῖς πόλεσιν. ὁ δὲ Κλοί-

λιος, ὡς Ἀλβανῶν πρότερον ἀπεσταλκῶτων εἰς Ῥώ-
 μην τοὺς αἰτήσοντας δίκας καὶ μηδὲ ἀποκρίσεως
 ἤξιωμένων, ἀπιέναι τοὺς Ῥωμαίους ἐκέλευσεν ὡς
 παραβεβηκότας τὰς ὁμολογίας καὶ προεῖπεν αὐτοῖς
 τὸν πόλεμον. ἀπαλλαττόμενος δὲ ὁ τῆς πρεσβείας 5
 ἡγεμῶν τοῦτ' ἤξιωσεν ἀκούσαι παρ' αὐτοῦ μόνον, εἰ
 παραβαίνειν τὰς σπονδὰς ὁμολογεῖ τοὺς καὶ προ-
 τέρους αἰτηθέντας δίκας καὶ μηδὲν ὑπομεινानτας
 2 ποιεῖν τῶν ὁσίων. ὁμολογήσαντος δὲ τοῦ Κλοιλίου
 Μαρτύρομαι τοίνυν, ἔφη, τοὺς θεοὺς, οὓς ἐποιησά- 10
 μεθα τῶν σπονδῶν μάρτυρας, ὅτι Ῥωμαίοις οὐ τυ-
 χοῦσι τῶν δικαίων προτέροις ὅσιος ὁ κατὰ τῶν παρα-
 βάντων τὰς σπονδὰς πόλεμος ἔσται, οἱ δὲ πεφευγότες
 τοῦτο τὸ δίκαιον ὑμεῖς ἔστε, ὡς αὐτὰ τὰ ἔργα δηλοῖ.
 πρότεροί τε γὰρ αἰτηθέντες τὸ δίκαιον οὐχ ὑπέσχετε 15
 καὶ πρότεροι τὸν πόλεμον ἡμῖν προειρήκατε. τοιγάρ-
 τοι τοὺς ἀμυνομένους ὑμᾶς προσδέχεσθε μετὰ τῶν
 ὄπλων οὐκ εἰς μακρὰν. ταῦτα παρὰ τῶν πρεσβευτῶν
 ἀφικομένων εἰς Ῥώμην ἀκούσας ὁ Τύλλος, τότε τοὺς
 Ἀλβανούς προσάγειν ἐκέλευσε καὶ περὶ ὧν ἤκουσι 20
 λέγειν. ἀπαγγειλάντων δ' αὐτῶν ὅσα προσέταξεν ὁ
 Κλοίλιος καὶ τὸν πόλεμον ἀπειλούντων εἰ μὴ τεύξον-
 ται τῆς δίκης, Ἐγὼ πρότερος ὑμῶν, ἔφη, τοῦτο πε-
 ποίηκα καὶ μηδὲν εὐρόμενος ὧν ἐκέλευον αἱ συν-
 θῆκαι * * [φαίνονται παρ' ὑμῶν πρότερον αὐται 25
 λελυμένοι καὶ μηθενὸς λόγου ἤξιωμένοι· ὄθεν δὴ]
 τὸν ἀναγκαῖόν τε καὶ δίκαιον Ἀλβανοῖς ἀναγγέλλω
 3 πόλεμον.

III. Μετὰ δὲ τὰς προφάσεις ταύτας παρεσκευά-
 ζοντο ἀμφοτέρω τὰ πρὸς τὸν πόλεμον, οὐ μόνον τὰς 30
 οἰκείας καθοπλίζοντες δυνάμεις, ἀλλὰ καὶ τὰς παρὰ
 τῶν ὑπηκόων ἐπικαλούμενοι· ὡς δὲ πάντα ἦν αὐτοῖς

εὐτρεπῆ συνήεσαν ὁμόσε καὶ καταστρατοπεδεύονται
 τετταράκοντα τῆς Ῥώμης σταδίους ἀποσχόντες· οἱ μὲν
 Ἄλβανοι περὶ τὰς καλουμένας Κλοιλίας τάφρους
 (φυλάττουσι γὰρ ἔτι τὴν τοῦ κατασκευάσαντος αὐτὰς
 5 ἐπὶ κλήσιν) Ῥωμαῖοι δὲ ὀλίγον ἐνδοτέρω τὸν ἐπιτη-
 δεϊότατον εἰς στρατοπεδείαν τόπον ἐκλεξάμενοι. ἐπεὶ
 δὲ συνείδον ἀλλήλων ἀμφοτέροι τὰς δυνάμεις οὔτε
 πλήθει λειπομένας οὔτε ὀπλισμοῖς εὐτελεῖς οὔτε ταῖς
 ἄλλαις παρασκευαῖς οὔσας εὐκαταφρονήτους, τῆς
 10 μὲν ταχείας ἐπὶ τὸν ἀγῶνα ὁρμῆς, ἣν κατ' ἀρχὰς εἶχον
 ὡς αὐτῇ ἐφόδῳ τρεψόμενοι τοὺς πολεμίους, ἀπέστη-
 σαν· φυλακῆς δὲ μᾶλλον ἢ προεπιχειρήσεως πρό-
 νοιαν ἐλάμβανον ὑψηλοτέρους ἐγείροντες τοὺς χάρα-
 κας, εἰσῆει τε αὐτῶν τοῖς χαριεστάτοις λογισμὸς ὡς
 15 οὐ τὰ κράτιστα βουλευομένοις, καὶ κατάμεμψις τῶν
 ἐν τέλει. ἐλκομένου δὲ τοῦ χρόνου διὰ κενῆς (οὐδὲν
 γὰρ ὅ τι καὶ λόγου ἄξιον ἦν καταδρομαῖς ψιλῶν ἢ
 συμπλοκαῖς ἰππέων ἔβλαπτον ἀλλήλους) ὁ τοῦ πολέ-
 μου δόξας αἴτιος γεγυῆναι Κλοίλιος ἀχθόμενος ἐπὶ
 20 τῇ ἀπράκτῳ καθέδρᾳ γνώμην ἔσχεν ἐξάγειν τὴν στρα-
 τιάν καὶ προκαλεῖσθαι τοὺς πολεμίους εἰς μάχην, ἐὰν
 δὲ μὴ ὑπακούσωσι προσβάλλειν αὐτῶν πρὸς τὰ ἐρύ-
 ματα. παρασκευασάμενος δὲ τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα καὶ
 εἰ δεήσει τειχομαχίας, ὅσα τῷ τοιούτῳ πρόσφορα
 25 ἔργῳ μηχανησάμενος, ἐπεὶ νῦν ἐγένετο καθεύδων ἐν
 τῇ στρατηγικῇ σκηνῇ παρουσίας αὐτῷ τῆς εἰωθυίας
 φυλακῆς περὶ τὸν ὄρθρον εὐρίσκειται νεκρὸς, οὔτε
 σφαγῆς οὔτε ἀγχόνης οὔτε φαρμάκων οὔτε ἄλλης
 βιαίου συμφορᾶς σημεῖον ἐπὶ τοῦ σώματος οὐδὲν
 30 ἔχων.

V. Παραδόξου δὲ τοῦ πάθους ὡσπερ εἰκὸς
 ἅπασι φαινομένου καὶ ζητουμένης τῆς αἰτίας (οὐδὲ

γὰρ νόσον προηγησαμένην εἶχε τις αἰτιάσασθαι) οἱ
 μὲν ἐπὶ τὴν θείαν πρόνοιαν ἀπάσας τὰς ἀνθρωπίνας
 ἀναφέροντες τύχας κατὰ χόλον δαιμόνιον ἔλεγον
 αὐτὸν ἀποθανεῖν, ὅτι πόλεμον ἐξέκασε τῇ μητρο-
 πόλει πρὸς τὴν ἀπόκτισιν οὔτε δίκαιον οὔτε ἀναγ- 5
 καλον· οἱ δὲ χρηματισμὸν ἠγούμενοι τὸν πόλεμον
 καὶ μεγάλων ἀπεστερηθῆναι νομίζοντες ὠφελειῶν εἰς
 ἐπιβουλήν καὶ φθόνον ἀνθρώπινον τὸ ἔργον μετέφε-
 ρον αἰτιώμενοι τῶν ἀντιπολιτευομένων τινὰς ἀφανῆ
 καὶ δυσεξέλεγκτα ἐξευρόντας φάρμακα διὰ τούτων τὸν 10
 ἄνδρα ἀνηρηκέναι· οἱ δὲ ὑπὸ λύπης τε καὶ ἀμηχανίας
 κρατούμενον ἐκουσίῳ χρήσασθαι τελευτῇ αὐτὸν ἔφα-
 σαν, ἐπειδὴ ἅπαντα χαλεπὰ καὶ ἄπορα συνέβαινεν
 αὐτῷ καὶ οὐδὲν ἐχώρει κατὰ νοῦν τῶν ἐν ἀρχαῖς,
 ὅτε εἰς τὰ πράγματα εἰσῆι, προσδοκηθέντων· τοῖς δ' 15
 ἐκτὸς οὔσι φιλίας τε καὶ ἐχθρας τῆς πρὸς τὸν στρατη-
 γὸν καὶ ἀπὸ παντὸς τοῦ βελτίστου κρίνουσι τὸ συμ-
 βεβηκὸς οὔτε ἡ θεία νέμεσις οὔτε ὁ τῶν ἀντιπολι-
 τευομένων φθόνος οὔθ' ἡ τῶν πραγμάτων ἀπόγνω-
 σις ἀνηρηκέναι τὸν ἄνδρα ἐδόκει, ἀλλ' ἡ τῆς φύσεως 20
 ἀνάγκη καὶ τὸ χρεῶν ὡς ἐκπεπληρωκότα τὴν ὀφει-
 λομένην μοῖραν, ἧς ἅπασι τοῖς γινομένοις πέπρωται
 τυχεῖν. Κλοῖλιος μὲν δὴ πρὶν ἢ γενναῖον ἐπιδειξα-
 σθαί τι τοιαύτης τελευτῆς ἔτυχεν, εἰς δὲ τὸν ἐκείνου
 τόπον ἀποδείκνυται στρατηγὸς αὐτοκράτωρ ὑπὸ τῶν 25
 ἐπὶ στρατοπέδου Μέτιος Φουφέτιος, ἀνὴρ οὔτε
 πολέμου ἠγεμὼν ἱκανὸς οὔτε εἰρήνης βέβαιος φύλαξ,
 ὃς οὐδενὸς ἤττον Ἀλβανῶν πρόθυμος ὦν κατ' ἀρχὰς
 διαστῆσαι τὰς πόλεις καὶ διὰ τοῦτο τῆς ἀρχῆς μετὰ
 417 τὸν Κλοιλίου θάνατον ἀξιωθεῖς, ἐπειδὴ τῆς ἠγεμο- 30
 νίας ἔτυχεν καὶ ὅσα ἦν ἐν τοῖς πράγμασι δυσχερῆ καὶ
 ἄπορα συνείδεν, οὐκέτι διέμεινεν ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς

βουλευμάσιν, ἀλλ' εἰς ἀναβολὰς καὶ διατριβὰς ἄγειν ἡξίου τὰ πράγματα ὁρῶν οὔτε τοὺς Ἀλβανοὺς ἅπαντας ὁμοίαν ἔχοντας ἔτι προθυμίαν πρὸς πόλεμον οὔτε τὰ σφάγια ὁπότε θύοιτο περὶ μάχης καλὰ γινόμενα·
 5 τελευτῶν δὲ εἰς καταλλαγὰς ἔγνω προκαλεῖσθαι τοὺς πολεμίους πρότερος ἐπικηρουκευσάμενος, μαθὼν τὸν ἐπικρεμάμενον ἔξωθεν Ἀλβανοὺς τε καὶ Ῥωμαίους κίνδυνον, εἰ μὴ σπείσονται τὸν πρὸς ἀλλήλους πόλεμον, ἄφυκτον ὄντα, ὃς ἔμελλεν ἀμφοτέρως ἀναρπά-
 10 σασθαι τὰς δυνάμεις. ἦν δὲ τοιοῦδε·

VI. Οὐιεντανολ καὶ Φιδηναῖοι μεγάλας καὶ πολυανθρώπους ἔχοντες πόλεις ἐπὶ μὲν τῆς Ῥωμύλου βασιλείας εἰς πόλεμον ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ δυναστείας Ῥωμαίοις κατέστησαν, ἐν ᾧ πολλὰς ἀπολέσαντες δυνά-
 15 μεις ἀμφοτέροι καὶ χώρας ἀποδασμῶ ζημιωθέντες ὑπήκοοι τοῖς κεκρατηκόσιν ἠναγκάσθησαν γενέσθαι. περὶ ὧν ἐν τῇ πρὸ ταύτης δεδήλωκα γραφῇ τὸ ἀκριβές· ἐπὶ δὲ τῆς Νόμα Πομπιλίου δυναστείας εἰρήνης ἀπολαύσαντες βεβαίον πολλὴν ἔσχον ἐπίδοσιν εἰς
 20 εὐανδρίαν τε καὶ πλοῦτον καὶ τὴν ἄλλην εὐδαιμονίαν. τούτοις δὴ τοῖς ἀγαθοῖς ἐπαρθέντες ἐλευθερίας τε αὐτίς ἀρέγοντο καὶ φρόνημα ἐλάμβανον ὑψηλότερον παρασκευάζοντό τε ὡς οὐκέτι Ῥωμαίων ἀκροώμενοι. τέως μὲν οὖν ἄδηλος αὐτῶν ἡ διάνοια τῆς
 25 ἀποστάσεως ἦν, ἐν δὲ τῷ πρὸς Ἀλβανοὺς ἐφανερῶθη πολέμῳ. ὡς γὰρ ἐπύθοντο πανστρατιᾷ Ῥωμαίους ἐξεληλυθότας ἐπὶ τὸν πρὸς Ἀλβανοὺς ἀγῶνα, κράτιστον ὑπολαβόντες εἰληφέναι καιρὸν ἐπιθέσεως ἀπορρήτους ἐποίησαντο διὰ τῶν δυνατωτάτων ἀν-
 30 δρῶν συνωμοσίας πάντας τοὺς ὄπλοφορεῖν δυναμένους εἰς Φιδήνην συνελθεῖν κρούφα καὶ κατ' ὀλίγους ἰόντας, ὡς ἂν ἦμισα γένοιντο τοῖς ἐπιβουλευομένοις

καταφανείς· ἐκεῖ δ' ὑπομένοντας ἐκδέχεσθαι τὸν καιρὸν, ὅτε αἱ Ῥωμαίων τε καὶ Ἀλβανῶν δυνάμεις ἐκλιπούσαι τοὺς χάρακας ἐπὶ τὸν ἀγῶνα προσελύσσονται, (τοῦτον δὲ φανερόν ποιεῖν αὐτοῖς ἐμελλον διὰ συμβόλων σκοποῖ τινες ἐν τοῖς ὄρεσι λοχῶντες) δὲ ὅταν δὲ ἀρθῇ τὰ σημεῖα λαβόντας ὄπλα χωρεῖν ἐπ' αὐτούς ἐδει πάντας κατὰ τάχος, (ἦν δὲ οὐ πολλή ἢ ἐπὶ τοὺς χάρακας ἀπὸ Φιδήνης φέρουσα ὁδός, ἀλλ' ὅσον ἢ δυσὶν ὥραις ἢ τρισὶν ἀνυσθῆναι τὸ μακρότατον) ἐπιφανέντας δὲ τῷ ἀγῶνι τέλος ἦδη ἔχοντι 10 ὥσπερ εἰκὸς μηδὲν ἡγεῖσθαι φίλιον, ἀλλ' ἐάν τε Ἀλβανοὶ νικῶσιν ἐάν τε Ῥωμαῖοι κτείνειν τοὺς κερρατηκότας αὐτῶν. ταῦτα ἦν ἃ διέγνωστο πράττειν τοῖς προεστηκόσι τῶν πόλεων. εἰ μὲν οὖν θρασύτερον ἐπὶ τὸν ἀγῶνα ὥρμησαν Ἀλβανοὶ Ῥω- 15 μαίων καταφρονήσαντες καὶ μιᾷ κρῖναι μάχῃ τὰ ὄλα διέγνωσαν, οὐδὲν ἂν τὸ κωλύον ἦν τὸν τε κατασκευασθέντα δόλον ἐπ' αὐτοῖς λεληθῆναι καὶ διεφθάρθαι τὰ στρατεύματα αὐτῶν ἀμφοτέρω· νῦν δὲ ἡ διατριβὴ τοῦ πολέμου παράδοξος ἅπασι γενομένη καὶ 20 ὁ χρόνος ἐν ᾧ παρεσκευάζοντο πολὺς ἀφελκυσθεὶς διέχεεν αὐτῶν τὰ βουλευόμενα. τῶν γὰρ ἐκ τῆς συνωμοσίας τινές, εἴτε οἰκεια κέρδη περιβαλέσθαι ζητοῦντες εἴτε τοῖς κορυφαιοτάτοις τῶν σφετέρων καὶ τὸ ἔργον εἰσηγησαμένοις φθονοῦντες εἴτε μῆνυσιν ἐτέ- 25 ρων δεδιότες, ὅτι πολλοῖς συνέβη παθεῖν ἐν ταῖς πολυανθρώποις καὶ χρονιζομέναις συνωμοσίαις, εἴτε ὑποθέσει ἀναγκαζόμενοι γνώμης οὐκ ἀξιούσης ἔργον ἀνόσιον εἰς εὐτυχὲς κατασκῆψαι τέλος μηνυταὶ γίνονται τοῖς πολεμίοις τοῦ δόλου.

30

VII. Ταῦτα δὴ μαθὼν ὁ Φουφέτιος ἔτι μᾶλλον ἐσπευσε ποιήσασθαι τὰς διαλύσεις, ὡς οὐδὲ ἀλγέσεως

ἔτι τοῦ μὴ ταῦτα πράττειν σφίσι καταλειπομένης.
 ἐγγόνει δὲ καὶ τῷ βασιλεῖ τῶν Ῥωμαίων ὑπὲρ τῆς
 συνωμοσίας ταύτης ἢ μήνυσις παρὰ τῶν ἐκ Φιδήνης
 φίλων, ὥστ' οὐδ' αὐτὸς ἔτι διαμελλήσας δέχεται τὰς
 5 τοῦ Φουφειτίου προκλήσεις. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον εἰς
 τὸ μεταξὺ τῶν στρατοπέδων χωρίον ἐπαγόμενοι συμ-
 βούλους ἑκάτεροι τοὺς φρονῆσαι τὰ δέοντα ἱκανοὺς,
 ἀσπασάμενοι πρῶτον ἀλλήλους ὡς πρότερον εἰώθε-
 σαν καὶ φιλοφρονηθέντες τὰς ἐταιρικός τε καὶ συγ-
 10 γενικὰς φιλοφροσύνας διελέγοντο περὶ τῶν διαλύ-
 σεων. ἤρχετο δ' ὁ Ἄλβανὸς πρότερος τοιάδε λέγων·
 Ἄναγκαῖον εἶναι μοι δοκεῖ τὰς αἰτίας πρῶτον ἐπι- 4
 δεῖξαι, δι' ἃς ἐγὼ πρῶτος ἤξιωσα περὶ καταλύσεως
 τοῦ πολέμου διαλέγεσθαι, οὔτε μάχῃ κρατηθεῖς ὑφ'
 15 ὑμῶν οὔτε ἐπισιτισμοὺς εἰσάγεσθαι κωλυόμενος οὔτε
 εἰς ἄλλην κατακεκλεισμένος ἀνάγκην οὐδεμίαν, ἵνα
 μὴ με ὑπολάβητε τῆς μὲν οἰκείας δυνάμεως ἀσθένειαν
 κατεγνωκότα, τὴν δὲ ὑμετέραν ἰσχὺν δυσκατα-
 γώνιστον εἶναι νομίζοντα εὐπρεπῆ ζητεῖν ἀπαλλαγὴν
 20 τοῦ πολέμου. ἀφόρητοι γὰρ ἂν γένοισθε ὑπὸ βαρύ-
 τητος, εἴ τι πεισθίητε περὶ ἡμῶν τοιοῦτον καὶ οὐδὲν
 ἂν τῶν μετρίων ὑπομείναιτε ποιεῖν, ὡς κρατοῦντες
 ἤδη τῷ πολέμῳ. ἵνα δὴ μὴ οὖν τὰς ψευδεῖς αἰτίας
 εἰκάξητε περὶ τῆς ἐμῆς προαιρέσεως, δι' ἃς ἀξιῶ κατα-
 25 λύσασθαι τον πόλεμον, ἀκούσατε τὰς ἀληθεῖς· ἐγὼ
 στρατηγὸς ἀποδειχθεὶς ὑπὸ τῆς πατρίδος ἀτοκράτωρ
 ἅμα τῷ παραλαβεῖν τὴν ἀρχὴν ἐσκόπουν τίνες ἦσαν
 αἱ συνταράξασαι τὰς πόλεις ἡμῶν προφάσεις. ὁρῶν
 δὲ μικρὰς καὶ φαύλας καὶ οὐχ ἱκανὰς διελεῖν τσαυ- 4
 30 τὴν φιλίαν καὶ συγγένειαν οὐ τὰ κράτιστα ἠγούμην
 οὔτε Ἄλβανοὺς οὔτε ὑμᾶς βουλευσάσθαι. ἔτι δὲ μᾶλλον
 ἔγνω τούτο καὶ πολλὴν κατέγνων ἀμφοτέρων

ἡμῶν μανίαν, ἐπειδὴ παρῆλθον ἐπὶ τὰ πράγματα καὶ
 πειθραν ἐλάμβανον τῆς ἐκάστου προαιρέσεως. οὔτε
 γὰρ ἐν τοῖς ἰδίοις οὔτ' ἐν τοῖς κοινοῖς συλλόγοις
 ὁμονοοῦντας ὑπὲρ τοῦ πολέμου πάντας Ἀλβανούς
 ἑώρων, μακροῦ δ' ἔτι τῶν ἐξ ἀνθρωπίνου λογισμοῦ 5
 καταλαμβανομένων χαλεπῶν τὰ δαιμόνια σημεῖα,
 ὁπότε χρησαίμην σφαγλοῖς περὶ μάχης, χαλεπώτερα
 γινόμενα πολλὴν δυσθυμίαν παρεῖχέ μοι καὶ ἀμη-
 χανίαν. ἐνδυμούμενος δὴ ταῦτα τῆς μὲν ἐπὶ τοὺς
 ἀγῶνας ὀρμῆς ἐπέσχον, ἀναβολὰς δὲ καὶ διατριβὰς 10
 ἐποιούμην τοῦ πολέμου προτέρους ὑμᾶς οἰόμενος
 ἄρξειν τῶν περὶ φιλίας λόγων· καὶ ἔδει γε, ὦ Τύλλε,
 τοῦτο ποιεῖν ὑμᾶς ἀποίκους ὄντας ἡμῶν καὶ μὴ πε-
 ριμένειν ἕως ἢ μητρόπολις ἄρξει. ὄσης γὰρ ἀξιοῦσι
 τιμῆς τυγχάνειν οἱ πατέρες παρὰ τῶν ἐγγόνων, το- 15
 σαύτης οἱ κτίσαντες τὰς πόλεις παρὰ τῶν ἀποίκων.
 ἐν ᾧ δὲ ἡμεῖς ἐμέλλομεν καὶ παρετηροῦμεν ἀλλή-
 λους, πότεροι τῶν εὐγνωμόνων ἄρξουσι λόγων,
 ἑτέρα τις ἡμᾶς ἀνάγκη κρείττων παντὸς ἀνθρωπί-
 νου λογισμοῦ περιλαβοῦσα συνάγει· ἣν ἐγὼ πν- 20
 θόμενος ἔτι λαυθάνουσαν ὑμᾶς οὐκέτ' ᾤομην δεῖν
 τῆς εὐπρεπείας τῶν διαλλαγῶν στοχάζεσθαι. δειναὶ
 γὰρ, ὦ Τύλλε, μηχαναὶ πλέκονται καθ' ἡμῶν καὶ
 δόλος ἄφυκτος ἔρραπται κατ' ἀμφοτέρων, ὅς ἐμελ-
 λεν ἀκονιτὶ καὶ δίχρα πόνου πάντα συντρίψειν καὶ 25
 διαφθερεῖν ἡμῶν τὰ πράγματα πυρὸς ἢ ποταμοῦ
 δίκην ἐμπεσῶν. δημίουργοὶ δὲ τῶν ἀνοσίων βου-
 λευμάτων εἰσὶν οἱ δυνατώτατοι Φιδηναίων τε καὶ
 30 Οὐιεντανῶν συνελθόντες. ὅστις δὲ ὁ τῆς ἐπιβου-
 λῆς αὐτῶν τρόπος ἦν καὶ πόθεν εἰς ἐμὲ ἢ τῶν
 ἀπορρήτων βουλευμάτων γνῶσις ἐλήλυθεν ἀκού-
 σατε.

VIII. Ταῦτ' εἰπὼν δίδωσι τῶν παρόντων τινα ἀναγνῶναι τὰς ἐπιστολάς, ἃς αὐτῷ κεκομικῶς τις ἐτύγχανε παρὰ τῶν ἐν Φιδήνῃ ξένων καὶ τὸν κομίσαντα αὐτὰς παρήγαγεν. ἀναγνωσθεῖσῶν δὲ τῶν
 5 ἐπιστολῶν καὶ τοῦ ἀνδρὸς ἐξηγησαμένου πάντα ὅσα παρὰ τῶν ἐπιθεμένων αὐτὰς ἀπὸ στόματος ἤκουσεν ἐκπλήξεώς τε μεγάλης κατασχούσης τοὺς ἀκούοντας, οἷα εἰκὸς ἐπὶ τηλικούτῳ κακῷ παρ' ἐλπίδας ἀκουσθέντι, μικρὸν ἐπισχῶν ὁ Φουφέντιος πάλιν ἔλεξεν·
 10 Ἀκηκόατε τὰς αἰτίας, ἄνδρες Ῥωμαῖοι, δι' ἃς ἐγὼ τέως μὲν ἀνεβαλόμην τοὺς πρὸς ὑμᾶς ἀγῶνας, νῦν δὲ καὶ τῶν περὶ φιλίας ἠξίωσα πρότερος ἄρχειν λόγων. ὑμεῖς δὲ τὸ μετὰ τοῦτο ἤδη σκοπεῖσθε, πότερον οἴεσθε δεῖν περὶ βοιδίων καὶ προβάτων ἀρκαγῆς ἄσπειστον
 15 πόλεμον φυλάττειν πρὸς τοὺς κτίσαντας καὶ πατέρας, ἐν ᾧ καὶ κρατηθέντες ἀπολείσθε καὶ κρατήσαντες, ἢ διαλυσάμενοι τὴν πρὸς τοὺς συγγενεῖς ἐχθρὰν μεθ' ἡμῶν ἐπὶ τοὺς κοινούς ἐχθρούς χωρεῖν, οἳ γε οὐ μόνον ἀπόστασιν ἐβούλευσαν ἀφ' ὑμῶν ἀλλὰ καὶ
 20 ἐπανάστασιν, οὔτε πεπονθότες δεῖν οὐδὲν οὔτε μὴ πάθωσι δεδιότες, καὶ οὐδ' ἐκ τοῦ φανεροῦ ἐπέθεντο ἡμῖν, ὡς ὁ κοινὸς ἀξιοὶ τοῦ πολέμου νόμος, ἀλλ' ὑπὸ σκότους, ὡς ἂν ἤκιστα ὑπίδοιτό τις αὐτῶν τὴν ἐπιβουλήν καὶ φυλάξαιτο. ἀλλὰ γὰρ ὅτι μὲν ἐπὶ
 25 τοὺς ἀνοσίλους ἀνθρώπους ἰτέον ἡμῖν ἀπάσῃ σπουδῇ καταλυσάμενοις τὰ ἐχθρὰ (μανίας γὰρ θάτερα ἀξιοῦν) ὡς ἐγνωκόσιν ὑμῖν καὶ ποιήσουσιν, οὐδὲν δέομαι πλείω λέγειν καὶ παρακελεύεσθαι. ὃν δὲ τρόπον αἰ διαλύσεις καλαὶ καὶ συμφέρουσαι γένοιντ' ἂν ἀμφο-
 30 τέραις ταῖς πόλεσι (τοῦτο γὰρ ἴσως ποθεῖτε ἀκοῦσαι πάλαι) νῦν ἤδη πειράσομαι λέγειν. ἐγὼ νομίζω κρατίστας μὲν εἶναι διαλλαγὰς καὶ πρεπωδεστάτας συγ-

γενέσι καὶ φίλοις πρὸς ἀλλήλους, ἐν αἷς οὐδέν ἐστιν ἔγκοτον οὔτε μνησικάκον ἀφέσεως ἅπαντι πρὸς ἅπαντας ὑπὲρ ὧν ἔδρασαν ἢ ἔπαθον ἀδόλου γινομένης, ἦττον δὲ τούτων εὐπρεπεῖς, ἐν αἷς τὸ μὲν πλήθος ἀπολύεται τῶν ἐγκλημάτων, οἱ δὲ ἀδικήσαντες ἀλ- 5 λήλους ἀναγκάζονται δίκας ὑπέχειν λόγῳ κρινόμενοι καὶ νόμῳ. τούτων δὴ τῶν διαλλαγῶν ἐμοὶ μὲν δοκεῖ χρῆναι τὰς εὐπρεπεστέρας καὶ μεγαλοψυχοτέρας ἡμᾶς ἐλέσθαι καὶ γνώμην θέσθαι περὶ μηδενοῦς ἡμᾶς ἀλλήλοις μνησικακεῖν, σὺ δ' εἰ μὴ βούλει διαλλάτ- 10 τεσθαι τοῦτον τὸν τρόπον, ὦ Τύλλε, ἀλλὰ καὶ διδόναι δίκας καὶ λαμβάνειν ἀξίους τοὺς ἐν ταῖς αἰτίαις παρ' ἀλλήλων, ἔτοιμοι καὶ ταῦτα ποιεῖν εἰσιν Ἀλβανοὶ τὰ κοινὰ ἔχθη προκαταλυσάμενοι. εἰ δέ τινας ἔχεις παρὰ ταύτας λέγειν ἑτέρας εἴτε καλλίους διαλ- 15 λαγὰς εἴτε δικαιότερας, οὐκ ἂν φθάνοις φέρων εἰς μέσον καὶ πολλήν σοι χάριν εἶσομαι.

VIII. Ταῦτ' εἰπόντος τοῦ Φουφεττίου παραλαβῶν τὸν λόγον ὁ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς ἔλεξε· Καὶ ἡμεῖς, ὦ Φουφέττιε, βαρεῖαν ὑπελαμβάνομεν ἡμᾶς 20 καταλήψεσθαι συμφορὰν, εἰ δι' αἵματος καὶ φόνων ἀναγκασθείημεν κρῖναι τὸν συγγενῆ πόλεμον, καὶ ὑπὸ τῶν ἱερῶν ὁπότε τὰ προπολέμια θύοιμεν ἐκωλυόμεθα ἄρχειν μάχης· τὰς τε ἀπορρήτους Φιθηναίων καὶ Οὐεντανῶν συνωμοσίας, ἃς ἐπ' ἀμφοτέροις ἡμῖν 25 συνώμοσαν, ὀλίγῳ πρότερόν σου πεπύσμεθα παρὰ τῶν ἐκεῖθεν ξένων καὶ οὐκ ἀφύλακτοι πρὸς αὐτάς ἐσμεν, ἀλλ' ὡς παθεῖν τε μηδὲν αὐτοὶ κακὸν κἀκείνους τιμωρήσασθαι τῆς ἐπιβουλῆς ἀξίως παρεσκευάσμεθα οὐχ ἦττόν τε σοῦ καταλύσασθαι τὸν 30 πόλεμον ἀμαχητὶ μᾶλλον ἢ διὰ τῶν ὄπλων ἐβουλόμεθα. πρότεροι δὲ πρεσβεύεσθαι περὶ διαλλαγῶν.

οὐκ ἤξιούμεν, ἐπέπερ οὐδ' ἤρξαμεν αὐτοὶ πρότεροι
 τοῦ πολέμου, ἄρξαντας δὲ ἡμυνάμεθα. ἀποτιθεμέ-
 νων δὲ ὑμῶν τὰ ὄπλα δεχόμεθα τὰς προκλήσεις ἄσμε-
 νοι καὶ περὶ διαλλαγῶν οὐδὲν ἀκριβολογούμεθα, 41
 5 ἀλλὰ τὰς κρατίστας τε καὶ μεγαλοψυχοτάτας δεχόμεθα
 πᾶν ἀδίκημα καὶ πᾶν ἀμάρτημα τῆς Ἀλβανῶν
 πόλεως ἀφιέντες, εἰ δὴ καὶ κοινὰ χρὴ καλεῖν πόλεως
 ἀμαρτήματα, ὧν ὁ στρατηγὸς ὑμῶν Κλοίλιος αἰτιὸς
 ἦν, ὃς ὑπὲρ ἀμφοτέρων ἡμῶν οὐ μεμπτὰς τέτικε δι-
 10 κας τοῖς θεοῖς. ἀφείσθω δὴ πᾶσα ἐγκλήματος ἰδίου
 τε καὶ κοινοῦ πρόφασις καὶ μηθενὸς ἔτι μνήμη τῶν
 παρεληλυθότων ἔστω κακῶν, ὡς καὶ σοὶ, ὦ Φουφέτι-
 ττε, δοκεῖ· ἀλλ' οὐκ ἀπόχρη τοῦτο μόνον ἡμᾶς σκο-
 πεῖν, ὅπως ἂν τὴν παροῦσαν ἐχθρὰν διαλυσαίμεθα
 15 πρὸς ἀλλήλους, ἀλλ' ὡς μηδ' αὐθίς ποτε πολεμή-
 σωμεν ἔτι δεῖ παρασκευάσασθαι· οὐ γὰρ ἀναβολὰς
 ποιησόμενοι τῶν κακῶν συνεληλύθαμεν, ἀλλ' ἀπαλ-
 λαγὰς. τίς οὖν ἢ βεβαία τοῦ πολέμου κατάλυσις ἔσται
 καὶ τί παρασχόντες εἰς τὰ πράγματα ἐκάτεροι νῦν
 20 τε καὶ εἰς τὸν αἰεὶ χρόνον ἐσόμεθα φίλοι, σὺ μὲν
 παρέλιπες, ὦ Φουφέτιτε, ἐγὼ δ' ἔτι καὶ τοῦτο προσ-
 θεῖναι πειράσομαι. εἰ παύσαιντο μὲν Ἀλβανοὶ φθο-
 νοῦντες Ῥωμαίοις ἐφ' οἷς ἔχουσιν ἀγαθοῖς, οὐκ ἄνευ 42
 μεγάλων κινδύνων καὶ πόνων πολλῶν αὐτὰ κτησά-
 25 μενοι, (οὐδὲν γοῦν πεπονθότες ὑφ' ἡμῶν οὔτε μεί-
 ζον οὔτε ἔλαττον κακὸν διὰ τοῦτο μισεῖτε ἡμᾶς, ὅτι
 δοκοῦμεν ἄμεινον ὑμῶν πράττειν) παύσαιντο δὲ Ῥω-
 μαῖοι δι' ὑποψίας ἔχοντες Ἀλβανούς ὡς ἐπιβουλεύον-
 τας αἰεὶ σφισι καὶ φυλαττόμενοι καθάπερ ἐχθρούς·
 30 οὐ γὰρ ἂν γένοιτο βεβαίως φίλος τῷ μισοῦντι οὐδεὶς.
 πῶς οὖν γενήσεται τούτων ἐκάτερου; οὐκ ἔαν γρά-
 ψωμεν αὐτὰ ἐν ταῖς ὁμολογίαις οὐδ' ἔαν ὁμώσωμεν

ἀμφοτέροισι καθ' ἑαυτῶν, (μικραὶ γὰρ αὐταὶ γε αἱ φυ-
 λακαὶ καὶ ἀσθενεῖς) ἀλλ' ἐὰν κοινὰς ἡγησώμεθα τὰς
 ἀλλήλων τύχας. Ἐν γὰρ ἐστὶ μόνον, ὃ Φουφέτιε, λύ-
 πης ἀνθρωπίνης ἐπ' ἀλλοτρίοις ἀγαθοῖς γινομένης
 ἄκος, τὸ μηκέτι τοὺς φθονοῦντας ἀλλότρια τὰ τῶν 5
 φθονουμένων ἀγαθὰ ἡγεῖσθαι. ἵνα δὴ τοῦτο γένη-
 ται, Ῥωμαίους οἶμαι δεῖν εἰς τὸ κοινὸν Ἀλβανοῖς
 δεῖναι πάντα ὅσα τε νῦν ἔχουσι καὶ αὐτοὶς ἔξουσιν
 ἀγαθὰ, Ἀλβανούς δὲ ἀγαπητῶς τὰ διδόμενα δέ-
 χεσθαι καὶ γενέσθαι μάλιστα ἅπαντας ὑμᾶς, εἰ δὲ 10
 μὴ γε τοὺς πλείστους τε καὶ ἀρίστους ὑμῶν τῆς
 Ῥωμαίων πόλεως οἰκήτορας. οὐ γὰρ δὴ Σαβίνοις μὲν
 καὶ Τυρρηνοῖς καλῶς εἶχεν ἐκλιποῦσι τὰς ἑαυτῶν
 πόλεις μεταθέσθαι τοὺς βίους ὡς ἡμᾶς, ὑμῖν δὲ ἄρα
 τοῖς συγγενεστάτοις τὸ αὐτὸ τοῦτο γενόμενον οὐχ 15
 ἔξει καλῶς. εἰ δ' οὐκ ἀξιῶσεται μίαν οἰκεῖν πόλιν τὴν
 ἡμετέραν μεγάλην τε οὕσαν ἤδη καὶ ἔτι μᾶλλον ἐσο-
 μένην, ἀλλὰ φιλοχωρήσετε τοῖς πατρώοις ἐφεστίοις,
 ἐκείνῳ γέ τοι ποιήσατε βουλευτήριον ἐν ἀποδείξαι, ὃ
 τὰ συμφέροντα ὑπὲρ ἑκατέρας βουλευσεί πόλεως, καὶ 20
 τὴν ἡγεμονίαν ἀπόδοτε μιᾷ τῇ κρείττονι πόλει καὶ
 πλείονα δυναμένη ποιεῖν ἀγαθὰ τὴν ἥττονα. ἐγὼ
 μὲν δὴ ταῦτ' ἀξιῶ καὶ τούτων γενομένων τόθ'
 ἡγοῦμαι βεβαίως ἡμᾶς ἔσεσθαι φίλους, δύο δὲ πό-
 λεις οἰκοῦντας ἰσοκορῦφους ὥσπερ νῦν οὐδέποτε 25
 ὁμοιοῦσιν.

1 X. Ταῦτ' ἀκούσας ὁ Φουφέτιος χρόνον εἰς
 βουλὴν ἤτήσατο, καὶ μεταστὰς ἐκ τοῦ συλλόγου μετὰ
 τῶν παρόντων Ἀλβανῶν εἰ χρὴ δέχεσθαι τὰς αἰρέ-
 σεις ἐσκόπει. ὡς δὲ τὰς ἀπάντων γνώμας ἔλαβεν, 30
 ἐπιστρέψας αὐτοῖς εἰς τὸν σύλλογον ἔλεξεν· Ἡμῖν
 μὲν, ὃ Τύλλε, τὴν μὲν πατρίδα καταλιπεῖν οὐ δοκεῖ

οὐδ' ἐξερημουῖν ἱερὰ πατρῶα καὶ προγονικὰς ἐστίας
καὶ τόπον, ὃν ἐγγὺς ἐτῶν πεντακοσίων οἱ πατέρες
ἡμῶν κατέσχον, καὶ ταῦτα μὴ πολέμου κατειληφότες
ἡμᾶς μηδ' ἄλλης θεοπέμπτου συμφορᾶς μηδεμιᾶς.
5 Ἐν δὲ καταστήσασθαι βουλευτήριον καὶ μίαν εἶναι
τὴν ἄρχουσαν τῆς ἐτέρας πόλιν οὐκ ἀπαρέσκει. γρα-
φείσθω δὴ καὶ τοῦτο τὸ μέρος ἐν ταῖς συνθήκαις, εἰ
δοκεῖ, καὶ πᾶσα ἀναιρέσθω πολέμου πρόφασις. ὡς
δὲ συνέβησαν ἐπὶ τούτοις, περὶ τῆς μελλούσης τὴν
10 ἡγεμονίαν παραλήψεσθαι πόλεως διεφέροντο, καὶ
πολλοὶ ἐλέχθησαν εἰς τοῦτο λόγοι παρ' ἀμφοτέρων
δικαιοῦντος ἑκατέρου τὴν αὐτοῦ πόλιν ἄρχειν τῆς
ἐτέρας. ὁ μὲν οὖν Ἀλβανὸς τοιαῦτα παρέσχετο δι-
καία· Ἡμεῖς, ὦ Τύλλε, καὶ τῆς μὲν ἄλλης ἄρχειν 430
15 ἄξιοί ἐσμεν Ἰταλίας, ὅτι ἔθνος Ἑλληνικὸν καὶ μέ-
γιστον τῶν κατοικούντων τήνδε τὴν γῆν ἔθνῶν παρ-
εχόμεθα, τοῦ δὲ Λατίνων ἔθνους, εἰ καὶ μηδεὶνος
τῶν ἄλλων ἔθνῶν, ἡγεῖσθαι δικαιουῦμεν οὐκ ἄτερ
αἰτίας, ἀλλὰ κατὰ τὸν κοινὸν ἀνθρώπων νόμον, ὃν
20 ἡ φύσις ἔδωκεν ἅπασιν, τῶν ἐκγόνων ἄρχειν τοὺς
προγόνους. ὑπὲρ πάσας δὲ τὰς ἄλλας ἀποικίας, αἷς
μέχρι τοῦ παρόντος οὐδὲν ἐγκαλοῦμεν, τῆς ὑμετέρας
οἰόμεθα δεῖν πόλεως ἄρχειν οὐ πρὸ πολλοῦ τὴν
ἀποικίαν εἰς αὐτὴν ἀπεσταλκότες, ὥστε ἐξίτηλον εἶ-
25 ναι ἤδη τὸ ἀφ' ἡμῶν γένος ὑπὸ χρόνου παλαιωθῆναι,
ἀλλὰ τῇ τρίτῃ πρὸ ταύτης γενεᾷ. εἰ δὲ ἀναστρέ-
ψασα τὰς ἀνθρωπίνας δικαιώσεις ἢ φύσις τὰ νέα
τάξῃ τῶν πρεσβυτέρων ἄρχειν καὶ τὰ ἐκγονα τῶν
προγόνων, τότε καὶ ἡμεῖς δεξόμεθα τὴν μητρόπολιν
30 ὑπὸ τῆς ἀποικίας ἀρχομένην, πρότερον δὲ οὐ. Ἐν
μὲν δὴ τοῦτο τὸ δικαίωμα παρεχόμενοι τῆς ἀρχῆς
οὐκ ἂν ἀποσταλήμεν ὑμῖν ἐκόντες. ἕτερον δὲ τοιόνδε· 433

δέξασθε δὲ αὐτὸ μὴ ὡς ἐπὶ διαβολῇ καὶ ὄνειδισμῶ
 τῶ ὑμετέρῳ λεγόμενον, ἀλλὰ τοῦ ἀναγκαίου ἕνεκα·
 ὅτι τὸ μὲν Ἀλβανῶν γένος οἶον ἦν ἐπὶ τῶν κτισάν-
 των τὴν πόλιν, τοιοῦτον ἕως τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων
 διαμένει, καὶ οὐκ ἂν ἔχοι τις ἐπιδειξάι φῦλον ἀν- 5
 θρώπων οὐδὲν ἕξω τοῦ Ἑλληνικοῦ τε καὶ τοῦ Λατί-
 νων, ᾧ τῆς πολιτείας μεταδεδώκαμεν· ὑμεῖς δὲ τὴν
 ἀκρίβειαν τοῦ παρ' ἑαυτοῖς πολιτεύματος διεφθάρ-
 κατε Τυρρηνοῦς τε ὑποδεξάμενοι καὶ Σαβίνους καὶ
 ἄλλους τινὰς ἀνεστίλους καὶ κλάνητας καὶ βαρβάρους 10
 πάνυ πολλοὺς, ὥστε ὀλίγον τὸ γνήσιον ὑμῶν ἐστὶν
 ὅσον ἀφ' ἡμῶν ὠρμήθη, μᾶλλον δὲ πολλοστὸν τοῦ
 ἐπεισάκτου τε καὶ ἀλλοφύλου. εἰ δὲ ἡμεῖς παραχω-
 ρήσαιμεν ὑμῖν τῆς ἀρχῆς, τὸ νόθον ἄρξει τοῦ γνη-
 σίου καὶ τὸ βάρβαρον τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τὸ ἐπείσ- 15
 ακτον τοῦ ἀυθιγενοῦς. οὐδὲ γὰρ ἂν τοῦτο ἔχοιτε
 εἰπεῖν, ὅτι τὸν μὲν ἐπηλυν ὄχλον οὐδενὸς εἰάκατε
 εἶναι τῶν κοινῶν κύριον, ἄρχετε δ' αὐτοὶ τῆς πόλεως
 καὶ βουλευέτε οἱ ἀυθιγενεῖς· ἀλλὰ καὶ βασιλεῖς ἀπο- 20
 δεικνύετε ξένους, καὶ τῆς βουλῆς τὸ πλεῖστον ὑμῖν
 ἐστὶν ἐκ τῶν ἐπηλύδων, ἃν οὐδὲν ἂν φήσαιτε ἐκόν-
 τες ὑπομένειν. τίς γὰρ ἐκουσίως ἄρχεται τῶν κρειτ-
 τόνων ὑπὸ τοῦ χείρονος; πολλὴ δὴ μωρία καὶ κακό-
 της, ἃ δι' ἀνάγκην φαίητ' ἂν ὑμεῖς ὑπομένειν,
 ταῦτα ἡμᾶς ἐκόντας δέχεσθαι. τελευταῖός μοι λόγος 25
 ἐστὶν, ὅτι τῆς Ἀλβανῶν πόλεως οὐδὲν ἔτι παρα-
 κινεῖ μέρος τοῦ πολιτεύματος ὀκτωκαιδεκάτην ἤδη
 γενεὰν οἰκουμένης καὶ πάντα ἐν κόσμῳ τὰ συνήθη
 καὶ πάτρια ἐπιτελούσης, ἣ δ' ὑμετέρα πόλις ἀδια-
 κόσμητός ἐστιν ἔτι καὶ ἀδιάτακτος, ἅτε νεόκτιστος 30
 οὔσα καὶ ἐκ πολλῶν συμφορητῆ ἔθνων, ἧ μακρῶν
 δεῖ χρόνων καὶ παθημάτων παντοδαπῶν, ἵνα καταφ-

οὐδ' ἐξερημοῦν ἱερὰ πατρῶα καὶ π... στασιάζουσα
 καὶ τόπον, ὃν ἐγγὺς ἐτῶν πεντα... τι δεῖ τὰ καθε-
 ἡμῶν κατέσχον, καὶ ταῦτα μὴ π... πεπειραμένα τῶν
 ἡμᾶς μῆδ' ἄλλης θεοπέμπτο... α τῶν νοσοῦντων ἄρ-
 5 ἔν δὲ καταστήσασθαι βου... ὄντες οὐκ ὀρθῶς ποιεῖτε.
 τὴν ἄρξουσάν τῆς ἐτέρας... ουφετίλου λέξαντος παρα-
 φέσθω δὴ καὶ τοῦτο... λόγον εἶπε· Τὸ μὲν ἐκ φύσεως
 δοκεῖ, καὶ πᾶσα ὁ... εἰς δίκαιον, ὃ Φουφέτιε καὶ
 δὲ συνέβησαν ἐ... ἄλβανοι, κοινὸν ἀμφοτέροις ἡμῖν· τοὺς
 10 ἡγεμονίαν π... παρεχόμεθα προγόνους ἐκάτεροι, ὥστε
 πολλοὶ ἐλέ... οὗτου χάριν οὔτε πλέον ἡμῶν ἔχειν τοὺς
 δίκαιον, ... ἐλάττων. τὸ δὲ ἄρχειν ἐκ παντὸς τῶν
 ἐτέρας... τὰς μητροπόλεις ὡς ἀναγκαῖόν τι φύσεως
 καὶ... οὔτε ἀληθῆς οὔτε δίκαιον ἤξιούτο ὑφ' ὑμῶν·
 15 ἄ... γέ τοι φῦλά ἐστιν ἀνθρώπων, παρ' οἷς αἱ
 ... πόλεις οὐκ ἄρχουσιν ἀλλ' ὑποτάσσονται ταῖς
 ... μέγιστον δὲ καὶ φανερώτατον τοῦ λόγου
 τοῦδε παράδειγμα ἡ Σπαρτιατῶν πόλις οὐ τῶν ἄλ-
 λων μόνον ἄρχειν ἀξιούσα Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τοῦ
 20 Δωρικοῦ γένους ὅθεν ἀπφκίσθη. καὶ τί δεῖ περὶ
 τῶν ἄλλων λέγειν; αὐτοὶ γὰρ ὑμεῖς οἱ τὴν ἡμετέ-
 ραν πόλιν ἀποικίσαντες Δαουννιατῶν ἐστε ἀποικοί.
 εἰ δὴ φύσεώς ἐστι νόμος ἄρχειν τῆς ἀποικίας τὴν
 μητρόπολιν, οὐκ ἂν φθάνοιεν ἀμφοτέροις ἡμῖν Δαουν-
 25 νιαταὶ τὰ δίκαια τάττοντες; πρὸς μὲν δὴ τὸ πρῶτον
 ὑμῶν δικαίωμα καὶ πλείστην ἔχον εὐπροσωπίαν
 ταῦθ' ἱκανά· ἐπειδὴ δὲ καὶ τοὺς βίους τῶν πόλεων
 ἀντιπαρεξετάξιν ἀλλήλοις ἐπεχείρεις, ὃ Φουφέτιε,
 λέγων ὅτι τὸ μὲν Ἀλβανῶν εὐγενὲς ὅμοιον αἰεὶ δια-
 30 μένει, τὸ δ' ἡμέτερον ἐξέφθαρται ταῖς ἐπιμιξίαις τοῦ
 ἄλλοφύλου, καὶ οὐκ ἠέλους ἄρχειν τῶν γνησίων τοὺς
 νόθους οὐδὲ τῶν ἀυθιγενῶν τοὺς ἐπήλυδας, μάθε

ἂ τοῦτο ἁμαρτάνων μάλιστα τὸ δικαίωμα.
 τοσοῦτου δέομεν αἰσχύνησθαι κοινὴν ἀνα-
 τήν πόλιν τοῖς βουλομένοις, ὥστε καὶ

ἐπὶ τούτῳ μάλιστα τῷ ἔργῳ οὐκ αὐτοὶ
 ἴε ἄρξαντες, παρὰ δὲ τῆς Ἀθηναίων 5

δειγμα λαβόντες, ἧς μέγιστον κλέος
 ἔστι, καὶ διὰ τοῦτο οὐχ' ἦμιστα εἰ μὴ καὶ

τὸ πολίτευμα. καὶ τὸ πρᾶγμα ἡμῖν πολλῶν

ομινομένων ἀγαθῶν αἰτιον οὐτ' ἐπιμέμφιν οὔτε μετα-
 μέλειαν ὡς ἡμαρτηκόσι φέρει, ἄρχει τε καὶ βουλευεῖ 10

καὶ τὰς ἄλλας τιμὰς καρποῦται παρ' ἡμῖν οὐχ' ὀκλή
 χρήματα κεκτημένος οὐδὲ ὁ πολλοὺς πατέρας ἐπι-
 χωρίους ἐπιδείξει δυνάμενος, ἀλλ' ὅστις ἂν ἡ τού-
 των τῶν τιμῶν ἄξιός. οὐ γὰρ ἐν ἄλλῳ τινὶ τὴν ἀν-

θρωπίνην εὐγένειαν ὑπάρχειν νομίζομεν, ἀλλ' ἐν 15
 ἀρετῇ. ὁ δὲ ἄλλος ὄχλος σῶμα τῆς πόλεως ἔστιν ἰσχύνη
 καὶ δύναμιν τοῖς βουλευθείσιν ὑπὸ τῶν κρατίστων

παρεχόμενος. μεγάλη τε ἡμῶν ἡ πόλις ἐκ μικρᾶς καὶ
 φοβερὰ τοῖς περιοίκοις ἐξ εὐκαταφρονήτου διὰ ταύ-

την τὴν φιλανθρωπίαν γέγονε, τῆς τε ἡγεμονίας, 20
 ὑπὲρ ἧς τῶν ἄλλων Λατίνων οὐδεὶς ἀντιποιεῖται
 πρὸς ἡμᾶς, τοῦτο Ῥωμαίοις τὸ πολίτευμα ἤρξεν οὐ

σὺ κατηγόρεις, ὦ Φουφέτιε. ἐν ἰσχύι γὰρ ὄπλων
 κεῖται τὸ τῶν πόλεων κράτος, αὕτη δ' ἐκ πολλῶν

σωμάτων γίνεται· ταῖς δὲ μικραῖς καὶ ὀλιγανθρω- 25
 ποῖς καὶ διὰ τοῦτο ἀσθενέσιν οὐκ ἔστιν ἄρχειν ἐτέ-
 ρων, ἀλλ' οὐδ' ἑαυτῶν ἄρχειν. καθόλου δ' ἔγωγε

τόθ' ὑπολαμβάνω δεῖν τὰς ἐτέρων διασύρειν πολι-
 τείας καὶ τὴν ἰδίαν ἐπαινεῖν, ὅταν τις ἐξη δεῖξει τὴν

μὲν ἑαυτοῦ πόλιν ἐκ τοῦ ταῦτα ἐπιτηδεύειν ἃ φησιν 30
 εὐδαίμονα καὶ μεγάλην οὔσαν, τὰς δὲ διαβαλλομέ-
 νας διὰ τὸ μὴ ταῦτα προαιρεῖσθαι κακοδαιμονούσας.

τισθῆ καὶ παύσῃται ταραττομένη καὶ στασιάζουσα ὡσπερ νῦν. ἅπαντες δ' ἂν εἶποιεν ὅτι δεῖ τὰ καθεστηκότα τῶν ταραττομένων καὶ τὰ πεπειραμένα τῶν ἀδοκιμάστων καὶ τὰ ὑγιαίνοντα τῶν νοσοῦντων ἄρχειν· οἷς ὑμεῖς τάναντία ἀξιούντες οὐκ ὀρθῶς ποιεῖτε.

XI. Τοιαῦτα τοῦ Φουφετίου λέξαντος παραλαβὼν ὁ Τύλλος τὸν λόγον εἶπε· Τὸ μὲν ἐκ φύσεως καὶ προγόνων ἀρετῆς δίκαιον, ὡς Φουφέτιε καὶ ὑμεῖς ἄνδρες Ἀλβανοί, κοινὸν ἀμφοτέροις ἡμῖν· τοὺς αὐτοὺς γὰρ παρεχόμεθα προγόνους ἐκάτεροι, ὥστε οὐδὲν δεῖ τούτου χάριν οὔτε πλεόν ἡμῶν ἔχειν τοὺς ἑτέρους οὔτ' ἔλαττον. τὸ δὲ ἄρχειν ἐκ παντὸς τῶν ἀποικιῶν τὰς μητροπόλεις ὡς ἀναγκαῖόν τι φύσεως νόμιμον οὔτε ἀληθὲς οὔτε δίκαιον ἤξιούτο ὑφ' ὑμῶν· πολλὰ γέ τοι φῦλά ἐστιν ἀνθρώπων, παρ' οἷς αἱ μητροπόλεις οὐκ ἄρχουσιν ἀλλ' ὑποτάττονται ταῖς ἀποικίαις. μέγιστον δὲ καὶ φανερώτατον τοῦ λόγου τοῦδε παράδειγμα ἡ Σπαρτιατῶν πόλις οὐ τῶν ἄλλων μόνον ἄρχειν ἀξιούσα Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τοῦ Δωρικοῦ γένους ὅθεν ἀπῳκίσθη. καὶ τί δεῖ περὶ τῶν ἄλλων λέγειν; αὐτοὶ γὰρ ὑμεῖς οἱ τὴν ἡμετέραν πόλιν ἀποικίσαντες Δαουνιαιτῶν ἐστε ἄποικοι. εἰ δὴ φύσεώς ἐστι νόμος ἄρχειν τῆς ἀποικίας τὴν μητρόπολιν, οὐκ ἂν φθάνοιεν ἀμφοτέροις ἡμῖν Δαουνιᾶται τὰ δίκαια τάττοντες; πρὸς μὲν δὴ τὸ πρῶτον ὑμῶν δικαίωμα καὶ πλείστην ἔχον εὐπροσωπίαν ταῦθ' ἱκανά· ἐπειδὴ δὲ καὶ τοὺς βίους τῶν πόλεων ἀντιπαρεξετάξουσιν ἀλλήλοις ἐπεχείρεις, ὡς Φουφέτιε, λέγων ὅτι τὸ μὲν Ἀλβανῶν εὐγενὲς ὁμοιον αἰεὶ διαμένει, τὸ δ' ἡμέτερον ἐξέφθαρται ταῖς ἐπιμιξίαις τοῦ ἀλλοφύλου, καὶ οὐκ ἤξιους ἄρχειν τῶν γνησίων τοὺς νόθους οὐδὲ τῶν αὐθιγενῶν τοὺς ἐπήλυδας, μάθε

καὶ κατὰ τοῦτο ἁμαρτάνων μάλιστα τὸ δίκαιωμα. ἡμεῖς γὰρ τοσοῦτου δέομεν αἰσχύνησθαι κοινὴν ἀναδειξάντες τὴν πόλιν τοῖς βουλομένοις, ὥστε καὶ σεμνυνόμεθα ἐπὶ τούτῳ μάλιστα τῷ ἔργῳ οὐκ αὐτοὶ τοῦ ζήλου τοῦδε ἄρχαντες, παρὰ δὲ τῆς Ἀθηναίων 5 πόλεως τὸ παράδειγμα λαβόντες, ἧς μέγιστον κλέος ἐν Ἑλληνσίῳ ἐστὶ, καὶ διὰ τοῦτο οὐχ' ἦμιστα εἰ μὴ καὶ μάλιστα τὸ πολίτευμα. καὶ τὸ πρᾶγμα ἡμῖν πολλῶν γενόμενον ἀγαθῶν αἰτιον οὐτ' ἐπίμεμψιν οὔτε μεταμέλειαν ὡς ἡμαρτηκόσι φέρει, ἄρχει τε καὶ βουλευεῖ 10 καὶ τὰς ἄλλας τιμὰς καρποῦται παρ' ἡμῖν οὐχ' ὀκτώληθα χρήματα κεκτημένος οὐδὲ ὁ πολλοὺς πατέρας ἐπιχωρίους ἐπιδειξάι δυναίμενος, ἀλλ' ὅστις ἂν ἢ τούτων τῶν τιμῶν ἄξιός. οὐ γὰρ ἐν ἄλλῳ τινὶ τὴν ἀνθρωπίνην εὐγένειαν ὑπάρχειν νομίζομεν, ἀλλ' ἐν 15 ἄρετῃ. ὁ δὲ ἄλλος ὄχλος σῶμα τῆς πόλεως ἐστὶν ἰσχύον καὶ δύνάμιν τοῖς βουλευθεῖσιν ὑπὸ τῶν κρατίστων παρεχόμενος. μεγάλη τε ἡμῶν ἡ πόλις ἐκ μικρᾶς καὶ φοβερὰ τοῖς περιόικοις ἐξ εὐκαταφρονήτου διὰ ταύτην τὴν φιλανθρωπίαν γέγονε, τῆς τε ἡγεμονίας, 20 ὑπὲρ ἧς τῶν ἄλλων Λατίνων οὐδεὶς ἀντιποιεῖται πρὸς ἡμᾶς, τοῦτο Ῥωμαίοις τὸ πολίτευμα ἤρξεν οὐ σὺ κατηγορεῖς, ὦ Φουφέτιε. ἐν ἰσχύϊ γὰρ ὄπλων κεῖται τὸ τῶν πόλεων κράτος, αὕτη δ' ἐκ πολλῶν σωμάτων γίνεται· ταῖς δὲ μικραῖς καὶ ὀλιγανθρω- 25 ποῖς καὶ διὰ τοῦτο ἀσθενέσιν οὐκ ἐστὶν ἄρχειν ἐτέρων, ἀλλ' οὐδ' ἑαυτῶν ἄρχειν. καθόλου δ' ἔγωγε τόθ' ὑπολαμβάνω δεῖν τὰς ἐτέρων διασύρειν πολιτείας καὶ τὴν ἰδίαν ἐπαινεῖν, ὅταν τις ἔξη δεῖξαι τὴν μὲν ἑαυτοῦ πόλιν ἐκ τοῦ ταῦτα ἐπιτηδεύειν ἃ φησιν 30 εὐδαίμονα καὶ μεγάλην οὖσαν, τὰς δὲ διαβαλλομένας διὰ τὸ μὴ ταῦτα προαιρεῖσθαι κακοδαιμονούσας.

τὰ δ' ἡμέτερα πράγματα οὐχ οὕτως ἔχει, ἀλλ' ἡ μὲν
 ὑμετέρα πόλις ἀπὸ μείζονος ἀνχήματος ἀρχομένη καὶ
 πλειόνων ἀφορμῶν τυχοῦσα εἰς ἐλάττωνα ὄγκον συν-
 ἦκται, ἡμεῖς δὲ μικρὰς τὰς πρώτας ἀρχὰς λαβόντες
 5 ἐν οὐ πολλῷ χρόνῳ μεγίστην τῶν πλησιοχώρων πό-
 λεων τὴν Ῥώμην πεποιήκαμεν τούτοις τοῖς πολιτεύ-
 μασιν ὧν σὺ κατηγορεῖς χρώμενοι. τὸ δὲ στασιάζ-
 ζον ἡμῶν, ἐπεὶ καὶ τοῦτο δι' αἰτίας εἶχες, ὦ Φουφέττιε,
 οὐκ ἐπὶ διαφθορᾷ καὶ ἐλαττώσει τῶν κοινῶν, ἀλλ'
 10 ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ ἀυξήσει γίνεται. φιλοτιμούμεθα γὰρ
 οἱ νεώτεροι πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους καὶ οἱ ἔποικοι
 πρὸς τοὺς ἐπικαλεσαμένους, πότεροι πλείονα ποιήσο-
 μεν τὸ κοινὸν ἀγαθόν. ἵνα δὲ συντεμῶν εἶπω τοῖς
 μέλλουσιν ἐτέρων ἄρξιν δύο προσεῖναι δεῖ ταῦτα, 4
 15 τὴν ἐν τῷ πολεμῆν ἰσχὴν καὶ τὴν ἐν τῷ βουλευέσθαι
 φρόνησιν, ἃ περὶ ἡμᾶς ἐστὶν ἀμφοτέρα· καὶ ὅτι οὐ
 κενὸς ὁ κόμπος ἢ παντὸς λόγου κρείττων πείρα ἡμῖν
 μαρτυρεῖ. τοσαύτην γοῦν μεγέθει καὶ δυνάμει πόλιν
 οὐχ οἷόν τε ἦν γενέσθαι τρίτῃ γενεᾷ μετὰ τὸν οἰ-
 20 κισμὸν, εἰ μὴ τό τε ἀνδρεῖον ἐπερίττευσεν αὐτῇ καὶ
 τὸ φρόνιμον. ἱκαναὶ δὲ τεκμηριῶσαι τὸ κράτος αὐ-
 τῆς πολλαὶ πόλεις ἐκ τοῦ Λατίνων οὔσαι γένους καὶ
 τὴν κτίσιν ἀφ' ὑμῶν ἔχουσαι, αἱ τὴν ὑμετέραν
 ὑπεριδοῦσαι πόλιν ἡμῖν προσκεχωρήκασιν καὶ ὑπὸ
 25 Ῥωμαίων ἄρχεσθαι μᾶλλον ἀξιούσιν ἢ ὑπὸ Ἀλβανῶν,
 ὡς ἡμῶν μὲν ἀμφοτέρα ἱκανῶν ὄντων τοὺς τε φίλους
 εὖ ποιεῖν καὶ τοὺς ἐχθροὺς κακῶς, ὑμῶν δ' οὐδέ-
 τερα. πολλὰ εἶχον ἔτι καὶ ἰσχυρὰ, ὦ Φουφέττιε,
 πρὸς τὰς δικαιώσεις, ἃς σὺ παρέσχου, λέγειν· μά-
 30 ταιον δὲ ὁρῶν τὸν λόγον καὶ ἐν ἴσῳ τὰ πολλὰ τοῖς
 ὀλίγοις λεχθησόμενα πρὸς ἀντιπάλους ὄντας ὑμᾶς
 οὐ δικαίους κριτὰς παύομαι λέγων. ἕνα δὲ ὑπολαμ- 44

βάνω κράτιστον εἶναι καὶ μόνον ἡμῶν τὰ νείκη δύ-
 νασθαι διακρίναι τρόπον, ᾧ πολλοὶ βάρβαροί τε καὶ
 Ἕλληνες εἰς ἔχθρη καταστάντες οἱ μὲν ὑπὲρ ἡγεμο-
 νίας οἱ δὲ ὑπὲρ ἀμφισβητησίμου γῆς ἐχρήσαντο, τοῦ-
 του εἰπὼν ἐτι παύσομαι· εἰ ποιησαίμεθα μέροςτινι 5
 τῆς ἑαυτῶν στρατιᾶς ἑκάτεροι τὸν ἀγῶνα εἰς ὀλιγο-
 στόν τι πλῆθος ἀνδρῶν συναγαγόντες τὴν τοῦ πολέ-
 μου τύχην· ἐξ ὁποτέρας δ' ἂν πόλεως οἱ κρατήσαν-
 τες τῶν ἀντιπάλων γένωνται, ταύτη συγχωρήσαιομεν
 ἄρχειν τῆς ἑτέρας. ὅποσα γὰρ μὴ διαιρεῖται ὑπὸ λό- 10
 γου, ταῦτα ὑπὸ τῶν ὄπλων κρίνεται.

XII. Τὰ μὲν δὴ λεχθέντα περὶ τῆς ἡγεμονίας
 τῶν πόλεων δικαιώματα ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν στρα-
 τηγῶν τοιάδε ἦν· τέλος δὲ τοῖς λόγοις αὐτῶν ἠχο-
 λούθησεν οἶον ὁ Ῥωμαῖος ὑπετίθετο. οἱ γὰρ ἐν τῷ 15
 συλλόγῳ παρόντες Ἀλβανῶν τε καὶ Ῥωμαίων ταχεῖαν
 ἀπαλλαγὴν τοῦ πολέμου ποιήσασθαι ζητοῦντες ὄπλοις
 τὸ νείκος ἔγνωσαν διελεῖν. συγχωρηθέντος δὲ καὶ
 τούτου περὶ τοῦ πλήθους τῶν ἀγωνιουμένων ζήτησις 20
 ἐγένετο οὐ τὴν αὐτὴν ἑκατέρου τῶν στρατηγῶν διά-
 νοίαν ἀποδεικνυμένου. Τύλλος μὲν γὰρ ἐβούλετο ἐν
 ἐλαχίστοις σώμασι γενέσθαι τὴν τοῦ πολέμου κρί-
 σιν ἐνὸς Ἀλβανοῦ τοῦ λαμπροτάτου πρὸς ἓνα Ῥω-
 μαῖον τὸν ἄριστον μονομαχήσοντος καὶ πρόθυμος ἦν 25
 αὐτὸς ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος ἀγωνίσασθαι προ-
 καλούμενος εἰς τὴν ὁμοίαν φιλοτιμίαν τὸν Ἀλβανὸν,
 καλοὺς ἀποφαίνων τοῖς ἀνειληφόσι τὰς τῶν στρατο-
 πέδων ἡγεμονίας τοὺς ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ δυναστείας
 ἀγῶνας, οὐ μόνον ἐὰν νικήσωσιν ἀγαθοὺς ἄνδρας,
 ἀλλὰ καὶ ἀντοὶ κρατηθῶσιν ὑπ' ἀγαθῶν, καὶ διεξιῶν 30
 ὅσοι στρατηγὸι καὶ βασιλεῖς τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς προ-
 κινδυνεύσαι τῶν κοινῶν παρέσχον δεινὸν ἡγούμενοι

τῶν μὲν τιμῶν πλεον αὐτοὶ φέρεσθαι, τῶν δὲ πό-
 νων ἔλαττον. ὁ δὲ Ἄλβανὸς τὸ μὲν ὀλίγοις σώμασι
 κινδυνεύειν τὰς πόλεις ὀρθῶς ἐνόμιζεν εἰρηθεῖναι,
 περὶ δὲ τῆς ἐνὶ πρὸς ἓνα μάχης διεφέρετο λέγων 4
 5 ὅτι τοῖς μὲν ἡγουμένοις τῶν στρατοπέδων ὅταν ἰδίαν
 κατασκευάζωνται δυναστείαν καλὸς καὶ ἀναγκαῖός
 ἐστὶν ὁ περὶ τῆς ἀρχῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγὼν, ταῖς
 δὲ πόλεσιν αὐταῖς ἐπειδὰν ὑπὲρ τῶν πρωτείων δια-
 φέρωνται πρὸς ἀλλήλας οὐ μόνον σφαλερὸς ἀλλὰ
 10 καὶ αἰσχροὺς ὁ διὰ μονομαχίας κίνδυνος, ἐάν τε τῆς
 κρείττονος λάβωνται τύχης ἐάν τε τῆς χείρονος.
 τρεῖς δὲ ἄνδρας ἐπιλέκτους ἀφ' ἑκατέρας πόλεως
 συνεβούλευεν ὑπὸ τὴν ἀπάντων ὄψιν Ἄλβανῶν τε
 καὶ Ῥωμαίων διαγωνίσασθαι. ἐπιτηδειότατον γὰρ εἰ-
 15 ναι τόνδε τὸν ἀριθμὸν εἰς ἅπασαν ἀμφισβητουμένου
 πράγματος διαίρεσιν ἀρχὴν τε καὶ μέσα καὶ τελευ-
 τὴν ἔχοντα ἐν ἑαυτῷ. ταύτῃ προσθεμένων τῇ γνώμῃ
 Ῥωμαίων τε καὶ Ἄλβανῶν ὅ τε σύλλογος διελύθη καὶ
 ἐπὶ τοὺς ἰδίους ἀπήεσαν ἑκάτεροι χάρακας.

20 XIII. Ἐπειτα καλέσαντες εἰς ἐκκλησίαν τὰς δυ-
 νάμεις ἀμφοτέρας οἱ στρατηγοὶ διεξῆλθον ἃ τε διε-
 λέχθησαν αὐτοὶ πρὸς ἀλλήλους καὶ ἐφ' οἷς συνέθεντο
 καταλύσασθαι τὸν πόλεμον. ἐπικυρωσάντων δὲ τῶν
 στρατευμάτων ἀμφοτέρων κατὰ πολλὴν εὐδόκησιν 4
 25 τὰς τῶν στρατηγῶν ὁμολογίας, θαυμαστὴ μετὰ τοῦτο
 κατεῖχε φιλοτιμία καὶ λοχαγοὺς καὶ στρατιώτας πολ-
 λῶν πάνυ προθυμουμένων ἐξενέγκασθαι τὰ τῆς μά-
 χης ἀριστεία καὶ οὐ λόγῳ σπουδαζόντων μόνον, ἀλλὰ
 καὶ ἔργῳ φιλοτιμίας ἀποδεικνυμένων, ὥστε χαλε-
 30 πὴν γενέσθαι τοῖς ἡγεμόσιν αὐτῶν τὴν τῶν ἐπιτη-
 δειοτάτων διάγνωσιν. εἰ γὰρ τις ἦν ἢ πατέρων ἐπι-
 φανεία λαμπρὸς ἢ σώματος ῥώμη διαπρεπὴς ἢ πράξει

τῆ κατὰ χεῖρα γενναίος ἢ κατ' ἄλλην τινὰ τύχην ἢ
 τόλμαν ἐπίσημος. αὐτὸν ἤξιον τάττειν πρῶτον ἐν
 τοῖς τρισί. ταύτην ἐπὶ πολὺ χωροῦσαν ἐν ἀμφοτέ-
 ροις τοῖς στρατεύμασι τὴν φιλοτιμίαν ὁ τῶν Ἀλβα-
 νῶν ἔκαστε στρατηγὸς ἐνθυμηθεὶς, ὅτι θεία τις 5
 πρόνοια ἐκ πολλοῦ προορωμένη τὸν μέλλοντα συμ-
 βῆσεσθαι ταῖς πόλεσιν ἀγῶνα τοὺς προκινδυνεύ-
 σοντας ὑπὲρ αὐτῶν κατεσκεύασε γενέσθαι οἰκων τε
 οὐκ ἀφανῶν καὶ τὰ πολέμια ἀγαθοὺς ὀφθῆναι τε
 καλλίστους καὶ οὔτε γενέσεως ὁμοίας τοῖς πολλοῖς 10
 μετειληφότας, ἀλλὰ σπανίου καὶ θαυμαστῆς διὰ τὸ
 παράδοξον. Ὁρατῶ γάρ τινι Ῥωμαίῳ καὶ Κορατῶ
 τὸ γένος Ἀλβανῶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐνεγγύησε
 θυγατέρας διδύμους Σικίνιος Ἀλβανός. τούτοις
 ἀμφοτέροις αἱ γυναῖκες ἐγκύμονες ἅμα γενόμεναι, 15
 τὰς πρωτοτόκους ἐκφέρουσι γονὰς ἄρρενα βρέφη τρί-
 δυμα, καὶ αὐτὰ οἱ γεινόμενοι πρὸς οἰωνοῦ λαβόντες
 ἀγαθοῦ καὶ πόλει καὶ οἴκῳ τῷ σφετέρῳ τρέφουσιν
 ἅπαντα καὶ τελειοῦσι. θεὸς δ' αὐτοῖς, ὥσπερ κατ'
 ἀρχὰς ἔφην, δίδωσι κάλλος τε καὶ ῥώμην καὶ δὴ καὶ 20
 ψυχῆς γενναιότητα μηδενὸς τῶν ἄριστα πεφυκότων
 χεῖροσι γενέσθαι. τούτοις ἔγνω τοῖς ἀνδράσιν ὁ Φου-
 φέτιος ἐπιτρέπειν τὸν ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας ἀγῶνα
 καὶ προκαλεσάμενος εἰς λόγους τὸν βασιλέα τῶν Ῥω-
 μαίων λέγει πρὸς αὐτόν·

25

XIII. Θεός τις ἔοικεν, ὦ Τύλλε, προνοούμενος
 τῶν πόλεων ἑκατέρας ἐν ἄλλοις τε πολλοῖς καὶ δὴ
 καὶ κατὰ τόνδε τὸν ἀγῶνα φανεράν τὴν εὐνοίαν πε-
 ποιῆσθαι. τὸ γὰρ εὐρεθῆναι τοὺς ἀγωνιουμένους
 ὑπὲρ πάντων γένει τε μηδενὸς χείρονας καὶ τὰ πολέ- 30
 μα ἀγαθοὺς ὀφθῆναι τε καλλίστους, πρὸς δὲ τούτοις
 ἐξ ἐνὸς πεφυκότας πατρὸς καὶ ὑπὸ μιᾶς γεγεννημέ-

τῶν μὲν τιμῶν πλεον αὐτοὶ φέρεσθαι, τῶν δὲ πό-
 νων ἔλαττον. ὁ δὲ Ἄλβανὸς τὸ μὲν ὀλίγοις σώμασι
 κινδυνεύειν τὰς πόλεις ὀρθῶς ἐνόμιζεν εἰρησθαι,
 περὶ δὲ τῆς ἐνὶ πρὸς ἕνα μάχης διεφέρετο λέγων 44
 5 ὅτι τοῖς μὲν ἡγουμένοις τῶν στρατοπέδων ὅταν ἰδίαν
 κατασκευάζονται δυναστείαν καλὸς καὶ ἀναγκαῖός
 ἐστὶν ὁ περὶ τῆς ἀρχῆς πρὸς ἀλλήλους ἄγων, ταῖς
 δὲ πόλεσιν αὐταῖς ἐπειδὴν ὑπὲρ τῶν πρωτείων δια-
 φέρωνται πρὸς ἀλλήλας οὐ μόνον σφαλερός ἀλλὰ
 10 καὶ αἰσχροὺς ὁ διὰ μονομαχίας κίνδυνος, ἔάν τε τῆς
 κρείττονος λάβωνται τύχης ἔάν τε τῆς χειρόνος.
 τρεῖς δὲ ἄνδρας ἐπιλέκτους ἀφ' ἑκατέρας πόλεως
 συνεβούλευεν ὑπὸ τὴν ἀπάντων ὄψιν Ἄλβανῶν τε
 καὶ Ῥωμαίων διαγωνίσασθαι. ἐπιτηδειότατον γὰρ εἶ-
 15 ναι τόνδε τὸν ἀριθμὸν εἰς ἅπασαν ἀμφισβητουμένου
 πράγματος διαίρεσιν ἀρχὴν τε καὶ μέσα καὶ τελευ-
 τὴν ἔχοντα ἐν ἑαυτῷ. ταύτῃ προσθεμένῳ τῇ γνώμῃ
 Ῥωμαίων τε καὶ Ἄλβανῶν ὅ τε σύλλογος διελύθη καὶ
 ἐπὶ τοὺς ἰδίους ἀπήεσαν ἑκάτεροι χάρακας.

20 XIII. Ἐπειτα καλέσαντες εἰς ἐκκλησίαν τὰς δυ-
 νάμεις ἀμφοτέρας οἱ στρατηγοὶ διεξῆλθον ἃ τε διε-
 λέχθησαν αὐτοὶ πρὸς ἀλλήλους καὶ ἐφ' οἷς συνέθεντο
 καταλύσασθαι τὸν πόλεμον. ἐπικυρωσάντων δὲ τῶν
 25 στρατευμάτων ἀμφοτέρων κατὰ πολλὴν εὐδόκησιν 44
 τὰς τῶν στρατηγῶν ὁμολογίας, θαυμαστὴ μετὰ τοῦτο
 κατεῖχε φιλοτιμία καὶ λοχαγούς καὶ στρατιώτας πολ-
 λῶν πάνυ προθυμουμένων ἐξενέγκασθαι τὰ τῆς μά-
 χης ἀριστεία καὶ οὐ λόγῳ σπουδαζόντων μόνον, ἀλλὰ
 καὶ ἔργῳ φιλοτιμίας ἀποδεικνυμένων, ὥστε χαλε-
 30 πῆν γενέσθαι τοῖς ἡγεμόσιν αὐτῶν τὴν τῶν ἐπιτη-
 δειοτάτων διάγνωσιν. εἰ γὰρ τις ἦν ἢ πατέρων ἐπι-
 φανεία λαμπρὸς ἢ σώματος ῥώμη διαπρεπὴς ἢ πράξει

τῆ κατὰ χεῖρα γενναῖος ἢ κατ' ἄλλην τινὰ τύχην ἢ
 τόλμαν ἐπίσημος. αὐτὸν ἠέλιον τάττειν πρῶτον ἐν
 τοῖς τρισί. ταύτην ἐπὶ πολὺ χωροῦσαν ἐν ἀμφοτέ-
 ροις τοῖς στρατεύμασι τὴν φιλοτιμίαν ὁ τῶν Ἀλβα-
 νῶν ἔκαυσε στρατηγὸς ἐνθυμηθεῖς, ὅτι θεία τις 5
 πρόνοια ἐκ πολλοῦ προορωμένη τὸν μέλλοντα συμ-
 βῆσσεσθαι ταῖς πόλεσιν ἀγῶνα τοὺς προκινδυνεύ-
 σοντας ὑπὲρ αὐτῶν κατεσκεύασε γενέσθαι οἰκων τε
 οὐκ ἀφανῶν καὶ τὰ πολέμια ἀγαθοὺς ὀφθῆναι τε
 καλλίστους καὶ οὔτε γενέσεως ὁμοίας τοῖς πολλοῖς 10
 4 μετειληφότας, ἀλλὰ σπανίου καὶ θαυμαστῆς διὰ τὸ
 παράδοξον. Ὁρατίω γάρ τινι Ῥωμαίῳ καὶ Κορατίῳ
 τὸ γένος Ἀλβανῶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐνεγγύησε
 θυγατέρας διδύμους Σικίνιος Ἀλβανός. τούτοις
 ἀμφοτέροις αἱ γυναῖκες ἐγκύμονες ἅμα γενόμεναι, 15
 τὰς πρωτοτόκους ἐκφέρουσι γονὰς ἄρρενα βρέφη τρί-
 δυμα, καὶ αὐτὰ οἱ γεινόμενοι πρὸς οἰωνοῦ λαβόντες
 ἀγαθοῦ καὶ πόλει καὶ οἴκῳ τῷ σφετέρῳ τρέφουσιν
 ἅπαντα καὶ τελειοῦσι. θεὸς δ' αὐτοῖς, ὥσπερ κατ'
 ἀρχὰς ἔφην, δίδωσι κάλλος τε καὶ ῥώμην καὶ δὴ καὶ 20
 ψυχῆς γενναιότητα μηδενὸς τῶν ἄριστα πεφυκότων
 χεῖροσι γενέσθαι. τούτοις ἔγνω τοῖς ἀνδράσιν ὁ Φου-
 φέτιος ἐπιτρέπειν τὸν ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας ἀγῶνα
 καὶ προκαλεσάμενος εἰς λόγους τὸν βασιλέα τῶν Ῥω-
 μαίων λέγει πρὸς αὐτόν·

25

XIII. Θεὸς τις ἔοικεν, ὦ Τύλλε, προνοούμενος
 τῶν πόλεων ἐκατέρας ἐν ἄλλοις τε πολλοῖς καὶ δὴ
 καὶ κατὰ τόνδε τὸν ἀγῶνα φανεράν τὴν εὐνοίαν πε-
 45 ποιῆσθαι. τὸ γὰρ εὐρεθῆναι τοὺς ἀγωνιουμένους
 ὑπὲρ πάντων γένει τε μηδενὸς χείρονας καὶ τὰ πολέ- 30
 μια ἀγαθοὺς ὀφθῆναι τε καλλίστους, πρὸς δὲ τούτοις
 ἐξ ἐνὸς πεφυκότας πατρὸς καὶ ὑπὸ μιᾶς γεγεννημέ-

νους μητρός καὶ τὸ θαυμασιώτατον ἐν μιᾷ προελ-
 θόντας εἰς φῶς ἡμέρα, παρ' ὑμῖν μὲν Ὀρατίους, παρ'
 ἡμῖν δὲ Κορατίους, θαυμαστῇ τινι καὶ θεῖα παντά-
 πασιν ἔοικεν εὐεργεσία. τί οὖν οὐ δεχόμεθα τὴν
 5 τοσαύτην τοῦ δαιμονίου πρόνοιαν καὶ παρακαλοῦ-
 μεν ἐπὶ τὸν ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας ἀγῶνα τοὺς τριδύ-
 μους ἀδελφούς ἐκάτεροι; τά τε γὰρ ἄλλα, ὅσα ἐν τοῖς
 ἄριστα μαχησομένοις βουλοίμεθ' ἂν εἶναι, κὰν τούτοις
 ἔνεστι τοῖς ἀνδράσι, καὶ τὸ μὴ προλιπεῖν τοὺς προ-
 10 ασπιστὰς κάμνοντας τούτοις μᾶλλον ὑπάρξει ἀδελ-
 φοῖς οὔσι παρ' οὔστινας ἄλλους Ῥωμαίων τε καὶ
 Ἀλβανῶν, ἧ τε φιλοτιμία τῶν ἄλλων νέων χαλεπῇ
 λυθῆναι δι' ἑτέρου τινὸς οὔσα τρόπου ταχείαν ἔξει
 κρίσιν. τεκμαίρομαι γὰρ τινα καὶ παρ' ὑμῖν ἔριν
 15 ἐν πολλοῖς εἶναι τῶν ἀντιποιοιμένων ἀρετῆς, ὥσπερ
 καὶ παρ' Ἀλβανοῖς· οὓς εἰ διδάσκοιμεν ὅτι θεία τις
 ἔφθασε τύχη τὰς ἀνθρωπίνας σπουδὰς αὐτῇ παρα-
 44 σχοῦσα τοὺς ἐξ ἴσου τὸν ὑπὲρ τῶν πόλεων ἀγῶνα
 ποιησομένους, οὐ χαλεπῶς πείσομεν. οὐ γὰρ ἀρετῇ
 20 λείπεσθαι δόξουσι τῶν τριδύμων ἀδελφῶν, ἀλλὰ
 φύσεως εὐκληρίᾳ καὶ τύχης ἰσορροπούου πρὸς τὸ ἀντί-
 παλον ἐπιτηδειότητι.

XV. Τοσαῦτα τοῦ Φουφεττίου λέξαντος καὶ πάν-
 των τὴν γνώμην ἐπαινεσάντων (ἔτυχον δὲ Ῥωμαίων
 25 τε καὶ Ἀλβανῶν οἱ κράτιστοι παρόντες ἀμφοτέροις)
 μικρὸν ἐπισχῶν ὁ Τύλλος λέγει· Τὰ μὲν ἄλλα ὀρ-
 θῶς ἐπιλελογίσθαι μοι δοκεῖς, ὦ Φουφέττιε· θαυ-
 μαστῇ γὰρ τις ἢ τὴν οὐδέποτε συμβᾶσαν ὁμοιογέν-
 νειαν ἐν ἀμφοτέραις ταῖς πόλεσιν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας
 30 γενεᾶς ἔξενέγκασα τύχη· ἐν δ' ἀγνοεῖν ἔοικας, ὃ
 πολὺν παρῆξει τοῖς νεανίσκοις ὄκνον, ἐὰν ἀξιῶμεν
 αὐτοὺς ἀλλήλοις χωρεῖν διὰ μάχης. ἢ γὰρ Ὀρατίων

μήτηρ τῶν ἡμετέρων ἀδελφῇ τῆς Κορατίων μητρός
 ἔστι τῶν Ἀλβανῶν, καὶ τέθραπται τὰ μαιράκια ἐν τοῖς
 ἀμφοτέροις τῶν γυναικῶν κόλποις ἀσπάζονται τ' ἀλ-
 λήλους καὶ φιλοῦσιν οὐχ ἦττον ἢ τοὺς ἑαυτῶν ἀδελ-
 7 φούς. ὄρα δὴ μὴ ποτε οὐχ ὄσιον ἢ τοῖτοις ἀναδιδόναι 5
 τὰ ὄπλα καὶ καλεῖν αὐτοὺς ἐπὶ τὸν κατ' ἀλλήλων
 φόνον ἀνεψιοὺς καὶ συντρόφους ὄντας. τὸ γὰρ ἐμ-
 φύλιον ἄγος, εἰς ἀναγκασθῶσιν ἀλλήλους μαιφο-
 νεῖν, εἰς ἡμᾶς ἐλεύσεται τοὺς ἀναγκάζοντας. λέγει
 πρὸς αὐτὸν ὁ Φουφῆτιος· Οὐδ' ἐμὲ λέληθεν, ὡ 10
 Τύλλε, τὸ συγγενὲς τῶν μαιρακίων, οὐδ' ὡς ἀναγ-
 κάζων αὐτοὺς τοῖς ἀνεψιοῖς διὰ μάχης χωρεῖν εἰ
 μὴ βουληθεῖεν αὐτοὶ τὸν ἀγῶνα ὑπομεῖναι παρ-
 εσκευασάμην, ἀλλ' ἐπειδὴ τάχιστα ἐπὶ νοῦν ἤλθε
 μοι τότε τὸ βούλευμα τοὺς Ἀλβανοὺς Κορατίους 15
 μεταπεμφάμενος αὐτοὺς ἐπ' ἐμαντοῦ διαπίειραν ἔλα-
 βον εἰ βουλομένοις αὐτοῖς ἔστιν ὁ ἀγῶν· δεξαμένων
 δ' αὐτῶν τὸν λόγον ἀπίστω τιμὴ καὶ θαυμαστῇ προ-
 θυμίᾳ, τότε ἀνακαλύπτειν ἔγνω τὸ βούλευμα καὶ
 φέρειν εἰς μέσον· σοί τε τὸ αὐτὸ τοῦτο ὑποτίθεμαι 20
 ποιεῖν καλέσαντι τοὺς παρ' ὑμῖν τριδύμους πείραν
 αὐτῶν τῆς γνώμης ποιήσασθαι. εἰ μὲν οὖν ἐκόντες
 18 συνεπιδιδῶσι κάκεινοι τὰ σώματα προκινδυνεῦσαι
 τῆς ἑαυτῶν πατρίδος δέχου τὴν χάριν, εἰ μὲν δὲ ἀνα-
 δύονται μηδεμίαν αὐτοῖς πρόσφερε ἀνάγκην. μαν- 25
 τεύομαι δὲ καὶ περὶ ἐκείνων οἷα καὶ περὶ τῶν ἡμετέ-
 ρων, εἰπερ γοῦν εἰσὶν οἷους ἀκούομεν, ὀλίγοις τοῖς
 ἄριστα πεφυκόσιν ὅμοιοι καὶ τὰ πολέμια ἀγαθοί·
 κλέος γὰρ αὐτῶν καὶ πρὸς ἡμᾶς ἐλήλυθε τῆς ἀρετῆς.

XVI. Δέχεται δὴ τὴν παραίνεσιν ὁ Τύλλος καὶ 30
 δεχημέρους ποιησάμενος ἀνοχὰς, ἐν αἷς βουλεύσεται
 τε καὶ μαθῶν τὴν διάνοιαν τῶν Ὀρατίων ἀποκρι-

νεῖται παρῆν εἰς τὴν πόλιν. ταῖς δ' ἐξῆς ἡμέραις βου-
 λευσάμενος ἅμα τοῖς ἀρίστοις, ἐπειδὴ τοῖς πλείστοις
 ἔδοξε δέχεσθαι τὰς τοῦ Φουφεττίου προκλήσεις, με-
 ταπέμπεται τοὺς τριδύμους ἀδελφοὺς καὶ λέγει πρὸς
 5 αὐτούς· Ἄνδρες Ὀράτιοι, Φουφέττιος ὁ Ἄλβανὸς
 εἰς λόγους συνελθὼν ἐμοὶ τὴν τελευταίαν ἐπὶ στρα-
 τοπέδου σύνοδον ἔφη τοὺς προκινδυνεύοντας ὑπὲρ 411
 ἑκατέρας πόλεως τρεῖς ἄνδρας ἀγαθοὺς κατὰ θεῖαν
 γεγενῆσθαι πρόνοιάν, ὧν οὐκ ἂν εὐροίμεν ἑτέρους
 10 οὔτε γενναιότερους οὔτε ἐπιτηδειότερους, Ἄλβανῶν
 μὲν Κορατίους, Ῥωμαίων δὲ ὑμᾶς· τοῦτό τε κατα-
 μαθὼν αὐτὸς ἐξητακέναι πρῶτον εἰ βουλομένοις εἶη
 τοῖς ἀνεψιοῖς ὑμῶν ἐπιδουῖναι τὰ σώματα τῇ πα-
 τρίδι, μαθὼν δὲ αὐτοὺς ἀναδεχομένους τὸν ὑπὲρ
 15 ἀπάντων ἀγῶνα κατὰ πολλὴν προθυμίαν θαρρῶν εἰς
 μέσον ἐκφέρειν ἤδη τὸν λόγον, ἡξίου τε καὶ ἐμὲ
 πείραν ὑμῶν λαβεῖν, πότερον βούλεσθε προκινδυ-
 νεῦσαι τῆς πατρίδος ὁμόσε χωρήσαντες Κορατίους ἢ
 παραχωρεῖτε τῆς φιλοτιμίας ταύτης ἑτέροις. ἐγὼ δὲ
 20 ἀρετῆς μὲν ἕνεκα καὶ τῆς κατὰ χεῖρα γενναιότητος,
 ἣν οὐ λαυθάνουσας ἔχετε, πάντων μάλιστα δεξομέ-
 νους ὑμᾶς τὸν ὑπὲρ τῶν ἀριστείων κίνδυνον ἄρα-
 σθαι, *** δεδοικῶς μὴ τὸ πρὸς τοὺς Ἄλβανούς
 τριδύμους συγγενὲς ἐμπόδιον ὑμῖν γένηται τῆς προ-
 25 θυμίας, χρόνον ἡτησάμην εἰς βουλὴν ἀνοχὰς δε- 450
 χημέρους ποιησάμενος· ὡς δὲ ἀφικόμην δεῦρο τὴν
 βουλὴν συνεκάλεσα καὶ προὔθηκα περὶ τοῦ πράγμα-
 τος ἐν κοινῷ σκοπεῖν· δόξαν δὲ ταῖς πλείοσι γνώ-
 μαις, εἰ μὲν ἐκόντες ἀναδέχοισθε τὸν ἀγῶνα καλὸν
 30 ὄντα καὶ προσήκοντα ὑμῖν, ὃν ἐγὼ πρόθυμος ἤμην
 μόνος ὑπὲρ ἀπάντων διαγωνίσασθαι, ἐπαινεῖν τε καὶ
 δέχεσθαι τὴν χάριν ὑμῶν, εἰ δὲ τὸ συγγενὲς ἐντρε-

πόμμενοι μίασμα, οὐ γὰρ δὴ κακοὶ ψυχὴν ὁμολογοῦν-
 τες εἶναι, τοὺς ἔξω τοῦ γένους ἀξιῶσαιτε καλεῖν μη-
 11 δεμίαν ὑμῖν ἀνάγκην προσφέρειν. ταῦτα τῆς βουλῆς
 ψηφισαμένης καὶ οὔτε πρὸς ὄργην δεξομένης εἰ δι'
 ὄκνου τὸ ἔργον λάβοιτε οὔτε μικρὰν χάριν εἰσομένης 5
 ὑμῖν εἰ τιμιωτέραν ἠγήσασθε τῆς συγγενείας τὴν
 πατρίδα, τυγχάνετε εὖ βουλευσάμενοι.

XVII. Ὡς δὴ ταῦτ' ἤκουσαν οἱ νεανίαι, μεταστάν-
 τες ἐτέρωσε καὶ διαλεχθέντες ὀλίγα πρὸς ἀλλήλους
 προσέρχονται πάλιν ἀποκρινόμενοι καὶ λέγει ὑπὲρ 10
 ἀπάντων ὁ πρεσβύτατος τοιάδε· Εἰ μὲν ἐλευθέρους
 ἡμῖν οὔσι καὶ κυρίοις τῆς ἰδίας γνώμης ἐξουσίαν
 παρειαίης, ὦ Τύλλε, βουλευσασθαι περὶ τοῦ πρὸς
 τοὺς ἀνεψιούς ἀγῶνος, οὐθὲν ἐτι διαμελλήσαντες
 ἀπεκρινάμεθα ἂν σοὶ τοὺς ἑαυτῶν διαλογισμούς· 15
 ἐπειδὴ δὲ περίεστιν ἡμῖν ὁ πατήρ, οὐ χωρὶς οὐδὲ
 τἀλάχιστα λέγειν ἢ πράττειν ἀξιοῦμεν, αἰτούμεθά σε
 52 ὀλίγον ἀναδέξασθαι χρόνον τὴν ἀπόκρισιν ἡμῶν, ἕως
 τῷ πατρὶ διαλεχθῶμεν. ἐπαινέσαντος δὲ τοῦ Τύλλου
 τὴν εὐσέβειαν αὐτῶν καὶ κελεύσαντος οὕτω ποιεῖν 20
 ἀπήεσαν ὡς τὸν πατέρα. δηλώσαντες δὲ αὐτῷ τὰς
 προκλήσεις τοῦ Φουφεττίου καὶ οὓς ὁ Τύλλος διελέχθη
 λόγους καὶ τελευταίαν τὴν ἑαυτῶν ἀπόκρισιν ἤξιον
 εἰπεῖν ἦντινα γνώμην αὐτὸς ἔχει. ὁ δὲ ὑπολαβὼν,
 Ἄλλ' εὐσεβὲς μὲν, ἔφη, πρῶγμα ποιεῖτε, ὦ παῖδες, 25
 τῷ πατρὶ ζῶντες καὶ οὐθὲν ἄνευ τῆς ἐμῆς γνώμης δια-
 πραττόμενοι, καιρὸς δὲ καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς ἤδη περὶ
 ὑμῶν τά γε τηλικαῦτα φαίνεσθαι φρονοῦντας. ὑπο-
 λαβόντες οὖν τὸν ἐμὸν βίον ἤδη τέλος ἔχειν φανερὸν
 ποιήσατέ μοι, τί δὴ ποτ' ἂν αὐτοὶ προείλεσθε πράτ- 30
 τειν ἄνευ τοῦ πατρὸς περὶ τῶν ἰδίων βουλευ-
 σάμενοι· ἀποκρίνεται πρὸς αὐτὸν ὁ πρεσβύτατος

τοιάδε· Ἐδεξάμεθ' ἄν τὸν ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας
 ἀγῶνα καὶ πάσχειν ὑπεμείναμεν ὅτι ἄν τῷ δαι-
 μονίῳ δοκῇ· τεθνάναι γὰρ ἄν βουλοίμεθα μᾶλλον
 ἢ ξῆν ἀνάξιοι γενόμενοι σοῦ τε καὶ τῶν προγόνων.
 5 τὸ δὲ πρὸς τοὺς ἀνεψιούς συγγενὲς οὐχ ἡμεῖς πρό- 453
 τεροι λύσομεν, ἀλλ' ὡς ὑπὸ τῆς τύχης διαλέλνται
 στέρξομεν. εἰ γὰρ Κορατίοις ἔλαττον κρίνεται τοῦ
 καλοῦ τὸ συγγενὲς, οὐδὲ Ὀρατίοις τιμιώτερον φανή-
 σεται τὸ γένος τῆς ἀρετῆς. ὁ δὲ πατήρ ὡς ἔμαθε τὴν
 10 διάνοιαν αὐτῶν περιχαρῆς γενόμενος καὶ τὰς χεῖρας
 ἀνασχῶν εἰς τὸν οὐρανὸν πολλὰς ἔφη χάριτας εἰδέναι
 τοῖς θεοῖς, ὅτι παῖδας ἔδωκαν αὐτῷ γενέσθαι καλοὺς
 καὶ ἀγαθοὺς· ἔπειτα περιλαβὼν ἕκαστον αὐτῶν καὶ
 τὰς ἡδίστας ἀποδοὺς ἀσπασμῶν τε καὶ φιλημάτων
 15 φιλοφροσύνας, Ἔχετ', ἔφη, καὶ τὴν ἐμὴν γνώμην, ᾧ
 παῖδες ἀγαθοὶ, καὶ πορευθέντες ἀποκρίνασθε Τύλλῳ
 τὴν τ' εὐσεβῆ καὶ καλὴν ἀπόκρισιν. οἱ μὲν δὴ χαί-
 ροντες ἐπὶ τῇ παρακελεύσει τοῦ πατρὸς ἀπήεσαν καὶ
 προσελθόντες τῷ βασιλεῖ ἀναδέχονται τὸν ἀγῶνα,
 20 κάκεινος συγκαλέσας τὴν βουλὴν καὶ πολλοὺς ἐπαί-
 νους τῶν νεανίσκων διαθέμενος ἀποστέλλει πρέ-
 σβεις πρὸς τὸν Ἀλβανὸν τοὺς δηλώσοντας, ὅτι δέχον-
 ται Ῥωμαῖοι τὴν αἵρεσιν καὶ παρέξονται τοὺς Ὀρατίους
 διαγωνιζομένους ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς.
 25 XVIII. Ἀπαιτούσης δὲ τῆς ὑποθέσεως καὶ τὸν
 τρόπον διεξελθεῖν τῆς μάχης ἀκριβῶς καὶ τὰ μετὰ
 ταύτην γενόμενα πάθη θεατρικαῖς εἰκότα περιπε- 454
 τελαῖς μὴ ῥαθύμως διελθεῖν πειράσομαι καὶ περὶ
 τούτων ἐπ' ἀκριβείας ἕκαστον, ὡς ἐμὴ δύναμις, εἰ-
 30 πειν. ἐπειδὴ γὰρ ὁ χρόνος ἦκεν ἐν ᾧ τέλος ἔδει λαβεῖν
 τὰς ὁμολογίας, ἐξήεσαν μὲν αἱ τῶν Ῥωμαίων δυνάμεις
 πανστρατιᾷ, ἐξήεσαν δὲ μετὰ ταῦθ' οἱ νεανίσκοι τοῖς

πατράοις θεοῖς εὐξάμενοι καὶ προῆγον ἅμα τῷ βα-
 σιλεὶ κατευφημούμενοί τε ὑπὸ παντὸς τοῦ κατὰ τὴν
 πόλιν ὄχλου καὶ παττόμενοι τὰς κεφαλὰς ἄνθεσιν·
 ἤδη δὲ καὶ ἡ τῶν Ἀλβανῶν ἐξεληλύθει στρατιά.
 ἐπεὶ δὲ κατεστρατοπεδεύσαντο πλησίον ἀλλήλων με- 5
 ταίχιμον ποιησάμενοι τὸν διείργοντα τὴν Ῥωμαίων
 ἀπὸ τῆς Ἀλβανῶν ὄρον, ἐνθα καὶ πρότερον εἶχον
 ἑκάτεροι τοὺς χάρακας, πρῶτον μὲν ἰερὰ θύσαντες
 ὤμοσαν ἐπὶ τῶν ἐμπύρων στέρξειν τὴν τύχην, ἣν ἂν
 ἐκ τῆς μάχης τῶν ἀνεψιῶν ἑκατέρα πόλις ἐξενέγκηται, 10
 καὶ φυλάξειν τὰς ὁμολογίας βεβαίους μηδένα προσά-
 55 γοντες αὐταῖς δόλον αὐτοῖ τε καὶ γένος τὸ ἐξ αὐτῶν·
 ἐπεὶ δὲ τὰ πρὸς θεοὺς ὅσια διεπράξαντο, θέμενοι τὰ
 ὄπλα προῆγον ἐκ τοῦ χάρακος ἀμφοτέροι θεαταὶ τῆς
 μάχης ἐσόμενοι τριῶν ἢ τεττάρων σταδίων τὸ μεταξὺ 15
 χωρίον τοῖς ἀγωνιζομένοις καταλιπόντες· καὶ μετ' οὐ
 πολὺ παρῆν τοὺς τε Κορατίους ὁ τῶν Ἀλβανῶν στρα-
 τηγὸς ἄγων καὶ τοὺς Ὀρατίους ὁ τῶν Ῥωμαίων βασι-
 λεὺς ὠπλισμένους τε κάλλιστα καὶ τὸν ἄλλον ἔχοντας
 κόσμον οἶον ἄνθρωποι λαμβάνουσιν ἐπὶ θανάτῳ. 20
 νόμενοι δὲ σύνεγγυς ἀλλήλων τὰ μὲν ξίφη τοῖς ὑπα-
 σπισταῖς παρέδωκαν, προσδραμόντες δὲ περιέβαλλον
 ἀλλήλους κλαίοντες καὶ τοῖς ἡδίστοις ὀνόμασιν ἀνα-
 καλοῦντες, ὥστε εἰς δάκρυα προπεσεῖν ἅπαντας καὶ
 πολλὴν ἀστοργίαν κατηγορεῖν σφῶν τε αὐτῶν καὶ 25
 τῶν ἡγεμόνων, ὅτι παρὸν ἄλλοις τισὶ σώμασι κρῖναι
 τὴν μάχην εἰς ἐμφύλιον αἷμα καὶ συγγενικὸν ἄγος
 τὸν ὑπὲρ τῶν πόλεων ἀγῶνα κατέκλεισαν. παυσάμε-
 56 νοι δὲ τῶν ἀσπασμῶν οἱ νεανίσκοι καὶ τὰ ξίφη παρὰ
 τῶν ὑπασπιστῶν λαβόντες ἀναχωρησάντων τῶν πέ- 30
 λας ἐτάξαντό τε καθ' ἡλικίαν καὶ συνήεσαν ὁμόσει.

XVIII. Τέως μὲν οὖν ἤσυχία τε καὶ σιγὴ κατεῖχεν

ἀμφοτέρως τὰς δυνάμεις· ἔπειτα ἀναβοήσεις τε ἀθρόαι
 παρ' ἀμφοτέρων αὐτῶν ἐγίνοντο καὶ παρακελεύσεις
 τοῖς μαχομένοις ἐναλλάξ εὐχαί τε καὶ οἰμωγαὶ καὶ
 παντὸς ἄλλου πάθους ἐναγωνίου φωναὶ συνεχεῖς, αἱ
 5 μὲν πρὸς τὰ δρώμενά τε καὶ ὄρώμενα ὑφ' ἑκατέρων,
 αἱ δὲ πρὸς τὰ μέλλοντά τε καὶ ὑποπτευόμενα· καὶ ἦν
 πλείω τὰ εἰκαζόμενα τῶν γινομένων. ἦ τε γὰρ ὄψις ἐκ
 πολλοῦ διαστήματος γινομένη πολὺ τὸ ἀσαφὲς εἶχε, καὶ
 τὸ πρὸς τοὺς οἰκείους ἀγωνιστὰς ἐκάστοις συμπαθὲς
 10 ἐπὶ τὸ βεβουλημένον ἐλάμβανε τὰ πρᾶσσόμενα, αἷ τε
 συνεχεῖς τῶν μαχομένων ἐπεμβάσεις καὶ ὑπαναχωρή- 457
 σεις καὶ εἰς τὸ ἀντίπαλον αὐθις ἀντιμεταστάσεις πολ-
 λαὶ καὶ ἀγχίστροφοὶ γινόμεναι τὸ ἀκριβὲς τῆς γνώμης
 ἀφηροῦντο· καὶ ταῦτα ἐπὶ πολὺν ἐγίνετο χρόνον. ῥώ-
 15 μην τε γὰρ σώματος ἔτυχον ὁμοίαν ἔχοντες ἑκάτεροι καὶ
 τὸ γενναῖον τῆς ψυχῆς ἰσόρροπον ὄπλοισι τε καλλι-
 στοῖσι ἐσκεπασμένοι τὰ σώματα ὅλα καὶ γυμνὸν οὐδὲν
 ἀπολιπόντες μέρος ὅ τι καὶ τρωθὲν ὄξειαν ἔμελλεν
 οἰσεῖν τὴν τελευταίην, ὥστε πολλοὶ Ῥωμαίων τε καὶ
 20 Ἀλβανῶν ἐκ τοῦ φιλονεικεῖν τε καὶ συμπαθεῖν τοῖς
 σφετέροις ἔλαθον αὐτοὺς τὸ τῶν κινδυνευόντων με-
 ταλαβόντες πάθος ἀγωνισταὶ τε μᾶλλον ἐβούλοντο ἢ
 θεαταὶ τῶν δρωμένων γεγυμέναι. ὁπὲ δ' οὖν ποτε ὁ
 πρεσβύτατος τῶν Ἀλβανῶν τῷ πρὸς αὐτὸν ἀντιτε-
 25 ταγμένῳ συμπλέκεται παίων τε καὶ παιόμενος ἄλλας
 ἐπ' ἄλλαις πληγὰς καὶ πῶς τυγχάνει τοῦ Ῥωμαίου
 διὰ βουβῶνος ἐνέγκας τὸ ξίφος. ὁ δὲ τοῖς τε ἄλλοις 458
 τραύμασι κεκαρωμένος ἤδη καὶ τὴν τελευταίαν πλη-
 γὴν θανατηφόρον ἔχων ὑπολυθέντων τῶν μελῶν
 30 καταρρυσεῖς ἀποθνήσκει. ὡς δὲ τοῦτ' εἶδον οἱ θεαταὶ
 τῆς μάχης ἅμα πάντες ἀνεβόησαν, Ἀλβανοὶ μὲν ὡς
 νικῶντες ἤδη, Ῥωμαῖοι δ' ὡς κρατούμενοι. τοὺς γὰρ

δὴ σφετέρους δύο τοῖς τρισὶν Ἀλβανοῖς εὐκατεργά-
 στους ὑπελάμβανον γενήσεσθαι. ἐν ᾧ δ' ἐγένετο
 ταῦτα, ὁ παρασπίζων τῷ πεσόντι Ῥωμαῖος ὄρων ἐπὶ
 τῷ κατορθώματι περιχαρῆ τὸν Ἀλβανὸν ὠθεῖται τα-
 χὺς ἐπ' αὐτὸν καὶ πολλὰ μὲν τραύματα δοὺς, πολλὰ δ'
 δὲ αὐτὸς λαβὼν τυγχάνει πως κατὰ τῆς σφαγῆς αὐ-
 τοῦ βάψας τὸ ξίφος καὶ διαχρησάμενος. μεταβαλού-
 σης δὲ τῆς τύχης ἐν' ὀλίγῳ τὰ τε τῶν ἀγωνιζομένων
 ἔργα καὶ τὰ τῶν θεωμένων πάθη, καὶ Ῥωμαίων μὲν
 ἀναθαρορησάντων ἐκ τῆς πρότερον κατηφείας, Ἀλβα- 10
 νῶν δὲ ἀφηρημένων τὸ χαίρον, ἑτέρα πάλιν ἀντι-
 πνεύσασα τοῖς τῶν Ῥωμαίων κατορθώμασι τύχη τού-
 των μὲν ἐταπεινώσει τὰς ἐλπίδας, τὰ δὲ τῶν πολεμίων
 φρονήματα ἐπῆρεν. τοῦ γὰρ Ἀλβανοῦ πεσόντος ὁ τὴν
 πλησίον αὐτοῦ ἔχων στάσιν ἀδελφὸς συμπλέκεται τῷ 15
 καταβαλόντι, καὶ τυγχάνουσιν ἀμφοτέρω κατὰ τὸν
 αὐτὸν χρόνον πληγὰς ἐξαισίους ἐξενέγκαντες κατ' ἀλ-
 λήλων, ὁ μὲν Ἀλβανὸς τοῦ Ῥωμαίου κατὰ τοῦ μετα-
 φρένου καὶ μέχρι τῶν σπλάγχμων βάψας τὸ ξίφος, ὁ
 δὲ Ῥωμαῖος ὑπελθὼν τὴν προβολὴν τοῦ πολεμίου καὶ 20
 τῶν ἰγνυῶν τὴν ἑτέραν ὑποτεμῶν.

XX. Ὁ μὲν δὴ τὸ καιρῖον τραῦμα λαβὼν εὐθὺς
 ἐτεθνήκει, ὁ δὲ τὴν ἰγνύαν τετρωμένος οὐκέτι βέβαιος
 ἦν ἐστάναι, σκάζων δὲ καὶ τὰ πολλὰ τῷ θυρεῷ διερει-
 δόμενος ἀντεῖχεν ὅμως ἔτι καὶ μετὰ τοῦ περιλειπο- 25
 μένου τῶν ἀδελφῶν ἐπὶ τὸν ὑπομένοντα Ῥωμαῖον
 ἐχώρει, περιέστησάν τε αὐτὸν ὁ μὲν ἐξ ἐναντίας προσ-
 ῖων, ὁ δὲ κατὰ νότου. τῷ δὲ Ῥωμαίῳ δείσαντι μὴ
 κυκλωθεὶς πρὸς αὐτῶν εὐκατέργαστος γένηται δυσὶ
 τε μαχόμενος καὶ διχόθεν ἐπιούσιν, ἦν δὲ ἀκραιφνῆς 30
 ἔτι, λογισμὸς εἰσέρχεται διελεῖν τοὺς πολεμίους ἀπ'
 ἀλλήλων καὶ χωρὶς ἑκατέρῳ μάχεσθαι. ῥᾶστα δὲ δια-

στήσειν αὐτοὺς ὑπελάμβανεν, εἰ δόξαν παράσχοι φυ-
 γῆς· οὐ γὰρ ὑπ' ἀμφοτέρων διώξεσθαι τῶν ἀδελ-
 φῶν, ἀλλ' ὑφ' ἑνός, ὁρῶν τὸν ἄλλον οὐκέτι καρτερόν
 τὸν πόδα. ταῦτα διανοηθεὶς ὡς εἶχεν ἔφευγε τάχους
 5 καὶ συνέπεσεν αὐτῷ μὴ διαμαρτεῖν τῆς ἐλπίδος. ὁ μὲν
 γὰρ ἕτερος τῶν Ἀλβανῶν οὐδεμίαν ἔχων πληγὴν και-
 ριον ἐδίωκεν αὐτὸν ἐκποδός, ὁ δ' ἐπιβαίνειν ἀδύνα-
 τος ὦν πολὺ τοῦ δέοντος ὑστέρει. ἐνθα δὴ τῶν Ἀλ-
 βανῶν τοῖς σφετέροις ἐγκελενομένων, τῶν δὲ Ῥω-
 10 μαίων τὸν αὐτῶν ἀγωνιστὴν κακιζόντων καὶ τῶν μὲν
 ἤδη παιανιζόντων τε καὶ στεφανουμένων ὡς ἐπὶ κατ-
 ορθουμένῳ τῷ ἀγῶνι, τῶν δ' ὀδυρομένων ὡς οὐκ ἂν
 ἔτι τῆς τύχης σφᾶς διαναστησομένης, ταμιευσάμενος
 τὸν καιρὸν ὁ Ῥωμαῖος ὑποστρέφει τε ὀξέως καὶ πρὶν
 15 ἢ φυλάξασθαι τὸν Ἀλβανὸν φθάνει τῷ ξίφει κατὰ
 τοῦ βραχίονος πληγὴν ἐνέγκας καὶ διελὼν τὸν ἀγκῶνα.
 πεσοῦσης δὲ χαμαὶ τῆς χειρὸς ἅμα τῷ ξίφει μίαν ἔτι
 πληγὴν καιρῖον ἐξενέγκας ἀποκτείνει τὸν Ἀλβανόν, 46
 καὶ μετὰ τοῦτον ἐπὶ τὸν τελευταῖον ὠσάμενος ἡμι-
 20 θνήττα καὶ παρειμένον ἐπικατασφάττει. σκυλεύσας
 δὲ τοὺς τῶν ἀνεψιῶν νεκροὺς εἰς τὴν πόλιν ἠπέι-
 γετο πρῶτος ἀπαγγεῖλαι θέλων τὴν ἑαυτοῦ νίκην τῷ
 πατρί.

XXI. Ἔδει δὲ ἄρα καὶ τοῦτον ἄνθρωπον ὄντα μὴ
 25 πάντα διευτυχεῖν, ἀλλ' ἀπολαῦσαι τι τοῦ φθονεροῦ
 δαίμονος, ὃς αὐτὸν ἐκ μικροῦ μέγαν ἐν ὀλίγῳ θείας
 χρόνῳ καὶ εἰς ἐπιφάνειαν θανυμαστὴν καὶ παράδοξον
 ἐξάρας κατέβαλε φέρων αὐθημερόν εἰς ἄχαριν συμ-
 φορὰν ἀδελφοκτόνου. ὡς γὰρ ἐγγὺς ἐγένετο τῶν πυ-
 30 λῶν, ἄλλον τε ὄχλον ὁρᾷ παντοδαπὸν ἐκχεόμενον ἐκ
 τῆς πόλεως καὶ δὴ καὶ τὴν ἀδελφὴν τρέχουσιν· δια-
 ταραχθεὶς δὲ κατὰ τὴν πρώτην πρόσοψιν, ὅτι καταλι-

ποῦσα τὴν μετὰ μητρὸς οἰκουρίαν καρθένος ἐπίγαμος
 εἰς ὄχλον αὐτὴν ἔδωκεν ἄγνωτα, καὶ πολλοὺς λαμ-
 βάνων λογισμοὺς ἀτόπους τελευτῶν ἐπὶ τοὺς ἐπιει-
 κεις καὶ φιλανθρωποὺς ἀπέκλινεν, ὡς ἀσπάσασθαι τε
 πρῶτη τὸν σωθέντα ἀδελφὸν ποθοῦσα καὶ τὰς ἀρε- 5
 τὰς τῶν τεθνηκότων παρ' αὐτοῦ μαθεῖν βουλομένη
 τῶν εὐσημῶν ὑπερίδοι γυναικειὸν τι πάσχουσα.
 ἢ δὲ ἄρα οὐ τοὺς ἀδελφοὺς ποθοῦσα τὰς ἀσυνήθεις
 ἐτόλμησεν ἐξελθεῖν ὁδοὺς, ἀλλ' ἔρωτι κρατουμένη
 τῶν ἀνεψιῶν ἑνὸς, ᾧ καθωμολόγητο ὑπὸ τοῦ πατρὸς 10
 ἐπὶ γάμῳ, καὶ κρύπτουσα τὸ πάθος ἀπόρητον ἐπει-
 δὴ τῶν ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου τινὸς ἤκουσεν ἀπαγ-
 γέλλοντος τὰ περὶ τὴν μάχην, οὐκέτι κατέσχευ, ἀλλ'
 ἐκλιποῦσα τὴν οἰκίαν ὥσπερ αἱ μαινάδες ἐφέρετο
 πρὸς τὰς πύλας οὐδὲν ἐπιστρεφομένη τῆς ἀνακαλού- 15
 σης τε καὶ μεταδιωκούσης τροφοῦ. ἔξω δὲ γενομένη
 τῆς πόλεως ὡς τὸν ἀδελφὸν εἶδε περιχαρῆ τοὺς ἐπι-
 νικίους ἐπικείμενον στεφάνους, οἷς αὐτὸν ὁ βασιλεὺς
 ἀνέδησε, καὶ τοὺς ἐταίρους αὐτοῦ φέροντας τὰ τῶν
 πεφθονευμένων σκῦλα, ἐν οἷς ἦν πέπλος ποικίλος, ὃν 20
 αὐτὴ μετὰ τῆς μητρὸς ἐξυφήνασα τῷ μνηστῆρι δῶρον
 εἰς τὸν μέλλοντα γάμον ἀπεστάλκει (ποικίλους γὰρ
 3 ἔθος ἐστὶν ἀμφιέννυσθαι πέπλους Λατίνων τοῖς με-
 τιούσι τὰς νύμφας), τοῦτον δὲ τὸν πέπλον θεασαμένη
 πεφυρμένον αἵματι τὸν τε χιτῶνα κατερρήξατο καὶ 25
 ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις παίλουσα τὸ στήθος ἐθρήνει
 καὶ ἀνεκαλεῖτο τὸν ἀνεψιὸν, ὥστε πολλὴν κατάπληξιν
 εἰσελθεῖν ἅπαντας ὅσοι κατὰ τὸν αὐτὸν ἦσαν τόπον.
 ἀνακλαυσαμένη δὲ τὸν μόρον τοῦ μνηστῆρος ἀτενέσι
 τοῖς ὀφθαλμοῖς εἰς τὸν ἀδελφὸν ὄρᾳ καὶ λέγει· Μιαιρώ- 30
 τατε ἄνθρωπε, χαίρεις ἀποκτείνας τοὺς ἀνεψιοὺς καμὲ
 τὴν παναθλίαν ἀδελφὴν ἀποστερήσας γάμου, ᾧ δὲ

στηνε! ἀλλ' οὐδ' ἔλεος εἰσέρχεται σε τῶν ἀπολωλό-
 των συγγενῶν, οὓς ἀδελφοὺς ἐκάλεις, ἀλλ' ὡσπερ
 ἀγαθόν τι διαπεπραγμένος ἐξέστηκας τῶν φρενῶν
 ὑπὸ τῆς ἡδονῆς καὶ στεφάνου ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἐπι-
 5 κεισαι κακοῖς τίνος ἔχων ψυχὴν θηρίου; κἀκείνος
 ὑπολαβὼν, Φιλοῦντος, ἔφη, τὴν πατρίδα πολίτου
 καὶ τοὺς κακῶς αὐτῇ βουλομένους κολάζοντος, εἴαν τε
 ἀλλότριοι τύχῳσιν αὐτῆς ὄντες, εἴαν τε οἰκεῖοι· ἐν οἷς
 τίθεμαι καὶ σὲ, ἦτις ἐνὶ καιρῷ τὰ μέγιστα ἀγαθῶν τε
 10 καὶ κακῶν συμβεβηκότα ἡμῖν ἐπιγνοῦσα τὴν τε νίκην
 τῆς πατρίδος, ἣν ὁ σὸς ἀδελφὸς ἐγὼ πάρεμι κατάγων,
 καὶ τὸν θάνατον τῶν ἀδελφῶν οὐκ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς,
 ὧ μισαὶ σὺ, τοῖς κοινοῖς τῆς πατρίδος χαίρεις οὔτ' ἐπὶ
 ταῖς συμφοραῖς ταῖς ἰδίαις τῆς οἰκίας ἀλγεῖς, ἀλλ'
 15 ὑπεριδοῦσα τῶν σεαυτῆς ἀδελφῶν τὸν τοῦ μνηστῆρος
 ἀνακλαίεις μόρον, οὐδ' ὑπὸ τοῦ σκότους ἀποφθαρεῖ-
 σά που κατὰ μόνας, ἀλλ' ἐν τοῖς ἀπάντων ὀφθαλμοῖς,
 καὶ μοι τὴν ἀρετὴν καὶ τοὺς στεφάνους ὀνειδίζεις, ὧ
 ψευδοπάρθενε καὶμισάδελφε καὶ ἀναξία τῶν προγό-
 20 νων. ἐπειδὴ τοίνυν οὐ τοὺς ἀδελφοὺς ποθεῖς, ἀλλὰ
 τοὺς ἀνεψιοὺς, καὶ τὸ μὲν σῶμα ἐν τοῖς ζῶσιν ἔχεις,
 τὴν δὲ ψυχὴν παρὰ τῷ νεκρῷ, ἅπιθι πρὸς ἐκείνους ὄν-
 ἀνακαλῆ καὶ μήτε τὸν πατέρα μήτε τοὺς ἀδελφοὺς
 καταίσχυνε. ταῦτ' εἰπὼν οὐκ ἐφύλαξεν ἐν τῷ μισο-
 25 πονήρῳ τὸ μέτριον, ἀλλ' ὡς εἶχεν ὀργῆς ὠθεῖ διὰ τῶν
 πλευρῶν αὐτῆς τὸ ξίφος, ἀποκτείνας δὲ τὴν ἀδελφὴν
 παρῆν ὡς τὸν πατέρα. οὕτω δὲ ἄρα μισοπόνηρα καὶ
 αὐθάδη τὰ τῶν τότε Ῥωμαίων ἦθη καὶ φρονήματα ἦν
 καὶ, εἰ τις αὐτὰ βούλοιτο παρὰ τὰ νῦν ἔργα καὶ τοὺς
 30 ἐφ' ἡμῶν ἐξετάζειν βίους, ὧμὰ καὶ σκληρὰ καὶ τῆς
 θηριώδους οὐ πολὺ ἀπέχοντα φύσεως, ὥστε πάθος
 οὕτω δεινὸν ὁ πατήρ ἀκούσας οὐχ ὅπως ἡγανάκτη-

σεν, ἀλλὰ καλῶς καὶ προσηκόντως ὑπέλαβε τὸ πρα-
 χθὲν ἔχειν· ὅς γε οὔτε εἰς τὴν οἰκίαν εἴασεν εἰσενε-
 χθῆναι τὸν νεκρὸν τῆς θυγατρὸς οὔτ' ἐν τοῖς πατρῷοις
 τεθῆναι μνήμασιν ἐπέτρεψεν οὔτε κηδείας καὶ περι-
 στολῆς καὶ τῶν ἄλλων νομίμων μεταλαβεῖν, ἀλλ' οἱ 5
 παριόντες αὐτὴν ἐρριμμένην ἐν ᾧ διεχρήσθη χωρὶς
 λίθους ἐπιφοροῦντες καὶ γῆν ἐκήδευσαν ὡς πτώμα
 ἐρημον κηδομένων. ταῦτά τε δὴ στεργὰ τοῦ ἀνδρὸς
 καὶ ἔτι πρὸς τούτοις, ἃ μέλλω λέγειν· ὡς γὰρ ἐπὶ καλοῖς
 τε καὶ εὐτυχέσιν ἔργοις ἀνθημερὸν ἔθνε τοῖς πατρῷοις 10
 θεοῖς ἄς εὗξατο θυσίας καὶ τοὺς συγγενεῖς ἐστίασει
 λαμπρᾷ καθάπερ ἐν ταῖς μεγίσταις ἑορταῖς ὑπεδέχτο
 ἐλάττους ἡγούμενος τὰς ἰδίας συμφορὰς τῶν κοινῶν τῆς
 πατρίδος ἀγαθῶν. τοῦτο δ' οὐ μόνον ὁ Ὀράτιος, ἀλλὰ
 καὶ μετ' ἐκεῖνον ἄλλοι συχνοὶ Ῥωμαίων μνημονεύου- 15
 νται ποιήσαντες ἄνδρες ἐπιφανεῖς· λέγω δὲ τὸ θύειν
 καὶ στεφφορεῖν καὶ θριάμβους κατὰγειν τέκνων
 αὐτοῖς ἀπολωλότων ἑναγχος, ὅταν εὐτυχῆσῃ δι' αὐ-
 τοὺς τὸ κοινόν· ὑπὲρ ὧν κατὰ τοὺς οἰκείους ἔρω
 καιρούς. 20

XXII. Μετὰ δὲ τὴν μάχην τῶν τριδύμων Ῥω-
 μαῖοι μὲν οἱ τότε ὄντες ἐπὶ στρατοπέδου ταφὰς
 ποιησάμενοι λαμπρὰς τῶν ἀποθανόντων ἐν οἷς ἔπε-
 σον χωροῖς καὶ θύσαντες τὰ πινίκια τοῖς θεοῖς ἐν
 εὐπαθείαις ἦσαν, Ἀλβανοὶ δὲ ἀχθόμενοι [ἐπὶ] τοῖς 25
 συμβεβηκόσι καὶ τὸν ἡγεμόνα δι' αἰτίας ἔχοντες, ὡς
 κακῶς ἐστρατηγηκότα, ἄσιτοί τε οἱ πολλοὶ καὶ ἀθε-
 ράπευτοι τὴν ἐσπέραν ἐκείνην διετέλεσαν. τῇ δ' ἐξῆς
 ἡμέρᾳ καλέσας αὐτοὺς ὁ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς εἰς
 ἐκκλησίαν καὶ πόλλὰ παραμυθησάμενος, ὡς οὔτε 30
 ἄσχημον ἐπιτάξων αὐτοῖς οὐθὲν οὔτε χαλεπὸν οὔθ'
 ὃ μὴ συγγενέσι πρέπει, τῇ δὲ αὐτῇ γνώμῃ περι-

ἀμφοτέρων τῶν πόλεων τὰ κράτιστα καὶ συμφορώ-
 τατα συμβουλεύσων, καὶ τὸν ἄρχοντά τε αὐτῶν Φου-
 φέτιον ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς κατασχῶν ἄλλο τε οὐδὲν
 τῶν πολιτικῶν μεθαρμοσάμενος οὐδὲ κινήσας ἀπῆ-
 5 γεν ἐπ' οἴκου τὴν δύναμιν. καταγαγόντι δὲ αὐτῶ
 τὸν ψηφισθέντα ὑπὸ τῆς βουλῆς θρίαμβον καὶ τὰ
 πολιτικὰ πράττειν ἀρξάμενῳ προσέρχονται τῶν πο-
 λιτῶν ἄνδρες οὐκ ἀφανεῖς τὸν Ὁράτιον ἄγοντες ὑπὸ
 δίκην, ὡς οὐ καθαρὸν αἵματος ἐμφυλίου διὰ τὸν τῆς
 10 ἀδελφῆς φόνον· καὶ καταστάντες μακρὰν διεξιῆλθον
 δημηγορίαν τοὺς νόμους παρεχόμενοι τοὺς οὐκ ἐῶν-
 τας ἄκριτον ἀποκτείνειν οὐθέντα καὶ τὰ παρὰ τῶν
 θεῶν ἀπάντων μηνύματα ταῖς μὴ κολαζούσαις πόλεσι
 τοὺς ἐναγεῖς διεξιόντες. ὁ δὲ πατήρ ἀπελογοῖτο περὶ
 15 τοῦ μειρακίου κατηγορῶν τῆς θυγατρὸς καὶ τιμωρίαν
 οὐ φόνον εἶναι τὸ πρᾶχθὲν λέγων δικαστὴν τε αὐτὸν
 ἀξιῶν εἶναι τῶν ἰδίων κακῶν ἀμφοτέρων γενόμενον
 πατέρα. συχνῶν δὲ λόγων φηθέντων ὑφ' ἑκατέρων
 πολλὴ τὸν βασιλέα κατεῖχεν ἀμηχανία, τί τέλος ἐξε-
 20 νέγκη περὶ τῆς δίκης. οὔτε γὰρ ἀπολύσαι τοῦ φό-
 νου τὸν ὁμολογοῦντα τὴν ἀδελφὴν ἀνηρηκέναι πρὸ
 δίκης καὶ ταῦτα ἐφ' οἷς οὐ συνεχώρουν ἀποκτείνειν
 οἱ νόμοι καλῶς ἔχειν ὑπελάμβανεν, ἵνα μὴ τὴν
 ἀρὰν καὶ τὸ ἄγος ἀπὸ τοῦ δεδρακότος εἰς τὸν ἴδιον
 25 οἶκον εἰσενέγκηται, οὔτε ὡς ἀνδροφόνου ἀποκτεῖ-
 ναι τὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἐλόμενον προκινδυνεύ-
 σαι καὶ τοσαύτης αὐτῇ δυναστείας γενόμενον αἴτιον
 ἄλλως τε καὶ τοῦ πατρὸς ἀπολύοντος αὐτὸν τῆς αἰ-
 τίας, ὧς τὴν περὶ τῆς θυγατρὸς ὀργὴν ἢ τε φύσις
 30 ἀπεδίδου πρώτῳ καὶ ὁ νόμος. ἀπορρῦμενος δὲ τί χρή-
 σεται τοῖς πράγμασι τελευτῶν διέγνω κράτιστον
 εἶναι τῷ δήμῳ τὴν διάγνωσιν ἐπιτρέπειν. γενόμε-

νος δὲ θανατηφόρου κρίσεως τότε πρῶτον ὁ Ῥωμαίων
 δῆμος κύριος τῆ γνώμῃ τοῦ πατρὸς προσέθετο καὶ
 ἀπολύει τοῦ φόνου τὸν ἄνδρα· οὐ μὴν ὁ γε βασιλεὺς
 ἀποχρῆν ἔλεγε τοῖς βουλομένοις τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς
 ὅσια φυλάττειν τὴν ὑπὸ ἀνθρώπων συντελεσθεῖσαν 5
 ὑπὲρ αὐτοῦ κρίσιν, ἀλλὰ μεταπεμπάμενος τοὺς ἱερο-
 φάντας ἐκέλευσεν ἐξιλάσασθαι θεοὺς τε καὶ δαίμο-
 νας καὶ καθᾶραι τὸν ἄνδρα οἷς νόμος τοὺς ἀκουσίους
 φόρους ἀγνίξεσθαι καθαρμοῖς. κἀκεῖνοι βωμοὺς ἰδρυ-
 σάμενοι δύο τὸν μὲν Ἡρας, ἣ λέλογχεν ἐπισκοπεῖν 10
 ἀδελφὰς, τὸν δ' ἕτερον ἐπιχωρίου θεοῦ τινος ἣ
 δαίμονος Ἰανοῦ λεγομένου κατὰ τὴν ἐπιχώριον γλῶτ-
 τάν, ἐπωνύμου δὲ Κορατίων τῶν ἀναιρεθέντων ἀνε-
 ψιῶν ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς, καὶ θυσίας τινὰς ἐπ' αὐτοῖς
 ποιήσαντες τοῖς τε ἄλλοις καθαρμοῖς ἐχρήσαντο καὶ 15
 τελευτῶντες ὑπήγαγον τὸν Ὀράτιον ὑπὸ ζυγόν. ἔστι
 δὲ Ῥωμαίοις νόμιμον, ὅταν πολεμίων παραδιδόντων
 τὰ ὄπλα γένωνται κύριοι, δύο καταπήττειν ξύλα
 ὀρθὰ καὶ τρίτον ἐφαρμόττειν αὐτοῖς ἄνωθεν πλά-
 γιον, ἐπειθ' ὑπάγειν τοὺς αἰχμαλώτους ὑπὸ ταῦτα 20
 καὶ διελθόντας ἀπολύειν ἐλευθέρους ἐπὶ τὰ σφέτερα.
 τοῦτο καλεῖται παρ' αὐτοῖς ζυγόν, ᾧ καὶ οἱ τότε
 καθαίροντες τὸν ἄνδρα τελευταίῳ τῶν περὶ τοὺς
 καθαρμοὺς νομίμων ἐχρήσαντο. ἐν ᾧ δὲ τῆς πόλεως
 χωρῶν τὸν ἀγνισμὸν ἐποιήσαντο ἅπαντες Ῥωμαῖοι 25
 νομίζουσιν ἱερόν· ἔστι δ' ἐν τῷ στενωπῷ τῷ φέροντι
 ἀπὸ Καρίνης κάτω τοῖς ἐπὶ τὸν Κύριον ἐρχομένοις
 στενωπὸν, ἐνθα οἷ τε βωμοὶ μένουσιν οἱ τότε ἰδρυ-
 θέντες καὶ ξύλον ὑπὲρ αὐτῶν τέταται δυσὶ τοῖς ἀντι-
 κρὺ ἀλλήλων τοίχοις ἐνηρμοσμένον, ὃ γίνεται τοῖς 30
 ἐξιούσιν ὑπὲρ κεφαλῆς καλούμενον τῆ Ῥωμαϊκῆ δια-
 λέκτῳ ξύλον ἀδελφῆς. τοῦτο μὲν δὴ τὸ χωρίον τῆς

συμφορᾶς τοῦ ἀνδρὸς μνημεῖον ἐν τῇ πόλει φυλάττεται
 θυσίαις γεραιρόμενον ὑπὸ Ῥωμαίων καθ' ἕκα-
 στον ἐνιαυτὸν, ἕτερον δὲ τῆς ἀρετῆς ἦν ἐπεδείξατο
 κατὰ τὴν μάχην μαρτύριον ἢ γωνιαία στυλὶς ἢ τῆς
 5 ἑτέρας πασιδάδος ἄρχουσα ἐν ἀγορᾷ, ἐφ' ἧς ἔκειτο
 τὰ σκῦλα τῶν Ἀλβανῶν τριδύμων. τὰ μὲν οὖν ὄπλα
 ἠφάνισται διὰ μῆκος χρόνου, τὴν δ' ἐπέκλησιν ἢ
 στυλὶς ἔτι φυλάττει τὴν αὐτὴν Ὀρατία καλουμένη
 πύλα. ἔστι δὲ καὶ νόμος παρ' αὐτοῖς δι' ἐκεῖνο κυρω-
 10 θεῖς τὸ πάθος, ᾧ καὶ εἰς ἐμὲ χρῶνται, τιμὴν καὶ δόξαν
 ἀθάνατον τοῖς ἀνδράσιν ἐκείνοις περιτιθεῖς ὁ κε-
 λεύων, οἷς ἂν γένωνται τριδύμοι παῖδες ἐκ τοῦ δη-
 μοσίου τὰς τροφὰς τῶν παιδῶν χορηγεῖσθαι μέχρι
 ἡβῆς. τὰ μὲν δὲ περὶ τὴν Ὀρατίαν οἰκίαν γενόμενα
 15 θαναμαστὰς καὶ παραδόξους περιπετείας λαβόντα
 τοιούτου τέλους ἔτυχεν.

XXIII. Ὁ δὲ Ῥωμαίων βασιλεὺς ἐνιαύσιον διαλι-
 πὼν χρόνον, ἐν ᾧ πάντα τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἐπιτή-
 δεια παρεσκευάσατο, στρατὸν ἐξάγειν ἐπὶ τὴν Φιδη-
 20 ναίων πόλιν ἔγνω προφάσεις τοῦ πολέμου ποιησάμε-
 νος, ὅτι κληθέντες εἰς ἀπολογίαὺν περὶ τῆς ἐπιβουλῆς,
 ἦν συνεστήσαντο κατὰ Ῥωμαίων τε καὶ Ἀλβανῶν,
 οὐχ ὑπήκουσαν, ἀλλ' εὐθύς ἀναλαβόντες τὰ ὄπλα
 καὶ τὰς πύλας κλείσαντες Οὐιεντανῶν τε συμμαχίαν
 25 ἐπαγόμενοι ἐκ τοῦ φανεροῦ ἀφειστήκεισαν καὶ τοῖς
 παραγενομένοις ἐκ Ῥώμης πρεσβευταῖς πυνθανομέ-
 νοις τὴν αἰτίαν τῆς ἀποστάσεως ἀπεκρίναντο μηδὲν
 αὐτοῖς ἔτι πρᾶγμα πρὸς τὴν Ῥωμαίων πόλιν εἶναι
 κοινόν, ἐξ οὗ Ῥωμύλος ὁ βασιλεὺς αὐτῶν ἐτελεύτησε,
 30 πρὸς ὃν ἐποιήσαντο τὰ περὶ τῆς φιλίας ὄρκια. ταύτας
 δὲ τὰς προφάσεις λαβὼν τὴν τε οἰκίαν καθώπλιξε
 δύναμιν καὶ τὰς παρὰ τῶν συμμάχων μετεπέμπετο.

πλεῖστον δὲ καὶ κράτιστον ἐπικουρικὸν ἐκ τῆς Ἀλβα-
 νῶν πόλεως Μέττιος Φουφέττιος ἦκεν ἄγων ὄπλοις
 κεκοσμημένον ἐκπρεπέσιν, ὥστε ἀπάσας ὑπερβαλέ-
 σθαι τὰς συμμαχικὰς δυνάμεις. ὁ μὲν οὖν Τύλλος
 ὡς ἐκ προθυμίας τε καὶ ἀπὸ παντὸς τοῦ βελτίστου 5
 κοινωνεῖν ἐγνωκότα τοῦ πολέμου τὸν Μέττιον ἐπήνει
 καὶ πάντων ἐποιεῖτο τῶν βουλευμάτων συνίστορα· ὁ
 δὲ ἀνὴρ οὗτος ἐν αἰτίαις παρὰ τοῖς πολίταις ὑπάρχων
 ὡς κακῶς ἐστρατηγηκῶς τὸν πόλεμον καὶ δὴ καὶ εἰς
 προδοσίαν διαβαλλόμενος, ἐπειδὴ τρίτον ἔτος ἐπὶ τῆς 10
 αὐτοκράτορος ἀρχῆς διέμενε Τύλλου κελεύσαντος οὐκ
 ἀξιῶν ἀρχὴν ἔχειν ἐτέρας ἀρχῆς ὑπήκοον οὐδὲ ὑπο-
 τάττεσθαι μᾶλλον ἢ οὐκ αὐτὸς ἠγεῖσθαι προῶγά τι
 ἐπεβούλευσεν ἀνόσιον. διαπρεσβευσάμενος γὰρ κρύ-
 φα πρὸς τοὺς Ῥωμαίων πολεμίους ἐνδοιαστῶς ἔτι πρὸς 15
 τὴν ἀπόστασιν ἔχοντας ἐπῆρεν αὐτοὺς μὴ κατοκνεῖν, ὡς
 αὐτὸς συνεπιθησόμενος Ῥωμαίοις ἐν τῷ ἄγωνι, καὶ ταῦ-
 τα πράττων τε καὶ διανοούμενος ἅπαντας ἐλάνθανε.
 Τύλλος δ' ἐπειδὴ παρεσκευάσατο τὴν τ' οἰκίαν καὶ τὴν
 20 συμμαχικὴν δύναμιν ἐξῆγεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους καὶ δια-
 βὰς τὸν Ἀνίητα ποταμὸν οὐ μακρὰν τῆς Φιδήνης κατε-
 στρατοπέδευσεν. εὐρῶν δὲ πρὸ τῆς πόλεως στρατιὰν
 ἐκτεταγμένην πολλὴν αὐτῶν τε Φιθηναίων καὶ τῶν
 συμμαχούντων αὐτοῖς ἐκείνην μὲν τὴν ἡμέραν ἠσυ-
 χίαν ἔσχε, τῇ δ' ἐξῆς Φουφέττιόν τε μεταπεμψάμενος 25
 τὸν Ἀλβανὸν καὶ τῶν ἄλλων φίλων τοὺς ἀναγκαιοτά-
 τους ἐσκόπει μετ' ἐκείνων τίνα χρηστέον εἴη τῷ πο-
 λέμῳ τρόπον καὶ ἐπειδὴ πᾶσιν ἔδοξε μάχην τίθεσθαι
 διαταχέων καὶ μὴ τρίβειν τὸν χρόνον, χώραν καὶ τά-
 ξιν, ἣν ἕκαστος ἔμελλεν ἔξειν, προειπὼν ἡμέραν τε 30
 ὀρίσας τῆς μάχης τὴν κατόπιν διέλυσε τὸν σύλλογον.
 ὁ δὲ Ἀλβανὸς Φουφέττιος (ἦν γὰρ δὴ ἔτι ἄδηλος καὶ

τῶν ἑαυτοῦ φίλων πολλοῖς προδοσίαν μηχανώμενος) συγκαλέσας τοὺς ἐπιφανεστάτους Ἀλβανῶν λοχαγοὺς καὶ ταξίαρχους λέγει πρὸς αὐτοὺς τοιάδε· Ἄνδρες ταξίαρχοι καὶ λοχαγοί, πράγματα μέλλω ἐς ὑμᾶς με-
 5 γάλα καὶ ἀπροσδόκητα ἐκφέρειν, ἃ τέως ἐκρυπτον, ἵκετεῦω δὲ ὑμᾶς ἀπόρρητα ποιήσασθαι, εἰ μὴ με διεργάσεσθε, καὶ ἐὰν δόξη συνοίσειν ἐπιτελεῖν γενόμενα συλλαβέσθαι μοι αὐτῶν. πολλὰ μὲν οὖν λέγειν ὁ και-
 ρὸς οὐκ ἐπιτρέπει βραχὺς ὢν, αὐτὰ δὲ τὰ ἀναγκαϊό-
 10 τата ἐρῶ. ἐγὼ πάντα τὸν μεταξὺ χρόνον ἐξ οὗ Ῥωμαίοις ὑπετάχθημεν ἕως τῆσδε τῆς ἡμέρας αἰσχύνης μεστὸν καὶ ὀδύνης ἔχων τὸν βίον διατετέλεκα καίτοι τιμηθεὶς γε ὑπὸ τοῦ βασιλέως αὐτῶν τῇ αὐτοκράτορι ἀρχῇ, ἣν τρίτον ἔτος ἦδη τοῦτο ἔχω καὶ εἰ βουλοίμην
 15 μέχρι παντὸς ἔξω. ἀλλὰ πάντων ἡγούμενος εἶναι κακῶν ἔσχατον ἐν οὐκ εὐτυχοῦσι τοῖς κοινοῖς μόνος εὐτυχεῖν, ἐνθυμούμενος δὲ ὅτι παρὰ πάντα τὰ νενομισμένα παρ' ἀνθρώποις ὅσια τὴν ἡγεμονίαν ὑπ' αὐτῶν ἀφηρέθημεν, ἐσκόπουν ὅπως ἂν αὐτὴν ἀνακομισά-
 20 μεθα μηδεμιᾶς πειραθέντες μεγάλης συμφορᾶς· πολλοὺς δὲ καὶ παντοδαποὺς λογισμοὺς λαμβάνων μίαν εὐρισκον ὁδὸν ἄγουσαν ἐπὶ τὰ πράγματα θάστην τε
 καὶ ἀκινδυνωτάτην, εἰ τις αὐτοῖς ἀνασταίῃ πόλεμος ἐκ τῶν πλησιοχώρων πόλεων. εἰς γὰρ τοῦτον ὑπε-
 25 λάμβανον αὐτοὺς καθισταμένους συμμάχων δεήσεσθαι καὶ πρώτων γε ἡμῶν. τὸ δὲ μετὰ τοῦτο οὐ πολλῆς ὑπελάμβανον ὑμῖν διδαχῆς δεήσειν, ὅτι κάλλιόν τε καὶ δικαιότερον περὶ τῆς ἡμῶν αὐτῶν ἐλευθερίας μᾶλλον ἢ περὶ τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας ποιή-
 30 σασθαι τὸν ἀγῶνα. ταῦτα διανοηθεὶς ὑπενόμυσαι Ῥωμαίοις πόλεμον ἐκ τῶν ὑπηκόων Οὐιεντανοὺς καὶ Φιδηναίους πείσας ἐπὶ τὰ ὄπλα χωρεῖν, ὡς συλληψό-

μενος αὐτοῖς τοῦ πολέμου. καὶ μέχρι τούτου λέληθα
 Ῥωμαίους ταῦτα πράττων καὶ ταμιευόμενος ἑμαυτῷ
 τὸν τῆς ἐπιθέσεως καιρὸν· ἐν ᾧ σκέψασθε ὅσα ὠφε-
 ληθησόμεθα. πρῶτον μὲν οὐκ ἐν φανερῷ βουλευσαν-
 τες ἀπόστασιν, ἐν ᾧ κίνδυνος ἦν καθ' ἑκάτερον ἢ 5
 ἀπαρασκευάτους ἐπειχθέντας καὶ τῇ οἰκείᾳ δυνάμει
 μόνῃ πιστεύσαντας τὸν ὑπὲρ ἀπάντων ἀναρροῦναι κύ-
 76 βον, ἢ παρασκευαζομένους καὶ βοήθειας ἐγγείραντας
 ὑπὸ τῶν ἐν παρᾶσκευῇ ὄντων προκαταληφθῆναι, οὐ-
 δετέρου τῶν χαλεπῶν τούτων πειραθέντες τὸ ἐξ ἀμ- 10
 φοτέρων χρήσιμον ἔχομεν. ἔπειτα πολλὴν καὶ δυσπο-
 λέμητον οὖσαν τὴν τῶν ἀντιπάλων ἰσχὺν καὶ τύχην
 οὐκ ἐκ τοῦ βιαίου τρόπου πειρασόμεθα καθαιρεῖν,
 ἀλλ' οἷς ἀλίσκεται πάντα τὰ ὑπέρανχα καὶ μὴ θάρδια
 τῷ βιάῳ καθαιρεθῆναι, δόλῳ καὶ ἀπάτῃ, οὔτε πρῶ- 15
 τοι ἄρξαντες αὐτῶν οὔτε μόνοι. πρὸς δὲ τούτοις οὐκ
 ἀξιωμαχῶ οὔσῃ τῇ οἰκείᾳ δυνάμει πρὸς ἅπασαν τὴν
 Ῥωμαίων τε καὶ τῶν συμμάχων ἰσχὺν ἀντιταχθῆναι
 τὴν Φιδηναίων τε καὶ Οὐιεντανῶν τοσαύτην οὖσαν
 ὄσῃν ὁρᾶτε προσειλήφαμέν τε, καὶ ὥς ἂν μάλιστα θάρ- 20
 σος τινὶ συμμαχίας βεβαίου τὸ ἐπικουρικὸν παράσχοι
 προσγενόμενον οὕτω παρεσκευάσται μοι. οὐ γὰρ ἐν
 τῇ ἡμετέρᾳ γῇ Φιδηναῖοι τὸν ἀγῶνα ἀράμενοι, τῆς
 177 δὲ αὐτῶν προκινδυνεύοντες ἐν τῷ αὐτῷ καὶ τὴν
 ἡμετέραν φυλάξουσιν. ὃ δὲ πάντων μὲν ἐστὶν ἡδιστον 25
 ἀνθρώποις, σπανίως δὲ τισὶν ἐκ τοῦ παρελθόντος
 αἰῶνος ἐξεγένετο, καὶ τοῦθ' ἡμῖν ὑπάρξει· πάσχοντες
 ὑπὸ τῶν συμμάχων εὐδραῖν ἐκείνους αὐτοὶ δόξομεν.
 καὶ εἰ ἂν ἡμῖν κατὰ νοῦν χωρήσῃ τὸ ἔργον, ὥσπερ τὸ
 εἰκὸς ἔχει, Φιδηναῖοί τε καὶ Οὐιεντανοὶ βαρείας 30
 ἀπαλλάξαντες ἡμᾶς ὑποταγῆς ὡς ὑφ' ἡμῶν τοῦτο πε-
 κονθότες αὐτοὶ χάριν ἡμῖν εἰσονται. ταῦτα μὲν ἐστὶν

ἃ διὰ πολλῆς φροντίδος παρασκευασθέντα ἱκανὰ εἶ-
 ναι δοκεῖ μοι θάρσος τε καὶ προθυμίαν τῆς ἀποστά-
 σεως ὑμῖν παρασχεῖν. ὃν δὲ τρόπον ἐπιχειρεῖν τῷ ἔργῳ
 βεβούλευμαι, ταῦτ' ἀκούσατέ μου· τάξιν μὲν ἀποδέ-
 5 δωκέ μοι Τύλλος τὴν ὑπὸ τῷ ὄρει καὶ κελεύει με θα-
 τέρου τῶν κεράτων ἄρχειν, ὅταν δὲ μέλλωμεν ὁμοσε
 τοῖς πολεμίοις χωρεῖν, ἄρξω μὲν ἐγὼ λύσας τὴν τάξιν
 ἐπὶ τὸ ὄρος ἄγειν, ἀκολουθήσετε δέ μοι ὑμεῖς συντε-
 ταγμένους ἄγοντες τοὺς λόχους. ἀψάμενος δὲ τῶν
 10 ἄκρων καὶ ἐν τῷ ἀσφαλεῖ γενόμενος τίνα χρήσομαι 478
 τρόπον τοῖς μετὰ ταῦτα πράγμασιν ἀκούσατέ μου·
 εἰ μὲν ὁρῶ κατὰ γνώμην ἃ διαλογίζομαι χωροῦντά
 μοι καὶ θρασεῖς μὲν γεγονότας τοὺς πολεμίους, ὡς
 ἡμῶν αὐτοῖς συλλαμβανόντων, ταπεινοὺς δὲ καὶ περι-
 15 φόβους Ῥωμαίους, ὡς προδεδομένους ὑφ' ἡμῶν, φυ-
 γῆς τε μᾶλλον ἢ ἀλκῆς προνοουμένους, ὅπερ εἰκὸς,
 ἐπιθήσομαι αὐτοῖς καὶ μεστὸν ποιήσω νεκρῶν τὸ πε-
 δῖον ἐξ ὑπερδεξίου τε κατιῶν ἐπὶ εἰς πρηνὲς θαρ-
 ρούση τε καὶ συντεταγμένη δυνάμει πρὸς ἐπιτοημένους
 20 ἀνθρώπους προσφερόμενος καὶ σποράδας. δεινὴ δ'
 ἐν τοῖς πολέμοις καὶ ἡ διὰ κενῆς ἐμπίπτουσα προδο-
 σίας συμμάχων ἢ πολεμίων ἄλλων ἐφόδου δόκησις,
 καὶ πολλὰ ἤδη στρατεύματα μεγάλα ὑπ' οὐδενὸς οὐ-
 τως ἑτέρου φοβεροῦ παθήματος ὡς ὑπὸ δόξης κενῆς
 25 ἴσμεν πανώλεθρα διαφθαρέντα. τὸ δ' ἡμέτερον οὐ
 λόγος ἔσται κενὸς οὐδ' ἀφανὲς δεῖμα, ἀλλ' ἔργον
 ἀπάσης ὄψεως καὶ πείρας φοβερώτερον. εἰ μὲν δ' ἄρα
 τάναντία τῶν λελογισμένων γινόμενα ὁρῶ (λεγέσθω 479
 γὰρ καὶ τὰ παρὰ τὰς ἀνθρωπίνας δόξας εἰωθότα
 30 ἀπαντᾶν, ἐπειδὴ πολλὰ καὶ τὰ μὴ εἰκότα οἱ βίοι φέ-
 ρουσι) τάναντία καὶ αὐτὸς ὢν προὔθεμην ἐπιχειρήσω
 ποιεῖν. ἄξω γὰρ ὑμᾶς ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἅμα Ῥω-

μαίοις καὶ συλλήψομαι αὐτοῖς τῆς νίκης τὴν τε κατά-
 ληψιν τῶν ὑψηλῶν πεποιῆσθαι σκήψομαι τῆς κυκλώ-
 σεως τῶν ἀντιτεταγμένων ἔνεκα. γενήσεται δέ μου
 πιστὸς ὁ λόγος ἔργα ὁμολογούμενα τῇ σκήψει παρε-
 σχημένου, ὥσθ' ἡμᾶς τῶν μὲν δεινῶν μηδετέροις κοι- 5
 νωνῆσαι, τῆς δ' ἀμείνωνος τύχης παρ' ἀμφοτέρων
 μεταλαβεῖν. ἐγὼ μὲν δὴ ταῦτα ἐγνωκά τε καὶ δράσω
 σὺν θεοῖς κράτιστα ὄντα οὐ μόνον Ἀλβανοῖς, ἀλλὰ
 καί τοις ἄλλοις Λατίνοις, ὑμᾶς δὲ χρὴ σιγὴν μὲν πρῶ-
 τον φυλάττοντας, ἔπειτα κόσμον τε σώζοντας καὶ τοῖς 10
 παραγγελλομένοις ὀξέως ὑπηρετοῦντας προθύμους
 ἀγωνιστὰς γίνεσθαι καὶ τοὺς ὑφ' αὐτοῖς προθύμους
 παρέχειν, ἐνθυμουμένους ὅτι οὐχ ὁμοίός ἐστιν ἡμῖν
 80 τε καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ὁ περὶ τῆς ἐλευθερίας
 ἀγῶν, οἷστισιν ἐν ἔθει καθέστηκεν ἄρχεσθαι ὑφ' ἐτέ- 15
 ρων καὶ ὅσοις τοιαύτην πολιτείαν οἱ πατέρες παρέδο-
 σαν. ἐλεύθεροι γὰρ ἐξ ἐλευθέρων ἐφυμεν καὶ ἄρχειν
 τῶν προσοίκων παρέδοσαν ἡμῖν οἱ πατέρες ὁμοῦ τι
 πεντακόσια ἔτη τοῦτο τὸ σχῆμα τοῦ βίου διαφυλάξαν-
 τες, οὐ μὴ ἀποστερήσωμεν ἡμεῖς τοὺς ἐγγόνους. παρα- 20
 στῆ δὲ μηδενὶ ὑμῶν δέος ἂν ταῦτα ἐθέλη πράττειν
 μὴ συνθήκας τε λύσῃ καὶ ὄρκους τοὺς ἐπ' αὐταῖς γε-
 νομένους παραβῆ, ἀλλ' ἐννοείσθω διότι τὰς ὑπὸ Ῥω-
 μαίων λελυμένας εἰς τὸ ἐξ ἀρχῆς ἀποκαταστήσει καὶ
 οὐ τὰς γε ἐλαχίστου ἀξίας, ἀλλ' ἄς ἢ τε φύσις ἢ ἀν- 25
 θρωπεία κατεστήσατο καὶ ὁ πάντων κοινὸς Ἑλλήνων
 τε καὶ βάρβάρων βεβαιοὶ νόμος, ἄρχειν καὶ τὰ δίκαια
 τάττειν τοὺς πατέρας τοῖς ἐγγόνοις καὶ τὰς μητρο-
 πόλεις ταῖς ἀποικίαις. ταύτας δὴ τὰς συνθήκας οὐ-
 δέποτε ἀναιρεθησομένας ἐκ τῆς ἀνθρωπείας φύσεως 30
 οὐχ ἡμεῖς οἱ κυρίας ἀξιοῦντες αἰεὶ διαμένειν παρα-
 σπονδοῦμεν, οὐδ' ἂν τις ἡμῖν θεῶν ἢ δαιμόνων νε-

μεσήσειεν ὡς ἀνόσια πράττουσιν εἰ δουλεύειν τοῖς
 ἰδίοις ἐγγόνοις δυσανασχετοῦμεν, ἀλλ' οἱ καταλύσαν- 481
 τες αὐτὰς ἀρχῆθεν καὶ ἔργῳ ἐπιχειρήσαντες ἀθεμίτω
 κρείττω ποιῆσαι τοῦ θεοῦ νόμου τὸν ἀνθρώπινον· ὃ
 5 τε δαιμόνιος χόλος οὐχ ἡμῖν, ἀλλὰ τούτοις ἐναν-
 τιώσεται κατὰ τὸ εἶκος, καὶ ἡ παρ' ἀνθρώπων νέμε-
 σις εἰς τούτους ἀνθ' ἡμῶν κατασκήψει. εἰ μὲν οὖν
 ταῦτα κράτιστα πᾶσιν ὑμῖν ἔσεσθαι δοκεῖ, πράττω-
 μεν αὐτὰ θεοὺς καὶ δαίμονας ἀρωγοὺς ἐπικαλεσάμε-
 10 νοι, εἰ δέ τις ὑμῶν τάναντία ἔγνωκε καὶ δυεῖν θάτε-
 τον ἢ μηδέποτε ἀνασώσασθαι τὸ ἀρχαῖον ἀξίωμα τῆς
 πόλεως οἴεται δεῖν, ἢ καιρὸν ἕτερόν τινα τοῦ παρόν-
 τος ἐπιτηδειότερον περιμένων ἀναβάλλεται τὸν παρ-
 όντα, μὴ κατοκνεῖτω φέρειν εἰς μέσον ἂ φρονεῖ· ὅ τι
 15 γὰρ ἂν ἄπασιν ὑμῖν κράτιστον φανῆ βούλευμα τούτω
 χρησόμεθα.

XXIII. Ἐπαινεσάντων δὲ τὴν γνώμην τῶν παρ-
 όντων καὶ πάντα ὑποσχομένων ποιήσειν ὄρκους ἕκα-
 στον αὐτῶν καταλαβὼν διέλυσε τὸν σύλλογον. τῇ δ' 482
 20 ἐξῆς ἡμέρᾳ προῆεσαν μὲν ἐκ τοῦ χάρακος αἱ Φιδη-
 ναίων τε καὶ συμμάχων δυνάμεις ἅμα τῷ τὸν ἥλιον
 ἀνασχεῖν καὶ παρετάσσοντο ὡς εἰς μάχην, ἀντεπεξῆε-
 σαν δὲ οἱ Ῥωμαῖοι καὶ καθίσταντο εἰς τάξιν. τὸ μὲν
 οὖν ἀριστερόν κέρας αὐτὸς ὁ Τύλλος καὶ οἱ Ῥωμαῖοι
 25 κατεῖχον ἐναντίοι Οὐιεντανοῖς (οὗτοι γὰρ τὸ δεξιὸν
 τῶν πολεμίων κατεῖχον κέρας), ἐπὶ δὲ τοῦ δεξιοῦ τῶν
 Ῥωμαίων κέρατος ὁ Μέττιος Φουφέττιος καὶ οἱ Ἄλβα-
 νοὶ κατὰ Φιδηναίους παρὰ τὴν λαγόνα τοῦ ὄρους ἐτά-
 ξαντο. ἐπεὶ δὲ σύνεγγυς ἀλλήλων ἐγίνοντο, πρὶν
 30 ἐντὸς βέλους γενέσθαι οἱ Ἄλβανοὶ σχισθέντες ἀπὸ
 τοῦ ἄλλου στρατοῦ συντεταγμένους ἤγον τοὺς λόχους
 ἐπὶ τὸ ὄρος. οἱ μὲν οὖν Φιδηναῖοι μαθόντες τοῦτο καὶ

πιστεύσαντες ἀληθεύειν σφίσι τὰς περὶ τῆς προδο-
 σίας ὑποσχέσεις τῶν Ἀλβανῶν θρασύτερον ἤδη τοῖς
 Ῥωμαίοις προσεφέροντο, καὶ τὸ μὲν δεξιὸν κέρας τῶν
 Ῥωμαίων ἐπιλωμένον τῆς συμμαχίας παρερρήγνυτό
 τε καὶ σφόδρα ἐπόνει, τὸ δ' εὐώνυμον ἀνὰ κράτος 5
 ἠγωνίζετο, ἐνθα καὶ αὐτὸς ἦν ὁ Τύλλος ἐν τοῖς ἐπι-
 λέκτοις τῶν ἰππέων μαχόμενος. ἐν δὲ τούτῳ προσ-
 ελάσας τις ἰππεὺς τοῖς ἅμα τῷ βασιλεὶ μαχομένοις,
 Κάμνει τὸ δεξιὸν ἡμῖν κέρας, ἔφησεν, ὦ Τύλλε. Ἀλ-
 βανοὶ τε γὰρ ἐκλιπόντες τὴν τάξιν ἐπὶ τὰ μετέωρα 10
 ἐπέιγονται, Φιθηναῖοί τε καθ' οὓς ἐκείνοι ἐτάχθησαν
 ὑπὲρ κέρατος ὄντες τοῦ ἐπιλωμένου κυκλοῦσθαι μέλ-
 λουσιν ἡμᾶς. ταῦτα ἀκούσαντας τοὺς Ῥωμαίους καὶ
 ἰδόντας τὴν ὀρμὴν τῶν Ἀλβανῶν τὴν ἐπὶ τὸ ὄρος
 δεῖμα ὡς κυκλωθησομένους ὑπὸ τῶν πολεμίων κατα- 15
 λαμβάνει, ὥστε οὔτε μάχεσθαι οὔτε μένειν αὐτοῖς ἔτι
 ἐπῆει. ἐνθα δὴ σοφία λέγεται χρήσασθαι ὁ Τύλλος οὐδὲν
 ἐπιταραχθεὶς τὴν διάνοιαν ὑπὸ τοσοῦτου τε καὶ οὕτως
 ἀπροσδοκίτου φανέντος κακοῦ, δι' ἣν οὐ μόνον ἔσωσε
 τὴν Ῥωμαίων στρατιὰν εἰς προὔπτον κατακεκλιμέ- 20
 νην ὄλεθρον, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν πολεμίων πράγματα
 σύμπαντα συνέτριψέ τε καὶ διέφθειρεν. ὡς γὰρ ἤκουσε
 τοῦ ἀγγέλου μεγάλη φωνῇ χρώμενος, ὥστε καὶ τοὺς
 πολεμίους ἀκούειν, Κρατοῦμεν, εἶπεν, ἄνδρες Ῥω-
 μαῖοι, τῶν ἐχθρῶν. Ἀλβανοὶ γὰρ ἡμῖν τὸ πλησίον 25
 ὄρος τοῦτο κατειλήφασιν, ὥσπερ ὄρατε, κατὰ τὰς
 ἐμὰς ἐντολάς, ἵνα κατὰ νότου γενόμενοι τῶν πολε-
 μίων ἐπίωσιν αὐτοῖς. ἐνθυμηθέντες οὖν ὅτι ἐν
 καλῷ τοὺς ἐχθίστους ἡμῖν ἔχομεν, οἱ μὲν ἄντι-
 κρως ἐπιόντες, οἱ δὲ κατόπιον, ἐνθα οὔτε πρόσω 30
 χωρεῖν οὔτ' ὀπίσω ἐπιστρέφειν δυνάμενοι ποταμῷ
 τε καὶ ὄρει ἐκ τῶν πλαγίων ἀποκλειόμενοι καλῆν

δώσουσιν ἡμῖν δίκην, ἵτε σὺν πολλῇ καταφρονήσει ἐπ' αὐτούς.

XXV. Ταῦτα παρὰ τὰς τάξεις ἀπάσας παρεξιῶν ἔλεγε, καὶ αὐτίκα τοὺς μὲν Φιδηναίους δέος εἰσέρχεται παλινπροδοσίας ὡς κατεστρατηγημένους ὑπὸ τοῦ Ἄλβανου, ἐπεὶ οὔτε ἀντιμεταταξάμενον αὐτὸν εἶδον οὔτ' ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους εὐθύς ἐλαύνοντα, ὥσπερ ὑπέσχετο αὐτοῖς, τοὺς δὲ Ῥωμαίους ἐπῆρεν εἰς εὐτολίμιαν καὶ θάρσους ἐνέπλησεν ὁ λόγος· καὶ μέγα ἐμβοήσαντες ὀρμῶσιν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἀθρόοι. τροπὴ δὲ γίνεται μετὰ τοῦτο τῶν Φιδηναίων καὶ φυγὴ πρὸς τὴν πόλιν ἄκοσμος. ὁ δὲ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς ἐπιρράξας αὐτοῖς τὴν ἵππον περιφόβοις οὔσι καὶ τεταραγμένοις καὶ μέχρι τινὸς διώξας, ὡς ἔμαθεν ἐσκεδασμένους ἀπ' ἀλλήλων καὶ οὔτε λογισμὸν ἔτι τοῦ συστήναι ληψομένους οὔτε δύναμιν ἔχοντας, ἀφείλ τοὺς φεύγοντας ἐπὶ τὸ συνεστηκὸς ἔτι καὶ διαμένον τῶν πολεμίων ἐχώρει μέρος. καὶ γίνεται καλὸς μὲν καὶ ὁ τῶν πεζῶν ἀγὼν, ἔτι δὲ καλλίων ὁ τῶν ἱππέων. οὐ γὰρ ἐνέκλινον οἱ τῆδε τεταγμένοι Οὐιεντανολὶ τὴν ἔφοδον [ὑπὸ] τῆς Ῥωμαϊκῆς ἵππου καταπλαγέντες, ἀλλ' ἀντειχον ἄχρι πολλοῦ. ἔπειτα μαθόντες ὅτι τὸ εὐώνυμον σφῶν ἦττηται καὶ πᾶσα ἡ Φιδηναίων τε καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων στρατιὰ φεύγει προτροπάδην, δεισαντες μὴ κυκλωθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀναστραφέντων ἐκ τοῦ διωγμοῦ τρέπονται καὶ αὐτοὶ λύσαντες τὰς τάξεις καὶ διὰ τοῦ ποταμοῦ σώξουσιν ἑαυτούς ἐπειρῶντο. ὅσοι μὲν οὖν ἐρρωμενέστατοί τε αὐτῶν ἦσαν καὶ ἥκιστα ὑπὸ τραυμαμάτων βαρυνόμενοι νειν τε οὐκ ἀδύνατοι δίχα τῶν ὀπλων τὸ ρεῖθρον διεπεραιοῦντο, ὅσοι δὲ τούτων τινὸς ἐνέλιπον ἐν ταῖς δύναις ἀπέθνησκον· ὄξυ γὰρ τοῦ Τεβέριος καὶ σκολιὸν περὶ τὴν Φιδήνην τὸ ρεῦμα. ὁ

δὲ Τύλλος μοίρα τινὶ τῶν ἱππέων κελεύσας τοὺς ἐπὶ τὸν ποταμὸν ὠθουμένους κτείνειν, αὐτὸς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον τῶν Οὐιεντανῶν τὴν ἄλλην δύναμιν ἄγων ἐξ ἐφόδου γίνεται κύριος αὐτοῦ· καὶ τὰ μὲν Ῥωμαίων πράγματα παραδόξου τυχόντα σωτηρίας ἐν 5 τούτοις ἦν.

XXVI. Ὁ δὲ Ἀλβανὸς ἐπειδὴ λαμπρῶς ἤδη νικῶντας ἐθέασατο τοὺς ἀμφὶ τὸν Τύλλον, καταβιβάσας καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν τὴν οἰκείαν δύναμιν ἐπὶ τοὺς φεύγοντας τῶν Φιδηναίων ἐχώρει, ἵνα δὴ 10 τοῖς Ῥωμαίοις γένοιτο πᾶσι φανερὸς ἔργον τι ποιῶν συμμάχου καὶ συχνοῦς τῶν διεσκεδασμένων ἐν τῇ φυγῇ διέφθειρε. συνεῖς δὲ τὴν διάνοιαν αὐτοῦ καὶ μισήσας τὴν καλινπροδοσίαν ὁ Τύλλος οὐδὲν ἐξελέγχειν ᾤετο δεῖν κατὰ τὸ παρὸν, ἕως ἂν ὑφ' ἑαυτῷ ποιήσῃται τὸν 15 ἄνδρα, ἀλλὰ ἐπαινεῖν τε τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ τὴν ἐπὶ τὰ μετέωρα πρὸς πολλοὺς τῶν παρόντων ὡς ἀπὸ παντὸς τοῦ βελτίστου γενομένην ἐσκήπτετο καὶ τῶν ἱππέων μοίραν τινα πέμψας ὡς αὐτὸν ἠξίλου τελεῖαν ἀποδειξασθαι τὴν προθυμίαν, τοὺς μὴ δυνηθέντας 20 εἰς τὰ τεῖχη τῶν Φιδηναίων καταφεύγειν ἀλλ' ἐσκεδασμένους ἀνὰ τὴν χώραν συχνοὺς ὄντας κελεύων διερευνώμενον ἀποκτείνειν. κάκεῖνος ὡς θάτερον ὧν ἤλπισε διαπεπραγμένος καὶ λεληθὼς τὸν Τύλλον ἔχαιρέ τε καὶ μέχρι πολλοῦ καθιππεύων τὰ πεδία 25 τοὺς καταλαμβανομένους διέφθειρεν, ἤδη δὲ δεδυκότος ἡλίου τοὺς ἱππέας ἤκεν ἄγων ἐπὶ τὸ στρατόπεδον τὸ Ῥωμαϊκὸν ἐκ τοῦ διωγμοῦ καὶ τὴν ἐπελθοῦσαν νύκτα ἐν εὐπαθείαις ἅμα τοῖς ἐταίροις ἦν. ὁ δὲ Τύλ- 30 λος ἐν τῷ Οὐιεντανῶν χάρακι μείνας ἄχρι πρώτης φυλακῆς καὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν αἰχμαλώτων ἀνακρίνας, τίνες ἦσαν οἱ τῆς ἀποστάσεως ἠγεμόνες,

ὡς ἔμαθε καὶ τὸν Ἀλβανὸν Μέττιον Φουφέττιον ἐν
 τοῖς συνομοσαμένοις ὑπάρχοντα, δόξας συναῖδειν τὰ
 πραχθέντα ὑπ' αὐτοῦ τοῖς μηνυομένοις ὑπὸ τῶν αἰχμα-
 λώτων ἀναβάς ἐπὶ τὸν ἵππον καὶ τοὺς πιστοτάτους
 5 τῶν ἐταίρων παραλαβὼν πρὸς τὴν πόλιν ἀφίππευει·
 καὶ πρὸ μέσων νυκτῶν ἐκ τῶν οἰκιῶν τοὺς βουλευτὰς
 συγκαλέσας τὴν τε προδοσίαν αὐτοῖς λέγει τὴν τοῦ
 Ἀλβανοῦ μάρτυρας τοὺς αἰχμαλώτους παρασχόμενος
 καὶ ὃν τρόπον αὐτὸς κατεστρατήγησε τοὺς τε πολεμίους
 10 καὶ τοὺς Φιδηναίους διηγείται. τέλος δὲ τὸ κράτι-
 στον εἰληφότος τοῦ πολέμου τὰ λοιπὰ ἤδη σκοπεῖν
 αὐτοὺς ἠξίου, τίνα χρὴ τρόπον τιμωρήσασθαι μὲν
 τοὺς προδότας, σωφρονεστέραν δὲ τὴν Ἀλβανῶν ἀπο-
 δοῦναι πόλιν εἰς τὸ λοιπόν. τὸ μὲν οὖν τιμωρήσα-
 15 σθαι τοὺς ἐπιχειρήσαντας ἔργοις ἀνοσίοις πᾶσιν ἐδό-
 κει δίκαιόν τε καὶ ἀναγκαῖον εἶναι, ὃν δὲ τρόπον
 τοῦτο γένοιτ' ἂν ῥᾶστα καὶ ἀσφαλέστατα πολλὴν αὐ-
 τοῖς παρεῖχεν ἀπορίαν. ἀδήλω μὲν γὰρ καὶ λεληθότι ⁴⁸⁹
 μόρῳ πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς Ἀλβανῶν ἄνδρας διαχει-
 20 ρίσασθαι τῶν ἀδυνάτων αὐτοῖς ἐφαίνετο εἶναι· εἰ δὲ
 φανερῶς συλλαμβάνειν καὶ τιμωρεῖσθαι τοὺς ἐνόχους
 ταῖς αἰτίαις ἐπιχειρήσειαν, οὐ περιόψεσθαι τοὺς Ἀλ-
 βανοὺς ὑπελάμβανον, ἀλλ' ἐπὶ τὰ ὄπλα χωρεῖν. ἅμα
 δὲ πολεμεῖν Φιδηναίοις τε καὶ Τυρρηνοῖς καὶ τοῖς
 25 ἐπὶ τὴν συμμαχίαν σφῶν συνεληλυθόσιν Ἀλβανοῖς
 οὐκ ἐβούλοντο. ἀπορομένων δ' αὐτῶν τελευταῖος
 ἀποδείκνυται γνώμη ὁ Τύλλος, ἣν ἅπαντες ἐπήνε-
 σαν, ὑπὲρ ἧς μετὰ μικρὸν ἐρῶ.

XXVII. Τετταράκοντα δ' ὄντων σταδίων τῶν με-
 30 ταξὺ Φιδήνης τε καὶ Ῥώμης ἐλάσας τὸν ἵππον ἀνα-
 κράτος παρῆν ἐπὶ τὸν χάρακα καὶ πρὶν ἡμέραν λαμ-
 πρὰν γίνεσθαι καλέσας Μάρκον Ὀράτιον τὸν περιλει-

φθέντα ἐκ τῶν τριδύμων καὶ δούς αὐτῶ τῶν ἱππέων
καὶ τῶν πεζῶν τοὺς ἀκμαιοτάτους ἐκέλευσεν ἐπὶ τὴν
Ἄλβανῶν πόλιν ἄγειν, παρελθόντα δ' ἐντὸς τείχους
ὡς φίλον ὄντα, ὅταν ὑποχειρίους λάβῃ τοὺς ἔνδον,
καθελεῖν τὴν πόλιν ἄχρι θεμελίων μηδενὸς μήτε ἰδίου 5
μήτε κοινῷ κατασκευάσματος φειδόμενον ἔξω τῶν ἰε-
ρῶν, ἀνθρώπων δὲ μηδένα μήτε κτείνειν μήτε ἀδικεῖν,
ἀλλὰ πάντας ἔαν ἔχειν τὰ ἑαυτῶν. ἐκπέμψας δὲ τοῦτον
ἐκάλει τοὺς ταξιάρχους καὶ λοχαγοὺς καὶ τὰ δόξαντα
τῇ βουλῇ διασαφήσας φυλακὴν ἐκ τούτων καθίστα- 10
ται περὶ τὸ σῶμα· καὶ μετ' οὐ πολὺ παρῆν ὁ Ἄλβανὸς
ὡς ἐπὶ νικῆματι κοινῶ γεγηθῶς καὶ τῶ Τύλλῳ συνη-
δόμενος. ὁ δὲ Τύλλος ἀπόρρητον τὴν γνώμην ἔτι φυ-
λάττων ἐπήνει τε αὐτὸν καὶ μεγάλων ἄξιον ἀπέφαινε
δωρεῶν παρεκάλει τε γράψαντα καὶ τὰ τῶν ἄλλων 15
Ἄλβανῶν ὀνόματα τῶν ἐπιφανέσι τι κατὰ τὴν μάχην
διαπραξαμένων φέρειν ὡς αὐτὸν, ἵνα κάκεῖνοι τὴν ἐκ
τῶν ἐπινικίων ἀπενέγκωνται μοῖραν. ὁ μὲν δὲ περιχα-
ρῆς γενόμενος τοὺς πιστοτάτους τῶν φίλων, οἷς ἐχρή-
σατο τῶν ἀπορρητῶν βουλευμάτων συνεργοῖς, εἰςγρά- 20
ψας εἰς δέλτον ἐπιδίδωσιν. ὁ δὲ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς
εἰς ἐκκλησίαν ἅπαντας ἀποθεμένους τὰ ὄπλα ἐκάλει·
συνιόντων δὲ αὐτῶν τὸν μὲν ἡγεμόνα τῶν Ἄλβανῶν
ἄμα τοῖς ταξιάρχοις τε καὶ λοχαγοῖς παρ' αὐτὸ τὸ βῆμα
ἐκέλευσεν ἐστάναι, ἐχομένους δὲ τούτων τοὺς ἄλλους 25
Ἄλβανούς ταχθέντας ἐκκλησίασθαι, μετὰ δὲ τοὺς Ἄλβα-
νοὺς τὸ λοιπὸν τῶν συμμάχων πλῆθος· ἔξωθεν δὲ πάν-
των περιέστησε Ῥωμαίους, ἐν οἷς ἦσαν οἱ γενναιότα-
τοι, ξίφη κρύπτοντας ὑπὸ ταῖς περιβολαῖς. ὡς δ' ἐν κα-
λῶ τοὺς ἐχθροὺς ἔχειν ὑπέλαβεν ἀναστὰς ἔλεξε τοιάδε· 30

XXVIII. Ἄνδρες Ῥωμαῖοί τε καὶ ἄλλοι φίλοι καὶ
σύμμαχοι, τοὺς μὲν ἐκ τοῦ φανεροῦ τολμήσαντας εἰς

πόλεμον ἡμῖν καταστῆναι Φιθηναίους καὶ τοὺς ἑσσυ-
 μάχους αὐτῶν ἐτιμωρησάμεθα σὺν θεοῖς, καὶ θυνεῖν
 θάτερον ἢ παύσονται τὸ λοιπὸν ἐνοχλοῦντες ἡμῖν ἢ
 δίκας τίσουσιν ἐτι τούτων χείρονας. ἀπαιτεῖ δὲ ὁ
 5 καιρὸς, ἐπεὶ τὰ πρῶτα ἡμῖν κατ' εὐχὴν κεχώρηκε, καὶ
 τοὺς ἄλλους τιμωρήσασθαι πολεμίους, ὅσοι φίλων
 μὲν ἔχουσιν ὀνόματα καὶ παρελήφθησαν εἰς τόνδε
 τὸν πόλεμον ὡς κακῶς τοὺς κοινούς ἐχθρούς μεθ'
 ἡμῶν ποιήσοντες, ἐγκατέλιπον δὲ τὸ πρὸς ἡμᾶς πι- 49
 10 στὸν καὶ μετὰ τῶν πολεμίων ἀπορρήτους ποιησάμενοι
 συνθήκας διαφθεῖραι πάντας ἡμᾶς ἐπεβάλλοντο. πολὺν
 γὰρ οὗτοι κακίους τῶν ἐκ τοῦ φανεροῦ πολεμίων εἰσὶ
 καὶ μείζονος τιμωρίας ἄξιοι· τοὺς μὲν γὰρ καὶ φυλά-
 ξασθαι ῥάδιον τοῖς ἐπιβουλενομένοις καὶ συμπλα-
 15 κέντας ὡς ἐχθρούς ἀμύνασθαι δυνατόν, φίλους δ'
 ἐχθρῶν ἔργα ποιοῦντας οὔτε φυλάξασθαι ῥάδιον οὔτε
 ἀμύνασθαι τοῖς προκαταληφθεῖσι δυνατόν. οὗτοι δ'
 εἰσὶν οἱ πεμφθέντες ἡμῖν ὑπὸ τῆς Ἀλβανῶν πόλεως
 ἐπὶ δόλω σύμμαχοι κακὸν μὲν οὐδὲν ὑφ' ἡμῶν πα-
 20 θόντες, ἀγαθὰ δὲ πολλὰ καὶ μεγάλα. ἄποικοι μὲν γε
 αὐτῶν ὄντες οὐδὲν τῆς τούτων ἀρχῆς παρασπάσαν-
 τες ἰδίαν ἰσχὺν καὶ δύναμιν ἀπὸ τῶν ἰδίων πολέμων
 ἐκτησάμεθα, ἔθνεσι δὲ μεγίστοις καὶ πολεμικωτάτοις
 ἐπιτειχίσαντες τὴν ἡμῶν αὐτῶν πόλιν πολλὴν ἀσφά-
 25 λειαν τούτοις τοῦ τε ἀπὸ Τυρρηνῶν καὶ ἀπὸ Σαβί-
 νων πολέμου παρειχόμεθα· ἧς δὴ πόλεως εὐ' τε πρατ- 49
 τούσης πάντων μάλιστα χεῖρον αὐτοὺς ἔδει καὶ
 σφαλλομένης μηδὲν ἐνδεέστερον ἢ περὶ τῆς αὐτῶν
 ἄχθεσθαι. οἱ δὲ ἄρα φθονοῦντες οὐχ ἡμῖν μόνον
 30 τῶν ἀγαθῶν ἀλλὰ καὶ ἑαυτοῖς τῆς δι' ἡμᾶς εὐτυχίας
 διετέλουν καὶ τελευτῶντες ὡς οὐκέτι κατέχειν τὴν
 ὑπουργὸν ἐχθρὰν ἐδύναντο πόλεμον ἡμῖν προεῖπον.

μαθόντες δ' ἡμᾶς εὖ πρὸς τὸν ἀγῶνα παρεσκευασμέ-
 νους, ὡς οὐθὲν οἰοίτ' ἦσαν ἐργάσασθαι κακὸν, εἰς
 διαλλαγὰς ἐκάλουν καὶ φιλίαν καὶ τὸ περὶ τῆς ἡγε-
 μονίας νεῖκος ἐν τρισὶν ἀφ' ἑκατέρας πόλεως σώμασιν
 ἤξιουν κριθῆναι. ἐδεξάμεθα καὶ ταύτας τὰς προκλή- 5
 σεις καὶ νικῆσαντες τῇ μάχῃ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐσχο-
 μεν ὑποχείριον. φέρε δὴ τί μετὰ ταῦτα ἐποιήσαμεν;
 ἐξὸν ἡμῖν ὄμηρά τε αὐτῶν λαβεῖν καὶ φρουρὰν ἐν τῇ
 πόλει καταλιπεῖν καὶ τοὺς κορυφαιοτάτους τῶν δια-
 στησάντων τὰς πόλεις τοὺς μὲν ἀνελεῖν, τοὺς δ' ἐκ- 10
 βαλεῖν πολιτείας τε αὐτῶν κόσμον μεταστῆσαι πρὸς
 τὸ ἡμῖν συμφέρον καὶ χώρας καὶ χρημάτων ἀποδασμῶ
 ζημιῶσαι καὶ, ὃ πάντων φᾶστον ἦν, ἀφελῆσθαι τὰ
 ὄπλα αὐτοῦς, ἐξ ὧν ἐγκρατεστερὰν ἂν τὴν ἀρχὴν
 κατεστησάμεθα, τούτων μὲν οὐδὲν ἤξιῶσαμεν ποιῆ- 15
 σαι, τῷ δ' εὐσεβεῖ μᾶλλον ἢ τῷ ἀσφαλεῖ τῆς ἀρχῆς
 ἐπετρέψαμεν καὶ τὸ εὐπρεπὲς τὸ πρὸς ἅπαντας τοῦ
 λυσιτελοῦντος ἡμῖν αὐτοῖς ἰδίᾳ κρεῖττον ἠγησάμενοι
 συνεχωρήσαμεν αὐτοῖς ἅπαντα τὰ σφέτερα καρπού-
 σθαι, Μέττιον δὲ Φουφέττιον, ὃν αὐτοὶ τῇ μεγίστῃ 20
 ἀρχῇ ἐκόσμησαν, ὡς δὴ κράτιστον Ἀλβανῶν διοικεῖν
 τὰ κοινὰ μέχρι τοῦ παρόντος εἰάσαμεν. ἀνθ' ὧν τίνας
 ἡμῖν χάριτας ἀπέδοσαν, ἤνλικα μᾶλλον φίλων τε καὶ
 συμμάχων εὐνοίας ἔδει, ἀκούσατε· ἀπορρήτους ποιη-
 σάμενοι συνθήκας πρὸς τοὺς κοινούς πολεμίους, ὡς 25
 ἐν τῷ ἀγῶνι συνεπιδησόμενοι ἡμῖν μετ' αὐτῶν, ἐπει-
 δὴ πλησίον ἀλλήλων ἐγινόμεθα καταλιπόντες τὴν
 τάξιν ἐφ' ἣν ἐτάχθησαν ὄχοντο πρὸς τὰ πλησίον ὄρη
 δρόμῳ προκαταλαβέσθαι σπεύδοντες τὰ ὀχυρά. εἰ
 μὲν οὖν κατὰ νοῦν ἡ κείρα αὐτοῖς ἐχώρει, οὐδὲν ἂν 30
 τὸ κωλύον ἦν ἅπαντας ἡμᾶς ἀπολωλέναι κυκλωθέν-
 τας ὑπὸ τε πολεμίων καὶ φίλων, καὶ τοὺς πολλοὺς

τῆς πόλεως ἡμῶν ἀγῶνας, οὓς ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας
 ἡγωνισάμεθα, ἐν ἡμέρᾳ διαφθαρῆναι μιᾷ. ἐπειδὴ δὲ
 διέπεσεν αὐτῶν τὸ βούλευμα θεῶν μὲν εὐνοίας
 προηγησαμένης (ἀπάσας γὰρ ἔγωγε τὰς καλὰς καὶ
 5 ἀγαθὰς πράξεις ἐκείνοις ἀνατίθημι), ἔπειτα καὶ τῆς
 ἐμῆς στρατηγίας οὐκ ἐλαχίστην μοῖραν εἰς τε τὸ δέος
 τῶν πολεμίων καὶ εἰς τὸ θάρσος τὸ ὑμέτερον παρα-
 σχομένης (ἂ γὰρ ἐγὼ ἐν τῷ τότε ἀγῶνι ἔφην, ὡς ὑπ'
 ἐμοῦ κελευσθέντες Ἀλβανοὶ προκαταλαμβάνονται τὰ
 10 ὄρη κυκλώσεως τῶν πολεμίων ἕνεκα, πλάσματα καὶ
 στρατηγήματα ἦν ἐμά), κεχωρηκότων δ' ἡμῖν τῶν
 πραγμάτων ὡς ἡμῖν συνέφερεν οὐκ ἂν εἴημεν ἄνδρες
 οἴους ἡμᾶς προσήκει εἶναι, εἰ μὴ τιμωρησαίμεθα
 τοὺς προδότας, οἳ γε χωρὶς τῆς ἄλλης ἀναγκαιότητος,
 15 ἦν διὰ τὸ συγγενὲς ἐχρῆν αὐτοὺς φυλάττειν, σπονδὰς
 καὶ ὄρκια ποιησάμενοι πρὸς ἡμᾶς ἑναγῆος οὔτε θε-
 οὺς δεισαντες, οὓς τῶν ὁμολογιῶν ἐποιήσαντο μάρ-
 τυρας, οὔτε τὸ δίκαιον αὐτὸ καὶ τὴν ἀνθρωπίνην
 νέμεσιν ἐντραπέντες, οὔτε τὸ τοῦ κινδύνου μέγεθος
 20 εἰ μὴ κατὰ νοῦν αὐτοῖς ἢ προδοσίᾳ χωρήσειεν ὑπο-
 λογιζόμενοι, τὸν οἰκτιστον τρόπον ἡμᾶς ἐπεχείρησαν
 ἀπολέσαι τοὺς ἀποίκους τε καὶ εὐεργέτας οἱ κτίσται
 μετὰ τῶν ἐχθρίστων τε καὶ πολεμιωτάτων στάντες.

XXVIII. Ταῦτα δ' αὐτοῦ λέγοντος οἰμωγαὶ τε
 25 τῶν Ἀλβανῶν ἐγίνοντο καὶ παντοδαπαὶ δεήσεις τοῦ
 μὲν δήμου μηδὲν ἐγνωκέναι λέγοντος ὧν ὁ Μέττιος
 ἐμηχανᾶτο, τῶν δὲ τὰς ἡγεμονίας ἐχόντων οὐ πρότε-
 ρον πεπύσθαι τὰς ἀπορορήτους βουλάς σκηπτομένων
 ἢ ἐν αὐτῷ γενέσθαι τῷ ἀγῶνι, ἥνικα οὔτε κωλύειν
 30 οὔτε μὴ πράττειν τὰ κελευόμενα ἐν δυνατῷ σφίσι
 ἦν, ἥδη δὲ τινῶν καὶ ἐπὶ τὴν ἀκούσιον ἀνάγκην ἀνα-
 φερόντων τὸ πρᾶγμα διὰ κηδείαν ἢ διὰ συγγένειαν.

οἷς ὁ βασιλεὺς σιωπῆσαι κελεύσας ἔλεξεν· Οὐδ' ἐμὲ
 λέληθεν, ἄνδρες Ἄλβανοι, τούτων ὧν ἀπολογεσθε
 οὐδέν, ἀλλὰ τὸ μὲν πλῆθος ὑμῶν ἀγνοεῖν τὴν προ-
 δοσίαν οἶμαι τεκμαιρόμενος ὅτι πολλῶν συνειδό- 5
 των οὐδὲ τὸν ἐλάχιστον κέφυκε τὰ ἀπόρρητα σιωπᾶ-
 σθαι χρόνον, τῶν δὲ ταξιαρχῶν τε καὶ λοχαγῶν βραχύ-
 τι μέρος ἡγοῦμαι τὸ συνεπιβουλευσαν ἡμῖν γενέσθαι,
 τὸ δὲ πλείστον ἐξηπατηθῆσαι καὶ εἰς ἀκουσίλους ἀνάγ-
 κας ἀφίχθαι. εἰ δέ γε τούτων μηδὲν ἀληθὲς ἦν, ἀλλὰ
 πάντας εἰσηλθεν Ἄλβανούς καὶ τοὺς ἐνθάδε ὄντας 10
 ὑμᾶς καὶ τοὺς ἐν τῇ πόλει καταλειπομένους ἢ τοῦ
 κακῶς ποιεῖν ἡμᾶς ἐπιθυμία, καὶ τοῦτο οὐ νῦν πρῶ-
 τον ἀλλ' ἐκ πολλοῦ πᾶν χρόνον δεδογμένον ὑμῖν
 ἦν, τῆς συγγενείας ἕνεκα πολλῇ Ῥωμαίοις ἀνάγκη
 καὶ ταῦθ' ὑμῶν τὰ ἀδικήματα φέρειν. ἵνα δὲ μηθὲν 15
 βουλευσῆτε καθ' ἡμῶν ἄδικον μῆτε δὴ βιασθέντες
 ὑπὸ τῶν ἡγουμένων τῆς πόλεως μῆτε παρακρουσθέν-
 τες μίαν φυλακὴν καὶ πρόνοιάν ἐστιν, εἰ τῆς αὐτῆς
 πόλεως πολῖται γενόμεθα ἅπαντες καὶ μίαν ἡγο-
 μεθα πατρίδα, ἧς εὖ τε καὶ χεῖρον φερομένης τὸ ἐπι- 20
 βάλλον μέρος ἕκαστος οἴσεται τῆς τύχης· ἔως δ' ἂν ἐκ
 διαφόρου γνώμης, ὥσπερ νῦν ἔχει, τό τε πλεῖον καὶ
 τοῦλαττον ἐπικρίνωμεν ἑκάτεροι, οὐκ ἔσται βέβαιος
 ἡμῖν ἢ πρὸς ἀλλήλους φιλία, ἄλλως τε καὶ εἰ μέλ-
 λοιεν οἱ μὲν πρότεροι ἐπιβουλευσάντες τοῖς ἑτέροις 25
 ἢ κατορθώσαντες πλεῖον εἶξειν ἢ σφαλέντες ἐν μηδενὶ
 δεινῷ ἔσεσθαι διὰ τὸ συγγενὲς, καθ' ὧν δ' ἂν αἱ
 ἐπιχειρήσεις γένωνται ὑποχείριοι καταστάντες τὰ
 ἔσχατα παθεῖν καὶ διαφυγόντες μηθὲν ὥσπερ ἐχθροὶ
 μνησικακεῖν, ὅπερ καὶ ἐν τῷ παρόντι γέγονεν. ἴστε 30
 δὴ ταῦτα δεδογμένα Ῥωμαίοις τῇ παρελθούσῃ νυκτὶ
 συναγαγόντος ἐμοῦ τὴν βουλὴν καὶ τὰ δόξαντα τοῖς

συνέδροις γραψαμένου, τὴν μὲν πόλιν ὑμῶν καθαι-
 ρεθῆναι καὶ μήτε τῶν δημοσίων μήτε τῶν ἰδιωτικῶν
 κατασκευασμάτων ὀρθὸν ἔασθαι διαμένειν μηθὲν
 ἔξω τῶν ἰερῶν· τοὺς δ' ἐν αὐτῇ πάντας ἔχοντας
 5 οὓς καὶ νῦν ἔχουσι κλήρους ἀνδραπόδων τε καὶ
 βοσκημάτων καὶ τῶν ἄλλων χρημάτων μηθὲν ἀφαιρε-
 θέντας ἐν Ῥώμῃ τὸν ἀπὸ τοῦδε χρόνον οἰκεῖν· ὅσην
 τε τὸ κοινὸν ὑμῶν ἐκέκτητο γῆν τοῖς μηθὲν κληρὸν
 ἔχουσιν Ἀλβανῶν διαμερισθῆναι χωρὶς τῶν ἰερῶν
 10 κτημάτων, ἔξ ὧν αἱ θυσίαι τοῖς θεοῖς ἐγίνοντο. οἰκων
 δὲ κατασκευῆς, ἐν οἷς τοὺς βίους ἰδρύσεσθε οἱ μετα-
 νιστάμενοι, καθ' οὓς ἔσονται τῆς πόλεως τόπους, ἐμὲ
 ποιήσασθαι πρόνοιαν συλλαμβάνοντα τοῖς ἀπορω-
 τάτοις ὑμῶν τῆς εἰς τὰ ἔργα δαπάνης. καὶ τὸ μὲν ἄλλο
 15 πλῆθος ὑμῶν μετὰ τῶν παρ' ἡμῖν δημοτικῶν συν-
 τελεῖν εἰς φυλὰς καὶ φράτρας καταμερισθὲν, βουλῆς
 δὲ μετέχειν καὶ ἀρχὰς λαμβάνειν καὶ τοῖς πατρικίοις
 προσνεμηθῆναι τοὺςδε τοὺς οἴκους· Ἰουλλίους, Σερ-
 οὔτιλλους, Κορατίους, Κοιντιλλίους, Κλοιλίους, Γε-
 20 γανίους, Μετιλλίους· Μέττιον δὲ καὶ τοὺς σὺν τούτῳ
 βουλευσάντας τὴν προδοσίαν δίκας ὑποσχεῖν, ἃς
 ἂν ἡμεῖς τάξωμεν δικασταὶ περὶ ἐκάστου τῶν ὑπαιτίων
 καθεζόμενοι· οὐθέννα γὰρ ἀποστερήσομεν κρίσεως οὐδὲ
 λόγου.

25 XXX. Ὡς δὲ ταῦτ' εἶπεν, ὅσοι μὲν ἦσαν Ἀλβα-
 νῶν πένητες ἠγάπων εἰ Ῥώμην τε οἰκήσουσι καὶ γῆς
 κληρὸν ἔξουσι καὶ ἐπήνουν μεγάλη βοῆ τὰ διδόμενα,
 οἱ δὲ λαμπρότεροι τοῖς ἀξιώμασι καὶ ταῖς τύχαις
 κρείττους ἦχθοντο, εἰ δεήσει πόλιν τε τὴν γειναμέ-
 30 νην αὐτοὺς ἐκλιπεῖν καὶ προγονικὰς ἐστίας ἐρημῶσαι
 καὶ τὸ λοιπὸν οἰκεῖν ἐν τῇ ξένη· οἷς οὐδὲν ἐπήει
 λέγειν εἰς τὴν ἐσχάτην κατακεκλειμένοις ἀνάγκην. ὁ

δὲ Τύλλος ἐπειδὴ τὴν διάνοιαν εἶδε τῶν πολλῶν,
 ἀπολογεῖσθαι τὸν Μέττιον ἐκέλευσεν, εἴ τι πρὸς
 ταῦτα λέγειν βούλεται. οὐκ ἔχων δ' ὁ Μέττιος ὅ τι
 χρῆ λέγειν πρὸς τοὺς κατηγοροῦντάς τε καὶ καταμαρ-
 τυροῦντας τὴν Ἀλβανῶν βουλήν ἐφησεν αὐτῷ ταῦτα 5
 ὑποθέσθαι ποιεῖν δι' ἀπορρήτων, ὅτε ἐξῆγε τὴν δύ-
 ναμιν ἐπὶ τὸν πόλεμον, ἠξίου τε τοὺς Ἀλβανούς, οἷς
 ἀνακτῆσασθαι τὴν ἡγεμονίαν ἐπεχείρει, βοηθεῖν αὐ-
 τῷ καὶ μήτε τὴν πατρίδα κατασκαπτομένην περιορᾶν
 μήτε τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν πολιτῶν ἐπὶ τιμωραῖς 10
 συναρπαζομένους. ταραχῆς δὲ γινομένης κατὰ τὴν ἐκ-
 κλησίαν καὶ τινῶν φεύγειν ἐπὶ τὰ ὄπλα ὠρμηκότων
 οἱ περιεστεφανωχότες τὸν ὄχλον ἀρθέντος σημείου
 τινὸς ἀνέσχον τὰ ξίφη. περιφόβων δὲ γενομένων
 ἀπάντων ἀναστάς πάλιν ὁ Τύλλος εἶπεν· Οὐδὲν ἔτι 15
 ἔξεστιν ὑμῖν νεωτερίζειν οὐδὲ ἐξαμαρτάνειν, ἄνδρες
 Ἀλβανοί. εἰ γὰρ ἂν παρκακινεῖν τι τολμήσητε, πάντες
 ἀπολείσθε ὑπὸ τούτων· δειξας τοὺς ἔχοντας τὰ ξίφη.
 δέχεσθε οὖν τὰ διδόμενα καὶ γίνεσθε ἀπὸ τοῦ χρόνου
 τοῦδε Ῥωμαῖοι. δυεῖν γὰρ ἀνάγκη θάτερον ὑμᾶς. 20
 ποιεῖν ἢ Ῥώμην κατοικεῖν ἢ μηδεμίαν ἑτέραν γῆν
 ἔχειν πατρίδα. οἴχεται γὰρ ἔωθεν ἐκπεμφθεὶς ὑπ'
 ἐμοῦ Μάρκος Ὀράτιος ἀναιρήσων τὴν πόλιν ὑμῶν ἐκ
 θεμελίων καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἅπαντας εἰς Ῥώμην
 μεταξῶν. ταῦτα οὖν εἰδότες ὅσον οὕτω γενησόμενα 25
 παύσασθε θανατῶντες καὶ ποιεῖτε τὰ κελευόμενα.
 Μέττιον δὲ Φουφέττιον ἀφανῶς τε ἡμῖν ἐπιβουλεύ-
 σαντα καὶ οὐδὲ νῦν ὀκνήσαντα ἐπὶ τὰ ὄπλα τοὺς ταρα-
 χώδεις καὶ στασιαστάς καλεῖν τιμωρήσομαι τῆς κακῆς
 502 καὶ δολίου ψυχῆς ἀξίως. ταῦτα λέξαντος αὐτοῦ τὸ μὲν 30
 ἐρεθιζόμενον τῆς ἐκκλησίας μέρος ἐπτηξεν, οἷα δὲ
 κρατούμενον ἀνάγκη ἀφύκτω, τὸν δὲ Φουφέττιον

ἀγανακτοῦντα ἔτι καὶ κερραγότα μόνον τὰς τε συν-
 θήκας ἀνακαλούμενον, ἃς αὐτὸς ἐξηλέγχθη παρα-
 σπονδῶν, καὶ οὐδ' ἐν κακοῖς τοῦ θράσους ὑφιέμενον
 οἱ ῥαβδοῦχοι κελεύσαντος τοῦ βασιλέως Τύλλου συλ-
 5 λαβόντες καὶ τὴν ἐσθῆτα περικαταρρήξαντες ἔξαινον
 τὸ σῶμα μάστιξι πάνυ πολλαῖς. ἐπεὶ δὲ ταύτης ἄλις
 εἶχε τῆς τιμωρίας, προσελάσαντες δύο συνωρίδας
 τῇ μὲν ἑτέρᾳ προσήρτων τοὺς βραχίονας αὐτοῦ, τῇ
 δ' ἑτέρᾳ τοὺς πόδας ῥυτῆρσι κατεχομένους μακροῖς·
 10 ἔλαυνόντων δὲ τῶν ἡνιόχων τὰς συνωρίδας ἀπ' ἀλ-
 λήλων ξαινόμενός τε περὶ τῇ γῆ καὶ ἀνθελκόμενος
 ὑφ' ἑκατέρας ἐπὶ τὰναντία ὁ δειλαῖος ἐν ὀλίγῳ δια-
 σπᾶται χρόνῳ. Μέττιος μὲν δὴ Φουφέντιος οὕτως
 οἰκτρᾶς καὶ ἀσχήμενος τελευτῆς ἔτυχε, τοῖς δ' ἐταί-
 15 ροῖς αὐτοῦ καὶ συνειδόσι τὴν προδοσίαν αὐτοῦ δι-
 καστήρια ὁ βασιλεὺς καθίσας τοὺς ἀλόντας ἐξ αὐτῶν
 κατὰ τὸν τῶν λειποτακτῶν τε καὶ προδοτῶν νόμον
 ἀπέκτεινεν.

XXXI. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγίνετο χρόνῳ, Μάρκος
 20 Ὀράτιος ὁ προαπεσταλμένος μετὰ τῶν ἐπιλέκτων ἐπὶ
 τὴν καθάρσειν τῆς Ἄλβας ταχέως διανύσας τὴν
 ὁδὸν καὶ καταλαβὼν πύλας τε ἀκλείστους καὶ τείχος
 ἀφύλακτον εὐπετῶς γίνεται τῆς πόλεως κύριος.
 συναγαγὼν δὲ τὸ πλῆθος εἰς ἐκκλησίαν τὰ τε πρα-
 25 χθέντα κατὰ τὴν μάχην ἅπαντα ἐδήλωσεν αὐτοῖς καὶ
 τὸ ψήφισμα τῆς Ῥωμαίων βουλῆς διεξῆλθεν. ἀντι-
 βολούντων δὲ τῶν ἀνθρώπων καὶ χρόνον εἰς πρε-
 σβείαν αἰτουμένων οὐδεμίαν ἀναβολὴν ποιησάμενος
 τὰς μὲν οἰκίας καὶ τὰ τείχη καὶ εἴ τι ἄλλο κατα-
 30 σκεύασμα ἰδιωτικὸν ἢ δημόσιον ἦν κατέσκαπτε, τοὺς
 δὲ ἀνθρώπους μετὰ πολλῆς φροντίδος παρέπεμπεν
 εἰς Ῥώμην ἄγοντάς τε τὰ ἑαυτῶν χρήματα καὶ φέ-

ροντας· οὗς ὁ Τύλλος ἀφικόμενος ἀπὸ στρατοπέδου
 ταῖς Ῥωμαίων φυλαῖς καὶ φράτταις ἐπιδιέειλεν οἰκή-
 σεις τε συγκατεσκεύασεν ἐν οἷς αὐτοὶ προηροῦντο τῆς
 πόλεως τόποις καὶ τῆς δημοσίας γῆς τὴν ἀρκοῦσαν
 04 τοῖς θητεύουσιν ἐξ αὐτῶν ἀπεμέριξε ταῖς τε ἄλλαις 5
 φιλανθρωπίας ἀνελάμβανε τὸ πλῆθος. ἡ μὲν δὴ
 τῶν Ἀλβανῶν πόλις, ἣν ἐπιτίσεν Ἀσκάνιος ὁ ἐξ Αἰ-
 νείου τοῦ Ἀγχίσου καὶ Κρεούσης τῆς Πριάμου θυ-
 γατρὸς, ἔτη διαμείνασα μετὰ τὸν οἰκισμὸν πεντακόσια
 τριῶν ἐπὶ τοῖς δέκα δέοντα, ἐν οἷς πολλὴν ἔσχευ ἐπί- 10
 δοσιν εἰς εὐανδρίαν τε καὶ πλοῦτον καὶ τὴν ἄλλην
 ἄπασαν εὐδαιμονίαν τὰς τριάκοντα Λατίνων ἀποικί-
 σασα πόλεις καὶ πάντα τὸν χρόνον ἡγησαμένη τοῦ
 ἔθνους, ὑπὸ τῆς ἐσχάτης ἀποικίσεως καθαιρεθεῖσα
 ἔρημος εἰς τόδε χρόνου διαμένει. 15

Βασιλεὺς δὲ Τύλλος τὸν ἐπιόντα χειμῶνα διαλι-
 πῶν ἕαρος ἀρχομένου στρατὸν ἐπὶ Φιδηναίους πάλιν
 ἐξάγει. τοῖς δὲ Φιδηναίοις κοινῇ μὲν οὐδ' ἦτισοῦν
 βοήθεια ἐξ οὐδεμιᾶς τῶν συμμαχίδων ἀφίκετο πόλεων,
 μισθοφόροι δέ τινες ἐκ πολλῶν συνερρῶθησαν τόπων, 20
 οἷς πιστεύσαντες ἐθάραθησαν ἐκ τῆς πόλεως προελθεῖν·
 παραταξάμενοι δὲ καὶ πολλοὺς ἀποκτείναντες ἐν τῇ
 505 μάχῃ κατεκλείσθησαν πάλιν εἰς τὸ ἄστυ. ὥς δὲ περι-
 χαρακώσας αὐτῶν τὴν πόλιν ὁ Τύλλος καὶ περιτα-
 φρεύσας εἰς τὴν ἐσχάτην κατέκλεισε τοὺς ἔνδον 25
 ἀπορίαν, ἠναγκάσθησαν τῷ βασιλεῖ παραδοῦναι σφᾶς
 αὐτοὺς ἐφ' οἷς αὐτὸς ἐβούλετο. γενόμενος δὲ τὸν
 τρόπον τοῦτον ὁ βασιλεὺς τῆς πόλεως κύριος τοὺς
 αἰτίους τῆς ἀποστάσεως ἀποκτείνας, τοὺς δὲ λοιποὺς
 ἄπαντας ἀπολύσας καὶ τὰ σφέτερα πάντα καρποῦ- 30
 σθαι τὸν αὐτὸν ἑάσας τρόπον τὴν τε πολιτείαν, ἣν
 εἶχον πρότερον, ἀποδοὺς αὐτοῖς διέλυσε τὴν στρατιάν

καὶ παραγενόμενος εἰς Ῥώμην τὴν τροπαιοφόρον ἀπεδίδου τοῖς θεοῖς πομπὴν τε καὶ θυσίαν δεύτερον ἐκείνουν κατάγων θρίαμβον.

XXXII. Μετὰ τοῦτον τὸν πόλεμον ἔτερος ἀν-
 5 ἔστη Ῥωμαίοις ἐκ τοῦ Σαβίνων ἔθρους, ἀρχὴ δὲ αὐτοῦ καὶ πρόφασις ἐγένετο τοιαύδε· ἱερὸν ἐστὶ κοινῆ τιμώμενον ὑπὸ Λατίνων τε καὶ Σαβίνων ἅγιον ἐν τοῖς πάνυ θεᾶς Φερωνείας ὀνομαζομένης, ἣν οἱ μεταφρά-
 ζοντες εἰς τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν οἱ μὲν Ἀνθοφόρον,
 10 οἱ δὲ Φιλοστέφανον, οἱ δὲ Φερσεφόνην καλοῦσιν· εἰς 500
 δὴ τὸ ἱερὸν τοῦτο συνήεσαν ἐκ τῶν περιόικων πόλεων κατὰ τὰς ἀποδεδειγμένας ἑορτὰς πολλοὶ μὲν εὐχὰς ἀποδιδόντες καὶ θυσίας τῇ θεῷ, πολλοὶ δὲ χρημα-
 15 τιούμενοι διὰ τὴν πανήγυριν ἔμποροί τε καὶ χειρο-
 τέχναι καὶ γεωργοί, ἀγοραὶ τε αὐτόθι λαμπρόταται τῶν ἐν ἄλλοις τισὶ τόποις τῆς Ἰταλίας ἀγομένων ἐγι-
 νοντο. εἰς ταύτην δὲ τὴν πανήγυριν ἐλθόντας ποτὲ
 Ῥωμαίων ἄνδρας οὐκ ἀφανεῖς Σαβίνοι τινες συναρ-
 20 πάσαντες ἔδησαν καὶ τὰ χρήματα ἀφείλουτο, πρε-
 σβείας τε περὶ αὐτῶν ἀφικομένης οὐδὲν ἐβούλουτο τῶν δικαίων ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰ σώματα καὶ τὰ
 χρήματα τῶν συλληφθέντων κατεῖχον ἐγκαλοῦντες
 καὶ αὐτοὶ Ῥωμαίοις, ὅτι τοὺς Σαβίνων φυγάδας ὑπε-
 25 δέχοντο κατασκευάσαντες ἄστυλον ἱερὸν, ὑπὲρ ὧν ἐν
 τῷ πρὸ τούτου λόγῳ δεδήλωται μοι. ἐκ τούτων δὴ
 τῶν ἐγκλημάτων εἰς πόλεμον καταστάντες ἐξήεσαν
 εἰς ὕπαιθρον ἀμφοτέροι δυνάμεσι πολλαῖς, γίνεται τε
 αὐτῶν ἐκ παρατάξεως ἀγῶν· διέμενον γὰρ ἀγχωμάτως 500
 ἀγωνιζόμενοι καὶ διελύθησαν ὑπὸ τῆς νυκτὸς ἀμφί-
 30 λογον καταλιπόντες τὸ νίκημα. ταῖς δ' ἐξῆς ἡμέραις
 μαθόντες ἀμφοτέροι τῶν τε ἀπολωλότων καὶ τῶν τραυματιῶν τὸ πλῆθος οὐκέτι πείραν ἐβούλουτο

ἑτέρου λαβεῖν ἀγῶνος, ἀλλ' ἐκλιπόντες τοὺς χάρακας
 ἀπῆσαν· καὶ διαλιπόντες τὸν ἐνιαυτὸν ἐκείνον πάλιν
 ἐξῆσαν ἐπ' ἀλλήλους μελζοντας παρασκευασάμενοι
 δυνάμεις, γίνεται τε αὐτῶν περὶ πόλιν Ἡρητὸν ἀπὸ
 σταδίων ἐξήκοντα καὶ ἑκατὸν τῆς Ῥώμης ἀγῶν, ἐν ᾧ 5
 πολλοὺς μὲν ἀμφοτέρων συνέβη πεσεῖν· ἰσορροποῦ
 δὲ κάκείνης τῆς μάχης ἐπὶ πολὺν χρόνον διαμενούσης
 ἀνατείνας εἰς τὸν οὐρανὸν τὰς χεῖρας ὁ Τύλλος εὖξατο
 τοῖς θεοῖς, εἰάν νικήσῃ τῇ τότ' ἡμέρᾳ Σαβίνους,
 508 Κρόνου τε καὶ Πέας καταστήσεσθαι δημοτελεῖς ἑορ- 10
 τὰς, ἃς ἄγουσι Ῥωμαῖοι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ὅταν
 ἅπαντας τοὺς ἐκ γῆς συγκομίσωσι καρποὺς, καὶ τὸν
 τῶν Σαλίων καλουμένων διπλασιάσειν ἀριθμὸν. οὐ-
 τοι δ' εἰσὶ πατέρων εὐγενῶν ἐνοπλίους ὀρχήσεις
 κινούμενοι πρὸς αὐλὸν ἐν τοῖς καθήκουσι χρόνοις καὶ 15
 ὕμνους τινὰς ἄδοντες πατέρας, ὡς ἐν τῷ προτέρῳ
 δεδήλωκα λόγῳ. μετὰ δὲ τὴν εὐχὴν ταύτην θάρσος
 τε καταλαμβάνει τοὺς Ῥωμαίους καὶ ὥσπερ ἀκμηῆτες
 εἰς κάμνοντας ὠσάμενοι διασπῶσι τὰς τάξεις αὐτῶν
 περὶ δαίλῃν ὄψιαν ἤδη καὶ ἀναγκάζουσι τοὺς πρωτο- 20
 στάτας ἄρξαι φυγῆς, ἀκολουθήσαντές τε τοῖς φεύ-
 γουσιν ἐπὶ τὸν χάρακα καὶ περὶ τὰς τάφρους πολλῶ
 πλείονας καταβαλόντες, οὐδ' οὕτως ἀπειράποντο,
 ἀλλὰ παραμείναντες τὴν ἐπιουῶσαν νύκτα καὶ τοὺς
 ἀπὸ τοῦ ἐρύματος μαχομένους ἀνείρξαντες ἐκράτησαν 25
 τῆς παρεμβολῆς. μετὰ δὲ τοῦτο τὸ ἔργον ὄσπην ἐβού-
 λοντο τῆς τῶν Σαβίνων λεηλατήσαντες, ὡς οὐδεὶς
 αὐτοῖς οὐκέτι περὶ τῆς χώρας ἐξῆει μαχησόμενος,
 509 ἀπῆσαν ἐπ' οἴκου. ἀπὸ ταύτης τῆς μάχης τὸν τρίτον 30
 κατήγαγε θρόμβον ὁ βασιλεὺς, καὶ μετ' οὐ πολὺ
 πρεσβευσαμένοις τοῖς Σαβίνοις καταλύεται τὸν πό-
 λεμον αἰχμαλώτους τε παρ' αὐτῶν κομισάμενος, οὓς

ἐτύγχανον εὐληφότες ἐν ταῖς προνομαῖς, καὶ αὐτομό-
λους βοσκημάτων τε καὶ ὑποζυγίων καὶ τῶν ἄλλων
χρημάτων ὅσα τοὺς γεωργοὺς ἀφείλοντο, ἦν ἔταξεν ἡ
βουλὴ τῶν Ῥωμαίων ζημίαν τιμησαμένη τὰς βλάβας
5 πρὸς ἀργύριον, ἀναπράξας.

XXXIII. Ἐπὶ τούτοις καταλυσάμενοι τὸν πόλε-
μον οἱ Σαβίνοι καὶ τῶν ὁμολογιῶν στήλας ἀντιγρά-
φους θέντες ἐν τοῖς ἱεροῖς, ἐπειδὴ συνέστη Ῥωμαίοις
πρὸς τὰς Λατίνων πόλεις κοινῇ συνισταμένας πόλε-
10 μος οὐ ράδιος ἐν ὀλίγῳ καθαιρεθῆναι χρόνῳ (δι' ἃς
δὲ αἰτίας ὀλίγῳ ὕστερον ἐρῶ), δεξάμενοι τὸ συμβὰν
ἀγαπητῶς ὄρκων μὲν ἐκείνων καὶ συνθηκῶν ὥσπερ 510
οὐδὲ γεγεννημένων ἐπελάθοντο, καιρὸν δὲ νομίσαντες
ἐπιτήδειον ὧν ἐξέτισαν Ῥωμαίοις χρημάτων πολλα-
15 πλάσια παρ' αὐτῶν ἀπολαβεῖν, ὀλίγοι μὲν τὸ πρῶ-
τον καὶ ἀφανῶς ἐξιόντες ἐληίζοντο τὴν ὁμορον· ἔπειτα
δὲ πολλοὶ συνιόντες καὶ ἐκ τοῦ φανεροῦ, ἐπεὶ τὰ
πρῶτα κατὰ γνώμην αὐτοῖς ἐχώρησε μηδεμίας ἐπὶ
τὴν φυλακὴν τῶν γεωργῶν ἀφικομένης βοηθείας,
20 καταφρονήσαντες τῶν πολεμίων ἐπ' αὐτὴν διεννοοῦντο
τὴν Ῥώμην ἐλαύνειν καὶ συνῆγον ἐξ ἀπάσης πόλεως
στρατὸν, διελέγοντο δὲ καὶ ταῖς Λατίνων πόλεσι περὶ
συμμαχίας. οὐ μὴν ἐξεγένετό γε αὐτοῖς φιλίαν τε καὶ
ὁμαιχμίαν ποιήσασθαι πρὸς τὸ ἔθνος· μαθὼν γὰρ
25 τὴν διάνοιαν αὐτῶν ὁ Τύλλος ἀνοχὰς πρὸς Λατίνους
ποιησάμενος ἐπὶ τούτους ἔγνω στρατὸν ἐξάγειν τὴν
τε Ῥωμαίων ἅπασαν δύναμιν καθοπλίσας διπλασίαν
οὖσαν ἤδη τῆς πρότερον, ἐξ οὗ τὴν Ἀλβανῶν πόλιν
προσέλαβε, καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων συμμαχῶν ἐπικουρι-
30 κὸν ὅσον πλεῖστον ἐδύνατο μεταπεμψάμενος. συν- 511
ἦκτο δὲ καὶ τοῖς Σαβίνοις ἤδη τὸ στράτευμα, καὶ
ἐπειδὴ πλησίον ἀλλήλων ἐγένοντο περὶ τὴν καλου-

μένην ὕλην κακοῦργον ὀλίγον τὸ μεταξὺ χωρίον ἀφέντες κατεστρατοπεδεύσαντο. τῇ δ' ἐξῆς ἡμέρα συμπεσόντες ἐμάχοντο καὶ ἦσαν ἰσόρροποι μέχρι πολλοῦ· ἤδη δὲ περὶ δειλήν ὄψιαν ἐγκλίνουσιν οἱ Σαβίνοι βιασθέντες ὑπὸ τοῦ Ῥωμαίων ἱππικοῦ καὶ πολλὸς 5 αὐτῶν γίνεται φόνος ἐν τῇ φυγῇ, Ῥωμαῖοι δὲ νεκροὺς τε τῶν πολεμίων σκυλεύσαντες καὶ χρήματα ὅσα ἦν ἐν τῷ χάρακι διαρκάσαντες τῆς τε χώρας τὴν κρατίστην λεηλατήσαντες ἀπήεσαν ἐκ' οἴκου. τοῦτο τὸ τέλος ἔλαβεν ὁ συμβᾶς Ῥωμαίοις πρὸς Σαβίνους 10 πόλεμος ἐπὶ τῆς Τύλλου ἀρχῆς.

XXXIII. Αἱ δὲ τῶν Λατίνων πόλεις Ῥωμαίοις ἐγένοντο τότε πρῶτον διάφοροι οὐκ ἀξιοῦσαι κατεσκαμμένης τῆς Ἀλβανῶν πόλεως τοῖς ἀνηρηκόσιν αὐτὴν Ῥωμαίοις τὴν ἡγεμονίαν παραδιδόναι. ἐτῶν γὰρ 15 διαγενομένων πεντεκαίδεκα μετὰ τὸν ἀφανισμόν τῆς Ἀλβας πρεσβείας ἀποστείλας ὁ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς εἰς τὰς ἀποίκους τε καὶ ὑπηκόους αὐτῆς τριάκοντα πόλεις ἤξιον πείθεσθαι τοῖς ὑπὸ Ῥωμαίων 512 ἐπιταττομένοις, ὡς παρειληφότων αὐτῶν ἅμα τοῖς 20 ἄλλοις οἷς εἶχον Ἀλβανοὶ καὶ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Λατίνων ἔθνους, θύο μὲν ἀποφαίνων τρόπους κτήσεων, καθ' οὓς ἄνθρωποι γίνονται τῶν ἀλλοτρίων κύριοι, τὸν τε ἀναγκαῖον καὶ τὸν ἐκούσιον, Ῥωμαίους δὲ λέγων καθ' ἑκάτερον τὸν τρόπον παρειληφέναι τὴν 25 ἡγεμονίαν ἣν εἶχον Ἀλβανοὶ πόλεων. πολεμίων τε γὰρ αὐτῶν σφίσι γενομένων τοῖς ὅπλοις κεκρατηκέναι καὶ τὴν πόλιν τὴν ἑαυτῶν ἀπολωλεκόσι τῆς ἰδίας αὐτοῖς μεταδεδωκέναι· ὥστε καὶ ἄκουσιν Ἀλβανοὶ καὶ ἐκούσι προσήκειν ἐξεστάναι Ῥωμαίοις τῆς τῶν 30 ὑπηκόων ἀρχῆς. αἱ δὲ τῶν Λατίνων πόλεις ἰδίᾳ μὲν οὐδὲν ἀπεκρίναντο πρὸς τοὺς πρέσβεις, κοινῇ δὲ τοῦ

ἔθνους ἀγορὰν ἐν Φερρεντίνῳ ποιησάμενοι ψηφίζονται
 μὴ παραχωρεῖν Ῥωμαίοις τῆς ἀρχῆς καὶ ἀντίκα
 αἰροῦνται δύο στρατηγούς αὐτοκράτορας εἰρήνης τε
 καὶ πολέμου, Ἄγκον Πουπλίκιον ἐκ πόλεως Κόρας
 5 καὶ Σπούσιον Οὐκίλιον ἐκ Λαουτίνου. διὰ ταύτας
 μὲν δὴ τὰς αἰτίας συνέστη Ῥωμαίοις ὁ πρὸς τοὺς 513
 ὁμοεθνεῖς πόλεμος, προὔβη δὲ ἄχρι πενταετούς χρό-
 νου πολιτικός τις γενόμενος καὶ ἀρχαϊκός. οὔτε γὰρ
 ἐκ παρατάξεως ὅλοις τοῖς στρατεύμασι πρὸς ὅλα συμ-
 10 βάλλουσι μεγάλη συμφορὰ καὶ φθόρος ὀλοσχερῆς
 συνέβη οὔτε πόλις αὐτῶν οὐδεμία πολέμῳ κρατη-
 θείσα κατασκαφῆς ἢ ἀνδραποδισμοῦ ἢ ἄλλης τινὸς
 ἀνηκέστου συμφορᾶς ἐπειράθη· ἀλλ' ἐμβαλόντες εἰς
 τὴν ἀλλήλων γῆν ὑπὸ τὴν ἀκμὴν τοῦ σίτου καὶ προ-
 15 νομεύσαντες ἀπῆγον ἐπ' οἴκου τὰς δυνάμεις δια-
 μειβόμενοι τοὺς αἰχμαλώτους. μίαν δὲ πόλιν ἐκ τοῦ
 Λατίνων ἔθνους Μεδύλλειαν παλαιότερον ἔτι Ῥω-
 μαίων ἀποικίαν γενομένην ἐπὶ τῆς Ῥωμύλου ἀρχῆς,
 ὡς ἐν τῷ πρὸ τούτου δεδηλώκα λόγῳ, μεταθεμένην
 20 αὐθις ὡς τοὺς ὁμοεθνεῖς πολιορκία παραστησάμενος
 ὁ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς ἐπεισε μηθὲν ἔτι νεωτερί-
 ζειν· ἄλλο δ' οὐδὲν ἂν οἱ πόλεμοι φέρουσι δεινῶν οὐ- 514
 δετέροις ἐν τῷ τότε συνέβη χρόνῳ. τοιγάρτοι ῥάδιαί
 τε καὶ οὐδὲν ἔγκοτον ἔχουσαι προθυμηθέντων Ῥω-
 25 μαίων αἱ διαλύσεις ἐπετελέσθησαν.

XXXV. Ταῦτα διαπραξάμενος ἐπὶ τῆς ἰδίας ἀρ-
 χῆς βασιλεὺς Τύλλος Ὀστίλιος, ἀνὴρ ἐν ὀλίγοις ἄξιος
 εὐλογεῖσθαι τῆς τε εὐτολμίας ἕνεκα τῆς πρὸς τὰ πο-
 λέμια καὶ τῆς φρονήσεως τῆς περὶ τὰ δεινὰ, ὑπὲρ
 30 ἄμφω δὲ ταῦτα, ὅτι οὐ ταχὺς ἂν εἰς πόλεμον ἵεναι
 βέβαιος ἦν καταστάς εἰς αὐτὸν ἐν ἅπασι τῶν ἀντικά-
 λων προέχειν, ἔτη δὲ κατασχὼν τὴν ἀρχὴν δύο καὶ

τριάκοντα τελευταῖον τὸν βίον ἐμπρησθείσης τῆς οἰκίας,
 καὶ σὺν αὐτῷ γυνή τε ἀπόλλυται καὶ τέκνα καὶ ὁ ἄλ-
 λος οἰκετικὸς ὄχλος ἅπας καταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ πυρός.
 καταπρησθῆναι δὲ τὴν οἰκίαν οἱ μὲν ὑπὸ κεραννῶν
 λέγουσι μνησίαντος τοῦ θεοῦ δι' ὀλιγορίας ἰερῶν τι- 5
 νων (ἐκλιπεῖν γὰρ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐκείνου πατρῴους
 τινὰς θυσίας, ἑτέρας δ' οὐχ ὑπαρχούσας ἐπιχωρίους
 Ῥωμαίους παραγαγεῖν), οἱ δὲ πλείους ἐξ ἀνθρωπίνης
 φασὶν ἐπιβουλῆς τὸ πάθος γενέσθαι ἀνατιθέντες τὸ
 ἔργον Μαρκίῳ τῷ μετ' ἐκείνου ἄρξαντι τῆς πόλεως. 10
 τοῦτον γὰρ ἐκ τῆς Νόμα Πομπιλίου θυγατρὸς γενόμε-
 νον ἄχθεσθαί τε, ὅτι ἐκ βασιλείου γένους πεφυκὼς
 αὐτὸς ἰδιώτης ἦν, καὶ γένος ἐπιτρεφόμενον ὀρώντα
 τῷ Τύλλῳ παντὸς μάλιστα ὑποπτύειν, εἴ τι πάθοι
 Τύλλος εἰς τοὺς ἐκείνου παῖδας ἤξειν τὴν ἀρχήν. 15
 ταῦτα δὲ διανοούμενον ἐκ πολλοῦ στήσασθαι κατὰ
 τοῦ βασιλέως ἐπιβουλήν πολλοὺς ἔχοντα Ῥωμαίων
 τοὺς συγκατασκευάζοντας αὐτῷ τὴν δυναστείαν, φί-
 λον δὲ ὄντα τοῦ Τύλλου καὶ ἐν τοῖς μάλιστα πιστευό-
 μενον φυλάττειν ὅτε καιρὸς ἐπιτήδειος φανείη τῆς 20
 ἐπιθέσεως. μέλλοντος δὲ τοῦ Τύλλου θυσίαν τινὰ
 κατ' οἶκον ἐπιτελεῖν, ἦν αὐτοὺς μόνον ἐβούλετο τοὺς
 ἀνάγκαιους εἰδέειν, καὶ κατὰ δαίμονα τῆς ἡμέρας
 ἐκείνης χαιμερίου σφόδρα γενομένης κατὰ τε ὄμβρον
 καὶ ζάλην καὶ σκόταν, ὥστ' ἔρημον ἀπολειφθῆναι 25
 τὸν πρὸ τῆς οἰκίας τόπον τῶν φυλαττόντων, ἐπιτή-
 δειον ὑπολαμβάνοντα τὸν καιρὸν ἅμα τοῖς ἐταίροις
 ἔχουσιν ὑπὸ ταῖς περιβολαῖς τὰ ξίφη παρελθεῖν εἰσὼ
 τῶν θυρῶν, ἀποκτείναντα δὲ τὸν βασιλέα καὶ τοὺς
 παῖδας αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων ὅσους ἔτυχεν ἐνεῖναι 30
 πῦρ εἰς τὴν οἰκίαν κατὰ πολλοὺς τόπους, ταῦτα δὲ
 πράξαντα τὸν ὑπὲρ τῆς κεραννώσεως διασπείραι λό-

- γον. ἐγὼ δὲ τοῦτον μὲν οὐ δέχομαι τὸν λόγον οὐτ' ἀληθῆ νομίζω οὐδὲ πιθανόν, τῷ δὲ προτέρῳ μᾶλλον προστιθέμενος κατὰ δαίμονα νομίζω τὸν ἄνδρα ταύτης τῆς τελευτῆς τυχεῖν. οὔτε γὰρ ἀπόρρητον φυ-
- 5 λαχθῆναι τὴν προᾶξιν ὑπὸ πολλῶν συσκευαζομένην εἰκὸς ἦν οὔτε τῷ συστήσαντι αὐτὴν βέβαιον ἦν ὅτι μετὰ τὴν Ὀστιλίου τελευτὴν ἐκείνον ἀποδειξοῦσι Ῥωμαῖοι βασιλέα τῆς πόλεως, οὐτ' εἰ τὰ παρ' ἀνθρώπων αὐτῷ πιστὰ καὶ βέβαια ἦν, τὰ γέ τοι παρὰ τῶν
- 10 θεῶν ὅμοια ἐμελλε ταῖς ἀνθρωπίναις ἀγνοίαις ἔσεσθαι. μετὰ γὰρ τὴν ὑπὸ τῶν φυλῶν γενησομένην ⁵¹⁷ψηφηφορίαν τοὺς θεοὺς ἔδει τὴν βασιλείαν αὐτῷ δι' οἰωνῶν αἰσίων ἐπιθεσπίσαι· ἄνδρα δὲ μαρὸν καὶ τοσοῦτοις ἡμαγμένον φόνοις ἀδίκως τίς ἐμελλε θεῶν
- 15 ἢ δαιμόνων παρήσειν βωμοῖς τε προσιόντα καὶ θυμάτων καταρχόμενον καὶ τὰς ἄλλας ἐπιτελοῦντα θεραπειάς; ἐγὼ μὲν δὴ διὰ ταῦτα οὐκ εἰς ἀνθρωπίνην ἐπιβουλήν ἀλλ' εἰς θεοῦ βούλησιν τὸ ἔργον ἀναφέρω, κρινέτω δ' ἕκαστος ὡς βούλεται.
- 20 XXXVI. Μετὰ δὲ τὴν Ὀστιλίου Τύλλυ τελευτὴν ἢ μεσοβασίλειος ὑπὸ τῆς βουλῆς ἀποδειχθεῖσα ἀρχὴ κατὰ τοὺς πατέρας ἐδισμοὺς αἰρεῖται βασιλέα τῆς πόλεως Μάρκιον ἐπικλήσιν Ἄγκον· ἐπικυρώσαντος δὲ τοῦ δήμου τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ καὶ τῶν ἐκ τοῦ θεοῦ κα-
- 25 λῶν γενομένων συντελέσας τὰ κατὰ νόμον ἅπαντα παραλαμβάνει τὴν ἀρχὴν ὁ Μάρκιος ἐνιαυτῷ δευ- ⁵¹⁸τέρῳ τῆς τριακοστῆς καὶ πέμπτῃς Ὀλυμπιάδος, ἣν ἐνίκᾳ Σφαῖρος Λακεδαιμόνιος, καθ' ὃν χρόνον Ἀθήνησι τὴν ἐνιαύσιον ἀρχὴν εἶχε Λαμασίας. οὗτος ὁ βα-
- 30 σιλεὺς πολλὰς τῶν ἱερουργιῶν ἀμελουμένας καταμαθὼν, ἃς ὁ μητροπάτωρ αὐτοῦ Πομπίλιος Νόμας κατεστήσατο, πολεμιστὰς τε καὶ πλεονέκτας τοὺς

πλείστους Ῥωμαίων γεγονότας ὄρων καὶ οὐκέτι τὴν
 γῆν ὡς πρότερον ἐργαζομένους, συναγαγὼν εἰς ἐκ-
 κλησίαν τὸ πλῆθος τὰ τε θεία σέβειν αὐτοὺς ἡξίου
 πάλιν, ὥσπερ ἐπὶ Νόμα διετέλουν σέβοντες, διεξιὼν
 ὅτι παρὰ τὴν τῶν θεῶν ὀλιγωρίαν νόσοι τε λοιμικαὶ 5
 [καὶ βλάβαι] πολλαὶ κατέσκηψαν εἰς τὴν πόλιν, ὑφ' ὧν
 ἐφθάρη μοῖρα τοῦ πλῆθους οὐκ ὀλίγη, καὶ βασιλεὺς
 Ὅστιλιος ὁ μὴ ποιούμενος αὐτῶν ἦν ἔδει φυλα-
 κὴν κάμνων ἐπὶ πολλοὺς χρόνους τὸ σῶμα πάθεισι
 παντοδαποῖς καὶ οὐδὲ τῆς γνώμης ἔτι τῆς αὐτοῦ καρ- 10
 τερός διαμένων, ἀλλὰ συνδιαφθαρεῖς τῷ σώματι τὰς
 φθένας, οἰκτρᾶς καταστροφῆς ἔτυχεν αὐτός τε καὶ
 γένος τὸ ἐξ αὐτοῦ· πολιτείας τε ἀγωγὴν τὴν ὑπὸ Νόμα
 κατασταθεῖσαν Ῥωμαίοις ἐπαινῶν ὡς καλὴν καὶ σώ-
 φρονα ἀπὸ τῶν δικαιοτάτων ἔργων τὰς καθ' ἡμέραν 15
 ἐκάστῳ παρέχουσαν εὐπορίας, ἀνανεώσασθαι πάλιν
 αὐτὴν παρεκάλει γεωργίαις τε καὶ κτηνοτροφίαις καὶ
 ταῖς ἄλλαις ἐργασίαις, ὅσαις μὴθὲν ἀδίκημα προσῆν,
 ἀρπαγῆς δὲ καὶ βίας καὶ τῶν ἐκ τοῦ πολέμου γινομέ-
 νων ὠφελειῶν ὑπεριδεῖν. ταῦτα καὶ τὰ τούτοις 20
 ὅμοια διαλεγόμενος καὶ εἰς πολλὴν ἐπιθυμίαν καθι-
 στάς πάντας ἡσυχίας ἀπολέμου καὶ φιλεργίας σώ-
 φρονος καὶ μετὰ τοῦτο συγκαλέσας τοὺς ἱεροφάντας
 καὶ τὰς περὶ τῶν ἱερῶν συγγραφεῖς, ἃς Πομπήλιος
 συνεστήσατο, παρ' αὐτῶν λαβὼν ἀνέγραψεν εἰς δέλ- 25
 τούς καὶ προὔθηκεν ἐν ἀγορᾷ πᾶσι τοῖς βουλομένοις
 σκοπεῖν, ἃς ἀφανισθῆναι συνέβη τῷ χρόνῳ· χαλκαῖ
 γὰρ οὐπω στήλαι τότε ἦσαν, ἀλλ' ἐν δρυῖναις ἐχαράτ-
 τοντο σανίσιν οἳ τε νόμοι καὶ αἱ περὶ τῶν ἱερῶν δια-
 γραφαί· μετὰ δὲ τὴν ἐκβολὴν τῶν βασιλέων εἰς ἀνα- 30
 γραφὴν δημοσίαν αὐτίς ἤχθησαν ὑπ' ἀνδρὸς ἱερο-
 φάντου Γαίου Παπιρίου, τὴν ἀπάντων τῶν ἱερῶν

ἡγεμονίαν ἔχοντας. ἀνακτησάμενος δὲ τὰ κατερραθυ-
 μημένα τῶν ἰερῶν καὶ τὸν ἀργὸν ὄχλον ἐπὶ τὰς ἰδίας
 ἐργασίας ἀποστείλας ἐπήγει μὲν τοὺς ἐπιμελεῖς
 γεωργούς, ἐμέμφετο δὲ τοὺς κακῶς προισταμένους
 5 τῶν ἰδίων [κτημάτων], ὡς οὐ βεβαίους πολίτας.

XXXVII. Ταῦτα καθιστάμενος τὰ πολιτεύματα
 καὶ παντὸς μάλιστα ἐλπίσας ἄνευ πολέμου καὶ κακῶν
 ἅπαντα τὸν βίον διατελέσειν, ὥσπερ ὁ μητροπάτωρ,
 οὐκ ἔσχεν ὁμοίαν τῇ προαιρέσει τὴν τύχην, ἀλλὰ
 10 παρὰ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην πολεμιστῆς ἠναγκάσθη γε-
 νέσθαι καὶ μηδένα χρόνον ἄνευ κινδύνου καὶ ταραχῆς
 βιώσαι. εὐθύς γὰρ ἅμα τῷ παρελθεῖν αὐτὸν ἐπὶ τὴν
 ἡγεμονίαν καὶ τὴν ἀπράγμονα καθίστασθαι πολιτείαν
 καταφρονήσαντες αὐτοῦ Λατῖνοι καὶ νομίσαντες δι'
 15 ἀνανδρίαν οὐχ ἱκανὸν εἶναι πολέμου στρατηγεῖν,
 ληστήρια διέπεμπον εἰς τὴν ὁμοροῦσαν αὐτοῖς ἕκα-
 στοὶ χῶραν, ὑφ' ὧν πολλοὶ Ῥωμαίων ἐβλάπτοντο.
 ἀφικομένων δὲ παρὰ τοῦ βασιλέως πρεσβευτῶν καὶ τὰ
 δίκαια Ῥωμαίοις ἀξιούντων ὑπέχειν κατὰ τὰς συνθή- 52
 20 κας, οὔτε γινώσκειν ἐσκήπτοντο τῶν περὶ τὰ λη-
 στήρια κατηγορουμένων οὐθέν ὡς οὐ μετὰ κοινῆς
 γνώμης γεγονότων οὔτε ὑπόδικοι γενέσθαι Ῥωμαίοις
 περὶ οὐθενὸς πράγματος· οὐδὲ γὰρ πρὸς ἐκείνους
 ποιήσασθαι τὰς συνθήκας, ἀλλὰ πρὸς Τύλλον, τελευ-
 25 τήσαντος δὲ τοῦ Τύλλου λελύσθαι σφίσι τὰς περὶ τῆς
 εἰρήνης ὁμολογίας. ἀναγκασθεὶς δὴ διὰ ταύτας τὰς
 [αἰτίας καὶ] ἀποκρίσεις τῶν Λατίνων ὁ Μάρκιος ἐξά-
 γει στρατιάν ἐπ' αὐτούς καὶ προσκαθεζόμενος τῷ
 Πολιτωρίῳ, πρὶν ἐπικουρίαν τινα τοῖς πολιορκουμέ-
 30 νοις ἐκ τῶν ἄλλων ἀφικέσθαι Λατίνων, παραλαμβάνει
 τὴν πόλιν καθ' ὁμολογίας· οὐ μέντοι διέσθηκε τοὺς
 ἀνθρώπους δεινὸν οὐθέν, ἀλλ' ἔχοντας τὰ σφέτερα

πανδημει μετήγαγεν εἰς Ῥώμην καὶ κατένειμεν εἰς φυλάς.

XXXVIII. Τῷ δ' ἐξῆς ἐνιαυτῷ Λατίνων εἰς ἔρημον τὸ Πολιτώριον ἐποίκους ἀποστειλάντων καὶ τῆν τῶν Πολιτωρίων χώραν ἐπεργαζομένων ἀναλαβῶν 5 τὴν δύναμιν ὁ Μάρκιος ἤγεεν ἐπ' αὐτούς. προελθόντων δὲ τοῦ τειχους τῶν Λατίνων καὶ παραταξαμένων νικῆσας αὐτούς παραλαμβάνει τὴν πόλιν τὸ δεύτερον. ἐμπρήσας δὲ τὰς οἰκίας καὶ τὸ τεῖχος κατασκάψας, ἵνα μηδὲν αὐθις ὀρμητήριον ἔχοιεν οἱ πολέμιοι μηδ' ἐργάζονται τὴν γῆν, ἀπῆγε τὴν στρατιάν. τῷ δ' ἐξῆς 10 ἔτει Λατίνοι μὲν ἐπὶ Μεθύλλειαν πόλιν στρατεύσαντες, ἐν ἧ Ῥωμαίων ἦσαν ἄποικοι, προσκαθεζόμενοι τῷ τείχει καὶ πανταχόθεν ποιησάμενοι τὰς προσβολὰς αἰροῦσιν αὐτὴν κατὰ κράτος. Μάρκιος δὲ Τελλήνας πόλιν τῶν Λατίνων ἐπιφανῆ κατὰ τὸν αὐτὸν αἰρεῖ χρόνον ἐκ παρατάξεώς τε νικῆσας καὶ διὰ τειχομαχίας παραστησάμενος τούς τε ἄλόντας οὐδὲν ὧν εἶχον ἀφελόμενος εἰς Ῥώμην μετήγαγε καὶ τῆς πόλεως εἰς κατασκευὴν οἰκιῶν τόπον ἀπεμέρισε· Με- 20 θύλλειάν τε τριετῆ χρόνον ὑπὸ τοῖς Λατίνοις γενομένην τῷ τετάρτῳ κομίζεται πάλιν ἐνιαυτῷ πολλαῖς καὶ μεγάλαις παραστησάμενος μάχαις. καὶ μετ' οὐ πολὺ τὴν Φικαναίων αἰρεῖ πόλιν, ἣν τρίτῳ πρότερον ἐνιαυτῷ λαβὼν καθ' ὁμολογίας καὶ τοὺς ἐξ αὐτῆς 25 ἄπαντας εἰς Ῥώμην μεταγαγὼν, ἄλλο δὲ τῆς πόλεως οὐδὲν κακώσας, ἐπιεικέστερον μᾶλλον ἢ φρονιμώτερον ἔδοξε βουλευσασθαι. ἀποίκους γὰρ ἀποστειλάντες εἰς αὐτὴν οἱ Λατίνοι καὶ τὴν χώραν αὐτῶν διακατέχοντες αὐτοὶ τὴν τῶν Φικαναίων ἐκαρποῦντο, 30 ὥστε ἠναγκάσθη πάλιν ὁ Μάρκιος τὸ δεύτερον ἐπὶ

τὴν πόλιν στρατεῦσαι καὶ μετὰ πολλῆς πραγματείας κύριος αὐτῆς καταστάς ἐμπροῆσαι τε τὰς οἰκίας καὶ τὰ τείχη κατασκάψαι.

XXXVIII. Μετὰ τοῦτο γίνονται Λατίνων τε καὶ
 5 Ῥωμαίων μεγάλαις δυνάμεσι παραταξαμένων μάχαι διτταί. τῇ μὲν οὖν προτέρα μέχρι πολλοῦ διαγωνισάμενοι καὶ δόξαντες ἰσόρροποι γεγονέναι διεκρίθησαν καὶ ἐπὶ τοὺς ἰδίους ἑκάτεροι χάρακας ἀπηλλάγησαν, τῇ δ' ὑστέρα Ῥωμαῖοι νικῶσι τοὺς Λατίνους καὶ μέχρι
 10 στρατοπέδου διώκουσι. μετὰ δὲ τὰς μάχας ταύτας ἀγῶν μὲν ἐκ παρατάξεως οὐδεὶς αὐτοῖς ἔτι πρὸς ἀλλήλους συνέστη, καταδρομαὶ δὲ τῆς ὁμόρου χώρας ὑπ' ἀμφοτέρων ἐγίνοντο συνεχεῖς καὶ συμπλοκαὶ τῶν περιπόλων τῆς γῆς ἰππέων τε καὶ ψιλῶν, ἐν αἷς ἐπε-
 15 κράτουν ὡς τὰ πολλὰ Ῥωμαῖοι δύναμιν ὑπαιθρον ἔχοντες ἐν τοῖς ἐπικαίροις φρουρίοις ὑποκαθημένην, ἧς ὁ Τυρρηνὸς Ταρκύνιος ἠγεῖτο. ἀπέστησαν δὲ καὶ Φιδηναῖοι Ῥωμαίων κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους οὐκ ἐκ τοῦ φανεροῦ τὸν πόλεμον ἀναδείξαντες, ἀλλὰ κατ'
 20 ὀλίγους καὶ κρύφα τὴν χώραν αὐτῶν καταδρομαῖς κακουροῦντες· ἐφ' οὓς ὁ Μάρκιος εὐζώνῳ στρατιᾷ ἐλάσας, πρὶν ἢ παρασκευάσασθαι τοὺς Φιδηναίους τὰ πρὸς τὸν πόλεμον, ἐγγὺς τῆς πόλεως τίθεται τὸν χάρακα. οἱ δὲ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀγνοεῖν ἐσκήπτοντο
 25 ἀντὶ ποίων ἀδικημάτων στρατὸς ἐπ' αὐτοὺς Ῥωμαίων ἀφίκται, τοῦ δὲ βασιλέως εἰπόντος ὅτι δίκας παρ' αὐτῶν ἠκεῖ ληψόμενος ὦν διήρπασάν τε καὶ κατέβλαψαν αὐτοῦ τὴν γῆν, ἀπελογοῦντο πρὸς ταῦτα ὡς οὐ
 30 ἤτοῦντο εἰς διάγνωσίν τε καὶ ζήτησιν τῶν ἐνόχων ταῖς αἰτίαις καὶ πολλὰς κατέτριψαν ἡμέρας πρᾶτοντες μὲν οὐδὲν τῶν δεόντων, ἐπικαλούμενοι δὲ

κρούφα τοὺς συμμαχοὺς καὶ περὶ κατασκευὴν ὄπλων γινόμενοι.

XXXX. Μαθὼν δὲ τὴν διάνοιαν αὐτῶν ὁ Μάρκιος ὑπονόμεους ᾤφρυσεν ἀπὸ τῆς ἰδίας παρεμβολῆς ἀρξάμενος ὑπὸ τὰ τεῖχη τῆς πόλεως, καὶ ἐπειδὴ τέλος 5 εἶχεν ἤδη τὸ ἔργον, ἀναστήσας τὸν στρατὸν ἤγεν ἐπὶ τὴν πόλιν, μηχανάς τε πολλὰς καὶ τᾶλλα πρὸς τειχομαχίαν κατασκευασμένα ἐπαγόμενος, οὐ καθ' ὃν αἱ διώρυγες ἐγίνοντο τοῦ τείχους τόπον, ἀλλὰ καθ' ἕτερον. τῶν δὲ Φιδηναίων ἐπὶ τὰ πολιορκού- 10 μενα μέρη τῆς πόλεως συνδραμόντων ἀνδρῶν καὶ τὰς προσβολὰς γενναίως ἀποτριβομένων, ἀπαναστομώσαντες τὰ πέρατα τῶν ὑπονόμεων οἱ ταχθέντες ἐπὶ τούτῳ Ῥωμαῖοι ἐντὸς ἐγεγόνεσαν τοῦ περιβόλου καὶ τοὺς ὁμοίε χωροῦντας διαφθείραντες ἀνοίγουσι τοῖς 15 πολιορκούσι τὰς πύλας. πολλῶν δ' ἐν τῇ καταλήψει τῆς πόλεως ἀπολλυμένων τοὺς λοιποὺς τῶν Φιδηναίων ὄπλα τε παραδοῦναι κελεύσας ὁ Μάρκιος καὶ εἰς ἓνα τόπον τῆς πόλεως ἅπαντας προκηρύξας συνελθεῖν, ὀλίγους ἐξ αὐτῶν τοὺς αἰτίους τῆς ἀποστάσεως μά- 20 στιξιν αἰκισάμενος ἀπέκτεινεν, οἰκίας δὲ ἀπάντων διαρπάσαι τοῖς στρατιώταις ἐπιτρέψας καὶ φρουρὰν ἐν τῇ πόλει καταλιπὼν ἀξιόχρεων ἀπῆγε τὴν δύναμιν ἐπὶ Σαβίνους. οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνοι διέμειναν ἐν ταῖς ὁμολογίαις, ἃς ἐποιήσαντο περὶ τῆς εἰρήνης πρὸς 25 βασιλέα Τύλλον, ἀλλ' ἐμβαλόντες εἰς τὴν Ῥωμαίων γῆν ἐδήουν αὐτῆς τὴν ὁμορον, μαθὼν τε ὁ Μάρκιος παρὰ τε κατασκόπων καὶ αὐτομόλων τὸν καιρὸν τῆς ἐπιχειρήσεως ἐσκεδασμένων τῶν Σαβίνων καὶ λεηλατούντων τοὺς ἀγροὺς αὐτὸς μὲν ἅμα τοῖς πεξοῖς 30 ἐπὶ τὸν χάρακα τῶν πολεμίων ἀφικόμενος ὀλίγην ἔχοντα φυλακὴν καταλαμβάνει τὸ ἔρμα ἐξ ἐφόδου,

Ταρκύνιου δὲ τοὺς ἵππους ἄγοντα ἐπὶ τοὺς ἐν προνο-
 μαῖς ἐσκεδασμένους ἐπείγασθαι ἐκέλευε. μαθόντες
 δὲ οἱ Σαβῖνοι τὴν ἵππον τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ σφᾶς
 ἐλαύνουσαν ἀφέντες τὴν λείαν καὶ τὰς ἄλλας ὠφε- 52
 5 λείας, ὅσας ἔφερόν τε καὶ ἤγον, ἐφευγον ἐπὶ τὸν
 χάρακα ὥς δὲ κἀκείνον ἐγνωσαν κατεχόμενον ὑπὸ
 τῶν πεζῶν, ἀποροῦντες ὅπῃ τράποιντο συνέτεινον
 εἰς ὕλας τε καὶ ὄρη. διωκόμενοι δὲ ὑπὸ τῶν ψιλῶν
 καὶ τῶν ἱππέων ὀλίγοι μὲν τινες ἐσώθησαν, οἱ δὲ
 10 πλείους διεφθάρησαν. καὶ μετὰ τὴν συμφορὰν ταύ-
 την πρεσβευσάμενοι πάλιν εἰς Ῥώμην εἰρήνης τυ-
 χάνουσιν οἷας ἐβούλοντο. ἔτι γὰρ ὁ πρὸς τὰς Λα-
 τίνων πόλεις συνεστηκὼς τοῖς Ῥωμαίοις πόλεμος
 ἀναγκαίως ἐποίει τὰς πρὸς τοὺς ἄλλους ἐχθροὺς ἀνο-
 15 χὰς τε καὶ διαλύσεις.

XXXXI. Τετάρτῳ δὲ μάλιστα μετὰ τόνδε τὸν
 πόλεμον ἐνιαυτῷ Μάρκιος ὁ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς
 τὴν τε πολιτικὴν δύναμιν ἄγων καὶ τὴν συμμαχικὴν
 μεταπεμψάμενος ὄσῃν ἐδύνατο πλείστην ἐστράτευσεν
 20 ἐπὶ Οὐιεντανοὺς καὶ πολλὴν τῆς χώρας αὐτῶν ἐδήω-
 σεν. ἐκείνοι δ' ἤρξαντο ἐνιαυτῷ πρότερον εἰς τὴν 52
 Ῥωμαίων γῆν ἐμβαλόντες καὶ πολλὰς μὲν ἀρπαγὰς
 χρημάτων, πολὺν δὲ φθόρον ἀνθρώπων ποιήσαντες·
 στρατιᾶς δὲ πολλῆς παρὰ τῶν Οὐιεντανῶν ἐξελθού-
 25 σης καὶ πέραν τοῦ Τεβέριος ποταμοῦ πρὸς τῇ Φιδη-
 ναίων πόλει χάρακα θεμένης ἀναλαβῶν τὴν δύναμιν
 ἤγγεν ὥς εἶχε τάχους καὶ πρῶτον μὲν τῶν ἐπὶ τὴν
 χώραν ἐξόδων αὐτοὺς ἀπέκλεισεν ἱπποκρατῶν, ἔπειτ'
 εἰς παράταξιν προελθεῖν ἀναγκάσας ἐνίκησε καὶ τοῦ
 30 χάρακος αὐτῶν ἐκράτησε. χωρήσαντος δὲ αὐτῷ καὶ
 τούτου κατὰ γνώμην τοῦ πολέμου τὴν ἐπινίκιον
 πομπὴν καὶ τὸν εἰωθότα θρίαμβον τοῖς θεοῖς κατῆ-

γαγεν εἰς τὴν πόλιν ἀφικόμενος. δευτέρῳ δ' ὕστερον
 ἔτει πάλιν τῶν Οὐγεντανῶν λυσάντων ἄς ἐποιήσαντο
 πρὸς αὐτὸν ἀνοχὰς καὶ τὰς ἀλὰς ἀξιούτων ἀπολα-
 βεῖν, ὧν ἐπὶ Ῥωμύλου βασιλέως καθ' ὁμολογίας ἀπέ-
 9 στησαν, ἑτέραν τίθεται πρὸς αὐτοὺς μάχην πρὸς ταῖς 5
 ἀλὰς μείζονα τῆς προτέρας, ἣν εὐπετῶς ἐνίκησε,
 καὶ τὰς ἀλὰς ἐξ ἐκείνου κατεῖχεν ἀναμφιλόγως. τὰ
 δὲ ἀριστεῖα καὶ ἐκ ταύτης ἔλαβε τῆς μάχης ὁ τῶν ἰπ-
 πέων ἠγεμὼν Ταρκύνιος, καὶ αὐτὸν ὁ Μάρκιος ἄνδρα
 πάντων κράτιστον ἠγησάμενος τὰ τε ἄλλα σεμνύνων 10
 διετέλει καὶ εἰς τὸν τῶν πατρικίων τε καὶ βουλευτῶν
 ἀριθμὸν κατέγραψεν. ἐγένετο δὲ καὶ πρὸς τὸ τῶν
 Οὐλολούσκων ἔθνος τῶ Μαρκίῳ πόλεμος ληστηρίων
 κάκειθεν ἐξιόντων ἐπὶ τοὺς τῶν Ῥωμαίων ἀγρούς·
 καὶ στρατεύσας ἐπ' αὐτοὺς μεγάλη χεὶρὶ πολλὴν πε- 15
 ριεβάλετο λείαν πόλει τε αὐτῶν Οὐελίτραις προσκα-
 θεζόμενος ἀπετάφρευε καὶ περιεχαράκου καὶ τειχο-
 μαχίαν συνίστατο τῆς ὑπαίθρου κρατῶν. ἐξελθόντων
 δὲ σὺν ἰκετηρίαις τῶν πρεσβυτάτων καὶ τὰς τε βλά- 20
 βας διαλύσειν ὑποσχομένων, ὥς ἂν ὁ βασιλεὺς δι-
 30 καιώσῃ, καὶ τοὺς ἐνόχους ταῖς αἰτίαις ἐπὶ δίκην παρ-
 ἔξειν ὁμολογούντων, ἀνοχὰς πρὸς αὐτοὺς ποιησάμε-
 νος καὶ τὰ δίκαια παρ' ἐκόντων λαβῶν εἰρήνην καὶ
 φιλίαν συντίθεται.

XXXXII. Ἐκ δὲ τοῦ Σαβίνων ἔθνους αὐθις ἔτε- 25
 ροί τινες τῆς Ῥωμαίων οὐπω πεπειραμένοι δυνά-
 μεως, * * πόλιν οἰκοῦντες εὐδαίμονα καὶ μεγάλην,
 ἐγκαλεῖν μὲν αὐτοῖς οὐδὲν ἔχοντες, φθονεῖν δὲ ταῖς
 εὐτυχίαις ἀναγκαζόμενοι μείζοσιν ἢ κατὰ λόγον γινο-
 μέναις, ἄνθρωποι δεινοὶ τὰ πολέμια τὸ μὲν πρῶτον 30
 ἀπὸ ληστηρίων καὶ καταδρομῆς ἀγρῶν ὀλίγοι συν-
 ἤλθοντες ἤρξαντο, ἔπειτα δελεαζόμενοι ταῖς ὠφελείαις

- φανερὰν ποιοῦνται στρατείας ἐπ' αὐτοὺς καὶ τῆς ὁμόρου πολλὴν λεηλατοῦντες ἐκάκωσαν ἰσχυρῶς. οὐ μὴν ἐξεγένετό γε αὐτοῖς οὔτε τὰς ὠφελείας ἀπάγειν οὔτ' αὐτοῖς ἀθώοις ἀπελθεῖν, ἀλλ' ἐκβοηθήσας κατὰ
- 5 σπουδὴν ὁ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς καὶ πλησίον τῆς ἐκείνων παρεμβολῆς θέμενος τὸν χάρακα προελθεῖν 5 αὐτοὺς ἠνάγκασεν εἰς μάχην. ἐγένετο μὲν οὖν μέγας ἄγων καὶ πολλοὶ παρ' ἀμφοτέρων ἔπεσον, ἐκράτησαν δὲ Ῥωμαῖοι κατὰ τὸ ἔμμονόν τε καὶ φερέπονον, ὧν
- 10 ἐθάδες ἦσαν ἐκ πλείστου, καὶ περιεγένοντο παρὰ πολὺ τῶν Σαβίνων τοῖς τε φεύγουσιν αὐτῶν ἐπὶ τὸν χάρακα σποράσι καὶ ἀσυντάκτοις ἐκποδὸς ἐπόμενοι πολὺν ἐποίουν φόνον. κρατήσαντες δὲ καὶ τῆς παρεμβολῆς αὐτῶν παντοδαπῶν χρημάτων γεμούσης καὶ
- 15 τοὺς αἰχμαλώτους, οὓς ἔλαβον οἱ Σαβίνοι κατὰ τὰς προνομὰς, ἀπολαβόντες ἀπήεσαν ἐπ' οἴκου. αἱ μὲν δὴ πολεμικαὶ πράξεις τοῦδε τοῦ βασιλέως αἱ μνήμης καὶ λόγον παρὰ Ῥωμαίοις τυγχάνουσαι τοιαύδε τινὲς λέγονται γενέσθαι· πολιτικά δὲ ἃς ἔρχομαι λέξων. 532
- 20 · XXXXIII. Πρῶτον μὲν τῇ πόλει μοῖραν οὐ μικρὰν προσέθηκεν ἐντειχίσας τὸν λεγόμενον Ἄουεντινον· ἔστι δὲ λόφος ὑψηλὸς ἐπιεικῶς ὀκτωκαίδεκά που σταδίων τὴν περίμετρον, ὃς τότε μὲν ὕλης παντοδαπῆς μεστὸς ἦν, πλείστης δὲ καὶ καλλίστης τῆς δάφνης,
- 25 ἐφ' ἧς Λαυρήτον ὑπὸ Ῥωμαίων καλεῖται τόπος τις ἐξ αὐτοῦ· νῦν δὲ οἰκιῶν ἔστι πλήρης ἅπασ, ἐνθα σὺν πολλοῖς ἄλλοις καὶ τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερὸν ἱδρῦται, εἰργεται δὲ ἀφ' ἐτέρου τῶν συμπεριεχομένων τῇ Ῥώμῃ λόφων τοῦ καλουμένου Παλλαντίου, περὶ ὃν ἡ 533
- 30 πρώτη κατασκευασθεῖσα πόλις Ἰδρῦθη, βαθεῖα καὶ στενῇ φάραγγι. ἐν δὲ τοῖς ὕστερον χρόνοις ἐχώσθη πᾶς ὁ μεταξὺ τῶν λόφων ἀυλῶν. τοῦτον δὲ τὸν λό-

φρον ἐπιτείχισμα· κατὰ τῆς πόλεως ὄρων ἐσόμενον, εἴ
 τις αὐτῇ ἐπιὼι στρατὸς τείχει καὶ τάφρῳ περιέλαβε
 καὶ τοὺς μεταχθέντας ἐκ Τελλήνης τε καὶ Πολιτωρίου
 καὶ τῶν ἄλλων πόλεων ὅσων ἐκράτησεν ἐν τούτῳ τῷ
 χωρίῳ καθίδρυσεν. Ἐν μὲν δὴ τοῦτο τὸ πολίτευμα 5
 τοῦ βασιλέως παραδίδεται καλὸν ἅμα καὶ πραγματι-
 κόν, ἐξ οὗ μείζονά τε συνέβη γενέσθαι τὴν πόλιν
 ἐτέρας προσθήσει πόλεως καὶ πολλῇ χειρὶ πολεμίων
 ἐπιστρατευσάντων ἤτιον εὐληπτον·

XXXXIII. Ἐτερον δέ τι τοῦ προειρημένου πολι- 10
 τεύματος κρείττον, ὃ καὶ τοῖς κατὰ τὸν βίον ἅπασιν
 εὐδαιμονεστέραν αὐτὴν ἐποίησε καὶ πραγμάτων ἐπῆ-
 ρεν ἄψασθαι γενναιοτέρων. τοῦ γὰρ Τεβέριος ποτα-
 μοῦ καταβαίνοντος μὲν ἐκ τῶν Ἀπεννίνων ὄρων, παρ'
 αὐτὴν δὲ τὴν Ῥώμην ρεόντος, ἐμβάλλοντος δ' εἰς 15
 αἰγιαλοὺς ἀλιμένους καὶ προσεχεῖς, οὓς τὸ Τυρρηνι-
 κὸν ποιεῖ πέλαγος, μικρὰ δὲ καὶ οὐκ ἄξια λόγου τὴν
 Ῥώμην ὠφελούντος διὰ τὸ μηθὲν ἐπὶ ταῖς ἐκβολαῖς
 ἔχειν φρούριον, ὃ τὰς εἰσκομιζόμενας διὰ θαλάτ-
 τῃς καὶ καταγομένας ἄνωθεν ἀγορὰς ὑποδέχεται τε 20
 καὶ ἀμείψεται τοῖς ἐμπορευομένοις, ἱκανοῦ δὲ ὄντος
 ἄχρι μὲν τῶν πηγῶν ποταμηγοῖς σκάφεσιν εὐμεγέθε-
 σιν ἀναπλεῖσθαι, πρὸς αὐτὴν δὲ τὴν Ῥώμην καὶ
 θαλαττίαις ὀλκάσι μεγάλαις, ἐπίνειον ἔγνω κατα-
 σκευάζειν ἐπὶ ταῖς ἐκβολαῖς αὐτοῦ λιμένι χρησάμενος 25
 αὐτῷ τῷ στόματι τοῦ ποταμοῦ. εὐρύνεται τε γὰρ
 ἐπιπολὺ τῇ θαλάττῃ συνάπτων καὶ κόλπους λαμβάνει
 μεγάλους, οἷους οἱ κράτιστοι τῶν θαλαττίων λιμένων·
 ὃ δὲ μάλιστα θαυμάσειεν ἂν τις, οὐκ ἀποκλείεται τοῦ
 στόματος ὑπὸ τῆς θαλαττίας θινὸς ἐμφραττόμενος, ὃ 30
 πάσχουσι πολλοὶ καὶ τῶν μεγάλων ποταμῶν, οὐδ' εἰς
 ἔλη καὶ τέλματα πλανώμενος ἄλλοτε ἄλλῃ προκατανα-

κεκτημένος ἄλλως τε· καὶ τῆς ὀλιγαρχικῆς οἰκίας
 ὑπάρχων, συνσκευασμένος τὴν οὐσίαν ὄσῃν οἷός τ'
 ἦν ᾤχετο πλέων ἐκ τῆς Κορίνθου. ἔχων δὲ φίλους
 πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς Τυρρηνῶν διὰ τὰς συνεχεῖς
 5 ἐπιμιξίας, μάλιστα δ' ἐν Ταρκυνίοις πόλει μεγάλη τε
 καὶ εὐδαίμονι τότε οὐσῃ, οἶκόν τε αὐτόθι κατασκευά-
 ζεται καὶ γυναῖκα ἐπιφανῆ κατὰ γένος ἄγεται. γενο-
 μένων δ' αὐτῷ δυεῖν παιδῶν Τυρρηνικὰ θέμενος
 αὐτοῖς ὀνόματα, τῷ μὲν Ἄρροντα, τῷ δὲ Λοκόμωνα
 10 καὶ παιδεύσας ἀμφοτέρους Ἑλληνικὴν τε καὶ Τυρρη-
 νικὴν παιδείαν, εἰς ἄνδρας ἔλθοῦσιν αὐτοῖς γυναῖκας
 ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων οἰκῶν λαμβάνει.

XXXXVII. Καὶ μετ' οὐ πολὺν χρόνον ὁ μὲν πρεσ-
 βύτερος αὐτοῦ τῶν παιδῶν γένος οὐδὲν καταλιπὼν
 15 ἐμφανὲς ἀποθνήσκει. καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας αὐτὸς
 ὁ Δημάρατος ὑπὸ λύπης τελευτᾷ κληρονόμον ἀπάσης
 τῆς οὐσίας τὸν περιλειπόμενον τῶν παιδῶν Λοκό-
 μωνα καταλιπὼν· ὃς παραλαβὼν τὸν πατρικὸν πλοῦ-
 τον μέγαν ὄντα πολιτεύεσθαι τε καὶ τὰ κοινὰ πράτ-
 20 τειν καὶ ἐν τοῖς πρώτοις τῶν ἀστῶν εἶναι προήρητο.
 ἀπελαυνόμενος δὲ πανταχόθεν ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων
 καὶ οὐχ ὅπως ἐν τοῖς πρώτοις ἀριθμούμενος, ἀλλ'
 οὐδ' ἐν τοῖς μέσοις, ἀνιαρῶς ἔφερε τὴν ἀτιμίαν.
 ἀκούων δὲ περὶ τῆς Ῥωμαίων πόλεως, ὅτι πάντας
 25 ἀσμένως ὑποδεχομένη τοὺς ξένους ἀστοὺς ποιεῖται καὶ
 τιμᾷ κατὰ τὴν ἀξίαν ἕκαστον, ἐκεῖ μετενέγκασθαι τὴν
 οἰκῆσιν ἔγνω τὰ τε χρήματα πάντα συσκευασάμενος
 καὶ τὴν γυναῖκα ἐπαγόμενος καὶ τῶν ἄλλων φίλων
 καὶ οἰκείων τοὺς βουλομένους· ἐγένοντο δὲ οἱ συν-
 30 ἀπαίρειν αὐτῷ προθυμηθέντες συχνοί. ὡς δὲ κατὰ
 τὸ καλούμενον Ἰανίκολον ἦσαν, ὅθεν ἡ Ῥώμη τοῖς
 ἀπὸ Τυρρηνίας ἐρχομένοις πρώτον ἀφορᾶται, κατα-

πτὰς ἀετὸς ἄφνω καὶ τὸν πῖλον αὐτοῦ τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κείμενον ἀρπάσας, ἄνω πάλιν ἀνέπη κατὰ τὴν ἐγκύκλιον αἰώραν φερόμενος καὶ εἰς τὸ βάθος τοῦ περιέχοντος ἀέρος ἀπέκρυψεν· ἔπειτ' ἐξαίφνης ἐπιτίθησι τῷ Λοκόμωνι τὸν πῖλον ἐπὶ τὴν κεφαλὴν 5 ἀρμόσας ὡς πρότερον ἤρμοστο. θαυμαστοῦ δὲ καὶ παραδόξου πᾶσι τοῦ σημείου φανέντος ἡ γυνὴ τοῦ Λοκόμωνος ὄνομα Τανακύλλα ἐμπειρίαν ἱκανὴν ἐκ πατέρων ἔχουσα τῆς Τυρρηνικῆς οἰνοσκοπίας, λαβούσα μόνον αὐτὸν ἀπὸ τῶν συνόντων ἠσπάσατό τε 10 καὶ ἀγαθῶν ἐλπίδων ἐνέπλησεν ὡς ἐξ ἰδιωτικῆς τύχης εἰς ἐξουσίαν βασιλικὴν ἐλευσόμενον. σκοπεῖν μέντοι συνεβούλευεν ὅπως παρ' ἐκόντων λήψεται Ῥωμαίων τὴν ἡγεμονίαν ἄξιον τῆς τιμῆς ταύτης αὐτὸν παρασχῶν. 15

XXXXVIII. Ὁ δὲ περιχαρῆς τῷ σημείῳ γενόμενος ἐπειδὴ ταῖς πύλαις ἤδη συνήγγιζεν, εὐξάμενος τοῖς θεοῖς ἐπιτελῆ γενέσθαι τὰ μαντεύματα καὶ σὺν ἀγαθαῖς εἰσελθεῖν τύχαις παρῆλθεν εἰς τὴν πόλιν· καὶ μετὰ τοῦτο συνελθὼν εἰς λόγους Μαρκίῳ τῷ βα- 20 λεῖ πρώτον μὲν ἑαυτὸν ἐδήλωσεν ὅστις ἦν, ἐπειδ' ὅτι κατοικεῖν ἐν τῇ πόλει βουλόμενος παρῆει πᾶσαν τὴν πατρικὴν οὐσίαν ἐπαγόμενος, ἦν εἰς τὸ κοινὸν ἔφη τῷ βασιλεῖ καὶ τῇ Ῥωμαίων πόλει τιθέναί μείζονα οὐσαν ἢ κατ' ἰδιώτην ἄνδρα κεκτῆσθαι. ἀσμένως 25 δὲ τοῦ βασιλέως αὐτὸν ὑποδεξαμένου καὶ καταχωρίσαντος ἅμα τοῖς συμπαροῦσιν αὐτῷ Τυρρηνῶν εἰς φυλὴν τε καὶ φράτραν, οἰκίαν τε κατασκευάζεται τόπον διαλαχῶν τῆς πόλεως τὸν ἀρκοῦντα καὶ γῆς λαμβάνει κλῆρον. ἐπειδὴ δὲ ταῦτα διφκήσατο καὶ 30 τῶν ἀστῶν εἰς ἐγεγόνει, μαθὼν ὅτι Ῥωμαίων ἐκάστῳ κοινόν τι ὄνομα κεῖται καὶ μετὰ τὸ κοινὸν ἕτερον, ὃ δὴ

συγγενικὸν αὐτοῖς ἐστὶ καὶ πατρωνυμικὸν, ἕξομοιοῦ-
 σθαι καὶ κατὰ τοῦτο αὐτοῖς βουλόμενος Λεύκιον μὲν
 ἀντὶ Λοκόμωνος ἑαυτῷ τίθεται τὸ κοινὸν ὄνομα, Ταρ-
 κύνιον δὲ τὸ συγγενικὸν ἐπὶ τῆς πόλεως ἐν ἧ γενέ-
 5 σεώς τε καὶ τροφῆς ἔτυχε· βασιλέως τε φίλος ἐν ὀλίγῳ
 πάνυ χρόνῳ γίνεται δῶρα διδοὺς, ὧν αὐτὸν ἐν χρεῖα
 μάλιστα γινόμενον ἡσθάνετο καὶ χρήματα παρέχων
 εἰς τὰς πολεμικὰς χρεῖας ὅσων ἐδεῖτο, ἐν δὲ ταῖς
 στρατείαις πάντων κράτιστα πεζῶν τε καὶ ἱππέων
 10 ἀγωνιζόμενος γνώμης τε ὅπου δεήσειεν ἀγαθῆς ἐν
 τοῖς πάνυ φρονίμοις τῶν συμβούλων ἀριθμούμενος. 54
 γενόμενος δὲ παρὰ τῷ βασιλεῖ τίμιος οὐδὲ τῆς ἄλλης
 Ῥωμαίων εὐνοίας διήμαρτεν, ἀλλὰ καὶ τῶν πατρι-
 κίων πολλοὺς ταῖς εὐεργεσίαις ὑπηγάγετο καὶ τὸ δη-
 15 μοτικὸν πλῆθος οἰκείως ἔχειν ἑαυτῷ παρεσκεύασεν
 εὐπροσηγόροις τε ἀσπασμοῖς καὶ κεχαρισμέναις ὁμι-
 λιαῖς καὶ χρημάτων μεταδόσει καὶ ταῖς ἄλλαις φιλο-
 φροσύναις.

XXXXVIII. Τοιοῦτος μὲν δὴ τις ὁ Ταρκύνιος
 20 ἦν καὶ διὰ ταύτας τὰς αἰτίας ζῶντός τε Μαρκίου πάν-
 των ἐγένετο Ῥωμαίων ἐπιφανέστατος καὶ τελευτή-
 σαντος ἐκείνου τῆς βασιλείας ὑπὸ πάντων ἄξιος ἐκρί-
 1 θη. ἐπειδὴ δὲ παρέλαβε τὴν ἀρχὴν, πρῶτον μὲν
 ἐπολέμησε τοῖς καλουμένοις Ἀπιολανοῖς πόλει τοῦ
 25 Λατίνων ἔθνους οὐκ ἀφανεῖ. οἱ γὰρ Ἀπιολανοὶ καὶ
 οἱ ἄλλοι σύμπαντες Λατίνοι μετὰ τὸν Ἄγκου Μαρ-
 κίου θάνατον λελύσθαι τὰς περὶ τῆς εἰρήνης ὁμολο-
 γίας οἰόμενοι ληστεῖαις τε καὶ προνομαῖς τὴν Ῥω-
 μαίων γῆν ἐπόρθουν· ἀνθ' ὧν τιμωρῆσασθαι βου-
 30 λόμενος αὐτοὺς ὁ Ταρκύνιος ἐξεστράτευσε πολλῇ
 δυνάμει καὶ τῆς γῆς αὐτῶν τὴν κρατίστην ἐδήσασεν·
 ἀφικομένης δ' ἐκ τῶν πλησιοχώρων Λατίνων ἐπικου- 54

ρίας μεγάλης τοῖς Ἀπιολανοῖς διττὰς τίθεται πρὸς
 αὐτοὺς μάχας, κρατήσας δ' ἐν ἀμφοτέραις περὶ τὴν
 πολιορκίαν τῆς πόλεως ἐγένετο καὶ προσῆγε τοῖς τεί-
 χεσι τὰς δυνάμεις ἐκ διαδοχῆς· οἱ δ' ἐκ τῆς πόλεως
 ὀλίγοι τε πρὸς πολλοὺς μαχόμενοι καὶ κατ' οὐδένα και- 5
 ρὸν ἀναπαύσεως τυγχάνοντες ἐξηρέθησαν σὺν χρόνῳ.
 ἀλούσης δὲ κατὰ κράτος τῆς πόλεως οἱ μὲν πλείους
 τῶν Ἀπιολανῶν μαχόμενοι κατεσφάγησαν, ὀλίγοι δὲ
 τὰ ὄπλα παραδόντες ἅμα τοῖς ἄλλοις λαφύροις ἐπρά-
 θησαν, παῖδες τε αὐτῶν καὶ γυναῖκες ἀνδραποδι- 10
 σθέντες ὑπὸ Ῥωμαίων ἀπήχθησαν, καὶ ἡ πόλις διαρ-
 πασθεῖσα ἐνεπρήσθη. ταῦτα διαπραξάμενος ὁ βασι-
 λεὺς καὶ τὸ τεῖχος ἐκ θεμελίων κατασκάψας ἀπῆγε
 τὴν δύναμιν ἐπ' οἴκου καὶ μετὰ τοῦθ' ἑτέραν στρα-
 τιὰν ἀπῆγεν ἐπὶ τὴν Κρουστομερίνων πόλιν. αὕτη 15
 δὲ ἀποικία μὲν ἦν Λατίνων, προσεχώρησε δὲ Ῥω-
 μαίοις ἐπὶ τῆς Ῥωμύλου δυναστείας· Ταρκυνίου δὲ
 τὴν ἀρχὴν παραλαβόντος τὰ Λατίνων αὐτίς ἤρξατο
 5 φρονεῖν. οὐ μὴν ἐδέησέ γε καὶ ταύτην πολιορκία τε
 παραστήσασθαι καὶ πόνῳ· μαθόντες γὰρ οἱ Κρουστο- 20
 μερίνοι τό τε πλῆθος τῆς ἠκούσης ἐπ' αὐτοὺς δυνά-
 μως καὶ τὴν ἑαυτῶν ἀσθένειαν οὐδεμιᾶς αὐτοῖς
 ἐπικουρίας παρὰ τῶν ἄλλων Λατίνων ἀφικομένης
 ἀνέωξαν τὰς πύλας καὶ προελθόντες οἱ πρεσβύτατοι
 τῶν πολιτῶν καὶ τιμιώτατοι παρεδίδοσαν αὐτῷ τὴν 25
 πόλιν ἀξιούντες ἐπιεικῶς σφισι χρῆσασθαι καὶ με-
 τρίως. τῷ δὲ κατ' εὐχὴν τὸ πρᾶγμα ἐφάνη καὶ παρ-
 ελθὼν εἰς τὸ τεῖχος ἀπέκτεινε μὲν οὐδένα Κρουστο-
 μερίνων, ὀλίγους δὲ πάνυ τοὺς αἰτίους τῆς ἀποστά-
 σεως φυγαῖς αἰδίῳ ἐξημίωσε, τοῖς δ' ἄλλοις ἅπασι 30
 τὰ σφέτερα συνεχώρησεν ἔχειν καὶ τῆς Ῥωμαίων
 πολιτείας μετέχειν ὡς πρότερον, τοῦ δὲ μηδὲν ἐτι

παρακινήσαι χάριν ἐποίκους αὐτοῖς κατέλιπε Ῥωμαίους.

L. Τὰ δ' αὐτὰ καὶ Νωμεντανοῖς διανοηθεῖσι τῶν αὐτῶν τυχεῖν ἐξεγένετο. καὶ γὰρ οὔτοι ληστήρια 5
 5 πέμποντες ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίων ἀγροὺς πολέμιοι κατέστησαν αὐτοῖς ἐκ τοῦ προφανοῦς ταῖς Λατίνων πεποιδότες συμμαχίαις· στρατεύσαντος δ' ἐπ' αὐτοὺς Ταρκυνίου καὶ τῆς Λατίνων ἐπικουρίας ὑστεριζούσης οὐχ οἷοί τε ὄντες αὐτοὶ πρὸς τοσαύτην δύναμιν ἀντέ-
 10 χεῖν, ἰκετηρίας ἀναλαβόντες ἐξῆλθον ἐκ τῆς πόλεως καὶ παρέδωσαν ἑαυτούς. οἱ δὲ τὴν καλουμένην Κολλατίαν κατοικοῦντες ἐπειράθησαν μὲν ἔλθειν διὰ μάχης πρὸς τὰς Ῥωμαίων δυνάμεις καὶ προῆλθον ἔξω τῆς πόλεως, ἐν πάσαις δὲ ταῖς συμπλοκαῖς ἐλατ-
 15 τούμενοι καὶ πληγὰς πολλὰς λαμβάνοντες ἠναγκάσθησαν πάλιν εἰς τὸ τεῖχος καταφυγεῖν καὶ διεπέμποντο πρὸς τὰς Λατίνων πόλεις αἰτούμενοι συμμαχίαν. ὥς δὲ βραδύτερα τὰ παρ' ἐκείνων ἦν, καὶ κατὰ
 20 πολλὰ μέρη τοῦ τεύχους οἱ πολέμιοι τὰς προσβολὰς ἐποίουντο, παραδοῦναι τὴν πόλιν ἠναγκάσθησαν σὺν 54
 χρόνῳ. οὐ μέντοι τῆς αὐτῆς μετριότητος ἔτυχον, ἥς Νωμεντανοὶ τε καὶ Κρουστομερῖνοι, ἀλλ' ὄπλά τε ὁ βασιλεὺς ἀφείλετο καὶ εἰς χρήματα ἐξημίωσε καὶ φρουρὰν κατέλιπεν ἐν τῇ πόλει τὴν Ἰκανὴν ἄρχειν τε
 25 αὐτῶν ἔταξε τὴν ἀνυπεύθυνου ἀρχὴν διὰ βίου Ταρκύνιον Ἄρροντα τὸν ἰδίου ἀδελφιδουῖν, ὃς μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ τε πατρὸς Ἄρροντος καὶ τοῦ πάππου Δημαράτου γενόμενος οὔτε τῶν πατρῶων οὔτε τῶν τοῦ πάππου χρημάτων τὴν προσήκουσαν ἐκληρονό-
 30 μησε μοῖραν καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν Ἠγέριος ἐπωνομάσθη. τοὺς γὰρ ἀπόρους καὶ πτωχοὺς οὕτως ἐπονομάζουσι Ῥωμαῖοι. ἐξ οὗ δὲ παρέλαβε τὴν ἐκείνης

τῆς πόλεως ἐπιμέλειαν αὐτός τε Κολλατίνος ἐπεκλή-
 θη καὶ πάντες οἱ ἀπ' ἐκείνου γενόμενοι. μετὰ δὲ τὴν
 Κολλατίας παράδοσιν ἐπὶ τὸν καλούμενον Κορνίκο-
 λον ὁ βασιλεὺς ἐστράτευσεν· ἦν δὲ κάκεινη τοῦ Λατί-
 νων ἔθνους ἡ πόλις. λεηλατήσας δὲ τὴν χώραν 5
 αὐτῶν κατὰ πολλὴν ἄδειαν οὐδενὸς ὑπὲρ αὐτῆς
 ἀμυνομένου πρὸς αὐτὴν στρατεύεται τὴν πόλιν
 προκαλούμενος τοὺς ἄνδρας εἰς φιλίαν· οὐ βουλο-
 μένων δὲ αὐτῶν εἰς διαλλαγὰς ἔλθειν, ἀλλὰ καὶ τοῦ
 τείχους τῇ ὀχυρότητι πεποιθότων καὶ συμμαχίας πολ- 10
 λαχόθεν ἦξιεν οἰομένων, περὶ πάντα τὸν κύκλον τῆς
 πόλεως τὴν δύναμιν περιστήσας ἐτειχομάχει. οἱ δὲ
 Κορνικολανοὶ πολὺν μὲν χρόνον [ἀντειχον] ἀνδρείως
 ἀπομαχόμενοι [καὶ] πολλὰς τοῖς προσβαλοῦσι πληγὰς
 ἔδοσαν, κάμνοντες δὲ τῇ συνεχείᾳ τῶν πόνων καὶ 15
 οὐδὲ τὴν αὐτὴν ἔτι γνώμην ἅπαντες φυλάττοντες
 (τοῖς μὲν γὰρ ἐδόκει παραδιδόναι τὴν πόλιν, τοῖς δὲ
 μέχρι παντὸς ἀντέχειν) δι' αὐτὸ τὸ στασιάζειν μάλιστα
 καταπονούμενοι κατὰ κράτος ἐάλωσαν. τὸ μὲν οὖν
 κράτιστον αὐτῶν μέρος ἐν τῇ καταλήψει τῆς πόλεως 20
 μαχόμενον διεφθάρη, τὸ δὲ ἄγεννές καὶ διὰ τοῦτο
 σωθὲν ἐν ἀνδραπόδων ἐπράθη λόγῳ γυναιξὶν ὁμοῦ
 καὶ τέκνοις, ἡ δὲ πόλις αὐτῶν διαρπασθεῖσα ὑπὸ τῶν
 0 κερρατηκότων ἐνεπρήσθη. ἐφ' οἷς οἱ Λατῖνοι χαλε-
 πῶς φέροντες ἐψηφίσαντο κοινῇ στρατιὰν ἐπὶ Ῥω- 25
 μαίους ἐξαγαγεῖν καὶ παρασκευασάμενοι πολλὴν δύ-
 ναμιν εἰς τὴν κρατίστην χώραν αὐτῶν ἐνέβαλον, ἐξ
 ἧς αἰχμαλώτους τε πολλοὺς ἀπήγαγον καὶ λείας ἐγέ-
 νοντο μεγάλης κύριοι. βασιλεὺς δὲ Ταρκύνιος ἐξῆλθε
 μὲν ἐπ' αὐτοὺς τὴν εὐζωνόν τε καὶ ἐν ἐτοίμῳ δύνα- 30
 μιν ἐπαγόμενος, οὐκέτι δὲ καταλαβεῖν αὐτοὺς φθά-
 σας εἰς τὴν ἐκείνων χώραν ἐνέβαλε καὶ τὰ ὅμοια

διέθηκε. τοιαῦτα συνέβαινε πολλὰ παραλλάξ ἑκα-
 τέροις ἐπὶ τὰς ὁμόρους χώρας ἐκστρατευομένοις ἐλατ-
 τώματά τε καὶ πλεονεκτήματα, μία δὲ αὐτῶν ἐκ παρα-
 τάξεως ἐγένετο μάχη Φιδήνης πόλεως πλησίον ἀπά-
 5 σαις συμβαλόντων ταῖς δυνάμεσιν, ἐν ἧ πολλοὶ μὲν
 ἐπεσον ἀμφοτέρων, ἐνίκησαν δὲ Ῥωμαῖοι καὶ τοὺς
 Λατίνους ἠνάγκασαν λιπόντας τὸν χάρακα νύκτωρ εἰς
 τὰς ἑαυτῶν πόλεις ἀπελθεῖν.

LI. Μετὰ δὲ τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἔχων συντεταγμέ-
 10 νην τὴν Ῥωμαίων δύναμιν ὁ Ταρκύνιος ἐπὶ τὰς
 πόλεις αὐτῶν ἐχώρει λόγους προσφέρων περὶ φιλίας.
 οἱ δ' οὐτ' ἐν τῷ κοινῷ συνεστῶσαν ἔχοντες δύναμιν
 οὔτε ταῖς ἰδίαις παρασκευαῖς πεποιθότες ἐδέχοντο
 τὰς προκλήσεις, καὶ παρεδίδοσαν αὐτῷ τινες τὰς πό- 55
 15 λεις ὁρῶντες, ὅτι ταῖς μὲν ἀλούσαις κατὰ κράτος
 ἀνδραποδισμοὶ τε ἠκολούθουν καὶ κατασκαφαί, ταῖς
 δὲ προσχωρούσαις καθ' ὁμολογίας τὸ πειθαρχεῖν τοῖς
 κεκρατηκόσι μόνον, ἄλλο δὲ ἀνήκεστον οὐδέν. πρῶ-
 τον μὲν οὖν Φικόλνεοι προσέθεντο αὐτῷ πόλις ἀξιο-
 20 λογος ἐπὶ συγκειμένοις τισὶ δικαίοις, ἔπειτα Καμαρί-
 νοι, αἷς ἠκολούθησαν ἄλλαι τινὲς πολίχνηαι μικραὶ καὶ
 φρούρια ἐχυρά. ἐφ' οἷς ταραχθέντες οἱ λοιποὶ Λατί-
 νοὶ καὶ δεισαντες μὴ πᾶν ὑφ' ἑαυτῷ ποιήσῃται τὸ
 ἔθνος εἰς τὴν ἐν Φερεντίνῳ συνελθόντες ἀγορᾶν
 25 ἐψηφίσαντο τὴν τε οἰκείαν δύναμιν ἐξ ἀπάσης πόλεως
 ἐξάγειν καὶ τῶν πλησιοχώρων ἔθνῶν τὰ κράτιστα πα-
 ρακαλεῖν, καὶ διεπρεσβεύοντο πρὸς Τυρρηνοὺς τε καὶ
 Σαβίνους αἰτούμενοι συμμαχίαν. Σαβῖνοι μὲν οὖν
 ὑπέσχοντο αὐτοῖς, ἐπειδὴν ἐκείνους ἐμβεβληκότας
 80 εἰς τὴν Ῥωμαίων γῆν ἀκούσωσιν, ἀναλαβόντες καὶ 55
 αὐτοὶ τὰ ὄπλα τὴν πλησίον αὐτῶν χώραν λεηλατή-
 σαι· Τυρρηνοὶ δὲ συμμαχίαν ἀποστέλλειν ὠμολόγη-

σαν, ἥς ἂν αὐτοὶ μὴ δεηθῶσιν, οὐχ ἅπαντες ἐπὶ τῆς αὐτῆς γενόμενοι γνώμης, ἀλλὰ πέντε πόλεις μόναι Κλουσῖνοι τε καὶ Ἀρρητῖνοι καὶ Οὐολατερρανοὶ Ῥουσιλανοὶ τε καὶ ἔτι πρὸς τούτοις Οὐετυλωνιάται.

LII. Ταύταις ἐπαρθέντες ταῖς ἐλπίσιν οἱ Λατίνοι παρασκευασάμενοι δύναμιν οἰκείαν συκνήν καὶ τὴν παρὰ Τυρρηνηῶν προσλαβόντες εἰς τὴν Ῥωμαίων γῆν ἐνέβαλον, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐκ τοῦ Σαβίνων ἔθρους αἱ τοῦ πολέμου κοινωνήσειν αὐτοῖς ὑποσχόμεναι πόλεις τὴν προσομοροῦσαν αὐταῖς 10 χώραν ἐδήουν. ὁ δὲ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς παρασκευασάμενος καὶ αὐτὸς ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ πολλὴν καὶ ἀγαθὴν δύναμιν ἐξῆγεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους διὰ 2 ταχέων. Σαβίνοις μὲν οὖν ἅμα καὶ Λατίνοις πολεμεῖν καὶ διαιρεῖν εἰς δύο μέρη τὴν δύναμιν οὐκ ἀσφαλὲς ὑπέλαβεν εἶναι, ἅπασαν δὲ τὴν στρατιὰν ἐπὶ Λατίνους ἄγειν ἐβουλεύσατο καὶ τίθεται πλησίον αὐτῶν τὸν χάρακα. κατ' ἀρχὰς μὲν οὖν ὀκνηρῶς εἶχον ἑκάτεροι πάσαις ἀποκινδυνεῦσαι ταῖς δυνάμεσι δεδιότες τὰς ἀλλήλων παρασκευὰς, ἀκροβολισμοὺς 20 δὲ κατιόντες ἐκ τῶν ἐρυμάτων οἱ ψιλοὶ παρ' ἑκατέρων συνεχεῖς ἐποιοῦντο καὶ ἦσαν ὡς τὰ πολλὰ ἰσόμαχοι· χρόνῳ δ' ὕστερον ἐμπεσούσης ἀμφοτέροις ἐκ τῶν τοιούτων ἀψιμαχιῶν φιλονεικίας ἐπιβοηθοῦντες ἑκάτεροι τοῖς σφετέροις, ὀλίγοι μὲν τὸ πρῶτον, ἔπειτα 25 σύμπαντες ἠναγκάσθησαν ἐκ τῶν στρατοπέδων προελθεῖν. καὶ καταστάντες εἰς μάχην ἄνδρες οὔτε πολεμικῶν ἀγώνων ἀτριβεῖς οὔτε πλήθει πολὺ ἀποδέοντες ἀλλήλων πεζοὶ τε καὶ ἵππεις προθυμίᾳ τε ὠρμημένοι πρὸς τὸν πόλεμον ὁμοίᾳ καὶ κίνδυνον τὸν ἔσχατον 30 ἀναρριπτεῖν νομίσαντες ἠγωνίσαντο μὲν ἀμφοτέροι λόγου ἀξίως, διεκρίθησαν δὲ ἀπ' ἀλλήλων ἰσόμαχοι

νυκτὸς ἐπιλαβούσης. ἡ μὲντοι μετὰ τὸν ἀγῶνα διά-
 νονια ἐκατέρων οὐχ ὁμοία γενομένη φανεροὺς ἐποίησε
 τοὺς κρείττον ἀγωνισαμένους τῶν ἐτέρων· τῇ γὰρ
 5 ἐξῆς ἡμέρᾳ Λατίνοι μὲν οὐκέτι προήεσαν ἐκ τοῦ χάρα-
 κος, ὁ δὲ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς ἐξαγαγὼν τὰς δυνά-
 μεις εἰς τὸ πεδλίον ἔτοιμος ἦν ἐτέραν ποιῆσθαι μάχην
 καὶ μέγρι πολλοῦ κατέσχευ ἐν τάξει τὴν φάλαγγα.
 ὡς δ' οὐκ ἀντεπεξῆεσαν οἱ πολέμιοι, σκυλεύσας αὐ-
 τῶν τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς ἰδίους ἀνελόμενος σὺν
 10 πολλῷ ἀυχήματι ἀπῆγε τὴν στρατιὰν ἐπὶ τὸν ἑαυτοῦ
 χάρακα.

LIII. Ταῖς δ' ἐξῆς ἡμέραις ἀφικομένης τοῖς Λα-
 τίνοις ἐτέρας παρὰ Τυρρηνῶν συμμαχίας δεύτερος
 ἀγὼν γίνεται πολὺ μείζων τοῦ προτέρου, ἐξ οὗ νίκην
 15 ἀναιρεῖται βασιλεὺς Ταρκύνιος ἐπιφανεστάτην, ἧς
 αὐτὸς αἴτιος ὠμολογεῖτο ὑπὸ πάντων γεγενῆσθαι.
 καμνούσης γὰρ ἤδη τῆς Ῥωματικῆς φάλαγγος καὶ
 κατὰ τὸ ἀριστερὸν κέρασ παραρρηγνυμένης μαθὼν
 τὸ γινόμενον ἐλάττωμα περὶ τοὺς σφετέρους (ἔτυχε δὲ
 20 τότε μαχόμενος ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ κέρατος) τὰς κρατί-
 στας τῶν ἱππέων Ἰλασ ἐπιστρέψας καὶ τῶν πεζῶν τοὺς
 ἀκμαιοτάτους ἀναλαβὼν ἤγε κατὰ νότου τῆς ἑαυτοῦ
 στρατιᾶς καὶ παραλλάξας τὸ ἀριστερὸν κέρασ ἤλαυνεν
 25 ἔτι προσωτέρω τῆς φάλαγγος. ἔπειτα ἐπιστρέψας ἐπὶ
 δόρυ καὶ τὰ κέντρα προσβαλὼν τοῖς ἵπποις εἰς πλα-
 γίους ἐμβάλλει τοὺς τῶν Τυρρηνῶν λόχους (οὔτοι
 γὰρ ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ τῶν πολεμίων μαχόμενοι κέρατος
 ἐτρέψαντο τοὺς καθ' ἑαυτούς), ἐπιφανεῖς δ' αὐτοῖς
 30 ἀπροσδόκητος πολλὴν ἐκπληξιν καὶ ταραχὴν παρ-
 ἄλαβοῦσα ἑαυτὴν ἐκ τοῦ προτέρου δέματος εἰς
 ἀντίπαλα ἐχώρει, καὶ μετὰ τοῦτο φόνος τε πολὺς

τῶν Τυρρηνῶν ἐγίνετο καὶ τροπὴ τοῦ δεξιοῦ κέρατος παντελής. Ταρκύνιος δὲ τοῖς ἡγεμόσι τῶν περὶ τῶν ἀκολουθεῖν κελεύσας ἐν κόσμῳ καὶ βιάδην αὐτὸς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἐχώρει τὸ τῶν πολεμίων ἐλαύνων τοὺς ἵππους ἀνὰ κράτος, φθάσας δὲ τοὺς ἐκ τῆς 5 τροπῆς ἀνασωζομένους ἐγκρατῆς γίνεται τοῦ χάρακος εὐθύς ἐξ ἐφόδου. οἱ γὰρ ἐν αὐτῷ καταλειφθέντες οὔτε τὴν κατασχοῦσαν τοὺς σφετέρους συμφορὰν 15 προεγνωκότες οὔτε τοὺς προσιόντας ἵππεις γνωρίσαι διὰ τὸ αἰφνίδιον τῆς ἐφόδου δυνηθέντες εἴασαν αὐτοὺς παρελθεῖν. ἀλούσης δὲ τῆς παρασκευῆς τῶν Λατίνων οἱ μὲν ἀναχωροῦντες ἐκ τῆς τροπῆς εἰς ἀσφαλῆ καταφυγὴν ὑπὸ τῶν καταλαβομένων αὐτῆν ἵππέων ἀπώλλυντο, οἱ δ' ἐκ τοῦ στρατοπέδου φεύγειν ὀρμήσαντες εἰς τὸ πεδίον ὑπὸ τῆς Ῥωματικῆς 15 φάλαγγος ὁμόσε χωρούσης ἀπέθνησκον, οἱ δὲ πλείους αὐτῶν ὠθοῦμενοί τε ὑπ' ἀλλήλων καὶ καταπατούμενοι περὶ τοῖς σκόλοψιν ἢ κατὰ τὰς τάφρους τὸν οἰκτιστόν τε καὶ ἀγεννέστατον τρόπον διεφθάρησαν ὥστ' ἠναγκάσθησαν οἱ περιλειπόμενοι τῆς σωτηρίας 20 οὐδένα πόρον εὖρειν δυνάμενοι παραδοῦναι τοῖς κερρατικῶσιν ἑαυτούς. γενόμενος δὲ ὁ Ταρκύνιος πολλῶν σωμάτων τε καὶ χρημάτων ἐγκρατῆς τοὺς μὲν αἰχμαλώτους ἀπέδοτο, τὰ δ' ἐν τῷ χάρακι καταληφθέντα τοῖς στρατιώταις ἐχαρίσατο. 25

LIII. Ταῦτα διαπραξάμενος ἐπὶ τὰς πόλεις τῶν Λατίνων ἤγε τὴν δύναμιν, ὡς μάχη τὰς μὴ προσχωρούσας αὐτῷ παραστησόμενος· οὐ μὴν ἐδέησέ γε αὐτῷ 56 τειχομαχίας. ἅπαντες γὰρ εἰς ἰκεσίας καὶ δεήσεις ἐτρέποντο καὶ πρέσβεις ἀπὸ τοῦ κοινοῦ πέμψαντες 30 καταλύσασθαι τὸν πόλεμον ἤξιουν ἐφ' οἷς αὐτὸς ἤβουλετο καὶ τὰς πόλεις παρέδοσαν. γενόμενος δὲ τῶν

πόλεων κατὰ τάσδε τὰς ὁμολογίας ὁ βασιλεὺς κύριος
 ἐπιεικέστατα πάσαις προσηνέχθη καὶ μετριώτατα.
 οὔτε γὰρ ἀπέκτεινεν οὔτε φεύγειν ἠνάγκασεν οὔτε
 χρήμασιν ἐξημίωσε Λατίνων οὐδένα γῆν τε αὐτοῖς
 5 καρποῦσθαι τὴν ἑαυτῶν ἐπέτρεψε καὶ πολιτεύμασι
 χρήσασθαι τοῖς πατρίοις ἐφῆκεν, ἀποδοῦναι δὲ αὐ-
 τοὺς ἐκέλευσε Ῥωμαίοις τοὺς τε αὐτομόλους καὶ
 τοὺς αἰχμαλώτους ἄνευ λύτρων θεράποντάς τε ἀπο-
 καταστῆσαι τοῖς δεσπόταις ὅσων ἐγένοντο κατὰ τὰς
 10 προνομὰς κύριοι καὶ χρήματα ὅσα ἀφείλοντο τοὺς
 γεωργοὺς διαλυῖσαι καὶ εἴ τι ἄλλο κατέβλαψαν ἢ
 διέφθειραν ἐν ταῖς εἰσβολαῖς ἐπανορθῶσαι. ταῦτα
 δὲ ποιήσαντας εἶναι φίλους Ῥωμαίων καὶ συμμάχους
 ἅπαντα πράττοντας ὅσα ἂν ἐκείνοι κελεύωσιν. ὁ μὲν
 15 δὴ πρὸς Λατίνους συστάς Ῥωμαίοις πόλεμος εἰς τοῦτο
 τὸ τέλος κατέσκηψε, καὶ βασιλεὺς Ταρκύνιος τὸν ἐπι-
 νίκιον ἐκ τοῦ πολέμου τούτου κατήγαγε θρίαμβον.

LV. Τῷ δ' ἐξῆς ἔτει παραλαβὼν τὴν δύναμιν⁵⁵
 ἐπὶ Σαβίνους ἦγεν ἐκ πολλοῦ τὴν προαίρεσιν αὐτοῦ
 20 καὶ τὴν παρασκευὴν τὴν ἐφ' ἑαυτοὺς προεγνωκότας.
 οὐχ ὑπομείναντες δὲ εἰς τὴν ἑαυτῶν χώραν παρεῖναι
 τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἀντιπαρασκευασάμενοι δύναμιν
 ἱκανὴν ἐχώρουν ὁμόσε. γενομένης δὲ αὐτοῖς μάχης
 περὶ τὰ μεθόρια τῆς χώρας ἄχρι νυκτὸς ἐνίκων μὲν
 25 οὐδέτεροι, πάνυ δ' ἰσχυρῶς ἐπόνησαν ἀμφοτέροι.
 ταῖς γοῦν ἐξῆς ἡμέραις οὔτε ὁ τῶν Σαβίνων ἡγεμὼν
 προῆγεν ἐκ τοῦ χάρακος τὰς δυνάμεις οὔτε ὁ τῶν
 Ῥωμαίων βασιλεὺς, ἀλλ' ἀναστρατοπεδεύσαντες ἀμ-
 φότεροι καὶ τῆς ἀλλήλων γῆς οὐδὲν κακώσαντες ἀπή-
 30 εσαν ἐπ' οἶκον. γνώμη δ' ἀμφοτέρων ἦν ὁμοία μεί-
 ζονα δύναμιν ἐτέραν ἐπὶ τὴν ἀλλήλων χώραν ἐξάγειν
 ἕαρος ἀρχομένου. ἐπεὶ δὲ παρεσκευάσθη αὐτοῖς,

πρότεροι μὲν ἐξῆλθον οἱ Σαβίνοι Τυρρηνῶν ἔχοντες
 3 [δύναμιν] ἱκανὴν [πρὸς] συμμαχίαν καὶ καταστρατο-
 πεδεύονται Φιδήνης πλησίον περὶ τὰς συμβολὰς τοῦ
 τε Ἀνίητος καὶ τοῦ Τεβέριος ποταμοῦ διτιοὺς βαλό-
 μενοι τοὺς χάρακας ἐναντίους τε καὶ συνεχεῖς ἀλλή- 5
 λοις, μέσον ἔχοντες τὸ κοινὸν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν
 ποταμῶν φειθρον, ἐφ' οὗ κατσκεύαστο γέφυρα ξυ-
 λόφρακτος σκάφαις ἀνεχομένη καὶ σχεδίαις ἢ ποιοῦσα
 ταχείας τὰς πρὸς ἀλλήλους ἀφίξεις καὶ τὸν χάρακα
 ἕνα. πυθόμενος δὲ τὴν εἰσβολὴν αὐτῶν ὁ Ταρκύνιος 10
 ἐξῆγε καὶ αὐτὸς τὸ Ῥωμαίων στρατεύμα καθιδρύνεται
 τε μικρὸν ἀνωτέρω τῆς ἐκείνων στρατοπεδείας παρὰ
 τὸν Ἀνίητα ποταμὸν ἐπὶ λόφου τινὸς καρτεροῦ.
 ἀπάσῃ δὲ προθυμίᾳ πρὸς τὸν πόλεμον ὠρμημένων
 ἀμφοτέρων οὐδεὶς ἄγων ἐκ παρατάξεως οὔτε μελίων 15
 οὔτ' ἐλάσσωσιν αὐτοῖς συνέστη. ἐφθασε γὰρ ὁ Ταρ-
 κύνιος ἀγχινόῃ στρατηγικῇ πάντα συντρίψας τὰ τῶν
 Σαβίνων πράγματα καὶ τὰς παρεμβολὰς αὐτῶν ἀμ-
 φοτέρας ἀράμενος. τὸ δὲ στρατήγημα τοῦ ἀνδρὸς
 τοιόνδε ἦν. 20

LVI. Σκάφας ποταμηγοὺς καὶ σχεδίας ξύλων
 αὐῶν καὶ φρυγάνων γεμούσας ἔτι δὲ πίσεως τε καὶ
 59 θείου παρασκευασάμενος ἐπὶ θατέρου τῶν ποταμῶν,
 παρ' ὃν αὐτὸς ἐστρατοπεδεύκει, ἔπειτα φυλάξας ἄνε-
 μον οὔριον περὶ τὴν ἐσθινὴν φυλακὴν πῦρ ἐνεῖναι 25
 ταῖς ὕλαις ἐκέλευσε καὶ μεθεῖναι τὰς σκάφας καὶ τὰς
 σχεδίας φέρεσθαι κατὰ ῥοῦν. αἱ δὲ ἐν ὀλίγῳ πάνυ
 χρόνῳ διελθοῦσαι τὸν μεταξὺ πόρον ἐμπίπτουσι τῇ
 γεφυρᾷ καὶ ἀνάπτουσιν αὐτὴν πολλαχόθεν. τῶν δὲ
 Σαβίνων ὡς εἶδον ἄφνω πολλὴν φλόγα φερομένην 30
 συνδραμόντων ἐπὶ τὴν βοήθειαν καὶ πάντα μηχανω-
 μένων ὅσα σβεστήρια τοῦ πυρὸς ἦν, ἤκεν ὁ Ταρ-

κύνιος περὶ τὸν ὄρθρον ἄγων συντεταγμένην τὴν Ῥω-
 μαίων δύναμιν καὶ προσβαλὼν θατέρῳ χάρακι τῶν
 μὲν πλείστων ἐκλελοιπότεων τὰς φυλακὰς διὰ τὴν ἐπὶ
 τὰ καιόμενα ὄρμην, ὀλίγων δέ τινων πρὸς ἄλλην τρα-
 5 πομένων, ἐγκρατῆς αὐτοῦ γίνεται δίχα πόνου. ἐν ᾧ
 δὲ ταῦτα ἐπράττετο χρόνῳ καὶ τὸν ἕτερον τῶν Σα-
 βίνων χάρακα τὸν ἐπέκεινα τοῦ ποταμοῦ κείμενον
 ἕτερα δύναμις Ῥωμαίων ἐπελθοῦσα αἶρει, ἣ προαπ-
 ἔσταλτο μὲν ὑπὸ Ταρκυνίου περὶ πρῶτον ὕπνον,
 10 διεληλύθει δὲ τὸν ἐκ τῶν δυεῖν ποταμῶν ἓνα γενό-
 μενον ἐν σκάφαις καὶ σχεδίαις καθ' ὃ μέρος περαι-
 ουμένη λήσεσθαι τοὺς Σαβίνους ἔμελλε, πλησίον δὲ
 τῆς ἑτέρας ἐγγόνει παρεμβολῆς ἅμα τῷ θεάσασθαι
 τὴν γέφυραν καιομένην· τοῦτο γὰρ ἦν αὐτῇ τὸ σύν-
 15 θημα τῆς ἐφόδου. τῶν δ' ἐν τοῖς χάραξι καταληφθέν-
 των οἱ μὲν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων μαχόμενοι κατεκόπη-
 σαν, οἱ δ' εἰς τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν ῥίψαντες
 ἑαυτοὺς οὐ δύνηθέντες ὑπερενεχθῆναι τὰς δίνας
 κατεπόθησαν· ἐφθάρη δέ τις αὐτῶν μοῖρα οὐκ ὀλίγη
 20 καὶ κατὰ τὴν βοήθειαν τῆς γεφύρας ὑπὸ τοῦ πυρός.
 λαβὼν δὲ ὁ Ταρκύνιος ἀμφοτέρω τὰ στρατόπεδα
 τὰ μὲν ἐν αὐτοῖς καταληφθέντα χρήματα τοῖς στρα-
 τιώταις ἐπέτρεψε διανείμασθαι, τοὺς δὲ αἰχμα-
 λώτους πολλοὺς πάνυ ὄντας Σαβίνων τε αὐτῶν καὶ
 25 Τυρρηνῶν εἰς Ῥώμην ἀγαγὼν διὰ πολλῆς εἶχε
 φυλακῆς.

LVII. Σαβίνοι μὲν οὖν ἐγνωσιμάχησαν ἀπὸ τῆς
 τότε συμφορᾶς βιασθέντες καὶ πρεσβευτὰς ἀποστέλ-
 λαντες ἀνοχὰς ἐποίησαντο τοῦ πολέμου[σπονδὰς] ἕξαι-
 30 τεῖς, Τυρρηνοὶ δὲ ὄργῃ φέροντες ὅτι ἤττηντό τε ὑπὸ
 Ῥωμαίων πολλάκις καὶ ὅτι τοὺς αἰχμαλώτους αὐτοῖς
 ὁ Ταρκύνιος οὐκ ἀπεδίδου πρεσβευσαμένοις, ἀλλ' ἐν

ὁμήρων κατείχε λόγῳ, ψήφισμα ποιοῦνται πάσας τὰς
 τῶν Τυρρηνηῶν πόλεις κοινῇ τὸν κατὰ Ῥωμαίων πό-
 λεμον ἐκφέρειν, τὴν δὲ μὴ μετέχουσαν τῆς στρατείας
 ἐκσπονδον εἶναι. ταῦτ' ἐπικυρώσαντες ἐξῆγον τὰς
 δυνάμεις καὶ διαβάντες τὸν Τέβεριν ἀγχοῦ Φιδήνης 5
 τίθενται τὰ ὄπλα. γενόμενοι δὲ τῆς πόλεως ταύτης
 ἐγκρατεῖς διὰ προδοσίας στασιασάντων πρὸς ἀλλήλους
 τῶν ἐν αὐτῇ καὶ πολλὰ μὲν σώματα λαβόντες, πολ-
 λὴν δὲ λείαν ἐκ τῆς Ῥωμαίων χώρας ἐλαύνοντες
 ἀπῆλθον ἐπ' οἶκον, φρουρὰν ἐν τῇ Φιδήνῃ καταλι- 10
 πόντες ἀποχρῶσαν. αὕτη γὰρ ἡ πόλις ὀρητήριον
 αὐτοῖς ἔσεσθαι κράτιστον ἐδόκει τοῦ κατὰ Ῥωμαίων
 πολέμου. βασιλεὺς δὲ Ταρκύνιος εἰς τοῦπιόν ἔτος
 Ῥωμαίους τε σύμπαντας καθοπλίσας καὶ παρὰ τῶν
 συμμάχων ὅσους ἐδύνατο πλείστους παραλαβὼν ἐξῆ- 15
 12 γεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἕαρος ἀρχομένου, πρὶν ἐκεί-
 νους συναχθέντας ἐξ ἀπασῶν τῶν πόλεων ἐπ' αὐτὸν
 ὡς πρότερου ἐλθεῖν· καὶ διελὼν εἰς δύο μοῖρας ἄπα-
 σαν τὴν δύναμιν τῆς μὲν Ῥωμαϊκῆς στρατιᾶς αὐτὸς
 ἡγούμενος ἐπὶ τὰς πόλεις τῶν Τυρρηνηῶν ἐστράτευσε, 20
 τῆς δὲ συμμαχικῆς, ἐν ἣ τὸ πλείστον μέρος ἦν τῶν
 Λατίνων, Ἠγέριον τὸν ἑαυτοῦ συγγενῆ στρατηγὸν
 ἀποδείξας ἐπὶ τοὺς ἐν Φιδήνῃ πολεμίους ἐκέλευσε
 χωρεῖν· ἡ μὲν οὖν συμμαχικὴ πλησίον τῆς Φιδήνης
 τὸν χάρακα οὐκ ἐν ἀσφαλεῖ χωρίῳ θεμένη διὰ τὰ 25
 καταφρονεῖν τῶν πολεμίων ὀλίγου τινὸς ἐδέησεν
 ἄπασα διαφθαρεῖναι· οἱ γὰρ ἐν τῇ πόλει φρουραὶ
 βοήθειαν ἐτέραν παρὰ Τυρρηνηῶν κρύφα μεταπεμψά-
 μενοι καὶ φυλάξαντες καιρὸν ἐπιτήδειον ἐξεληθόντες
 ἐκ τῆς πόλεως τὸν τε χάρακα τῶν πολεμίων ἔλαβον 30
 ἐξ ἐφόδου φαύλως φυλαττόμενον καὶ τῶν ἐξεληλυ-
 θότων ἐπὶ τὰς προνομὰς πολὺν εἰργάσαντο φόνου.

ἡ δὲ Ῥωμαίων δύναμις ἣς Ταρκύνιος ἤγειτο τὴν Οὐιεντανῶν κείρουσα καὶ λεηλατοῦσα χώραν καὶ πολλὰς ὠφελείας ἐξενεγκαμένη συνελθούσης ἐξ ἀπασῶν τῶν Τυρρηνίδων πόλεων μεγάλης τοῖς Οὐιεντα-
 5 νοῖς ἐπικουρίας εἰς μάχην κατασταῖσα νίκην ἀναμφίλογον αἰρεται· καὶ μετὰ τοῦτο διεξιούσα τὴν χώραν τῶν πολεμίων ἀδεῶς ἐπόρθει γενομένη τε πολλῶν μὲν σωμάτων ἐγκρατῆς, πολλῶν δὲ χρημάτων οἷα ἐξ εὐδαίμονος χώρας, τελευτῶντος ἦδη τοῦ θέρους
 10 οἴκαδε ἀπῆει.

LVIII. Οὐιεντανοὶ μὲν οὖν ἐξ ἐκείνης τῆς μάχης μεγάλως κακωθέντες οὐκέτι προήεσαν ἐκ τῆς πόλεως, ἀλλ' ἀνείχοντο κειρομένην τὴν χώραν ὀρῶντες. βασιλεὺς δὲ Ταρκύνιος τρισὶν εἰσβολαῖς χρησάμενος καὶ
 15 τριετῆ χρόνον ἀποστερήσας τοὺς Οὐιεντανοὺς τῶν ἐκ τῆς σφετέρας γῆς ἐπικαρπιῶν, ὡς ἐρημον ἐποίησε τὴν πλείστην καὶ οὐδὲν ἔτι βλάπτειν αὐτὴν εἶχεν, ἐπὶ τὴν Καιρητανῶν πόλιν ἤγε τὴν δύναμιν, ἣ πρότερον μὲν Ἄγυλλα ἐκαλεῖτο Πελασγῶν αὐτὴν κατοικούντων,
 20 ὑπὸ δὲ Τυρρηνοῖς γενομένη Καιρητα μετωνομάσθη, εὐδαίμων δ' ἦν εἰ καὶ τις ἄλλη τῶν ἐν Τυρρηνίᾳ πόλεων καὶ πολυάνθρωπος· ἐξ ἣς στρατιὰ μεγάλη μαχησομένη περὶ τῆς χώρας ἐξῆλθε καὶ πολλοὺς μὲν διαφθείρασα τῶν πολεμίων, πολλῶ δ' ἔτι πλείους ἀπο-
 25 βαλοῦσα τῶν σφετέρων, εἰς τὴν πόλιν κατέφυγε. τῆς δὲ χώρας αὐτῶν οἱ Ῥωμαῖοι κρατοῦντες ἄφθονα πάντα παρεχομένης συχνὰς διέτριψαν ἡμέρας, καὶ ἐπειδὴ καιρὸς ἀπάρσεως ἦν, ἄγοντες ὅσας οἰοί τε ἦσαν ὠφελείας ἀπῆεσαν ἐπ' οἴκου. Ταρκύνιος δ' ἐπειδὴ
 30 τὰ πρὸς Οὐιεντανοὺς ἐχώρησεν αὐτῶ κατὰ νοῦν, ἐπὶ τοὺς ἐν Φιδήνῃ πολεμίους ἐξάγει τὴν στρατιάν ἐμβαλεῖν τε βουλόμενος τὴν ἐν αὐτῇ φρουρὰν καὶ τοὺς

παραδόντας τοῖς Τυρρηνοῖς τὰ τεῖχη τιμωρήσασθαι προθυμούμενος. ἐγένετο μὲν οὖν καὶ ἐκ παρατάξεως μάχη τοῖς Ῥωμαίοις πρὸς τοὺς ἐκ τῆς πόλεως ἐξεληθόντας καὶ ἐν ταῖς τειχομαχίαις ἀγῶν καρτερός. ἑάλω δ' οὖν ἡ πόλις κατὰ κράτος, καὶ οἱ μὲν φρουροὶ 5 δεθέντες ἅμα τοῖς ἄλλοις τῶν Τυρρηνῶν αἰχμαλώτοις ἦσαν ἐν φυλακῇ, Φιδηναίων δὲ οἱ δοκοῦντες αἰτιοὶ γεγυῖναι τῆς ἀποστάσεως οἱ μὲν ὑπὸ μαστίγων αἰκισθέντες ἐν τῷ φανερωῷ τοὺς ἀνέχοντας ἀπεκόπησαν, 5 οἱ δὲ φυγαῖς ἐξημιώθησαν αἰδίοις· τὰς δὲ οὐσίας 10 αὐτῶν διέλαχον οἱ καταλειφθέντες Ῥωμαίων ἐποικιοὶ τε καὶ φρουροὶ τῆς πόλεως.

LVIII. Τελευταία δὲ μάχη Ῥωμαίων καὶ Τυρρηνῶν ἐγένετο πόλεως Ἡρήτου πλησίον ἐν τῇ Σαβίνων γῆ. δι' ἐκείνης γὰρ ἐποίησαντο τὴν ἐπὶ τοὺς 15 Ῥωμαίους ἔλασιν οἱ Τυρρηνοὶ πεισθέντες ὑπὸ τῶν ἐκεῖ δυνατῶν, ὡς συστρατευσομένων σφίσι τῶν Σαβίνων. αἱ γὰρ ἕξαστεῖς αὐτοῖς περὶ τῆς εἰρήνης πρὸς Ταρκύνιον ἀνοχαὶ διεληλύθεισαν ἤδη, καὶ πολλοῖς τῶν Σαβίνων πόθος ἦν ἐπανορθώσασθαι. τὰς προ- 20 τέρας ἦττας ἐπιτεθραμμένης ἐν ταῖς πόλεσι νεότητος ἰκανῆς. οὐ μὲν ἐχώρησέ γε αὐτοῖς ἡ πείρα κατὰ νοῦν θᾶπτον ἐπιφυνείσης τῆς Ῥωμαίων στρατιᾶς, οὐδ' ἐξεγένετο παρ' οὐδεμιᾶς τῶν πόλεων κοινὴν ἀποσταλῆναι τοῖς Τυρρηνοῖς συμμαχίαν, ἀλλὰ ἐθε- 25 λονταί τινες ἐπεκούρησαν αὐτοῖς ὀλίγοι μισθοῖς μεγάλους ὑπαχθέντες. ἐκ ταύτης τῆς μάχης μεγίστης τῶν προτέρων γενομένης, ὅσας πρὸς ἀλλήλους ἐπολέμησαν, τὰ μὲν Ῥωμαίων πράγματα θαυμαστὴν ὄσσην ἐπίδοσιν ἔλαβε νίκην ἐξενεγκαμένων καλλίστην, καὶ 30 βασιλεὶ Ταρκυνίῳ τὴν τροπαιοφόρον πομπὴν κατὰγειν ἢ τε βουλή καὶ ὁ δῆμος ἐψηφίσατο, τὰ δὲ τῶν

Τυρρηναῶν ἔπεσε φρονήματα [πάσας μὲν ἑξαποστει-
 λάντων εἰς τὸν ἀγῶνα τὰς ἐξ ἐκάστης πόλεως δυνά-
 μεις, ὀλίγους δὲ τινὰς ἐκ πολλῶν τοὺς διασωθέντας
 ὑποδεξαμένων. οἱ μὲν γὰρ ἐν τῇ παρατάξει μαχόμε-
 5 νοι κατεκόπησαν, οἱ δ' ἐν τῇ τροπῇ δυσχωρίαις ἐγκυ-
 ρήσαντες ἀνεξήδοις παρέδωσαν τοῖς κεκρατηκόσιν
 ἑαυτούς. τοιαύτης μέντοι συμφορᾶς πειραθέντες οἱ
 δυνατώτατοι τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν ἔργον ἐποίησαν
 ἀνθρώπων φρονίμων. ἑτέραν γὰρ στρατιὰν ἐπ' αὐ-
 10 τοὺς ἑξαγαγόντος βασιλέως Τάρκυνίου συναχθέντες
 εἰς μίαν ἀγορὰν περὶ καταλύσεως τοῦ πολέμου διαλέ-
 γεσθαι πρὸς αὐτὸν ἐψηφίσαντο καὶ πέμπουσι τοὺς
 πρεσβυτάτους ἄνδρας καὶ τιμιωτάτους ἐξ ἐκάστης πό-
 λεως αὐτοκράτορας ἀποδείξαντες τῶν περὶ τῆς εἰρή-
 15 νης ὁμολογιῶν.

LX. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀκούσας αὐτῶν πολλὰ δια-
 λεχθέντων ἐπαγωγὰ πρὸς ἐπιείκειαν καὶ μετριότητα 56
 καὶ τῆς συγγενείας, ἧς εἶχε πρὸς τὸ ἔθνος, ὑπομιμνη-
 σκόντων ἐν τοῦτο μόνον ἔφη παρ' αὐτῶν βούλεσθαι
 20 μαθεῖν, πότερον ἔτι διαφέρονται περὶ τῶν Ἰσων καὶ
 ἐπὶ ῥητοῖς τισὶ τὰς περὶ τῆς εἰρήνης ὁμολογίας πάρεσι
 ποιησόμενοι, ἢ συγγινώσκουσιν ἑαυτοῖς κεκρατημέ-
 νοις καὶ τὰς πόλεις ἐπιτρέπουσιν αὐτῶ. ἀποκριναμέ-
 νων δ' αὐτῶν ὅτι καὶ τὰς πόλεις ἐπιτρέπουσιν αὐτῶ
 25 καὶ τὴν εἰρήνην στέρεξουσιν ἐφ' οἷς ἂν ποτε δικαίους
 αὐτῆς τύχῳσι, περιχαρῆς ἐπὶ τούτοις γενόμενος,
 Ἀκούσατε νῦν, ἔφησεν, ἐφ' οἷς καταλύσομαι τὸν πό-
 λεμον δικαίους καὶ τινὰς ὑμῖν δίδωμι χάριτας· ἐγὼ
 Τυρρηναῶν οὔτε ἀποκτεῖναι τινα πρόθυμός εἰμι
 30 οὔτε φυγάδα ποιῆσαι τῆς πατρίδος οὔτε ἀφαιρέ-
 σει τῶν ὑπαρχόντων ζημιῶσαι τὰς τε πόλεις ὑμῖν
 ἀφίημι πάσας ἀφρορηήτους καὶ ἀφορολογήτους καὶ

αὐτονομίους πολιτείας τε κόσμον ἐκάστη φυλάττειν συγχωρῶ τὸν ἀρχαίον. διδοὺς δὲ ταῦθ' ὑμῖν ἐν οἴομαι δεῖν ἀνθ' ὧν δίδωμι πάντων ὑπάρξαι μοι παρ' ὑμῶν, τὴν ἡγεμονίαν τῶν πόλεων, ἧς κύριος μὲν ἔσομαι καὶ μὴ βουλομένων ὑμῶν ἕως ἂν κρατῶ τοῖς ὀπλοῖς, παρ' ἐκόντων δὲ μᾶλλον ἢ παρ' ἀκόντων τυχεῖν αὐτῆς βούλομαι. ταῦτ' ἀπαγγέλλετε ταῖς πόλεσιν, ἐγὼ δὲ ὑμῖν ἐκεχειρίαν ἕως ἂν ἀφίκησθε παρέξιεν ὑπισχνοῦμαι.

LXI. Ταύτας λαβόντες οἱ πρέσβεις τὰς ἀποκρίσεις ᾤχοντο καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας παρῆσαν οὐ λόγους αὐτῷ μόνον φέροντες ψιλοὺς, ἀλλὰ καὶ τὰ σύμβολα τῆς ἡγεμονίας, οἷς ἐκόσμου ἀυτοὶ τοὺς σφετέρους βασιλεῖς, κομίζοντες στεφανόν τε χρύσειον καὶ θρόνον ἐλεφάντινον καὶ σκῆπτρον ἀετὸν ἔχον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς χιτῶνά τε πορφυροῦν χρυσοθήμον καὶ περιβόλαιον πορφυροῦν ποικίλον, οἷα Λυδῶν τε καὶ Περσῶν ἐφόρουσιν οἱ βασιλεῖς, πλὴν οὐ τετραγώνον γε τῷ σχήματι, καθάπερ ἐκεῖνα ἦν, ἀλλ' ἡμικύκλιον. τὰ δὲ τοιαῦτα τῶν ἀμφισμαμάτων Ῥωμαῖοι μὲν τόγας, Ἕλληνας δὲ τήβεννον καλοῦσιν, οὐκ οἶδ' ὁπόθεν μαθόντες Ἑλληνικὸν γὰρ οὐ φαίνεται μοι τοῦνομα εἶναι. ὥς δὲ τινες ἱστοροῦσι καὶ τοὺς δώδεκα πελέκεις ἐκόμισαν αὐτῷ λαβόντες ἐξ ἐκάστης πόλεως ἓνα. Τυρρηρικὸν γὰρ εἶναι ἔθος ἐδόκει ἐκάστου τῶν κατὰ πόλιν βασιλέων ἓνα προηγείσθαι ῥαβδοφόρον ἅμα τῇ δέσμῃ τῶν ῥάβδων πέλεκυν φέροντα· εἰ δὲ κοινὴ γίνοιτο τῶν δώδεκα πόλεων στρατεία, τοὺς δώδεκα πελέκεις ἐνὶ παραδίδοσθαι τῷ λαβόντι τὴν αὐτοκράτορα ἀρχήν. οὐ μὴν ἅπαντές γε συμφέρονται τοῖς ταῦτα λέγουσιν, ἀλλὰ παλαιότερον ἔτι τῆς Ταρκυνίου δυναστείας πελέκεις δώδεκα πρὸ τῶν βασιλέων φέρεσθαι

302
 φασί, καταστρέψασθαι δὲ τὸ ἔθνος τοῦτο Ῥωμύλον
 σείθεις ἅμα τῷ παραλαβεῖν τὴν ἀρχήν. οὐδὲν δὲ κω-
 λύσει τὸ μὲν εὖρημα Τυρρηνῶν εἶναι, χρῆσασθαι δ'
 αὐτῷ πρώτον Ῥωμύλον παρ' ἐκείνων λαβόντα, κο-
 5 μισθῆναι δὲ Ταρκυνίῳ σὺν τοῖς ἄλλοις κόσμοις βασι-
 λικῶν καὶ τοὺς δώδεκα πελέκεις, ὡσπέρ γε καὶ νῦν
 Ῥωμαῖοι τὰ σκῆπτρα καὶ τὰ διαδήματα δωροῦνται
 τοῖς βασιλεῦσι βεβαιοῦντες αὐτοῖς τὰς ἐξουσίας, 57
 ἐπεὶ καὶ μὴ λαβόντες γε παρ' ἐκείνων ἔχουσι
 10 αὐτά.

LXII. Ταύταις ταῖς τιμαῖς ὁ Ταρκύνιος οὐκ εὐ-
 θὺς ἐχρήσατο λαβὼν, ὡς οἱ πλεῖστοι γράφουσι τῶν
 Ῥωμαικῶν συγγραφέων, ἀλλ' ἀποδοὺς τῇ τε βουλῇ
 καὶ τῷ δήμῳ τὴν διάγνωσιν εἰ ληπτέον αὐτά, ἐπει-
 15 δὴ πᾶσι βουλομένοις ἦν, τότε προσεδέξατο καὶ πάντα
 τὸν ἐξ ἐκείνου χρόνον ἕως εἰς τὸ χρεῶν μετέστη στεφά-
 νον τε χρύσειον ἐφόρει καὶ πορφυρᾶν ἐσθῆτα ποικί-
 λην ἡμιπλισχέτο καὶ σκῆπτρον ἐλεφαντίνον ἔχων ἐπὶ
 θρόνου ἐκαθέζετο ἐλεφαντίνου, καὶ οἱ δώδεκα ῥαβ-
 20 δοῦχοι τοὺς πελέκεις φέροντες ἅμα ταῖς ῥάβδοις δι-
 κάζοντι τε αὐτῷ παρίσταντο καὶ πορευομένου προ-
 ηγοῦντο. οὗτος ὁ κόσμος ἅπασι καὶ τοῖς μετ' ἐκείνων
 τὴν βασιλικὴν ἀρχὴν ἔχουσι παρέμεινε καὶ μετὰ τὴν
 ἐκβολὴν τῶν βασιλέων τοῖς κατ' ἐνιαυτὸν ὑπάτοις
 25 ἔξω τοῦ στεφάνου καὶ τῆς ποικίλης ἐσθῆτος· ταῦτα
 δ' αὐτῶν ἀφηρέθη μόνα τὰ φορτικὰ δόξαντα εἶναι
 καὶ ἐπίφθονα. πλὴν ὅταν ἐκ πολέμου νίκην κατὰ
 γοντες θριάμβου παρὰ τῆς βουλῆς ἀξιοθῶσι, τότε
 καὶ χρυσοφοροῦσι καὶ ποικίλαις ἀλουργίσι ἀμφιέν-
 30 νυνται. ὁ μὲν οὖν πρὸς τοὺς Τυρρηνοὺς συστάς Ταρ-
 κυνίῳ πόλεμος ἔτη κατασχὼν ἑννέα τοιαύτην ἔσχε
 τὴν συντέλειαν.

LXIII. Ἐνὸς δὲ καταλειπομένου τοῦ Σαβίνων ἔθνους ἀντιπάλου Ῥωμαίοις ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς ἄνδρας τε μαχητὰς ἔχοντας καὶ χώραν νεμομένου πολλὴν καὶ ἀγαθὴν καὶ τῆς Ῥώμης οὐ πρόσω κειμένην, πολλὴν ἔσχεν ὁ Ταρκύνιος προθυμίαν καὶ τούτους ὑπαγα- 5 γέσθαι καὶ προεῖπεν αὐτοῖς τὸν πόλεμον ἐγκαλῶν ταῖς πόλεσιν, ὅτι τοὺς ὑποσχομένους Τυρρηνοῖς ἐὰν ἀφίκωνται στρατὸν ἄγοντες εἰς τὴν χώραν αὐτῶν ἐκείνοις μὲν φίλας, Ῥωμαίοις δ' ἐχθρὰς ποιήσῃν τὰς σφετέρως πατρίδας οὐκ ἐβούλοντο ἐκδοῦναι. οἱ δὲ 10 ἄσμενοί τε ὑποδέχονται τὸν πόλεμον οὐκ ἀξιοῦντες τοὺς δυνατωτάτους τῶν ἀστῶν ἀφαιρεθῆναι, καὶ πρὶν ἀφικέσθαι Ῥωμαίων δύναμιν ἐπὶ σφᾶς αὐτοὶ 72 στρατὸν ἐξάγουσιν ἐπὶ τὴν ἐκείνων. βασιλεὺς δὲ Ταρκύνιος ὡς ἤκουσε διαβεβηκότας τοὺς Σαβίνους 15 Ἀνίητα ποταμὸν καὶ λεηλατούμενα ὑπ' αὐτῶν τὰ περὶ τὴν παρεμβολὴν ἅπαντα, ἀναλαβὼν τὴν εὐζωνοτάτην Ῥωμαίων νεότητα ὡς εἶχε τάχους ἐξῆγεν ἐπὶ τοὺς διεσπαρμένους ἐπὶ τὰς προνομᾶς. ἀποκτείνας δὲ πολλοὺς αὐτῶν καὶ τὴν λειαν ὄσσην ἦγον ἀφελόμενος 20 ἐγγὺς τῆς ἐκείνων παρεμβολῆς τίθεται τὸν χάρακα καὶ διαλιπὼν ὀλίγας τινὰς ἡμέρας, ἕως ἣν τε λοιπὴ δύναμις ἐκ τῆς πόλεως πρὸς αὐτὸν ἀφίκετο καὶ αἱ παρὰ τῶν συμμάχων ἐπικουραὶ συνήχθησαν, κατέβαινεν εἰς τὸ πεδίον ὡς μαχησόμενος. 25

LXIII. Ἰδόντες δὲ τοὺς Ῥωμαίους οἱ Σαβίνοι προθύμως ἐπὶ τὸν ἀγῶνα χωροῦντας ἐξῆγον καὶ αὐτοὶ τὰς δυνάμεις οὔτε πλήθει λειπόμενοι τῶν πολεμίων οὔτε ἀρετῇ καὶ συμπεσόντες ἐμάχοντο πᾶσαν ἀποδεικνύμενοι τόλμαν, ἕως ἣν αὐτοῖς εἰς μόνος ὁ 30 πρὸς τοὺς ἀντιτεταγμένους ἀγῶν. ἔπειτα μαθόντες ἐπιόντα σφίσι κατὰ νότου στρατὸν πολεμίων ἕτερον

φασί, καταστήσασθαι δὲ τὸ ἔθος τοῦτο Ῥωμύλον
 εὐθύς ἅμα τῷ παραλαβεῖν τὴν ἀρχήν. οὐθὲν δὲ κα-
 λύει τὸ μὲν εὐρημα Τυρρηνῶν εἶναι, χρήσασθαι δ'
 αὐτῷ πρῶτον Ῥωμύλον παρ' ἐκείνων λαβόντα, κο-
 5 μισθῆναι δὲ Ταρκυνίῳ σὺν τοῖς ἄλλοις κόσμοις βασι-
 λικοῖς καὶ τοὺς δώδεκα πελέκεις, ὥσπερ γε καὶ νῦν
 Ῥωμαῖοι τὰ σκῆπτρα καὶ τὰ διαδήματα δωροῦνται
 τοῖς βασιλεῦσι βεβαιοῦντες αὐτοῖς τὰς ἐξουσίας, 57
 ἐπεὶ καὶ μὴ λαβόντες γε παρ' ἐκείνων ἔχουσιν
 10 αὐτά.

LXII. Ταύταις ταῖς τιμαῖς ὁ Ταρκύνιος οὐκ εὐ-
 θύς ἐχρήσατο λαβὼν, ὡς οἱ πλείστοι γράφουσι τῶν
 Ῥωμαϊκῶν συγγραφέων, ἀλλ' ἀποδοὺς τῇ τε βουλῇ
 καὶ τῷ δήμῳ τὴν διάγνωσιν εἰ ληπτέον αὐτά, ἐπει-
 15 δὴ πᾶσι βουλομένοις ἦν, τότε προσεδέξατο καὶ πάντα
 τὸν ἐξ ἐκείνου χρόνον ἕως εἰς τὸ χρεῶν μετέστη στέφα-
 νόν τε χρύσειον ἐφόρει καὶ πορφυρᾶν ἐσθῆτα ποικί-
 λην ἠμπίσχετο καὶ σκῆπτρον ἐλεφάντινον ἔχων ἐπὶ
 θρόνου ἐκαθέζετο ἐλεφαντίνου, καὶ οἱ δώδεκα ῥαβ-
 20 δοῦχοι τοὺς πελέκεις φέροντες ἅμα ταῖς ῥάβδοις δι-
 κάζοντι τε αὐτῷ παρίσταντο καὶ πορευομένου προ-
 ηγοῦντο. οὗτος ὁ κόσμος ἅπασι καὶ τοῖς μετ' ἐκείνον
 τὴν βασιλικὴν ἀρχὴν ἔχουσι παρέμεινε καὶ μετὰ τὴν
 ἐκβολὴν τῶν βασιλέων τοῖς κατ' ἐνιαυτὸν ὑπάτοις
 25 ἔξω τοῦ στεφάνου καὶ τῆς ποικίλης ἐσθῆτος· ταῦτα
 δ' αὐτῶν ἀφηρέθη μόνα τὰ φορτικὰ δόξαντα εἶναι
 καὶ ἐπίφθονα. πλὴν ὅταν ἐκ πολέμου νίκην κατά- 57
 γοντες θριάμβου παρὰ τῆς βουλῆς ἀξιοθῶσι, τότε
 καὶ χρυσοφοροῦσι καὶ ποικίλαις ἀλουργίσις ἀμφιέν-
 30 νυνται. ὁ μὲν οὖν πρὸς τοὺς Τυρρηνοὺς συστὰς Ταρ-
 κυνίῳ πόλεμος ἔτη κατασχῶν ἐννέα τοιαύτην ἔσχε
 τὴν συντέλειαν.

LXIII. Ἐνὸς δὲ καταλειπομένου τοῦ Σαβίνων ἔθνους ἀντιπάλου Ῥωμαίοις ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς ἄνδρας τε μαχητὰς ἔχοντος καὶ χώραν νεμομένου πολλὴν καὶ ἀγαθὴν καὶ τῆς Ῥώμης οὐ πρόσω κειμένην, πολλὴν ἔσχεν ὁ Ταρκύνιος προθυμίαν καὶ τούτους ὑπαγα- 5 γέσθαι καὶ προεῖπεν αὐτοῖς τὸν πόλεμον ἐγκαλῶν ταῖς πόλεσιν, ὅτι τοὺς ὑποσχομένους Τυρρηνοῖς ἐὰν ἀφίκωνται στρατὸν ἄγοντες εἰς τὴν χώραν αὐτῶν ἐκείνοις μὲν φίλας, Ῥωμαίοις δ' ἐχθρὰς ποιήσειν τὰς σφετέρως πατρίδας οὐκ ἐβούλοντο ἐκδοῦναι. οἱ δὲ 10 ἄσμενοί τε ὑποδέχονται τὸν πόλεμον οὐκ ἀξιοῦντες τοὺς δυνατωτάτους τῶν ἀστῶν ἀφαιρεθῆναι, καὶ πρὶν ἀφικέσθαι Ῥωμαίων δύναμιν ἐπὶ σφᾶς αὐτοὶ 12 στρατὸν ἐξάγουσιν ἐπὶ τὴν ἐκείνων. βασιλεὺς δὲ Ταρκύνιος ὡς ἤκουσε διαβεβηκότους τοὺς Σαβίνους 15 Ἀνίητα ποταμὸν καὶ λεηλατούμενα ὑπ' αὐτῶν τὰ περὶ τὴν παρεμβολὴν ἅπαντα, ἀναλαβὼν τὴν εὐζωνοτάτην Ῥωμαίων νεότητα ὡς εἶχε τάχους ἐξῆγεν ἐπὶ τοὺς διεσπαρμένους ἐπὶ τὰς προνομᾶς. ἀποκτείνας δὲ πολλοὺς αὐτῶν καὶ τὴν λειαν ὄσσην ἦγον ἀφελόμενος 20 ἐγγὺς τῆς ἐκείνων παρεμβολῆς τίθεται τὸν χάρακα καὶ διαλιπὼν ὀλίγας τινὰς ἡμέρας, ἕως ἣ τε λοιπὴ δύναμις ἐκ τῆς πόλεως πρὸς αὐτὸν ἀφίκετο καὶ αἱ παρὰ τῶν συμμάχων ἐπικουραὶ συνήχθησαν, κατέβαινεν εἰς τὸ πεδίον ὡς μαχησόμενος. 25

LXIII. Ἰδόντες δὲ τοὺς Ῥωμαίους οἱ Σαβίνοι προθύμως ἐπὶ τὸν ἀγῶνα χωροῦντας ἐξῆγον καὶ αὐτοὶ τὰς δυνάμεις οὔτε πλήθει λειπόμενοι τῶν πολεμίων οὔτε ἀρετῇ καὶ συμπεσόντες ἐμάχοντο πᾶσαν ἀποδεικνύμενοι τόλμαν, ἕως ἦν αὐτοῖς εἰς μόνος ὁ 30 πρὸς τοὺς ἀντιτεταγμένους ἀγών. ἔπειτα μαθόντες ἐπιόντα σφίσι κατὰ νότου στρατὸν πολεμίων ἕτερον

ἐν τάξει τε καὶ κόσμῳ χωροῦντα καταλιπόντες τὰ
 σημεῖα τρέπονται πρὸς φυγὴν. ἦσαν δὲ Ῥωμαίων
 ἄνδρες ἐπίλεκτοι πεζοὶ τε καὶ ἱππεῖς οἱ κατόπιν ἐπι-
 φανέντες τοῖς Σαβίνοις, οὓς ὁ Ταρκύνιος ἐπιτηδεύει
 5 χωρίοις διὰ νυκτὸς ἐλόχισε. τούτους δὴ τοὺς ἄνδρας
 οἱ Σαβῖνοι δείσαντες ἐκ τοῦ ἀδοκῆτου σφίσιν ἐπιφαι-
 νομένουσιν οὐδὲν ἔτι γενναῖον ἔργον ἀπεδείξαντο,
 ἀλλ' ὡς κατεστρατηγημένοι ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν καὶ συμ-
 φορᾶ πεπληγότες ἀμάχῳ σώζειν ἑαυτοὺς ἄλλοι κατ'
 10 ἄλλας ὁδοὺς ἐπειρῶντο, κἂν τούτῳ μάλιστα πολὺς
 αὐτῶν φόνοσ ἐγένετο διωκομένων ὑπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς
 ἱπποῦ καὶ πανταχόθεν ἀποκλειομένων· ὥστε ὀλίγους
 τινὰς ἐξ αὐτῶν κομιδῇ γενέσθαι τοὺς διασωθέντας
 εἰς τὰς ἔγγιστα πόλεις, τὸ δὲ πλεῖον μέρος ὅσον μὴ
 15 κατὰ τὴν μάχην ἔπεσεν ὑποχείριον τοῖς Ῥωμαίοις
 γενέσθαι· οὐδὲ γὰρ οἱ καταλειφθέντες ἐν τῷ χάρακι
 τὴν ἐφοδὸν ἀποκρούσασθαι τῶν ἐπιόντων σφίσιν
 ἐθάρρησαν οὐδ' εἰς πείραν ἤλθον μάχης, ἀλλ' ἐκ-
 ταραχθέντες ὑπὸ τοῦ παρ' ἐλπίδα κακοῦ παρέδοσαν
 20 ἀμαχητὶ σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ τὸ ἔρυμα. αἱ μὲν δὴ
 τῶν Σαβίνων πόλεις ὡς κατεστρατηγημέναι καὶ οὐκ
 ἀρετῇ τὴν νίκην ἀφηρημέναι πρὸς τῶν πολεμίων
 ἀλλὰ δόλῳ μείζονας αὐτίσιν ἀποστέλλειν δυνάμεις
 παρεσκευάζοντο καὶ στρατηγὸν ἐμπειρότερον. ὁ δὲ
 25 Ταρκύνιος μαθὼν τὴν διάνοιαν αὐτῶν συνῆγε τὴν
 στρατιὰν διὰ τάχους καὶ πρὶν ἐκείνουσ ἅπαντας δὴ
 συνελθεῖν φθάσει διαβὰς τὸν Ἀνίητα ποταμόν. ταῦτα
 μαθὼν ὁ τῶν Σαβίνων στρατηγὸς ἐξῆει μὲν ὡς εἶχε
 τάχους τὴν νεωστὶ συνηγημένην δυνάμιν ἀναλαβὼν
 30 καὶ στρατοπεδεύεται πλησίον τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ λό-
 φου τινὸς ὑψηλοῦ καὶ ἀποτόμου, μάχης δὲ ἄρχειν
 οὐκ ἔδοκίμαζεν ἕως αἰ λοιπαὶ τῶν Σαβίνων δυνάμεις

συνέλθωσιν, ἀλλ' ἐπὶ τοὺς προνομεύοντας τὴν χώραν ἐκπέμπων αἰεὶ τινὰς τῶν ἱππέων καὶ λόχους ἐγκαθίζων ὕλαις ἢ νάκαις εἶργε τοὺς Ῥωμαίους τῶν ἐπὶ τὴν χώραν ἐξόδων.

LXV. Τοῦτον δὲ τὸν τρόπον αὐτοῦ χρωμένου 5
 τῷ πολέμῳ πολλαὶ μὲν συμπλοκαὶ κατ' ὀλίγους μι-
 5 λῶν τε καὶ ἱππέων ἐγίνοντο, μάχη δὲ ὀλοσχερῆς
 ἀπάντων οὐδεμία. ἐλκομένου δὲ τοῦ χρόνου δι' ὄφ-
 γῆς φέρων τὴν διατριβὴν ὁ Ταρκύνιος ἐπὶ τὴν παρ-
 εμβολὴν τῶν πολεμίων τὰς δυνάμεις ἐκρινεν ἄγασθαι 10
 καὶ πολλὰς ἐποιήσατο προσβολάς. ἔπειτα καταμαθὼν
 τῷ βιαίῳ τῶν τρόπων οὐ φάδιαν οὔσαν αὐτῇ ἀλῶναι
 διὰ τὴν ἐχυρότητα τῇ σπάνει τῶν ἐπιτηδείων πολε-
 μεῖν τοὺς ἐν αὐτῇ διέγνω, καὶ παρὰ πάσας τὰς φερού-
 15 σας ἐπ' αὐτὴν ὁδοὺς φρούρια κατασκευαζόμενος, 15
 ξυλίζεσθαι τε αὐτοὺς καὶ χιλὸν ἱπποῖς συναγαγεῖν
 καὶ τὰλλα ἐπιτήδεια λαμβάνειν ἐκ τῆς χώρας οὐκ ἐὼν
 εἰς πολλὴν κατέστησεν ἀπάντων ἀπορίαν· ὥστ' ἡναγ-
 κάσθησαν φυλάξαντες νύκτα χειμέριον ὕδασι καὶ ἀνέ-
 20 μῳ φυγεῖν αἰσχροῶς ἐκ τοῦ χάρακος καταλιπόντες ἐν 20
 αὐτῷ τὰ τε ὑποζύγια καὶ τὰς σκηναὶς καὶ τοὺς τραυ-
 ματίας καὶ τὴν εἰς τὸν πόλεμον παρασκευὴν πᾶσαν.
 6 τῇ δ' ἐξῆς ἡμέρᾳ μαθόντες οἱ Ῥωμαῖοι τὴν ἄπασιν
 αὐτῶν καὶ γενόμενοι τοῦ χάρακος ἀμαχητὶ κύριοι σκη-
 25 ναὶς μὲν καὶ ὑποζύγια καὶ χρήματα διήρπασαν, τοὺς δὲ 25
 αἰχμαλώτους ἀγαγόντες εἰς τὴν Ῥώμην ἀνέστρεψαν.
 οὗτος ὁ πόλεμος ἔτη πέντε διέμεινε συνεχῶς πολεμού-
 30 μενος, ἐν ᾧ γῆν ἀμφοτέροισι τὴν ἀλλήλων πορθοῦντες
 καὶ μάχας πολλὰς ἐλάττους τε καὶ μείζους μαχόμενοι
 διετέλεσαν, ὀλίγα μὲν τινὰ καὶ τῶν Σαβίνων διεντυ- 30
 χούντων ἐν τοῖς ἀγῶσι, τὰ δὲ πλεῖστα Ῥωμαίων· ἐν
 δὲ τῇ τελευταίᾳ μάχῃ τέλος ἔλαβεν ὀλοσχερῆς. Σαβι-

νοι γὰρ οὐχ ὡς πρότερον ἐκ διαδοχῆς, ἀλλ' ἅμα πάν-
 τες οἱ στρατεύσιμον ἔχοντες ἡλικίαν ἐξῆλθον ἐπὶ τὸν
 πόλεμον, Ῥωμαῖοί τε σύμπαντες τὰς Λατίνων καὶ Τυρ-
 ρηνῶν καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων δυνάμεις παραλαβόν-
 5 τες ἐχώρουν ὁμόσε τοῖς πολεμίοις. ὁ μὲν οὖν τῶν Σαβί-
 νων στρατηγὸς διχῆ μερίσας τὰς δυνάμεις δύο ποιεῖται
 στρατόπεδα, ὁ δὲ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς τρία ποιή-
 σας τάγματα καὶ τρεῖς παρεμβολὰς οὐ μακρὰν ἀπ'
 ἀλλήλων θέμενος αὐτὸς μὲν τῆς Ῥωμαϊκῆς ἡγεῖτο
 10 δυνάμειος, Ἀρρόντα δὲ τὸν ἀδελφιδοῦν τῆς Τυρρηνι-
 κῆς συμμαχίας ἀπέδειξε στρατηγόν· Λατίνων δὲ καὶ
 τῶν ἄλλων συμμάχων ἔταξεν ἄρχειν ἄνδρα γενναίου
 μὲν τὰ πολέμια καὶ φρονεῖν τὰ θέοντα ἱκανάτατον,
 ξένον δὲ καὶ ἄπολιν· Σερούτος αὐτῷ προσηγορικὸν
 15 ὄνομα ἦν, Τύλλιος δὲ τὸ συγγενικόν· ὃ Ῥωμαῖοι
 μετὰ τὴν Λευκίου Ταρκυνίου τελευτὴν βασιλεύειν
 τῆς πόλεως ἐπέτρεψαν οὐκ οὔσης Ταρκυνίῳ γενεᾶς
 ἄρρενος, ἀγάμενοι τὸν ἄνδρα τῆς τε περὶ τὰ πολι-
 τικά καὶ τῆς περὶ τὰ πολέμια ἀρετῆς. γένος δὲ τοῦ
 20 ἀνδρὸς τοῦδε καὶ τροφᾶς καὶ τύχας καὶ τὴν ἐκ τοῦ
 θείου γενομένην περὶ αὐτὸν ἐπιφάνειαν, ὅταν κατα-
 τοῦτο γένωμαι τὸ μέρος τοῦ λόγου, διηγῆσομαι.

LXVI. Τότε δ' οὖν, ἐπειδὴ παρεσκευάστο ἀμ-
 φοτέροις τὰ πρὸς τὸν ἀγῶνα ἐπιτήδεια, συνήεσαν εἰς
 25 μάχην, εἶχον δὲ τὸ μὲν εὐώνυμον κέρας οἱ Ῥωμαῖοι,
 τὸ δὲ δεξιὸν οἱ Τυρρηνοὶ, κατὰ μέσην δὲ τὴν φά-
 λαγγα Λατίνοι ἐτάχθησαν. γενομένου δὲ ἀγῶνος
 καρτεροῦ δι' ὅλης ἡμέρας ἐνίκων οἱ Ῥωμαῖοι παρὰ
 πολὺ καὶ πολλοὺς μὲν ἀποκτείναντες τῶν πολεμίων
 30 ἐν τῇ μάχῃ γενομένους ἄνδρας ἀγαθοὺς, πολλῶ δ'
 ἔτι πλείους αἰχμαλώτους λαβόντες ἐν τῇ φυγῇ, τῶν
 δὲ παρεμβολῶν ἀμφοτέρων ἐγκρατεῖς γενόμενοι καὶ

χρημάτων μόγκιν περιβαλλόμενοι πλοῦτων ἀδελῆς ἤδη
 τῆς ὑπεύθυνου πάσης ἐκράτουν, ἦν πνευὶ καὶ σιδήρῳ
 καὶ πᾶσι λυθησάμενοι κακοῖς, ἐπειδὴ τὸ θάρος ἐτε-
 λεύτα, λύσαντες τὰς παρεμβολὰς ἀπήεσαν ἐπ' οἴκων,
 καὶ βασιλεὺς Ταρκύνιος τρίτον ἐπὶ τῆς ἰδίας ἀρχῆς α
 τὸν ἐκ τῆσδε τῆς μάχης κατήγαγε θρόνον. τῶ
 δ' ἐξῆς ἐναυτῶ παρασκευαζομένου πάλιν τοῦ βα-
 σιλέως στρατὸν ἐπὶ τὰς πόλεις τῶν Σαβίνων ἐξά-
 γειν καὶ πολιορκίας αὐτὰς προσάγεσθαι διεγνωκό-
 τος, γενναῖον μὲν οὐδὲν ἐτι βούλημα καὶ νεανικὸν 10
 οὐδεμιᾶς ἐγένετο, πᾶσαι δὲ κοινῇ γνώμῃ χρησάμεναι
 πρὶν εἰς κίνδυνον εἰλθεῖν ἀνδραποδισμοῦ καὶ κατα-
 σκαφῆς καταλύσασθαι τὸν πόλεμον ἔγνωσαν. καὶ
 κερῆσαν ἐξ ἑκάστης πόλεως οἱ κρᾶτιστοι τῶν Σαβί-
 νων πρὸς βασιλέα Ταρκύνιον ἐξεληλυθότα μετὰ πάσης 15
 ἤδη δυναμέως παραδιδόντες αὐτῶ τὰ τεῖχη καὶ δεό-
 μνοι μετρίως ποιήσασθαι συμβάσεις. ὁ δὲ ἀσπα-
 σταῶς δεξάμενος τὴν ἄνευ κινδύνων ὑποταγὴν τοῦ
 ἔθνους σπονδὰς τε ποιεῖται πρὸς αὐτοὺς ὑπὲρ εἰρή-
 νης τε καὶ φιλίας ἐπὶ ταῖς αὐταῖς ὁμολογίαις, αἷς Τυρ- 20
 ρηνοὺς πρότερον ὑπηγάγετο, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους
 ἀπέδωκεν αὐτοῖς ἄνευ λύτρων.

LXVII. Αὐταὶ αἱ πολεμικαὶ πράξεις βασιλέως
 Ταρκυνίου μνημονεύονται, εἰρηνικαὶ δὲ καὶ πολιτι-
 καὶ τοιαῖδε τινές, οὐδὲ γὰρ αὐτὰς βούλομαι παρελ- 25
 θεῖν ἀμνημονεύτους. εὐθὺς γὰρ ἅμα τῶ παραλα-
 βεῖν τὴν ἀρχὴν τὸν δημοτικὸν ὄχλον οἰκίον ἑαυτῶ
 ποιῆσαι προθυμηθεῖς, ὥσπερ οἱ πρότεροι βασιλεῖς
 ἐποίουν, διὰ τοιαύτης εὐεργεσίας ὑπηγάγετο· ἐπι-
 λέξας ἄνδρας ἑκατὸν ἐξ ἀπάντων τῶν δημοτικῶν, οἷς 30
 ἀρετὴν τινα πολεμικὴν ἢ πολιτικὴν φρόνησιν ἅπαντες
 ἔμαρτύρουν, πατριολοὺς ἐποίησε καὶ κατέταξεν εἰς τὸν

τῶν βουλευτῶν ἀριθμὸν, καὶ τότε πρῶτον ἰγύνονται
 Ῥωμαίοις τριακόσιοι βουλευταὶ τῆς ὄντας διακόσιοι.
 ἔπειτα ταῖς ἑραῖς παρθένους, ἐφ' ὧν τὸ ἄσβηστον
 φυλάττεται πῦρ, τέτταρσιν ὄσσαις δύο προσκατέλεξεν
 5 ἑτέρας· πλειόνων γὰρ ἤδη συνταρρυμένων ὑπὸ τῆς
 πόλεως ἱεροφυγιῶν, αἷς ἔδει τὰς τῆς Ἑστίας παρῆναι
 θυηπόλους, οὐκ ἔδουκον αἱ τέτταρες ἀρκεῖν. Ταρ-
 κυνίου δὲ ἀφξάντος ἠκολούθουν οἱ λοιποὶ βασιλεῖς, καὶ
 μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἐξ ἀποδείκνυνται τῆς
 10 Ἑστίας ἀμφίπολοι. δοκεῖ δὲ καὶ τὰς τιμωρίας, αἷς
 κολάζονται πρὸς τῶν ἱεροφαντιῶν αἱ μὴ φυλάττου-
 σαι τὴν παρθενίαν, ἐκεῖνος ἐξευραῖν πρῶτος εἶτε
 κατὰ λογισμὸν εἶτε ὡς οἴονται τινες ὄνειρον πεπιθό-
 μενος, ὡς μετὰ τὴν ἐκείνου τελευταίην ἐν τοῖς Συβυλ-
 15 λείοις εὔρεθῆναι χρησμοῖς· οἱ τῶν ἱερῶν ἐξηγηταὶ
 λέγουσιν· ἐφωράθη γὰρ τις ἐπὶ τῆς ἐκείνου βασιλείας
 ἰέρεια Πινακρία Ποπλίου θυγάτηρ οὐχ ἀγνή προσωῦσα
 τοῖς ἱεροῖς. τρόπος δὲ τιμωρίας ὅστις ἐστίν, ᾧ κολά-
 ζουσι τὰς διαφθοαρίσας, ἐν τῇ πρὸ ταύτης δεδήλω-
 20 ταί μοι γραφῇ. τὴν τε ἀγορὰν, ἐν ἣ δικάζουσι καὶ
 ἐκκλησιάζουσι καὶ τὰς ἄλλας ἐπιτελοῦσι πολιτικὰς
 πράξεις ἐκεῖνος ἐκόσμησεν ἐργαστηρίοις τε καὶ πα-
 στάσι περιλαβὼν, καὶ τὰ τέχνη τῆς πόλεως αὐτοσχέ-
 25 μῆσατο λίθοις ἀμαξιαίοις ἐργασμένοις πρὸς κανόνα.
 ἤρξατο δὲ καὶ τὰς ὑπονόμεους ὀράττειν τέφρους, δι'
 ὧν ἐπὶ τὸν Τέβερην ὀχετεύεται πᾶν τὸ συρρέον ἐκ
 τῶν στενωπῶν ὕδαρ, ἔργα θαυμαστά καὶ κρείττω
 λόγου κατασκευασάμενος. ἔργαγ' οὖν ἐν τρισὶ τοῖς
 30 μεγαλοπρεπεστάτοις κατασκευάσμασι τῆς Ῥώμης, ἐξ
 ὧν μάλιστα τὸ τῆς ἡγεμονίας ἐμφαίνεται μέγεθος,
 τὰς τε τῶν ὑδάτων ἀγωγὰς τίθεμαι καὶ τὰς τῶν ὁδῶν

στρώσεις καὶ τὰς τῶν ὑπονόμων ἐργασίας οὐ μόνον εἰς τὸ χρήσιμον τῆς κατασκευῆς τὴν διάνοιαν ἀνεφέρων, ὑπὲρ οὗ κατὰ τὸν οἰκεῖον καιρὸν ἐρῶ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τῶν ἀναλωμάτων πολυτέλειαν, ἣν ἐξ ἐνός ἔργου τεκμήρται ἂν τις Γάϊον Ἀκίλλιον ποιησάμενος 5 τοῦ μέλλοντος λέγεσθαι βεβαιωτὴν, ὃς φησιν ἀμεληθεισῶν ποτε τῶν τάφρων καὶ μηκέτι διαρρομένων τούτους τιμητὰς τὴν ἀνακάθαρσιν αὐτῶν καὶ τὴν ἐπισκευὴν χιλίων μισθῶσαι ταλάντων.

LXVIII. Κατεσκεύασε δὲ καὶ τὸν μέγιστον τῶν 10 ἱπποδρόμων Ταρκύνιος τὸν μεταξὺ τοῦ τε Λύεντινου καὶ τοῦ Παλλαντίου κείμενον πρῶτος ὑποστέγους ποιήσας περὶ αὐτὸν καθέδρας· τέως γὰρ ἰστῶτες ἐθεώρουν ἐκ' ἰκρίοις δοκῶν ξυλίνας σκηναῖς ἐπικειμένων· καὶ διελὼν τούτους τόπους εἰς τριάκοντα φρά- 15 τρας ἐκάστη φράτρα μοῖραν ἀπέδωκε μίαν, ὥστε ἐν τῇ προσηκούσῃ χώρᾳ καθεζόμενον ἕκαστον θεωρεῖν. ἔμελλε δὲ ἄρα σὺν χρόνῳ καὶ τοῦτο τὸ ἔργον ἐν τοῖς πάνυ καλοῖς καὶ θαυμαστοῖς κατασκευάσμασι τῆς πόλεως γενήσεσθαι. μῆκος μὲν γὰρ τοῦ ἱπποδρόμου 20 τριῶν καὶ ἡμίσεος ἐστὶ σταδίων, εὖρος δὲ τεττάρων πλῆθρων· περίεξ δὲ αὐτοῦ κατὰ τε τὰς μεζέους πλευρὰς καὶ κατὰ μίαν τῶν ἐλαττόνων εὖριπος εἰς ὑπόδοχὴν ὕδατος ὀρώρκεται βάθος τε καὶ πλάτος δεκάπους. μετὰ δὲ τὸν εὖρικον ὠκοδόμηται στοαὶ τρίστευοι. 25 τούτων δὲ αἱ μὲν ἐπίπεδοι λιθίνας ἔχουσιν ὥσπερ ἐν τοῖς θεάτροις ὀλίγον ὑπερανεστηκυίας ἀλλήλων καθέδρας, αἱ δ' ὑπερῶοι ξυλίνας. συνάγονται δ' εἰς τὸ αὐτὸ καὶ συνάπτουσιν ἀλλήλαις αἱ μεζέους ὑπὸ τῆς ἐλάττονος μνηοειδὲς ἐχούσης τὸ σχῆμα συ- 30 κλειόμεναι, ὥστε μίαν ἐκ τῶν τριῶν γίνεσθαι στοὰν ἀμφιθέατρον ὅτια σταδίων ἱκανὴν ὑποδέξασθαι

- πεντεκαίδεκα μυριάδας ἀνθρώπων. ἡ δὲ λοιπὴ τῶν
 ἐλαττόνων κλευρῶν αἰθριος ἀνειμῆνη ψαλιδοτάς ἐπι-
 κηφέσεις ἔχει διὰ μιᾶς ὕσπληγος ἄρα πάσας ἀνοι-
 γομένας. ἔστι δὲ καὶ περὶ τὸν ἱππόδρομον ἔξωθεν
 5 ἑτέρα στοὰ μονόστεγος ἐργαστήρια ἔχουσα ἐν αὐτῇ
 καὶ οἰκήσεις ὑπὲρ αὐτὰ, δι' ἧς εἰσιν εἰσοδοὶ τε καὶ
 ἀναβάσεις τοῖς ἐπὶ τὴν θείαν ἀφικομένοις κατ' ἕκα-
 στον ἐργαστήριον, ὥστε μηδὲν ἐνοχλεῖσθαι τὰς τοσάσ-
 δε μυριάδας εἰσιούσας τε καὶ ἀπολυόμενας.
- 10 **LXVIII.** Ἐνεχείρησε δὲ καὶ τὸν νεῶν κατασκευά-
 ζειν τοῦ τε Διὸς καὶ τῆς Ἥρας καὶ τῆς Ἀθηνᾶς ὁ
 βασιλεὺς οὗτος εὐχὴν ἀποδιδούς, ἥνπερ ἐποιήσατο
 τοῖς θεοῖς ἐν τῇ τελευταίᾳ πρὸς Σαβίνους μάχῃ. τὸν
 μὲν οὖν λόφον, ἐφ' οὗ τὸ ἱερὸν ἐμελλεν ἰδρῦεσθαι,
 15 πολλῆς θεόμενον πραγματείας (οὔτε γὰρ εὐπρόσοδος
 ἦν οὔτε ὀμαλὸς, ἀλλὰ ἀπότομος καὶ εἰς κορυφὴν συν-
 αγόμενος ὄξειαν) ἀναλήμμασιν ὑψηλοῖς πολλαχόθεν
 περιλαβῶν καὶ κολὴν χοῦν εἰς τὸ μεταξὺ τῶν τε
 ἀναλημμάτων καὶ τῆς κορυφῆς ἐμφορήσας, ὀμαλὸν
 20 γενέσθαι παρεσκεύασε καὶ πρὸς ὑποδοχὴν ἱερῶν ἐπι-
 τηθειότατον. τοὺς δὲ θεμελίους οὐκ ἐφθασε θάειναι
 τοῦ νεῶ χρόνον ἐπιβιώσας μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ
 πολέμου τετραετῇ. πολλοὶς δ' ὕστερον ἔτεσιν ὁ τρί-
 τος βασιλεύσας ἀπ' ἐκείνου Ταρκύνιος, ὁ τῆς ἀρχῆς
 25 ἐκπεσὼν, τοὺς τε θεμελίους καταβάλετο καὶ τῆς οἰκο-
 δομῆς τὰ πολλὰ εἰργάσατο. οὐ μὴν ἐτελείωσε τὸ ἔρ-
 γον οὐδ' οὗτος, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἐνιαυσίων ἀρχόντων
 τῶν κατὰ τὸν τρίτον ἐνιαυτὸν ὑπατευσάντων τὴν
 συντέλειαν ἔλαβεν ὁ νεῶς. ἄξιον δὲ καὶ τὰ πρὸ τῆς
 30 κατασκευῆς αὐτοῦ γενόμενα διελεῖν, ἃ παραδεδώ-
 κασιν ἅπαντες οἱ τὰς ἐπιχωρίους συναγαγόντες ἱστο-
 ρίας. ἐπειδὴ γὰρ ἐμελλε κατασκευάζειν ὁ Ταρκύνιος

τὸν ναὸν, συγκαλέσας τοὺς οἰωνομάντεις ἐκέλευσε
 τοῖς ἀνδράσι περὶ αὐτοῦ πρῶτον διαμαντεύσασθαι
 τοῦ τόπου, τίς ἐπιτηδειότατός ἐστι τῆς πόλεως χωρὸς
 ἰερὸς ἀναῖσθαι καὶ τοῖς θεοῖς αὐτοῖς μάλιστα κεχα-
 ρισμένος. ἀποδειξάντων δ' αὐτῶν τὸν ὑπερκειμένον 5
 τῆς ἀγορᾶς λόφον, ὃς τότε μὲν ἐκαλεῖτο Ταρπήιος,
 νῦν δὲ Καπιτωλῖνος, αὐτίς ἐκέλευσεν αὐτοὺς δια-
 μαντευσαμένους εἰπεῖν ἐν ὁποίῳ τοῦ λόφου χωρίῳ
 θέσθαι δεῆσαι τοὺς θεμελίους. τοῦτο δὲ οὐκ ἴκανον
 ῥάδιον ἦν· πολλοὶ γὰρ ἦσαν ἐν αὐτῷ βωμοὶ θεῶν τε 10
 καὶ δαιμόνων ὀλίγον ἀπέχοντες ἀλλήλων, οὓς ἔδει
 μεταγείναι ἐτέρωσέ ποι, καὶ πᾶν ἀποδοῦναι τῷ μεί-
 6 λοντι τοῖς θεοῖς τεμένει γενήσεσθαι τὸ δάπεδον ὁμα-
 λές. ἔδοξε δὴ τοῖς οἰωνοπόλοις ὑπὲρ ἐκάστου βωμοῦ
 τῶν καθιδρυμένων διαμαντευσαμένοις, ἂν παρα- 15
 χωρῶσιν οἱ θεοὶ τότε κινεῖν αὐτούς. οἱ μὲν οὖν ἄλ-
 λοι θεοὶ τε καὶ δαίμονες ἐπέτρεψαν αὐτοῖς εἰς ἕτερα
 χωρία τοὺς βωμοὺς σφῶν μεταφέρειν, οἱ δὲ τοῦ Τέρ-
 μονος καὶ τῆς Νεότητος πολλὰ παραιτουμένοις τοῖς
 μάντεσι καὶ λιπαροῦσιν οὐκ ἐπέισθησαν οὐδ' ἄν- 20
 ἔσχοντο παραχωρῆσαι τῶν τόπων. τοιγάρτοι συμ-
 περιελήφθησαν αὐτῶν οἱ βωμοὶ τῇ κατασκευῇ τῶν
 ἰερῶν, καὶ νῦν ὁ μὲν ἕτερός ἐστιν ἐν τῷ προνάῳ τῆς
 Ἀθηνᾶς, ὁ δ' ἕτερος ἐν αὐτῷ τῷ σηκῷ πλησίον τοῦ
 ἔδους. ἐκ δὲ τούτου συνέβαλον οἱ μάντεις, ὅτι τῆς 25
 Ῥωμαίων πόλεως οὔτε τοὺς ὄρους μετακινήσει καιρὸς
 οὐδεὶς οὔτε τὴν ἀκμὴν μεταβαλεῖ· καὶ μέχρι τῶν
 κατ' ἐμὲ χρόνων ἀληθὲς αὐτῶν ἐστὶν ἐκάτερον εἰκο-
 στήν ἢδη καὶ τετάρτην γενεάν.

LXX. Ὁ δὲ τῶν οἰωνοσκόπων ἐπιφανέστατος 30
 87 τοὺς βωμοὺς μεθιδρυσάμενος καὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Διὸς
 ταμενίσας καὶ τὰλλα προλέγων τὰ θεῖα τῷ δήμῳ δια

μαντικῆς αὐτὸς μὲν ἐκαλεῖτο τὸ κοινὸν ὄνομα καὶ
 προσηγορικὸν Νέβιος, τὸ δὲ συγγενικὸν Ἄττιος,
 ὃς ἀπάντων θεοφιλέστατος ὁμολογεῖται γενέσθαι τῶν
 ἀκριβοῦντων τὴν τέχνην καὶ μεγίστου τυχεῖν δι'
 5 αὐτὴν ὀνόματος ἀπίστους τινὰς ὑπερβολὰς τῆς οἰω-
 νομαντικῆς ἐπιστήμης ἐπιδειξάμενος· ὦν ἐγὼ μίαν,
 ἣν μάλιστα τεθαύμακα, προχειρισάμενος ἐρῶ προει-
 πῶν ἐξ οἷας ὀρηθεῖς συντυχίας καὶ τίνας ἀφορμὰς
 παρὰ τοῦ δαιμονίου λαβὼν τοσαύτην ἔσχεν ἐπιφά-
 10 νειαν, ὥστε πάντα ἀξήλους ἀποδεῖξαι τοὺς κατὰ
 τὴν αὐτὴν ἀκμάσαντας ἡλικίαν. πένης αὐτῷ πατὴρ
 ἐγένετο χωρὶον εὐτελὲς γεωργῶν, ᾧ τὰ τε ἄλλα συν-
 ειργάζετο παῖς ὦν ὁ Νέβιος, ὅσα τοῖς τηλικούτοις
 δύναμις ἦν, καὶ τὰς ὕς ἐξελαύνων ἔβοσκεν. ἀπο- 50
 15 κοιμηθεῖς δὲ ποτε καὶ μετὰ τὴν ἐξέγερσιν οὐχ εὐρί-
 σκων τινὰς τῶν ὑῶν τέως μὲν ἔκλαιε τὰς πληγὰς
 ὀρρωδῶν τὰς παρὰ τοῦ πατρὸς, ἔπειτ' ἐλθὼν ἐπὶ τὴν
 καλιάδα τὴν ἐν τῷ χωρίῳ καθιδρυμένην ἠρώων
 ἡξίου τοὺς ἠρώας συνεξευρεῖν αὐτῷ τὰς ὕς, γενο-
 20 μένου δὲ τούτου θύσειν αὐτοῖς ὑπέσχετο τὸν μέ-
 γιστον τῶν ἐκ τοῦ χωρίου βοτρῶων. εὐρῶν δὲ μετ'
 ὀλίγον τὰς ὕς ἐβούλετο μὲν ἀποδοῦναι τοῖς ἠρώσι
 τὴν εὐχὴν, ἐν ἀπορίᾳ δὲ ἦν πολλῇ τὸν μέγιστον οὐ
 θυνάμενος ἐξευρεῖν βότρυν. ἀθημονῶν δ' ἐπὶ τῷ
 25 πράγματι τοὺς θεοὺς ἡξίου δι' οἰωνῶν φανερὸν αὐ-
 τῷ ποιῆσαι τὸ ζητούμενον. ἔπειτ' ἐπελθὼν αὐτῷ
 κατὰ δαίμονα διχῆ νέμειν τὸν ἀρπελῶνα, θάτερα μὲν
 αὐτοῦ λαμβάνων ἐκ δεξιᾶς, θάτερα δ' ἐξ ἀριστερᾶς,
 ἔπειθ' ὑπὲρ ἑκατέρου τῶν μερῶν τοὺς παρακειμέ-
 30 νους οἰωνοὺς ἐσκόπει. φανέντων δ' ἐπὶ θατέρου
 μέρους ὀρνίθων, οἷων αὐτὸς ἐβούλετο, πάλιν ἐκείνο
 διχῆ διήρει τὸ χωρίον καὶ τοὺς ὀρνίθους διέκρινε

39 τοὺς παραγινομένους κατὰ τὸ αὐτό. ταύτη χρώμενος τῇ διαιρέσει τῶν τόπων καὶ τὴν ἐσχάτην ὑπὸ τῶν ὀφνίδων ἀποδειχθεῖσαν ἄμπελον ὑπελθὼν εὗρεσκεὶ βότρυος ἄπιστόν τι χοῆμα καὶ αὐτὸν φέρων ἐπὶ τὴν καλιάδα τῶν ἡρώων ὁράται πρὸς τοῦ πατρὸς. θαν- 5 μάσαντι δὲ τὸ μέγεθος τῆς σταφυλῆς καὶ πόθεν εἰλήφει πυνθανομένῳ διηγέται πάντα ἐξ ἀρχῆς. ὁ δὲ ὑπολαβὼν, ὅπερ ἦν, ἐμφύτους εἶναι τινὰς ἀρχὰς μαντικῆς ἐν τῷ παιδί, κομίσας αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν γραμματῶν διδασκάλοις συνίστησιν· ἐπεὶ δὲ τῆς 10 κοινῆς παιδείας ἀποχρώντως μετέλαβε, Τυρρηνῶν αὐτὸν παραδίδωσι τῷ λογιωτάτῳ τὴν οἰωνοσκοπικὴν τέχνην διδαχθησόμενον. ἔχων δὲ τὴν ἐμφυτον ὁ Νέβιος μαντικὴν καὶ τὴν ἐπίκτητον παρὰ Τυρρηνῶν προσλαβὼν μακρῷ δὴ πού τοὺς ἄλλους οἰωνο- 15 σκόπους ἄπαντας, ὡς ἔφην, ὑπερεβάλετο, εἰς ἀπάσας τε τὰς δημοσίας ἐπισκέψεις οἱ τῆς πόλεως οἰωνομάντις οὐκ ὄντα ἐκ τοῦ συστήματος παρεκάλουν αὐτὸν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν μαντευμάτων καὶ οὐθὲν ὅ τι μὴ δόξειεν ἐκείνῳ προὔλεγον. 20

LXXI. Οὗτος ὁ Νέβιος βουλομένῳ ποτὲ τῷ Ταρ- 590 κυνίῳ τρεῖς φυλὰς ἐτέρας ἀποδειξαι νέας ἐκ τῶν ὑφ' αὐτοῦ πρότερον κατειλεγμένων ἰκπέων καὶ ποιῆσαι τὰς ἐπιθέτους φυλὰς ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν ἰδίων ἐταίρων ἐπωνύμους μόνος ἀντείπε κατὰ τὸ καρτε- 25 ρὸν, οὐκ ἔων κινεῖν τῶν ὑπὸ Ῥωμύλου κατασταθέντων οὐθέν. ἀχθόμενος δ' ἐπὶ τῇ κωλύσει καὶ δι' ὀργῆς ἔχων τὸν Νέβιον ὁ βασιλεὺς καταβαλεῖν αὐτοῦ τὴν ἐπιστήμην εἰς τὸ μηθὲν ἐπεχείρησεν, ὡς ἀλαξονευσόμενου καὶ μηθὲν ἀληθὲς λέγοντος. ταῦτα 30 διανοηθεὶς ἐκάλει τὸν Νέβιον ἐπὶ τὸ βῆμα πολλοῦ παρόντος ὄχλου κατὰ τὴν ἀγορὰν. προδιαλεχθεὶς

δὲ ταῖς περὶ αὐτὸν δι' οὐ τρόπου ψευδόμαντιν ἀπο-
 δείξαι τὸν οἰωνοσκόπον ὑπελάμβανεν, ἐπειδὴ παρε-
 γένετο φιλανθρωποῖς αὐτὸν ἀσπασμοῖς ἀναλαβῶν,
 Νῦν, ἔφη, καιρὸς ἐπιδείξασθαι σε. τὴν ἀκρίβειαν
 5 τῆς μαντικῆς ἐπιστήμης, ὦ Νέβιε. πράξει γὰρ ἐπι-
 χειρεῖν μεγάλη διανοούμενος, εἰ τὸ δυνατὸν αὐτῇ
 πρόσσεσι μαθεῖν βούλομαι. ἀλλ' ἄπιθι καὶ διαμαν-
 τευσάμενος ἦγε ταχέως, ἐγὼ δ' ἐνθάδε καθήμενος
 ἀναμενῶ. ἐποίει τὰ κελεύόμενα ὁ μάντις καὶ μετ-
 10 οὐ πολὺ παρῆν αἰσίους εἰληφέναι λέγων οἰωνοὺς
 καὶ δυνατὴν εἶναι τὴν πράξιν ἀποφαίνων. γελᾶσας
 δ' ὁ Ταρκύνιος ἐπὶ τῷ λόγῳ καὶ προενέγκας ἐκ τοῦ
 κόλπου ξυρὸν καὶ ἀκόνην λέγει πρὸς αὐτὸν, Ἐάλω-
 κας, ὦ Νέβιε, φενακίζων ἡμᾶς καὶ καταψευδόμενος
 15 τοῦ δαιμονίου καταφανῶς, ὅποτε καὶ τὰς ἀδυνάτους
 πράξεις τετόλμηκας λέγειν δυνατάς. ἐγὼ γ' οὖν διε-
 μαντευόμην, εἰ τῷ ξυρῷ τῷδε τὴν ἀκόνην πλήξας
 μέσσην δυηήσομαι διελεῖν. γέλωτος δ' ἐξ ἀπάντων
 γενομένου τῶν περὶ τὸ βῆμα οὐδὲν ἐπιταραχθεῖς ὁ
 20 Νέβιος ὑπὸ τοῦ τωθασμοῦ τε καὶ τοῦ θορούβου, Πατε
 θαρρῶν, ἔφη, ὦ Ταρκύνιε, τὴν ἀκόνην, ὡς προαιρηῖ·
 διαιφεθήσεται γὰρ ἢ πάσχειν ὀτιοῦν ἔτοιμος ἐγώ.
 θαυμάσας δὲ ὁ βασιλεὺς τὸ θράσος τοῦ μαντεῶς
 φέρει τὸ ξυρὸν κατὰ τῆς ἀκόνης, ἣ δὲ ἀκμὴ τοῦ σι- 592
 25 δῆρου δι' ὄλου κατελθοῦσα τοῦ λίθου τὴν τε ἀκόνην
 διαιρεῖ καὶ τῆς κατεχούσης αὐτὴν χειρὸς ἐπιπέμνει
 τι μέρος. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι πάντες, ὡς τὸ θαυμαστὸν
 τοῦτο καὶ ἄπιστον ἔργον ἐθεάσαντο, καταπλαγέντες
 ἀνεβόησαν, ὁ δὲ Ταρκύνιος αἰδεσθεὶς ἐπὶ τῇ δια-
 30 αίρᾳ τῆς τέχνης καὶ τὸ ἀπρεπὲς τῶν ὄνειδισμῶν
 ἐπανορθώσασθαι βουλόμενος πρῶτον μὲν τῶν περὶ
 τὰς φυλάς ἐγγχειρημάτων ἀπέστη, ἔπειτα δ' αὐτὸν τὸν

Νέβιον ἀποθεραπειῶσαι διαγνοὺς, ὡς ἀπάντων ἀνθρώπων θεοφιλέστατον, ἄλλαις τε πολλαῖς φιλανθρωπίαις ὑπηγάγετο καὶ ἵνα μνήμης αἰωνίου τυγχάνῃ παρὰ τῶν ἐπιγινομένων εἰκόνα κατασκευάσας αὐτοῦ χαλκῆν ἀνέστησεν ἐν ἀγορᾷ, ἣ καὶ εἰς ἐμὲ 5 ἦν ἔτι πρὸ τοῦ βουλευτηρίου κειμένη πλησίον τῆς ἱερᾶς συκῆς ἐλάττων ἀνδρὸς μετρίου τὴν περιβολὴν ἔχουσα κατὰ τῆς κεφαλῆς. ὀλίγον δὲ ἄπωθεν αὐτῆς ἣ τε ἀκόνη κενρούφθαι λέγεται κατὰ γῆς καὶ τὸ ξυρὸν ὑπὸ βωμῶ τινι· καλεῖται δὲ Φρέαρ ὁ τόπος 10 ὑπὸ Ῥωμαίων. καὶ τὰ μὲν περὶ τοῦ μάντεως τούτου μνημονευόμενα ταῦτά ἐστι.

LXXII. Βασιλεὺς δὲ Ταρκύνιος ἀναπεπαυμένος ἤδη τῶν πολεμικῶν ἔργων διὰ γῆρας, ἦν γὰρ ὀγδοηκονταέτης, θολοφονηθεὶς ὑπὸ τῶν Ἄγκου Μαρκίου 15 παίδων ἀποθνήσκει ἐπιχειρησάντων μὲν ἔτι πρότερον ἐμβαλεῖν αὐτὸν ἐκ τῆς ἀρχῆς καὶ πολλὰ εἰς τοῦτο πραγματευσαμένων κατ' ἐλπίδα τοῦ περιπεσεῖν εἰς αὐτοὺς ἐκπεσόντος ἐκείνου τὴν δυναστείαν, ὡς δὴ πατρώαν σφίσιν ὑπάρχουσαν καὶ ἐκ τοῦ ῥάστου 20 πρὸς τῶν πολιτῶν δοθησομένην. ἐπεὶ δὲ διήμαρτον τῆς ἐλπίδος, ἐπιβουλὴν ἄφικτον κατ' αὐτοῦ ἐμηχανήσαντο, ἦν οὐκ εἶασεν ἀτιμώρητον γενέσθαι τὸ δαιμόνιον. διηγῆσομαι δὲ καὶ τὸν τῆς ἐπιβουλῆς τρόπον 594 ἀπὸ τῆς πρώτης ἐπιχειρήσεως αὐτῶν ἀρχάμενος. ὁ 25 Νέβιος ἐκείνος ὁ δεινὸς οἰωνομάντις, ὃν ἔφη ἕναντιωθῆναι ποτε τῷ βασιλεὶ πλείονας ἐξ ἐλασσόνων ποιῆσαι τὰς φυλάς βουλομένῳ, ὅτε μάλιστα ἦνθει διὰ τὴν τέχνην καὶ πλείστον ἠδύνατο Ῥωμαίων ἀπάντων, εἴτε φθουρηθεὶς ὑπὸ τῶν ἀντιτέχνων τινὸς 30 εἴτ' ἐπιβουλευθεὶς ὑπ' ἐχθρῶν εἴτε ὅ τι δὴ ποτε ἄλλο παθῶν ἀφηνῆς ἄφνω γίγνεται, καὶ οὔτε τὸν

μένης ἐπὶ τῷ πάθει καὶ βοηθείας πολλαχόθεν συν-
 δραμούσης οὐ δυνηθέντες διαφυγεῖν συλλαμβάνον-
 ται πρὸς τῶν ἐπιδιωξάντων, καὶ μετὰ τοῦτο βασάνοις
 5 κατακισθέντες καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἐπιβουλῆς
 ἀναγκασθέντες εἰπεῖν τῆς προσηκούσης τιμωρίας
 ἔτυχον σὺν χρόνῳ. [βασιλεὺς μὲν δὴ Ταρκύνιος οὐ
 μικρῶν οὐδὲ ὀλίγων Ῥωμαίοις ἀγαθῶν αἰτιος γενό-
 μενος, ὀκτῶ καὶ τριάκοντα ἔτη τὴν ἀρχὴν κατασχὼν
 οὕτω τελευτᾷ.]
